DISPVTATIO

PRO VERITATE IMMACVLATAE CONCEPTIONIS BEATISSIMAE VIRGINIS ET EIVS CELEBRANDA A' CVNCTIS FIDELIBVS FESTIVITATE

AD SANCTAM SYNODVM TRIDENTINAM

AVTORE R. P. F. AMBROSIO CATHARINO
POLITO EPISCOPO MINORIENSE

Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.

ROMAE

M. D. LI.

AD REVERENDISS. ET ILLVSTRISS. D.
D. MARCELLVM PRESBYTERVM CARD. TITVLI S. MARCELLI
& in Concilio Tridentino sanctæ Sedis Apostolicæ Legatum

ET AD RR. CVM ILLO PRAESIDENTES D. SEBASTIANVM
Pighinum Archiepiscopum Sipontinum, & D. Aloisium Lippomanum
Episcopum Veronensem, & ad reliquam sanctam Synodum,

F. AMBROSII CHATHARINI POLITI EPISCOPI MINORIENSIS
in Disputationē pro veritate immaculatæ Cōceptionis B. VIRGINIS
& celebranda eius ab vniuersis fidelibus festiuitate

PRAEFATIO.

CVM AB HINC FERE SEXENNIVM istic Tridenti ageret sancta Synodus ad id potissimum congregata vt hæreses & zizania quæ in agrum Domini irrepserant tollerentur, & eò iam peruentum esset vt de originali peccato tractaretur, pleriq; ex Patribus admonebant optimum esse atq; opportunum, speciali decreto eam sententiam de immaculata. B. VIRGINIS Conceptione, quæ dudum à cunctis prorsus ecclesiis solemni ritu celebratur & colitur, ita probari ac statui, vt iam vlterius non liceret cuiquàm ea de re secus vel asserere vel opinari. Id quibusdam licet admodum paucis tunc non placuit, nec (vt verum fatear) mihi quidem ipsi: non quòd rem ipsam non vehementer optarem vtpotè sanctam & christianæ fraternitati congruentem, quæ in primis eundē in dogmatibus sensum, eandemq; in cultu Dei obseruantiam poscit: sed quòd consultius per conditionem temporum videbatur prius aduersus hæreses manifestas intendere, tum illa aggredi quæ inter Catholicos controuersa, digna viderentur decisione. Nec defuerunt qui hunc tractatum in eum locum seruari volebant, quùm de celebratione festorū ageretur: qua in re nōnulli vigent abusus (inter quos hic numerari debet) meritò abolendi. Nam cum à quibusdam sub variis nominibus & intellectibus dies ille festus celebretur, & summopere ab omnibus piis desideretur vniformitas: nemo profectò nisi schismatico exagitatus spiritu contradicere potuisset. Hæc igitur in Synodo cum tractarentur, ecce nouus liber, imò vetus à situ & carie iam semiesus eripitur, qui nō multò post typis excusus in lucem prodiit. Libri eius argumentū erat contra immaculatam B. VIRGINIS Conceptionem, cuius autor inscribitur Cardinalis de Turrecremata, cùm nondum tamen esset Cardinalis, sed adhuc frater sub ordine Prædicatorum constitutus. Editionis autem eius libri promotor Frater Bartholomęus Spina eiusdem ordinis, & sacri Palatii Magister, & nescio quis eius discipulus. Ille enim Spina eodē discipulo teste, qui epistolā præfatoriam ad eum librū adscripsit, zelo fidei totus incensus magno labore librum ab erroribus expurgari & publicari curauit, quem extrema ægritudine præuentus vix perficere valuit, quòd totus liber ille ita vi-

tio scriptoris erat corruptus, vt alicubi minus intelligibilis videretur. Horum igitur, hoc est, Spinæ & Discipuli summa diligentia & solerti opera tandem est candori pristino restitutus: quin etiam tot insuper (eodem Discipulo teste) adiecta & mutata, vt iam queat homo mediocri prudentia præditus olfacere eum librum non tam esse Turrecrematæ, quàm Spinæ: Licet enim vir ille doctus & pius & de christiana republica optime meritus, sibi eo tempore licitum esse putauerit vt talia scriberet, quando nondũ in perspicuo positus erat Ecclesiæ sensus: nemini tamen dubium esse debet, quin si præsenti nostra ętate viueret, & videret cui parti in Ecclesia fauet Spiritus veritatis, id iam minime auderet. Nec ea in publicũ venire pateretur, quæ ipse re minus trita anteriore tempore elucubrasset: id quod in secunda parte operis polliceor me nõ omninò proteruis facile ex illius sentẽtiis pſuasurum. Quis enim nesciat nonnulla esse etiam in magnis autoribus, quos ita scripsisse, si nunc nobiscum agerent, pęniteret? Mitto illud quod viri sapientes per se protinus ponderare poterunt, dum scilicet isti vltrò fateantur multa fuisse illi libro ab ipsomet Spina mutata & adiecta, iam à nobis nõ posse certò dignosci quid sit verè genuinum & proprium primi autoris, vt sic verè tota istius libri quem ita suis verbis referserunt, legitima pereat autoritas. Nam quis ignorat quantum intersit rescire à quo quid vel prolatum, vel literis mandatum fuerit? Non enim paris sunt & eiusdem fidei & autoritatis quæ ille Turrecremata dixerit, & quæ Spina de suo temerè adiecerit, aut subtraxerit, aut immutauerit. Cuius rei clarum omnibus debet esse istud indicium, ꝙ hic Spina in calce illius libri quinquaginta & octo errores, & eos quidem nõ quoslibet, sed errores in fide subnotauit ab hac conclusione exorientes, videlicet B. VIRGINEM absq; originali peccato conceptam. Quo in loco pium & prudentem lectorem dari mihi vehementer exopto, qui ab hoc solo pronunciato agnoscat, quàm facile hic vir verè Spina potuerit quicquid libuerit pronunciare, cum quinquagesies & octies hæreticos nos qui eam sententiam sequimur, deprehenderit. Hæc sanctissimi Patres scribũtur, hæc publicãtur & mordicus à quibusdã defenduntur: & tamen non secus ac si nullius momenti essent tolerantur. Non huc afferam probra illa & contumelias, quas ille dignus tali magistro discipulus aduersus Patres sacrosanctæ Synodi in ea epistola arrogantissimè (ne quid durius dicam) congessit. Arguit enim eos immoderatioris audaciæ ac petulantis inscitiæ, vt qui cum se noscerent apud doctos theologos minoris esse existimationis, istis nouitatibus captarint auram populariũ: atq; ideò non veriti sint facere verbum hac de re. Quis autem sibi vnquàm persuadere potuisset fore vt generale Concilium in tãtum ac tam seuerum censorem esset aliquando incursurum? O me beatum quem non tangit tanta istius viri obiurgatio ac censura. Etenim ea de re mea fuit non alia sententia, quàm (vt ab initio dixi) ne tunc ea cõtrouersia tractaretur. Sperabam enim & adhuc sperare non desii ventura pro gloria VIRGINIS feliciora tempora, quando istis rabulis sublata erit tanta arrogantia & præsumptio, quam coram Deo & Angelis eius iam fętere non dubito. Et hi sunt qui aliorum verum zelum mordacitatem appellare non verentur, cum sint ipsi

imperitissimè mordacissimi. Quicunq; enim eam legerit epistolã, non iam epistolam, sed censuram grauem atq; irrefragabilem sententiam agnoscet. Iste namq; Spinæ Discipulus ac repentè orbis Magister contra vniuersum christianismum, idest, contra cunctas christiani orbis ecclesias, & iam contra cunctos ordines regulares, qui sub hoc nomine immaculatæ Conceptionis illum festiuum diem solemniter celebrant, & contra præclarissimas Vniuersitates quæ hanc VIRGINIS prærogatiuam commendarũt atq; probarunt: iste, inquam, Magister & Spinæ Discipulus, idem testis & iudex, & tanq̃ sedens non in Petri Cathedra (siquidem de Petri Cathedræ decretis ausus est iudicare) sed gradum superiorẽ conscensus, securus pronunciat, & sui magisterii autoritate declarat, illud quod colendum Romana in primis & uniuersa iam olim suscepit Ecclesia, & quod est ab Vniuersitatibus celeberrimis commendatum, & à populis catholicis generaliter creditum, esse præ cæteris (vt eius verbis vtar) alienum admodum à sacris literis, dissonũ ab euangelio CHRISTI, & humanum cõmentũ, uanam insuper deuotionem, & christiana religione indignam, imò etiam impietatem, vtpotè contra clarissima sacræ scripturæ testimonia. Hæc & alia huiusmodi plena opprobriis in ea epistola leguntur, quæ vt aliquo fundamento viderentur consistere, & apud ignaros aliquam sibi fidem captarent, Spinę sui magistri doctrina imbutus, magno, horribili, atq; impudentissimo mendacio hoc primùm iactat, nos in hoc à nobis asserto tantæ VIRGINIS priuilegio æqualem Christo facere Matrem. Quis modo non videat hunc miserabilem hominem semetipsum suo hoc indicio prodidisse, talémq; se exhibuisse qui iure ac meritò valeat cũ his annumerari, quos appositissimè illa nota designat Apostolus: Non intelligentes quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant: Saltem vel suum hac parte audissent Caietanum tãtò certè in nos æquiorem, quantò extra controuersiã ipsis doctiorem. Ipse namque Dominus Caietanus apprimè sciens huiusmodi viros suæ sectę nimis addictos, & quæstionis statum non apprehendẽtes, ac supra modum arrogantes, eosdem vt sibi temperare vellent, diligenter & dulciter his verbis præmonuerat: Et hæc, inquit ille, benè notabis tu Thomista, ne nimio zelo non secundum scientiam dicas erronea quæ non sunt erronea, quùm de beatissimæ VIRGINIS Conceptione disputas, aut prædicas. Poteram ergo huiusmodi hominũ genus optima ratione præterire ac deuitare, postq̃ tanta iniuria veluti verè Spinæ lacerant quicquid offendunt, sacrum ne sit an verò prophanum nil procurantes. Verùm quoniam isti suam hanc doctrinam quasi ordinis doctrinam obtrudunt, & ita esse facile credi potest, cum per libros eorum qui ipsius ordinis fratres erãt publicata fuerit, iis saltem tacitè comprobantibus qui eundem regunt ordinem: iccirco ne eiusmodi opinio vllum faciat sanctissimæ veritati præiudicium (quanq̃ nihil in eo libro nouum sit quod quicquam momẽti habeat aduersus sententiam nostram, & quod in libris nostris iamdudum editis non sit idoneè confutatum) ne, inquam, propter tanti viri autoritatem queant multorum corda turbari, Spiritu impellente omnino necessarium duxi denuo hãc totam causam breuiter pertractare, duoq; Deo fauente efficere. Primum erit non

modo defensio, sed simul etiam demonstratio perspicuæ veritatis de imma culata B. VIRGINIS Conceptione. Alterum ostensio debitæ celebrationis eius diei festi à cunctis obseruandę, qui sub Romana & vniuersali Ecclesia se vt vera vnius capitis membra contineri velint. Hęc verò libuit in medio Ecclesiæ proponere, & ad uestram, sanctissimi Patres, animaduersionem referre. Vos enim vestra prudentia ac Spiritusancto suggerente facilè planéq; perspicietis q̃ sit indignum ea ulterius tolerare, quæ in summorum Pontificum & omnium Ecclesiarum nō leuem contumeliam tam apertè vergant: & quàm sit nefas atq; insolens (utpote cōtra ecclesiasticos canones) & præsertim in diuino cultu, à Capite mēbra discedere. Nam hunc festiuū immaculatę Cōceptionis diem sub alio nomine celebrare q̃ sacrosancta Romana Ecclesia & aliæ cunctæ uniuersi christiani orbis consueuerūt, id quod hic solus ordo nō tamen uniuersus, sed ex parte facit: quid (rogo) aliud est q̃ Petri Cathedræ derogare, atq; ausu temerario illam reprehendere, & se solos prædicare sapientes? Hoc certè ex recentibus illorum scriptis, ut ex parte audistis, plenis arrogantia, inscitia, & calumniis, satis euidenter educitur. Siquidem quod sacrosancta Romana & uniuersalis Ecclesia celebrare iam olim certo Decreto etiā cum plenissimo indulgentiarum fauore suscepit, & elapsis aliquot seculis cum magna omnium plebium consensione celebrauit, ambo hi Spinæ contra Euangelii ueritatem pugnare, & (quod horreo uel meminisse) impietatem atq; humanum cōmentū esse, & inde quinquaginta & octo errores in fide educi ausi sunt falsissime atq; impudētissime asserere, nihil uerentes Apostolicæ Sedis anathema in Xystinis decretis in eos pronunciatum qui eiusmodi blaterarent, aut potius blasphemarent. Ecce rem ipsam & quæcunq; circa illam disserui, animo christiano & candido ad uestram dispectionem ac cēsuram bona spe defero: causam profectò, ni prorsus desipio, minime ulterius dissimulādam, & fortè diutius quàm præstabat dissimulatam. Illud ergo uehementer expecto, quod & omnes uiri pii & uere catholici hac de re & cęteris summo desiderio à uestra pietate desiderant, nempe ut ea uestris sententiis decernatis quæ ad unitatem & pacem & decorem vniuersæ Ecclesiæ faciant, & potissimū quæ ad CHRISTI & ipsius supuenerandæ MATRIS gloriam & honorem propius spectare videbuntur. Scitis.n. peculiariter de sanctissima illa VIRGINE scriptum esse: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Valete in Domino sanctissimi & obseruandissimi Patres.

DISPVTATIONIS R. P. F. AMBROSII CATHARINI EPISCOPI MINORIENSIS PRO VERITATE IMMACVLATAE Conceptionis B. Virginis, & eius celebrãda à cunctis fidelibus festiuitate AD SANCTAM SYNODVM TRIDENTINAM.

PRIMA PARS.

Varios esse modos immunitatis quemadmodum à morte ita & à peccato.

IMMVNITATEM Beatissimæ Virginis MARIAE Matris Dei ab originali peccato quam nos prędicamus & cum Ecclesia sancta celebramus, quò facilius eã lector ab ipsis principiis intelligat, sic animo secum deputet.

Mortis & peccati affinitas. Quod est mors corporis, hoc esse animæ peccatum. Nam efficienter peccatum quædam mors est: occidit enim animam. Quot ergo modis dicere possumus quempiam immunem esse seu liberum à morte: totidẽ modis possumus dicere quempiam esse à peccato immunem siue liberum. Quæ enim spiritualia sunt, per corporalia commodè nobis indicantur.

Primus modus immunitatis à morte. ¶ Dicitur ergo primo & summo modo quispiam liber à morte & immunis, qui non solùm non sit morti obnoxius, sed etiam qui non possit quouis modo mori, idq; habeat ex sui ipsius natura secundum suum propriũ esse. Talis est vnus solus Dominus noster IESVS CHRISTVS quatenus est Deus. Quapropter eminẽter ac singulariter de illo dicitur quòd viuit: Viuo ego, dicit Dominus, ac si expressius dixisset: Nullus est qui viuat præter me, qui habeo vitam in memetipso: imo ego sum ipsa vita, id quod nefas est de vlla creatura dicere. *Num.14.* *Solus Deus propriè dicitur uiuere.* Similiter ergo dicitur de illo respectu peccati, quòd solus est maxime & singulariter à peccato liber, & solus iustus, bonus, & sanctus. Nam quòd impossibile sit peccare Deum, ipsa peccati ratio per se declarat. Peccatum enim est quod cõtra legem admittitur. At ipse Deus super omnem legem est: imò ipse est lex omnium, & suiipsius. Lex enim subditum præsupponit, cui valeat imperare. Deus autem nulli est subditus, nec sibi ipsi. Alioqui idem esset maior seipso ac minor, Deus & non Deus, dominus & seruus, quæ sunt impossibilia. Ipse igitur ex se & natura sua hoc habet vt sit omninò à peccato & à morte liber.

Secũdus immunitatis modus. ¶ Secundo modo consideratur quis immunis seu liber à morte, qui naturam iuxta Dei ordinationem & constitutionem habet indissolubilem quidem: quia nec ab vllo intrinseco principio, nec ab vlla extrinseca causa exponitur dissolutioni aut morti, sed à solo Deo. In hac conditione sunt Angeli creaturæ spirituales, qui tamen non attingunt ad immortalitatem diuinam, tum quia non ex se immortalitatem illam habent: tum quòd nõ sint omninò suapte natura immutabiles. Omnis quippe mutabilitas participatio quædam est corruptionis & mortis: iccircò nulla creatura excellenti & eminenti modo potest dici immortalis, sicut ipse Deus. Quapropter Apostolus Paulus sapientissime immortalitatẽ soli Deo attribuit aiens: Qui solus habet immortalitatem. *1.Tim.6.* Similiter ergo alio modo considerantes, dicimus aliquem à peccato immunem & liberum, qui sit in eam gratiam prouectus vt non solùm ab actu peccati, verùm etiam ab ipsa peccandi potentia fuerit semper immunis. In hoc gradu constitutus est CHRISTVS cũ esset in terris etiam quatenus homo: & similiter sancti Angeli, & animę iam in felici patria beatificatæ. Verùm maximè hoc in loco attendẽdum est quantũ adhuc circa hoc intersit inter CHRISTVM & alias creaturas iam beatas. *Impeccabilitatis inter Christum & Beatos differentia.* Ipse enim in se habuit & habet hanc impeccabilitatem quasi omninò suæ illi naturæ debitam ob summam inenarrabilis illius vnionis gratiam, quæ fecit illum hominem esse filium Dei. Hoc autem facto subitò fuit illi debita ista quæ post Deũ summa est impeccabilitatis gratia, non simpliciter quidem secundum quòd erat homo, sed secundũ quòd talis homo: quod de nulla alia creatura dici potest. Et iccircò ipse Dominus solus perpetuò liber & immunis à peccato prę reliquis omnibus creaturis dicendus

est, cui hoc propter naturam suam debitum fuit. Quemadmodum enim in ordine rerũ rectè sese habentium nefas erat atq; vehementer absurdum posse mori CHRISTVM de facto, ita etiam multò magis absurdum eum potuisse quouis modo peccare. Nec quenq̃ moueat si ille mortuus sit: quia contra rectũ à Deo cogitatum ordinem fuit, & ad modicũ tempus, vt ordo humanæ naturæ lapsus restitueretur, & maior illi atq; illustrior accederet gloria, vt qui iam erat Creator, esset insuper & Redemptor, & hoc vt homo. Itaq; debita illi personæ immortalitas sublata est atq; erepta ab illo (ipso tamen volẽte) dispensatione summi Patris magnifica, nõ perpetuò, sed ad modicũ tempus, vt diximus, suadente hoc diuina misericordia ad ipsius CHRISTI maiorem gloriam. At quòd ipse peccabilis efficeretur nulla ratio poterat suadere. Nam ad reparationem ordinis nihil penitus adiumenti afferre potuisset eum reddi peccabilem (sicut passibilem & mortalẽ) quin potius plurimum obfuisset. Necessaria enim erat in illo gratiæ plenitudo, vt posset pro nobis legitimè satisfacere, & grati Mediatoris officio fungi ad reconciliationem. Quamobrem ipse etiam quatenus homo rectè dicitur suapte natura impeccabilis: quia illi naturæ omninò debebatur vt talis ab ipso Deo constitueretur ex dono singulari, cum esset naturalis Dei filius homo ille. Hæc est igitur illa CHRISTI immunitas ac libertas à peccato singularis, quam nefas est cuiq̃ vel hominum, vel Angelorum arrogare.

Cur mortalis effectus Christus.

Cur minime peccabilis.

Tertius modus immunitatis.

¶ Tertiò consideratur aliquis à morte immunis, qui etsi secundum naturæ suæ principia habeat vt mori possit, imò vt omninò moriatur: ei tamen datum est vt possit etiam non mori. In eo statu fuit conditus Adam ab initio, & meritò. Hoc enim donum illi naturæ quodam modo debebatur, vt corpus perpetuò animæ inseruiret, si tamen ipsa anima bene maneret sub Deo creatore suo. Talis ergo modus immunitatis & libertatis à peccato fuit in Angelis antequàm beatificarentur. Poterant enim peccare, & ita cadere à vita gratiæ & mori, sicut & reipsa quibusdam cõtigit. Idem fuit & in primis parentibus iuxta naturam illis præstitutam, qui poterant seipsos ab omni peccato prorsus seruare, sicut & à morte anteq̃ laberentur in peccatum, si serpentis tentationi restitissent.

De statu et cõditione primi hominis.

Priusquàm verò ad quartum & quintum immunitatis modum à peccato perueniamus, præmittenda sunt quædam, vnde huius cõtrouersiæ status, quem isti Spinæ (quorum mentionẽ in præfatione fecimus) peruertũt, manifestatur, & datur locus luci veritatis quæ inde oritur. Cogitet ergo primùm acutus lector, q̃ postq̃ creauit Dominus Deus primum illum hominem & donis magnis ac p̃tiosis ornauit, non illum solum respexit, sed in illo & propter illum omnem illius posteritatem, in quam volebat ea dona quasi hereditario iure pertransire tanquàm ab origine & parente omnium qui ex eius semine erant processuri. Adiecit tamen legem dicens: Quacunq; die comederis, morte morieris, idest, debito & obligatione mortis cum animæ, tum etiam corporis alligaberis, vt eleganter D. Anselmus, & post illum B. Thomas exponit. Non enim subitò mortuus est Adam secundum corpus: nec secundum animam expertus est secundam & æternam mortem quam merebatur. Hanc verò legem, si regula eius & rigor attẽditur, debuisse etiam ad vniuersam eius posteritatem pertinere, nullus Catholicus dubitat: quoniam eo comedẽte, nos qui in lumbis eius eramus, comedisse cẽsemur, quemadmodum D. Basilius docet, vt vtriusq; mortis vinculis teneamur obnoxii, nimirum corporis & animæ.

Gen. 2.

Hic igitur suboritur quæstio, An sub ea lege mortis cõprehensa sit in mẽte Dei Beatissima VIRGO Dei Mater. Aduersarii.n. solã illius naturę conditionem considerantes, illud affirmant. Nos verò gratiam & merita filii eius domini nostri IESV CHRISTI perspicientes, contrà asserimus, ita vt liberam illam ac liberatam ab ea lege omnino constituamus. Dico liberam: quia Dominus non cõclusit Matrem sub illa lege. Dico liberatam: quia ne concluderetur fauor fuit, prærogatiua fuit, priuilegium fuit. Alii omnes fuerunt in ea lege conclusi, & ideò contraxerunt debitũ mortis in primo parente Adam peccatore. Quòd si multi liberati fuerint ab ea lege & supplicio mortis in pęnã peccati, id fuit postq̃ iam debitum contraxerunt: & ideò sub ira Dei pro aliquo tempore detenti sunt & sub Diabolo, qui in eos habuit imperiũ mortis. Has miserandas conditiones euasisse Dei Matrem, singularisq; dilectionis Sponsam ac Filiam, confidenter magnis adducti rationibus defendimus. Quid enim prohibet Deum Patrem dispensasse cum illa, quam præparauerat futuram Filii sui Genitricem, & (vt iam dixi) singulariter dilectam Sponsam & Filiã? Quid hic responsuri sunt aduersarii? Dicturi ne sunt Deum non potuisse, vt negent omnipotentiam? Aut non voluisse, vt derogẽt pietati? Sed nondum locus est disputationi:

An B. Virgo sub uniuersali maledicto comprehensa sit.

sed seruabitur posteriori congressioni. Interim vt status controuersiæ pateat, & latius immunitatem beatissimæ VIRGINIS à peccato singularem (vt æquum erat) & nihilominus post CHRISTVM declaremus, ordinē nostrum prosequamur.

Quartus immunitatis modus.

¶ Quarto igitur loco asserimus quòd post peccatum ab Adam in filiis hominum cōtractum, cōsideratur singularis B. VIRGINIS immunitas quemadmodū à morte, ita à peccato. Dicemus autem primò de peccato originali, à quo primùm (quoniam de illo principalis est quæstio) considerari debet immunitas. Cum enim extra controuersiam obligatio vtriusq; mortis, scilicet corporis & animę, veniat ab eo peccato quod commisit Adam, quia in illo omnes ita censiti sumus, vt manducante ipso & ita præuaricante mandatū illud, etiam nos in illo manducasse & præuaricatos esse censeamur, & B. VIRGINEM asseramus omninò ab illo peccato immunē, necesse est confiteri eam consequenter ab ea lege exceptam fuisse, & ad quam de facto nō pertinuerint illa Domini verba: Quacunq; die comederis morte morieris. Nam etsi illa censeri debuisset comedisse in Adam, ac per hoc peccasse quatenus natura continebatur in illo ex eius semine processura, attamen Deus noluit illam sub ea lege concludi, nē esset obnoxia morti siue animæ, siue corporis, ita vt nunq̄ de facto moreretur vel anima vel corpore propter illud delictum, videlicet in punitione tanq̄ rea illius delicti: q̄a satis ad hunc effectum punitum est in Filio, ne vllo modo animam Matris attingeret ob rationes iam adductas, & alias quæ ex illis ꝑducūtur, quas alio ꝓprio libro fusius exposui & explicaui: nec illis à quoquam fuisse respōsum video, nec id mirum, quoniam nimis validæ erant.

Gen. 3.

Quomodo intelligendum sit nos in Adam peccauisse.

Non desunt tamen in recta huius facti apprehensione aliquot dubitationes. Cum .n. istud à Magistris variè soleat cogitari, inde efficitur vt facilè turbetur cogitantium phantasia: ideóq; hæc sunt à nobis diligēter ac dilucidè explicanda. Dicimus quòd peccauimus in Adam (missam nunc tantisper faciamus beatissimæ VIRGINIS prærogatiuā) hoc admittitur ab omnibus, quod & clarè Apostolus testatur. Hinc quæritur quonā pacto fieri potuit vt nos peccauerimus, cum nondū essemus in rerum natura. Respondetur: Eramus in illo aliquo modo, hoc est, in potentia, & ita considerati sumus in mente Dei: sicut in arbore sunt in potentia fructus, qui à nobis nondum existentes in semetipsis ita cōsiderantur vt etiam de illis disponamus antequàm sint, attamen pro eo tēpore quando erunt, si erunt. Vnde plerumq; venduntur in arbore vel anteq̄ floreat arbor: etsi nullus fortè nasceretur fructus, venditio tamen consisteret, si ita placeret contrahentibus. Quia igitur eramus cōsiderati in Adā, & eramus in eo secundum potentiam carnis, visi sumus & nos illo comedente simul comedere, ac propterea peccare.

Rom. 5.

Vtrum B. Virgo in Adā peccauerit.

Hīc ergo incipit quæstio, an hæc generalis enunciatio Apl̄i: Omnes in Adā peccauerūt, pertineat ad B. VIRGINEM, vt & ipsa peccauerit in Adam: quoniā pariter erat in illo & comedit. Nos enim alii ob hoc tantum comedisse censemur ac per hoc peccasse, quia eramus in illo. Quæstio ergo prima sit, Vtrum etiam ipsa comederit, vt quæ in illo pariter existebat sicut nos alii. Ad quod apparet manifestè responsio assertiua quæ est, quòd illa proculdubio non minus comedit quàm cæteri omnes: quia illa non minus erat in illo quàm essent cæteri. Quòd si ita est, infert ꝓtinus aduersarius: Si comedit, ergo peccauit. Huic autem nos audacter respondemus. Non sequitur, ô mi frater, ex vi sola comestionis: non sequitur, inquam, Comedit, ergo peccauit. Fingamus nullam fuisse legem prohibentem comestionem illam, omnes quidē nihilominus comedissemus eo comedente, & tamen nullus nostrū peccasset, nec ipse quidem Adam. Non enim lex fecit nos comedere eo comedente, sed tantum vt ipso comedente nos peccauerimus. Si quis ergo ab ea lege exceptus fuisset in mente Dei, etiam si comedisset nequaq̄ peccasset. Nos enim non ea solùm ratione peccauimus quia comedimus: sed quia sub ea lege cōclusi comedendo præuaricati sumus. Cum enim lex illi posita fuerit ne comederet, & consequenter nobis in illo ne comederemus, iccirco illo comedente omnes & comedisse & præuaricati esse censemur. At verò quia Mater Dei ab ea lege fuit excepta, etiam si comedit in patre, non est censita præuaricatrix.

Obiectio qua B. Virgo excepta dicatur.

Verùm hīc mihi videre videor insurgentē aduersariū & obiicer: Quis te docuit hāc exceptionem? Nónne illam fateris Adæ filiā? Nónne in eadem causa cum cæteris vt mereatur censeri præuaricatrix? Siquidem & illa in primo parente comedit, sicut & cęteri comederunt.

Solutio.

Respōdeo: Perspiciebat Dominus Deus fore illam Adæ filiam, sicq; eam ex se & secundum huius suæ naturæ cōditionem esse ira dignam velut pręuaricatricem in patre. Altera verò ex parte vidit illam futu-

ram CHRISTI Matrem & primariam Spōsam ac Filiam: iccirco in gratiā Filii & ꝓpter ipsius Filii præuisa merita noluit eam respicere in patre Adam præuaricatore, sed in Filio suo innocentissimo, ac eximio modo suæ Matris ac Sponsæ Redemptore, hoc est, vt præseruatore. Nam si illam vt Adæ filiam perspexisset, nō secus atq; cæteros Adæ filios inuenisset eam præuaricatricem. Et istud est ad quod aduersarii pertinacius obtutū figūt, nec ad ea respicere volūt quæ eorum oculos facile ab hoc tristi spectaculo auerterent. Multò maiores enim & vrgentiores rationes porrigerentur, quibus decentissimū omnino fuisse monstratur, clementissimum Deum Patrem illam ab hoc casu singulariter præseruasse, ita vt absolutè dici non possit illam peccauisse, seu de facto incurrisse peccatum propter præuenientem gratiam; quantumuis iuxta cōditionem naturæ suæ debuisset illud incurrere & inueniri peccatrix. Quòd si nō potest dici verè incurrisse aut contraxisse peccatum, dicendum est consequenter eam neq; ipsos peccati effectus contraxisse, scilicet animæ mortem & corporis. Et ideò in sua conceptione fuit post CHRISTVM singulariter immaculata & à peccato immunis. Si .n. non peccauit in Adam, licet conditione suæ naturæ inspecta debuisset peccare, idest, censeri peccasse, consequenter nec vllas cōtraxit peccati eius pęnas, licet pari modo eas inspecta semper conditione naturæ debuisset cōtrahere. Animæ quidem mortem non cōtraxit: quoniam nullo vnquàm momento fuit anima illa non sanctificata & sancta per CHRISTI gratiā. Nec item corporis mortem contraxit: quia propter illud Adæ delictum, hoc est, in pęnam illius delicti non est mortua: cui peccato sola CHRISTI mors satisfecit.

Cur post deletum baptismo originale peccatum moriamur.

Nec istud cuiquàm mirum videri debet: quoniam quicunq; per baptismū in CHRISTVM ingreditur, à peccato illo originali omnino redditur immunis, & ab omni reatu illius peccati, & consequenter à mortis obligatione. Non est enim vlterius debitor mortis tanq̄ præuaricator in Adam, sed vt seruatus in CHRISTO in hanc moriendi necessitatem ex nouo pacto positus est: quia & CHRISTVS innocens prius hanc necessitatem subiit. Quæ certè res digna est intelligentia & consideratione, quandoquidē nōnulli qui diuinarum legum summam æquitatem minus rectè considerant, vbi primùm hæc audiunt mox perturbantur, dum nec sensum Scripturarū, nec Doctorum sententias sanè percipiunt. Verùm nos quàm rectè ista quæ diximus quadrent, post explicatam subsequentem immunitatem patefaciemus.

Quintus immunitatis modus.

¶ Quinta igitur & postrema ab eo peccato sicut à morte immunitas, est cunctorum qui in CHRISTVM ingrediuntur per Spiritum gratiæ. Hi enim omnes cum non præueniantur à gratia, peccatum dum concipiuntur contrahunt, considerati vt filii primi pręuaricatoris ac iræ filii constituti, donec & ipsi ab eo peccato liberentur: quorum etiam varia considerari potest immunitas. Nam aliqui ipsa Scriptura teste, in ventre matris sanctificati sunt. Aliqui in natiuitate ipsa, vt quidā volunt. Alii ex vtero recentes, aut post multos dies. Alii denique aliis variis modis, vt nullus desit liberationis gradus. Et præter hæc quidam ampliore gratia: quidam autē minore & communi, iuxta mensuram donationis CHRISTI: (Rom. 12.) ita vt peccati reliquię in alio plus, in alio minus extenuentur ac mitigentur. Porrò istud certissimum est, omnes qui in CHRISTVM ingrediuntur verè ab illo peccato reddi immunes, & ab omni illius peccati pęna etiam mortis. Nisi verò rem prorsus iniquam constituere velimus, vt scilicet maneat pęna peccati iam penitus extincto peccato & reatu eius: quod de originali peccato per baptismum prædicat catholica fides.

Pœnæ originalis peccati ad exercitium relictæ.

Potest quidē dici manere pęnam, idest, afflictionem, dolorem, laborem, & reliqua huiusmodi mala: non tamen vt sint vltra pęna & supplicium eius peccati, cuius reatus penitus deletus est. Nam CHRISTVS soluit abundè pro nobis: relicta sunt igitur (vt B. Augustinus eleganter ait) ad exercitium & meritum: quia sic & CHRISTVS promeruit. Hoc enim qui non confitetur, blasphemat, & contra Doctores & Scripturas manifestè loquitur.

Quō dici possit B. Virgo peccatum originale contraxisse.

Sed existunt nonnulli qui ex isto nostro dicendi modo, qui (vt dixi) nō est dicendus noster, sed Scripturarū & sanctorū Doctorum, conturbantur. Primùm admirantur à nobis dici de B. VIRGINE ipsā ex sui natura obligatam fuisse contrahere peccatum cum nondum esset in rerum natura, & cum primùm inuenta est in rerum natura inuenta est absq; peccato, & sic absq; illo debito contrahendi peccatum. Quomodo igitur, inquiunt, hoc debitum fuisse fingitur? Non enim anteà quàm esset. Ergo post: & tamen hoc nos negamus.

Solutio.

Quibus nos respondemus, de quolibet homine rectè dici eum in Adam peccauisse, cum tamen nondum esset in rerum natura: & inde etiam dicitur quòd

obligatus fuit dum conciperetur contrahere peccatum: quæ nostra obligatio tunc incepit cum ille peccauit. Eramus enim in patre nostro velut fructus in arbore, qui tametsi nondum sint in se ipsis, obligantur tamen à domino suo quùm venduntur. Sic & nos cõclusi eramus in pacto quod pepigit Deus cũ Adã. Propterea B. Ambrosius dixit quòd Adam obligauit totam posteritatem. Alioq̃ dicant isti, quomodo Leui decimatus fuit in lumbis Abrahæ? Præterea, Si testator qui directam libertatẽ relinquat ex ancilla nasciturо. Ille profectò qui ex ea nascetur, erit liberatus cum primùm in lucem prodierit. Id verò quo pacto qui nunq̃ fuit seruus, nisi q̃a futurus erat seruus si eius existentiam ac seruitutem nõ anteuertisset data à Domino libertas? Hæc sanè nimis clara sunt his qui vel parum velint rei naturam & æquitatem perspicere, non autem contendere. Præterea addunt: Si erat obnoxia B. VIRGO vt contraheret originale peccatum: ergo contraxit, si Deus iustitiæ locum suum permisit, nec illam, quod nunquam consueuit, violauit. Sed hi non animaduertunt non simpliciter à nobis concedi debitricem fuisse absolutè contrahendi peccatum illud: sed dicimus ex conditione naturæ tantum, si illam Deus vt talẽ solummodo respexisset, obligatam fuisse. Quoniam verò gratia in VIRGINE Dei futura Matre superauit naturam, ideò nõ dicitur absolutè contraxisse peccatum, neq̃ debitum contrahendi. Nõ enim tam erat in illa respicienda natura quàm gratia: imò propter summam gratiã & priuilegium singulare despicienda erat natura. D. Hieronymus cum hanc sanctissimam VIRGINEM exaltatam esse super choros Angelorum prædicaret, ne quis illud miraretur adiecit: Hoc priuilegium non naturæ, sed gratiæ B. MARIAE Virginis, de qua natus est Deus & homo. Iccircò & ipsa plus meritis est quàm virgo & homo. Hoc ipsum nos accommodamus in re proposita.

Dubitatio unde nascatur in baptizatis debitum mortis.

Reperiuntur item infirmi & ignari mysteriorũ q̃ nesciunt sese explicare, cum audiunt sublatum esse peccatum in baptismo, & consequenter debitum mortis ab illo peccato: & nihilominus videt Christianos omnes & Sanctos mori, id q̃ ex debito. Conturbantur.n. quia nõ vident unde nascatur hoc debitum.

Solutio.

Itaq̃ si rem totam clarè capere velint, in hũc modum cogitare debent. Peccauit primus parens Adam, & obligatus est mori. Quoniam verò etiam nos in illo peccauimus, similiter contraximus debitum mortis. Venit CHRISTVS sine peccato, qui cum nullum haberet mortis debitum, quò peccatũ ipsum deleret, & mortẽ moriendo destrueret, subdidit semetipsum morti. Mors ergo quæ iniustè ius in illum innocentem exercuit, meritò ius suum in eos in quibus illud habebat, perdidit, modo veterem hominem exuant, & nouum induant creatum in iustitia & sanctitate, nempe CHRISTVM, per quem ab illo mortis debito liberentur. Nam etsi postmodo moriantur, ex peccato non est, quasi non sit illi peccato per omnia satisfactum: sed quia liberati à debito mortis quod à peccato conflatũ est, in CHRISTVM ingressi nouũ in eo moriendi debitum contrahunt. Nam & quicunq̃ in illo sunt iam absq̃ peccato, nihilominus mori debent, nõ quidem vt mors sit vlterius pęna ex illius peccati merito, sed exercitium patientiæ in fide ad comparandũ meritum, vt sint membra Capiti suo similia. Etenim CHRISTVS ipse caput nostrũ absq̃ peccato gustauit mortem, & per eam promeruit vitam, qui & nobis eandem legem præstituit. Decuit certè vt & nos assimilaremur ei (quatenus fas erat) liberati à peccato, cum ipse similiter per omnia assimilatus sit nobis absq̃ peccato tamen, & ab eo omninò liber existens, tantùm peccati debitũ propter nos in semetipsum assumpsit. Aliud ergo est mori subigi in Adam, quod est pęnam peccati sufferre: aliud verò mori in CHRISTO, quod est potius subigere ipsam mortem, vt post eius gustum excitemur ad veram vitam. Vnde scriptum est: Beati mortui qui in Domino moriuntur. *Apoc. 14.* Somnus enim interim & dulcis sopor est potius quàm mors, morientium in illo.

Quid intersit inter mortem fidelis & infidelis.

Quãtum igitur ad mortis debitum attinet, magna est inter nos q̃ sumus in CHRISTO, & illos qui foris sunt differentia. Debemus quidem & nos mori quemadmodum illi, sed nõ est par & eadem causa. Illi tanq̃ pęnæ huius debitores ex peccato antiquo moriuntur. Nos autem alioqui mortales natura, hoc debitum nouo pacto contrahimus, quò conformemur Filio, qui conformatus est nobis. Quamuis enim huius noui pacti ratio venerit à peccato, vt istud quodammodo sit pęna eius, nimirum pactum nouum redditum esse duriusculum, in quo nec à morte nec à multis malis inuenimur immunes, sed cedunt nobis in bonum: nõ propterea tamen propriè ac verè dici possunt in renatis pęna peccati. Aliàs cogeremur fateri vel non esse deletum peccatũ illud per CHRISTVM, & eius omnem reatum in renatis (sicut impiè Lutherani

docent

docent) vel posito quod est deletum omninò peccatum & omnis reatus, cogeremur confiteri iniustũ Deum, qui à nobis exigit peccati pœnam nullo peccato nec eius reatu existẽte: quod est horrendum vel cogitare.

Differẽtia inter Christũ & Matrem circa mortis & peccati debitum.

Magna ẽt differẽtia ẽ circa hoc debitũ inter CHRISTVM & Matrem: & inter Matrem & nos alios. Ille enim vt ex seipso innocẽs erato & iuxta suã naturæ cõditionẽ omninò liber à peccato, ita liber à debito mortis. Quod ergo morti se subdidit, fecit ob solum obediendi paternæ volũtati desideriũ: vt sic destrueret mortem, eãq; præcipitaret in sempiternum. MARIA verò nõ erat ex seipsa secundum suæ naturæ conditionem à peccato libera, ideò nec à morte: sed liberata est ab vtroq; per Filium, ita tamen vt neq; peccato neq; morti quatenus erat pœna peccati, vnq̃ fuerit de facto subiecta. In instanti namq; suę conceptionis commutata est illi conditio debiti: quoniam facta est debitrix mortis in CHRISTO semper vt innocens: nunq̃ autẽ in Adam vt rea delicti quouis modo. Et hoc singulariter ad illam pertinuit propter excellentem illius redemptionis modum, quo per Filiũ redempta est: de qua redemptione erit nobis inferius sermo vberior.

In hoc ergo cęteros Adæ filios (vt par erat) superauit, quòd in ea commutatum est mortis debitum, non vt aliquando debitrix inueniretur, sed ne debitum illud vllo vnq̃ temporis momento cõtraheret, quod tamen cõtrahere de rigore iuris debuisset. Ipsa igitur CHRISTI Mater mortua est morte sua illa mitissima tanquàm ab ipso redempta, & in ipso primùm insita & collocata velut verè primum corporis & nobilissimum membrũ, quod à se nunquã passus est Filius separari. Et sicut oportuit CHRISTVM mori & statim resurgere: sic voluit ẽt de B. VIRGINE Matre vt confestim & ipsa resurgeret nõ expectans postremũ iudicii diem. Hoc tamen est discriminis quòd CHRISTVS ipse sua virtute surrexit, & semetipsum assumpsit in gloriam, vt in cęlum, vbi semper fuit, rediret. At B. VIRGO non à seipsa surrexit, nec semetipsam assumpsit: sed à virtute Spiritus Filii sui, & ab ipso Filio assumpta ẽ comitãtibus Angelis ad æthereum thalamũ, in quo Rex regum stellato sedens solio assistentibus omnibus beatis Spiritibus coronauit eam Reginam cęli, mundi Dominam, amicorũ spem ac solatium, inferorum terrorem. Nam ei post CHRISTVM & per CHRISTVM tanta est data potestas, quantam non credit qui Serpentis est semen. Sed ipsi dæmones qui vident & supramodum liuidi sunt, vehementissimè torquentur, formidant, & contremiscunt. Hæc de Dña nrã cõfidenter asserimus & docemus edocti ab Ecclesia sancta Dei, quæ hæc ipsa prædicat & veneratur.

¶ Refellitur primus aduersariorum zelus falsò existimantium Matrem ob id Christo æquari, quòd immunis ab originali peccato asseratur.

HIS ERGO SIC EXPLICATIS, ad hos nouos disputatores & Spinas, & quicunq; illos sectantur, sermo noster iam cõuertendus est: nõ quidem cõtra Ordinem vt quidã carnaliter arbitrantur, sed omnino in gloriã ordinis & fauorẽ. Scio enim esse in illo gloriosissimo Ordine qui diligunt veritatem, eamq; agnoscunt & libenter amplectuntur. Sunt & qui cum nondum illam agnoscant, vellent tamen agnoscere & libenter quoq; se ctarentur: sed verentur interim ne cõtra Sanctorum doctrinam quicquàm admittãt, quorum numerosum sibi catalogũ vident à suis Magistris propositum, qui visi sunt alteram positionem probare. Itaq; trepidant & timẽt timore, vbi uerè iam nullus timor. Excusantur tamen, & si quid aliter sapiunt quàm habet veritas, aliquando scient & ipsi, modo scire desiderent, & sibi aperiri veritatem citra impeditam affectionem orent. Restat igĩ vt in huiusmodi Magistros ac Spinas, non quidem propter illos, sed propter alios sermonem meum instituam: præsertim verò vt respõdeamus iis quæ ex Turrecremata tanto conatu innouarunt.

Quæro primùm ab eis: Quid, obsecro, in hac nostra positione continetur quod vos tãtopere exagitat? Ecce clamatis: Zelus pro CHRISTO: Zelus p̃ MATRE. Zelus p̃ Scripturis: Zelus pro Sanctis: Zelus deniq; pro Ecclesia Dei. Et cum sint tam numerosi ac potentes zeli, mirum tamen neminem ad tot clamores moueri. Certè mirabile ac miserabile hoc, modo zeli isti vestri essent secundum scientiam. Tentemus ergo num sint tales, qui iure quenq̃ mouere debeant. *Quinque zeli aduersariorũ.*

¶ Ostendite iam nobis zelum primũ. Quid est cur sic ardenter zelatis pro CHRISTO? Ecce obicitis: Aequalem facitis illi Matrem. Parcat vobis Deus. Hoc'ne explicitè fatemur nos: an verò id vos ex nostra positione colligitis? Nónne exertè prædicamus oppositum? Ex his enim quæ asserimus, quanta vi uelitis ea cõprimatis, non aliud exprimetis. *Zelus primus.*

Nam

Nam quo pacto æqualem CHRISTO Matrem facimus? Respondetis: Quia vos immunem illam ab originali peccato cōstituitis; quod fuit solius CHRISTI. At, quæso, nonne baptizati omnes immunes redduntur ab illo peccato? Nunquid igitur propterea pares CHRSTO fiunt in hac ratione immunitatis à peccato? Et nunquid vos non confitemini cum reliqua Ecclesia, sacræ VIRGINIS corpus nō vidisse corruptionem? Hoc tamen de CHRISTO singulariter scriptum est: Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Cur ergo nō aduertitis, ò doctissimi cunctorum mortalium (eos alloquor qui sibiipsis tales esse videntur) bifariam peccare argumentum vestrum? Non enim si in aliquo conuenimus cum CHRISTO, continuò sequitur nos simpliciter æquales illi esse. Alioqui omnis homo illi esset æqualis, quia & ille fuit homo. Quòd si dicitis: Saltem in hoc articulo immunitatis à peccato facitis VIRGINEM parem CHRISTO: in hoc et plurimū aberratis. Nam iuxta id quod vtrisq; proprium ponimus, in immensum certè distare libertatem CHRISTI à peccato ab immunitate B. MARIAE iam declarauimus: quod secundum diuinam naturam extra cōtrouersiam est. Non enim propriè immunis Deus dici potest à peccato, cum propriè in eo dicatur immunitas, in quo datur eius oneris saltem potentia, à quo onere prædicatur immunitas. Deus autem omninò ab eo onere liberrimus semper existit. Secundum verò humanam naturam nec etiam propriè à peccato immunis dici potuit CHRISTVS à quo uelis peccati genere, vel ab originali, ad quod incurrendum nec fuit vlla potentia. Non enim per viam seminalem ab Adam peccatore (quo modo peccatum contrahitur) ille propagatus est: quod totum est nefas asserere de Matre sua, quā ingenuè confitemur ex se & suapte natura, vtpote Adæ filiam per modum seminis, debuisse illud peccatum contrahere: & reuera contraxisset, & consequenter alia quoq; peccata actualia, nisi Deus in gratiam Filii sui benedicti ex merito passionis illius eam præseruasset. Hoccine igitur est æquare Matrem CHRISTO? Parcat iterū vobis Deus, qui hanc nobis calumniam per hūc tam sanctum zelum vestrum summa iniuria gratis inuritis. Quis enim nisi prorsus amens arbitretur ea esse paria quæ de Filio & quæ de Matre prædicamus? De Filio dicimus nec incurrisse, nec incurrere peccatum illud potuisse, idq; iure proprio & ex propria naturæ suæ conditione. De Matre autem

Christus secundum diuinā & humanam naturam à peccato liberrimus.

dicimus, non solùm illam potuisse, sed etiam debuisse ex conditione suæ naturæ incurrere omne peccatum. Non incurrisse autem asseueramus ex gratia & priuilegio, idq; in gratiā Filii & propter eius merita; vt sit ipse non solùm semper liber, sed omnium ac præcipuè suæ dilectissimæ Matris potentissimus liberator. Qui igitur arbitratur hæc paria esse & æqualia, mente indiget non redargutione, vt zelo coniungat scientiam, non calumniā. Hæc n. adeò dilucida sunt vt nequeat vllus, nisi cuius prauè affectus fuerit oculus, in hac luce meridiana allucinari. Sed pergamus & iterum istum eorum zelum examinemus.

Additis in eodem zelo, à nobis negari CHRISTVM esse suæ Matris Redemptorē. Et hîc iterum parcat uobis Deus, qui rursus hanc nouam calumniam tam insignem & quàm manifestissimam zeli nomine obtenditis, cum maximè clara & aperta voce prædicemus Filium non solùm suæ Matris Redemptorem, sed præcipuo, eximio, & singulari modo Redemptorem. Vos autē quo pacto ex nostra positione oppositū colligitis? Ecce dicitis: Si non contraxit originale, nec facta est captiua, non indiguit redemptione. Et nos dicimus, hoc ipso quòd seruata est ne peccatum illud contraheret, quod alioqui contraxisset, fuit eius redemptio multò quidem nobilior: vnde & Filio & Matri multò maior honor accedit & gloria. Respondete mihi, obsecro, dum claram hanc vobis similitudinē propono. Est homo accinctus eam viam pergere vbi latrones grassantur, & captiuus omninò futurus si eam viā ingrediatur. Venit amicus qui vt ab eo periculo eximeret, ab ea via illum diuertit, & in aliam securā ac tutam deduxit. Quis vestrûm compos mentis negaturus est eum hominē per amicum illū esse redemptum ac liberatum à captiuitate nō quidem incursa, sed incurrenda? Aut quis affirmabit eum minus sic fuisse redemptum, quàm si in manus latronum iam peruenisset, & spoliatus ac vulneratus de illorum manibus ab amico esset ereptus? Si hoc vestrûm quisq; velit defendere, nō à zelo CHRISTI, sed à zelo & spiritu contentionis & contradictionis moueri se nouerit, non dignus vlterius cum quo vllus homo sanus disputet. Nam ob istam causam Caietanus ne deriderentur fratres nostri ordinis hanc ipsorum miseram fallaciam & falsum zelum, & (quod animaduertendum est valde) ex B. Thomæ doctrina his veridicis verbis corripere studuit: Si peccatum originale, inquit ille, vel in actu, vel in necessitate habendi illud quis nō incurreret,

Christus Matris perfectissimus Redēptor.

incurreret, non egeret redemptione, quod hæreticum esset dicere. Sed si omnes obnoxii sunt peccato originali ex ipsa sua generatione, sufficit ad indigentiam redemptionis. Neq; enim solùm redéptione eget actualiter captiuus, sed etiam obnoxius captiuitati. Et hæc bene notabis tu Thomista, ne nimio zelo nõ secundum scientiam accensus erronea dicas quæ non sunt erronea, quũ de Beatissimæ MARIAE VIRGINIS Conceptione disputas aut prædicas. Hæc ille in suos ab ipsa vi dilucidæ veritatis coactus. Conqueror in nouis Lugdunensium impressionibus subdolè à nescio qbus temerariis sublata fuisse ex commentariis Caietani primùm illa verba: Ex ipsa sua generatione, quæ ad declarationem nostræ positionis plurimum faciebant. Deinde totum illud: Et hæc bene notabis tu Thomista, & cætera quæ citaui. Zelus Spinarum fecit hoc: quia recusat agnoscere veritatem, nec vel à suis vult admoneri. At nimis potens est veritas. Non enim solummodo Caietanus, sed Durandus etiam nostri ordinis vir acutus & resolutæ doctrinæ, etsi de principali quæstione aliter senserit quàm nos, propter illam temporis conditionem quando hęc veritas nondum reuelata erat per Ecclesiam, in hoc ipso tamen articulo nobis fauet etiam ipse à conspicua veritate victus. Certissimè enim vir acutus animaduertit maiorem esse ac longè optabiliorẽ redemptionem qua captiuitas prohibetur, quàm sit illa qua iam incursa captiuitas soluitur. Verba Durandi hæc sunt: Cum ergo B. VIRGO esset seruituti peccati originalis obnoxia in sua radice, scilicet in parentibus, si fuit impeditum virtute diuina ne in se seruitutem hanc incurreret, vt esset cõuenientior Mater Saluatoris, verè potest dici quòd indiguit beneficio redemptionis, & tantò magis & familiarius fuit redempta, quãtò redemptio fuit in ipsa celerius inchoata: hæc ille. Et in ipsa conclusione: Puto tamen, inquit, quòd si B. VIRGO peccatum originale non contraxisset, potuisset tamen verè dici redempta à Deo, pro eo quòd in radice sua ex natura suę conceptionis obligata erat ad incurrendum peccatum nisi fuisset à Deo præseruata. Hæc Durandus pro dicto nostro: quæ si qs negare non vereatur, dignus est tanquã cõtentiosus, qui in suis inscitiæ tenebris inuolutus dimittatur captiuus.

Durandus.

Hactenus ergo satis patet non iam esse zelum pro CHRISTO, sed meram calumniã disputantium, qui nos falsò arguunt æquare Filio Matrem, & illum eius esse Redemptorem negare, cum oppositũ tam clarè pateat vt nullo queat obumbrari colore, nec indigeat ostensione. Nam dum illam seruatam dicimus à Deo, alioqui subituram peccati labem ac seruitutem: & è regione Filium asseueramus per se liberum nulliq; expositum periculo captiuitatis, sed potentem ad eruendũ omnes ab illa, hoc ipso testimonio manifestè cõfitemur in hac substantia gloriæ longè illã inferiorem fuisse & esse CHRISTO. Et cum illam per CHRISTI merita & immensum sanguinis pretium asserimus præseruatam, continuò Filium eius non solùm ante illam immunem à peccato, nec solùm Redemptorem, sed eximium etiam Redemptorem illius prædicamus. Quod certè est magnificentissime extollere opus redemptionis, non autẽ extenuare. Nam quicquid prærogatiuę prę aliis circa peccatum Matri tribuimus, ita sub CHRISTI prærogatiua constituitur, vt etiã à CHRISTI prerogatiua descendere confiteamur. Ex quo miro facto multò maior gloriæ pondus assignatur vtriq;, sed præcipuè ipsi Filio, quem pro sua charissima Matre excellentiorem ponimus Redemptorem, quam illo excellentissimo modo redemerit. Non æquamus ergo Virginem Filio vllo pacto. Nam dum illam minimè cecidisse asserimus, non id eius naturæ attribuimus, sed diuinæ beneuolẽtiæ, CHRISTI gratiæ ac meritis, vt sẽper emineat ipse cuius stat verissima illa sententia: Beatius est dare quàm accipere. Et hoc vidit ipse Caietanus vester, & testatum vobis reliquit, videlicet hac nostra positione Virginẽ ipsi Filio nõ ęquari, sed sub illo in eminentissimo gradu constitui, quẽadmodum suo loco iterùm de eius commentariis ostendemus. Aliud autem esset si fortè id quod nos ponimus, infeciaremini esse verum. Satis est nobis hactenus iam contra vos obtinuisse, hanc nostram positionem si vera sit (vt certè existimamus) minime derogare excellentiæ CHRISTI eiusque redemptioni: sed prorsus ecõuersò plurimùm eam magnificare: imò quod erat æquum & illo dignum eidem tribuere. Equidem si amoto vestro illo affectionis velo parumper ad lucẽ veritatis velletis aspicere, planè perspiceretis id quod in nos à vobis iniuria obiicitur, videlicet Filio nos derogare, uobis propriè ac summopere conuenire. Vestra enim positio verè talis est quæ derogat illius maiestati & gloriæ, cui summum redemptionis modum, saltem erga ipsius Matrem sicut deceret, non tribuit. Et hæc satis de primo horum hominum zelo pro CHRISTO.

Præseruatio Matris est gloria Filij.

Act. 20.

Ostenditur falsus Aduersariorum zelus pro B. Virgine.

REQVIRENDA EST nũc ab eis sciẽtia in secũdo ipsorũ zelo pro Matre, quo mirificè se incensos videri volũt. Dicite ergo nobis vos ò zelatores Matris Dei, quanã de causa nos illi derogamus: vos autẽ potius ipsam effertis studentes illius honori & gloriæ? Num propterea, quæso, derogamus quia dicimus à peccato illã per CHRISTVM ꝓseruatam? Et vos ecõuersò, illã præhonoratis, qui peccato eam cũ ceteris gregatim cõtaminatã fuisse sustinetis? Reperiuntur.n.qui adeò insaniunt vt eos nõ pudeat talia proferre. At qs sapiens dignetur vllã disputationẽ cũ eiusmodi hominibus suscipere, quibus peccasse dignitas est & fauor?

Obiectio. Sunt et qui aliam stropham commenti dicũt: Si VIRGO sine peccato inuenitur cõcepta, iam dabitur alia mulier sine peccato concipiens, nimirum Anna mater. Non ergo erit singulare VIRGINI sine peccato concepisse. Quod si conceditur, nónne est eius gloriæ detrahere? Argutula profectò obiectatio. Miror autem quomodo non etiam aliam consequentiam superinduxerint, etiam Annam ipsam à nobis æquari CHRISTO, idq; demõstratione mathematica. Nam quod est vni æquale, etiam alteri æquale esse oportet, cui illud vnum sit æquale. Si ergo Anna æquatur VIRGINI, & VIRGO CHRISTO: ergo & Anna CHRISTO.

Solutio. Sed extra iocum, hæc argumenta futilia despiciens satis arbitror demonstratum esse non solùm ex nostra positione non derogari dignitati CHRISTI, sed quod ei debetur prorsus tribui: nec ei B. VIRGINEM æquari, sed longißimo postponi gradu. Et ex his

Mariæ et Annæ comparatio. clarißimum parumper cogitãti redditur, nec ipsam Annam æquari VIRGINI, sed longè inferiore gradu relinqui. Anna enim nõ immunis fuit ab originali: at VIRGO fuit. Anna Matrẽ Dei concepit: VIRGO ipsum Deum. Anna sterilis ex viro cõcepit VIRGINEM: VIRGO autem ex Spiritusancto Redemptorem. Anna fuit mater eius quæ natura subdebatur peccato: VIRGO Mater fuit eius qui per omnia liber à peccato, omnium extinxit peccatum, vt saluum maneat

Eccl. 7. testimonium Scripturæ dicentis: Virum de mille vnũ reperi. Nam vt rectè ipse B. Thomas exponit, hoc Viri singulare declaratur, idest, CHRISTI qui solus fuit salutis omnium principalis autor, non mulier aliqua. Hoc enim (vt idem B. Thomas rectè docet) singulare & propriũ CHRISTI fuit habere talem plenitudinem quæ redundare posset in omnes. De eius plenitudine, ait magnus *Ioa. 1.* Præcursor, omnes accepimus. Sed B. VIRGO talem plenitudinem accepit, quò esset propinquißima autori gratiæ. Esto igitur ipse CHRISTVS per nos & sententiam nostram primus Autor gratiæ, non MARIA: Verùm huius gratiæ sit illa particeps prima, & modo summo ab omni seruata peccato vt sic fiat propinquißima Filio. Alioqui non plenè suam veritatem assequitur B. Thomæ doctrina pro Matre Dei, si ab hoc loco & gradu gratiæ, qui est post CHRISTVM & eidẽ ꝓpinquißimus, excluderetur. Non est igitur hoc æquare Virginẽ CHRISTO, aut Annam Virgini, idest, Redemptori redemptam, & præseruatæ non præseruatã. Illud verè est illi derogare, non cõcedere eum meliorem pro Matre sua Redemptorem. Si.n. est illi gloria & honor in redimendo, quis negare audeat qn in sublimiore redẽptionis modo maior quoq; glia & honor illi accesserit?

Scio dicturos hoc de Anna commentum à D. Bernardo se accepisse: sed non ita sanctus ille Doctor desipuit. Ex suppositione quippe contra illos loquebatur qui putarent B. Virginem esse de Spiritussancto à matre sua conceptam: Tunc verè singularis illa B. Virginis prærogatiua matri suæ Annæ communicaretur: quod est omninò nefas admittere. Vnde apparet hac parte argumẽtum contra nos non intendi, simulq; B. Bernardi mentem aperiri minime in nos arguentis, qui apertè fatemur B. Virginem communi omnium modo fuisse cõceptam, & nihilominus à peccato per præuenientem gratiam ꝓseruatam: sed eos reprehendebat qui dicerent non ex semine, sed ex Spiritussancto propagatam, & propterea nullius redẽptionis per Christum indigam: quæ tantum abest vt nos asseramus, vt contrà non secus ac meras blasphemias omni anathemate dignas repellamus. Veniat ergo nunc alius fratrum nostrorũ zelus, postq̃ priores pro CHRISTO & Matre iam euanuerunt.

Refellitur Zelus pro Scripturis, quæ potius pro Virginis prærogatiua faciunt.

ERAT TERTIO ZELVS, quo pariter mirificè ardẽt pro scripturis sactis, vbi solus Christus singulariter dicitur innocens & sine peccato, vt qui venerit *Ioa. 1.*

nerit ad tollenda omnium peccata. Vnde magnus Ioannes: Ecce, inquit, Agnus Dei qui tollit peccata mundi. Quamobrem hoc in loco pro veriore ac profundiore Scripturarum intelligentia, & vt paucis appareant omnia argumenta resoluta, audiant (quæso) patienter.

Quo attributa Christo i Scripturis sint intelligenda. Quæcunque de CHRISTO dicuntur in scripturis sanctis ad demonstrandam eius bonitatem, iustitiam, pietatem, munditiam, sanctitatem, charitatem, & omninò quæcunque in illa persona significant distantiam & immunitatem à peccato, eo debent intelligi modo, quo hæc illi singulariter conueniunt. Hanc positionem nemo nisi stultus & prorsus ignarus negare potest. Ecce dixit ille adolescenti: Quid me dicitis bonum? Solus Deus est bonus. *Luc.18.* Vbi docere voluit, Deo singulariter (qui erat ipse) bonitatem conuenire. Nónne & seipsum singulariter vocauit bonum Pastorem? Et tamen multi homines boni dicuntur, & pastores boni. *Ioan.10.* Ipse item licet alii multi iusti dicantur, excellenter tamen & singulariter iustus dicitur: quia excellenti & singulari modo fuit iustus. Vnde & beatus Paulus de illo. Vt sit, inquit, ipse iustus & iustificans &c. *Rom.3.* Quamobrem & substantiuè sępenumero vocatur ipse iustus, ut apud Ieremiam: Et hoc est nomen quod vocabant eum Tetragrammaton iustus noster. *Ierem.23.*

Sic ipse solus pius dicitur in Apocalypsi. Quis non timebit te Domine, & magnificabit nomen tuum, quia solus pius es? *Apoc.15.* De illo etiam singulariter dixit Angelus sanctissimæ VIRGINI: Quod ex te nascetur Sanctum, *Luc.1.* ob singularem siue natiuitatis siue conceptionis suæ sanctitatem: quoniam vtraque fuit singularis à Spiritu sancto custodiente vas illius B. Virginis sanctum, in quod Sanctus sanctorum illibatissimè ingressus, etiam illibatissimè Spiritus sui virtute exiuit. Sic & ipse mundus dicitur, & ex semine mundo solus conceptus, *Iob.14.* qui noluit ex eo venire quod mundari oporteret, sicut inde ipsa venit beatissima Virgo: præueniẽte tamen gratia Dei in ipso matris vtero mundatum est, vt ex illo sancta conciperetur. Hac emundatione non indiguit superbenedictum CHRISTI semen, sed singulariter sanctus prodiit, de quo dictũ Iob intelligimus: Et stellæ non sunt mundę in conspectu eius. *Ibid.25.* Quapropter singulariter de illo concinimus: Tu solus sanctus. Sanctitas enim munditia est, & propterea ille solus potuit facere mundum de immundo conceptum semine. Hoc autem fecisse in beatissima MATRE sua singulariter ante omnes minime dubitamus, vt verè conceptio illa sancta esset & immaculata. Ipse Dominus singulariter sanctificatum se à Patre pronunciauit. *Ioa.10.* Quem Pater, inquit, sanctificauit. Per gratiam enim vnionis factus est homo Deus, quæ sanctificatio gradus fuit altissimi, vt maior excogitari non posit, propter quam singulariter Filius Dei dicitur, cum alii multi sint filii Dei. Ob eam causam tanq̃ singulariter illi dictum accepit Apostolus: Filius meus es tu, Ego hodie genui te. Et iterum: *Hebr.1.* Ego ero illi in Patrem, & ipse erit mihi in Filium. Similiter & in Baptismo: Hic est Filius meus dilectus in quo mihi bene complacui. *Matth.3.* Et tamen de aliis scriptum est: Ego dixi Dii estis, & filii Excelsi omnes: et, Quoniam complacuisti in eis. Sic se dixit lucem mũdi, lucem veram singulariter. *Ioa.10.* Quod tamen etiam dedit discipulis suis, de quibus dixit: Vos estis lux mundi. *Luc.12.* *Ioa.8.* Et nos qui sumus adoptati, lux dicimur, sed in Domino, *Matth.5.* qui eius comparatione tenebræ sumus, in quibus tamen ipse lucet. Vnde scriptum est de illo: Speciosior est Sole, & super omnem dispositionem luci comparatus inuenitur prior. *Sap.7.* Et B. Ioannes ait: Et in eo tenebræ non sunt vllæ. *Ioa.1.* Quapropter se vnicum Magistrum affirmat. Vnus est, inquit, Magister vester CHRISTVS, cum tamen sint multi magistri. *Matth.23.* Sic ipse singulariter innocens dicitur, impollutus, segregatus à peccatoribus, ac per hoc excelsior cęlis factus. Quæcunque enim habet, excellentius *Heb.7.* & per se habet ex debito naturæ & conditionis suæ: quia est filius Dei natura. Quocirca de quolibet alio mortalium dictum est: Nullus apud te per se est innocens. *Exod.24.* Solus insuper sine peccato, à quo quàm longissime semper non solùm abfuit peccati actus, verùm etiam ad peccandum potentia & debitum. Longè itaque antecellit beatissimam VIRGINEM, in qua & potentia erat & debitum contrahendi peccatum, considerata naturæ conditione. Et istud elegãter & verè expresit B. Anselmus aiens: Decebat illam VIRGINEM ea puritate niteres, qua sub Deo nequit maior intelligi. Sic gloriosus Doctor noster B. Thomas exponit. Puritas intenditur per recessum à contrario: *D. Thomas in Sententiãs* & ideò potest aliquid creatum inueniri quo nihil purius esse potest in rebus creatis, si nulla contagione peccati sit inquinatum. Et talis fuit puritas beatissimę VIRGINIS, quæ à peccato originali,

& actuali immunis fuit. Fuit tamen sub Deo in quantum in ea erat potentia ad peccandum: hæc ille. Idem & nos docemus, & hanc illi tribuimus puritatem quæ sub Deo est. Cur igitur molesti sunt Spinæ huic candidissimæ MVLIERI, nec fateri volunt hanc sententiam ab ipsorum doctore Beato Thoma aliquando fuisse probatam, quod neque Capreolus omninò negare est ausus, neq; Caietanus? Nimis certè potens est veritas.

Stat ergo cum hac Matris Dei prærogatiua singularitas sanctitatis CHRISTI & immunitatis à peccato, si tamen immunitas dici propriè potest. Imò verò ausim dicere, sine hac Matris Dei prærogatiua vix stare posse prærogatiuam Filii. Quin etiam clarè & audacter dicam, non stare illam Filii prærogatiuam quæ habet potentiam sanctificandi, de cuius plenitudine omnes accipimus, nisi ponatur hæc Virginis prærogatiua per illum. Quæ enim fuisset in eo ad sanctificãdum plenitudo, cui defuisset summus sanctificationis gradus? An, rogo, non valuerit sanctificare in eum gradum quasi minus potens, vel noluerit quasi minus bonus suæ MATRI illud impendere, quod saluo suæ dignitatis gradu poterat quàm decentissimè tribuere & propriis meritis imputare?

Immunitas Matris cõmendat Filij prærogatiuam.

Ecce ergo quàm facile vnico & illo quidẽ solidissimo verbo resoluitur quod primum de scripturis sanctis adducũt pro CHRISTI singulari prerogatiua, vt excludatur B. VIRGO: quoniam & nos illam ab ea CHRISTI singularitate absq; vlla hæsitatione excludimus. Nam quæ adoramus in Filio, absit vt eadem Matri illius attribuamus: & econuersò, quæ confitemur in Matre, absit vt concedamus in Filio. Concederemus enim in illo contrahendi peccati necessitatem ex conditione naturæ: quod esset blasphemia. Differt ergo quantum ad sanctitatem attinet & peccatum. Et quidem multum differt immaculata conceptio & natiuitas & sanctificatio CHRISTI ab immaculata Matris cõceptione & natiuitate & sanctificatione: sicut & tota vita & mors & resurrectio & ascensio CHRISTI & sessio ad dexteram Patris multũ eminet à vita & morte & resurrectione & assumptione, & deniq; à sessione Virginis ad Filii sui dexteram. Ipse enim solus, vt ait B. Augustinus, imò B. Paulus, est Sacerdos in æternum, & sacrificium, & templum Dei, sed singulari modo. Nam & hęc de aliis etiam verè, sed tamen longè inferiore gradu & modo prædicantur.

Matris & Filij distincta sanctitas.

Hebr. 7.

Occurrunt autem nobis hoc in loco disputatores isti acerrimi asserentes falsum esse quod dicimus, CHRISTVM natura immunem esse à peccato. Si enim natura, inquiũt, ergo non gratia: opponi quippè videntur natura & gratia.

Aduersariorũ obiectio.

Quibus primùm respõdemus, vt animaduertere velint ne imperitè blasphement. Nam si CHRISTVS negatur natura à peccato immunis, concluditur profectò sub illa generali sententia: Eramus omnes natura filii iræ, quod est blasphemum in Filium Dei. Intelligant ergo prius quem sensum porrigimus & defendimus, & tum demum liberè arguant. Prædicamus CHRISTVM ab originali immunem natura, idest, ex conditione suæ conceptionis: quia non solùm non est conceptus ex semine (quod satis esset ne originale contraheret peccatum) verùm etiã quod ex Spiritusancto conceptus est. Nec id solùm, quia nec sic fuisset inhabilis ad peccandum: verumetiam quia ex ipsa cõceptione per gratiam vnionis naturarũ factum est vt ille homo esset filius Dei natura, non adoptione. Propterea concedendum est fuisse illi naturæ debitam omnem à peccato libertatem, vt ita verè dicatur natura liber: quod singulariter ad illum pertinet. Vnde B. Augustinus quodã loco vt nos istud doceret, dixit: Modus iste quo natus est CHRISTVS de Spiritusancto, insinuat nobis gratiã Dei qua homo nullis præcedẽtibus meritis in exordio naturæ suæ quo esse cępit, verbo Dei copularetur in tantam personæ vnitatem vt idem esset filius Dei qui filius hominis, & filius hominis qui filius Dei: ac sic in naturę humanę susceptione fieret quodammodo illa gratia illi homini naturalis, quæ nullum peccatum posit admitteret: hæc B. Augustinus.

Dilutio.

Eph. 2.

Cur Christus omnino impeccabilis.

B. Augustinus in Ench. c. 40

Et B. Cyrillus ait: Illud non ab re dixerim: Si enim amicitia filii qui serui natura sunt ad liberam amicorum dignitatem perducit, quomodo ipse vt creatura seruus erit, vt quidam ex imperitia dicunt? An aliis poterit libertatem largiri eius ipse natura expers? Minimè. Sed sanctis quidem Apostolis ceterisque fidelibus qui ad amicitiam suam ascendunt, extrinsecus honoris gratia libertatis accedit dignitas: ipse enim natura liber est. Quod enim aduentitium est, ab insito & naturali distinguitur. Libertas verò nostra cum aduentitia sit, per gratiam habita alia est certè ab eius libertate: hæc ille. Ex quibus apertissimè disputatores inueniuntur parum apprehendisse singularem CHRISTI à peccato libertatem, quam

B. Cyrillus in Io. libro 10. cap. 23.

quam & Scripturæ & sancti Patres prædicarunt. Quid igitur mirum si inaniter sua tela iaciant?

Quamobrem magnoperè velim aduersarios hîc attentè considerare, vt doctè respōdere studeant, quò clarius apparere veritas possit. Rogo illos: Quænam est illa immunitas, aut potius libertas à peccato quam scripturæ sanctæ CHRISTO tribuunt? Nunquid illa quam nos concedimus B. VIRGINI: an verò quædam alia maior quam nulli creaturæ fas sit tribuere? Si postremum dicant, quid igitur molesti sunt nobis quasi suā CHRISTO immunitatem propriam adimamus, illamq; VIRGINI tribuamus?

Quam immunitatē à peccato tribuant Christo Scripturæ.

Si dicant eandem esse immunitatem quam nos tribuimus B. VIRGINI, calumniosi sunt, & blasphemant derogantes CHRISTO, quem constituunt considerata natura peccatorem & indigentem redemptione: quę duo nos de B. VIRGINE cum eius immunitate prædicamus. Considerent ergo hæc in spiritu pacis, & agnoscant suā CHRISTO immunitatem à nobis singularem illibatámq; relinqui, & sublimius insuper q̄ ab illis magnificari; qui ob excellentiam Filii dicimus Matrem in eo gradu collocatam, vt ipsi gratiæ Autori quemadmodum (teste B. Thoma) decuit, sit propinquissima. Considera hæc, quæso, quisquis es Spina, & tace & quiesce & ne Matrem Dei pungas caue.

¶ Secundò hoc pacto argumentantur: Si ad istum sensum intelligitur immunitas Christi à peccato in Scripturis, potest de quouis hominum dici præseruatum eum ab originali per Christum, nec propterea lædetur Scripturæ, quæ singularem immunitatem à peccato in illo ponunt. Respondeo: Si nihil aliud phiberet id dici quàm vt salua sit Christi immunitas à scripturis ostensa, haud dubiū quin illud dici posset. At quoniam aliæ sunt Scripturæ multæ quæ in cunctis hominibus debitum peccati cōuincunt, & ita regularem in illud incursum: ideò non licebit illud asserere de cęteris sicut de B. Virgine. Illi.n.ex priuilegio tribuimus, sicut & alia q̄plurima ducti magnis & cogentibus rationibus, quæ in aliis minime locum habent. Quis enim tantus vel inter amicos Dei intimos qui ausit se cōparare Matri dilectissimę, quam & summi Angeli mirantur suspiciunt & venerantur? Meritò igitur Dei Matrem à generali regula eximimus. Qui autem à regula excipit, regulam certè primùm confitetur. Et qui propter priuilegium vnam aliquam solā eximit, nō concedit illud reliquis: alioqui priuilegium non esset priuilegium. Vnde hoc Spinarum argumentum penitus sua exili tenuitate facilè euanescit.

Pergunt iterū opponentes nobis sanctos Doctores, qui (vt aiunt) non sic intellexerunt Scripturas, cum eas inducerent contra hæreticos: aliâs non fuissent idoneè per eas cōuicti, & de Pelagianis loquuntur. Quo in loco miror vehemēter horū (ne qd proferā durius) ignorantiam: quasi verò nostra positione non protinus confodiatur dogma illud Pelagianum quod erat aduersus Dei gratiam, cuius necessitatem inficiabantur. Ipsi enim omninò negabant originale peccatum, volentes peccatum illud Adæ ad neminem propagatione pertinere, & nedum non trāsfundi de facto in quenquàm, sed nec ex debito aut merito, ita vt non fuerit opus Dei gratia siue ad tollendum illud, siue ad præseruandum quenq̄ ab illo. Nos aūt qui præseruatam singulariter ab eo peccato Virginē beatissimam asserimus, profectò peccati originalis meritum in omnibus, & in B. Virgine gratiam Christi specialem, qua ab eo peccato per præseruationis munus fuit excepta, confitemur. Quamobrem omni ex parte hæreticos prosternimus dum & naturam infirmam, & Christi gratiam in cunctis confitemur necessariam: vtrunq; autem Pelagiani negabant. Porrò hanc eximiam in Virgine abundasse gratiam non erat tum consideratū ab hæreticis: sed nec ponderari quidē ab eis poterat, cum peccatum negarent, & naturā non gratiam prædicarent.

Est autem eousq; euidens calumnia hæc, habere quicquàm Pelagiani nostrā positionem etiam iuxta Doctorum catholicorū sensum, vt sit iam penitus intolerabilis, præsertim cum grauis apud eos autor Caietanus sapienter & peramanter ne zelò isto falso deciperentur, his verbis admonuerat: Est necessarium secundum fidē credere, quòd omnis vtriusq; sexus ab Adam secundum seminalē rationem proueniens, ex ipsa sui generatione sit obnoxius peccato originali. Et contra Pelagianos dicentes oppositum Augustinus disseruit & diffinit. De solo autem IESV Christo verum est ꝙ ex ipsa sui generatione nulli obnoxius est peccato, iuxta verbum Angeli ad B. Virginē dicentis: Quod ex te nascetur Sanctum &c. Hæc ille subtiliter & verè: quæ certè si capiantur (vt suo iure ipsa veritas postulat) cunctas huius quæstionis difficultates soluunt, & nos à calūnia liberant. Tria enim paucis perstringit ꝓ nobis aduersus illos. Primùm id quod asserimus non esse

Caietanus.

contra Scripturas. Alterũ Pelagianis nõ fauere. Tertium nec B. Augustinum contra illos disputantem huic nostræ assertioni cõtrarium diffinire. At hæc tria in nos obiectant isti disputatores in iniuriam omniũ Ecclesiarum & Vniuersitatum, vt ignõres maiore ne arrogantia ac temeritate, an crassiore potius inscitia ferantur. Parcat illis Deus. Nos autẽ ad alias accedamus scripturas, quas pari imperitia in nos abiectant.

Locus Apostoli ab Aduersarijs ĩductus discutitur. Producunt ex Apostolo ad Romanos. 3. vbi ait: Præcausati sumus Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse. Et pauló post: Nõ est distinctio. Omnes enim peccauerunt & egent gratia Dei. Nos autem eos antequàm respõdeamus (si forté nesciunt) admonemus ne sibi persuadeãt Apostolum eo in loco de originali peccato loqui propriè, sed de actualibus. Quanquàm de his re vera ꝑpter originale ex quo omnia fluunt, & in quo virtute omnia continentur. De his Apostolus loquitur manifestè, de quibus præcausatus erat Iudæos & Græcos, eosq; coarguerat, vt docti expositores intelligunt, etiam Caietanus ipse in suis ad illum locum commentariis. Quod si verum est: plus ergo dicit Apostolus quàm illi velint, qui omnes prorsus homines sub actualibus concludit. Quid ergo? Certè B. Virgo ab actualibus, vt ipsimet cõcedunt, eximitur. Quare inueniretur Apostolus non solùm nobis, verumetiam ipsismet aduersari. Ergo aliquid cogitandum est recté quadrans, in quo posit quiescere animus inquirentis. Hinc enim sternenda est nobis via ad fundamenta nostra comprobanda. Nam in eodem capite B. Paulus vbi omnes sub peccato concludit, id comprobat per scripturas plurimas, præcipuè ex psalmo illo: Dominus de cęlo prospexit super filios hominum vt videat si est intelligens aut requirens Deum. Quod sic ipsemet est interpretatus: Non est iustus quisquam: nõ est intelligens, non est requirens Deum. Et sequitur: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, nõ est vsq; ad vnũ. Sepulchrum patens est guttur eorũ, linguis suis dolosè agebant, venenum aspidum sub labiis eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est; veloces pedes eorũ ad effundendum sanguinem. Contritio & infęlicitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt: non est timor Dei ante oculos eorum &c. Hæ autem scripturæ quæ sine dubio omnes comprehendunt, non solùm ab omnibus iustitiam auferunt, verùm etiam cunctis peccata tribuunt, & ea nedũ venialia, sed mortalia & quidem atrocissima.

Quid igitur hîc dicemus? Volumus consulere B. Augustinum, qui certè in his vt in plerisq; aliis accuratius intẽdit? Ecce has Scripturæ sententias primo auditu duras & insolentes animaduertẽs, neminẽ videlicet prorsus inter filios Adæ nec vnum quidem inueniri iustum, aut intelligentem & requirentem Deum (quæ sententia actualia peccata significat) nullum alium euadendi modum dari posse arbitratus præclarè dixit: Hic est verior intellectus, vt nemo intelligatur fecisse bonitatem, nisi ille monstrauerit. *B. August. in psal. 13.* Audis'ne tu pie Scripturarum atq; Sanctorum zelator, iuxta intellectum quem B. Augustinus intrepidè veriorem esse pronunciauit, de quouis hominum quantumuis iusto & sancto absq; errore dici in scripturis sanctis ꝙ corruptus fuerit & abominabilis, neq; intelligens neq; requirens Deum, & alia huiusmodi, hac vna tantum ratione inspecta, quia quilibet talis ex se fuisset, nisi Dominus aliud quod sectaretur, per gratiam demonstrasset? Voluit enim Scriptura sapientissimè duo à nobis considerari, Primùm q̃d sumus natura: deinde quid simus ex gratia, vt à notitia miserię nostræ maiorem humilitatẽ acquireremus: à notitia verò diuinæ gratiæ ad maiorem charitatis feruorem excitaremur in Deum & Dominum nostrum IESVM CHRISTVM.

Sed & pro Thomistarum admonitione nõ est prætermittendum, in hanc expositionem tandem ipsummet S. Thomam descendisse, *B. Thomas in epi. ad Rom. cap. 3.* videlicet nullum hominum esse iustum aut facientem bonum, sed esse quemlibet peccatorẽ ex se ipso, idest, suapte natura, iuxta illud Moseos: Nullus apud te per sę est innocens. *Exod. 34.* Quòd si quis forte aliud Caietani desideraret testimonium, ecce vi coactus veritatis cũ nullus alius pateret ad euadenda absurda exitus, *Caietanus in psal. 13.* Prophetæ sensum his ferè verbis explicauit, ꝙ Deus super filios Adæ respiciens vidit totum genus humanum declinauisse à recto: nec solùm reliquit rectitudinem, sed simul fętuerunt tanta morum putredine, & vsq; adeò inuenit singulos deficientes vt non esset faciẽs bonũ, non etiã vnus. Et ꝑ hoc intellige describi vires naturæ, & statũ mundi ante aduentũ Messiæ. Et sic ꝓculdubio verum dicitur, q̃m nec ex viribus naturæ, nec ex viribus legis Moseos quisquam inueniebatur faciens bonum. Et hic sensus directè quadrat intentioni Apostoli ad Romanos. 3. Nec obstat quòd multi sancti viri fuerint ante aduentum Messiæ: quoniam gratia quocunq; tempore data ad tempus Messiæ refertur &c.

Ecce

Ecce quàm clarè de vno quoq; filiorum Adæ vult esse verum, quòd nec vnus fecerit bonum: quia quod quicunq; fecit bonum, non ex se fecit, nec ex naturę viribus, sed pręuentus gratia atq; adiutus. Hoc ergo pacto verum est quod ait Apostolus: Omnes peccauerunt, videlicet etiam actualiter: quãdoquidẽ pro facto accipitur in intellectu, quod ex ipsa natura rei fieret, nisi impedimentum extrinsecus obiiceretur. Vnde & quod adiicitur: Et egent gloria Dei, etiam si gloriam pro gratia accipimus (vt exponit B. Augustinus) similiter exponi debet non quòd omnes de facto egerent gratia, cum plurimi habuissent & haberent, sed quòd tales erant omnes inspecta natura, in quam prolapsi iaceremus omnes nisi ille erexisset. Vnde & idẽ B. Au-
B. Augustinus lib. Hyp. 2. gustinus hoc diligenter cõsiderans ait: Quid est: Egent gloria Dei, nisi gratia Dei Patris per Iesum Christũ qui est gloria Dei Patris? Et quid est, egent? id est, nemo idoneus per se, quòd carnaliter nascitur: nemo operibus meritorum vitam recipit perditam: hæc ille. Istud ipsum & nos asserimus etiam de illa Virgine sanctissima, quæ ex se, idest, secundũ naturam & carnalem generationem inspecta eguit gratia Dei, quam in patre Adam perdidit ex illius meritis, si sic consideraretur. Verùm præuenit Dominus in benedictionibus, qui illam coram oculis suis perpetuò habere voluit gratiosam, idq; merito nõ quidẽ suo, sed optimi ac dilectissimi Filii sui.

Locus euãgelij B. Ioã. c. 10. explicatur. In hunc sensum puto dixisse Dominum: Quotquot ante me venerunt, fures fuerunt & latrones, etiã ipse sanctissimus Ioãnes Baptista: quia ex sui natura in patre nostro consideratus talis erat, & talis fuisset nisi gratia præuentus & sanctificatus in aliam conditionem translatus fuisset. Et verè latrones fuimus omnes in patre Adam, qui tanq̃ latro illud rapuit quod Christus exoluit. Hac consideratione sentiens mundi peccatũ, & videns Agnum magnus ille Ioãnes Baptista dicebat:
Matth. 3. Ego debeo baptizari à te. Licet enim iam sanctificatus tunc esset, & omnibus prophetis sanctior: quoniam tamen non ex se illud habebat, in eo conseruari indigebat à Christo: & istud erat assiduè baptizari. Sic omnis creatura dum seruatur, etiam quodãmodo creatur: quia ex se nihil est. Quemadmodum igitur actualiter peccasse in Scripturis ille dicitur, qui etsi verè non peccauerit, ita tamen natura dispositus erat vt omninò peccaret, si sibi ipsi dimissus fuisset: ita & Beatissima Virgo nonnullo modo dici potest originaliter peccasse, & cõsequenter actualiter. Etenim talis eius natura erat quæ ex se illud peccatũ, nisi præseruasset gratia, omninò cõtraxisset: & actualia quoq; addidisset quæ virtute in originali continentur, si sibiipsi dimissa fuisset. Vnde [illegible]us: Ecce in iniquitatibus cõceptus sum. *Ps. 50.* [illegible] iniquitatibus, ait, plurali numero: quia in illo originis vitio omnia virtute continentur peccata & iniquitates. Omnis enim peccatum, teste Dilecto, est iniquitas. *1. Ioã. 2.* Quapropter in ipsa nostra conceptione de facto contrahimus mortem gratiæ: quoniam vita gratiæ priuati inuenimur cum concipimur. Vita inquam gratiæ priuati, non quam aliquando de facto habuerimus, sed quam ex debito habuissemus, si ipse in sua innocentia debita stetisset. Sic dicimur venire in mundum spoliati donis, quæ tamen de facto nũquàm habuimus, sed quia debita fuerant anteà, postmodo debita eorum successit spoliatio. Sicut ergo mortui dicuntur omnes filii Adæ vita gratiæ quam nunquam de facto habuerunt, hoc solo quia decreti erant habere: ita restituta dici põt ipsa gratiæ vita B. Virgini, & sic à morte peccati liberata & redẽpta, licet nunq̃ illa vita caruerit, nec illam mortẽ gustauerit, hoc solo quia caritura fuisset vita illa, & mortem consequenter gustatura, si sub eo peccati debito relicta fuisset, & nõ per gratiam ab eo præseruata. Sic omnes dicuntur cęci nati, & ideò amisisse visum dicuntur: non quasi visum vnq̃ de facto habuerint, sed quia erant natura apti nati habere, & eorum naturæ illud quodammodo debebatur. B. Ambrosius dixit omnes nos eiectos fuisse de paradiso cum patre nostro Adam, non qui fuerimus ibi vnquàm, sed quia locus ille ab initio paratus etiam nobis erat vt ibi essemus. Dixit item Dominus peccatum in Spiritum sanctum non remitti neq; *Matth. 12.* in hoc seculo neq; in futuro. At hoc sanè non sic accipiendum est vt ipsa verborum significatio videtur porrigere, tanq̃ verè ita futurum de facto. *De peccato in Spiritum sanctum an sit remissibile.* Nam sua omnipotentia potest illud remittere, & ex ingenti misericordia nõnunquam illud re ipsa, vt est pium credere, remittit. Cùm ergo dicit: Non remittetur, illud significare voluit, nimirum naturam illius peccati in semetipsa, hoc est, in meritis illud habere vt nihil ei prorsus relictum sit dignum misericordia ac remissione. Ad eum sensum eleganter exponit B. Thomas, ne quis hoc meum esse commentum obiiciat. Hæc eius verba sunt: Peccatum in Spiritum *B. Thomas. 2. 2. q. 14. art. 3* sanctum dicitur irremissibile secundum suam naturam, in quantum excludit ea per quæ fit remissio peccatorum. Per hoc tamen non

præcluditur via remittendi & sanandi omnipotentiæ & misericordiæ Dei, per quam aliquãdo tales quasi miraculosè sanantur: hæc ille. Simile est quod prædicamus de priuilegio sanctißimæ VIRGINIS, in quam illius peccati meritum iuxta sui naturã singulariter superatum est ab omnipotentia & misericordia diuina, vt quod aliqua suadente causa debuit esse, multò maiori ratione penè dixerim cogente, de facto non fuerit.

Matth. 26. Alibi etiam dixit Dominus: Omnes qui acceperint gladium gladio peribunt. Si ad factum respexerimus, vt verba videntur exigere, non erit hoc verum: sed quia diuina Veritas loquuta est, oportet sanè intelligere referendo dictum ad meritum non ad effectum, vt omninò verus sit sermo Veritatis. Sic exponunt gloriosi Doctores, quos postremò sequutus est Caietanus.

Ioa. 1. Adhæc, B. Ioannes dixit de CHRISTO vera luce: Erat lux vera quę illuminat omnẽ hominem venientem in hunc mundum. Si quæratur quonam pacto id verum sit, cum plurimos constet non illuminari, quomodo responderi rectè potest, nisi (vt B. Ioannes Chrysostomus exponit) quòd satis illuminat IESVS, quãdo ex se id agit vt nulli prorsus desit qui velit lumen accipere? Dixit etiã Frater Domini: Nullus hominũ potest domare linguam suam, & tamen multi sancti eã domuerunt. Vnde necesse est in illũ sensum venire, in quem B. Augustinus declarauit, videlicet nullum hominum vt homo est & secundum suæ naturę potentiam, posse domare linguam, quæ dum domatur, Dei misericordia, Dei adiutorio, Dei gratia fieri fateatur: hæc ille & meritò.

Iac. 3.

Nullum posse domare linguã, quomodo intelligendum.

B. Hierony. Cõcurrit & in hũc sensũ B. Hieronymus qui psalmum illũ exponens: Omnis homo mendax, ait per illam sententiam taxari humanum genus, quòd ex se tale est vt qui non est mendax, iam non sit homo. Vnde & B. Paulus: Cum sint inter vos zelus & contentio nonne homines estis?

1. Cor. 3. Quod ergo naturæ nostræ est proprium Scripturæ frequenter considerant, & vt ita à nobis consideretur enunciant. Nam quæ nõ habemus ex nobis quasi ex nobis, vix nostra esse dici possunt. Quamobrem B. Paulus cum ad corroborandam sui apostolatus autoritatem multa se fecisse commemorasset, quasi corripiẽs semetipsum mox addidit: Nõ ego, sed gratia Dei mecum.

1. Cor. 15. Dixit itẽ Dominus: Cui minus dimittitur, minus diligit. At contrà sępenumerò contingit, vt cui minus dimissum fuerit, magis tamen diligat. Quomodo ergo vera reddetur Domini sententia, nisi ad sensum optimorũ expositorum recurramus, ꝙ scilicet minus dimittere ex se & natura sui hoc habet vt minorem excitet dilectionem? Sic locum illum exposuit Caietanus, qui propterea magnam se dissoluisse quæstionem arbitratus est. Et verè magnam, crassis tamen sophistis qui nõ secernunt id quod est naturæ & per se, ab eo quod est per accidens: & ita non penetrant sermones formales, qui sunt propriè sapientum, quibus vsus est Dominus noster in euãgelio, & B. Paulus frequenter. Dixit enim quodam loco: Nemo vnq̃ carnẽ suam odio habuit, vbi id quod erat naturæ significare voluit: quamuis de facto per accidens aliter plerũq; contingat. Sed hæc passim in Scripturis leguntur, & interpretibus earum. Caietanus quorundam sequutus sententiam, dictum illud B. Pauli: Quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest: hac glossa defendit, videlicet suis viribus propriis naturalibus, vt quicunq; viderit, eleuatus super seipsum viderit. Poterant hæc saltem à Philosopho discere isti qui de logica & philosophia mirum in modum gloriãtur, & cęteros quos in diatribis nõ spectarunt clamitãtes cõtemnunt. Ipse .n. Philosophus hominem benè fortunatum rectè vocari eum probat, qui de imminenti quopiam malo & insperato ne illud incurreret, euasit. Nam intellectus malum illud imminens atq; propinquum perinde accipit ac si iam esset in re: quia aliquo modo erat cũ esset in sua causa & iam iã imminens: & quod parum distat, non esse remotum videtur. Vnde & econuersò, malè fortunatum illum asserit, qui quauis fortuna magnum aliquod bonum quod propè erat, assequi prohibetur. Dicitur enim illud amisisse quod etsi nondum habuerit, proximus tamen erat vt haberet, nisi insperata atq; importuna calamitas præoccupasset.

Luc. 7.

Eph. 5.

1. Tim. 6.

Aristoteles in physicis.

Quid igitur obstat quin rectè etiam dicamus optimam B. MARIAE sortẽ (ne ethnico fortunę vtamur vocabulo) quæ à captiuitate redempta fuerit? Siquidem eam captiuitatem quam erat ex natura rei incursura, tanquàm incursam intellectus apprehendit, vt sic dici verè posit ab ea captiuitate Virginem fuisse redemptã per CHRISTI sanguinẽ. Istud enim redemptionis genus longè omninò maius est, vt sæpius & dictum & dicendũ est, quò posit in corda quorundam duriora tandem imprimi. Ego autem (gratia sit Beatissimæ Virgini) expertus sum, qui cum eißem à latronibus in itinere cum tribus comitibus

circumuallatus,

circumuallatus, solus miro modo captiuitatē de facto euasi, tametsi comites illi capti & spoliati postmodo dimissi fuerint, & propterea deteriore modo liberati. Hoc verò factum erga me grẽ ipsius Diuę Virginis ascripsi, cuius tum nomen deuotè in corde meo ab vrgenti periculo excitatus inuocaui, vt me ita in eo discrimine redimeret, sicut ego illam redemptam credidi. Gauisus itaq; sum vehemẽter me alia protectione q̃ comites à manu latronum liberatum. Nam vel ipse Philosophus meliorem fortunã diceret eam qua malum immineñs propelleretur, quàm à qua malum adiacens expelleretur. Melior namq; est medicina præseruans, quàm quæ post incursum morbum hominem sanat.

Quocirca parum admodũ peritè negant contradicentes iuxta mentem Sanctorũ, posse dici CHRISTVM medicum fuisse B. Virginis, si illa bene semper valuisset. Ignorant certè qd B. Augustinus in libro de vera innocentia ait, cuius hoc in loco verba ꝓferemus.

B. Aug. de uera Inno.

Sicut duo, inquit, sunt officia medicinæ, alterum quo sanatur infirmus, alterũ verò quo custoditur sanitas: ita sunt duo dona gratiæ, vnum quod aufert carnis cupiditatem, aliud quod facit animæ perseuerantem virtutem: ita vt vterq; indigeat medico, & q̃ est infirmus vt infirmitas sanetur, & qui potest infirmus fieri vt seruetur in sanitate: hæc ille acutus Doctor.

Idem in lib. cõfess.

Et iterũ: Non me derideat, ait, quisq̃ ab eo medico ægrum sanari, à quo sibi prę stitum est vt non ęgrotaret.

Idem de natu. & gr. c. 67.

Et alibi: Duobus modis etiam in corpore cauetur morbi malum, & vt nõ accidat, & vt si acciderit citò sanetur: hæc ille.

Ioa. 8.

Ad hæc, Dominus ad Iudæos aiebat: Quis vestrum arguet me de peccato? Hoc certè dictum non nisi ad actuale peccatũ potest aptari. Nam de originali propriè (vt ipsemet Dominus de Turrecremata fatetur) aptari non potest: quia propriè de illo peccato nemo arguitur. Et nihilosecius dicunt sancti Patres illud solum pertinere ad CHRISTVM, cum ipse solus sit Deus. Vnde B. Thomas ibi. Admiranda est etiam CHRISTI singularis excellẽtia: quia teste B. Chrysostomo, hoc nullus hominũ potuit fiducialiter dicere: Quis ex vobis arguet me, nisi solus Deus qui peccatum nõ fecit, Prouer. 20. Quis potest dicere mundum est cor meum, purus sum à peccato? quasi dicat nullus nisi solus Deus. Et psal. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum, idest, CHRISTVM: hæc ibi. Et tamen B. Virginem

ab actualibus faciunt immunem. Ergo & illa potuisset eo modo dicere: Quis vestrum arguet me de peccato? Quid hîc, quæso, dicturi sunt, nisi nobiscum prædicent illam non potuisse de hoc in semetipsa gloriari, sed in Domino? Et in hoc erat singularis CHRISTI libertas & fiducialis gloriatio cui natura id debebatur, & ideò solus ipse Dominus poterat gloriari.

B. Gregorius.

Hoc vidit eo in loco B. Gregorius, qui & mirificè illud declarans, expressit non solùm negauisse CHRISTVM se peccatorem, sed qualem non peccatorem se diceret etiã ostendit, nimirum illum eximiæ innocentiæ virũ, qui ex virtute diuinitatis posset peccatores iustificare. Quamobrẽ nullo modo MARIA æquatur Filio suo circa immunitatem, etiam ab actuali peccato, quam tamen immunitatẽ illi tribuunt aduersarii. Porrò licet nos illam ob copiosam eius Filii gratiam ab omni labe præseruatam prædicemus, scripturis sanctis tamen consentientes nonnullo modo eã sub peccato siue originali siue actuali cum ceteris pari respectu ac ratione concludimus, quæ scilicet erat talis naturę & conditionis tanquã Adæ filia, vt posset & deberet concludi. Quòd autem conclusa non sit, hoc fecit clementia & fauor diuinus erga illam. Clementiam autem hanc & fauorem suo iure impetrauit futura maternitas & singulare sponsalitiũ, quæ isti Spinæ non curant, nec illud audiunt. Sicut lilium inter spinas, sic Amica mea inter filias.

Argumentum aduersariorũ.

Argutantur & alio modo. Quùm Scripturæ dicunt: Omnes peccauerunt, prædicatũ illud, Peccauerũt, de omnibus verificari debet vno modo tantũ, vt intelligatur vel de facto vel ex merito aut debito & ex natura sui &c. & non ita variè, In cæteris quidem de facto, & in B. Virgine ex merito aut debito. Sicut ridiculosè simul connecteretur vna oratione pratum cum homine, in hũc modum. Homo & pratum rident: vt circa hominem risus verus, circa pratum verò risus metaphoricus intelligatur. Argutè quidem dictum: sed ita tamen argutè vt multis perimatur instantiis. Ipsemet Dominus de Turrecremata fatetur, verba illa: Omnes peccauerũt, de peccato originali & actuali debere intelligi, ita vt in quibusdã verificentur etiam de actualibus, in multis verò de originali tantũ. Ecce pro diuersitate personarum quomodo aliter atq; aliter idem prædicatum significat.

Benedicendi Deum diuersa ratio.

Adhæc in Puerorum hymno dicitur: Benedicite omnia opera Domini Domino. Certè non vno modo benedicunt Domino

omnia eius opera. Quæ enim sensum habet & intellectum multò aliter & magis propriè Deum benedicunt. Dicuntur & omnia seruire Deo, sed aliter atq; aliter. Dæmones illi seruiunt: sed longè alio modo quàm serui CHRISTI. Quin etiam in exemplo proposito originalis peccati, nos qui dicimur cũ ipso Adam peccasse originaliter, multò aliter peccauimus q̃ ille qui actualiter propria voluntate peccauit: nos verò in illo tanquàm in origine existẽtes. Neq; esset vllo pacto absurdum nec insolens, de variis rerum generibus, vt de hominibus, de cęlo, de arboribus & campis dicere vniuersaliter omnia rident. Sicut & medicus cum de ægroto qui iam cõualuit ita loquitur: Omnia inueni sana, videlicet hominem, vrinam, pulsum &c. rectè loquitur, significare volens quodlibet sanum suo modo.

Nec dicimus, vt quidam calumniantur, quauis diuersitate personarũ fieri vt aliter atq; aliter accipiatur peccatũ originale, quasi alio modo peccauerit latro, alio modo Ioannes Baptista. Non enim omnis diuersitas personarum constituit diuersum modum peccãdi originaliter, aut contrahendi peccatum: sed vna tantũ quæ est inter Dominam & seruos, quæ tanta est vt alium liberationis modum à peccato constituat. Istud ipsum coguntur dicere ipsimet in quàm plurimis sanctissimæ Virginis priuilegiis. Ecce sententiam illam in Adam: Puluis es, & in puluerem reuerteris, ponunt omnes esse generalẽ cunctis hominibus, & tamen de facto non attinuisse ad B. Virginem. Quid ita, nisi quòd alio modo attinebat ad eam? vt sit vera Scriptura, scilicet ex debito & merito secundum naturã. Quòd autẽ ex priuilegio ab alio debito subleuata fuerit ne de facto sacratissimum illud corpus contraheret corruptionem, nõ propterea infringit illius dominicæ sententiæ veritatem si sanè intelligatur. *Gen. 3.*

Ecce quorundam sanctorum Doctorum fuit opinio, qui putarunt multos omninò ante diem iudicii nõ morituros neq; corruptionem corporis passuros, sed solã immutationem: quia rapiendi sunt in gloriam. Hanc opinionem nemo hactenus damnauit vt hęreticam, licet certè multis nõ placeat, & meritò quidem. Sed hoc missum faciamus: satis est quòd B. Thomas stante illa opinione vera, id quod in Scripturis habetur, quòd scilicet puluis sumus, & in puluerẽ reuertemur: Et quòd mors in omnes pertransiuit, in quo omnes peccarunt: Et quòd omnes morimur, & sicut aqua dilabimur, & huiusmodi multa, verificari etiam vult in illis qui non moriẽtur. Hoc autem propter reatum, idest, debitum contrahendæ mortis, quod fuit omnium. Hæc sunt B. Thomæ verba: *Si verum est quòd non omnes morientur, dicendum est ad argumentum, quòd etsi illi non moriantur de facto, est tamen in eis reatus mortis.* Ecce quomodo vnam & eandem Apostoli sententiam de morte, in qua omnes ille conclusit, verificari posse ex diuerso isto modo clarè ostendit, hoc est, vt ad quosdam pertineat secundum reatum tantum, quod est dicere ex merito & debito: ad alios verò etiam de facto. Vnde & Caietanus ibidem acutè notat quòd sicut non spectat ad fidem an aliquis non moriatur, ita non spectat ad fidem an aliquis ex speciali prærogatiua gratię non incurrat peccatum originale. De vtroq;.n. simul inquit Apostolus ad Romanos q̃nto: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors &c. hæc ille. Vnde & in Com. ad B. Paulum tenet q multi de facto non morientur. Videant igitur ipsimet Spinæ quomodo suis armis & suis autoribus confutantur & confodiuntur. *B. Tho. 1. 2. q. 81. 3.*

At dicent aliqui: Spina hîc se opponit Caietano. Bene habet, salua res est. Schisma igitur ortum est inter eos, nec sibi ipsis constant, sed diuisi sunt. Non ergo stabũt: quia veritatem cui omnia consonant, non habent. Equidem si contra Caietanum hac parte aliquid afferret probabile Spina in suo tractatu, libenter producerem: sed nihil ibi legitur nisi quod erat proprium Spinæ. Ad rem ergo, vt argumentum propria resolutione diluatur. Dominus illa sua lege quæ peccati originalis pęnam continet: Quacunq; die comederis, morte morieris: principaliter de vtriusq; mortis merito ac debito intellexit: & iuxta hanc principalem significationẽ æqualiter ad omnes pertinet. Quòd ergo etiam de facto ferè ad omnes extendatur, ab ipso merito est ac debito. Nam secundum ius quòd ministratur à Deo, recta est ratiocinatio. Ille hoc promeruit & debet, ergo soluet aliquando de facto. Deus enim iustus est: nisi fortè alia maior fuerit ratio & causa dispensationis & priuilegii in aliqua persona, in qua de facto non verificetur, sicut in casu proposito viget de beatissima VIRGINE Dei Matre omni gratia & pręrogatiua propter excellentiam CHRISTI filii sui dignissima. Itaq; scripturæ sanctæ has expositiones nedum non reiiciunt, quin potius ita requirunt, vt nisi sic accipias penitus nõ intelligas. *Caietano se opposuit Spina.*

Dictum fuit Ezechiæ ægrotanti in verbo

Domini

Domini per Isaiam: Dispone domui tuæ, quia morieris & non viues. Ille tamen de facto tunc minime mortuus est: imò fuit vitæ ipsius facta quindecim annorũ accessio. Nunquid igitur falsum loquutus est Propheta qui dixit: Dispone domui tuæ quia morieris, ac si in foribus adesset mors? Absit, sed quod ex natura ægritudinis dispositum erat, nunciatum est ei. Et hoc significarunt ea verba: Morieris, & non viues. Quod fuit verum: qua stante tamen veritate, quia Dominus sua virtute quæ est domina naturæ prohibuit euentum illum, qui iuxta rei naturam apud intellectum accidisse perpenditur, propterea verè dici potest liberatũ eum fuisse & redemptum à morte non incursa tamen, sed incurrenda propter dispositionem causarum necessariò ad mortem ducentium, nisi præueniens manus Domini, sub cuius nutu sunt omnes causæ & vniuersa natura, illum præseruasset. Qui hæc vel non capit vel negat, aut stolidus est, aut proteruus: & iccircò nec dignus cum quo vlla suscipiatur disputatio.

Quomodo intelligatur mors cōminata Ezechiæ.

Ex his igitur quæ iam conclusa sunt, facile patere potest cunctarum scripturarũ, etiam illius apostolicæ resolutio, quæ in vniuersum mundum intrasse peccatum manifestat, & per peccatum mortem, & ita mortem intrasse in omnes homines, in quo omnes peccauerũt. Nam si (vt iam dedimus cum glossa tamē sua) dici potest omnes etiã actualiter peccasse includendo simul illam Virginem, quia omnes actualiter peccassent, nisi Deus sua gratia cōtinuisset: hoc item facile dare possumus quod originaliter ipsa peccauerit: qa ex merito illius peccati debebat sub illo includi, & re ipsa conclusa fuisset, nisi Dominus ex aliis (vt sæpè diximus) multò validioribus rationibus præseruasset. Quòd autem hoc non sit torquere scripturam illam, vt isti falsò existimant, fauet nobis B. Paulus qui hunc locũ in hæc verba concludit: Igitur sicut p vnius peccatum in omnes homines in condemnationem, ita per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ. Intende, quæso, acute lector, & vide quomodo hi duo Adam æqua lance disponuntur, vetus quidem Adam in condemnationem: nouus autem in iustificationem vitæ. Cum verò constet non omnes à nouo Adam de facto iustificari, etiam clarè constat B. Paulum ad meritum vtriusque aspexisse, non ad effectum. Sicut autem meritis iustitiæ CHRISTI multi obicem ponunt, & ideò non iustificantur de facto: sic etiam nihil prohibet CHRISTI gratiam excellentem pro Matre sua obicem

Rom. 5.

Christi & Adæ comparatio.

meritis Adæ opposuisse, ne eã labes illius peccati & vitium attingeret. Nam ita debet Adã vetus considerari quemadmodum & nouus: ita enim ille perditor, sicut noster redēptor. Et considera iterum prudens lector, non ab re factum vt B. Paulus perfectam non reddiderit orationem. Ait enim: Sicut per vnius peccatum in omnes homines in condemnationem: vbi certè manca est sententia, ad quã absoluendã verbum aliquod intelligi oportet. Reliquit ergo nobis locum exponendi & supplēdi ipsam rei dignitatem & meritum, ac si in hunc modum clarius expressisset: Sicut per vnius peccatum dignũ fuit irasci Deũ ad condemnationem in omnes: ita per vnius iustitiam dignum fuit placari illum ad iustificationem omnium. Sic oportet exponi, vt sit similitudo proportionalis: & ita coactus est exponere Caietanus egregiè iis verbis: Declarat Apostolus similitudinem proportionalem, è regione delicti vnius hominis locans iustificationem etiam vnius, proculdubio IESV CHRISTI. In omnes homines suapte natura iustificatio CHRISTI in Cruce fuit in omnes homines: quoniam ipse est caput vnius Ecclesiæ à principio mundi vsque ad finem. Et propterea meritũ ipsius est suapte natura meritum omnium quantum ad sufficientiã: hæc ille. Et certè mirum est & supra modũ stupendũ, ab istis concedi CHRISTVM Redemptorem omnium, etiam eorũ qui effectu redempti non sunt, quia quantum fuit ex parte CHRISTI & eius merito redempti sunt: & tamen non patiuntur nos dicere Adam ex merito suo peremptorem & perditorem etiam B. Virginis, licet ipsa de facto non fuerit perdita nec perempta: quoniã ab eo debito seruata est & subleuata p CHRISTVM. An non stupendum, inquam, vnã & eandem interpretationem quę passim recipitur in Scripturis, quum pro B. Virginis priuilegio affertur, repudiari quasi torqueat Scripturas, & istud ab iis qui videri volunt B. Virginis zelatores?

Caietanus.

Ecce hic rursus clamãt in zelo suo pro B. Virgine, asserētes nō posse piè ac verè dici eã cōmisisse actualia peccata, nec illi fuisse remissa, nec ab eis fuisse redemptam. Scio quē fucũ ista facere possint crassis & ignaris, & Scripturarum imperitis: at verè doctis ac peritis & assuetis in illis non ita. Si.n. hæc dicãtur cum vero suo sensu & declarentur, nihil prorsus impium continent: nisi verò impium esse putēt deprimere naturam, & extollere gratiam CHRISTI, maximè in Virgine. Audite Spinæ & parumper semouete hunc zelum

vestrum

vestrum, ne fortè iudicetur furor. Sunt nonnulla quæ dicuntur de CHRISTO in Scripturis, quæ primo auditu horribilia videntur, vt quòd ipse fuerit peccatum & maledictum: maledictum inquam à Deo. Nonne horror est vel id cogitare? Cur hîc in zelum non rapimini acriter reprehendentes Apostolum sic dicentem & scribentem, nisi quia si pius verborum sensus declaretur, ad summam ipsius Domini laudē pertinet, & humilitatis & charitatis præconium? Tale est quod nos dicimus de beatissima Virgine quando illam sub actuali concludimus, intelligentes semper & declarantes quod erat naturæ & conditionis suæ, vt CHRISTI donum & gratiam exaltemus, qui illam à cunctis eiusmodi malis præseruauit & protexit.

Nota pro intelligentia scripturarum.

Quòd si quis vrgeat: Nunquid ergo sic prædicaretis populis B. Virginem fuisse peccatricem? Respondemus, Non certè sic nudè: quemadmodum nec multa quæ in Scripturis leguntur sic prædicanda sunt vt literæ cortex porrigit. Nonne & illa sunt verba CHRISTI: Longè à salute mea verba delictorum meorum? Et tamen qui temerè sic prædicaret CHRISTVM habuisse delicta, scandalum præberet, non autem si sensum verum aptè declararet. Sed ad rem. Si nō potest dici remissa fuisse B. Virgini actualia peccata: ad illam ergo non pertinuit orationem illam pro seipsa fundere: Dimitte nobis debita nostra, quæ oratio, teste B. Augustino, omnium Christianorum est, nec ad originalem pertinet noxam, vt idem Doctor declarat, sed ad actualia peccata, quæ sunt iustorū, ita vt quilibet pro se illud orare indigeat: & ita fuit in conciliis decisum. Orabat ergo B. Virgo vt à Patre cœlesti sibi remitterētur peccata. Dices, Sed quænam peccata, cum nulla commiserit? Nos respondemus, peccata illa esse intelligēda quæ omninò commisisset, nisi gratia singularis eam perpetuò præseruasset. Vnde & B. Augustinus ad hunc sensum respiciēs, deputabat à Deo sibi dimissum, quodcunq; illo adiuuante non fuerat à se cōmissum. Hûc spectat cōmune illud dictum, Pueros baptizari in remissionem peccatorū, cum non habeant nisi vnum peccatum. Sed quia virtute in eo peccato plurima continentur (vt B. Thomas docet) remissa etiam illa intelliguntur, quæ nunquàm fuere commissa: imò nec etiam committenda, ab iis saltem qui ante annos doli capaces decederent.

Psal. 21.

B. Aug. confess. lib. 1.

Illud verò quod passim inculcāt: Si hoc damus B. Virgini vt sit ab omnibus excepta peccatis salua veritate Scripturarum, per eiusmodi interpretationem siue distinctionem, videlicet ex debito vel merito, siue ex natura rei, poterit id ipsum pariter concedi cœteris, aut cuicūq; libuerit salua similiter Scripturarum veritate: nihil penitus habet momenti. Quod enim Virgini tribuimus, ex priuilegio tribuimus, vt non de facto incurrerit peccatum. In causa autem priuilegiorum æquare velle alium quemlibet tātæ Virgini, iniurium est atq; impiū. Vna est enim perfecta & vna electa ex milibus Filia, Mater, & Sponsa Dei. Si sub actuali peccato omnes homines in Scripturis concludūtur, & nihilominus salua manet earum veritas cū excipimus B. Virginem, vt ipsimet fatentur: cur, obsecro, nō idem etiam de originali dici possit?

ℭ *Refellitur quartus contradicentium zelus pro sanctis Doctoribus.*

HACTENVS DE SCRIPturis volo esse disputatum ad indicandum istorum zelum non esse secundum scientiam. Nunc igitur patefacere studebimus nec pro Sanctis oportuisse tantopere zelare, tametsi id iam magna ex parte præstiterimus. Si.n. Scripturæ iuxta germanum illarū sensum contra nos minime pugnāt, certè nec ipsos sanctos Patres habebimus contrarios, qui Scripturis innitūtur & illarum sensum custodiri volunt. Insistam autem potissimum in B. Augustino vt hoc demonstrem, tum quia ipse aduersus hæreticos vberius præ cœteris disputans, de mente omnium veterum, imò secundum fidei catholicę fundamenta se esse locutum affirmat: tum verò quoniam aduersarii hunc Doctorem potissimum nobis obiiciunt.

Verùm cū ea quæ aduersus Pelagianos hęreticos scripsit, rectè intelligi nequaquàm possint, nisi primò quæ illi dogmatizabant dilucidè à nobis explicentur, iccircò eorum dogma ab omni Ecclesia reprobatissimum, velut radix & caput plurimarū conclusionum damnabilium quæ inde procedunt, præmittendū est. Huiusmodi ergo erat dogma pelagianū, Illud Adæ peccatum non habuisse vllam vim aut meritū ad vitiandā humanā naturā, ac propterea in nullo mortalium fuisse vitiatam, sed integram, sanam, valentemq; liberi arbitrii viribus perficere præcepta Dei, nanscisci gratiam (quam secūdum merita dari aiebant) & obtinere vitam æternam. Nullo ergo modo contrahere vllum hominem peccatum, seu peccati maculam, aut reatum, aut pęnam

Pelagianorum

pœnā in suā cōceptione volebāt. Nam mortē & cetera quæ corruptionis sunt, & carnis repugnantiā aduersus spiritū, naturaliter homini accidere secundū primordia cōditionis nostræ pstitutæ à Deo asseuerabāt, sed nō dominari menti. Quāobrē ipse Adā etiā si nō peccasset, incurrisset tñ mortē, & nos vnà cū illo similiter. Ex quibus omnibus consequebatur CHRISTVM ipsum fuisse gratis mortuum. Non.n. necessaria nobis fuisset per illū redēptio à peccato & à morte: nec oportuisset paruulos baptizari vt in eis vllū expiaret peccatum. Hæc est notissima Pelagianorū doctrina, quæ duos in se cōtinet grauissimos capitales errores. Vnum pro natura humana, quam sanam & integram existimabant, ad superbiam nutriendam in homine. Alterum contra gratiam consequenter, qua non opus fuisse ad restitutionem naturæ hominis dogmatizabant, vt sic beneficium Crucis euacuaretur, & gratiarum actiones pro illo silerent. Contra hos duos errores tanquàm fidei nostræ fundamenta destruentes. B. Augustinus neruos intendens, proposuit hanc oppositam illis principalem conclusionem, videlicet peccatum illud suo merito totā humanam naturā priuasse gratia Dei ac vitiasse, nisi per ipsum CHRISTVM redimeretur & saluaretur, in quo solo non valuit vitiari natura, quia erat Deo coniuncta. Hæc est B. Augustini conclusio & catholica definitio, ex qua sequitur omnes qui concipiuntur, si sola corruptæ naturæ spectetur conditio, concipi in vitio & peccatores secundum debitum naturaliter. Nec ii solùm qui concipiuntur, sed ēt qui nascūtur omnes, vno CHRISTO excepto, in ea conditione deprehenduntur sui natura peccatores. Nec id solum, sed omnes vitam hanc ducentes tales, esse natura fateri oportet, idest, aptos & pronos ad peccandum, ac propterea nullū esse posse absq; peccato etiam actuali, si venerit ad ætatē doli & criminis capacem. Vnde & tota nostra vita in peccatis traducitur, ac per hoc omnes qui moriuntur in peccatis moriuntur, nullusq; inter mortales hinc liber euadit, præter vnum Dominum Iesum CHRISTVM qui solus inter mortuos prædicatur liber. Itaq; iuxta B. Augustini sententiā, omnes nō solùm concipiuntur, sed ēt nascuntur, viuunt, & moriuntur in illo peccato. Quæ sententia nisi sobriè intelligatur, scilicet iuxta id quod erat naturæ & non gratiæ, proculdubio falsa inuenietur: quoniam sancta natiuitas, & sancta vita, & mors etiam sancta B. Virginis catholicè creditur.

Dogmatis pelagiani confutatio.

Hîc ergo manifesta quæstionis resolutio habetur, & manifestatur B. Augustini, & omnium sanctorum Patrum huiusmodi doctrinam tradentiū, mens & intellectus, ita vt qui vult esse docilis quiescat. Cùm enim hæc iam sit totius Ecclesiæ fides, B. Virginē natā sanctam, & omnem vitam suam peregisse sine peccato: Imò & B. Ioannes Baptista, & Ieremias sanctificati in vtero apertè in sacris literis dicātur, & nihilominus antiqui Patres solam CHRISTI natiuitatem & vitam prædicent innocentem & sanctam: vt hæc simul consistant, & Sanctorum sententiæ cum fide Ecclesiæ rectè conueniant, oportet aliquid comminisci ad tollendam contradictionis apparentiam. Non apparet autem aliud quod quadrare possit, nisi illud ipsum quod attulimus, videlicet illos sanctos Scripturarū egregios tractatores & egregiè sapientes, ad illud respexisse quod erat ex natura rei & cōditione natorū, qua perspecta, solus CHRISTVS verè absq; peccato & natus & vixisse dicitur: quia hæc gratia & prærogatiua ipsius naturę debebatur, qui summo & singulari modo generationis processit de Spiritusancto cōceptus, & inuentus Deus. Quoniam verò reliq omnes aliter concipiuntur, etiam ipsa B. Virgo ex suæ cōditione naturæ cum aliis potest dici cum peccato concepta iuxta modum loquendi Scripturarum, tametsi præseruata fuerit. Nam & illa dicitur à sanctis Patribus ēt in peccato nata: quādoquidē ita futurū erat, nisi desuper gratia præuenisset.

Ad intelligendam B. Augu. & S. Patrum mentem.

Quod autem sancti Patres, vel ipsemet Augustinus, omnes præter CHRISTVM natos esse sub illo peccato manifestè dicant, ex illorum verbis facilè indicatur. Etenim B. Ambrosius in libro contra Nouatianū, quē citat B. Augustinus libro secundo contra Pelagianos, ita scribit. Omnes homines sub peccato nascuntur, quorum ipse ortus in vitio est, sicut habes lectum dicentem Dauid: Ecce in iniquitatibus cōceptus sum, & in peccatis peperit me mater mea. Ecce quàm clarè non solùm de conceptione, verùm etiam de natiuitate idem prædicat D. Ambrosius, quā vocat ortum adducens psalmum iuxta antiquam lectionem lxx. qui dixere: Et in peccatis peperit me mater mea. Peperit, inquit, quo verbo non conceptio, sed ipsa natiuitas proculdubiò significatur. Aliud .n. est concipere, aliud parere. Sic & B. Gregorius locum illum allegat & D. Hilarius. Non hîc à nobis suscipitur disputatio quænam lectio sit melior, sed de sensu Doctorum quæritur. Satis mihi est ita natiuitatem sub eo vitio sicut

Notandum diligenter.

B. Ambrosius.

conceptionem absq; controuersia ab illis Patribus concludi.

Affert iterũ B. Augustinus alium D. Ambrosii locũ apud Lucã capite secundo, vbi ait: Solus per omnia Dñs IESVS CHRISTVS, qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus nouitate non sensit, & cęlesti maiestate depulit. Vide quomodo natiuitatem suo nomine apertè exprimit vocans partum, vt inde cõsequentiam educat his verbis. Concipimur ergo in peccatis parentum, & in delictis eorũ nascimur. Ecce vt hæc duo gloriosus Doctor, conceptionem scilicet & natiuitatem simul copulans, vtramq; pariter sub eadem peccati sententia coniungit.

B. Hierony. in psal. 50. B. item Hieronymus eundem psalmum tractans, generaliter de quouis homine statuit his verbis: Concipitur & nascitur in originali peccato quod ex Adam trahitur. Vbi si exponas nascitur, idest, cõcipitur (vt quidã ex aduersariis faciunt) nugatio prorsus ridicula inde resultat: dixisset enim, concipitur, & concipitur. Et ipsemet B. Augustinus hanc antiquorum sententiam sæpissimè concludit aiens. Nullus hominum præter CHRISTVM est sine peccato infantilis ætatis exorsu, etiam si vnius diei sit super terrã. At hoc falsum esset iuxta istorum sententiã in B. Virgine, quam vel ipsimet asserunt in vtero fuisse sanctificatam, & nascendo immunẽ ab omni peccato in mundum venisse, quæ nõ quidem solum vnum diem super terram, sed totam reliquam vitam duxit immaculatam. *B. Aug. cõtra Iulianum. item lib. 3. ca. 6. de pec. me. item de perfect. iustitiæ, & passim.*

Quin illud etiam considerandũ, quod egregius Psaltes totius humani generis confessionem faciens, nõ modo dixit: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, sed addidit: Et in peccatis peperit me mater mea, iuxta lectionem quam antiqui sequuti sunt, etiã ipse B. Hieronymus in sua translatione: quæ lectio videtur elegantior, ne postq̃ dictum est: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, idem superfluò repetatur dicendo: Et in peccatis concepit me mater mea, nisi fortè duos conceptionis modos innuerit, videlicet & cum primùm fętus concipitur, & cum postmodo anima rationali animatur.

Ecclesiast. 40 Alibi quoq; B. Augustinus sententiã illã Ecclesiastici: Graue iugum super filios Adã à die exitus de ventre matris, ad originale peccatum accõmodat. In quo, inquit, omnes nascimur. Quid hîc fingi potest, cum expressè dicat Scriptura: A' die exitus de vẽtre matris, & non à die ingressus in ventrẽ? Vnde ex Mileuitano cõcilio vbi Pelagius damnatus est, ita legitur. Placuit vt quicunq; paruulos recentes ab vteris dicit nihil ex Adam contrahere originale, anathema sit. Ab vteris, inquit, matrum recentes: non dicit in vteris cõceptos. *Concilium Mileuitanum.* Quin vt penitus ora contradicentiũ obstruantur, ipsemet B. Augustinus hanc ipsorum cauillosam calumniosamq; interpretaionem reiicit & damnat his verbis: Hoc ergo excepto Lapide angulari nõ video quomodo ædificẽtur homines in domum Dei ad habendum in se inhabitantem Deum, nisi cũ fuerint renati, quod non esse possunt anteq̃ nati. Et paulò post: Quòd si quisq̃ dicit iã esse natũ hominem ẽt cum adhuc est in vtero matris, testimoniumq; adhibet ex Euangelio, quia dictum est ad Ioseph de prægnante Virgine Domini Matre: Quod enim in ea natũ est, de Spiritu sancto est, Nunquidnam huic natiuitati accedit secunda natiuitas? Alioqui non erit iam secunda, sed tertia. Dominus autẽ cum hinc loqueretur: Nisi quis, inquit, renatus fuerit denuò, eam scilicet computans primam natiuitatem quæ fit matre pariente non concipiente atq; prægnante, quæ fit ex ea, non quæ fit in ea. Neq; enim renatum dicimus hominem, quem mater peperit tanquàm iterum natus sit, qui iam semel in vtero natus fuerat: sed illa natiuitate nõ computata quæ grauidam facit, natus dicitur homo partu, vt possit renasci ex aqua & Spiritu, secundum quam ex Matre natiuitatem etiam ipse Dominus in Bethleem Iudę dicitur natus. Hæc B. Augustinus, vt perspicuè pateat quo modo istorum glossam, qui natiuitatem pro conceptione positam à B. Augustino contendunt, prius vidit ipse ac reprobauit. *B. Augustinus in epistola ad Dardanum.*

Vt autem perspicias acute lector, eam generalem Scripturarum ac Doctorum de peccato sententiam, quæ omnes homines concludit, non solùm ad conceptionis tempus aut natiuitatis pertinere, verùm etiam ad vniuersam vitam hominis, vt vel mortem quoq; ipsam sub peccato cõcluserint, Audi (quæso) eundem D. Augustinum, qui contra Iulianum ore omnium veterum sanctorum Patrũ ex professo scribens sic ait: Nullus hominũ præter CHRISTVM, qui peccatum non fecerit grandioris ætatis accessu. Et ibidẽ: In carne sine peccato viuere solius est Redẽptoris. Et alibi: Omnes baptizati orant: Dimitte nobis debita nostra, præpositi & plebes, pastores & greges, à spiritualibus vsq; ad carnales, ab Apostolis vsq; ad pęnitentes: ideò neminem debere gloriari tanquàm ab omnibus peccatis sit in hac vita immunis. Et alibi: Teneamus ergo indeclinabilẽ fidei cõfessionem. Solus vnus est qui sine peccato *Augu. contra Iulianum.* *Idem in lib. de sancta uirginitate.* *Idẽ ad Marcellinum.*

inter

inter aliena peccata vixit, sine peccato mortuus est propter aliena peccata. Et in libro de fide ad Petrum tria hæc simul præstringit, solum CHRISTVM conceptum, natum, & mortuum sine peccato. Quod similiter in Concilio Florentino sub Eugenio quarto determinatum est. Et versiculum illũ psalmi: Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber, idẽ p̃clarissimus Doctor explicans sic ait: In his verbis maxime persona Domini apparet. Quis enim alius inter mortuos liber, nisi qui in similitudine carnis peccati inter peccatores solus ipse sine peccato? Quo in loco ad sensum tanti Doctoris plenius intelligẽdum diligẽter aduertere debet studiosus lector, quòd aduersus Pelagianos disputans, qui omninò peccatum originale negabant, non solùm obtinere voluit esse peccatum in conceptione hominis, verùm etiam in natiuitate: nec solùm in natiuitate, sed in tota vita. Hoc certè necessarium est omninò in iis euenire, qui eo peccato tenẽtur adhuc inuoluti, nec renati sunt in CHRISTO. Nec id tantũ satis fuit B. Aug. aduersus illos euicisse, quin vlterius adiecit nec renatos, imò nec ipsos Sanctos post sanctitatẽ adeptam à peccato fuisse prorsus immunes. Etsi. n. iusti essent & sancti, attamẽ non ita perfectè vt venialiter saltem ac leuiter non peccarent: qua de re ipse colligebat cõtra illos originale peccatũ. Nã hanc peccandi necessitatem in Sanctis & iustis ab originali peccato manare cõsiderabat: q̃m à reliquiis eius, idest, à concupiscentia & illecebris non penitus liberantur ipsi Sancti, generaliter loquendo. At cum paulò durior visa esset huiusmodi sententia, quoniam non tam contra Pelagianos originale peccatum negantes militare perspiciebat, quàm contra gratiam CHRISTI & Spiritum Dei sanctũ, q nulla regula teneri põt ne valeat spirare vbi & q̃ñ & quomodo velit, & quantũ velit etiam ad perfectã illius peccati extinctionẽ saltẽ in aliqua electa p̃sona, cohibuit aliquando semetipsum circa hunc articulum. Quãtumuis. n. plerisq; in locis perseuerasset id asserere, videlicet nullum omninò etiam Sanctorum, prẹter solum CHRISTVM inueniri hanc vitã viuere sine peccato (q̃a sic videbãtur scripturæ multæ, & veterũ Doctorũ sententiæ testari) attamẽ sæpenumerò p̃testatus est se nolle dogma suẹ doctrinẹ oppositũ damnare quasi hæreticũ, cũ nequaquã sit contra fidẽi fundamenta. Neq;. n. per hoc negatur originale peccatũ: sed gratia maior contra illud & illius malitiã asseritur. Quare cõcludit B. ille ac prudẽs Doctor, si scripturis quẹ innuere opposi-

Quid B. Aug. in Pelagianos euincere uolůit.

tum videtur, congruè responderetur, pietatis esse ac beneuolentiæ illud potius recipere quod magis Dei gratiã ac misericordiã extolleret. Ob eã causam recusat id negocii contra Pelagianos velle sumere, vt hoc penitus euincat: quoniã impeccãtia aut impeccabilitas quæcunq; ponatur, modo id non detur naturæ (quod volebant Pelagiani) sed gratiẹ Dei, nihil fauebat hæreticis. Itaq; cum negaret Pelagius ad quæstionem pertinere, an omnes de facto peccauerint, quia id poterat esse sua ipsorum socordia ac nequitia: sed an potuerint non peccare, quod ipse natura fieri posse contendebat, Ipse B. Aug. respondet quòd in hoc, idest, quid de facto fuerit, aduersus illũ certare nõ erat opus. Et addit: Nã neq; illud nimis curo vtrũ fuerint hîc aliqui, vel sint, vel esse possint, qui perfectam cui nihil addendũ esset, habuerint, vel habeant, vel habituri sint charitatem Dei. Ipsa est. n. verissima, plenissima, perfectissimaq; iustitia: q̃m id voluntate hominis adiuta per Dei gratiam fieri posse confiteor & defendo: quãdo, vel vbi, vel in quo fiat, nimiũ certare non debeo. Neq; de ipsa possibilitate cõtendo, cum sanata & adiuta hominis voluntate possibilitas ipsa simul cũ effectu in Sanctis proueniat, dum charitas Dei quantum plenissimè natura nostra sana atq; purgata capere potest, diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctũ qui datus est nobis. Melius itaq; Dei causa agitur (quam se iste agere dicit defensando naturã) cum & Creator & Saluator agnoscitur, q̃ cũ defensa velut sana viribusq; integris creatura, opitulatio Saluatoris inanitur. Hæc ille doctè & piè pro gratia contra naturam. Vnde & capite. 44. prosequitur dicẽs: Quid ergo iam opus est in pluribus immorari? Veniamus interius ad causam, quã in hac dumtaxat quæstione vel solam, vel penè solam cũ istis habemus. Sicut enim ipse dixit, ad quod nunc agit non pertinere vt quæratur, vtrum fuerint, vel sint aliqui homines in hac vita sine peccato: sed vtrum esse potuerint, siue possint. Ita ego etiam si fuisse vel esse consentiã, nullo modo tñ potuisse, vel posse confirmo, nisi iustificatos gratia Dei p̃ IESVM CHRISTVM Dominum nostrum, & hunc crucifixum. Et alibi aduersus illos: Vestrũ dogma id persuadere conatur velut inculpatæ p̃dicatione naturæ, & potentiæ liberi arbitrii, & legis siue naturalis siue Mosaicæ, vt & si sit opus, necesse tñ nõ sit ad CHRISTVM pro æterna salute transire. Et alibi: De hac re cũ istis tota vertitur quæstio, ne gratiã Dei quæ est in CHRISTO IESV Dño nostro puersa

B. Aug. de natura et gratia cap. 42.

naturæ defensione frustremur. Vnde & exclamãs ait: Pro CHRISTI gratia clamo, sine qua nemo iustificatur. Qui dicũt esse posse in hac vita hominem sine peccato, non est ẽis continuò incauta temeritate resistendũ. Si .n.esse posse negauerimus: & hominis arbitrio qui hoc volendo appetit, & Dei misericordiæ qui hoc adiuuando efficit, derogabimus: hæc ille. Et alibi: Piè & christianè dubitari posse, vtrũ aliq tanta gratia præditi fuerint, vt omninò à peccato immunes fuerint. Sed si hoc fuit, per gratiam CHRISTI fuit. Et in lib. de pfect.iust.testatur se scire Catholicos viros tenere, posse esse hominem in hac vita sine peccato p grãm & adiutoriũ Dei, neque audere illos reprehẽdere. At eos qui Dei gratiã excludũt, omniũ ore anathematizãdos. Et alibi: Proinde, inqt, nõ multũ molesti sunt, & instandũ est eis vt si possunt, ostendant ita esse, q dicũt viuere sic hominẽ siue vixisse sine vllo omninò peccato. Nam si testimonia Scripturarum, quibus existimo definitũ nullũ hominẽ hîc viuentem quamuis vtatur libero arbitrio, inueniri sine peccato, sicuti est: Ne intres in iudicium cũ seruo tuo, quia non iustificabitur in cõspectu tuo omnis viuens. Et cetera talia quisquam docere potuerit aliter esse accipiẽda q̃ sonant, & demonstrauerit aliquẽ vel aliquos sine vllo hîc vixisse peccato, qui non ei non solùm minimè aduersatus, verum etiam plurimum gratulatus fuerit, non mediocribus inuidentię stimulis agitatur. Quin etiam si nemo est, aut fuit, aut erit (quod magis credo) tali puritate perfectus: & tamen esse, aut fuisse, aut fore defenditur & putatur, quantum ego iudicare possum nõ multum errant, nec perniciosè, cum quadã quisq; beneuolentia fallitur: si tamen qui hoc putat, se ipsum talẽ esse non putet, nisi re vera ac liquidò talem se esse perspexerit. Sed illis acerrimè ac vehementissime resistendum est, qui putant sine adiutorio Dei, per seipsam vim voluntatis humanæ vel iustitiam posse perficere, vel ad eam tendẽdo proficere. Et alibi: Etiam si concedam fuisse in hac vita sine peccato, nullo tamen modo potuisse, vel posse confirmo, nisi iustificatos gratis per IESVM CHRISTVM. Et addit: Quid verius dici potest & breuius, quàm possibilitatem non peccandi, quantacunq; est vel erit, non nisi à Deo debere reputari? Si hæc dicunt, id & nos dicimus: & iungamus dexteras: hæc Beatus Augustinus.

Idem in lib. de spiritu & litera cap. 2.

Quid hîc nostri Spinæ? Satis'ne ergo iam certi sunt eã semper B. Augustini fuisse mẽtẽ, dum poneret omnes & eodem modo sub peccato originali & actuali, & in conceptione & in natiuitate, & in vita & in morte, hoc intellexisse secundum conditionem naturę lapsæ, & seclusa CHRISTI gratia, pro qua clamare se ait, & cum illis dexteram iungere qui Dei gratia assererent? Ergo tantò ille magis dexteram nobiscum iungit q̃ cum illis, quantò nos magnificentius q̃ ipsi CHRISTI gratiam erga Matrem eius charissimam prædicamus, quã prorsus ab omni peccato & singulariter ab originali præseruatam per eius gratiam profitemur, quod ipsi negant. Tantũ verò abest vt cum Pelagio in hoc dicto conueniamus (vt hi spinæ calumniosè nobis imponunt) vt etiam vehementissimè contradicamus. Pelagius enim nunq̃ nobiscum hac in re consensisset, qui dicimus à peccato illo eam singulariter præseruatam, cum illud peccatum penitus negaret. Siquidem non potest intelligi, quenq̃ esse ab illo malo, quod non sit, præseruatum.

Verùm quid vlterius laboro? Ipse Caietanus sicut superius citauimus nobis attestans dixit quòd hoc tantum aduersus Pelagianos B. Augustinus disputãs definiuit, videlicet esse necessarium credere ex vi suæ generationis quemlibet obnoxium esse ad contrahendum originale peccatum: nec huic fidei aduersari si ponatur aliqua electa persona ab eo debito gratia præseruationis redempta: Hoc testimonium tantò aduersus hos Spinas debet esse validius, quantò fuit maiori vi veritatis expressum, vtpote ab aduersario pro nobis & contra suos. Quod sanè arbitror singulari Dei prouidẽtia ad horum duritiam emolliendam factum esse. Alioqui quid oportebat istud à Caietano quasi interprete declarari, cùm ipsemet Augustinus seipsum toties declarasset, nisi quia videbat suos nimium in sententia tenaces, & parum in lectione antiquorum versatos?

Nota.

Illud ergo tandem constituendnm est, hanc de peccatis actualibus quæstionem, vtrum scilicet inueniretur de facto vllus homo immunis, non fuisse principalem cum Pelagianis, sed obiter tantum inciderat: quoniam per hæc actualia in quæ vniuersaliter homines incidebant, volebat acutissimus Doctor persuadere naturam ob peccatum infirmam. Quam infirmitatem, quæ communiter in cunctis apparet nec per baptismum tollitur, si confessi fuissent hæretici, quamcunque præterea sanationẽ per CHRISTVM posuissent in aliqua electa persona siue per modum præseruationis, siue cõmunis liberationis, non illis reclamasset B. Aug.

Epilogus disputationis cũ Pelagianis.

Aliis ipsomet teste fuisset contra gratiam cõtendere: potissimum verò si hoc de beatissima Virgine Dei Matre proposuissent, pro qua tantum reddidit testimonium, vt illud solum validissimum sit ad stabiliendam hãc tantæ Virginis prærogatiuam. Hæc enim eius Pelagium verba contra: Excepta, inquit, Virgine MARIA, de qua propter honorẽ Domini nullã prorsus quùm de peccatis agitur, volo habere quæstionẽ (iam enim scimus quòd ei plus gratiæ collatum fuit ad peccatũ ab omni parte vincendum, quæ illum concipere & parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum) Hac, inquam, Virgine excepta, si omnes illos Sanctos & Sanctas, quos ille enumerat, connumerare possemus, & interrogare vtrũ essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus? An quod Pelagius, an quod Ioannes dicit rogo vos? Quãtalibet fuerint in hoc corpore sanctitate, si de hoc interrogari potuissent, vna voce clamarent: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus &c. Hæc B. Augustinus pro singulari innocentia sanctissimæ Virginis.

Nec me latet quanta vi conentur ex aduerso disputatores hunc locum ad actualia tantum peccata restringere, cum tamen absolutè dixerit B. Augustinus: Cum de peccatis agitur. Et adiecerit: Nullam prorsus volo habere quæstionem. Et rationem adiiciens dixit: Iam .n. scimus quòd ei plus gratiæ collatum fuit. Non dixit, opinor: nec dixit, scio, sed scimus: innuẽs hunc debere esse omnium Catholicorum sensum. Et declarans vnde hoc sciret, subdit: Eò quòd concipere & parere illum meruit, quem constat nullum habuisse peccatum. Hîc, quæso, diligenter attendat quisquis cõtradicit putans B. Augustinum solummodo sensisse de actualibus peccatis. Quæro enim ab illo, cum de Christo ait: Quem cõstat nullum habuisse peccatum, loquitur'ne de actualibus tantum? Absit. Hæc igitur ratio quę vtrunq; peccatum & actuale & originale à CHRISTO excludit, vrget pariter vt vtrumq; à Matre per illum excludatur. Si enim immunis ideò dicitur ab actuali, quia ipsa meruit illum cõcipere & parere qui venit tollere actuale, cur non ab originali similiter immunis dicatur, cum illum meruerit concipere & parere qui debuit tollere etiam originale, imò ipsum maxime? Certè vrget prorsus hæc ratio. Tali enim argumento vtitur B. Augustinus vbi illam vindicat ab incineratione, & perfectam eius resurrectionem astruit. Decens fuit, in-

Nota pie lector.

quit ille, vt esset integraliter viuens, quæ omnium integram perfectamq; genuit vitã. Ita hoc in loco: Decuit immunem esse ab omni prorsus peccato, quæ meruit illum concipere qui nullum omninò habuit peccatum.

Denique accipe totius huius sententiæ rationem: Propter honorem Domini, inquit, nullam prorsus volo habere quæstionem. Ad honorem ergo Domini pertinet immunitas B. Virginis à peccato. Quanta igitur est quorundam Spinarum inscitia qui nõ verentur prædicare hoc ipsum honori Domini aduersari? Quid, rogo, cũ istis agas? Quis enim non dilucidè videat, si ad honorẽ Saluatoris attinet saluare, magis saluare etiã magis ad eius honorem tum attinere, cum res digna maiori salute proponitur? Quis aũt neget cõstituere immunẽ ab omni genere delicti B. Virginẽ p Filii merita, esse magis illum & illã honorare, quàm si constituatur tantũ immunis ab vno? Poterit ne quisquam reperiri erga Filium tam parum pius vt negare non reformidet Matrem Dei dignam fuisse summo saluationis gradu, quæ ipsam veram vitam & salutem mundo effudit?

Quod verò contradicentes aiunt, susceptam ibi de actualibus tantum cum Pelagio disputationẽ, falsũ est omninò. Siquidẽ prima ac maxima cũ illis quęstio re vera erat de originali peccato. Nam de actualibus obiter sermo (vt iam diximus) propter ipsum originali incidit: quod quidem peccatũ negabat ille hęreticus. Quando item obiiciunt nõ posse dici Sanctos peccatum originale habere, cum iam essent ab illo per gratiam liberati, ostẽdunt profectò quàm somniculosè Scripturas, & B. Augustini, aliorumq; veterum loquendi morem considerauerint, qui reliquias eius peccati post gratiam etiam in Sanctis remanentes peccatum vocant. Vnde & illa Scriptura: Si dixerimus quia peccatum non habemus, quæ proculdubiò cõplectitur omnes (vt vult B. Augustinus) etiam pueros, nõ de actualibus solùm peccatis vera redditur, sed & de originali: imò propter ipsius originalis reliquias illud est dictũ. Nã sine actuali potest homo, testibus B. Hieronymo, Augustino & Thoma, pro aliquo saltem tempore immunis esse: & ideò pro illo tempore posset dicere: Peccatum non habeo, & tunc falsa redderetur illa sententia. Quapropter eius veritas in originali peccato saluatur, sicut & ipse B. Augustinus aliquibus in locis, & alii multi dictum illud accipiunt.

Reliquias peccati originalis vocari peccatum.

Neq; verum est quod isti aiunt, nobis iam aduersus hoc peccatũ nullam esse pugnam:

quin potius aduersus illud assiduè est nobis, donec destruatur, colluctatio. Nam propter illud, idest, illius reliquias maxime in nos ingruunt à multis miseriis tentationes, quas omnes ob eximiam gratiam Virgo illa absq; vllo sui detrimento deuicit. Porrò opinio Magistri sententiarum aientis hanc Augustini sententiam intelligi debere veram ab eo tẽpore quo illa Filiũ suũ concepit, à B. Thoma non recipitur, nec re vera est recipienda: quia violat literam, & CHRISTI gratiã in illa præsertim coarctat, si de actualibus loquitur. Vnde simpliciter est intelligenda non solùm respectu omnis temporis, vt fatetur D. Thomas, Bonauentura, & communiter omnis schola: verùm etiam respectu omnis peccati, vt rectè sentit ipse Magister.

B. Virgo ab originali immunis quia ab actuali.

Adde q̃ si immunis ab Augustino dicitur B. Virgo ab actualibus, necesse est iuxta eiusdem doctrinam, etiam illam ab originali fuisse immunem: quoniam illud in confesso erat apud omnes, vnumquenq; puerum qui peccatum originale contraxisset, actuale quoq; grandioris ætatis accessu commisisse, vnde ait: Propterea nullus hominum preter CHRISTVM, qui peccatum non fecerit grandioris ætatis accessu: quia nullus est hominum prẹter ipsum, qui peccatum non habuerit grandioris ætatis exorsu: hæc ille. Quæ doctrina est B. Ambrosii & priscorũ Patrum, qui eo tempore non cogitarunt vt de hac Virgine gloriosa quidpiam ex professo definirent, nisi istud in B. Augustino pro nobis, nimirum: Cũ de peccatis agitur, eam semper esse propter honorem Domini excipiendam.

Solutio argumenti ex B. Augustino.

Verùm producunt ex Ps. ipsum B. Aug. quasi dicentem Adam mortuum esse propter peccatum, & item B. Virginem propter peccatum: cum tamen nõ dicat simpliciter illam mortuam propter peccatum, sed propter peccatum Adæ. Hoc autem quis negat? Si enim Adã non peccasset, nec CHRISTVS nec illa mortua fuisset: quæ tamẽ in CHRISTO non quia peccauerit mortua est, sed vt Ecclesia sancta in oratione secreta, cum eius assumptionem celebrat, testatur, pro conditione carnis quæ corruptibilis erat, migrauit.

Pulchræ B. Aug. pro B. Virgine rationes.

Accedit insuper & eiusdem B. Augustini subtilis quidem atq; elegans consideratio pro illa Virgine & conclusio, quam perfecta resurrectione cũ Filio perfrui in cęlis defendit. Nam omnes rationes quas attulit acutissimus ille Doctor, vt vindicaret corpus illud B. Virginis à corruptione, non minus illam vindicant à corruptione animæ, quæ est per peccatum. Est autem prima ratio huiusmodi. Potuit, inquit, Deus eam seruare ab ea corruptione alienam: ergo voluit. Si voluit, ergo fecit: quoniam hoc pertinebat ad eius benignitatem impendere hũc honorem Matri suæ. *In Ser. de Assump.* Quòd si quis consequentiam priorem neget, reddat (inquit ille) rationẽ cur Deũ id noluisse existimandũ sit. Attendant, obsecro, hoc in loco aduersarii. Iudicauit enim pius ille & prudens Doctor satis esse ad illud priuilegium suadendum pro Matre, illam esse Matrem Dei ostendere: & quod erat possibile Filio præstare Matri, vt continuò illud prẹstitum censeretur, nisi ex aduerso probaretur indecens. Hoc idem prorsus & nos dicimus. Ostendant ergo indecẽtiam aliquam isti qui tanto zelo sese nobis opponunt. Id certè nunq̃ præstabũt, nisi velint Filio simul ac Matri apertè detrahere. Quod pertinere ad illos certè non dicam, sed ad eos solos qui sunt Satanæ serpentis semen.

Altera ratio.

Altera B. Augustini ratio erat, q̃ B. MARIAE gratia debuit superare naturam. Diuinitatis enim, inquit, opera sunt hæc quæ dicimus: & ideò probabilia, quia ab omnipotentia. Sic & nos quoq; dicimus: Si gratia cõtinuit corpus contra illius naturam præseruando ne corrumperetur, cur non eadẽ gratia præuenerit etiam contra communem naturam, ne anima illa alioqui peccati labem contractura, non cõtraheret tamen? Nonne magis debuit seruari anima à pecati labe, quàm corpus à corruptione?

Nota pie lector.

Adiecit ille Sanctus: Illud sacratissimũ corpus, de quo CHRISTVS carnẽ assumpsit, & diuinam naturã humanæ vniuit, vt VERBVM caro, hoc est, Deus homo fieret, escã vermibus traditum in communi sorde putredinis, & futurum de vermibus puluerem, quia sentire nõ valeo, dicere perhorresco. In hũc igitur modum ego à tanto viro pro zelo fidei meæ (quamuis admodum exiguo) edoctus nec sentire (fateor) valeo, & dicere perhorresco animam illam sacratissimam, quæ cum CHRISTI anima perfectissimo charitatis nexu coniuncta vna anima dici põt, simul cũ sacratissimo illo corpore quod item vnum cũ CHRISTI corpore meritò censeri potuit, per quodcunq; momẽtum fuisse vnq̃ Diaboli escam. Quod necessariò hi admittere cogũtur, quicunq; illam sub originali peccato cõstituunt. Imò tantò est horribilius sentire animam MARIAE fuisse escam Diaboli, quàm corpus illius escam fuisse vermium: quãtò anima citra vllam comparationem est cadauere præstantior, & quãtò Diabolus antiquus serpens cunctis est vermibus longè fœdior atq; execrabilior,

execrabilior, qui solus à Domino inter omnes terræ bestias maledictionem accepit. Et vide, quæso, prudens lector, quomodo nihil motus est B. Augustinus vel ab ea Scripturæ sententia: Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem, quæ ad singulare videbatur priuilegiũ CHRISTI pertinere. Nec item ab alia quæ vniuersum genus humanum complectitur: Puluis es, & in puluerem reuerteris. Existimauit enim (vt ipse palàm declarat) priuilegia Filii etiam Matri debuisse p illum communicari, vt non minus ille fuerit beneficus Matri & Sponsæ suæ primariæ, quàm sint in suo gradu terrarum principes, vt habetur in ipsorum legibus. Dixit enim Iurisconsultorum quidam: Princeps est solutus legibus. Augusta quidem non est soluta, ipse tamen Princeps eadem illi priuilegia tribuit, quæ ipse habet. Hoc Regem regum Filiæ, Sponsæ ac Matri suæ fecisse, quis põt nisi durus nimium & omnis humanitatis expers non libenter admittere?

Notandũ diligenter.

Gen. 3.

Regula iuris.

Quapropter eò iam tota res rediit, vt vix vllam habeant opinionis suæ excusationem. Nam si rationibus eam patiantur agitari, nõ poterunt ipsi vnũ reddere pro mille. Quæcunq; enim ipsi afferre possunt, vno verbo resoluuntur, imò in illos retorquentur. Si autoritas veterum Patrum inquiritur, & non de prima facie considerentur sententiæ, nihil continent quod illis astipuletur. Nulla quippè fuit apud veteres de hoc dono & gratiæ priuilegio vnq̃ inquisitio vel cõtrouersia: solùm in fidei fundamentis insistebant contra hæreticos, ne naturæ vitiũ, & necessitas gratiæ CHRISTI negaretur, & illius personæ summa ab omni peccati labe libertas, sũmaq; innocentia, & gratia ad liberandum cunctos idonea. Si firmiter hæc stabant, nihil supererat ad disceptãdum contra vllos hæreticos: quin potius si nolint isti cõtentiosè disceptare, nonnunq̃ pro nobis omninò statuunt, cum nihil sit post CHRISTVM priuilegii quod beatissimæ eius Genitrici libenter non tribuant omnes Sancti.

Opinioni aduersariorum neq; rationes, nec S. Patres nec Scripturas astipulari.

Quod autem dum solũ CHRISTVM à peccato excipiunt, eum habuerint intellectum quem superius exposuimus, videlicet illius præcipuam ac diuinam immunitatem intelligentes, quam nec Angelis, nec ipsi B. Virgini tribuimus, si oporteat adhuc aliquantò vberius comprobare, vel ex his ipsis testimoniis quæ aduersarii inducunt aduersũ nos possumus efficaciter demõstrare. Dixit B. Ambrosius (vt superius recitauimus) Solus per omnia Dominus IESVS cõtagia corruptelæ immaculati partus nouitate nõ sensit, & cælesti maiestate depulit. Quod ait: Per omnia, quid est aliud quàm eum neq; de facto neq; ex merito vllo maculã vllam sensisse, idq; ob immaculati partus nouitatem, qui nõ humano more, sed Spiritussancti opere cõceptus & natus est? Vnde & cælesti maiestate sua depellere potuit hæc cõtagia etiam ab aliis: quantò ergo magis à sanctissima ista Virgine & Sponsa & Matre sua? Non enim fas est illam dicere talem quæ contagia corruptelę à se sua maiestate depulerit. CHRISTVS ipse depulit, ne illam omninò cõstringerent. Vide quàm eleganter in primis nobis fauet B. Ambrosius.

Ad intelligendum sensũ Doctorum.

B Ambrosius.

Nunc audi magnum Gregoriũ, qui tractans illud Iob ait: Non adæquabitur ei topatium de Aethiopia. Ac si apertè dicat: Nullus Sanctorum quibuslibet virtutibus plenus existat, tamen nigredine mundi collectus ęquari ei põtest, de quo scriptum est: Quod nascetur ex te Sanctum vocabitur Filius Dei. Nos quippe etsi sancti efficimur, non tamen sancti nascimur: qa ipsa naturę corruptibilis cõditione cõstringimur vt cũ Propheta dicamus: Ecce.n. in iniqtatibus conceptus sum, & in peccatis peperit me mater mea. Ille autem solus veraciter Sanctus natus est, qui vt ipsam conditionem naturæ corruptibilis vinceret, ex commixtione carnalis copulæ conceptus non est: hæc ille. Considera verba, acute & pie lector. Nos, inquit, sancti efficimur, non nascimur. Non dixit, non concipimur (vt isti volunt) sed non nascimur, altiorem nobis sensum reddens quàm isti apprehendant. Accipit enim hæc duo velut opposita, Effici sanctum, & Nasci sanctũ: & hoc postremum velut propriũ CHRISTO tribuit: illud verò vt ꝓpriũ cęteris. Quo fit iuxta hũc elegantẽ & altissimũ sensum dicere nequaq̃ liceat B. Virginem natam sanctam, cum re vera effecta sit sancta. Nec de CHRISTO rectè dicitur quòd effectus sit sanctus, sed natus. Nasci enim sanctum significat illum nõ extrinsecus accepisse sanctitatem, sed in seipso habuisse cum natura cõiunctam: & hoc quia de Spiritu sancto conceptus est, qua conceptione humana eius natura deificata est. Sic enim conceptus est vt fieret Deus homo: & ita homo nascendo, Deus prodiret. Hoc & apertius etiam docens subdit sanctus ille Pontifex: Aliud est enim natos homines gratiam adoptionis accipere: aliud vnum singulariter per diuinitatis potentiam Deũ ex ipso conceptu prodiisse. Nec æquari potest gloria Vnigeniti habita per naturã, aliis accepta

B. Gregorius Moral. l. 18. c. 35.

per gratiam: hæc ille. Quid poterat dici clarius ad exprimendum sensum illum, quem si nostri disputatores ab initio perspexissent, forte non tantam gratis controuersiam contra priuilegium B. Virginis aluissent.

Albertus magnus in Luc. Hunc sensum Albertus Magnus apud Lucam luculenter declarans, admonet illa Angeli verba: Quod ex te nascetur Sanctum, quæ peculiariter de CHRISTO intelliguntur, non ad conceptionem esse trahenda, sed ad natiuitatē: quæ etiam singulariter sancta fuit in CHRISTO.

B. Athanasius Hunc ipsum sensum ꝓtulit B. Athanasius qui de natiuitate Domini & sanctitate sic ait: CHRISTVS singulariter sanctus erat, & in hoc ab aliis Sanctis in sanctitate dissimilis, quia sanctitatem simul cum natura suscepit. Quid est simul cum natura, nisi quod illi connaturalis facta est sanctitas propter excellentissimam illam vnionis gratiam?

B. Hierony. Beatus itē Hieronymus ea Psal. verba tractans: Non iustificabitur in cōspectu tuo omnis viuens, sic exponit. Non ait omnis homo, sed omnis viuens, idest, non Euangelista, non Apostolus, non Propheta: ad maiora conscendo, Non Angeli, non Throni, non Dominationes, non Potestates, cæteræque Virtutes. Solus Deus, in quo non cadit peccatum, ab Apostolo solus iustus dicitur & solus immortalis, non quod Angeli iniusti sint & mortales, sed quod ipse ita sit immortalis & iustus, cui collata vniuersa iustitia iniquitas inueniatur: hæc ille gloriosus Doctor.

B. Ioan. Chrysostomus. Beatus item Ioannes Chrysostomus illam cuiusdam Dæmonis confessionem apud Euāgelistam: Noui quod sis Sanctus Dei, simili modo exponit dicens. Sanctum dicit eum, non vnum de pluribus, quia & sanctus erat vnusquisque prophetarum: sed vnum esse denunciat &c.

B. Gregorius Nicenus. Hoc vidit & B. Gregorius Nicenus, qui sic ad literam de CHRISTI natiuitate scripsit, de natiuitate, inquam, non de conceptione: Solus hic partus masculinus spiritualiter esse conspicitur, qui nihil de fœmineitate culpæ portauit: hæc ille. Itaque partus aliorum omnium, etiam B. Virginis quāuis sanctificata fuerit, de fœmineitate tamen culpæ suapte natura aliquid secum portauit vt pura Dei creatura, & (vt inquit B. Thomas) saltem potentia à peccato non immunis. Vnde indiguit etiā atque etiam per grām mundificari ac purgari. Siquidem & Angeli assiduè corā Deo luce eius & calore purgātur, qui tamen nunquam natura debito peccati fuerunt obnoxii, sicut nos. Quo circa apud B. Iob: Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis: & cęli nō sunt mundi in conspectu eius. *Iob. 15.* Hunc locum exponens B. Gregorius de Sanctis Dei, adiecit: *B. Gregorius.* Qui per naturā omnes in semetipsis propriam mutabilitatem habent: sed dum immutabili Veritati studiosè semper inhærere desiderant, inhærendo agunt vt immutabiles fiant. Legat cetera cui placuerit, quæ mirificè fauent intelligentiæ nostræ, quę non est nostra, sed è medullis eruta Scripturarum à priscis Patribus, ad quam aptandę sunt etiam aliorum autorum sententiæ: quale est illud dictum sancti Leonis Papę, Solum CHRISTVM nō habuisse contagium, quippe qui aliam habuit naturam nulla expiatione à cōtagio indigentem: quia solus de Spiritusancto conceptus fuit. At B. Virgo ex seipsa naturam cōtagio obnoxiam habuit: quod ipsa reparatio ac redemptio quam confitemur, perspicuè probat. *Nota.*

Quamobrē veteres sancti Patres nullam vnquam inter conceptionem & natiuitatem fecerunt distinctionem. Quemadmodum .n. CHRISTI conceptionē ab aliis diuersam ponunt, ita & natiuitatem quantū attinet ad immunitatem peccati. *Concipi et nasci indifferenter sumpta à S. Doctoribus* Non est ergo mirū si prę illa CHRISTI natiuitate etiam cęteri qui nati sunt sancti, non absque illo peccato nati dicantur, à quo non ex se liberi, sed ab alio liberati processere. Et B. Anselmus permittit suum discipulum expressè dicere B. Virginem nedum conceptam, verùm etiam natam in peccato originali: quam sententiam contra nos inducunt, cum pariter in eos retorqueatur. Siquidem natam illā confitentur sinè peccato. Sed nihil est quod non inficiant suis glossis, exponentes natam, idest, conceptam: nec vident tam claram battalogiam. Alii verò interpretantur originale peccatum, idest, fomitem. Quid hìc agas bone lector, cum nihil sit eousque absurdum, quod isti nō sibi permittant, qui nec secum constant? Id autem quamobrem? Quia certè semel aberrarunt à via, & postquam res in contentionem deducta est, iam cōuenire cum reliqua Ecclesia, & ipsam rei naturam dispicere subterfugiunt, qua sola dispectione ab omnibus se liberarent ambagibus & angustiis, nec tantum Ecclesiæ Dei negotium exhiberent. Nec .n. exigua est culpa æstimanda, ita gratis solicitare Matrem suam.

Illud denique superest ad Doctorum veterum sensum certissimè coniectandū, ea quę circa hoc dixerunt, & aduersarii contra nos obiectant, fuisse ab illis dicta tanquam certissima & ad fidem pertinentia, vt qui contradiceret,

fidei

fidei fundamenta euerterēt, ac propterea deuitãdos esse, & vt deprehēsos hæreticos, detestandos. Hoc autem nemo potest nunc asserere, nisi forte aliqs Spina aut merè fatuus, aut verè detestandus hæreticus. Consideret hæc sancta Synodus veritatis amatrix, & claudat istorum os, & tollat audaciam insignem & impudentiam.

❡ Rationes aliquot cur Scholasticorum opiniones circa hanc materiam non sint sequendæ.

ACTENVS OSTENSVM abundè puto priscos Patres minimè nobis aduersari. Nũc illud solummodo istis restat, quòd plurimi Scholasticorũ illa ætate qua floruerunt B. Thomas & B. Bonauentura, & alii qui varias scholas condiderunt, vnde Thomistæ, Scotistæ, Occhanistæ, Nominales, Reales, & si qua sunt alia discretionis sectarum nomina, aduersariorum opinionem vt veriorem probauerunt. Verùm prouidit Dominus ne horum autoritate vlterius multis atque vrgentibus rationibus persuasi deterreamur. Volo autem hìc præmittere aduersariorum lepidam astutiam, qui ad augendum suorum doctorum numerum, multos in suam nomenclaturam referunt & citãt, quorum nomina iamdudum sunt cum lucubrationibus suis obliterata. Multi etiam non cum assertione loquuti sunt, & paucissimi eorum in hanc venerunt dementiã & arrogantiam, vt hanc sententiam nostram assererent esse hæresim damnatam: quod isti Spinę tam arroganter contra apostolicum Xysti Decretum faciunt. Quod si quidam illorũ veterum & preclarissimorum Doctorum etiam assertiuè loquuti esse videãtur, talem nos autoritatem (cum illorum tamen honore & bona gratia) hac parte iam cum vniuersa Ecclesia consentientes non sequimur, idq; magnis (vt paulò ante diximus) rationibus persuasi, quarum aliquot nunc proferemus.

Prima ratio. ❡ Prima igitur ratio est, quoniam si illos sequeremur, videmus derogari gloriæ CHRISTI & Matris eius: quod illi Sancti penitus nollent, cum pro illa gloriosè certauerint, quam suæ ipsorum gloriæ semper anteponi volebant. Nunc autem tantò magis cupiunt, quantò ipsis oculis certius veritatem certissime conspiciunt.

Secunda ratio ❡ Præterea, Si illos sequeremur, à sensu Ecclesiæ ꝓculdubio declinaremus, quæ dũ singularem hanc Virginis prærogatiuã in ipso

cultu diuino profitetur, vel in hoc ipso suam fidem ostẽdit, quam omnes gloriosi Doctores æmulari perpetuò studuerunt: quod vel hoc in loco ex illorum disputationibus facilè colligi potest, vt inferius, Deo largiente, perspicuum faciemus.

Tertia ratio. ❡ Tertiò, Si illos sequeremur, videremur eorundem probare rationes, quibus tunc ad substinendam illam opinionem mouebãtur. At cum hæ rationes nihil faciant aduersum nos, sed conuertantur & militent manifestè aduersus illos, vt iam superius latè, clarè, atq; apertè demonstrauimus: longè iustius est vt relictis illis, si veritas potius sectãda est, iuxta illorum rationes concludamus. Maxima illorum ratio, qua concedere hoc priuilegiũ B. Virgini reformidabant, erat ne derogaretur CHRISTO, & negaretur ipsius Redemptor. Cum autem patefactum iam sit tantum abesse vt derogetur, vt plurimum arrogetur: & tantum item abesse vt negetur eius Redemptor, vt etiam nobilior asseratur pro Matre sua Redemptor: meritò nullum iam pondus autoritatis videmus, cum eorum rationes, quibus ipsimet opprimũtur, hac parte mirificè talem sic eleuent autoritatẽ, vt oppositam stabiliant veritatem.

Quarta ratio. ❡ Quartò, Iam perspicuum redditũ est illos Doctores germanum Scripturarum sensum & sanctorum Patrum nec attigisse, nec propterea vituperandos esse. Nondũ enim aperta erat rei veritas, quæ per disputationes solet elucescere. Necdum illam Deus per miracula & reuelationes manifestauerat, nec tanto cõcursu populorũ & Magistrorum & Vniuersitatum celebrabatur. At nunc omnes illam libentissimè vltrò amplectuntur quicunq; nõ sint addicti sectis.

Quinta ratio. ❡ Quintò, Non mouemur horum autoritate, quos in huiusmodi, de originali peccato disputationibus non videmus constantẽ tradere doctrinam, sed obscuram & sibiipsis in multis aduersantem. De his loquor qui huic sententiæ sunt aduersati. Etenim (& id sanè accipi pro miraculo potest) quod attinet ad hunc articulum, fateri necesse est B. Thomã nostram aliquãdo admisisse sententiã, quùm dedit Virgini eam puritatem, qua sub Deo maior non queat intelligi, & eum gradũ quo esset propinquissima CHRISTO. *B. Thomas.* Nunc addo & eundem in expositione Salutationis angelicæ vbi dixit: Ipsa enim purissima fuit quantum ad culpam: quia nec originale, nec mortale, nec veniale peccatum incurrit. Ita enim in multis codicibus antiquis cõmuniter legebatur, quod non ausus est etiã ipse Turrecremata

recremata

recremata inficiari. Addo insuper, Cum illam immunem ab omni actuali facit in tota vita, istam solummodo rationē affert: Aliâs, inquit, nō fuisset idonea Dei Mater. At hęc ipsa ratio nō minus virium habet contra originale peccatum. Ipse enim corroborat eam rationem quatuor mediis. Primum est, Alioqui ignominia Matris redundaret in Filium. Secundum est singularis affinitas, qua alligabatur cum Filio, cui erat carnem datura. Quapropter longè ab ea debuit esse peccatum, quia scriptum est: Quæ conuentio CHRISTI ad Belial. Tertium, singularis inhabitatio CHRISTI in illa corporaliter. Vnde prædictum fuit: Non habitabit in corpore subdito peccatis. Quartum, autoritas illius scripturę: Tota pulchra es, cuius implementū desideraretur, nisi hîc in aliqua persona verificaretur perfectè: cui adiungitur Ecclesiæ sanctæ autoritas in illo sensu ad B. Virginem applicantis. At hæ cunctæ rationes non minus, imò magis concludunt de originali quàm de actuali peccato (veniali tamen) cū illud multò maioris sit ignominiæ, & maiorem constituat affinitatem cum Belial, & magis subditum corpus reddat peccato, maiorecp macula fędet animam, cum faciat hominem iniquum, impium, impurum, Deo inimicum, captiuum denicp Diaboli & peccati: ad quod expiandum oportuit pati Filium Dei & crucifigi. At nihil horum fit à veniali, quod stat cum pietate, & amicitia Dei.

Rationes B. Thomas pro Matre Dei.

Prætereà, Ecclesia illam Sponsi vocem: Tota pulchra es, aptauit iam nō solùm ad actuale peccatum, verùm etiam ad originale: imò ad originale peculiariter, vt patet in diuino officio ab ipsa Romana Ecclesia ordinato & in solennem cultum recepto. Et cum ita sit, isti tamen disputatores adeò peccatum originale suis exquisitis distinctionibus extenuarūt, vt penè suaserint imperitis nihil mali esse, perinde ac si ludus aliquis sit, sub ira Dei cōstitui, & mancipium esse Diaboli. Verùm multa sectarū affectione dicuntur, quæ alioq nec somniarentur.

Ponderanda sunt hæc.

Sed aiunt inepti quidam: Quando B. Virgo concipiebatur, non erat tum Dei Mater cui honor deberetur. Quasi verò tunc esset Dei Mater quùm erat in vtero, & tamen sanctificabatur, nec propter aliud, D. Thoma teste, nisi quia futura erat Dei Mater. Cur igitur & hanc præseruationem tantę maternitati non donent? Verè non erat tunc Dei Mater, sed electa erat vt esset, & à Filio suo electa. Te hîc conuenio, & obnixè rogo vt paulisper semota omni affectione respondeas. Si datum tibi esset vt matrem posses eligere qualē velles, imò vt eā posses ipsemet fabricare, fabricares ne habētem maculā, an nō habentē? Si ais, habentem maculam: crudelis es & amator sordiū. Dices: Iustitia hoc exigebat vt talis conciperetur. Et nos obiicimus: Iustitia etiam exigebat vt talis nasceretur. Cur ergo non talis nata est? Hîc te medium teneo. Et addo: Si iustitia quæritur, & nos in iustitia nitimur: quia CHRISTVS hanc præcelsam pro Matre sua meruit liberationem. Ita igitur de illo cogita qui iustè poterat hoc priuilegii suis meritis imputare, & ab initio donare Matri suæ. Quid est enim tam grande quod passione sua non obtinuerit? Si igitur in hoc dono salua fuit iustitia: quomodo putas defuisse misericordiam? Cōsidera hæc, rogo te, qui stas ex aduerso, & sedato animo recognosce, non in contentione repositam esse veram gloriam, sed in veritatis agnitione ac defensione. Ego .n. vel ipso B. Thoma teste & iudice, non minus q̄ tu etiam hac parte Thomista sum.

Nota.

Beatus quocp Bonauentura quamuis putaret illam in originali peccato conceptam, attamen multa dicit ad eius gloriam, etiam celebrationē Cōceptionis eius defendens, quę certè cum peccato illo nō possunt cohærere. Quin ipse libenter ei concedit quicquid non derogat Scripturis & glorię CHRISTI: vt si piè sapimus, tacitè spiritum quendam in eis fuisse intelligamus, qui deprecabatur intus p veritate. Missum facio quod de illo fertur, propè mortem ea retractauisse quæ contra scripserat. Quod mihi quidem nō est incredibile, tametsi ingenuè fatear, nisi legitimè ostendatur, parum in disputationibus habere momenti.

B. Bonauētura

Idem dixerim de Alexādro de Hales illius præceptore, quem testatur Magister Gulielmus super .3. Sententiarum, similiter recantasse, & eius hac de re libellum ostensum fuisse Tholosæ dum eiusmodi quæstio ibi disputaretur. Verùm cum minimè ignoremus ad conuincendos contentiosè resistentes hęc adduci in disputationem non oportere, non iam ad eum finem ista cōmemorauimus: sed in eorum gratiam potissimum qui benigniore sunt animo, & ita paratiores atcp promptiores ad credendum quæ incredibilia non sunt. Charitas enim omnia credit & congaudet veritati, vt ait Apostolus.

Alexander de Hales.

Albertus Magnus ea similiter dixit de gloriosa Virgine, quæ certè illi conuenire non possunt, si vllum habuerit vnquàm peccatū. Hæc eius sunt verba: Sanctissima est caro B.

Albertus Magnus.

Virginis

Virginis, quæ nunq̃ admisit aliquid sanctitati contrarium. Omnes alii sancti admiserunt aliquid sanctitati contrarium.

Henricus. Henricus quoq; de Gandauo in Quodl. art. 13. statuit, quàm citò B. Virgo sanctificari potuit, eam fuisse sanctificatam. Hoc nos dicimus. Quid autem prohibet dicere in primo instanti animam illam fuisse sanctificatã?

Sexta ratio. ¶ Sexta ratio est, Non esse mirum turbam multam Doctorum in eam tali tempore conuenisse sententiam. Nam plurimi in autoritate suorum magistrorum innitebantur interdum quidem clausis oculis, nec aliud adhibẽtes iudiciũ. Nonnunquam verò (quod multò est deterius) affectione improba ac pertinaci, qua imbuti etsi multi sint numero, tamen pro vno tantum teste habendi sunt, & illo quidem adhuc suspecto. Nam cum hoc in suis legibus habeant, vt quicquid eorũ magister & autor dixerit, obligentur defendere: factum est vt minus idonea sint ipsorum testimonia, quæ non esse libera constat, sed addicta. Fatere mi frater, fatere ingenuè veritatem: nec eum odio prosequi velis, qui tibi eam amicè ante oculos ponit.

Hìc addam, in citandis autorum sententiis eos sæpenumerò non fideliter citare, tanta est affectio & cupido victoriæ, non veritatis: quod & latius in aliis opusculis nostris prodidi. Hîc vno aut altero contentus ero exemplo. Ecce afferunt B. Ambrosium contra nos in psal. 108. in hæc verba: Venit Dñus in carne, quæ peccato in Matre fuerat obnoxia: sic citat Caietanus. Hæc non sunt B. Ambrosii verba, sed ista. Solus est (de CHRISTO loquebatur) quem retia non inuoluerunt peccatorum. Omnes intra retia erant, imò extra retia sumus: quia nemo sine peccato nisi solus Deus, quem non cognoscẽtem peccatum, peccatum pro nobis fecit Pater. Etenim tradidit eum laqueis, tradidit eum retibus, mittens eum non in peccato, in quo erant omnes homines, sed in similitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum in carne. Peccatum erat caro secundum illud: quia hæreditario erat damnata maledicto. Peccatum erat illecebra & ministra peccati: venit IESVS & in carne peccato obnoxia militiam virtutis exercuit: hæc B. Ambrosius. Non ergo ait: In carne quæ in Matre fuerat peccato obnoxia, vt isti citant, sed ita: Venit IESVS, inquit, & in carne peccato obnoxia militiam virtutis exercuit. Vbi manifestè de carne CHRISTI loquitur, quam ea ratione peccato obnoxiam vocauit, quia omnem peccati reatum in se contraxit.

B. Ambrosius.

Vnde & CHRISTVM factum peccatum dixit, vt per passionem & mortem illo assumpto etiam peccatum extingueretur. Ipse.n. carnem nostram in qua puniret delictum assumens, rectè dicitur carnem peccato obnoxiam assumpsisse. Non autem existimo Caietanum hunc locum B. Ambrosii animo fallendi citasse. Hoc, inquam, de viro illo credere non possum: quin potius ipse falsus, recitauit bona fide eo pacto quo ab aliis qui contentiosè scripserunt, scriptum reperit.

Accedit etiam & Robertus Olcot ordinis nostri, quem in libro Cardinalis Turrecrematæ his verbis loquentem producũt: Sicut lignum plantatum in terra solidat terram ex omni parte, & per radices suas colligat & cõstringit ne defluat, ita CHRISTVS plantatus in Virgine MARIA Matre sua, eam solidauit virtutibus, & gratiis sic cõstrinxit quòd nunq̃ defluere potuit per peccatum. Fuit.n. sic sanctificata in vtero, quòd emũdata à peccato originali fuit, & in ea fomes ligatus sic quòd nunq̃ eam ad peccãdum inclinauit. Et hæc fuit prima sanctificatio in vtero Matris suæ. Sed secunda fuit in conceptione Filii, in qua fomes ablatus fuit secũdum essentiam, & gratia superaddita, & inflexibilitatem libero arbitrio determinauit ad bonum, sic quòd ex tunc nullo modo potuit in malum flecti. Vnde tunc confirmata fuit, sicut in via posuit. Hæc Robertus secundum istos, & sic tandem legitur in exemplaribus quæ recẽtius sunt prælo excussa. At non sic habent vetustiora, sed sic aduerbum: Istud lignum plãtatum fuit in terra benedicta, de qua dicitur: Benedixisti Domine terram tuam. Et subdit: Nam specialiter, singulariter, & appropriatè fuit benedicta. Et sicut lignum plantatum in terra solidat terram ex omni parte, & per radices suas colligit & constringit ne defluat: ita CHRISTVS plantatus in Virgine benedicta Matre sua, eam solidauit virtutibus, & gratiis sic astrinxit q nunq̃ defluere potuit p peccatum mortale vel veniale. Fuit enim sanctificata in vtero, ita quòd mũdata à peccato originali, & in ea fomes ligatus sic q nunq̃ eam ad peccandum impegit. Et hæc fuit prima sanctificatio in vtero Matris suæ: & ista sanctificatio fuit vera eius conceptio. Nam quàm citò B. Virgo habuit esse in vtero, tam citò fuit sancta. Non enim potuit esse sancta antequàm esset. Vera ergo conceptio B. Virginis attenditur & sumitur penes instans infusionis animæ in corpus sufficienter & debito modo organizatum, necnon ab omni qualitate inordinata quam constrinxerat, ratione

Robertus Olcot.

ione propagationis seminalis purgatum & emundatum. Et sic patet quod isto modo capiendo nomen conceptionis strictè & propriè B. Virgo non fuit concepta in peccato originali: hæc Robertus. Quæ si sic se habent, quid iis clarius pro nobis? Verùm vndecunque hæc variatio codicum acciderit, falsitas alicuius partis deprehenditur: & satis instruimur quod non temerè habẽda sit fides huiusmodi contentiosis disputatoribus, qui iam non veritatem quærunt, sed victoriam sophisticam. Quod certè etsi in omnibus turpissimum sit, potissimùm tamen in his qui sanctiorem profitẽtur religionis vitam, & quùm agitur de re grauissima nullo pacto ferendum est. Mitto quæ sæpenumerò quidam ex nostris qui hunc articulum tractarũt, allegantes B. Augustinum de natiuitate loquentem, natiuitatem mutarũt in conceptionem, ne mens ipsius Doctoris patẽret, quæ nostrę non aduersabatur positioni. Nonne est prorsus indignum hoc & iniquum? Et tamen nõ in vno aut altero tantum loco factum, sed in plusculis hoc deprehendi. Nec propterea aduersam partem excuso, sed liberius accuso nostros: quoniam iustus primùm est accusator sui ipsius.

Septima ratio. ¶ Septima denique ratio, cur autoritatem priorum hac parte non sequamur, hæc est: quoniam plurimi posteriorum, imò ferè omnes non sectis addicti clarissimi & catholicissimi Doctores, magnæ etiam pietatis & doctrinę, cum in aliis quæstionibus superiores sectari studeant, in hac dumtaxat, aut saltem in hac prę cęteris securissimè ab eis declinarunt, vt rectè possimus existimare digitũ Dei hîc esse. Quî enim fieri potuisset vt etiam celeberrimę Vniuersitates tanto consensu in vnam sententiam aduersus antiquiores Magistros conuenissent, quos ipsi tanquam suos autores magnificiunt atque obseruant, si non certò perspexissent hanc, Deo monstrãte de Dei Matre sententiam fuisse probabilem, piam, & omni acceptione ac veneratione dignissimam? Quis enim dubitare potest quin illi ipsi priores, si nunc in terris nobiscum agerent re iam per Ecclesiam patefacta, quantò magis docti & quantò magis sancti essent, tantò magis eam sententiam vltrò amplexaturos? non quidem sectantes alios, sed cunctos ipsi anteuertentes animo multò promptiore ac propensiore pro gloria Matris Dei. Sic solebat dicere Ioannes de Fenario doctor Parisiensis & totius ordinis nostri Generalis Magister, vir egregiè doctus & admodum acutus, & in doctrina B. Thomæ vix alteri cedens. Et cum *Ioan. de Fenario Generalis Prædicatorũ.* res ita se habeat, isti tamen Spinæ in sapientia quam de seipsis prædicant & admirantur, magna securitate pronunciant, omnes qui circa hanc quæstionem aliter sapiunt quàm ipsi doceãt, indoctos esse, aberrare in ipsis foribus, & (vt apertius ipsorum verbis loquar) fidei fundamenta subuertere, & illos esse tandem quos vt hæreticos detestandos B. Pater Augustinus anathemati subdẽdos designat: hęc Spinarum portenta. Quocirca proferã de multis aliquos qui primò occurrerint huius sititiæ pro Dei Matre defensores, quos oporteret fateri, si nostri Spinæ vera dicunt, tales esse, indoctos videlicet, & ita crassè in principiis aberrantes, vt fidei fundamẽta subuertãt, detestãdamque hęresim olim abolitam, denuò in Ecclesiam Dei reducant, & cultu diuino etiam prosequantur.

Ergo in eorum numerũ qui in hãc hęresim incurrerunt, in primis Ioannem Scotum includere illos oportet, cuius laus quanta sit in Ecclesia & meritò, soli prauè affecti mente non conspiciunt. Quidam tamen astutè eum in suas partes trahere conati sunt, qui prudentissimè dixit, Illud omninò esse credendum quod excellentius esset pro Virgine, nisi repugnaret vel scripturis sanctis, vel Ecclesiæ. Supponũt autem isti sua virga censoria istud dogma euidẽter vtrique, idest, Scripturæ & Ecclesiæ repugnare. Quod quam falsum sit, iam superius ostendimus. Hoc certum est, omnes eius ordinis Minorum & qui doctrinam Scoti tutantur, aliter eiusdem Scoti mentem interpretari, vt patet plus satis. Totum enim illum Ordinem diuturno iam tempore hanc doctrinam toto pectore amplexũ esse ac tradidisse quis ignorat? Licet secus aliqui de antiquioribus opinati fuerint, in quorum numerum nonnullos etiam inuitos trahunt, vt Nicolaum de Lira, qui tamen quid ipse senserit, non expressit. Vbertinum item de Casalis qui tamen manifestè contra ipsos pugnat: eius hîc verba audiamus. Solos, inquit, defectus naturales, & quos tractabiles vocat Damascenus (quia defectus gratiæ & scientię nõ important) credo benedictum IESVM reliquisse in sua sanctissima Matre, vt esset sibi planè conformis tam in innocentia quàm in pęna: hæc ille.

Doctorum nomina pro conceptione immaculata.

Ioannes Scotus

Nicolaus de Lira.

Vbertinus de Casalis.

Mitto Petrum Aureolum acutum valdè & egregium Doctorem, quemque facilè possumus iudicare nulli sectarum addictum, qui tamen citra controuersiam, B. Virginis progatiuã tenuit ac tutatus est: sicut & eius ordinis plerique, imò oẽs qui post Scotũ in sacra Theologia profecerunt, & cum laude scripserunt. *Petrus Aureolus.*

Possemus

Possemus & ex aliis ordinibus, vt Carthusiensium, Heremitarum, Carmelitarum, Seruitarum multos adducere probatæ pietatis & doctrinæ viros, qui ad has nostras partes accessere. Sed quid opus est priuatos aliquos proferre, cum iam ipsi integri Ordines ipso facto, videlicet celebrando sub ipso nomine ac titulo Conceptionis, vt par est, matrem ac magistram suam Romanam Ecclesiam sequendo, quam hac de re fidem habeant, plusquàm manifestißimè declarent?

Thomas Argentinas.

Habemus & prò nobis Thomam Argentinatem ordinis Heremitarũ Generalem præpositum, qui cum aliis rationibus ad hãc nostram sententiam amplexãdam impelleretur, tum maximè (vt ipsemet testatur) in obsequiũ Romanæ Ecclesiæ adductus est, quę manifestè tempore suo celebrabat eam Conceptionem, vtpotè immaculatam & sanctam.

Ioan. Bachon.

Possem & de Carmelitis Ioannẽ Bachon, & Michaëlem, & alios viros præclaros eius ordinis simul adiungere: & de Seruitis similiter. Verùm inuitus nimis in hanc descendo concertationem quasi in numero testium cõfidamus, cum multò maiora habeamus & firmiora testimonia non iam hominũ, sed Dei viuentis. Nam quòd ita commutata sit res, vt quæ olim erat opinio paucorum, & videbatur trepida nec satis secura, nunc facta sit communis ferè omnium sententia, & incedat adeò securè confidenter ac tutò, vt potius trepidet aduersa pars & nutet, & proxima iam sit casui ac ruinæ: vnde hoc quæso? Nonne pro miraculo haberi debet? Considera hæc mi frater, considera, & noli proteruire. Noli esse incredulus, sed fidelis, ne indignetur Dominus qui superbis resistit, & stultos facit qui sibi solis præ aliis tribuunt sapientiam.

Non præteribo tamen excellentis doctrinæ, infinitæ propemodum lectionis, insignisq; pietatis virum Dionysium Carthusiensem qui nihil non legisse videtur, quemadmodum in numerosißimis libris quos ipse cõdidit, apparet. Ipse enim post nonnullam disputationem his verbis eleganter nec minus sapienter conclusit.

Diony. Cartusien. in. 3. Sen. dist. 3.

Veruntamen, inquit, quicquid in hac re sit sentiendum, non disputationibus contentiosis, sed determinatione Ecclesiæ catholicæ, cui obedire tenemur, est inquirendum, quæ in nouißimo Concilio vniuersali finem (vt dixi) his dissentionibus imposuit, & dignißimam Dei Matrem in sua Conceptione ab omni originali labe p præuenientem gratiam à summo capite CHRISTO ortum habentem, præseruatam, atq; ideò festum de ea sub nominè Conceptionis, & non Sanctificationis esse celebrãdum determinauit, sicut & hodie celebrat. Ita etiam ordo noster Carthusiensium obseruare videtur. Hoc & mihi magis pium apparet & rationabile.

Nota diligenter pie lector.

Horremus enim Mulierem quę caput Serpentis erat contritura, quandoq; ab eo contritam, atque Diaboli filiam fuisse Matrem Domini fateri. Insuper & Dominam Angelorum seruam fuisse peccati, atq; amantißimam Dei Patris filiam quãdoq; fuisse filiam iræ. Autoritates & rationes in contrarium adductæ faciliter possunt solui. Nã constat purißimam Virginem à multis sacrę Scripturæ regulis, quæ vniuersaliter promuntur, fuisse exceptam, vt est: In dolore paries filios. et: Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos. Item: Non est homo qui non peccet. et: Puluis es, & in puluerem reuerteris, & similibus. Nec alicui hòc mirũ videatur, cum piißimus Filius nihil omisisse credendus est, quod ad optimæ Matris suæ honorem spectabat, sicut ipse nobis iusserat honorare parentes. Contulit ergo Matri suæ quicquid potuit ac decuit. Potuit autem eam præseruare, & decuit eam præseruari, & ideò eam præseruauit. Nec in hoc Filii derogatur excellentiæ: quoniam ipse Dominus IESVS in peccatum originale incidere non potuit.

Notandum.

MARIA autem potuisset, nisi præseruata fuisset. Et Matris honor refertur vtiq; in Filium, à quo habet quicquid habet: hæc ille. Quid his poterat verius, quid elegantius, quid preßius dici & copiosius ad satisfaciendum omnibus contradicentium argumentis? Fuit'ne, quæso, indoctus hic Dionysius, qui tot ac tanta scripsit volumina, quot vix vllus hominum legere in tota vita sua valeat? Fuit'ne homo qui vellet euertere fundamenta fidei, vt isti rabulæ & Spinæ obiectare non verentur, cui ad venerandam illius sanctitatis gloriam nihil deest nisi sola canonizatio, tantæ fuit sanctimoniæ, & totius vitæ inculpatæ?

Non me latet quid valeat ad maledicendũ promptuli obiicere, nempè Dionysium Carthusianum determinationem Basiliensis concilii sequutum esse, quod dum illud statuit, erat acephalum. Ego verò respondeo, Primùm satis esse mihi, quòd cum tantus vir in hanc sententiam venit, eam esse contra fidei fundamenta ignorauit, ita vt nunc nostris duntaxat Spinis lumen hac parte datum sit ad agnoscenda fidei fundamenta. Deinde falsum est omninò, Dionysium sola illius Synodi autoritate motum fuisse, quasi cap-

tiuasset intellectum in obsequium fidei. Vidit enim, & egregiè manifestauit probabilitatem opinionis ob excellentiam tantæ Virginis, vnde & rationes ad eam corroborandam affert irrefragabiles.

De Concilio Basilien.

Præterea non est existimandum, nisi ab eis qui praue affecti fuerint, eos talis siue Concilii siue congregationis viros (fuit enim Concilium legitimũ ab initio) qui cum magna discussione maturoque tractatu rem tanti momenti definiuerunt, eousque mente excæcatos vt non viderint contra fidei fundamenta se definire: aut si viderint, voluisse nihilominus fidem euertere. Denique illud item animaduertendum, et si non fuerit eo tempore ibi autoritas Synodi, erat tamen autoritas virorum Doctorum ac sapientum. Nec parui est momenti, Concilium illud (quod ad hanc determinationem attinet) à nonnullis nationibus esse receptum: quodque magnopere est considerandum, non reclamante summo Pontifice, & Sede Apostolica minime reprobante. At istud fieri omninò etiam expresissima sententia debuisset, si contra fidei fundamenta determinatio illa, vt isti arrogantisimè iactant, militasset: præsertim verò quòd tunc legitimum habebatur Concilium, & iam notum erat plausibilem esse omni populo illam determinationem pro honore sanctisimæ Dei Matris. Itaque scelerosisimè à tanta Sede prætermissum fuisset illud, quod ab ea debebat omninò prohiberi, ne totus christianus orbis præter vnum Prædicatorum ordinem tanta labe inficeretur, si Spinæ isti veritatem dicant. Verùm sancta illa Sedes quæ à Spiritu veritatis dirigitur, minime potuit damnare quod & secundum veritatem determinatum fuit, & quod illa tacitè iam receperat, & cultu diuino honorabat. Sapientisime itaque siluit, vt hoc solum, nimirum silere, minimeq; reprobare, intelligeretur à sapientibus non esse aliud quàm consentire & probare: præsertim cum in illa sententia sanctæ Romanæ Ecclesie vsus & autoritas allegaretur. Itáne cęci sunt fratres mei, vt hæc tam clara non videant, quæ vel lippis patere possunt?

Richardus de S. Victore.

Adiungam & Dionysio virum admirandæ contemplationis Richardum de sancto Victore, quem Spiritus sanctus de Scripturarum mysteriis mirificè erudiuit & docuit, qui & hanc de sanctisima Dei Matre habuit persuasionem. Ipse enim tractans illud Cant. Tota pulchra es &c. ita scripsit. Tota pulchra est meritò: quia pulchra facie fuit, pulchra mente, pulchra corpore, quæ etiam principibus tenebrarum terribilis fuit. Deterrebat enim eos flamma charitatis, incendebant orationes & feruor deuotionis, stupebant immunem à peccatis. Nemo enim tam sanctus qui maculam non habuerit & defectum præter ipsam. Luna enim quæ nocte splendet, & stellæ non sunt mundæ in eius comparatione, idest, ii qui sanctitate vitæ lucent, vt Luna vel stellæ, obtenebrantur in eius comparatione. Obtenebrantur enim stellæ caligine humanæ culpæ, sed beatisima MARIA Virgo tota pulchra, quam totam illustrauit & perfudit Sol iustitiæ, vt nec maculas habuerit, nec tenebras culpæ: hæc Richardus ad literam. Quid hîc dicant? De originali enim macula loquitur manifestè Richardus, tum quia indistinctè loquitur: tum quia autoritatem ex B. Iob assumit, quæ (vt exponit beatus Gregorius & Thomas) ad peccatum originale refertur, cum ait: Obtenebrantur stellæ in caligine eius. Neque verò humanæ culpæ caligo propriè potest nisi ad originale referri.

Sunt & alia huius viri testimonia, quem testatur Durandus pro nobis asistere, quibus nec aduersarii respondere valuerunt. Capreolus eius autoritatem ponderans, autoritatem beatisimi Augustini quasi illi aduersam obiecit, eamq; sic elisisse arbitratus est. Sed oportebat constare prius beatũ Augustinum contradicere, cum secus se veritas habeat. Præterea, aliud est nolle cogi horum autoritate: aliud eos ita deprimere & conculcare, annumerando hos tantæ gloriæ viros inter indoctos & eos qui fidei fundamenta subuertant.

B. Hildelphonsus.

Fuit & vir amplisimæ autoritatis beatus Hildelphonsus Hispanus, cuius verba Vincentius in suo historiali recitat. Beatissima Virgo, inquit, nisi in vtero Matris sanctificata esset, minime eius natiuitas colenda esset. Nunc autem quia autoritas totius Ecclesiæ veneratur, constat eam ab originali peccato immunem fuisse, per quam non solùm maledictio Heuæ matris soluta est, verumetiam benedictio omnibus condonata. Nullis ergo quando nata est, delictis subiacuit: nec originale peccatum in vtero sanctificata contraxit: hæc ille. Nec me item latet quibus glosis tam claram sententiam disputatores obscurare conentur: sed non est operæpretium respondere, vbi facilè potest per se cuiq; non omninò socordi in promptu adesse responsio.

Fuit

Fuit & magnæ literaturæ doctor D. Alphõsus Tostadus Episcopus Abbullẽsis, qui in vtrunq; testamẽtum amplißima edidit cõmentaria. Et hic in B. Mathæum scribens, manifeste nostram sententiam probat, quanuis grauiter iis succenseat, qui ex contentione potius, q̃ ex veritate, huiusmodi dissertationibus incumbunt.

Nicolaus de Cusa Card. Fuit & acutißimi ingenii ac non vulgaris doctrinæ Dominus Nicolaus de Cusa Cardinalis. Et hic in libro octauo excitationum, hanc sententiam vt piam & catholicam adeo extollit, vt fere nihil addi posse videatur.

Linconiensis. Fuit et antiquus & preclarißimus doctor Robertus Archiepiscopus Linconiensis. Et hic citra controuersiam nostræ sententiæ asti pulatur & adhæret.

Ioa. Gerson. Fuit & non mediocris autoritatis vir Ioannes Gerson Cancellarius Parisiensis, qui pro Matris Dei perpetua puritate atque innocentia absque vllo prorsus scrupulo disputauit, conclusit, & carmine non ineleganti eius laudes perstrinxit.

Iacobus de Valentia. Fuit & Dominus Iacobus de Valentia, qui quidẽ elegantißima commentaria in psalmos edidit. Hic tanto spiritu hanc Dominę pręrogatiuam defendit & probat, vt vix aliquid valeat vlterius desiderari. Videat eum qui velit super Psalmum. 13. & Canticum, Magnificat, & ita comperiet.

Gabriel Biel. Extat & Gabrielis Bielis non contemnendi theologi suffragium, qui non eleganter hanc quæstionem pertractat, & aduersariorum iacula non inepte retundit. Item Gulielmus Pepin nostri ordinis qui in libro De imitatione Sanctorum, sermonem peculiarem pro immaculata Virginis Conceptione inseruit.

Fuerunt & alii diebus nostris qui egregie in hæreticos scripserunt, & præclara commẽtaria reliquerunt, qui iam non vt controuersam istam pro Domina sententiam habuerũt, sed vt ab omni Ecclesia receptã probatamq; quasi attinentem ad fidei pietatem, literis commendarunt. Inter hos fuit (quem honoris gratia super lubens nomino) Reuerendißimus Dominus Ioãnes Roffensis Cardinalis, *Car. Roffensis Martyr.* inclytæ gloriæ vir, cuius magna laus est in Ecclesia cùm propter doctrinæ sanę & catholicæ integritatem, tum vero propter martyrii istis diebus perpeßi claritatem. Item Dominus Ioannes Maioris Scotus. *Io. Maioris.* Dominus Iodocus Clycthoueus, *Clicthoueus.* vir claræ piętatis, qui etiam plurima egregia scripsit commentaria. Dominus Albertus Pius Carpensis vir acutißimi ingenii, nec minus sapientia q̃ eloquentia nostro seculo inter sui loci viros illustrißimus. *Albertus Pius Carpensis.* Hic aduersus Erasmi pestiferam doctrinam scribens, qui videbatur hãc Virginis prærogatiuam in suis ludicris temerasse, huius rei nomine, nõ quasi de problemate dubio vt in vtramuis partem liceat inclinare, sed vt de re iam recepta in Ecclesia meritißime illum increpauit. Nec ille vafer & subdolus aliud ausus est hac parte respondere, nisi quod quæ protulit contra priuilegium istud, non ex propria sentẽtia protulit, cum diuersum alibi scripserit.

Addo Rodulphum Agricolam magnæ eruditionis ac doctrinæ virum: *Rodulphus Agricola.* Et Ludouicum viuem Hispanum multæ literaturæ. *Ludouicus Vives.* Hi ambo pariter non quasi de re ambigua disceptantes, sed vt sapientes & religiosi tanq̃ de re explorata & comperta loquentes, nullum dubitationi locum relinquunt. Addo & egregium theologum Ioannem Driedonem, *Driedon* qui similiter sententiam nostram probat & eleganter declarat. Dominus item Ioannes Ecchius Germanus de religione catholica aduersus nouos istius temporis hæreticos extra controuersiam benemeritus, *Ecchius.* peculiaribus concionibus illam veritatem prædicat. Addo & Gulielmum Budæum non solùm in eruditione linguarum peritißimum, *Budeus* sed in omni disciplinarum genere virum magni acuminis & iudicii, qui clare hanc nostram sententiam probat in libro quem inscripsit: De transitu Hellenismi ad Christianismum.

Non præteribo duos eorum qui viuunt indefeßi studii & multifarię lectionis multisq; aliis nominibus pręclaros Antistites, Dominum Aloisium Lippomanũ Episcopum Veronensem, & Fridericum Nauseam Episcopum Viennensem. *D. Federicus Nausea episcopus Viennen.* Hic enim manifeste hoc Matris Dei priuilegium absq; vlla titubatione defendit & prædicat. Ille autem Veronensis *Aloisius Lippomanus Episcopus Veronensis.* quid momenti argumenta aduersariorum habeant minime ignarus, sed veritati semota affectione ingenue studens, in sua Catena ad librum Gen. cap. 15. in hunc modũ suo nomine testatum reliquit. Sunt autem, inquit, protectionis diuinæ diuersi gradus. Nam B. Dei Genitricem non solùm ab omni mortali & veniali, sed etiam ab originali peccato protexit, vt beatus Thomas super primo sententiarum, quæstione. 44. articulo tertio dicit &c. Hos grauißimos autores libẽter citaui, quia illos (vt par est) colo & obseruo. Nec vero pro singulari eorũ modestia indigne ferent se cum citatis superius

præstantibus viris esse commemoratos, qui potuerint quoduis seculum omni scientiarũ & pietatis splēdore illustrare: vt ii Spinæ paulò attentius se pungi sentiant, & considerent quos lacerarunt, & in quos transfixerunt. Quis enim patienter tantam iniuriã ferre debeat, fidei fundamenta ab iis ipsis audire subuerti, qui tantum abest vt id aliquando cogitauerint vel cogitent, vt cõtrà nihil aliud tot sudoribus & scriptis procurarint, q̃ vt veros fidei catholicæ subuersores subuertant? Sed nõ opus hîc esse puto in exaggerãda tam insigni contumelia vberioribus verbis, cum non dubitem viros doctos ac pios tantam ignominiæ notam sibi inustam persensuros, & remedium præsentaneum iam adhibituros.

¶ *Discussio epistolæ D. Bernardi ad Canonicos Lugdunenses, quæ iam non fauet aduersarijs.*

E QVIS AVTEM PRO illis B. Bernardi autoritate moueatur, quæ verè apud oẽs magna esse debet (quãquàm B. Thomas noster eius doctrinã non vbiq; pbat, vnde & nos possemus eam similiter hoc in loco declinare) attamen quia lõgè fortius in aduersarios, quàm in nos militat, operæpretium duxi eius mentem paulò diligentius ac subtilius discutere. Ingenuè primùm fateor cum aliquãdo illius ad Canonicos Lugdunẽs. legerem epistol, ã me fuisse deceptũ, nec eius verũ ac germanũ sensum perspexisse. Quamobrem nunc manifestandũ esse, duxi necessarium, postquàm in eo libro quẽ Turrecrematæ ascribunt plus centies, opinor, hunc autorem & eundem locũ nobis obiectant, quem tamen potius nobis mirificè fauere patefaciam. Animaduertat igitur attentè lector & amator virtutis: & si qua fortè præoccupet mala affectione, eam (obsecro) prius exuat, & facilè tum probabit hunc sanctissimum Abbatem sententiam nostram & ecclesiæ prorsus tueri. Fatemur primò illum asserere conceptionem Virginis nõ fuisse sanctã, & ideò non colendam. Id autem unica ratione probat: quia non de Spiritusancto pcessit, sed modo hominum communi, quem esse immundum & non sine peccato pro re constanti assumit. In primis autem excludere deceptionem curauit, si quis fortè vellet pposterè sic argumentari. Natiuitas sancta, ergo cõceptus sanctus: quod est ridiculum. Sed præstat vt eius verba adducam. Vnde ergo, inquit, conceptionis sanctitas, an dicitur sanctificatione præuenta, quatenus iam sancta conciperetur, ac per hoc sanctus fuerit & conceptus, quemadmodum iam sanctificata in vtero dicitur, vt sanctus consequeretur & ortus? Sed non valuit ante sancta esse quàm esse. Siquidem nõ erat antequàm cõciperetur: hactenus ille. Vbi quærendũ est de qua ipse cõceptione loquatur. Ex hac enim sola intelligentia pendet apprehensio mentis illius deuotissimi Abbatis. Est namq; (vt volunt) duplex cõceptio, quarum prior est dum in coeundo semina coalent in vtero ad generationẽ. Altera est dum elapsis multis diebus infunditur anima, & fit homo. *Conceptio duplex.* Mihi autem nunc non est dubium, B. Bernardũ de prima conceptione loquutum esse: quod patere faciemus idq; euidenter duabus potissimum rationibus.

¶ Et prima est: quoniam de ea conceptione manifestè loquebatur, cuius memoria erat anniuersaria illo die quo festum ipsum cœperat celebrari. *De qua cõceptione D. Bernardus loquatur.* At ille dies erat octauus Decẽbris, quo die fuit primus ille conceptus beatissimæ Virginis, quando coiere parentes.

¶ Secunda ratio est: quia de illa conceptione illũ loqui oportet, quæ iuxta illius rationes non fuisse sancta cõuincatur. Hæc autẽ non est nisi illa prior quæ fuit in seminũ cõmixione, & in ipso maritali complexu: vnde confestim subdit, An fortè inter amplexus maritales sanctitas se ipsi cõceptioni immiscuit, vt simul & sanctificata fuerit & concepta? Nec hoc quidem admittit ratio. Quomodo namq; aut sanctitas absq; Spiritu sanctificãte, aut sancto Spiritui societas cum peccato fuit? Aut certè peccatum quomodo non fuit, vbi libido nõ defuit? Nisi fortè quis dicat de Spiritusancto eam, & non de viro cõceptã fuisse: sed id hactenus inauditũ. Ecce quàm manifestè hanc conceptionem intelligit quã maritales comitantur amplexus, & ex illa carnali copula confestim resultat.

¶ Secunda autem cõceptio quæ per infusionem animæ fit, à Deo est qui animam creat & infundit, vbi nihil turpe fit nec immundũ. *Secunda conceptio.* Nulla .n. ibi, quatenus est opus Dei, accedit noua immunditia. Vnde nihil valeret quod ait: Quomodo sanctitas potuit ibi se admiscere, vt simul sanctificaretur & conciperetur? Quid enim prohibet sanctificari hanc secundam conceptionem per infusionem animæ sanctificatæ? An, quæso, non potuit Deus animam creando, in eo instanti sanctificare, vt in eodem & sit, & sancta sit, vtpote creata

cum donis? Si enim potuit sanctificare postq̃ creata est iam contracto peccato, quæ ratio fingi potest cur nõ similiter anteà in ipsa creatione anteq̃ vllam maculam contraheret, valuerit eam sanctificare? Nõ enim hîc amplius obstant maritales amplexus, qui iam præcesserant: & icircò conuenienter obstitisse dicuntur sanctificationi in ipsa prima cõceptione, quæ secum peccatum libidinis habere potuit, vnde adiecit: Nisi quis dixerit eam non de viro, sed de Spiritusancto fuisse cõceptã: quod inauditum est. Et addit: Lego deniq; Spiritumsanctum in eam non cum ea venisse, dicente Angelo: Spiritussanctus superueniet in te. Et si licet loqui quod Ecclesia sentit, & verum ipsa sentit, dico Gloriosam de Spiritusancto concepisse, non autem conceptam fuisse. Dico peperisse Virginem, nõ tamen partã à virgine: alioqui vbi erit prærogatiua Matris Domini, qua singulariter creditur exultare & munere prolis & integritate carnis, si tantundem dederis & matri ipsius? Nõ est hoc Virginem honorare, sed honori detrahere: hæc ille. De quibus apertè ea colligimus quę desideramus.

Pro intelligentia fomitis naturalis. Attamen pro eorum profundiore intelligentia, videndũ est, an verum sit quod videtur ipse supponere, nimirum non posse inter marẽ & fœminam esse concubitum sine peccato. Nam nec B. Augustinus, nec Thomas, nec communiter sancti Doctores hoc admittunt. Ipsa etiam ratio quæ est in promptu, resistit: & precipuè in tantis parẽtibus sanctissimæ Virginis, qui (vt piè creditur, & ex pluribus non temerè spernendis reuelationibus acceptum est) ex præcepto Dei ad hanc tantam prolem generandam, alioqui steriles & segregati thoro, magno cum merito cõiuncti sunt, tantum abest vt cum peccato: nisi quis forte blasphemus dixerit, Deum illud præcipere quod sine peccato fieri nequit, & obedire Deo peccatum esse. Igitur sanctissimus Abbas noster à scripturis sanctis, & ab ipso Dei Spiritu edoctus considerauit primũ ipsum incorruptæ naturæ statũ, in quo fuisset quidem generatio, sed non cum libidine & ardore isto pudendo, in quo & ipsa ratio succumbit, qui improbus ardor in statu naturæ lapsæ successit. Vnde & ipse vocatur peccatum, non quia peccatum propriè sit, idest, culpa: sed quia à peccato illo descendit.

Cur fomes dicatur peccatũ. Sic fomes etiam in renatis peccatum dicitur, non quia verè peccatum sit: sed quia malum & morbus quidam à peccato veniẽs, vt rectè admonet D. Augustinus. Quo efficitur vt semen inde veniens dicatur immundum: quoniam non illo modo quem Deus ordinauit, sed à culpa processit. Et ideò in ipso semine immunditia inest & peccatũ: nõ quòd ipsum semen aut libido, aut actualis ille maritalis amplexus sint culpa: sed quia tales ex culpa illa procedunt. Et iccircò nõ agnoscuntur à Deo, idest, nõ probantur ob eiusmodi immunditiam. Et qui inde procedit homo etiam immundus est & Deo inuisus: quia tanquàm opus primi hominis p̃uaricatoris à Deo respicitur, non tanquàm opus ipsius Dei. Propterea illi conceptui infunditur anima quã promeretur illud opus, quod est hominis opus, non Dei. Itaq; nuda & spoliata donis inuenitur anima in secũda cõceptione de communi lege, nisi renouetur ac renascatur quod conceptum est & natum. Hoc ille S. Abbas respiciens, de primo conceptu pulchrè dixit: Cum esset illa actualis libido non probata à Deo, vtpote quæ non ab illo, sed à peccatore facta est, conceptus qui ex illa adhuc ferueścente libidine processit, non potuit esse nisi immundus, idest, cũ peccato, aut potius cum vitio, ita vt sanctificatio eo tempore ibi admisceri non potuerit. Hoc enim est quod ait: Quo modo peccatũ ibi non fuit, vbi libido nõ defuit? Loquendo igitur de hoc primo conceptu, & negans fuisse absq; peccato, eo pacto peccatum intelligendo sicut est declaratum (nec enim aliter declarari potest, nisi velint Sanctũ illum falsa loqui) non est contra id quod ponimus: quoniam nos de illa conceptione B. Virginis loquimur, quãdo infusa est anima illa benedicta quæ à Deo venit, quãdo cessauerat iam libido illa (si qua tamen adfuit) atq; amplexus maritales: ac suo modo sanctificata erat caro illa in conspectu Dei, vt dignam reciperet animam quæ conuenire Dei Matri. Dicimus enim creatam fuisse illam animam donis plenam, & in instanti infusam: & ideò quę inde processit humana illa creatura Virago sanctissima, inuenta est gratiosa coram Deo, nunquàm cum debito illius iustitiæ originalis quouis momento temporis deprehẽsa. Illud enim debitum conpensatum est gratia quam dono summi Patris accepit, quæ maculam ipsam anteuertit.

Nec quenquàm moueat quod ipse ait: Siquidem non erat ante quàm cõciperetur: ita vt videatur loqui de conceptione posteriore, per quam quilibet verum Esse cõsequitur, & ante quam non verè dicitur quisquam esse, siue existere: quoniam etiam cum prima cõceptio est ob eam causam dicitur cõceptus homo, qa in eo cõceptu virtute cõtinetur. Nã si

quis in lumbis patris existens consideratur & dicitur esse, quantò magis si iam sit in semine concepto? Quòd autem is sit communis loquendi vsus non est dubium. Quòd verò etiã ab hoc dicendi modo nõ abhorreat Scriptura, satis ostendit B. illa Machabæorum mater, quæ dicit nouissimo filio suo: Ego te in vtero nouem menses portaui, quod falsum esset nisi primæ conceptionis tempus computaretur, anteq̃ fœtus animetur anima intellectiua, & nisi intelligeretur iã esse homo, quod adhuc formãdum esset per animæ infusionẽ. Imò ego existimo hoc nomen conceptionis seu conceptus, quod frequens est in Scripturis, nunquàm ibi pro secunda conceptione accipi, sed pro prima duntaxat. Vnde & quod dixit ille Rex: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, citra vllam hæsitationem de prima conceptione debere intelligi existimo. Sic enim B. Anselmus manifestè declarat, & paulò post etiam à nobis declarabitur. Tota igitur illa B. Bernardi ratiocinatio aut hanc habet interpretationem quam exposuimus, aut certè incondita est & inefficax, & falsa præsupponeret, & male de secunda cõceptione concluderet. Quod & Caietanus annotauit ne deciperet Thomista, & nõnulli alii qui non considerantes verum sensum illius gloriosissimi Abbatis, dixerũt illum inefficaciter esse argumentatum. Collige ergo ex eo processu conclusiones & media.

Prima conclusio ex epistola B. Bernardi. ℭ Prima conclusio est. B. Virgo non potuit ante sui conceptum (de primo ipso conceptu loquitur) sanctificari. Medium quo probatur est: quia illa ante istum conceptum nondum erat. Quod autem nullo modo est, quo modo potest sanctificari?

Secunda conclusio. ℭ Secunda cõclusio B. Virgo in ipso conceptu, aut potius ipse primus B. Virginis cõceptus, in primo instanti sui esse non potuit (secundum decentiam loquitur) sanctificari. Medium est: quia in eo peccatũ aderat, hoc est, vitium ex libidinoso parentum coitu veniens, idest, communi modo procedens, nõ secundum institutionem primam diuinam.

Tertia conclusio. ℭ Tertia conclusio. Restat vt post conceptum in vtero iam existens sanctificationem acceptisse credatur. Huius medium est: quia nata creditur cum sanctitate, & dignum est credere in illa acceleratam fuisse sanctificationem præ aliis. Quid ergo obstat quin in primo illo instanti cum anima creata est & infusa, inueniri posset sanctificata? Huius rei gratia celebrabatur olim & nunc etiam illius Natiuitas: quia tunc nihil aderat peccati vel libidinis, vel cuiusquàm immunditiæ actualis prohibentis Spiritum sanctificationis, sicut erat in primo conceptu. Natura tamen prius inuentum est in illa id quod animale, quàm quod spirituale. Contrà autem fuit in Domino nostro IESV CHRISTO: quia Verbum prius erat quàm factum sit caro, non prius caro vt fieret Verbum. Ecce in hunc sensum omnia profectò consonant & ipsæ voces, & totus ille sanctissimi Abbatis processus. Vnde magnò admirabilis Dei miraculo factum est vt fratres nostri imprudenter in celebratione huius festiuæ diei huic doctrinæ nostrę astipulentur, qui nomine Sanctificationis celebrant illum diem, quãdo animæ sanctificatio esse non poterat, & consequenter nec ipsius sanctificatio. Quare ergo illa die celebrant suam sanctificationem, quam si Physicis credant, post duos ab ea die menses venisse, idest, octogesima die à primo conceptu fateri debẽt? Ecce quomodo eos oportet, si congruè illa die celebrare velint, sanctificationem carnis intelligere, quæ ad animæ sanctificationem præparatio quædam fuit. Et hæc bene notabis tu Thomista, vt Caietani verbis vtar. *Notandum.*

Porrò ad ampliorẽ adhuc declarationem, recole duo quæ aliquantulum scrupuli iniiciunt non assuetis in scripturis sanctis. *Soluuntur duo scrupuli.*

ℭ Primũ est quod iam tetigimus: quoniam in illa prima conceptione dum dicitur sanctificata, præsupponitur fuisse B. Virgo. Quod autem non est, quomodo potest sanctificari? At in cõceptu primo nondum existebat, cùm nondum esset anima infusa. Sed ad hoc iam respondimus: Erat.n. iam in eo concepto semine aliquo modo. Siquidẽ quod est sic inchoatum, accipi solet perinde ac si esset. Talis est modus loquendi & frequens, vt declarat B. Anselmus. Vnde quidam de obscœna mollitie dixit. Quod perdis, homo est. Et B. Augustinus de iis qui cõcepti in vtero perduntur ita scripsit: Aliquando eousq; peruenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, vt etiam sterilitatis venena procuret, & si nihil valuerit, conceptos fœtus intra viscera aliquo modo extinguat aut fundat, volendo suam prolẽ prius interire quàm viuere. Prolem vocat quæ nondum erat nisi in semine. *Primus scrupulus.* *B. Augusti. de Nup. et cõcu.*

ℭ Secundum quod solet scrupulum iniicere est: quia nihil videtur esse capax sanctificationis, nisi anima hominis. Quomodo igitur poterat esse quæstio de primi conceptus sanctificatione antequàm anima infunderetur, cum talis conceptus non esset vllo modo sanctificabilis? Respondeo, illud sanctum dici in Scripturis, quod mundum est, è regione *Secundus scrupulus.* *Sanctum quid.*

ad

ad immundum. Et quemadmodũ non vna est immunditiæ species, sed pro varietate rerum naturæ plures: ita non est vna species sanctificationis, sed multæ, vt fert naturarũ diuersitas. Ecce in lege prisca dicebantur animalium quædam immunda, & ciborum similiter. Id verò quamobrem, cum essent opera naturæ ac Dei, nisi quia Deus illa ad sacrificium, aut ad esum hominis non probabat? Neq; .n. illa immunditia erat naturalis: quoniam ipse porcus non ad alium vsum videtur esse natura productus, quàm ad esum hominis, vt aiunt Physici: & tamen inter immundas carnes cõputabatur. Ante diluuium etiã omnes carnes erant immundæ ad esum, quia prohibitæ. Post diluuium & ante legem omnes erant mundificatæ & sanctificatę per verbum Dei dicentis: Omnes pisces maris, & omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibũ: quasi olera virẽtia tradidi vobis omnia. Per legem autem distinctio facta est, vt quidam cibi dicerentur mundi, quidam verò immundi, vt quicunq; ex immundis ederet, immundi fierent. Per CHRISTVM autem legis sublata seruitute omnia munda facta sunt. Ita oportet in re proposita arbitrari, semen quidem viri ad generationem immũdum esse, non quia sit in illo qualitas vlla morbida & immunda (Hoc enim existimare, teste B. Anselmo, est nimis crassum) sed iccircò immundum, quia nõ eo modo quo Deus ordinauerat ab initio, deciditur, hoc est, cum statu & tranquillitate rationis. Quapropter cõceptus inde propagatus immundus est, non placitus coram Deo, tanquàm non opus suum. Posset autem Deus oculum cõuertere ad certum conceptum, & continuò si vellet eundẽ sanctificare: quia beniuola Dei erga illum voluntas sanctificatio esset. Posset & quod concipitur, manu Angelorum pertractari, atque ab aliqua sorde materiæ purgari, non sorde peccati siue culpæ, cuius caro non est capax: & ita sanctificari diceretur ea sanctificatione cuius capax esset, quo modo sanctificantur cibi, & etiam res inanimatæ. Ego verò non dubito conceptum B. Virginis etsi ex viri semine venerit, & non de Spiritusancto, fuisse tamen à Deo vtroq; modo sanctificatũ, hoc est, respectum oculo diuinæ gratiæ, vt esset dignum ex quo Dei Mater generaretur. Credo insuper quamprimùm decisum est semen illud in vterum B. Annæ, statim non defuisse Angelos Dei qui aliquid circa ipsam materiam cooperarentur, vt cõceptus fieret mundissimus. Sicut enim ad creationem primorum Adam rationabiliter creditur (quod & B. Thomas testatur) ministerio Angelorũ præparatam aptatamq; fuisse materiam, & eorum corpora fabricata quatenus Angelorum manus extendi potuit: ita me rationabiliter existimo credere de secundo Adam & de secunda Muliere, quæ quodammodo in illo continetur spiritualiter: & ita sanctificatum fuisse conceptũ illum vt congruè anima omnibus donis cumulatissime ornata suo tempore posset infundi. Et fortassis vt quædam reuelatio habet meo iudicio non contemnenda, valdè accelerata fuit animæ creatio atq; infusio. Sed hæc non sunt proponenda derisoribus: ideóq; tanquàm non dicta accipi ab his velim, qui nihil admittunt quod in suis libris non legerint. Sed ad rem.

Cur animaliũ & ciborum quædã munda et quædam immunda.

Gen. 6.

De vera igitur B. MARIAE sanctificatione intelligentes, quæ fuit in anima & in instanti creationis animæ, non probamus illam B. Thomæ ratiocinationem quatenus nos petit: quoniam etiam ipsemet Caietanus animaduertit non esse illam idoneam ad lædendum sententiam nostram. Argumentabatur enim sic: Non fuit sanctificata B. Virgo ante animationem: ergo post. Datur .n. medium possibile, videlicet in ipsa animatione: & inchoatio quædam (vt credibile est) potuit esse in carne in ipso fętu quum primũ conceptus fuit. Et hîc considera q̃ conueniẽter sacrosancta & veritatis magistra Romana Ecclesia, & cęteræ totius orbis omnes Dei Spiritu directæ illum diem meritò colãt quo primùm cõcepta fuit: quia prę̨seruationis illius est festum, quæ præseruatio manifestata est in ipsa fętus sanctificatione ab initio suæ conceptionis. Tunc enim inchoata est sanctificatio in carne, vt tum demum in spiritu terminaretur, & tempore suo consummaretur. At ego quidem existimo multa diuinarum gratiarum arcana nobis adhuc incognita, quæ collata fuerunt in hanc arcam Dei semper benedictam, quam Deum sibi fabricasse ab initio, & à diluuio aquarum (sicut suum paradisum) conseruasse iam minimè dubitandum est. Non enim diluuio interire poterat Enoch, idest, dedicatus, nec sine loco manere poterat. Hic est CHRISTVS Dominus noster & Redemptor. Sed à Spiritu paulatim prę̨uenimur ac dirigimur, vt mysteria oportunis temporibus nota fiant Ecclesię sanctæ.

B. Thomæ ratiocinatio pro sanctificatione inefficax.

Satis itaq; sint hæc pro declaratione veri sensus B. Bernardi, qui non aduersatur sententiæ nostræ, vtpotè loquens de prima cõceptione, non de secũda. Istud ipsum adiuuat etiam B. Anselmus, qui in hunc modum nobis

nobis interpretatur dictum prophetæ: Ecce enim in iniquitatibus cõceptus sum. Verba B. Anselmi hæc sunt: Sed si nõ statim infans ab ipsa conceptione (loquitur manifestè de prima conceptione) habet peccatum, quid dicit Iob Deo: Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi tu qui solus es? Et quomodo verum est quod dicit Dauid: In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea? Quæram igitur si possum, quomodo (quanuis nõ statim ab ipsa cõceptione sit in infantibus peccatum) de mundo tamen semine in iniquitatibus & peccatis concipi dicatur? Sæpe vtiq; diuina Scriptura asserit aliquid esse quando non est. Hoc autem, quia certum est futurũ esse: Sic quippe Deus Adæ de ligno vetito dicit: In quacunq; die comederis ex eo, morte morieris, non quòd eo die mortuus sit corpore: sed quoniam die illa necessitatẽ accepit aliquando moriendi. Et B. Paulus similiter ob necessitatem moriendi aliquando dicit: Si autem CHRISTVS in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum: spiritus verò viuit propter iustificationem. Non enim corpora eorum quibus loquebatur, mortua erant, sed moritura propter peccatum: quia per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors. Sicut in Adam omnes peccauimus, quando ille peccauit: non quia tunc peccauimus ipsi, qui nondum eramus: sed quia de illo futuri eramus, & tunc facta est illa necessitas vt cum essemus, peccaremus: quoniam per vnius inobedientiã peccatores constituti sunt multi. Simili modo de immundo semine in iniquitatibus & peccatis cõcipi potest homo intelligi, non quòd in semine sit immunditia peccati, aut peccatum siue iniquitas: sed quia ab ipso semine & ipsa cõceptione ex qua incipit homo esse, accipit necessitatem vt quùm habebit animã rationalem, habeat peccati immunditiam, quæ non est aliud quàm peccatum & iniquitas. Nam etsi ex vitiosa concupiscentia semine generetur infans, non tamen maior est in semine culpa quàm in sputo, vel in sanguine si quis mala voluntate expuit, aut de sanguine suo aliquid emittit. Non enim sputum aut sanguis, sed mala voluntas arguitur. Patet igitur quomodo & in infantibus non statim ab ipsa conceptione sit peccatum. Et vera sunt quæ de diuina Scriptura opposui, quippe non est in illis peccatum: quia non habent, sine qua non inest peccatum, volũtatem. Et tamen dicitur inesse: quoniam in semine trahunt peccandi, quùm homines iam erunt, necessitatem: hęc ille. Quid amplius, rogo, aut quid clarius dici potest, vt probentur non solùm quæ superius diximus, verùm etiam totus doctrinæ nostræ neruus, & quod nonnullo modo potest dici cõtractum peccatum, etiam à beatissima Virgine, ob necessitatem contrahendi illud secundum naturæ conditionem? Nec tamen necessariò sequitur eam contraxisse de facto (vt sępè diximus) nec pro tempore aliquo aut momento in mente Dei, idq; per euidentem rationem priuilegii, quo dignum erat omninò Matrẽ Dei à suo Filio decorari. Quod ex hac B. Anselmi doctrina facile elicitur: quoniam apud eum ille de facto dicitur peccatum originale contrahere, qui cum primùm est in rerum natura peccandi necessitatem trahit: quod de B. Virgine iam nullus Catholicus admittit.

Gen. 6.

ℂ *Aliquot S. Doctorum sententiæ in fauorem immaculatæ Conceptionis Matris Dei.*

NON SVNT A NOBIS omittendæ quædam inter plurimas, grauissimęq; S. Doctorum pro hac Matris prærogatiua sentẽtię, quas proculdubiò in Spiritu Dei effati sunt. Audiamus quid deuotissimus Abbas Bernardus noster dicat: Caro MARIAE, inquit, ex Adam sumpta maculas Adæ non admisit. Quid clarius? Et alibi: Pura siquidem humanitas in MARIA, nõ modo pura ab omni contaminatione, sed etiam pura singularitate naturæ. Quid dicere voluit per singularitatem naturæ, nisi indicare eius generationem singularem, quæ existens de peccato, maculas tamen peccati non contraxit, vt rubus ille qui in medio ignis existens non conburebatur? Vnde & alibi exclamat idem deuotissimus Abbas. O Beata, sola inter mulieres benedicta: sola à generali maledicto libera, & à dolore parturientium aliena. Et alibi: Mihi sanè singularis rutilat fulgor, Primò quidem in Mariæ generatione. Et hunc fulgorem singularem declarans, dixit: Quòd ex Regibus orta, quòd ex semine Abrahæ, quòd generosa ex stirpe Dauid. Sed hactenus nihil singulare ex ea verè expressum, cum ferè innumerabiles fęminæ de his tribus potuerint secundum carnem gloriari. Ecce ergo quod erat illi generationi singulare continuò adiecit. Si id parum videtur, ait, adde quòd generationi illi ob singulare priuilegium sanctitatis diuinitus nosci-

B. Bernardus.

tur

tur esse concessa. At hoc singulare, nisi fuerit præseruata, non apparet. Non enim abundantior sanctificatio facit singulare priuilegiũ sanctitatis. Alioqui innumeri essent priuilegiati. Non sum nescius posse hæc dicta variis interpretamentis infici et contorqueri. Quid enim tam clarum ꝓponi queat, quod suis excogitatis commẽtis (vbi volunt) contentiosi disputatores non reddant obscurum? Ideò non hæc producimus ad conuincendum peruicaces & obstinatos, sed ad instruendum dociles, vt cernant prouidentiam Dei & Spiritum in sanctis suis, quos non ita errare, quùm ex propriis interdũ loquuntur, permittit, vt non alia ex parte antidotum ꝓcuret. Facit enim illos non rarò ex spiritu loqui vera, etiam si forsitan non considerent. Quapropter non tam quid senserint sancti Doctores explorandum est, quàm quid dixerint est ponderandum. Ob eam causam Caietanus cũ exposuisset verba B. Thomæ contra eius mentem, agnoscens & prudenter excusans factum dixit: At si quis contendit expositiones has posse cõuenire literæ, & nõ intentioni Autoris, qui videtur ex proposito docere oppositum, meminerit primò me ab autore didicisse post Augustinum, talem exibere aliorum lectorem, qualem meorum expto. In vltimo siquidem præcedentis quæstionis articulo Autor verba Innocentii in Cap. Marthæ, ad verum sensum trahit, non curans de intentione opinãtis &c. Idem dixit in tractatu de autoritate Papæ & Cõcilii, dum exponeret decreta quædam Constantiensis & Basiliensis concilii, nihil curans de intentione loquentium. Hoc egregii Doctores sçpenumerò nec irrationabiliter obseruarunt, autorum verba potius ad veritatem aptantes, quàm ad eorum mentem.

Caietanus ĩ 3. q. 28. ar. 1.

Affero & iterum B. Anselmum cuius illa verba sunt, quorum (nisi violentissima detorsione violentur) significatio vix alia iis efficaciora pro sentẽtia nostra reperias. Decuit, inquit, illam Virginẽ ea puritate nitere, qua nulla maior sub Deo potest intelligi. Non afferam quæ ex eius epistolis, & aliis libris pleriq; produxerunt: quoniam nõ recipiuntur à disputatoribus tanq̃ B. Anselmi scripta.

B. Anselmus.

Hanc quoq; singularem Dominæ præstantiam & immunitatem à peccato satis declarat illud Chrysostomi, quod tamen aduersarii pro sua opinione inducunt, vbi ait: Nõ est de singulari Virgine ambigendum, quin ipsa maternis visceribus sublimiori genere sanctificationis mundata sit quàm Ioannes & Ieremias. Hìc velim accuratè notari verba. Non dixit sublimiore sanctificatione, sed sublimiore sanctificationis genere. Sublimius autem genus sanctificationis non est commune cum cęteris: & ideò illud oportet intelligere quod à peccato præseruat.

B. Chrisosto.

Nonnulla item de hac nostra sanctissima Virgine effatus est B. Hieronymus, quæ in cordibus non adeò duris huius rei statuere persuasionem possint, quale est illud quod tractans versiculum illum psalmi: Eduxit eos in nube diei, dixit: Ecce Dominus venit in Aegyptum in nube Leui. Nubem leuem aut propriè corpus Saluatoris, quia leue fuit & nullo peccato grauatũ: aut certè debemus accipere MARIAM nullo semine humano prægrauatã. Ecce Dominus venit in Aegyptum seculi huius super nubem leuem Virginem: Et eduxit eos in nube diei. Pulchrè dixit diei. Nubes enim illa non fuit in tenebris, sed semper in luce. Hęc ille grauissimus Autor, quæ profectò nisi sophisticè peruertantur, perpetuam Dominæ nostræ gratiam & innocentiam comprobant. Appellat enim Virginẽ Nubem nullo humano semine prægrauatam. Quid, obsecro, est hoc nisi apertius dicere illam nullo peccati pondere, quod ex humano semine descendit, fuisse prægrauatam? Et quid est non fuisse illam nubem vnq̃ in tenebris, sed semper in luce, nisi nunquàm fuisse inuolutam peccato per quod significantur tenebræ? Quid hìc dicturi sunt quantũuis ingeniosi & ad commenta copiosi?

B. Hierony.

Idem in sermone de Assũptione eius quãta dicit, quæ cum hac indignitate peccati nullo modo conuenire possunt? Ait: Qualis & quanta esset MARIA ab Angelo diuinitus declaratur cum dicit: Aue gratia plena. Quia cum cęteris per partes præstatur, MARIAE verò simul se totam infudit plenitudo gratiæ quæ est in CHRISTO, quanquàm aliter. Hoc quippe est quod Dauid canit: Descendit sicut pluuia in vellus. Nanq; vellus cum sit de corpore, nescit corporis passionẽ: hæc ille. Quis igitur cum tanta plenitudine gratię possit peccati tenebras cõponere? Nam ea plenitudo dicitur in B. Virgine quæ fuit in CHRISTO, quanquàm aliter fuit. Quia CHRISTVS suo iure habuit: Maria verò tanquàm precario & ex gratia. Quæ igitur conuentio lucis ad tenebras, & CHRISTI ad Belial? Deniq; aduerte quàm egregiè velleri comparatur quod cum sit de corpore, nescit tamen corporis passionem. Quid est hoc, nisi quòd licet MARIA esset de corpor̃ peccati, idest, de massa peccatrice, tamen quasi vellus ignorauit corporis passionem? Tale erat Gedeonis vellus etiam

Idem in sermone de assũptione B. Virg.

etiam antequàm descenderet in illud pluuia, & ros æternæ nubis, idest, Altissimi Filius: ne fortè dicas hæc intelligi post Filii conceptionẽ. Nam & Angelus salutando, iam gratia plenam anteà illam enunciat.

Adhæc, Idem B. Hieronymus cũ MARIAM super Angelos exaltatam miraretur, & multis prosequeretur laudibus, ita subdidit: Hoc priuilegium non naturæ, sed gratiæ est B. Virginis MARIAE, de qua natus est ipse Deus & homo: iccircò & ipsa plus meritis est & non natura, quàm virgo & homo.

B. Augusti. B. Augustinus etiam penè eadem verba in eodem Spiritu dixit, videlicet Virginẽ illa summa obtinuisse ex priuilegio quæ erant super eius naturam: quia gratia in illa superauit naturam. Non est enim iam inter homines computanda quæ Angelos superat gratia, neq; omnibus cęterorum hominum regulis astringenda. Et ideò non ponenda est fuisse vnquàm sub fętore peccati, sub ira Dei, sub manu Diaboli, quæ vsq; ad thronũ Dei omnium propinquissima accessit. Infanda enim hæc sunt, abhominabilia, horribilia. Quare addit, quod & ad rem nostram egregiè aptandum est: Nulli, inquit, dubiũ quin totum ad gloriam laudis Filii pertineat, quicquid dignæ Genitrici suæ impensum fuerit atq; solenniter attributum. Quocirca fretus tanti Doctoris autoritate, his paucis interpello Patres & Fratres meos. Si hoc tanto priuilegio dignam non putatis Virginem Dei Matrem: at saltem nõ reputetis indignũ IESVM eius filium pro illa. Si piget dare Matri, non pigeat concedere Filio, cui omnia data sunt in manu. Accepit enim ipse dona in omnibus, qui magna profectò fecit, & præcipua quæq; dedit Matri suæ. Vnde illa plena spiritu exclamabat: Quia fecit mihi magna qui potens est. Ipse eam elegit & p̃elegit, & fundauit sibi tabernaculum suũ Altissimus, quod quantò impollutius, tantò certè ipso dignius. Hæc ex B. Hieronymo.

B. Ambro. Vnam solummodo B. Ambrosii producam sententiam, quæ tamen sumpta est ex prædicatione magni Apostoli Andreæ fratris Petri. Ipse enim tam excellens Apostolus non contra fidei fundamenta prædicans, sed potius fidei fundamenta statuens, inter cętera dixit: Quia de immaculata terra factus fuit præuaricator, congruum fuit vt de immaculata Virgine nasceretur Reconciliator. Idẽ & B. Matthæus fidei nostræ fundamenta p̃dicans & declarãs, vt habet historia, enunciauit. Respondent contradicentes hoc nihil facere aduersum se, qui nequaquàm inficiãtur eam Virginem fuisse & immaculatam semper, quæ nunq̃ contaminata fuit in carne. Nec aliud putãt inesse in horum virtute verborũ, nisi carnis incorruptionem, quasi corruptio mentis nihil sit: neq; attendunt ad figuram, vt inde valeant elicere veritatem. Quis autẽ nesciat primum hominem typum fuisse secundi, idest, CHRISTI: vt ait B. Paulus ad Romanos? Modo cum iuxta B. Andreæ & B. Matthæi prædicationem, illa terra vnde manu Dei compositus est homo ille Deus, significet B. Virginem, qualis illa terra fuerit respectu peccati, talem oportet B. Virginem subintelligere Hoc verò & illi Apostoli declarant, quorum sententiam nobis B. Ambrosius explicat ad Sabinum scribens libro sexto Epistolarum, his verbis: Quòd si primus ille homo qui cum Deo loquebatur, in paradiso positus labi tam facilè potuit ex terra creatus virgine, quæ ad verbũ dei formata & creata recenti fuerat exortu, nondum ea parricidiali cędiumq; concreta sanguine: flagitiis & dedecore polluta, nondum carne nostra damnata maledicto obnoxiæ hæreditatis, quantò facilius &c. B. Ambro. Audis'ne terram cui comparatur B. Virgo? Nonne illam quæ nullum penitus Dei senserat maledictũ, neq; vllam carnis damnationem, vtpotè præuenta in benedictionibus dulcedinis, & de qua singulariter dictum est: Benedixisti Domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob? Hanc Salomon inquirebat aiens: Mulierem fortem quis inueniet? Procul & de vltimis finibus pretium eium. Confidit in ea cor viri sui, & spoliis non indigebit. O' pulcherrimam veritatem & omni acceptione dignam. Quis mihi det vt hæc à meis fratribus tandẽ aliquando penetrentur, & quæ sunt Virginis Virgini, & quæ sunt CHRISTI CHRISTO concedantur? Quodcunq;.n. Matri Filii dono cõcedit, Filii magnificẽtiæ ascribit: nec illi quicq̃ detrahitur, sed reddit quod suũ est. Domine IESV q de tenebris fecisti lucẽ splẽdescere, da (obsecro) fratribus meis intellectũ, vt videant & finant se aliqñ ab inuictissima veritate superari. In hoc.n. erit eis honor & laus corã Deo & Angelis eius.

Refellitur postremus contradicentium zelus pro Ecclesia Dei.

RESTAT ILLE ZELVS pro Ecclesia sancta Dei, quo nostri Spinæ vrgeri se ostentant, clamantes vigere in cultu Dei in cunctis christiani orbis ecclesiis errorem iamdudum ab

Apostolica sede damnatum. Quid poterat dici ab istis Spinis atrocius? quid inopinabilius? Possem ego optimo iure hanc insignẽ calumniam, ne dicam blasphemiam, redarguere primum ipsorummet confessione, qui dum huius rei nomine arguuntur, quod nõ sequãtur communem totius Ecclesiæ cultum & fidem, respondere solent ex Caietani doctrina, Ecclesiam & sedem Apostolicam nihil circa hoc determinasse, vt patet in Xystina constitutione, & ideo non cogi ab opinione sua decedere.

Pro determinationibus Ecclesiæ. Sed vide, pie lector, huius mẽdacii peruersitatem. Est enim eousq; peruersum, vt nullo aduersario destruat semetipsum. Nam si quod semel condemnatum est ab Ecclesia & Apostolica sede, rursus ab eadem Ecclesia & Apostolicæ Sedis autoritate recipitur & in diuinum cultum assumitur, nonne hinc plane infertur, in Ecclesia Dei circa ea quæ fidei sunt, inueniri eiusdem articuli simul damnationem & approbationem? Et ita non iam Spiritus veritatis, sed spiritus inconstantiæ & leuitatis esset in illa, nimirũ, EST, &, NON, & non illud, EST, sempiternum. At hoc quid est aliud quàm ipsam destruere Dei Ecclesiã? Et hæc sunt lucra quæ nobis hi Spinæ sua fęcunditate protulerunt.

Concilium Mileuitanum non fuere aduersarijs. Piget ea producere decreta quibus innituntur. Est quidẽ Mileuitanũ cõcilium vbi legimus decisum, Paruulos recentes ex vteris matrum baptizari in remissionem peccatorũ, idq; verè propter originale peccatum quod ex Adam contraxerunt. Neq; enim aliter est intelligendum quod ait Apostolus: Per vnũ hominem peccatum intrauit in mũdum &c. nisi quemadmodum Ecclesia catholica vbiq; diffusa semper intellexit. Propter hãc enim regulam fidei etiam paruuli qui nihil peccatorum in semetipsis committere potuerunt, ideò in remissionem peccatorũ veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt: hæc ibi. At quid inde cõtra Matris Dei prærogatiuam? Quasi verò quia ponitur exceptio, negetur regula: aut ex eo quòd defenditur priuilegium, destruatur commune ius: cum potius econuersò, & regula scilicet & commune ius per affirmationem exceptionis ac priuilegii asserantur, non autem negentur. Decretũ ergo erat contra hæreticos qui omninò negabant originale peccatum: & neminẽ prsus illud propagatione contrahere, nec debitum habere ex sui natura contrahendi asserebant. Neq; enim vllam quęstionẽ mouebãt de priuilegio cuiusq;, sed omnẽ omninò vim illius peccati destruebant. Nos verò (vt sexcenties diximus, & tamen nolunt considerare) illud peccatum palam confitemur, & secundum debitũ ex natura sui ad omnes pertinere vltrò asserimus nullo, nec B. Virgine, excepto. Ex gratia tamen CHRISTI & singulari erga Matrem priuilegio credimus & cum sacrosancta Romana Ecclesia defendimus illã à cõmuni labe præseruatã atq; redemptam: hoc Spinis non placet. Cuperemus tamen vehementer vt eis etiam placeret, nec à reliquo Ecclesiæ vniuersalis corpore se hac parte separaret, cum ipsa verè sit Lilium, nos autem spinæ omnes. Sic enim scriptũ est de omni carne, præter illam singularem: Spinas & tribulos germinabit tibi.

Non quiescunt tamen, sed insuper quæ prorsus plana sunt, eis videntur perplexa. *Aduersariorũ argumentum.* Putant enim hæc simul constare non posse, eandem esse præseruatam ac redemptam. Si enim (inquiunt) fuit præseruata, non indiguit redemptione. Quomodo igitur redempta? Tanto tempore res hæc versata est in disputatione, nec adhunc intelligunt quæ nos dicimus. *Solutio quõ dicatur Virgo præseruata & redempta.* Ipsi falsò opinantur nos adeò desipere vt ponamus primò B. Virginẽ fuisse ab ea labe præseruatam, & postremò redemptam: quod meritò esset ridiculum. At nos dicimus ipsam præseruationem nihil aliud fuisse, quàm illam singularem redemptionem, quam Ecclesiæ omnes celebrant, & nos hîc defendimus.

Obiectio. Sed iterum vrget: quia, inquiunt, Apostolica sedes aliud determinauit, videlicet nõ posse dici redemptum qui per peccatum non fuerit ante verè captiuus. Ita enim testatur D. Augustinus Zozimum Papam in sua epistola scripsisse. Vnde exclamant zelatores Spinæ isti, O clarissimum verbum veritatis. O verbum vnicum sufficiens vniuersam soluere quæstionem. *Solutio.* At quàm longè opportunius nobis in eos exclamare liceret & dicere: O clarissimam vanitatis vocem, ò sophisticam, ò phantasticam persuasionem. Eho dicite nobis: Est'ne hoc absolutè verũ, non posse dici redemptum eum qui cum de facto non fuerit captiuus, captiuitati tamen obnoxius, seruatus est ne in eam incideret? Pontifex enim absolutè loquutus est. Si igitur vultis hoc absolutè verum esse, manifesta est peruia vestra. Nam & ipsi vestri autores vobis potenter aduersantur, & Beatus Augustinus & scripturæ ipsæ sanctæ, sicut superius latè ostendimus. B. Bernardus etiã Angelos dixit redemptos. Quòd si falsum est absolutè hoc dictum, cur vultis hoc falsum

dixiſſe Pontificem, & per illud veſtram opinionem conſtabiliri? Durandus ipſe expreſſis verbis docet, quod ſi B. Virgo peccatum illud non contraxiſſet, potuiſſet dici verè redempta. Illud verò quod dixit Pontifex nõ poſſe dici redemptum, qui non eſſet antè verè captiuus, oppoſuit hæreticorum dicto, qui cum nullum peccatum, neque vllam obligationem peccati & captiuitatis in quouis hominum concederent, oportebat eos confiteri falſum eſſe ſaltem in pueris, illud vniuerſale dictum, quòd in remiſsionem peccatorũ baptizarētur. Neq; enim fatebantur hæretici pueros debuiſſe quidem captiuati ſuccumbere, ſed præuenti Dei miſericordia non ſuccumbebant (quod etiam falſum fuiſſet) ſed & factum & ſimul debitum ipſum pernegabant. Vnde in eos rectiſsimè concluſum eſt, illa verba Domini: Si filius vos liberauerit verè liberi eritis, attinere prorſus ad omnes etiam pueros, nec poterant verificari niſi in his qui verè, ideſt, cũ veritate dici poſſent captiui. Hoc autem vſitato ſcripturarũ more verè dici poteſt de omnibus quicũq; ex ſe obnoxii fuerint captiuitati, vt diximus, & repetere ſępe cogimur propter iſtorum qui contradicunt, obtuſionem & importunitatem. Eſt enim Scriptura quæ dicit, & Eccleſia ſancta canit, CHRISTVM eſſe omnium Redemptorem & Saluatorem. Quod quis neget verè dictum? Et multos tamen de facto non redimit neq; ſaluat. Hoc autem non ob aliam cauſam, niſi quia ex ſe & vi meritorum hoc habet, vt velit & poſsit redimere & ſaluos facere etiam illos qui de facto non redimuntur neq; ſaluantur. Cur ergo non ſimiliter poſsit verè dici quis ratione meriti & obligationis eſſe captiuus, etſi non fuerit de facto captiuus? Siquidem ne accederet captiuitas, prohibitum eſt à præueniente gratia ſpeciali. Si enim ea ſola conſideratione verificatur Redemptor etiam ſi non redimit de facto, quoniam ex ſe in hoc paratus eſt atq; idoneus, ſcilicet redimere, qd cauſæ fingi poteſt cur ſimiliter nõ verificetur is eſſe captiuus, qui ex ſe præceps quidem in captiuitatē rueret, ſed obice interpoſito captiuitas de facto inſequuta non fuerit. Concludimus ergo placuiſſe omnipotenti & clementiſsimo Patri Deo acceptare dilectiſsimi Filii ſui merita pro ipſius Matre chariſsima ad effectũ præſeruationis ab ira, quatenus ſingularis illa perſona ſeruaretur ſola in quã meritum peccati Adę nullo pacto extenderetur, nec eſſet quouis momento iræ filia. Tantum valuit pro illa meritum CHRISTI & pretium ſanguinis, & id quidem iure optimo. Decuit enim vt illa caro facta hoſtia pro peccato, & ille ſanguis factus pretium pro nobis, primò & maximè illi prodeſſet, à qua ipſe Dominus accepiſſet: & hæc fuit præſeruatio. Et hoc in loco exclamare meritò libet, O veritatem luce plenam, iis tamen qui ſeſe noluerunt excęcare. Nam hûc eſt deuentum tandem ob affectionem ſectarum & ſuperbiam noſtram, quam ſatis iſtos oſtendiſſe exiſtimo, qui ſoli ſua ſententia ſint zelatores pro CHRISTO ſcilicet, qui CHRISTI beneuolentiam erga Matrem ſuam coarctant & coanguſtant. Hi zelatores pro Matris gloria & honore ſcilicet, qui eam conſtituunt peccatricem. Hi zelatores pro ſcripturis ſanctis ſcilicet, qui ſe ſolos faciunt fidos ac veraces earũ interpretes. Hi zelatores pro ſanctis Patribus ſcilicet, qui ſimiliter ſoli ſpiritum ſanctorum Patrum imbiberint. Deniq; hi ſoli pro Eccleſia zelatores & veri eccleſiaſtici ſcilicet, quia ipſi ſoli iuſtæ ac piæ petitioni Romanæ Eccleſiæ, quã tacitè & cum illorum honore iure ſuo poſtulat, non obtemperant, dum quem illa inſtituit cultum non ſolùm non recipiunt, ſed reprehendunt, & audent vocare hęreſim & impietatem. Parcat illis clementiſsimus Deus Pater.

Notandum.

Pro determinationibus Eccleſie.

PARS SECVNDA IN QVA OSTENDITVR OMNES FIDELES TENERI AD CELEBRANDVM DIEM *festum immaculatæ Conceptionis* B. VIRGINIS *sub ipsomet immaculatæ Conceptionis titulo, & iuxta sensum Pontificio Decreto expressum.*

POSTQVAM FALso zelo frustrà incensos fratres meos superiore disputatione circa rei veritatē abundè ostēdi: nūc illud occurrit vt ad Patres ordinis nostri sermonem meū conuertens, ostendam pios omnes iure suo postulare vt id ipsum dicamus omnes, & in cultu Dei hanc fidem vniformes profiteamur. Quam rem vt quàm validisimè persuadeam, illud inprimis ante oculos eis obiicio, Romanam Ecclesiam recepisse, imò instituisse in diuino cultu celebrationem hanc de immaculata B. Virginis Conceptione. Est ne verum istud, an falsum? Quàm sit verum (Deo gratia est) luce clarius patet in prima constitutione Xisti summi Pontificis: CVM PRAECELSA &c. Quid ad hoc responderi potest? Res clara est & aperta nimis.

Ab autoritate Rom. Eccl. p= batur celebrāda Conceptio.

Neque verò locum vlterius habet, quod olim piè quidem ac benignè commentus est D. Thomas de qbusdā Ecclesiis quæ tunc sub nomine Conceptionis celebrabant, volens illas potius ad sanctificationem respexisse q̄ ad conceptionem. Quia piè creditur, inquit, post animę infusionem, in qua peccatum originale contraxit, illicò fuisse sanctificatam. Hoc, inquam, iam non valet: quoniam expertè & plusquàm manifestè suum sensum Romana Ecclesia in Missa & officio Conceptionis declarat, quæ tale officium se instituisse ac ordinasse scripto suo ipsamet præcipuè contestatur, miram & immaculatam vocans beatisimæ Virginis Conceptionem. Huius item festum à Rom. Ecclesia fuisse ordinatum & institutum, etiam secunda Decretalis, GRAVE NIMIS, post septem annos à prima edita, irrefragabiliter manifestat: in quo officio & Missa clarisimis verbis hæc Matris Dei prerogatiua exprimitur.

B. Thomæ piū olim cōmētum

Quid hic dicent? Res facti est, & manifesta nimis. Certè terribilis est locus iste, & periculosum est in eum impingere, cum hic sit

Petra. Si enim non immaculata fuit B. Virginis Conceptio, & nihilo minus celebratur immaculata à sacrosancta Romana Ecclesia & cęteris omnibus totius christiani orbis (vt certè celebratur) error profectò est celebrare, & quidem error magnus & pernitiosus & intolerabilis. Quis enim ferat (ait Innocentius Primus) ad Deum orantem mentiri? Proferretur enim mendacium in cultu Dei. Omne autem mendacium in cultu Dei pernitiosum est, vt D. Augustinus, & Thomas, & cūcti Theologi contestant̄. Et re vera istud per se est adeò manifestum, vt siquis negare velit, stolidum se aut impium prodat necesse est. Quantò igitur magis erit pernitiosum, si quid contra fidem catholicam celebri ecclesiarum omnium solennitate colatur? Pernitiosè ergo errat primaria Ecclesia & reliquarū omniū dux & regina, cui Deus Spiritū veritatis pmisit perpetuò adfuturum: & secū cæteras in errorem trahit, si sit verum quod proferunt Spinæ. Quin & vide, obsecro, pie lector, & attētius rem omninò infandam ac prorsus peruersam considera. Huius prerogatiuæ Matris Dei cultores (si falsa ponitur) inuenientur non solummodo mendaces orando, sed ēt orationis loco dirā in seipsos porrigere ad Deū imprecationē: sic.n. orāt,

Nota.

Innocētius Papa.

Absurdum nō ferendum.

Nota omnino.

DEVS QVI PER IMMACVLATAM VIRGINIS CONCEPTIONEM DIGNVM FILIO TVO HABITACVLVM PRAEPARASTI: Ecce mēdaciū. PRAESTA QVAESVMVS, VT SICVT ILLAM AB OMNI LABE PRAESERVASTI: En iterū mēdacium. ITA NOS QVOQVE MVNDOS AD TE PERVENIRE CONCEDAS. Ecce omninò imprecatio dira. Nam si illa non fuit ab omni labe præseruata, & nos tales ad Deum peruenire oramus, iam nō oramus vt mundi, sed vt immundi perueniamus ad Deum. Et hoc acceptū referimus sacrosanctę matri nostræ Romanæ Ecclesiæ & illi Sedi, vbi nulla vnq̄ inuenta est macula, & quam Deus omnium Ecclesiarum matrem ac magistram constituit.

Grauitas abora tionis ueritate.

Quid hîc respondeant, quæso, fratres mei? Nunquid iam dissimulare valet, & negare rem hanc esse grauissimã & maximi ponderis, siue falsa sit ipsorum positio, siue sit vera? Nam si vera (quod tamẽ est impossibile) cui dubium, esse pernitiosum ac summoperè præposterũ, Romanã Ecclesiã & reliquas totius orbis ecclesias celebrare dogma falsũ, & quod fidei fundamenta subuertat? Sin autem falsa (vt re vera est) quis non videat intolerabile esse, è medio ipsius Ecclesiæ quosdam prodire Spinas qui tanta scandala disseminent, audentes asserere Romanam Ecclesiam, ad quam Dei prouidẽtia pertinet diuinum cultum, ne qua superstitio amisceatur, ordinare, illam ipsam sacrosanctam Romanam Ecclesiam recipere & instituere dogma falsum, impium, & hæreticum? Id autem non clàm aut priuatim, sed in diuinis officiis & publicis ipsius sacrificiis, & eum obseruare cultum quo detrahitur dignitati CHRISTI & Matris eius, sicut volũt hi Spinæ. Nonne si ita se res haberet, Ecclesia quæ debuit esse magistra fidei, sicut vocata est semper, & columna ac firmamentum veritatis, facta esset nobis magistra erroris & hæresis? Nonne per eius magisterium omnis clerus & populus immane & irreparabile scandalum incurrerent, qui à re falsa suam deuotionẽ ac pietatem alerent & nutrirent? Nam in ipso cultu ecclesiastico, vbi res cum Deo qui est summa Veritas, non cum homine agitur, ministri Ecclesiæ orantes ante altare, vbi putarent se veritatem dixisse & obsecrasse, inuenirẽtur & falsum pronuntiasse cum Deo loquentes, & execrandos se ab eodem fieri postulauisse. Quæ res in Ecclesia Dei si non grauis est, quænam alia grauis fingi potest? Extat Cælestini Papæ præclara sententia in articulorũ damnatione quos Pelagiani tuebantur. Legem credendi, inquit, lex statuit supplicandi. Si igitur hæc supplicandi lex falsa fuerit, etiã lex illa credendi erit falsa: quod est horribile in Ecclesia sentire, & in dedecus & magnam fidei nostræ iniuriam.

Cælestini Papæ sententia.

Mitto nunc quæ aliquando in patria mea quidam ausi sunt mihi respondere, cùm ego ad hãc celebritatẽ recipiendã eos sedulò adhortarer obiiciens Romanæ Ecclesiæ morẽ, cui adhærescendum esse populus ille iure flagitabat. Dixerunt enim se viros esse veritatis, & ordinem Prædicatorum esse maximam & nobilissimam S. Romanæ Ecclesiæ partem. Quod si verum est: Ipsi ergo sunt caput, cęteri mẽbra. Nam maxima & nobilissima cuiusq; ecclesiæ pars, caput est: & ad ipsum pertinet membrorum omnium directio. Verùm de his qui tam peruersa loquuntur, illud solum considerandum est, sint'ne potius miseratione digni ob corruptã affectionẽ, quàm animaduersione ob insolentiam & arrogantiam. Responsione proculdubiò tales iam digni non sunt.

Doleo autem adhuc esse qui secundum carnem cogitantes, respondere ineptissimè solent, Pontificem illum Xistum fuisse ordinis Minorum, qui ordo illam opinionem videtur extollere, & ideò iudex minus idoneus, interim non animaduertentes quales ipsi sint, vt vacent hac parte suspicione. Nam vel hac sola responsione nõ obscurè ostentãt quàm parum piè considerent prouidentiã Dei, qui existimant hominum voluntate agi ac regi ea quæ ad vniuersalem Ecclesiam attinent & ad cultum Dei, in quo est (D. Thoma teste) protestatio ac professio fidei nostræ. Qua in re si erraretur à summa illa Ecclesia quam cæteræ omnes æmulari debent, quid firmum iam & indubitatum tenere possemus?

Xisti Pontificis determinatio defenditur.

Præterea qui ante Xistũ fuerunt, psertim & uestri ordinis Põtifices, & alii erga ordinẽ optimè affecti, cur alteram partem cui tunc plurimi fauebant, cum iam in controuersiam res deducta esset, pro vestra opinione nõ determinarunt? Nonne vos necessariò cogimini fateri digitum Dei hîc adfuisse? Præterea si tam grauis error à Xisto, vt isti Spinæ volunt, commissus esset, qui post illum sequuti sunt tot Pontifices nõ iam ordinis Minorum adeo'ne vel stupidi fuerunt, vel sedis Apostolicæ eiusq; autoritatis & honoris ita omnes obliti & contemptores, vt nullus tam pernitiosum errorem emendare curauerit? Et cũ tot præclari Magistri, tot Inquisitores fidei extiterint & sint in Ordine nostro acres veritatis defensores, cur non aliquando interpellarunt, aut etiam nunc non toto conatu interpellant vt illæ Xistinæ quę intolerabilem cultum, vtpote damnatam hæresim cõtinentem, in ipsam Rom. Ecclesiam & totum Christianismum induxerunt, funditus absorbeantur? Neq; enim est nouũ vt posteriores Pontifices interdum corrigãt errores antecessorum, vt in Decretis patet.

Nota.

Verũ Deus vt olim semper, ita ẽt diebus istis pũidit vt misera hæc fuga & puerilis tergiuersatio sit iam vobis erepta. Nã Tridẽtina Synodus vnanimi omnium Patrum consensu Xistinas illas constitutiones renouauit & confirmauit. Quid hîc amplius excusationis manet vobis? Omnes enim Episcopi id cõcorditer egerunt & concluserunt, nec fuit

Conciliũ Tridentinũ Xistinas pro Conceptione approbauit.

quisq; qui sese opposuerit. Non est igitur vobis integrum dicere: Illa constitutiones fuerunt Xisti qui fuit ordinis Minorum, quãdoquidem eas vniuersalis S. Synodus confirmauit, in qua erant plures Episcopi ordinis Prędicatorum qui, nequaq̃ reclamarunt.

Ecce ergo quò tandem res deducta est, & in quas se coniecerunt angustias aduersarii disputantes, vt cogantur fateri sanctã Romanam Ecclesiam cũ cæteris cunctis catholicis in his decretis, & vsu atq; ritu suo ecclesiastico tam perenni aberrare à veritate fidei, ac tanto errore inuolui vt in diuinis officiis & sacrificiis non solùm mendacium clara voce asserat, sed etiam colet & veneretur. Neq; mendacium tantum, sed impietatem insuper & hęresim: & hoc pertinere ad abusus Romanæ curiæ (vt quidam illorum blasphemãt) quos oporteba emendari in sacro Concilio, in quo tñ Xistinæ illę, ac per hoc cultus ac ritus probatus iam fuerit. Quãobrem iustissimæ sunt multorum querelæ ob insignem istorum arrogantiam & contumaciam.

Addo ego etiam inscitiam hac in re & mirificum errorem, si hæc se arbitrantur sentire atq; enunciare secundum spiritum & doctrinam B. Augustini & Bernardi, Thomæ, & aliorum sanctorum quos ipsi habere autores falsò gloriantur. Profectò non est hæc in primis doctrina B. Thomæ, qui in his quæ ad fidem attinent, Romanam Ecclesiam errare non posse propter Spiritus sancti assistentiam, multis locis nos docet. Hãc verò sententiam quis fortius tenuit ac defendit quàm ordo Prædicatorum? Vbi est ergo vestra in hoc articulo gloriatio de vestro Sãctorum exercitu quem aduersus nos opponitis, cum vel in ipsis foribus tam vehementer omnes vobis obsistant, prædicantes & protestãtes nolle sibi vlla in re credi quicquã, quæ repugnet Ecclesiæ sanctæ non solùm decisionibus, sed decretis quoq; ac ritibus: cuius autoritati magno consensu & syncera professione semper cesserunt, & quod illa vel inuit semper suis propriis sententiis anteponunt?

B. Thomæ fides & summissio erga Rom. Ecclesiam.

Ecce ipse B. Thomas in hoc ipso articulo vt suam fidem in hanc Ecclesiã, ostenderet quæ nondum suo tempore admiserat hoc festum immaculatę Conceptionis, & nihilominus perpendens magnam in ritu & obseruantiis etiam particularium ecclesiarũ adesse autoritatem, dum hanc tractaret quæstionem Vtrum B. Virginis Cõceptio fuisset immaculata & sancta, pro affirmatione argumẽtatus est in hunc modum: Non celebratur festum nisi de aliquo sancto. Quædam autem

B. Tho. i quodlibet.

ecclesiæ celebrant festum Conceptionis B. Virginis. Ergo &c. Postmodo respondet his verbis. Licet, inquit, Romana Ecclesia non cælebret, tolerat tamen consuetudinem aliquarum ecclesiarum illud festum cælebrãtium: vnde talis celebritas non est totaliter reprobanda: hæc ille. Nota primùm mi frater, eam celebritatem non recepisse tunc Romanam Ecclesiam, & tamen (teste sancto Doctore) non fuisse totalider reprobandã: Hoc verò quia tolerabatur in quibusdã ecclesiis ab Ecclesia Romana. Quid nostris diebus diceret, quãdo tota prorsus Ecclesia sub eo Cõceptionis nomine cęlebrat: & ipsa qdẽ Romana in primis, idq; iam tanto tempore? Cur tu igitur eam non solùm non recipis, sed contra respuis ac tantoperè detestaris?

Dices: At B. Thomas retulit eam celebritatem ad sanctificationem à peccato. Fateor: sed hoc olim, quando locus erat interpretationi ac coniecturæ, quia Romana Ecclesia nedum sensum suũ declarauerat. Nũc aũt cum sensum suũ verbis clarissimis, post tot disputationes & hinc inde rationes matura cõsideratione discussas in suis decretis Declarauerit, præclusus est vobis hîc omnis euadendi locus. Putabat enim S. Doctor ideò Romanam Ecclesiam sub nomine Conceptionis non celebrare, quia haberet hanc fidẽ, videlicet conceptam sub peccato. Sic enim ait expressè in quodl. 6. art. 2. his verbis. Nã Romana Ecclesia & plurimæ aliæ considerantes conceptionẽ Virginis in originali peccato fuisse, festum Conceptionis non celebrant: hæc ille. Ecce quomodo hic locus ab autoritate Romanæ Ecclesiæ, à qua ipse pendebat, decidit vobis è manibus, fratres mei Nec enim vlterius loco illo B. Thomas vteretur, nisi aduersus antiquam illam opinionem suam, vt eam deponeret: quia Romana Ecclesia certam & claram suam mentẽ ostendit in cultu, cuius Spiritum & autoritatem non solùm sibi ipsi, verùm etiam cunctis Ecclesiæ Doctoribus semper esse anteponendam docuit. Et quia in hac sũmissione scripsit & docuit, ideò fuit sanctus & catholicus Doctor. Quin (quod est admirandum) ipsimet Thomistæ omnes hac parte idẽ faciunt in aliis articulis, hoc vno excepto. Quamobrem verò, nisi re in contentionem semel deducta, & aliquot diebus vt benignitate Matris allicerentur, in illis tolerata, inanẽ victoriam magis amant quàm veritatem? Ecce S. Doctores innitens Nicolai Papæ autoritate, putauit clericos qui suæ defensionis gratia quenquàm occiderent irregulares fieri. Cõ-

fecta est post decretalis Clementis quæ secus determinat. Dicunt Thomistæ, si tempore B. Thomæ fuisset illa decretalis, non ita docuisset. Caietanus autem in alio loco ob istã causam ausus est dicere: Teneo quod apud S. Thomã potest Ecclesia dispensare in voto religionis & ordinis. Quod autem hoc sit de mente S. Thomæ, manifeste concipi potest ex initio & fundamento positionis suæ in cõtrarium in. 2.2. Siquidem concludere volẽs quod Papa non posset dispensare cũ religioso, pro radice positionis assumit autoritatem decretalis dicens. Sed quia decretalis: Cum ad monasteriũ, manifeste dicit &c. Et deinde vt conformaret se decretali, adinuenit illam adaptationem de consecratione, vt ibi patet. Ex quibus omni passione semota quilibet pspicacis ingenii elicere potest, quod si tempore suo sũmus Pontifex dixisset oppositum verbo vł facto (vt postmodũ fecit) ipse quoq; accomodasset rationem in obedientiam sedis Apostolicę. Et propterea illa opinio, videlicet quod Papa non possit dispensare non est sua, nisi pro quanto sustentatur ab illa decretali: hæc ille. Ac si per hoc simpliciter cõcludat illam opinionẽ nõ fuisse B. Thomæ, qui putauit eam per decretalem substentari, per quam sanius intellectam re vera non substentabatur. Vide ergo, mi frater, quàm pulchre & optimo iure in re proposita idem possumus dicere, eatenus tunc illi festo immaculatæ Conceptionis & ipsi prærogatiuæ S. Doctorem aduersatum fuisse, quatenus arbitrabatur hoc esse contra sensum præsumptum Ecclesiæ, quæ tunc non celebrabat de Conceptione, etsi quædam aliæ celebrarent. At si illius tẽpore in ritu & diuino cultu Romana Ecclesia suum sensum tam clarè explicuisset, quis Thomistarum, si verè sit Thomista, queat ambigere virum sanctũ pro sua humilitate, deuotione, & obsequio debito ad illam sanctam Sedem, quod semper (vt par erat) exhibuit, primum omnium in hanc sententiam fuisse subscripturum, cum iam sciret ex fide catholica certam in illa Ecclesia & infallibilem adesse Dei prouidentiam, seruantẽ illam in huiusmodi ab omni errore? Nonne tantum detulit hac parte nõ solùm Romanæ Ecclesiæ, verùmetiam aliis particularibus, vt putauerit, modo maneant in catholica, nec eas in suis ritibus quicquàm contra diuinã veritatem admittere? Vnde & Caietanus prudenter hanc sequens doctrinam, post Petrũ de Palude ita extulit quorundam particularium ecclesiarum autoritatem in eiusmodi obseruantiis, vt in illis innitens nõ dubitauerit postponere clarissimorum Doctorum et sui magistri D. Thomæ doctrinã. Nam cũ quæreret de materia sacramenti Eucharistię, an necessariò debeat esse panis triticeus, cum multi ita obseruandum esse affirmarent, & pro his ille argumenta tenderet: postremò quarundam nec ita nobilium ecclesiarũ aduersam cõsuetudinem inducens, rem paucis sic conclusit. Ad hæc fundamenta si liberè inspexerimus, nullum cogentem inuenitur habere rationem, nisi vltimum propter autoritatem Spiritus sancti gubernantis Ecclesiam: hæc ille. Hactenus igitur ista satis sint de mente & doctrina B. Thomę.

Nunc vos obsecro fratres optimi, B. Bernardi sensum sedulò & affectione improba vacantes perscrutemur, postquàm existimatis illũ hac parte potissimum militare pro vobis. Ego verò si causa ad ęquum & prudentem iudicem deferatur, hoc vno contra vos tanti viri solo testimonio certare velim ad confutandam cuiuscunq; duritiam. Audite igitur & veritatem ipsam ingenuè recognoscite. *B. Bernardũ non fauere aduersariis.*

Cęperat derepente Lugdunensis Ecclesia cuiusdam reuelationis admonitione celebrare de immaculata conceptione B. Virginis. Cũ ad aures sancti illius Abbatis ea fama peruenisset, sapientissime cõsiderans quàm sit periculosum quemlibet cultum in Ecclesiis non sanè probatum admittere, zelo sancto permotus cępit inuehi aduersus illius celeberimę Ecclesiæ Canonicos, & eam nouitatem improbare. Hæc enim potissima erat eius vrgẽs ratio, quod scilicet eum ritum nesciret Ecclesia, nec vlla commendaret antiqua traditio, sed priuata autoritas præsumpsisset. Vnde ait: Nunqd Patribus doctiores aut deuotiores sumus? Periculosè pſumimus, quicquid in talibus istorum prudentia prætermisit. Nec verò id tale est quod nisi prætereundum fuerit, Patrum quiuerit diligentiam præteriisse. Hactenus ille argumentum in eos mouet, eo quidem tempore validum satis ad reprimendum illorum ausum, quem ex leuitate aliqua putabat inchoatum. At nunc iamdiu argumentum istud euanuit, cum hunc ritum omnis Ecclesia venerabiliter susceperit ac seruauerit. Quin attendite, fratres, quàm sit euidens & certissimum argumentum, hĩc esse digitum Dei. Nam cum anni iam quadrigenti fluxerint, ex quo cępta est Lugduni & in aliis etiam ecclesiis sensim hæc festiuitas celebrari, nunq̃ prorsus facta est vlla intermissio, sed in dies altiores egit radices, cum tamen interim tot Sancti, tot Magistri ab initio eam reprobarent, inter quos hic noster Abbas qui *Aduertendum diligenter.*

tam vehementer in eam excanduit. Tantum autem abest vt quicq̄ hi omnes profecerint, vt contrà omninò, quantò prohibuerunt seuerius & fortius clamauerũt, tantò magis amplificatus est & vbiq; creuit hic cultus. Id verò qua poterat virtute fieri, nisi diuina & Dei Spiritu? Sic nũc, & in posterũ perpetuò, eueniet, quantò vos altius clamabitis, tantò magis stabilietur hæc veritas. Habet enim fermentum latens plenum virtutis, quo iam fermentata sunt omnia. Soli vos paucissimi & inter vos adhuc diuisi remansistis, qui nisi extrema pertinacia renitemini, etiam fermentabimini: ita confido in Domino IESV qui quod pro Matre iam in ordine vestro inchoauit, absolutè tandem perficiet.

Mira inter B. Bernardum et Thomam consensio.

¶ Præterea animaduerte, quæso, rem mirificam. B. Bernardus omninò hoc festum reprobat: At B. Thomas tolerandum censuit. Considerate igitur vos ipsi mirum eorũ etiam in hac dissensione consensum. Quid causæ est cur B. Bernardus illam omninò respuit, nisi ab autoritate atq; exemplo Ecclesiæ, quæ tunc ritum illum nesciebat? Erat.n. eo tempore recens huiusmodi celebratio. Quare rursum B. Thomas tolerandum duxit, nisi quia tunc illum tolerabat Ecclesia? Quid ergo inde colligemus? Nonne fateri necessariò cogimur, si Romana Ecclesia B. Bernardi & Thomæ temporibus hoc festum ea solennitate recepisset, quemadmodum citra hæsitationem nunc recipit & celebrat, ambos fuisse etiam toto corde illud penitus amplexuros? Si enim Abbas ille deuotus propter Ecclesiam respuendum censuit: B. Thomas item propter Ecclesiam tolerandum, certè ambos etiam propter Ecclesiam quæ illud postmodo accepit, humiliter ac deuotè censuissent recipiendum. Ob hoc enim ille Abbas continuò adiecit: Nam si sic videbatur, consulenda erat prius Apostolicæ sedis autoritas, & non ita præcipitanter atq; inconsultè paucorum sequenda simplicitas: hæc ille. Et adiecit: Ego quod ab illa accepi securus & teneo & trado. Quod verò non, fateor scrupulosius admiserim: hæc ille deuotissimus Abbas.

B. Bernardus.

Considera prudens lector primùm verba fidei in eo quod ait: Ego quod ab illa accepi securus & teneo & trado. Cur ergo pariter tu, mi frater, non hanc huius tanti viri fidem sequeris, vt ab ea quoq; accipias & securus in eò maneas quodcunque ibi tradiderit? Hoc te Abbas ille docet. Cogita & verba prudentiæ in eo quod adiecit: Quod verò nō, hoc est, quod ab ipsa Ecclesia non accepi,

scrupulosius fateor admiserim. Non dixit: Illud quod non acceperim ab ea, continuò penitusque damnauerim, aut etiam penitus non admiserim. Etenim multa quibusdam temporibus non erant ab Ecclesia cognita & accepta, & tamen non erant damnanda, siquidem illa recepit postmodo & probauit. Sed dixit: Scrupulosius admiserim, idest, non facilè, non leuiter, non temerè, non inordinatè admiserim, sed consulta prius ipsa Apostolica sede. Denique cum in ea epistola aliquot rationes, quæ videntur facere pro vestra opinione, induxisset, non sibi ac scientiæ propriæ confidens, sed timore sancto plenus & fide, totam questionem in hæc verba conclusit: Quæ autem dixi, absq; præiudicio sanè dicta sint sanius sapientis. Romanæ pręsertim Ecclesiæ autoritati atque examini totum hoc, sicut & cætera quæ huiusmodi sunt vniuersa, reseruo. Ipsius si quid aliter sapio, paratus sum iudicio emendare: hæc ille. Certusne es tandem mi frater, si B. Bernardus nunc in terris ageret, non solùm non aperiret os aduersus Ecclesiam, sed certò videns declaratam eius mentem, id quod anteà protulit, iuxta protestationem suam, emendaret, aut potius declararet? Nam re vera hũc modum præseruationis medium nō cogitauit, contra quem nihil conclusit, vt superius puto me reddidisse manifestum.

Nolo autem quisquam hîc mihi opponat illud ex eodem B. Bernardo, & aliis qui eum sequuti sunt, nimirum si hæc celebritas fuisset admittenda, non præteriisset veterum Patrũ diligentiam. Hoc enim manifestis instantiis diluitur, cum tempore B. Bernardi non esset institutum festum corporis CHRISTI, & festum Visitationis B. Virginis, & alia plura quæ olim Patres non cogitarunt: quæ si quis nunc reprobare vellet, hæretici & schismatici esse spiritus conuinceretur. Quo spiritu ductus Lutherus postq̄ festa ferè omnia cōculcasset, dixit. Nullum festum magis odi q̄ festum corporis CHRISTI, & Cōceptionis B. Virginis. Nec fuit alia Ecclesia priscorum Patrum ab ea quæ nostro tēpore viget: sed vna eius est & eadē potestas & autoritas. Nec Pontificum mores ponderandi sunt cũ de Cathedra decernunt. Sed hęc in fratres meos & ipsos quidem Thomistas inducere valdè piget, cũ huius doctrinæ potissimùm ipsi debeant esse magistri.

Lutheri blasphemia.

Erat ergo tum locus ille à coniectura, nō videri scilicet verisimile illud veteres preteriisse. Sed vbi veritas venit in lucem perspicuā, quid possunt aduersus illam coniecturæ? In

incertis enim, non in certis locus est cõiectu-ris. Iam patet quàmlatissime Romanã Ecclesiam & cæteras cunctas hanc celebritatem recepisse. Nostri autem ordinis Fratres non constituunt per se ecclesiam, sed sub Romana sunt: & tamen magna ordinis portio, & vbi maximè vigent cum scholasticarum, tum sacrarum literarũ studia, eam recipit & nemine reclamante celebrat.

Omnes S. Patres ad Rom. Eccl. aspexisse

Quòd verò omnes prisci Doctores ad coniectandum circa hunc articulũ primariæ Ecclesię sensũ, ab ipsius vsu & ritu aspexerint, vt illã veluti boni æmulatores sectarent, multis argumẽtis cõfirmari potest. Ecce qui ad persuadendam renitentibus huius festi celebrationem instabant, obiiciebant B. Anselmum, quem dixisse ferebant: Non puto esse verum amatorem B. Virginis, qui festũ eius Cõceptionis colere respuit. At illi ex aduerso respondebant. Ecclesia Romana non celebrat, quæ tamen supponitur vera amatrix VIRGINIS. Hanc responsionem probarunt cuncti illius temporis eximii doctores, Egidius, Ioannes de Neapoli, & Capreolus noster doctrinæ B. Thomæ acerrimus & strenuissimus defensor. Quid ergo ex hac responsione licet colligere, nisi quòd omnes huius quæstionis resolutionem à facto Romanæ Ecclesiæ, quod nunc est notissimum, pẽdere cõfitebantur? Hugo Cardinalis manifestè, vbi ait Virginem originale peccatum contraxisse, ex eo inferebat ꝑpterea eius conceptionem non celebrari. Qui verò bonus est logicus, ab opposito consequentis necessariò colligit oppositum antecedentis.

B. Anselmus.

Hugo Cardi. in Eccle. c. 2.

B. Ioan. Dominicus.

B. Ioannes Dominicus ordinis nostri in eodem loco scripsit: Libenter hoc, inquit, MARIAE concederem, si Ecclesiæ non repugnaret.

Thomas Argentinas.

Tomas Argentinas Generalis ordinis Heremitarum S. Augustini (vt iam meminimus) tutatus est hanc B. Virginis prærogatiuam cum aliis rationibus, tum hac potissimum: quia Romana Ecclesia illam suo tempore inceperat celebrare. Et re vera hic vnus est in fide nostra lapsus grauissimus & præcipuum periculum, si huius autoritatem Ecclesię sinimus apud nos periclitari. Hinc.n. vt elegãter scribit B. Cyprianus, schismata & hęreses oriunt: quia vnus in ecclesia ad tẽpus sacerdos, & ad tẽpus iudex vice CHRISTI nõ cogitat. Quod si patimur, ò Patres, hãc ꝑsuasionẽ inualescere, & apud eos ẽt vigere qui se maximè Catholicos profitentur, certè (quod cum dolore dico, dicam tamen quia veritas est) Lutheranæ sectæ, imò communi omnium hæreticorũ errori perniciosissimè fauemus. Nam in hanc Petram in omni suo dogmate impingunt, omnia respuentes quæ ab ipsa fiunt sine Dei verbo (vt aiunt) expresso. Quid si quis obiiciat, illos minus irrationabiliter quàm vos hac parte loqui? Nihil.n. non certũ admitti volunt in cultu Dei, quod quidẽ sapiẽter dicit̃ ꝑpter periculũ idolatriæ: quo stante, in eo solùm aberrant, quòd nihil certum esse arbitrantur etiam ab Ecclesia ꝓbatum, nisi fuerit verbo Dei & in Scripturis expressum, ideóq; totam Ecclesiæ faciem deturpant. Vos autem dum in iis ordinandis atq; instituendis quę ad cultum diuinum pertinent, aberrare posse Romanã & vniuersalẽ ecclesiam existimatis, ac de facto in hac celebritate aberrare contenditis, incertum nobis omnem diuinum cultum redditis, & nutantẽ facitis christianam fidem, quam præcipuè in diuino cultu profitemur atq; protestamur. Minus autem insipienter erraretis nullos penitus cultus admittendo, quos Ecclesia instituit absq; Dei verbo expresso (vt habet Lutheranum dogma) quàm illos admittendo fateri simul posse eos esse mendaces, vt cuiq; liceat ad libitum vel admittere, vel negare absq; nostræ fidei præiudicio & scandalo. Mauult.n. penitus non coli Deus, qui summa est veritas, quàm mendacibus coli cultibus aut incertis. Vix autem in Ecclesia Dei vllum est argumẽtum validius, quàm quod ab institutis Patrũ sumitur in cultu diuino. Vnde B. Paulus quò contumaces confunderet, hoc vnũ tanquàm cęteris potentius seruauit sibi telum (& hoc eleganter notat B. Thomas) ritum videlicet & consuetudinem Ecclesiæ. Dixit enim: Si quis videtur esse contentiosus, nos talem consuetudinem non habemus, nec Ecclesiæ Dei. Hoc vno lapide orthodoxi Patres hæreticorum frontem perfregerunt semper & plurima euicerunt. Aduersus Anabaptistas quid robustius valuit ad confirmandum puerorum baptismum quàm Ecclesiæ consuetudo? Peccatũ item originale nõne potissimùm à baptismo puerorum B. Augustinus euicit, & ab ipso baptismi ritu? Purgatoriũ itidẽ quo medio euidentius comprobatur, quàm à sacrificio & precibus quas pro mortuis fundit Ecclesia & semper fũdere cõsueuit? Et quid potentius contra Donatistarum hæreses olim obiectatũ est, quàm Ecclesiæ ritus & consuetudines? Vnde & contra D. Cypriani errorem disputans ille Beatissimus Pater, quo autoritatem tanti Martyris (huius articuli duntaxat gratia) retunderet: nõ nisi hunc, hunc inquã murũ inexpugna-

Absurda ex positiõe aduersariorum.

Consuetudinis Eccle. robur.

1. Cor. 11.

bilem opposuit, videlicet: Ego huius viri laudem, inquit, assequi non valeo, eius multis literis mea scripta non comparo, eius ingeniũ diligo, eius laude delector, eius charitatem demiror, eius martyriũ veneror: hoc quod aliter sapuit non accipio, quia Ecclesia non accipit, pro qua sanguinem fudit: hæc ille. Sed innumera sunt & ea quidem certè grauissima exempla, quibus obrui facilè possetis, fratres mei charissimi, quæ cum sciam vos non latere, consultò prætereo. Hæc pauca commemoraui vt applicetis ad quæstionem, & cognoscatis vos hac parte habere cum veteres omnes, tum recentiores Doctores & Magistros, & pręcipuè quos vestros autores facitis, irrefragabiliter contra vos contestantes.

¶ Ostenditur frustrà à Spina publicatum fuisse librum Turrecrematæ, qui ad ueram illius Doctoris mentem maximè prosternit aduersarios.

POSTQVAM DISPVTAtionem Cardinalis de Turrecremata pro vestra opinione in medium produxistis, superest nũc vt luce clarius ostẽdam quanta tantum virum iniuria affeceritis, librũ cõtra illius voluntatẽ (vt nullus sapiẽs dubitare debet) publicãdo, & quàm strenuè etiam ipse contra vos hac parte militet, quæ præiudicium habet. Primum istud certo certius est iuxta huius gloriosi viri doctrinam, Ecclesiam Romanam in his quæ ad cultum Dei attinẽt errare non posse: quia fides nostra, vt ille testatur, lęderetur. Vnde pro re indubitatissima affirmat Ecclesiam Romanam in canonizatione Sanctorũ nullo modo errare posse. Si hoc est verum, vt certè verum est, saltem iuxta huius viri sententiam: redditur ergo perspicuum & in promptu totam eius disputationem contra immaculatam Matris Dei Conceptionem euanescere. Siquidem perspicuum nobis est & promptissimum ostendere, Romanam Ecclesiam non solùm recepisse, verumetiam instituisse hanc solennitatem & comprobasse, & iam diuturno temporis ritu illam & obseruatione perpetua confirmasse & corroborasse. Quid igitur nunc diceret vir ille nedum catholicus, verumetiã acerrimus catholicæ veritatis & illius Apostolicæ sedis peculiaris defensor? Nonne Ecclesiæ adhæresceret? Nonne vltrò palinodiam apertè & ingenuè (quẽadmodum & alii multi) caneret? inter quos me ipsum, licet omniũ sim minimus & tanquàm abortiuus, libenter annumero. Et vt omnes neruos prius ad impugnandam tantæ Dominæ prærogatiuam intenderat, ita nunc illos ad defendendam illam fortius conuerteret. Volo hoc totum lector absque vlla dubitatione comprobet ex illiusmet viri testimonio & in eodem libro, vbi disputat aduersus hoc priuilegiũ. In parte enim nona illius libri cap. 10. vbi de celebratione huius festi agitur, cum ex aduersariorum disputatione aduersum se opposuisset ab Ecclesia Romana hanc celebritatem iam fuisse receptam, & tam Cardinales quàm Episcopos & cęteros de curia conueni re solere ad eius solennia, & audire sermones qui eam celebritatem declarantes veritatem huius prærogatiuæ astruebant, ille respõdit iis verbis: Ad istam rationem dicitur negando quòd Ecclesia Romana siue sedes Apostolica festiuitatem illam aut instituerit, aut canonizauerit, aut prouũciauerit, aut celebrauerit, aut in calendario annotari iusserit. Nõ enim quicquid fit in Romana curia, aut per Dominos Cardinales, aut Episcopos & populũ, aut per scriptores Breuiariorũ aut Missalium dicitur Ecclesia Romana siue sedes Apostolica fecisse, aut mandasse, aut instituisse: imò ipsa quæ nullis vnquàm temerariis nouitatibus succubuit (vt in cap. A recta. 24. q. 1.) aliis in exemplum celebrare hoc festum videtur recusasse. Non enim Ecclesia Romana, vt loquimur communiter de Ecclesia Romana pro sede Apostolica, in qua totius Ecclesiæ Dominus principatum collocauit (iuxta Cap. Basilicas, de consecra. di. 1.) dicitur celebrare festum aliquod, quãdo Cardinales, aut Pręlati, siue populus Romanus, aut Domini de cancellaria pro sua deuotione conueniunt in aliqua ecclesia Missarum solennia audituri: sed quando summus Pontifex cum collegio Reuerendissimorum Dominorum Cardinalium solenniter in loco publico (vt moris est in aliis præcipuis solennitatibus) celebrat & festiuat. Quod non facit in hoc festo, vt tam ex doctorum magnorum libris, quàm ex ipsa experientia rerũ magistra cognoscimus. Licet enim sedes Apostolica toleret quòd alicubi hoc festũ celebretur, supponens celebrantes sanum & catholicum respectum habere, non tamen propter hoc approbare dicenda est: quia quod permittitur, non approbatur, vt cap. Denique, dist. 4. & in cap. Hac ratione. 31. q. 1. Ex quibus vnusquisq; clarissimè videre poterit quàm parum conuincant argumenta ex aduerso fundata super hoc quòd Ecclesia Romana instituerit aut celebrauerit hanc festiuitatem. Hæc ille Cardinalis, quæ fortassę eo

Respõsio Turrecrematæ olim, quæ nũc fauet Concepttioni.

Nota.

tempore

tempore potuissent vtcunq; (quaq̃ egrè admodum) satisfacere. Sed demus tunc satisfactum esse. Nunc certè, Deo gratia est, per hæc ipsa proprius autor conuincitur, colligatur, constringitur. Et illud citra dubitationem magno Dei miraculo fit, vt ipsa arma quæ in nos affertis, eadem in vestrum interitum fabricata sint. Ecce enim S. Romana Ecclesia in qua Dominus totius Ecclesiæ cõstituit & collocauit principatum, & nullis vnquàm temerariis nouitatibus (vt ipsemet egregiè tradit & confitetur) succubuit. Illa, inquam, S. Romana Ecclesia summo Pontifice teste, cuius vocem etiam sacrosancta Synodus Tridentina vnanimiter approbauit, iam olim instituit, pronunciauit, canonizauit, & celebrauit hoc festum, & ita exertè vt nulla alia expositione sit opus: imò eousque clarè vt omnẽ vestram reiiciat interpretationem. Ipse enim summus Pontifex in capite: Graue nimis, sic ait: Sanè cum sancta Romana Ecclesia de intemeratæ semperque Virginis MARIAE Conceptione publicè festum solenniter celebret, & speciale ac proprium super hoc officium ordinauerit, nonnulli (vt accepimus) diuersorum ordinũ prędicatores in suis sermonibus ad populum publicè per diuersas ciuitates & terras affirmare hactenus non erubuerunt, & quotidie prædicare non cessant, omnes illos qui tenẽt aut asserunt eandem gloriosam & immaculatam Dei Genitricẽ absque originalis peccati macula fuisse conceptã, mortaliter peccare, vel esse hæreticos: eiusdẽ immaculatæ Conceptionis officiũ celebrantes, audientesque sermones illorum qui eam sine huiusmodi macula conceptam esse affirmant, peccare grauiter. Sed & præfatis prædicationibus non contenti, cõfectos super his suis assertionibus libros in publicũ ediderunt: ex quorum assertionibus & prædicationibus non leuia scãdala in mentibus fidelium exorta sunt, & maiora meritò exoriri formidantur in dies. Nos igitur huiusmodi temerariis ausibus ac peruersis assertionibus ac scandalosis quæ exinde in Dei Ecclesia exoriri possunt (quantum nobis ex alto conceditur) obuiare volẽtes, Motu proprio, non ad alicuius nobis sup hoc oblatæ petitionis instãtiã, sed de nostra mera deliberatione & certa scientia, huiusmodi assertiones ꝑdicatorũ eorundem, & aliorum quorumlibet qui affirmare præsumerent eos qui crederent, aut tenerent eandem Dei Genitricem ab originalis peccati macula in sua conceptione prę̃seruatam fuisse, propterea alicuius hæresis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare: aut

Xisti summi Pontificis Decretum.

Nota omnino.

huiusmodi officium Conceptionis celebrantes, seu huiusmodi sermones audientes, alicuius peccati reatum incurrere, vtpotè falsas & erroneas & á veritate penitus alienas, editosq; desuper libros prędictos id continentes, quo ad hoc, autoritate Apostolica tenore præsentium reprobamus & dãnamus: ac motu, scientia, & autoritate prædictis statuimus & ordinamus ꝙ prædicatores verbi Dei, & quicunque alii cuiuscunque status, gradus, aut ordinis, ac conditionis fuerint, qui de cętero ausu temerario præsumpserint in eorũ sermonibus ad populum, seu aliàs quomodolibet affirmare huiusmodi sic per nos improbatas & damnatas assertiones veras esse, aut dictos libros ꝑ veris legere, tenere, vel habere, postq̃ de præsentibus scientiam habuerint, excommunicationis sententiam eo ipso incurrãt, à qua ab alio q̃ à Romano Pontifice (nisi in mortis articulo) nequeant absolutionis beneficium obtinere. Item motu, scientia, & autoritate similibus, simili pęnę ac censuræ subiicientes eos qui ausi fuerint asserere contrariam opinionem tenentes, videlicet gloriosam Virginem MARIAM cum originali peccato fuisse conceptam, hæresis crimen vel peccatum incurrere mortale, cum nondum sit à Romana Ecclesia & Apostolica sede decisum: hæc summus Pontifex. Quo in loco æquos vos arbitros imploro, Si ille vir catholicus Turrecremata nunc in terris ageret, & tam expressam Pontificis vocem & determinationem audiret, nonne manus vltrò daret, & primus cremari librum illum suum iuberet, videns hoc vno solo ecclesiastico fulmine, cuncta quæ tanto labore construxit subruisse? Et tamen suus illi reddendus est honor, qui pro suo zelo acutè & ingeniosè causam istam etiam cum laude defendit, vt cum honore sepeliretur. Scripturas protulit quæ illi in speciem videbantur attestari. Similiter sanctos Patres, & Doctores egregios q olim plurimum in scholis profecerunt. Certauit igitur illo tempore absq; vitio, absque periculo: imò, vt ego existimo, etiam cum merito, qui se pro veritate pugnare arbitrabatur tantis præuiis ducibus & autoribus fretus. Verùm illucusque satis, quia tunc ab vtraq; parte pro Ecclesia certabatur, quæ nondũ mentem suam patefecerat, Spiritusancto interim cuiusque zelum tentante ac spectante. At nostra pñti ætate quando iam clara est pronunciatio, auderet'ne vir ille pius iuxtà ac doctus vlterius contra matrem communem sacrosanctam Romanam Ecclesiam quicq̃ mutire?

Pódera uerba

Nota.

Mira origo celebritatis imaculatæ Cōceptionis. Et nūc, obsecro vos patres & fratres, adiicite fidei oculum & perspicaciam, & considerate quò res tandem paulatim mira Dei benignitate adducta est, sicut est proprium sapiētię Spiritus disponentis omnia suauiter iuxta statum & conditionem temporum. Nam cū festum hoc repentè non posset in Ecclesiam penetrare, cœpit occulta Dei inspiratione primò à quibusdam ecclesiis celebrari. Hoc persenserunt custodes domus & serui boni, qui instar canum fidelium sibi metuentes ab ingressu extranei hominis ac furis, cœperunt latrare in celebrationem illam, quam de facie non agnoscebant. In hoc statu inuentus est B. Bernardus fidelis Domini seruus ac prudens, qui velut bonus catulus candidus & subruffus (qualis adhuc in vtero existens in somnis à matre visus est) cœpit latrare. Noluit n. deesse officio sibi diuinitus cōmisso: quoniam periculosè præsumi vir prudēs arbitrabatur, quod Apostolica Sedes non cognouisset. Perseuerabant tamen illæ ecclesiæ etiam post hos latratus editos in suscepto iam ritu & cultu: imò & aliæ insuper aggregatæ sunt, quæ celebrationem illam admittebant. Hanc igitur cum latius in dies serpere animaduerterent serui alii domestici & canes Domini fideles, partim similiter indignabātur, partim verò qui prudentiores erant, à latratu quidem abstinebant: quoniam ad Patremfamilias aspiciētes, videbant eum etsi celebritatem huiusmodi nondum probauisset, non tamen improbare, quin potius permittere ac tolerare. Itaq; pro sua ipsorum prudētia eam celebritatem in eam partem trahebant, quam existimabant veriorem: potissimum cum cernerent ipsum Patremfamilias nondum illam in suum proprium penetrale domus admisisse, idest, in Romanam Ecclesiam. Et in hoc temporū statu inuenti sunt B. Thomas & Bonauentura. Cœpit ergo postmodum hæc celebritas vires fortiores acquirere, & vsq; in penetralia domus ingredi, & in Romana celebrari Ecclesia: & summus Pōtifex sua præsentia illud festū etiam honorare cum fratribus suis in sacello proprio priuatim ac publicè. Tum canes bene sagaces continuerunt latratus, agnoscentes rem non iam extraneam sed domesticam, notam, & claram Domino domus. Quidā verò subdubitarunt, rati hæc surreptitiè fieri, & ipso Patrefamilias minus rem totam ponderante: quo in statu viguit Dominus de Turrecremata. Venit tandem tempus cum Paterfamilias expressis verbis solēni Decreto, ex certa scientia & deliberatione eam celebritatem recepit, & proprium & particulare officium & Missā ordinauit atq; instituit, vt patet in Xistina illa: CVM PRAECELSA &c. Ex quo quidē facto turbati sūt aliq, & latrare nō sunt veriti in Patrēfam. vociferari perperàm illud esse factum. At mox obturatū est illis os, & meritò. Arguebant enim ipsum Patrēfamilias: quod certè nō est opus fidelis, sed rabidi canis. Nata est itaq; illa eiusdem Patrisfamilias alia cōstitutio iam recitata: GRAVE NIMIS &c. Qua tamen non obstante surrexerunt nunc denuò isti Spinę & tribuli, qui adhuc latrare, imò & morsibus lacerare nō desinūt quod sanctum est. Quos tandem moneo vt animaduertant quanto miraculo iamdudum omnia prorsus in quibus confidebant, conuersa sunt illis in mendacium, & in argumentum contra ipsos potissimum, vt queant verè dicere si animaduertant: Digitus Dei est hic.

Sunt qui dicant Romanam Ecclesiā olim celebrasse de Sanctificatione, non de Conceptione: quod ideò fingunt vt Matrē suam de instabilitate sugillent, quasi prius illis fauerit, ac deinde sententiam mutarit, vt minor ei fides adhibeatur. Sed nunq̄ ita se res habuit: quoniam ecclesia Natiuitatē celebrabat, in qua sāctificatio in vtero celebrabatur, sicut testatū B. Bernardus. Sic sanctificatio B. Ioannis Baptistę honoratur, dum eius celebratur natiuitas. Nunq̄ ergo celebrauit sub nomine Sanctificationis; sed dies ille infestiuus olim in illa Ecclesia transibat, & in aliis multis: sicut & dies Natiuitatis eius festiuus; qui diuturno temporis cursu siluit. Deus n. pedetentim hæc in suam Ecclesiā introduxit, vt omnia maturè fiant. Festum autem sanctificationis postmodo superfluò est introductum ad æmulationē aduersus ecclesiam, quæ sub nomine Conceptionis celebrabat, ab iis qui falsam celebrationem illam putabāt. Ne autem ea die omninò silerent, Sanctificationis festum nulla ecclesię autoritate probatum inuenerunt: quod solùm apud nostros, nec hoc in toto, sed in dimidiato ordine durat. Verùm citò Domino procurante spero & confido cessaturū, postq̄ omnis prorsus est illis sublata excusatio.

Dicebant enim ab initio (Nota prudens lector quò paulatim redacti sunt) Ecce Romana Ecclesia non celebrat. At nunc contrà opportunè in eos dicitur: Ecce iamdudū cœpit celebrare Romana ecclesia. Dicebant: Non instituit illam celebrationem, sed tantùm pmisit. Et nos: Ecce nedum permisit, sed etiam iam solenni Decreto instituit

& quod ipsa instituit, tandem generale Tridentinum Concilium nemine reclamante comprobauit. Dicebant (imò etiam nunc aliqui dicunt, postq̃ hoc in libro isto nouo Turrecrematæ legerunt) in ecclesia S. MARIAE Maioris in Vrbe celebratur sub nomine Sanctificationis. Quasi verò si fortè hoc verum fuerit aliquando, necesse sit esse verũ semper. Sed demus fuisse verum olim, (quod tamen nequaquàm legitimè probat, nec ego puto verum) ecce nunc iam mutatus est ritus. Celebratur enim ibi palàm de Cõceptione. Cur igitur vos pariter cũ illa, postquàm eius nobis autoritatem obiicitis, ritum vestrum non mutastis? Aiebant similiter & obiectabant ex eodem libro: Apud ordinem Carthusiensium, quem meritò integerrimũ & sacerrimum appellant, obseruari celebritatem Sanctificationis non Conceptionis. At hoc etiam antiquatum est. Celebrant .n. nunc omnes totius christianitatis religiosorũ Ordines de Conceptione, hac vna (vt veros filios decet) autoritate permoti, quia sic magistra omnium Ecclesiarum Romana Ecclesia celebrat. Nec enim somniculosè audierunt B. Bernardi sententiam aientis: Ego quod ab illa accepi, securus & teneo & trado. Vultis'ne videri pro eodem deuoto Abbate feruentius zelantes, quàm ipsiusmet ordinis professores? Nam & Cistersienses & Clarauallenses, ad quos pertineret suum doctorẽ & patrem defendere, illud festum immaculatæ Conceptionis celebrant. Potius enim ad mentem sui Abbatis quàm ad argumẽta aspicientes, illius epistolæ conclusionẽ prudenter considerarunt, & ad quos ille remittebat, eius voci paruerunt, nimirum Ecclesiæ Romanæ, vt securè tenerent quicquid ab ea acciperent. Producebant & Mauritiũ olim Episcopum Parisiẽsem, qui (vt testatur Gulielmus Altisiodorensis) prohibuit ne Parisiis hoc festum celebraretur. At nos post vnũ illum, producimus pro nobis omnes quotquot subsequuti sunt post Episcopi Parisienses, & legem illius celeberrimæ & doctissimæ Vniuersitatis, quæ piaculum aliter opinari seuerissime statuit. Producebant & nescio quas particulares ecclesias, vt Gerundensem, & si quas fortè alias. At hæc omnia argumenta nedum eorum causã iuuant, sed egregiè damnant, eosq; de intolerabili (si vlterius repugnare velint) peruicacia conuincũt: quoniam omnes nunc ritum celebrationis mutarunt & Romanum amplexatæ sunt. Quin, & ipse noster ordo secum minime cõstat, cum Transalpini fratres nostri ordinis

B. Bernardus.

sapientissimè cõcedant, & morem vniuersalis Ecclesiæ sequantur sub nomine Conceptionis celebrantes: inter quos tamen non desunt doctissimi patres & magistri, qui in lectione B. Thomæ Italis non cedunt.

Oẽs conuentus F. Prædicatorum in Gallia celebrant de Conceptione.

Vos igitur si aliorum autoritate & exemplis olim mouebamini vt in ea opinione persisteretis, eisdem mutatis cur non item & vos mutamini vt ab opinione decedatis, cum & magna ex parte etiam vestri à vobis desciuerint? Quid tentatis Dominum in illa Ecclesia? Nunquid fortiores illa estis quæ fregit omniũ capita quicunq; cornua erexerunt in illam? Iam omnes Ecclesiæ, iam cuncti Ordines, ex quibus numerosam doctorum multitudinem collegistis, etiam vester magna ex parte (vt dixi) sub nomine Conceptionis cũ bona pace suorum doctorum diem colunt festiuum. Quid ergo? soli vos in orbe christiano sapientes estis, & vobiscum sepelietur sapientia? O fratres mei dilecti, an non sentitis iam hoc esse nimium? Non est enim illa sobrietas quam commẽdat Apostolus, iuxta mensuram fidei. Quod enim ad excusationem soletis obiicere, Romanam Ecclesiam non decidisse quæstionem hanc, sed vnumquenq; permittere in suo sensu abundare, nõ vos releuat à iusta duræ ceruicis reprehẽsione: multò autem minus quosdam à temeritate & arrogãtia. Esto enim fuerit olim hoc vobis Matris benignitate donatum. At dies ipsa, idest, tẽporis diuturnitas iam diu p se vos admonebat, vt aliquando cõsiderantes vestrã opinionem ab omnibus ecclesiis & religiosorum omnium cœtibus deseri, & vos solos in ea remanere adhuc diuisos, libentes & volentes postposito veritati pudore decederetis de sententia. An putatis (& istud omninò consideratione dignum est) Romanam ipsam ecclesiam, quam reliquæ omnes, vt par est, sectantur, postq̃ semel eam celebrationẽ ex certa scientia suscepit & aliis suscipiendam tradidit, vlla ratione probare posse quicquid illi palàm vł priuatim aduersetur? Et ob eam causam si vultis veritatem capere, non aliud expresso Pontificis verbo vobis indulgetur, quàm oppositam partem absq; hæresis nota tenere, cum hoc vnum quòd scilicet hæretici sitis, nondũ à Romana Ecclesia & Apostolica sede sit decisum. Hoc inq̃ vnicum est quod indulsit vobis Pontifex, vt vel ipse Spina ex verbis Decretalis animaduertit. At quòd oppositum vel prædicetis vel doceatis, præsertim mittentes in publicum (quod citra magnum scandalum & infirmorum conturbationem fieri non potest) nec permittitur vobis

Iob. 12.

Nota.

Quid Xisti decretalis permittat aduersarijs

vobis, nec stante illo Decreto permitti potest, quoniam in Apostolicæ sedis iniuriam & Spiritum eius ad nutrienda zizania & schismata redundaret.

Obiectio. Quòd si rursũ obiicitis: Cur ergo vel nũc nobis pmittitur celebrare de Sanctificatione, non de Conceptione, sic ostendentes alium cultũ reprehẽsibilẽ esse? Respõdeo, me nõ arbitrari vos eousq; ignaros vt nõ ipsimet apprimè sciatis qd momẽti habeat hæc vr̃a obiectio. Vtinã nõ multa essent alia scandala, quę speculatores nõ corrigũt: & istud vnũ est illorũ, cuius grauitatẽ (quæ iam nimia est) nõ põderant. Deindè multa ad duritiã nr̃am tolerant, ne deteriora contingant. Ob eã cãm tolerati sunt olim Iudęi in suis cęremoniis, donec mortiferæ factæ sunt. Contrariũ tñ & falsum cultũ certa sciẽtia in sua Ecclesia tolerari, Dei prouidẽtia nõ patitur. Nam vos qui sanctificationẽ celebratis, nihil falsi exprimitis. Nemo.n.sanctificationẽ negat, & quidẽ à peccato. Sed à nobis discrepatis in sensu, nõ in verbo: qm̃ à peccato incursò vultis sanctificatã. Nos aũt ab eo quod incurrere debuit, ni pseruata fuisset: quod sanctificationis genus lõgè dignius est, vt abũdè declarauimus. At vestrũ erat à cõi cultu nõ recedere, nec nouũ vobis quasi soli saperetis, cõtra Ecclesiã fingere, quæ in vos hac parte meritò cõqueritur: Spreuerunt me iuniores tempore.

Solutio.

Exhortatio ad Patres ordinis Prædicatorũ. QVapropter reliquũ tãdem est, Patres obseruandiss. & fratres dilectissimi atq; intimi cordi meo, vt iustam querimoniam christiana ac pia mente suscipiatis, nec aspernatis consilium pacis quod à vera charitate proficiscitur. Satis iam superq; satis vtrinq; certatum est, & iam plus nimio datum contentionibus. Quòd si victoria quæritur, quæ gloriosior potest expeti victoria, q̃ segregare se à contentionibus, & salua fide consentire Matri vestræ Ecclesiæ? Cõsiderate celebritatem hanc (quæ suo iure tandem aliquando à vobis obediẽter suscipi deprecatur) non nisi cum maiore in dies multorum scandalo & opprobrio vestro respui à vobis vlterius posse. Sancta enim Tridentina Synodus nemine Patrum discrepante, Xistinas illas constitutiones de hac celebritate coram oculis vestris cõfirmauit, & obseruari mandauit. At in prima illa constitutione intonat Apostolica vox, inuitans omnes CHRISTI fideles vt de B. Virginis mira & immaculata Cõceptione dignas Deo gratias & laudes referant, celebrando Missas et officia signanter ad hoc ipsum ab ea composita & instituta. Cur igitur vos qui inter CHRISTI fideles

Notandum.

non sine laude connumeramini, & fauorabiliter atque immediatè sub Romana Ecclesia concludimini, tantam celsitudinem non intuemini, & summi vestri Pastoris, à quo tot gratiis & immunitatibus & priuilegiis honorati estis, vocem benignam non agnoscitis, sed renuitis soli vos vnius Prædicatorum ordinis in se adhuc hac in parte diuisi? An vobis ipsis testimonium hoc vestro facto perhibere vultis (quod horreo vel cogitare) vos iam inter CHRISTI fideles nequaquam numerari? aut potius vos paucissimi spernitis totam reliquam Ecclesiam Dei? Non ego quidem ista dico, sed vos. Vos, inquam, ipsi hoc facto vestro id indicare & id loqui videmini: licet re vera non ita sit. Desinite igitur trepidare timore, vbi iam sublatus omnis est timor: & considerate ad catholicam & vobis opportunius seruientem sanctissimi illius Abbatis Bernardi sententiam: Ego, inquit ille, quod ab illa accepi, securus teneo & trado. Accipite & vos vt securi teneatis & tradatis: alioqui quis non iudicabit vos illius autoritate cõtra eiusdem autoritatem abuti?

Verùm vt vos in angustum concludam, interrogo vos. Putatis'ne in hac celebratione quam Romana tradidit Ecclesia, & Tridentinum concilium confirmauit, vllum esse peccatum seu peccati periculum, an non? Si primum asseritis, eiusmodi assertio iamdudum ad perfrangẽdam eorum temeritatem qui ita blasphemabant, securè damnata est ab illa Sede, in secunda decretali: GRAVE NIMIS, vt falsa & erronea, ac penitus à veritate aliena. Et quicunq; illam asserit, sententia prosternitur anathematis. Sin aũt hoc asserere non potestis nec audetis, quid ergo causæ assignari à vobis potest, cur in tam piam & securam sentẽtiam cum reliquo Christiano orbe non concurritis? Profectò non alia fingi causa potest, nisi quòd saltem vestra repugnantia contestamini inesse peccatum sic celebrare, ac propterea turpissime & grauissi peccare Ecclesiam Dei, quę cum sit mater omnium & magistra, non solùm peccatum celebrando, peccat: verumetiam talem celebrationẽ proponens, aliis peccati materiã prębet. Itaq; constituitis vosmetipsos censores & iudices tantæ Sedis, & omnium Ecclesiarum, & Ordinum, & Vniuersitatum quæ à vobis (vt nostis) apertè toto corde dissentiunt: nec Ecclesiæ definitionem, quæ hunc vestrum sensum iamdudum damnauit, tenetis: cuius sententiam, quã & Tridentina Synodus (vt diximus) comprobauit, contemnitis. Hæc autem à quonam spiritu originem trahant, co-

Nota uim argumenti.

gitandum vobis ipsis relinquo, ne cogar duriora prosequi. Ego enim cũ omni hac mea querimonia, protestor ante Deum & vos Patres, Ordinem vestrum imò & nostrum, à me & amari & obseruari syncerè in CHRISTO & in Matre peculiari illius protectrice, & ita amari vt nemini pro meo gradu cedam. Ob eam causam nollem vlla prorsus macula eius gloriam obscurari. Nam cum in cęteris gloriosè incedat, hoc vnum retinet quo plurimi scandalum meritò patiuntur: quoniam multi vestrûm illam Virginem macula aspergunt, quam omnis Ecclesia Sponsi vocem audiens concinit penitus immaculatam.

Cęterum quòd in istos, quos suo ipsorum cognomine nõ ab re Spinas appello, possem fortaßis à quibusdam qui grauitatem rei nõ ponderant, videri vehementius commotus, non puto ad vllam Ordinis pertinere contumeliã. Isti Spinæ sibi meritò hęc accersierũt, qui suis illis virulentis aculeis & punctionibus quęq; speciosa ac pretiosa (quod in eis fuit) fędarunt & lacerarũt. Profectò longè adhuc duriora, q̃ stylo paulò acriore retundi merebantur. Quid.n.ab istis Spinis euomi potuit iis fędius quę in pręfatione ex illorum scriptis ꝓduximus? nimirũ quinquaginta & octo erroribus in fide oẽs totius orbis catholicas Ecclesias, oẽs catholicos inuolui, q hãc celebrationẽ colunt: cuius ꝑcipuos defensores appellãt nouitatũ amatores, immoderatioris audaciæ, ac petulantis inscitiæ, deniq; alienũ admodũ à sacris literis, dissonum ab Euãgelio CHRISTI, & humanum commentum, vanam insuper deuotionem, & christiana religione indignã, imò ẽt impietatẽ? Quis tã nullius zeli ꝓ Ecclesia sancta reperiri potest, quẽ ista iniuriarũ & mendaciorũ portẽta non cõmoueãt?

Nota pie lector. Nam vt finem nostræ disputationi tandem imponamus. Putatisne sacrosanctam Rom. Eccle. ea leuitate ferri, vt sit aliqñ vel opinionem vestrã amplexatura, vel saltem cultũ illũ reprobatura, quem semel Pontificio decreto suscepit, & solenni omnium Ecclesiarum ritu cum munificentißima Indulgentiarum largitione iamdudũ celebrare pseuerat? An vllũ, quæso, potestis similis mutationis exẽplũ proferre, quo in spẽ bonã erecti expectare poßitis ex vestra opposita opinione victoriam? Si hoc vobis psuasistis, quis non videt in q̃to errore versemini, quámq; parũ piè de prouidentia Dei erga Ecclesiã & eius gubernationẽ sentitis? Quòd si victoriæ spẽ vobis ereptã clarè cernitis, cur nõ anteuertitis seueriorem aliquã Ecclesię sentẽtiã, quę nõ patietur vlterius serpere in dimidiato vno ordine opinionẽ diuino cultui repugnãtẽ? Quid.n. vobis prę ter imminẽs periculũ publicæ ignominiæ restat? Reddita sunt iã vobis clara omnia. Probatũ est, sentẽtiã nrãm nõ solùm CHRISTI dignitati nõ detrahere, sed magnificentißimè illã extollere: Matrẽ Filio nõ æquari, sed locũ ei ex Filii meritis conuenientißimum dari. Scripturę nedũ non reclamãt, sed mirificè fauẽt. Soluta sunt S. Patrũ argumenta. Omnes totius orbis ecclesiæ: omnes religiosorum ordines celebrãt. Vniuersitates celeberrimæ comprobãt. Ipsa tandem sacrosancta Romana Ecclesia grauißimo Decreto ꝑ concilitũ Tridentinũ cõfirmato ita sanxit. Quem igitur finẽ vobis ꝓponitis? Vos'ne ea spe sustinetis, vt totus christianismus cultũ suũ deserat, & vestræ opinioni adhæresçat, sicq; petendam esse à vobis in posterum ecclesiasticarum solennitatum veritatem credat? Nõ existimo certè vos ita desipere. Vestrum igitur est sapienter veram ordinis gloriam quęrere: quam tum demum farctam tectam existimare debetis, quũ gloriæ CHRISTI & Matris potißimũ studebitis, & ab institutis Rom. Ecsiæ nõ recedetis. Quod futurũ propter Dei bonitatem & merita illius mitißimę Matris, & patris nostri Dominici & filiorum eius, quos per illum Dominus in gloriam adduxit, spero & confido.

NVNC AD VOS ME VERto Sanctißimi Patres, obnixè orans atq; obsecrãs, vt si quę scripsi, ad gloriam CHRISTI & amantißimæ Sponsæ & Matris, & ad Rom. Ecclesiæ reliquarũq; omnium, & catholicarũ Vniuersitatũ defensionẽ, & ad amouendas iamdiu nimis agitatas contentiones, & præscindenda scandala & schismata, pertinere cognoscitis, autoritatem vestrã interponatis, vt (quẽadmodũ par est) idipsum præsertim in diuino cultu dicamus omnes, cum iuxta ecclesiasticos Canones non liceat à capite membra discedere. Nam cum multa ad persuasionem faciant, illud certè plurimum apud vos momenti habere debet, quòd (vt superius memorauimus) ille schismaticus Lutheri Spiritus illam insignem inter alias blasphemiam ex illius ore euomuit: Nullum festum magis odi quàm festum corporis CHRISTI, & Conceptionis B. Virginis. Hinc enim satis intelligi potest quid Spiritus veritatis & vnitatis à vobis pro Matre Dei postulet ac desideret, de qua verè scriptũ est: Tota pulchra es Amica mea, & macula non est in te.

Conclusio operis ad S. Synodum.

SVMMARIA OPINIONVM DE DIVINA PRAEDESTINATIONE AC REPROBATIONE EXPLICATIO

qua clarè latèque pateat quid in eis explosione, quid acceptione sit dignum

AD EANDEM SANCTAM SYNODVM.

MVLTI SVNT, SANCTISSIMI PATRES, & hi quidē insigniter pii & catholicæ veritatis amantes, qui mecū de prædestinationis ac reprobationis articulo, cognitionem, animaduersionem, denique sententiam vestram vehemēter desiderant: & meritò quidem desiderant. Etenim nostra hac infelici tempestate per nouos hæreticos & ecclesiasticos concionatores & recentes Scripturarum tractatores, non
I sine multarum subuersione animarum, ea disseminata est atq; in dies disseminatur doctrina, quam nec piæ aures, nec humana ratio possint admittere: vtpotè quæ aduersus Dei bonitatem apertè pugnet, & maximam pretio sanguinis CHRISTI contumeliam faciat, multorumq; conscientias torqueat, deniq; vel ad elationem atq; segnitiem, vel ad desperationem & blasphemiam animos cogitantium adducat. Contrà verò ex altera parte non desunt, qui vt hæc absurda deuitent, in aliam iam damnatam hæresim pelagianam diuertant: & quod pernitiosius est, nonnullorum veterum autoritate nitantur, qui tamen rem ipsam nec de industria nec exactè trac-
II tandam susceperunt, sed obiter tantum quædam scripserunt, quæ nisi piè ac benignè interpretemur, illi pelagiano errori fauere nō obscurè videatur. Mitto quæ Beatiss. Pater Augustinus, vt magnis & arduis occurreret quæstionibus, de massa perditionis commentus est. Hæc enim, si fas est vera loqui, nedum quæstionem non explicant, sed magis perplexè implicant, vt ipsemet contra suam illam positionem argumentum sibi opponens, ingenuè fassus sit illud se nescire resoluere. Certè Hilario & Prospero testibus, omnes Episcopi Galliarum, vbi primùm eam doctrinā spargi senserunt, mox ab ea vel primo auditu exhorruerunt, cum tamen cætera illius gloriosi Doctoris scripta magno assensu approbarent. Vnde coactus est ipse se de nonnullis expurgare articulis, quos sibi falsò fuisse impositos conqueritur. Sigisbertus Chronographus hæresim de prædestinatione suis exortam temporibus narrat, acceptā ex ipsius D. Augustini scriptis, perperā tñ (ait ille) intellectis. Quid porrò dicemus de Scholasticis, quorum hac in re quot capita, tot opiniones? Nam suis disputationi-
III bus eò rem deduxerunt, vt quidam ex eis iam quæstionem esse inexplicabilem dicāt, & perpetuo sepeliendam silentio. Verùm cum impossibile sit ligare linguas, & calamos scribentibus intercipere, & animos iam excitatos, ab ista anxia cogitatione auertere, postq̄ hic non iam de leui aliqua quæstione, sed de summa rerum omnium agatur: et cum videamus non solum hæreticos manifestos, verum etiam (quod detestabilius est)

qui eis clanculum fauent, & interim se catholicos subdolè fingunt, quò facilius populum à catholica Ecclesia ad Lutheranismū traducant, in suis concionibus & libellis pestiferam hac de re tradere doctrinam, malitiosè antiquorum autoritate abutendo præsertim in his locis, quæ cum ab initio obscura essent, nec exactè pertractata, progressu temporis maiorem & certam in Ecclesia lucem acceperunt: Cum inquam, sanctissimi Patres, hæc ita se habeant, longè profectò præstabilius est, magisq; expetendum, vt saltem ii errores qui sunt manifesti, & ad scandalum faciunt christiani gregis, & piarum mentium conturbationem, secernantur, & ab Ecclesia funditus extirpentur atq; exterminentur. Quamobrem vt meo & piorū hominum desiderio satisfacerem, opus omnino pium & hoc tempore necessarium me facturum non dubitaui, si ad liberandas tanta anxietate conscientias, & tranquillitatem animi procurādam, opiniones ipsas summatim perstringerem, & ante oculos vestros fideliter atque distincte proponerem. Vestrū erit, si opportunū videbitur, in singulis censuram adhibere.

Fuit ergo primum quorundā opinio, quam & nunc nonnulli hæreticorum pro fidei articulo tradunt, Deum scilicet ab æterno, seposita omni operum nostrorum ac meritorum siue demeritorum prçuisione, decreuisse ex tota hominum multitudine certos quosdam & eos quidem paucos omninò erigere & prædestinare in salutem ac vitam æternam: reliquos verò omnes ab ea vita reprobare, idq; totum ob eam solam causam, vt eius gratia erga illos paucos, iustitia verò aduersus istos repudiatos collaudaretur. Hæc opinio quantum attinet ad non prædestinatos, palam seipsam sua crudelitate condemnat. I

Quidam ergo à prioris opinionis nimis manifesta sçuitia & impietate abhorrentes, dixerunt, Deum ipsum velle quidem omnes homines saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire, ac propterea cunctis (quod ex se est) remedia ad salutem opportuna offerre: prædestinationem verò ex meritis, & reprobationem ex demeritis prouenire, q; quidam suo arbitrio obediant gratiæ, quidam verò resistant. At hæc opinio verè pelagiana quod ad partem prçdestinationis attinet, à Beatiss. Patre Augustino egregiè ac meritò reprobatur. Duo enim continet absurdissima. Primum est, quoniam gratia quæ in prædestinatione concluditur, daretur ex meritis: quod est stultum & iam ab Ecclesia damnatum. Nam si ita esset, gratia iam non esset gratia. Alterum est, quoniam hæc opinio ex parte ordinis & prouidentiæ Dei nullam statuit differentiam inter prædestinatos & non prædestinatos: quod esse contra apertas scripturas B. Thomas vidit & notauit. Quod cum ita sit, nonnulli tamen qui recenter scripserunt, istam hæresim mordicus defendere conantur. II

Verùm quia ab omni Ecclesia explodebatur, ad primum ferè dicendi modum aliqui redierunt, videlicet nec prædestinationem nec reprobationem ex propriis cuiusuis personæ meritis vel demeritis nasci, sed vt dictum est, ad commēdandam Dei misericordiam ac iustitiam. Aliquantulum tamen hoc pacto mitigata est illa crudelitas. Dixerunt enim prædestinationem ac reprobationem in mente quidem Dei ab æterno fuisse, sed III

suo quodam ordine in Deo, videlicet post præuisum Adę peccatum. Nam cum vidisset Deus omnes homines propter illud peccatum quasi vnam massam perditionis, decreuisse ex ea massa certos paucos eripere, reliquos verò omnes derelinquere, vt de misericordia erga illos paucos laudaretur, & de iustitia erga reliquos, qui cum illius peccati rei inuenirentur, nihil haberent vnde queri possent. Verùm huiusmodi opinio (quod ad non prædestinatos attinet) innumeris & irrefragabilibus argumentis quæ in Opusculis & in Commentariis nostris in Paulum recitantur, funditus euertitur. Derogat .n. apertissimè Christi omnium Redemptoris sanguini & redemptioni: & contra gratiam Spiritus quæ in ritu Ecclesiæ manifestatur, perniciosè & contumeliosè pugnat.

Cum igitur dura quoq; & meritò repudianda videretur hæc opinio, cõuersi sunt quidam ferè ad pelagianam, constituentes quemadmodum reprobationem ex demeritis, ita prædestinationem ex meritis prouenire. IIII
In hoc tantum à pelagiana recedunt, q̀ in prædestinatis negant gratiam esse effectum prædestinationis, ne primum absurdũ cogantur fateri, videlicet gratiam ex meritis conferri. Ergo secundum istos gratiæ collatio & bonus eius vsus ordine præcedit in mente Dei prædestinationẽ. At istud est contra propriam vocis significationem ab omnibus communiter acceptam. Nec propterea secundam absurditatem vitant, cum inter prædestinatos & non prædestinatos ex parte ordinis ac prouidentiæ Dei nullam constituant differentiam, sed solùm ab exitu siue à præscientia exitus: quod B. Augustinus & Thomas esse contra manifestas Scripturas apertè testantur. Nam hic dicendi modus (vt iam dixi) violat vocis natiuã significationem & communem acceptionem. Etenim loco prædestinationis, postdestinationem nobis reddit.

Est & quintus dicendi modus qui magis accedit ad veritatem. Hic eorum est qui in primis claram illam Apostoli sententiam: Deus vult omnes homines saluos fieri & ad agnitionẽ veritatis venire, non ad solos prædestinatos, sed simpliciter, vt verba indicant, ad omnes prorsus pertinere asserunt. Quamobrem duos ordines ponũt, sicut Scripturæ docent, videlicet primum ac præcipuum ordinem prædestinatorum, idest, eorum qui infallibiliter ordinati sunt ad vitam, & ordinem alterum non prædestinatorum qui in illo numero non comprehenduntur. Et de prædestinatis quidem fatentur infallibilem salutis euentum. De non prædestinatis autem concedunt eos posse saluari & posse damnari. Et hanc potentiam qua saluari possunt, non esse potentiam remotam docent: quia Deus volens illos saluos facere nisi ipsi sua culpa resiliant, cuncta remedia ac media sufficientia præparauit & aptauit, paratus re ipsa dare in temporibus opportunis ea, quæ, nisi fuerit homo contumax & obstinatus in peccato, ducant eum ad æternam vitam. Hoc igitur totum concedentes, non admittunt tamen dari vllum huius secundi ordinis non prædestinatorum qui de facto salutẽ sit aliquando consequutus, aut etiam vnq̃ consequuturus. Quod certè postremum dictum nec vllo Scripturarum testimonio, nec vlla vel de facie colorata ratione suadent. Hoc vno nituntur V

præsidio, eam esse communem omnium persuasionem, vt contrà audire quidam non valeant. Et tamen si pacificè ac benignè huius persuasionis fundamentũ audirent, & amota mala quauis affectione secum considerarent, iam omnis vetus illa ipsorum persuasio ex animo deleretur: quod luce clarius mox ostendam.

Est igitur sextus dicendi modus, nec paucorum, qui mihi ea ratione VI
placet, quoniam certum signum habet veritatis. Fugat.n.dubia, & facit animum quiescere, nec vllum videtur secum gestare scrupulum. Dicunt itaq; qui hanc doctrinam sectantur, Omnes homines venientes in hunc mũdum à clementissimo Patre Deo ordinatos esse ab initio ad vitam æternam, non tamen absque lege & conditione seruandi mandata charitatis. Quoniam verò nullus hominum diuina mandata sine gratia & auxilio ac protectione Dei seruare potuisset: iccircò Deus qui ordinauit illos ad finem, etiam media ipsa quæ ad eum finem perducunt, consequenter prouidit, vt nemini prorsus quantum attinet ex parte sua deessent. Istud necesse est nos fateri, nisi velimus peregrinis & violentis interpretationibus violare claram illam Apostoli sententiam: Deus vult omnes homines saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire.

Hoc ergo Dei beneplacito erga omnes stante ex mera eius beneuolentia & absq; vlla meritorum nostrorum habita ratione: cum nihil æqualitate (vt quidam sapienter dixit) inæqualius: ex innumerabilibus hominibus quos certissimos habet in sua præscientia Deus, elegit nonnullos quos præsciuit, hoc est, præ aliis dilexit, & ideò speciali quadam ordinatione multò maioris gratiæ munere quàm cęteros destinauit ad vitam, ita vt omninò certa esset eorum vocatio, certa iustificatio, certa glorificatio & magnificatio. Hos autem sic electos quicunq; sint illi, vocauit Apostolus prædestinatos, vt propterea duo principales ordines ex Dei prouidentia in hominibus constituantur ad cursum, vt valeant obtinere brauium. Primus est prædestinatorum: Alius non prædestinatorum. Igitur cum oculus prouidentiæ & clementiæ Dei absq; vitio acceptionis personarum fauorabilius feratur in prædestinatos q̃ in alios, diligenter est consideranda hæc differentia, vt sciamus quæ verè & propriè de prædestinatis dicantur, & quę item de non prædestinatis verè dici non possint.

De prædestinatis ergo dicimus, dum sunt in via, cũ in præscientia, tum in prouidentia Dei, certum esse eorum numerum, paucorũ tamen qui nec augeri possit nec minui. Ipsos insuper dicimus salutem omninò adepturos, nec posse contingere quin salui non fiant propter excellentem Dei gratiam ac protectionem, & assistentiam Spiritus, qui vel præseruabit à peccatis, vel ab illis incursis eripiet & liberabit, quò tandem cum pace dormiãt & in Domino requiescant. Nec propterea liberum ab illis aufertur arbitriũ nec meriti ratio: imò magis in illis liberum arbitrium statuitur per abundantiorem gratiæ copiam, vt valeant etiam longè magnificentiora opera ardentius facere, & consequenter per ea, grandiora præmia promereri. Hęc sunt quæ de prædestinatis cum B. Augustino & Thoma nostro sentimus.

De non prædestinatis verò dicimus secundum primam huius doctrinæ

partem, eorum quemlibet saluari posse, cum sit ordinatus quisq; ad vitam: & item posse damnari. Si enim saluari non posset, nec quidem damnari: quia damnatio est priuatio vitæ & salutis. Nullus autem posset dici eo bono priuatus ad quod non esset destinatus. Potest ergo saluari quilibet non prædestinatorum, quia per liberum arbitrium, iuncta gratia & sufficienti auxilio Dei, qui ad consequendum finem nemini deest nisi illi qui desit sibiipsi, potest vsq; in finem perseuerare. Et nihilominus quia idem homo per liberum arbitrium potest gratiam vel recusare vel abiicere, dicimus eum posse damnari, sicut certum habemus de facto multos esse sua culpa damnatos, adeò vt iam nulla sit alia ab æterna vita reprobatio, præter eam quam sibi quisq; ob propria peccata & flagitia acquisiuerit.

Cum igitur ita sit vt & saluari & damnari possit homo non prædestinatus, duo hic dicimus. Primum, non esse in prouidentia Dei determinatum numerum eorum qui salutem consequentur, licet in præscientia sit determinatus. Quamuis enim, vt rectè & vere ait D. Ioannes Damascenus, omnia Deus sua præscientia præuideat, non tamen sua prouidentia prædeterminauit omnia. Alioqui nihil posset euenire contingenter, sed omnia necessariò si cunctos & singulos effectus ipse prædeterminaret. Aliqua ergo permittit euenire, quæ vt sic euenirent non sunt certa determinatione ab ipso prouisa, vt in his maxime contingit quæ vt sic eueniant vel non eueniant, ex libero nostro pendent arbitrio.

Præterea, cum hæc de non prædestinatis ita sese habeant, dicimus cõsequentissime, esse omnino probabile, vt eorum qui in hoc secundo ordine constituuntur (quos ab origine mundi ad consummationem vsq; innumerabiles esse negare nemo potest) multos adeptos & adepturos salutem. Nam dicere datum omnibus esse à Deo vt possint saluari, & tamen ex tam innumerabili istius ordinis numero neminem saluari, ita vt in vniuerso hoc ordine benigna illa Dei dispositio penitus frustretur, non est iam procedere ex regulis logicæ aut philosophiæ, nedum summæ bonitatis diuinæ, sed voluntariè effutire, præsertim cum nullam pro hac opinione afferre valeant scripturam, nullum adducere in vniuersa rerum natura exemplum simile, ut quid possit fieri & euenire in propemodum infinitis, idq; potentia ordinaria & propinqua, & tamen in nullo penitus euenire de facto. De qua re latius scripsi in Opusculis nostris & nouissime in Summa doctrinæ de prædestinatione.

Vnum solummodo huic sententiæ præiudicium apud nonnullos facit, quia ueluti quædam dignitas recipiebatur, neminem nisi prædestinatũ saluari, ita ut qui rem, ut oporteret, non curant diligenter expendere, paradoxum putent, opinari ullum non prædestinatum obtinere de facto salutem, cum tñ uel pueris luce clarius patere ualeat huius argumenti fallacia. f. Non est quis prędestinatus: Ergo non saluabitur, si id significat prędestinatus quod semel posuimus, nempe, certò determinatus ad uitã; cum de facto multa eueniant quæ non certò sunt à Deo determinata. Quamobrẽ non magis ualet illud argumentum, q̃ si quis de aliquo equo ita argumentaretur: Hoc animal non est Coruus: Ergo non est animal nigrũ. Vt argumen

tum in hunc modum componatur. Omnis coruus est animal nigrum. Hoc animal non est coruus. Ergo hoc animal non est animal nigrum. Hic est modus in prima figura inutilis, cum maior sit vniuersalis affirmatiua. Sed ò me imprudentem, cogunt me isti ad tantam Synodum puerilia deferre.

Verùm dicet aliquis, Nolumus id eo argumento obtinere, quod manifestè fatemur esse inutile, sed quia hactenus ferè omnes Doctores aliter senserunt, qui pro re impossibili habent vt quis non prædestinatus saluetur. Hic rogo videat sancta Synodus ad se in primis pertinere paratam esse & promptam ad reddendum rationem de his quæ sancit secundum fidem, & prouidere ne perplexa & inuicem sibi opposita simul cōcedantur. Si enim concedimus illam Apostoli sententiam, Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, etiam ad non prædestinatos pertinere, vt illis quoq; Deus præparauerit sufficienti modo salutem; ex hoc ipso manifestissime possibilitas adipiscendæ salutis in illis deducitur. Quomodo igitur impossibilitas prædicatur?

Sed sunt qui cum audiunt non prædestinatum, continuò intelligunt non ordinatum ad vitam, non autem (vt oporteret) secundo ordinatum. Nec mirum si illud pleriq; Doctorum enunciarunt, cum aliter causam prędestinationis ac reprobationis acciperent. Cum enim, vt superius declaratum est, fuissent duæ præcipuæ opiniones circa hunc articulum, secūdum vtranq; valebat argumentum istud, Non est quis prædestinatus, Ergo est a vita æterna reprobatus. Valebat inquam apud eos qui prædestinationē oriri ex meritis existimabant. Valebat item & apud alios qui ex aduerso crediderunt quemadmodum prædestinatio[redacted] non oritur ex meritis, ita nec reprobationem ex demeritis propriis cuiusquam euenire, sed omnes non prædestinatos relinqui in massa perditionis. At nunc cum ambæ eiusmodi opiniones meritò a plurimis reiiciantur, & iam præualeat apostolica illa digna Dei clementissimi Patris summa bonitate sententia, Deum scilicet velle omnes homines saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire, profecto non debet in conclusione valere eorum autoritas quæ non valet in fundamento vnde ipsa elicitur conclusio. Aut ergo qui nobis molesti sunt fateantur principia vnde educitur ea conclusio (id quod non faciunt) aut acquiescant pulcherrimæ veritati, quę absq; vllo scrupulo incedit, & illucet omnibus q̄ claudere sibiipsis oculos nolint: id quod sępe facit amor sectarum & pertinax verbi semel emissi defensio.

Sed quid non efficit uis ipsa pietatis? Audiant, quæso, pietatis amantes. Non desunt ex amicis meis quidam, qui licet hanc opinionem non sequantur, fatentur tamen esse piam & plausibilem & quæ facile defendi valeat. Solam ei obstare arbitrantur veterum autoritatem. Quibus respondeo, nec veterum autoritatem obstare, & si antiquitas quæritur, pietatem esse illis veteribus antiquiorem. Et hæc satis de prædestinatione ac reprobatione ad sanctam Synodum.

PRO EXIMIA PRAEDESTINATIONE CHRISTI

ANNOTATIO SPECIALIS IN COMMENTARIA DOMINI CAIETANI.

ISSERENS OLIM EGO IN LIBELLO nostro pro eximia prædestinatione Christi, studui consequenter magnis, ni fallor, rationũ momentis persuadere non proteruis, Etiam si Adam non peccasset, Verbi incarnationem futuram, & ipsum Christum prædestinatum venturum in gloriam nostram, alioqui non fuisset illius prædestinatio eximia. Prætermisi autem respondere quibusdam Caietani argutiis, quibus conatur aliam partem apud D. Thomam defendere. Existimabam.n.illas probare vt efficaces neminẽ posse hominem, nisi vel proteruum omnino ac deprauati cordis & mentis, vel penitus insanum. Liceat, quæso, mihi in loco, pro Christi gloria, vera dicere, quæ etiam probare (Deo gratia est) in promptu habeo. Nam quia non desunt qui voluissent hoc me in scriptis ostendere, id nunc oneris in eorum gratiam suscipiens, etiam nonnulla circa B. Thomę doctrinam, pro ampliore luce ad veritatem adiiciam.

Argumentabatur ergo B.Thomas pro illa quam proculdubio puto veriorem esse sententia, videlicet etiam non peccante Adam, fuisse venturũ Christum. Primo sic, Aliæ causæ erant incarnationis præter remediũ peccati: Illis igitur stantibus debebat incarnari. Ad hoc respondit ꝙ omnes aliæ causæ pertinebant ad remedium peccati. Contra hãc responsionem in promptu est illa ratio quam ipse B.Thomas adduxerat, ꝙ attinebat ad summam bonitatem communicare se summo modo creaturę. Hæc certe ratio & aliæ plures quas nos in eo libello adduximus, suadent incarnationem Christi absolutam decretámq; à Deo, etiam non stante peccato. Hic tacet Caietanus.

Argumentabatur item B. Thomas, Quòd attinebat ad diuinam omnipotentiam & bonitatem perficere omnia opera sua, & manifestare se per aliquem effectum infinitum, qualis est admiranda illa vnio Verbi cum carne. Respondet quòd satis manifestabatur omnipotẽtia & diuina virtus infinita in modo productionis rerum, ex nihilo creans illas. Cui solutioni nos occurrimus in libello nostro, dicentes, ꝙ omnipotentia Dei non satis manifestabatur in modo producendi, nisi etiam in rebus productis, & in earum gradibus manifestaretur. Nam hoc Verbũ quod factum est, nisi fuisset factum, impossibile factu videri potuisset. Maior.n. gloria Deo est, quia & omnipotentiæ eius maior manifestatio est per ea quæ condidit cęlestia & incorruptibilia corpora, quàm per terrena & corruptibilia tantum. Nam per illa magis cognoscimus diuinam eius virtutem & sempiternitatem. Vnde & B. Augustinus ait: Si prætermisso cęlo terram factam videres, recte reprehenderes: quoniam diceres ita fieri debuisse cęlũ sicut cogitare potuisses. Ergo si ego potuissem cogitare hoc tam pulchrum & excellens ac singulare

opus excelsius cęlis omnibus, præ quo reliqua omnia opera ferè nihil esse conspiciuntur, fieri potuisse, & non factum esse: profecto non auderem quidem reprehendere conditorem, sed mirum in modum desiderarem, ac tacitus (quantum possem) piè lamentarer: quod puto omnes bonos Angelos, sed præsertim homines hoc pio desiderio fuisse rapiendos si cogitare hoc ualuissent.

Illud verò quod ait S. Doctor, perfecta Dei opera satis fuisse absq; hoc opere vnionis, quia ad perfectionē Vniuersi sufficit q; naturali modo creatura ordinetur in Deum tanq̃ in finem: nō video quomodo possit defendi. Nam si hoc opus vnionis ad perfectionē vniuersi dicitur non attinere, quid est quod ad hoc pertineat? Non.n.opus hoc excluditur ab operibus creationis, quod maxime perficit & honorificat cætera. Vnde & ipse dixit, Ab initio & ante secula creata sum &c. Neque enim hic loquimur de ordinatione creaturæ in Deum, vt supponit sanctus Doctor, sed de existentia creaturarum, vt inueniantur omnia quæ faciunt ad perfectionem uniuersi, inter quæ maxime est hoc opus, per quod omnia perficiuntur & honorantur.

Ad hæc, Si Adam non peccasset, non constitisset uniuersi perfectio in hoc q; creatura naturali modo ordinata fuisset ad Deum: quoniam ordinata fuisset per gratiam, ut ipse S. Doctor docet. Quomodo igitur non excessisset ordinem perfectionis naturæ? Verè aut ego hæc non intelligo, aut certe non resoluunt argumenta. Et Caietanus hactenus nihil notat.

Argumentabatur tertiò sic B. Thomas. Humana natura non est per peccatum facta capacior. Maxima ergo gratia unionis non debuit subtrahi humanæ naturæ si non peccasset, quæ etiam illi peccati concessa est. Respondet q; capacitas in humana natura est duplex. Vna secundum ordinem potentiæ naturalis. Alia secundum ordinem diuinæ potentiæ, cui obedit creatura ad nutum. Prima capacitas semper impletur, secunda uerò non semper. Hæc ille. Negatur ergo ab eo sumptum illud, uidelicet Quia natura humana erat capax huius unionis, iccirco debuerit impleri illa capacitas. Non enim semper, inquit, impletur talis capacitas quæ est secūdum ordinem diuinæ potentiæ. At non propterea argumenti uis eliditur. Non enim solummodo ex capacitate concludebatur impletio, sed ex eo q; uidemus à Deo factum, uidelicet, in ea natura peccatrice id esse impletū, cuius naturæ capacitas minor erat. Concludebatur ergo q; non minus, imò multo magis debuit impleri talis capacitas in ea natura quæ non fuisset peccatrix, cum illius naturæ capacitas maior longe fuisset: quandoquidem ea sit peccati natura, ut non accersire, sed excludere gratiam potius debeat.

Nec me latet sensisse hanc obiectionē B.Thomam & occurrisse, vbi ait: Nihil autem prohibet ad aliquid maius humanam naturam perductam esse post peccatum. Deus.n.permittit mala fieri, vt inde aliqd melius eliciat. Vnde scriptū est; Vbi abundauit delictum, superabūdauit & gratia. Quare & alius, O felix culpa quæ talē ac tantū meruit habere redemptorē. Hæc ille.

Nos verò dicimus, Etsi interdum Deus occasione habita à peccato gratiam excitet à bonitate sua maiorem, non tamen ipse gratiam conue-

nientem subtrahit non peccanti. Ecce data est gratia homini peccanti & naturæ humanæ peccatrici, vt habeat hominem nō solum glorificatorem, sed etiam redemptorem. At non propterea debuit hoc subtrahi naturæ humanæ, habere scilicet glorificatorem, cuius non minus, imò magis erat capax talis natura in illo statu. Nam etiam si venisset Dominus Adam non peccante: veniens tamen illo peccante, dedit etiam locum illi quod scriptum est: Vbi abundauit delictum superabundauit & gratia. Nam qui illo non peccante fuisset venturus vt glorificator tantùm, illo peccante venit etiam vt redemptor, in quo opere redemptionis superabundare gratiam videmus, vt possimus dicere, O felix culpa quæ talem ac tantum meruit habere redemptorem.

Argumentabatur & quarto sic. Prædestinatio Dei est ęterna; Ergo prędestinatio Christi non præsupponit peccatum, quod fuit ex tempore. Respondet quòd prædestinatio præsupponit præscientiam futurorum. Sicut enim Deus prædestinat salutem puta Paulo per orationes B. Stephani, ita etiam Deus prædestinauit opus incarnationis in remedium peccati. Hæc S. Doctor, quorum sensus est, Etsi prædestinatio Dei sit æterna, non inde sequitur, Ergo prædestinatio Christi fuit in mēte Dei ante præuisionem peccati: quoniam etiam præuisio ipsa Dei æterna est. Vult ergo B. Thomas, primò in mente Dei fuisse præuisionem peccati ab æterno, & tunc fuisse ordinationem vnionis Christi, quam consequuta sit prædestinatio eius ad gloriam. Verùm contra hanc B. Thomæ doctrinam argumentatur Scotus, Si prędestinatio cuiuscunq; ad gloriam præcedit ex parte subiecti naturaliter præscientiam peccati cuiuscunq; vel damnationis, quanto magis hoc debet dici de prædestinatione Christi ad gloriam?

Respondet Caietanus assumptum Scoti esse falsum, quia in prædestinatione Petri primò est in mente Dei peccatum Petri & deinde ipsius prædestinatio, & loquimur de peccato actuali. Hoc autem Caietani commentum vere adeò falsum esse existimo, vt (saluo honore qui illi debetur) non ducam dignum quod ad disputationem ponatur. Nam antequàm peccaret Petrus illud peccatum, fuit in gratia, quam gratiam obtinuit propter prædestinationem, quia gratia in his qui prædestinati sunt (vt & ipsi docent) est effectus prædestinationis. Similiter falsum est quòd prædestinatio Pauli præsupposuerit peccatum eius & orationem Stephani, sed contrà, ipsius prædestinationis effectus fuit oratio Stephani pro Paulo. Quia.n. prædestinatus fuit, ideo parauit Dominus peccato eius remedia, sicut docet ipse B. Thomas in Quarto. Non enim per orationes aliorum fit prædestinatio cuiuslibet, sed ipsæ orationes sunt effectus prædestinationis. Nam vere est inopinabile dicere de quolibet ꝙ pręuiso eius vel alterius peccato prædestinetur: quoniam peccatum sui natura obuiare potius debet prædestinationi, q̄ ei dare occasionem, & præsertim peccatum actuale cuiuscunque.

Ad hæc, Quotquot sunt prædestinati, in Christo prædestinati sunt, & hi ante mundi constitutionem, idest, anteq̄ cęteri mundani appareāt in conspectu Dei, & consequēter ante peccatum cuiuslibet, etiā ipsius Adę.

Vnde Dominus de se ait: Ab initio & ante secula creata sum, videlicet in mente & prædestinatione Dei. De qua re abundius in Opusculis nostris videre licet.

Ad hæc, Caietani doctrina hæc est. Effectuum aliqui constituuntur per prædestinationem, aliqui ordinantur tantum. Qui constituuntur per illam, præceduntur ab illa. Econuersò autem qui ordinantur. Verbi gratia, Petri anima prædestinata ad gloriam, anima quidem ordinatur tãtum, & non constituitur per prædestinationem, & sic prædestinationi præsupponitur. Gratia autem & gloria constituitur & ordinatur: & sic sunt effectus prædestinationis, ante quos præsupponitur prædestinatio. Omnes autem res naturales quæ non constituuntur per prædestinationem, & effectus naturales, præsupponuntur prædestinationi. Et quia peccata sunt in hoc ordine rerum naturalium, ideò præsupponuntur etiam ipsa peccata prædestinationi: quoniam nostrum peccare non spectat ad ordinem gratiæ, sed ad ordinem naturæ, quia ex nobis solùm peccamus. Hæc illè, quæ certè mihi monstra videntur. Et adiecit, Et si perspicacius consideremus, videlicet ordinem naturæ, ordinem gratiæ, & ordinẽ Dei & creaturæ simul, hoc est, vnionis, videbimus ꝙ secundus supponit primum, & tertius vtrunque. Et similiter præordinatio & præuisio primi præsupponitur à pręordinatione & præuisione secundi. Et similiter præordinatio & præuisio tertii, presupponit ꝑordinationẽ ac ꝑuisionẽ vtriusq;. Ita ꝙ Deus ordinauit primò vniuersum secundũ ordinem naturæ. Et qm̃ vniuersum secundũ talem ordinẽ non attingit ad fruitionem diuinam, superaddidit ordinẽ gratiæ. Et quoniam talis ordo non pertingit ad vnionem summo modo possibilem cum Deo, præordinauit creaturam ad vnionem personalem cum Deo. Quocirca cum peccatum pertineat partim ad ordinem naturæ, partim ad ordinem gratiæ vt opposita illi, consequens est ꝙ prædestinatio IESV Christi vt sit filius Dei, præsupponat præuisionem futurorum peccatorũ, vtpotè spectantium ad præsuppositos ordines in genere causę naturalis. Hęc sunt Caietani. Ego vero vix adducor vt super huiusmodi cõsiderẽ: sed propter eos qui hæc putant esse oracula suscipiendus est labor.

Primùm, ꝙ peccatum pertineat ad ordinem naturæ, falsum est: quia peccatum est contra ordinem gratiæ ac naturę: ita vt natura & gratia etiã præsupponantur peccato.

Adhæc, si verè peccata pertinent ad ordinem naturæ, & hic ordo pręcedit ordinem gratię, sequitur vt coram Deo omnia peccata hominũ præsentata prius fuerint q̃ sit datio gratię cuiuscunq;, puta Adę, ita vt in mente Dei & prouidentia sua prius oportuit peccare Adam & Antichristum, q̃ Adam ipse præpararetur ad gratiã. Prius igitur expectauit Deus videre peccatum Adæ vt sic pręPararet illum ad gratiam. Et similiter omniũ peccatorum habuit præuisionem, etiam Antichristi (quia peccata sunt in ordine naturę) priusquàm vellet Adę aut cuiquàm hominum, etiam ipsi Christo, gratiam. Qui autem potest ista sibi persuadere, certè autoritate ducitur, non ratione; voluntate, non intellectu. Nimis enim absona sunt hęc & absurda.

Ad hæc, Prius ergo est peccatum Antichristi & omnia peccata mundi, quia spectant ad ordinem naturæ & gratiæ, quàm sit incarnatio ipsius Christi in mente Dei, & ita peccatum quod est contra gratiam, & Antichristus qui est contra Christū, præsupponitur ipsi gratiæ & ipsi existentiæ Christi. Quomodo ergo dicitur Antichristus? Qui potest capere capiat.

Vide quid faciat velle defendere positionem ex zelo ad æmulationem. Nihil enim puto posse absurdius, imò ignominiosius dici aduersus dignitatem existentiæ Christi, quàm ipsius existentiæ prædestinationem in mente Dei fuisse post prouisionem ac præuisionem omnium creaturarum & omnium effectuum tam bonorum quàm malorum: quod tamen necesse est dicere iuxta hanc doctrinam, vt planè porrigit. Nam vult & monstra esse præuisa in mente Dei & præordinata, etiam cursus leporum, prius quàm fuerit existentia Christi: quod non solum est contra manifestissimas Scripturas, verum etiam contra id quod sanæ mentis homo possit admittere, cum hæc doctrina maximè dignitatem Christi extenuet.

Ad hæc, prædestinatio aliorum prçter Christum, pertinet ad ordinem gratiæ, quia Christus pertinet ad tertium ordinem vnionis. Ergo prior est aliorum prædestinatio quàm ipsius Christi. Quis verò piæ mentis homo ista cum audit non exhorrescat? siquidem quotquot prædestinati sunt, in ipso Christo Domino nostro, vt testatur Apostolus, prædestinati sunt.

Ad hæc, Cum argumentaretur Scotus, ꝙ ordinatè volens, prius vult finem, & postmodò quæ sunt propinquiora fini. Sicut enim vult alicui prius gloriam quàm gratiam, sic inter prædestinatos prius vult illi gloriā quem vult esse fini propinquiorem, quàm cuiuis alteri. Nam & cuilibet vult prius gratiam & gloriam, quàm eius aut cuiuscunq; peccatum prçuideat. Hæc certe manent insoluta.

Argumentabatur etiam Scotus, Quòd redemptio humani generis non est tantum bonum quantum anima Christi. Ideò hanc primùm & magis debuit Deus velle. Negat Caietanus ex maius volibili sequi magis volitū de facto: quoniam salus omnium hominum est magis volibilis quàm salus paucorum aut certe non omnium, nec tamen magis uolita de facto. At nos dicimus eam esse magis uolitam de facto uoluntate antecedente, secundum quam est magis uolibilis. Voluntate autem consequente non est magis uolibilis, quia obstant peccata, & ideò non magis uolita. Anima aūt Christi & eius existentia simpliciter est magis uolibilis quàm redemptio humani generis, quia simpliciter est maius bonum. Et reuera intolerabile uideri potest recte arbitranti atque semota sectarum affectione, Dominum Deum ita ordinauisse Adæ salutem vt in omnem euentum esset illa potiturus, Christi autem existentiam & gloriam ordinasse in eum tantum euentum, si peccasset primus ille parens Adam.

Cætera Caietani quæ super his falsis fundamentis ædificata sunt, prudens omitto, ne frustrà verba effundam. Illud firmiter teneatur, ꝙ quæ sunt gratiæ in oculis Dei, vt prouideantur à Deo, nō præsupponunt omnem prouidentiam & præuisionem omnium rerum & euentuum naturalium, sed eorum tantum sine quibus gratiæ ordinatio minime fieri posset,

aut forte decenter nequaq̃ fieret. Itaq; vt Petrus prædestinetur ad æternam gloriam, sempiternámq; felicitatem, oportet constituere Petrum esse in rerum natura, non autem q̃ ille etiam prius comederit, biberit, egesserit, & alia fecerit innumera quæ naturalia sunt, neque q̃ vel bene egerit, vel male. Nam si merita non sunt ratio prædestinationis nec occasio illius, quanto minus erunt ipsa demerita? Et hæc satis ad quæstionem.

Gratias Domino IESV CHRISTO prædestinato in gloriam nostram post suam.

REGESTVM

A B C D E F Omnes sunt terniones.

Excudebat Romæ Antonius Bladus Typographus Apostolicus
Mense Nouembris Anno Domini M. D. LI.

DISPVTATIO
R.P.F. AMBROSII CATHARINI
POLITI EPISCOPI MINORIENSIS
De Cultu & adoratione Imaginum.

HRISTIANORVM cultum & adorationem ad Imagines alio libello aduersus hæreticos defendi, nō tamen quæstiones ibi quæ inter catholicos uersantur excussi. Nam cum nemo catholicus sit qui nō probet usum Imaginum ad memoriam & doctrinam & animi excitationem: dubitant tamen nonnulli, nunquid ipsis Imaginibus ullus cultus ac ueneratio debeatur, & quænam & quo pacto. Qua de re nunc facere disputationem censui non inutile.

Vt ergo propositæ quæstionis ueritas illucescat, Primò uidendum est, Vtrum pingere aut sculpere simulacra sit reuera in Scripturis prohibitum. Videtur enim prima facie, ut Iudæi uolunt, prohibitum in Decalogo, dicente Domino: Non facies tibi sculptile, neq; omnem similitudinem quæ est in cœlo desuper, et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra &c. Quòd si fateamur prohibitum, additur, Vtrum ex se sit malum, an contrà potius iccirco malum quia prohibitum. Quòd autem non ex se sit malum, facile potest ratione persuaderi, cum & pictura & sculptura inter artes ponantur non illaudatas, unde & multi cum laude in historijs memorantur & uiuunt: imò in ipsa Scriptura sancta laudatur Beseleel quòd fabrè effigiaret instructus à Domino. Hoc si ex se malum esset, nunq̃ Deus eam artem illum docuisset, nec iussisset sculpi Propitiatorium et Arcam et Cherubim & Leones & Boues, nec mandasset Moysi ut Serpentem æneum erigeret in deserto.

Facere Imagines non est ex se malum.

Cum igitur non sit ex se malum pingere aut sculpere simulacra & Imagines, uidendum est Vtrum reuera simpliciter sit prohibitum in Scripturis: quod erat propositum prius. Sunt enim qui negent simpliciter fuisse prohibitum pingi aut sculpi Imagines et simulacra, sed solùm conditionaliter, ad colendum ea, ita ut si non ob hanc causam pictum quid aut sculptum fuisset, non fuisset præuaricatio mandati. Huic autem opinioni uidetur attestari Scriptura ubi legitur: Non faciatis uobis Idolum & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra uestra ut adoretis eum &c. Ecce quomodo non simpliciter uidetur esse prohibitum facere sculptile aut Imaginem & huiusmodi: sed hac mente, uidelicet ad adorandum & colendum ea. Sed est aliorum sententia uerior, ut simpliciter interdictum intelligamus Iudæis pingere aut sculpere quidpiam quod posset more Gentium redigi in cultum, à quarum ritibus uolebat Deus illum suum populum abhorrere. Quare, tametsi ex se non esset malum sculpere aut pingere ullam Imaginem ad aliquem usum non malum, saltem ad oculorum oblectationem: attamen quia poterat facile inde exoriri malum, ut more Gentium adorarent & colerent Idola (Nam & ipsi in hoc scelus sua quadam admirabili insania prouocabantur, quasi æmulatione Gentium) Idcircò simpliciter dicendum est (sicut & uniuersaliter semper intellectum fuit) non licuisse Iudæis propria & priuata autoritate ullas Imagines aut ulla simulacra effingere. Non .n. semper quod prohibetur, ideò prohibetur quia sit malum, sed uel ad tentationem & ueræ obedientiæ exactionem, sicut primis Parentibus contigit, quibus interdictum fuit de ligno uitæ edere: uel ad cautionem, ne quod non est ex se malum, si permittatur ac liceat, facile ad malum atq; illicitum adducat aut impellat. Sicut quùm prohibentur ciues portare arma, nō prohibētur quia simpliciter portare arma sit malum, sed quia in ciuitate fortè seditiosa ea licentia perduceret ad malum. Ita erat in proposito sicut dictum est, uidelicet propter periculū idololatriæ prohibitum fuisse simpliciter ne ullum sculptile aut ullā similitudinem facerent. Huic autem sententiæ attestatur Scriptura ubi prius absolutè ait: Non habebis Deos alienos coram me. Et subdit: Non facies tibi sculptile, neq; omnem similitudinem quæ est in cœlo &c. Et confestim subiecit: Non adorabis ea neq; coles. Vbi duo apparent præcepta diuisim: alterum non facere, alterum non colere. Astipulatur huic sententiæ & quod legitur Deuteronomio cap. 5. & cap. 4. Vbi habetur: Nō uidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est uobis Dominus in Horeb de medio ignis: ne fortè decepti faciatis uobis sculptam similitudinem omnium iumētorum quæ sunt super terram, uel auium sub cœlo uolantium, atq; reptilium quæ mouentur in terra, siue piscium qui sub terra morantur in aquis: ne fortè eleuatis oculis ad cœlum uideas Solem & Lunam & omnia astra cœli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Domi

Imagines facere prohibitum Iudæis.

Exo. 20.

nus Deus tuus in ministerium cunctis Gentibus quæ sub cœlo sunt. Hæc ibi: Vbi uidetur omnino simpliciter prohibitũ quicq̃ sculpi propter idololatriæ periculum.

Cur Dominus iussit fieri Cherubim &c.

Sed hinc oritur dubium: Si periculi gratia ue.abantur similitudines, ne adorarentur: cur Dominus iussit sculpi Cherubim & Propitiatorium, quod erat oraculum, & ibi fieri adorationes? Et cur iussit exaltari Serpentem & ad illum spectari, quod non erat nisi quædam adorationis modus? Vnde & incensum illi adolebant, ut ait Scriptura. Quòd si per has similitudines Serpentis & Cherubim & Boum & Leonum non dabatur causa ad scelus, nec incurrebatur periculum: cur ergo probibitum fuit tam uniuersaliter ne quam ipsi formarent sibi similitudinem? Difficile hoc argumentum profectò. Verùm ex illius resolutione ueritatis resultabit manifestatio.

Errorum pericula uersabantur ex omni parte hanc circa rem, quibus oportuit occurri. Si enim non prohibuisset fieri simulacra Deus et similitudines, periculum idololatriæ incurrebatur, sicut iam diximus. Rursum, si stante illa prohibitione non iussisset pingi uel sculpi & erigi aliquid aliquo modo adorabile, reliquisset magnam rationem Iudæis omnino reprobandi omnem Imaginem ac similitudinem & omnem modum adorandi ad illas: & meritò putassent illud ex se esse malum, & nulla ratione posse unquam licitum reddi: quod certè præiudicasset ueritati ac legi gratiæ quam præordinauerat. Stabat igitur prohibitio illis eo tempore congruentissima, ne quam ipsi propria & priuata autoritate sibi facerent similitudinem. Et ut hoc non tanquam ex se malum arbitrarentur fuisse probibitum: alia parte prouidit dum iussit erigi Serpentem illum, & sculpi Cherubim & Leones & Boues. Voluit enim per figuras illas significare illud per quod reddi poterant licita simulacra & quandoq; etiam adorationes ad illa. Nam per Serpentem proculdubio CHRISTVS crucifixus designabatur: & per illos duos Cherubim CHRISTVS et MATER. Creditur enim traditione acceptum, illos Cherubim fuisse humanæ formæ, sed alterum marem, alterum uerò fœmellam, sponsum & sponsam, puerum ac puellam, ut summa puritas et innocentia significaretur eorum, scilicet Filij & Matris, sponsi & sponsæ, per quos ad nos propitiatio & redemptio ueniebat. Erant enim super Propitiatorium, alter ex una parte, alter ex alia: qui extendentes alas super Propitiatorium siue oraculum, tegebant illud, et sese mutuò et illud respiciebant. Hoc nunq̃ intellexerunt Iudæi carnales, nec habent quicquam quod super his loquantur, & dubia literæ resoluant.

Cherubim quid significarent.

Nos autem nunc ad rem nostram illud sanæ doctrinæ accipimus, prohibitionem illam sculptilium & omnis similitudinis factam fuisse ad compescendam priuatam autoritatem, & ipsius prohibitionis rationem solummodo fuisse periculum Idololatriæ, ut eo periculo cessante, etiam mandatum cessaret, & huius rei admonerentur Iudæi in tempore Messiæ, & agnoscerent quem ignorantes coluerunt.

Quo in loco insurget quis & dicet: Si periculum Idololatriæ erat causa illius prohibitionis, potuisset igitur aliqua similitudine exculpi ipse Deus & adorari eius Imago, cum Deus ipse sit omni ueneratione & cultu dignus, ac per hoc nullum fuisset Idololatriæ periculum: & tamen neq; hoc Hebræi quasi licitum sibi arbitrabantur. Ad quod respondemus, Deus ipse uerus non poterat ulla similitudine repræsentari: ideò quicquid de pictura aut sculptura mente exciperemus, nullo pacto nobis repræsentare Deum uerum potuisset. Quicquid ergo pictum aut sculptum fuisset gratia repræsentandi Deum ipsum: quoduis aliud magis repræsentasset quàm Deum. Quapropter si etiam repræsentatum coleretur, aliquid aliud quàm ipse Deus coleretur pro uero Deo: quod esset Idololatria manifesta. Quamobrem B. Ioannes Damascenus in capite de Imaginibus dixit: Magnæ impietatis & insipientiæ est figurari quod diuinitatis est. Prædixerat enim Scriptura, Cui similem fecistis Deum, aut quam Imaginem ponetis ei? Et B. Paulus: Non debemus æstimare auro & argento & lapidi sculpturæ artis & cogitationis hominis diuinum esse simile.

Verùm nec sic quiescimus. Nam Deus seipsum per similitudines nonnunquam ostendit prophetis, ut patet in sacris literis: cur igitur non licuisset eo modo illum pingere? Exempli gratia, Danieli ostensus est omnipotens Deus Pater per Imaginem uiri antiqui dierum sedentis in throno candido, induti uestimento tanquàm niue, & capilli tanquàm lana alba. Si igitur incircunscriptibilis erat Deus et ineffigiabilis, cur tamen sic apparuit Prophetæ? Et cum talem haberent iam designatum in Scriptura per Prophetam, cur idem prohibeatur fieri in pictura per artifices? Et quod de Deo dico, etiam de Angelis dictum uolo, qui cum sint & ipsi incorporei, consequenter ineffigiabiles sunt. Præterea, nunc in ecclesijs non solùm Angeli, uerùm etiam sanctissima ipsa TRINITAS depingitur et colitur, et Spiritus sanctus per columbam significatur. Quo pacto igitur redditus est Deus effigiabilis, qui ante non erat? Et ubi illud, Ego Deus et non mutor? Quòd si hoc malum est, cur tolerat Ecclesia Dei sancta?

Respondetur ad hæc: Cùm Dominus prophetis illis figuris seipsum designabat, simul intelligentiam quoque præstabat, ne per illas prophetæ fallerentur: nec bonum erat sic illum proponere turbis sicut sese indicabat prophetis. Illæ enim ut crassæ & imperitæ & indociles, facile inde contraxissent errores: siquidem & pleriq; uiri docti concipienies mente Deum, sicut non nisi in specie & forma humana concipiebant, nec alia species occurrebat: sic etiam talem esse arbitrati sunt, hoc est, Deum esse corporeum & humanæ formæ: quod est manifestè falsum atq; insulsum, & ab omnibus in Ecclesia Dei iam explosum. Nunc igitur cum iam manifestatus sit hic error, & chri=

christianitas repleta sit scientia Dei, & omnes obligati sint credere apostolicæ & catholicæ doctrinæ, quæ de Deo recta sentit & tradit, non est metuendum ne prætextu picturæ aut sculpturæ in errorem ullum incurramus: sicut nec incurrimus prætextu Scripturæ quæ Deum certa aliqua Imagine ac similitudine prophetis ostensum fuisse describit. sed in qualibet similitudine aliquam Deo conuenientem proprietatem licebit absq; errore agnosci. Verbi gratia, depingatur Deus Pater ut est apud Danielem in specie uiri, antiquus dierum, sedens in throno candido: significabitur nobis ea pictura, diuina maiestas, æternitas, sapientia: & ille thronus candidus significabit Ecclesiam sine macula & ruga, in qua quiescit: & ita cæteræ circunstantiæ depictæ aliquid nobis referent conueniens Deo. Nec quisquam adeò desipiet iam nunc, ut ex illa figura accipiat sibi propterea, ut certum præstituat, Deum esse corporeæ aut humanæ formæ: cum nemo nesciat pictores non omnia imitari posse & formare ad ueritatem. Quòd si quis fortè hebes & imperitus aliter sentiat, uidelicet Deum aut Angelũ esse humanæ formæ, non hoc tam ex pictura accipiet, quàm ex priore falsa illi hærẽte existimatione: siquidẽ, ut Marcus Tullius ait, Quicunq; Deum imaginatur siue uigilans siue per somnium dormiens, nullam aliam illi formam tribuere potest quàm humanam, cum nullam nos uideamus spectabiliorem: & ob hanc causam Angeli in ea specie apparuerunt hominibus, & quasi homines in scripturis describuntur: ut Beatissimus Pater Dionysius eleganter docet. Quin & Dominus noster in parabolis Deũ per hominem et patrem familias sæpè designat. (De cœlest. hier. cap. 15.) Quamobrem instruendi sunt rudes de ueritate rei, non autem propter eos omittenda est quæ potest de ipso Deo à cordatis uiris etiam per picturas salubri recipi disciplina ac notitia. Quòd uerò Spiritussanctus in figura columbæ depingitur, minus præstat ad errorẽ occasionẽ. Nã, ut B. Dionysius elegãter docet, quanto sunt dissimiliores similitudines quæ nobis referunt Deum, tantò minus periculosæ sunt. Nemo enim ita est stultus ut Spiritumsanctum putet esse columbam, aut formam habere columbæ: sed confestim in columba, eius sanctitatem ac puritatem intelligit significari.

Quod uerò de Messia, qui in specie hominis expectabatur, nulla olim fieret similitudo, rectum erat. Nondum enim uenerat, nec erat satis tunc reuelatum de illo, nec eius dignitas benè cognita, nec certa erant magnifica eius acta ac gesta, ut in illis posset per simulacra & picturas ostendi: & adhuc manebat nonnihil periculi Idololatriæ ne similiter ad alios prophetas transferretur hic honor, & ad Mosen potissimum aut Abraham & Dauid patres eius. Non enim erat dignum illud eis tribuere ut per Imagines colerentur, quod & Deo & Messiæ & Angelis negabatur: nec fuisset illa licentia citra Idololatriæ periculum. Et reuera non decuit tunc quicquam esse ad hoc religiosum adorationis opus uerè sanctificabile & aliquo cultu & honore dignum antequam ipse omnium sanctificator ueniret, eò quòd durante peccato cuncta erant immunda.

Verùm unus adhuc scrupulus restat dissoluendus. (Dubium de adoratione Serpentis.) Legimus enim quòd Domini mandato Moses erexit Serpentem illum æneum, & diximus quòd eum Hebræi colebant, quoniam incensum ei adolebant, &, quod est magnopere considerandum, hoc seruatum fuit usq; ad tempus Ezechiæ Regis. Hic enim quæritur, Vtrum ille cultus esset conueniens & iuxta Dei mandatum, an non. Si asseritur conueniens: cur ergo Ezechias prohibuit, & iussit eum Serpentem confringi, uituperans illum, et derisoriè eum appellans NEVSTAN, idest, ænulum? Quod factum Scriptura in laudem illius Regis commemorare uidetur. Quòd si negatur fuisse conueniens cultus ille: quomodo ergo Moses & alij prophetæ & Dauid tam diu illam superstitionem tolerarunt, nec Dominus misit in aliquem prophetarum spiritum zeli, ut eam idololatriam detestaretur & admoneret? Verè hic locus non facilem uidetur habere resolutionem, nisi dixeris quòd reuera malè fecerunt adolentes ei incensum, idest, sacrificantes illi. (Solutio dubij.) Neq; enim fuit eis mandatum à Domino ut sacrificarent ei, sed hoc solummodo ut ad illum aspicerent quasi signum. Quod autem est signum, alterius signum est: ut sic intelligerent non ab eo exire illam sanandi uirtutem quæ ex illo exire uidebatur. Nam quid uirtutis poterat ex inspectione illius statuæ procedere ad sanandos saucios à uerorum serpentum morsibus? Illa ergo uirtus, non signo, sed signato erat tribuenda: & similiter illa statua tanq̃ signum erat aspicienda, ut inde mens ad prototypum euolaret: quod quia non est factum, sed eò processum ut more Gentium illud simulacrum adoraretur tanquam ibi esset illa uirtus sanandi, et non in exemplari: iccircò Ezechias iussit illud Serpentis simulacrum confringi. Quia igitur adoratio et exhibitio incensi poterat esse conueniens, & certè fuisset si relata fuisset ad prototypum: iccirco tacitè fuit tolerata ac permissa, cum error esset in mente adorantis, non autem in externo illo cultu, qui (ut dixi) defendi poterat si non signo, sed signato redditus fuisset. Error ergo processerat in hoc quòd non iam inspiciebatur & adorabatur illud (sicut præcepit Dominus) ut signum referens signati uirtutem, sed quasi habens in se sanctificationem & uim aliquam diuinam, sicut existimabant Gentes de Idolis suis. Quare ad hunc Gentium errorem amouendum iussit Ezechias confringi Serpentem illum, uocans ænulum, ut quiddam despicabile & indignum cultu.

Hactenus ergo uidimus quid prohibitum erat Iudæis, ut errores Gentium non incurrerent. Prohibebantur enim primùm adorare Deos alienos, & hoc quia malum erat ex se, & scelus Gentium. Prohibebantur item nedum adorare, sed etiam facere propria autoritate simulacra, ne similiter more Gentium adorarent ea. Quæ autem Dei mandato siue picta siue sculpta in tabernaculo & in templo erant, debebant dum-

taxat habere pro signis & figuris eorum quæ futura erant in Ecclesia, & non adorare illa, sed ad illa, seu coram illis externam habere adorationem, referentes omnem cultum spiritualem ad Deum & CHRISTVM qui in illis significabatur.

Quid dicendũ de Imaginibus inter christianos.

EX his iam dictis, ex parte quid sit dicendum de Imaginibus aut simulacris in Ecclesia Dei, acutus lector facile potest educere: nempe illud primùm, ut omne quod ex se malum est, etiam in Ecclesia prohibitum intelligatur. Ergo totum hoc, uidelicet habere Deos alienos, & simulacra illis erigere, & colere atq; adorare illa quouismodo, ut potè malum ex se, ideò perpetua prohibitione interdictum. Hæc enim in Gentibus detestatur Scriptura.

Verùm fuit nescio quis, ut B. Augustinus testatur, qui cum esset idololatra, suas uolens tueri partes, aduersus Scripturas conquerebatur, quòd immeritò ab eis eo nomine Gentes damnarentur, quasi essent Idolorum uel simulacrorum cultores. Aiebat enim: Non ego illum lapidem colo, nec illud simulacrum quod est sine sensu, nec audit auribus, nec uidet oculis. Non ego illud colo, sed adoro quod uideo, & seruio ei quem non uideo. Hæc ille. Cuius hic erat sensus, quòd quamuis externum honorem redderet ante lapidem, internus tamen, qui erat latriæ, ferebatur in numen quod colebat, & in lapide repræsentabatur. Poterat fortassis ille homo hoc ita de se testari, sed uniuersaliter aliud erat: unde alij ea excusatione non defendebantur, qui, teste Scriptura, in ipsis simulacris esse aliquam uirtutem diuinam arbitrabantur propter Dæmonum deceptiones, qui in illis responsa reddebant, & nonnulla prodigia ostendebant. Neq; tamen ille homo se propterea defensabat à scelere: quoniam & si fortè rectè sensisset de lapide, non tamen rectè de numine qui erat falsus aliquis Deus. Quocirca duplici tenebatur errore. Primò quòd falsum Deum pro uero Deo colendum sibi proposuisset: deinde quòd etiam eius Imaginem adorasset, aliquem illi cultum exhibens propter numen, hoc uel ipso confitente cum dixerit: Adoro quem uideo. Sed ad rem nostram.

Gentilium error circa simulacra.

Secundò ex dictis illud etiam educitur, cum iam Deum uerùm non ignoremus, & iam dudum falsos Deos abiecerimus, et ab ipso uero Deo seruos & sanctos eius recta ratione disiungimus, & in cultu nostro interiore segregamus, nulli latriam præterquàm ipsi Deo deberi scientes: nihil pericli posse accidere eorum quæ Gentibus contingebant de falsis Dijs, ac propterea iam nullum habere locum quod legitur in Decalogo: Non facies tibi sculptile &c. cum præceptum illud ita tunc absolutum rem prohiberet (sicut diximus) non ex se malam, sed ea ratione ne ea licentia ad malum alliceret aut induceret, uidelicet ut falsi Dij pro ueris inducerentur & colerentur, cuius rei tunc periculum magnum erat in Iudæis promptis ad æmulandum Gentes, ut passim sacræ scripturæ docet historia, & sic inanimatis signis diuinus honor tribueretur. At iam nunc, hac periculi ratione cessante, meritò & ipsum præceptum cessauit, cum de Idolis & falsis Dijs iamdudum triumphauerit Dominus IESVS, & liberatæ sunt Gentes, nec metuendum est ne rursum ad idololatriam propter Imagines recurrant, sicut calumniosissimè hæretici incusant, atq; impiissimè Dei Ecclesiam matrem suam sugillant. Præterea, iam illud mandatum, ut diximus, eò pertinebat, ne quis priuata propriaq; autoritate sculperet quidpiam, aut similitudinem faceret. At Imaginum in Ecclesia introductio & approbatio, non priuata hominum autoritate contigit, sed Spiritu Dei Apostolos & seruos suos inspirante, et Ecclesia ipsa approbante et præcipiente. Est .n. ueterum traditionibus acceptum, ab Apostolis hoc Imaginum institutum incœpisse. Fertur, B. Athanasio narrante, Nicodemus primò Imaginem CHRISTI habuisse, & Gamalieli reliquisse, qui illam tradidit Beato Iacobo Apostolo fratri Domini. Nota item est historia illius sanctæ mulieris, quæ à fluxu sanguinis curata fuit. Ipsa enim rem gestam curauit sculptura exprimi, ut semper ante oculos haberet Domini beneficium. Eusebius à Seth filio Adæ primùm cœpisse pingi Dominum nostrum narrat. B. Lucam quoq; Euangelistam & CHRISTI & VIRGINIS nonnullas reliquisse pictas Imagines constantissima est populorum fides & antiquissima, quæ & uarijs in locis solemniter ostenduntur. Sunt præter hæc historiæ multæ ac testimonia sanctorum uirorum Basilij, Chrysostomi, Damasceni, & aliorum plurimorum pro hoc Imaginum ritu, quæ contemnere non potest nisi homo superbus & omninò malè catholicus, præsertim cum et in plerisq; Synodis et sexta ac septima fuerit contra hæreticorum insaniam & rabiem commendatus & confirmatus hic Imaginum usus in ecclesijs: & B. Gregorius Serenum Massiliensem Episcopum temeritatis arguerit, quòd iussisset Imagines auferri de templis.

Nullum periculum Christiano ex imaginibus.

Hæreticorum calumnia.

Imaginum usus ab Apostolis introductus.

Non est ergo fas ulterius contra ritum Imaginum quicquam audere: quo solo ausu comprobantur hæretici & schismatici quicunq; siue facto siue uerbo contra Imagines insurgunt. Etenim à sacris Imaginibus multum utilitatis percipit homo si his legitime utatur, non autem ad oculorum oblectationem, quemadmodum fit ubi quàm fabrè & eleganter sculptum quid aut pictum sit contemplamur, ipsam solummodo artem & artificis manum admirantes, non de eo quod repræsentatur cogitantes. Hoc autem est curiosorum. Non .n. id solatij & oblectationis oculorum intendit in usu Imaginum Ecclesia, quæ non uult nos sistere in Imagine, sed ad id maximè quod Imagine repræsentatur continuò animum euolare. Et propterea Imagines quas probat Ecclesia illæ sunt quæ nobis referunt certam rem, siue personam, siue aliquid gestum uel actum quod ad doctrinam uel memoriam uel ædificationem & excitationem pertineat spiritualem. Indigent enim

Quas Imagines Ecclesia probet.

his

bis Idiotæ & illiterati ad doctrinam mysteriorum & beneficiorum Dei, ut quod alij de Scripturis addiscunt, ipsi hauriant de picturis. Sicut ergo uiolare Scripturas sacrilegium est, quia libros literatorum sacros uiolas: ita uiolare picturas; cum sint & ipsæ sacri libri Idiotarum. Indigent etiam præter Idiotas cæteri mortalium Imaginibus ad rememorandum & recolendum ea quæ assiduè ante nostros oculos uersare deberent de CHRISTO, *quæ pro nobis gessit, quæ passus est. Cum enim simus homines, non Angeli, & per sensus hauriamus quæcunq; mente inspicimus & pertractamus; ea quæ mente quasi sopita delitescunt, eiusmodi sensibilibus obiectis excitantur & fit rememoratio. Obiecta enim nobis per Imagines angelica salutatione, continuò illud immensum recolimus beneficium, quo nullum poterat nec excogitari nec esse maius ad dignitatem & felicitatem nostram. Hinc excitamur ad gratiarum actiones & glorificationem summæ* TRINITATIS, *& animus ad feruorem dilectionis in spiritu humilitatis & obedientiæ miris modis incenditur. Et quùm nobis repræsentatur* CHRISTVS *ex utero Beatissimæ* VIRGINIS *recens natus & in præsepi positus, adoratus à* VIRGINE, *clarificatus ab Angelis hymno sancto: quæ (rogo) in pio corde & quàm ingens creatur delectatio, dum exultat & dicit, Puer natus est nobis, Filius datus est nobis? Mitto cætera mysteria. Sola illa Imago* CHRISTI *crucifixi quantus est liber, quàm longum latumq; uolumen? Ibi enim maximè & cuiuis contemplari licet quæ sit longitudo, latitudo, altitudo & profundum potentiæ, bonitatis, sapientiæ, et consilij eius: inde omne exemplum cunctarum uirtutum accipere et omnem excitationem bonorum desideriorum. Verùm de his latius alio libello scripsimus. Nunc satis est innuisse: quoniam hac de re nō est inter catholicos controuersia.*

VErùm (ut ab initio diximus) de ipsarum Imaginum cultu ac ueneratione, etiam inter Catholicos aliqua est disputatio, uidelicet, præter utilitates prædictas & solatia spiritualia quæ de Imaginibus capiuntur, Vtrum etiam ad hoc sculpantur uel pingantur Imagines ut ipsæ adorentur, & aliquis eis cultus reddatur. Sunt enim qui hoc omninò negent, & clament esse Idololatriam. Videntur autem non futilibus argumentis moueri, nec absq; maiorum, imò Scripturarum autoritate. Haud enim dubium Scripturam uituperasse Idola & simulacra paganorum, nō solùm quia repræsentabant falsos Deos, uerum etiam quia ipsa Idola erant opera manuum hominum, & sine ullo sensu, ut uel ex hoc ipso nullam mererentur uenerationem & cultum ex seipsis. Et hanc opinionem probare uidentur nōnulli antiquorum doctorum si quod aliquando scripserunt consideremus. Ecce B. Gregorius qui doctrinam maiorum callebat, iam recepto usu pingendarum Imaginum, Serenum quendam Massiliensem Episcopum, qui Imagines, ne adorarentur, confringi iussit, his uerbis prima epistola admonuit: Prætérea indico dudum ad nos peruenisse quòd fraternitas uestra quosdam Imaginum adoratores aspiciens, easdem Ecclesiæ Imagines confregit atque proiecit. Et quidem zelum uos (ne quid manufactum adorari possit) habuisse laudauimus, sed frangere easdem Imagines non debuisse iudicamus. Iccircò enim pictura in Ecclesijs adhibetur, ut hi qui literas nesciunt, saltem in parietibus uidendo, legant quæ legere in codicibus non ualent. Tua ergo fraternitas & illas seruare, et ab earum adoratu populum prohibere debuit: quatenus & literarum nescij haberent unde scientiam historiæ colligerent, & populus in picturæ adoratione minimè peccaret. Hæc ille. Et ad eundem in alia epistola, iterum illū corripiens, & præcipiens ut rei ueritatem populo prædicaret, in hunc modū scripsit: Dic frater, à quo factum sacerdote aliquando auditum est quod fecisti? Si non aliud, uel illud te non debuit reuocare, ne despectis alijs fratribus, solum te sanctum & esse crederes sapientem? Aliud est .n. picturam adorare; aliud per picturæ historiam quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus Scriptura, hoc Idiotis præstat pictura cernētibus: quia in ipsa etiam ignorantes uident quod sequi debeant, in ipsa legunt qui literas nesciunt. Vnde & præcipuè Gentibus pro lectione pictura est: quod magnoperè à te qui inter Gentes habitas attendi debuerat, ne dum recto zelo incautè succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi uerò non debuit quod non ad adorandum in Ecclesijs, sed ad instruendas solummodo mentes fuit nescientium collocatum: et quia in locis uenerabilibus, Sanctorum depingi historias non sine ratione uetustas admisit. Et paulò post, quia illo facto Episcopus ad se plebem suam alienauerat, subdit sanctus Pontifex: Conuocandi .n. sunt dispersi Ecclesiæ filij, eisq; Scripturæ sacræ est testimonijs ostēdendum, quia omne manufactum adorare non liceat: quoniam scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Ac deinde subiungēdum est, Quia picturas Imaginum, quæ ad ædificationem imperiti populi fuerant factæ, ut nescientes literas, ipsam historiam attendentes discerent quid actum sit: quia transisse in adorationem uideras, iccircò commotus es ut eas Imagines frangi præciperes. Atq; eis dicendum: Si hanc instructionem ad quam Imagines antiquitus factæ sunt habere uultis in Ecclesia, eas modis omnibus & fieri & haberi permitto. Atq; indica quòd non tibi ipsa uisio historiæ, quæ pictura teste pandebatur, displicuerit, sed illa adoratio quæ picturis fuerat incompetēter exhibita. Atq; in his uerbis eorum mentes demulcens, eos ad concordiam tuam reuoca. Et si quis Imagines facere uoluerit, minimè prohibe: adorare uerò Imagines omnibus modis deuita. Sed hoc solicitè fraternitas tua admoneat, ut ex uisione rei gestæ ardorem compunctionis percipiant, & in adoratione solius omnipotentis sanctæ* TRINITATIS *humiliter prosternantur. Hæc ille sanctus. Ex quibus nulla distinctione adhibita*

An Imagines sint adorādæ.

B. Gre. in lib. 7. Epistolarū Epist. 109.

aut considerata, negare omnino uidetur adorandas esse Imagines, & solummodo ad memoriam & doctrinam & excitationem esse inuentas. Idem ferè & B.Ambrosius, aiens: Habeat Helena quæ legat, unde crucem Domini recognoscat. Inuenit ergo titulum: Regem adorauit, non lignum: utiq;, quia hic gentilis est error & uanitas impiorum: sed adorauit illum qui pependit in ligno. Hæc ille. Ex quibus patet ꝙ adorationem cruci non tribuebat, sed Crucifixo. B. Ambrosius

Verùm hæc opinio quæ omnem uenerationis siue adorationis modum uidetur Imaginibus denegare, habet et communem Doctorum sententiam refragantem, & usum Ecclesiæ ipsum repugnantem, cum uideamus nonnullam esse adorationis speciem erga Imagines. Et ideò ipse B. Gregorius alibi non negauit aliquem uenerationis modum, nec in citatis locis si rectè considerentur, ut suo loco dicemus.

Sunt ergo qui ecõuersò dicunt, Imagines non solùm adorãdas esse, uerumetiã latria adorandas si CHRISTI imagines fuerint: hac tamen distinctione seruata, quòd si Imago consideretur ut est quædam res, puta æs aut lignum & quæuis materia, nulla ei adoratio conuenit: quia ueneratio & adoratio non conuenit nisi rationali creaturæ. Sin uerò consideretur ut est Imago, puta Crucifixi: exhiberi debet illi ueneratio eadem quæ ipsi debetur Crucifixo. Crucifixo autem latria debetur: Igitur & Imagini. Medium quo hæc conclusio probatur, est quoniam (ut ait Aristoteles) Motus in Imaginem ut est Imago, et in illud cuius Imago est, unus motus est. At uerò hæc positio & prima facie falsa uidetur, & fundamento inniti ualde infirmo. Et quidem contra ipsam positionem sunt argumenta Henrici, Durandi, Olchot, et aliorum quorundam scholasticorum: sed cuncta unum habent medium in quod resoluuntur, nempe hoc: Latria nulli rei debetur quæ non sit Deus: Soli enim Deo hæc species adorationis & cultus debetur. Imago autem quouis modo considerata, etiam ut Imago, non est Deus: cui Imagini si conueniat illiusmodi adoratio, profectò alij rei quam Deo conueniret ac deberetur: cuius contrarium sumpsimus omni acceptione dignum. Quod uerò ad probandam illam opinionem affertur, quòd unus est motus in apprehensione Imaginis ut est Imago, & rei cuius est Imago, nihil facit: quia hic motus unus ueritatem rei non tollit aut inuertit. Non enim faciet unquam meus quilibet motus, ut quod non est Deus sit Deus; neque ut cui non debetur latria, debeatur.

Ad hæc, Rogo de motu illo adorationis. Qui enim adorat, in id respicit quod adorat: nec enim aliter adoraret. Adorans ergo Imaginem, quem (obsecro) conceptum habet de illa? Vtrum quòd illa sit Deus, an non? Certè Imago ut Imago est, non est Deus, sed repræsentans Deum. Si igitur habet illam pro Deo, & quòd sit uerè Deus, error est horribilis & detestandus. Sin agnoscit illam non esse Deum, sed solummodo referre Deum, & nihilominus adorat latria: hoc non est aliud quàm alteri à Deo latriam reddere. Quòd si dixeris: Hæc adoratio est unus motus qui fertur in Imaginem & exinde in imaginatum, itaq; una adoratione adoratur Imago et imaginatum: & cum sit una adoratio, non potest esse nisi latria: si inquam ita dixeris, hic dicendi modus non satisfacit. Si enim uerum est dicere ꝙ adoratur Imago, necesse est ipsam Imaginem esse obiectum adorationis, ac propterea aliquo modo ipsa Imaginis adoratio terminetur in Imagine. Quòd si non terminatur in illa, sed in imaginato, non potest dici adoratio Imaginis, sed imaginati. Nec uidetur consistere quòd duo sint adorata, & una sit adoratio.

Est autem qui, ut argumentum resoluat, dicit quòd Imago & imaginatum sunt ueluti unum totale obiectum adorationis, & ideò fit una adoratio tantum, & illa est latriæ. Verùm mira est hæc confusio, ut pari modo respiciatur ut obiectum Imago & imaginatum, & terminetur adoratio pariter in utrunq;. Quòd si dixerint incipere quidem ferri adorationem in Imaginem, sed terminari in ipsum imaginatum: non est ergo uera adoratio Imaginis, in quam adorationis terminatio nõ extenditur. Et quomodo erit Imago obiectũ partiale, si nullo modo in ipsam adoratio terminetur?

Euadunt quidam alia uia, qui hanc opinionem uolunt defendere, et dicunt. Est adoratio latriæ duplex: quædam per se, quædam uero per accidens. Et illa quæ per se, debetur ipsi uni & uero Deo: Illa autem quæ per accidens, etiam creaturæ potest reddi, ut est Imago CHRISTI. Verùm hæc responsio non stat cum priore, quæ unam constituit adorationem Imaginis & imaginati: ut sic una numero existens adoratio, sit adoratio per se & per accidens: quod est ridiculum. Præterea, quod est per accidens non est reputandum: alioquin quælibet res posset adorari latria per accidens. Quare consideratiò hæc non est iuxta mentem eorũ qui Imagini adorationẽ latriæ tribuunt.

Sunt et qui dicant, Adorationem hanc Imaginis non terminari ad Imaginem, sed ad imaginatum tantum: & tamen ipsi uolunt eandem adorationem esse Imaginis ut est Imago, quæ ut sic, non est imaginatum. Quare adorabitur Imago ut Imago absq; termino adorationis in Imaginem: quæ non sunt intelligibilia. Quamobrem Capreolus uolens aliquo modo tueri dictum Magistri, huc tandẽ se trusit dicens: Licet signum & signatum, exemplar & Imago realiter semper, & quandoq; conceptibiliter distinguantur, tamen quandoq; Philosophi & Theologi ea quæ dicuntur de uno, attribuunt alteri, sicut dicit .S. Thomas de uerit. q.4. art.8. Sic dixit Philosophus: Anima est quodammodo omnia. Et ipse D. Thomas: Similitudo creaturæ in Verbo est quodãmodo uita creaturæ. Hæc ille in summa. Verùm nec sic defenditur positio. Licet .n. Imago & imaginatum sint quodammodo idem, nunq̃ tamen uerè & propriè dicentur esse idem: sicut nec Philosophus ausus est dicere animam esse omnia, sed di- Capreolus.

xit est quodammodo omnia. Et D. Thomas similiter non dixit quòd similitudo creaturæ in Verbo sit uita creaturæ, sed quodãmodo. Quare illo argumento hoc saltem obtinetur, quòd non propriè dicitur, Imago adoratur adoratione latriæ, sed impropriè, reddendo Imagini quod uerè competit in imaginatum quodam figurato dicendi modo, qui non est proprius Philosophorum aut Theologorum, sed Rhetorum & Poetarum. Non enim magis propriè dicitur, Imago adoratur adoratione latriæ, quàm Imago est imaginatum: quod propriè loquendo nullus sanæ mentis concederet.

Non me latet Caietanum hunc modum dicendi, Imago ut Imago adoranda est adoratione latriæ, conari defendere ut omninò uerum ac proprium dictum, sic exponens: Imago ut Imago, idest, ut exercens Imaginis officium repræsentans imaginatum, quia ut sic, idem est Imago quod imaginatum: quod ego certè non possum capere, quoniam nullo exercitio Imaginis (ut ita loquar) aut hominis per Imaginem fieri potest hæc metamorphosis et conuersio. Si dixisset: quia in Imagine inspicitur imaginatum fit mihi ipsa Imago quodammodo unum cum imaginato, ex quo rationem adorationis accipio, et in illud ipsam termino adorationem, poterat sustineri. At uelle defendere secũdum quemlibet conceptum uerum quòd Imago ut Imago uel ut exercens officium Imaginis (quod est repræsentare) sit ipsum imaginatum, & quòd adoratio latriæ terminetur quouismodo in ipsam Imaginem, non est aliud quàm uelle insanire, aut alios ad insaniam redigere. Sed hoc facit amor ille sectarum inordinatus, cui ad tuendum quoduis à Magistro emissum uerbum satis est Pytagoricum illud, Ipse dixit.

Est igitur & alius quorundam dicendi modus, qui negant uerè ac propriè dici, esse adorandas Imagines quouismodo: sed potius adorationem esse faciendam ad Imagines, uel ante Imagines, uel in Imaginibus, ipsum Deum uerum ibi adorando.

Contra hunc tamen loquendi modum, qui parum differt à primo qui omnem adorationis terminum aufert ab Imaginibus, uidetur mos Ecclesiæ: quoniam & gestus & uerba adorationis & ipsa latriæ signa dirigimus in Imagines, quibus adolemus & thus: Sic et Crucem salutamus adorantes et dicentes: O Crux aue spes unica &c. Nec ualere debet quorundam impietas & malè sobria sapientia, qui hoc factum derident ut superstitiosum et ad idololatriam pertinens, & huius rei gratia in hæresim incurrunt, & schismata moliuntur. Talis fuit Erasmus, qui seditiosissimè ac mendacissimè scripsit hæc uerba: Vt Imagines sint in templis, nulla præcipit uel humana constitutio. Et ut facilius, ita tutius quoq; est omnes Imagines è templis summouere, quàm impetrare ut nec modus prætereatur, nec admisceatur superstitio. Iam ut animus sit ab omni superstitione purus, tamen non caret superstitionis specie orantem ad ligneum simulacrum procumbere, in hoc intẽtos habere oculos, ad hoc uerba facere, nec orare prorsus absq; Imagine. Illud addam, quicunque sibi aliusmodi fingunt Deum quàm est, contra præceptum hoc colunt sculptilia. Hæc ille: cui abundè in alio libello respondi.

Erasmus in symbolo.

NVNC ergo quod ad rem pertinet (quoniam, ut uerum fatear, haud dubiè credo Catholicorum mentem unam fuisse, & idem omnes sensisse, licet inter se uerbis discrepent, et alius alium se mutuò nõ intelligentes reprehendat) in hoc mihi uideo esse laborandum, ut quæ minus eruditè ac parum propriè ab aliquo dicta sunt, ad sensum uerum ac proprium redigantur, in quem omnes consentiunt, et paucis conclusionibus tota res perstringatur.

Summa prædictorum per conclusiones.

I ❡ Concludo ergo primò ex iam dictis, Posse Deum et ipsam S. TRINITATEM et beatos Angelorum spiritus picturis nobis significari: quod nũc usus Ecclesiæ probat. Quod autem D. Ioannes Damascenus dixit, summæ impietatis & insipientiæ esse effigiare quod est diuinum: hoc uerum est (ut diximus) quando ex ea opera aliquid erroris ueniret, non autem si potius aliqua notitia & deuotio & excitatio, sicut accidit à pictura sanctæ TRINITATIS et Spiritussancti in specie columbæ. Nam si in scripturis monstrantur nobis hæ personæ eo modo quo pinguntur: cur culpabitur pictura cum nõ culpetur Scriptura? Non me latet aliquos Doctores hoc non probasse, antequàm usus esset in Ecclesia.

IIII

NOTA

II ❡ Secundò concludo, de CHRISTO iam nullam esse dubitationem cum fuerit incarnatus, ac per hoc effigiabilis redditus. Et addo, posse & ipsum figurari & adorari in specie Agni: quanquam & hoc aliquando prohibitum fuisset uitandi erroris gratia, cum adhuc Idololatriæ sacrilegium non penitus esset extinctum. Sed quis nunc adeò hebes, qui possit putare Dominum uenisse in forma Agni, quia in ea specie uideat illũ pictum, ac non potius per eam picturam intelligat, quæ in illo animali singulariter conspiciuntur, in CHRISTVM eminenter competere, uidelicet, innocentiam & mansuetudinem & sacrificium pro peccato? Profectò nimis soliciti sunt qui uolunt propter Idiotas eiusmodi prohibere picturas, ne quis in eum errorem incidat, in quem qui incideret, proculdubio non peccaret, sed excusaret eum Deus propter insignem & stolidissimam suam simplicitatem.

III ❡ Tertiò concludo, quòd usus Imaginum utilitatem plurimam in multis præstat, sicut dictum est, quia sunt libri Idiotarum, & rememorant beneficia Dei, reddentes quodammodo illa nobis præsentia. Quòd si sermones & scripturæ hoc faciant, fortius tamen hoc agunt repræsentationes per picturam & sculpturam, sicut quidam eleganter dixit: Segnius irritant animos demissa per aures, quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus, quæ ipse sibi tradit spectator. Et hinc alia magna utilitas, quia per ea spectacula emollitur

Vtilitas ex Imaginibus.

cor, & excitatur animus ad adorandum & orandum & reddendum gratias & gloriam Deo, quùm uidet per Imaginem IESV CHRISTI repræsentari sibi illa immensa atq; admiranda beneficia & dona. Testabatur de se Gregorius Nissenus, quoties respiciebat Imaginem Crucifixi, totiens excutiebantur sibi lacrymæ ex oculis. Excitatur ergo quiuis christianus ab aspectu Imaginis Crucifixi ad execrandum ingratitudinem suam, & petendam ueniam admissorum, & deliberandum firmiter amplius non offendere. Excitatur & ad imitationem sui Ducis & Magistri, cernens in picturis gesta eius heroica et Crucis trophæa. Nec dicat mihi quisquam hæc fieri posse cōmodè, immò et melius absq; picturis, cum Dominus dixerit, Patrem quærere adoratores qui adorēt in spiritu & ueritate: quasi uero obstent nobis Imagines ne adoremus in spiritu & ueritate: cùm uel ad hoc ualdè adiuuent, ut nemo (nisi qui suæ sit nescius conditionis) inficiari potest: quod mox latius declarabo.

IIII ¶ Quartò igitur concludo, quòd rectè & uerè & propriè dicitur, adorationē latriæ fieri commodissimè ad Imagines uel ante Imagines IESV CHRISTI propter repræsentationem personæ ipsius, qui Deus est uerus, per quem excitatur feruor adorationis et orationis. Nec sentio cum illis qui dicunt, non deberi CHRISTO latriā per id quod nobis repræsentatur per talem Imaginem, eò quòd solummodo repræsentatur humanitas CHRISTI quæ non est adoranda (ut uolunt) adoratione latriæ. Non sentio, inquam, cum his, eò ꝙ per illā CHRISTI Imaginē repræsentatur mihi totus CHRISTVS & ipsa persona CHRISTI, & non sola humanitas. Ex figura enim traho conceptum personæ, non humanitatis solummodo distinctæ à persona. Alioqui nulla pictura mihi hominem repræsentabit: quia animam hominis quæ incorporea est non repræsentat. Homo autem sine anima nullus est: & tamen nemo negaret hominem pingi. Et ideò uana est proculdubio illa consideratio sapiens metaphysicalem abstractionem hoc in loco importunam: deniq; talis cui septima Synodus aduersatur. Mitto quæstionem de adoratione humanitatis CHRISTI, quæ meo iudicio etiam superuacua est. Quis enim adorans separet CHRISTI humanitatem à Verbo?

V ¶ Quintò etiam concludo, & illud rectè ac uerè & propriè dici, in Imagine adorari CHRISTVM et uenerari. Nec hic dicendi modus significat ꝙ etiam adoretur Imago, sed ꝙ Imago est per cuius officium mihi repræsentatur CHRISTVS, & ipsum ibi repræsentatū adoro: sicut adorās CHRISTVM in cruce, non adorat crucem, sed per illam & in illa CHRISTVM uerum sibi repræsentat & agnoscit, & illum adorat.

VI ¶ Sextò concludo, quòd aliquo modo etiam potest dici, ut est apud B. Thomam, adorari ipsam Imaginē, & deberi illi latriæ adorationem, non ut est res quædam, idest, non ut secundum materiam consideratur, quoniam sic considerata non est digna ullo honore, nisi fortè propter contactum aliquem, ut dicimus de Cruce illa ubi CHRISTVS pependit (de qua re etiā dicemus) sed ut Imago est, hoc est, ut iam officium fecit Imaginis, quod est ita repræsentasse imaginatū ut ipsa Imago quodammodo nobis in ipsum euadat imaginatum, quod in illa tanquam ibi præsens suspicimus ac ueneramur, & quæ internè ad ipsum habemus uerba, externè ad eius Imaginem illa dirigimus tanquam si ibi esset, aut tanquam si illa Imago esset ipsum imaginatum. Hinc illa Ecclesiæ uox: O Crux aue spes unica &c. quæ certè uerba nimis offenderent nisi in hæc resoluas ut dicas: Aue ò Crucifixe mihi per crucem repræsentate, qua utor perinde ac illa tu esses, mihi id tua benignitate concedens, qui miseræ conditionis naturæ nostræ misereris, & illi inclinaris, quæ desiderat uidere quem colit, & sibi esse præsentem quem diligit & affatur. Nullus enim est Christianorum qui ita desipiat ut arbitretur idem esse crucem quod est Crucifixus, & idem esse CHRISTI imaginē quod est ipse CHRISTVS. Quòd si rogaretur: Cur ergo inuocas Crucem dicens, O Crux aue &c. Responderet, non illam siue rem siue Imaginem inuoco ut ipsa intelligat, quam sensum nō habere scio, sed ut ille intelligat & exaudiat quem uerè recolo & inuoco in illa.

Cum ergo sic Imaginem accipimus ut nobis seruiat pro imaginato, & dicimus adorari Imaginem latria, non est detestandus penitus hic sermo. Idem est enim ac si dixerimus adorari imaginatū latria: quia Imago pro imaginato sumitur. Sed nunquam benè dicitur adorari Imaginem latria ut est Imago: quia hic sermo designat adorationem terminari ad Imaginem & non ad imaginatum: quia Imago ut Imago non est imaginatum.

Concludo igitur quòd hæc non propriè dicuntur neq; secundum ueritatem iuxta communem acceptionem uocabulorum, scilicet ꝙ Imago ut Imago, aut ut exercens officium Imaginis, quod est repræsentare CHRISTVM aut Deum, sit adoranda adoratione latriæ. Quapropter ille modus dicendi iam multos offendit: & quia offendit, nec ab re cum sit improprius, mittendus est: quanquam si piè & indulgenter accipiatur, permitti queat propter autoritatem tanti uiri, & nonnullum communem abusum sermonis. Nam & Imaginem Domini demonstrando solemus dicere, Hic est CHRISTVS, ut sit sensus ꝙ qui per Imaginē repræsentatur est CHRISTVS: sicut dixit de petra B. Paulus: Petra erat CHRISTVS. Nullus tamen sanæ mentis intelliget petram illam uerè fuisse CHRISTVM: sed per eam petram CHRISTVM significari. Dicimus etiam percussa Regis Imagine, percussum esse Regem: haud tamen uerè et propriè. Cautius ergo & absq; offensione

sione dixerunt & magis propriè qui ita sunt locuti, CHRISTVM *ad Imaginem aut ante Imaginē aut in Imagine adorandū esse latria.* Vnde D. Athanasius dixit: *Qui Imaginem adorat, in ipsa Imperatorem adorat: ac si dixerit: Nō uerè ipsam, sed in ipsa illum quem repræsentat Imago adorat uera latria.* Nam reuera nullus antiquorum (quantum ego legerim & animaduerterim) dixit unquam Imagines quouismodo adorandas adoratione latriæ, sed hunc dicendi modum abominati sunt omnes. Nam quùm simpliciter B. Gregorius negabat Imagines adorandas, de hac latriæ adoratione proculdubiò intelligebat, non excludens omnem adorationis modum ac uenerationem. Nolebat enim Imagines more Idolatrarum haberi pro Deo. Quapropter in alia septimi libri epistola 53. mittens ad Secundinum Dei seruum quasdam Imagines, & laudans illum quòd eas desiderasset atq; expetiuisset, admonens illum dixit: Scio quòd Imaginem Saluatoris non ideò petis ut quasi Deum colas, sed ob recordationem Filij Dei in eius amore recalescas, cuius te Imaginem uidere consideras: Et nos quidem, non quasi ante diuinitatem, ante illam prosternimur, sed illum adoramus quem per Imaginem aut natum aut passum, sed & in Throno sedentem recordamur. Hæc ille: ubi duo licet inspicere in huius sanctissimi Pontificis doctrina. Alterum negari latriam Imagini, cum negat eam esse habendam & colendam quasi Deum: Alterū non negari prostrationem ante Imagines: quod certè modum aliquem uenerationis in Imagines ipsas significat. Nam & ipsas exosculamur, & uerba in illas dirigimus, ut ille audiat qui repræsentatur in illis.

Redeo ad rem. Dicebam, sicut & uerum est, neminem antiquorum dixisse unquam adorādas esse Imagines adoratione latriæ. Et tamen si hæc est uera, Imago ut Imago est adoranda adoratione latriæ, etiam hæc simpliciter erit uera, Imago est adoranda adoratione latriæ: quia formaliter accipiendo propositionem hanc, Imago est adoranda &c. idem est apud sapiētes ac si explicatū fuisset, Imago ut Imago &c. Formales enim sermones sapientiorum sunt. At in antiquis scriptoribus non solùm non habetur Imaginem esse adorandam adoratione latriæ: uerùm econuersò habetur ea adoratione Imaginem non esse adorandam. Hoc uerò multoties in responsis Episcoporum protestatum legimus in septima Synodo & in Decreto ipso quammanifestissimè, quod ad manus B. Thomæ non peruenisse certissimè credo. Si enim peruenisset, non eam nobis tradidisset doctrinam, aut saltem mentionem sanctæ Synodi fecisset, & aliquo modo suam cum illius doctrina conciliasset. Ibi enim hæc legimus: His se sic habentibus regiam uiam incedentes, & sanctorum nostrorum & diuinorum Patrum doctrinæ insistentes, & catholicæ Ecclesiæ, in qua sanctus Spiritus inhabitat traditionem obseruantes, definimus, cum omni diligentia & cura uenerandas & sanctas Imagines ad modum & formam uenerandæ et uiuificantis Crucis è coloribus & tessellis, aut alia quauis materia commodè paratas dedicandas & in templis sanctis Dei collocandas habendasq;, tum in sacris uasis & uestibus, tum in parietibus & tabulis, in ædibus priuatis, in uijs publicis: maximè autem Imaginem Domini & Dei Saluatoris nostri IESV CHRISTI: deinde intemeratæ Dominæ nostræ Deiparæ, uenerandorum Angelorum, & omnium deinde sanctorum uirorum: quo scilicet per hanc Imaginum pictarum inspectionem omnes qui contemplantur, ad prototyporum memoriam & recordationem & desiderium ueniant, illisq; salutationem & honorariam adorationem exhibeant. Non secundum fidem nostram ueram latriam, quæ solùm diuinæ naturæ competit, sed quemadmodum typo uenerandæ & uiuificantis Crucis & sanctis Euangelijs, & reliquis sacris oblationibus suffitorum & luminarium reuerenter accedimus: quemadmodum ueteribus piè in consuetudinē hoc adductum est. Imaginis .n. honor in prototypum resultat: & qui adorat Imaginem, in ea adorat quoq; descriptum argumentum. Sic enim sanctorum nostrorum Patrum obtinet disciplina, uel traditio catholicæ Ecclesiæ, quæ à finibus usq; ad fines Euangelium suscepit &c. Hæc ibi. Et Epiphanius: Nemo christianorum eorum qui sub cælo sunt, Imagini latriam exhibuit. Etenim hoc est Gentilium fabulamentum, dæmonumq; inuentio. Et iterum: An nondum sentimus probam & laudabilem esse Imaginum erectionem? Sanè sentimus. Quapropter non indignas habebimus eas honore, salutatione & ueneratione, debitamq; adorationem illis dare debemus. Siue igitur placebit salutationem, siue adorationem appellare, idem profectò erit: modo sciamus excludi latriam. Hæc enim est alia à simplici adoratione, ut alibi sæpe est ostensum. Hæc ille Epiphanius.

Verba Decreti septimæ Synodi ī ultima actione.

NOTA.

In sexta actione septimæ Synodi.

VII

Quo pacto sacræ Imagines sint adorandæ

¶ Concludo ergo septimo loco, quòd ipsæ quoq; Imagines ut sunt Imagines CHRISTI, uel Beatissimæ VIRGINIS, aut Angelorum & Sanctorū, uenerandæ sunt, salutandæ atq; exosculandæ, & aliquo modo adorandæ, non quidem latria, ut iam conclusum est, sed alia ueneratione: neq; id propter materiam aut colores, sed propter archetypon: ita ut maior honor & ueneratio tribuatur CHRISTI Imagini quàm Imagini VIRGINIS Deiparæ: et maior ipsius DEIPARAE Imagini quàm Imaginibus Angelorum uel Sanctorum. Quòd autem talis ueneratio illis reddatur, illa Synodus passim ac multis argumentis & autoritate maiorum testatur: ita ut secundum B. Thomæ doctrinam potius detrahatur Imaginibus suus honor qui in ipsas Imagines terminari debet: non inquam propter seipsas, sed propter personas quas repræsentant, quarum gratia etiam illæ sacrosanctæ habentur, & aliqua ueneratione dignæ, cum ad cultum Dei seruiant non solùm propter memoriam, sed quia Dei cultus magis conuenienter circa

ipsas fit ob proprietatem naturæ nostræ, qui per sensibilia ducimur & instruimur.

Falsa est igitur ac reprobata quammanifestissimè in ea Synodo assertio hæc, Sufficere usum Imaginum ad memoriam tantum, non autem etiam ad adorãdum & salutandum. Vnde ille Epiphanius rectè dixit. Qui uerò dicunt sufficere usum Imaginum ad memoriam solum, non uero ad salutationem eas habendas, illud quidem recipientes, hoc uero recusantes, semiprobi quadantenus & falsoueri (ut ita dicam) deprehenduntur: altera quidem parte ueritatem confitentes, ex altera uerò peruersè agentes. Hæc ille. Vnde satis apparet, parum consideratè dixisse Erasmum, nõ carere superstitionis specie, orantem ad ligneum simulacrum procumbere, in illud oculos intendere, ipsumq; alloqui. Non enim uidit hoc datum conditioni naturæ nostræ, ut Imagine quasi prototypo abutamur. Sic & Dauid ante Arcam gestiens saltauit (ut Scriptura inquit) coram Domino: ut intelligas in illa Arca respectum fuisse Dominum à Rege, & quod externè fiebat in Arcam illam, internè in ipsum Dominum dirigebatur. Verùm hanc rem Michol despexit atq; derisit. Putasne lector propter Michol tantùm illud fuisse scriptum? Minimè, sed in illa Michol comprehensus fuit Erasmus & illi similes, qui ob suam ipsorum nimiam sapientiam, ut ipsi sapere soli uideantur, cuncta despiciunt quæ suæ prudentiæ non arrident. Hos autem Dominus Deus sicut illam Michol opprobrio sterilitatis meritò ulciscitur. Valeant igitur cum sapientia sua ij derisores matris suæ. In Erasmum

EX disputatis ergo constat abundè, christianum & ecclesiasticum ritum circa erigendas in ecclesijs Imagines ad pietatem attinere, non solùm doctrinæ gratia propter Idiotas, & uniuersaliter propter omnes, memoriæ, excitationis, et orationis causa (quia sic animus excitatur ad amorem & deuotionem & orationem et uarios laudabiles ac pios affectus, ad gratiarum actionem, & glorificationem Dei, ad imitationem optimarum uirtutum) uerum etiam adorationis seu uenerationis gratia, sicut declaratum est. Neq; enim quùm uenerandas aut salutandas aut exosculandas aut etiam adorandas esse Imagines asserebat & docebat antiquitas, intelligebat per hæc latriæ cultum. Vnde præfatus Epiphanius: Venerandas itaq; (inquit) Imagines Christiani neq; Deos appellant, neq; ut Deo cultum exhibent, neque salutis spem in illis constituunt, neque ab his iudicium aliquando futurum expectant. Quòd si autem in recordationem & memoriam, item & singulari quadam affectione in ipsa prototypa ferebãtur, salutauerint et honorifice adorauerint Imagines, non tamen ob id illis latriam exhibuerunt, aut diuinã uenerationem adscripserunt. Absit hæc calumniatio. Hæc ille.

Imaginum usus non ad memoriam tantum.

In 6. actione

Non me latet ipsos sanctos Patres hanc uocem ADORATIO uariè usurpasse, & quosdam ita illam angustasse, ut solum per illam summum latriæ cultum intelligerent: sicut fuit B. Hieronymus, qui negauit adorationem reliquijs sanctorum, & uenerationem concessit. Et similiter B. Gregorius accepit, ut superius diximus. Et B. Epiphanius dixit: ueneretur MARIA, adoretur DOMINVS. Verum contra tam arctam acceptionẽ uocis huius plurimi docuerunt, & Scripturæ ipsæ, quæ passim hanc uocem usurpant in laxiorem significationem. Adnotauit enim D. Chrysostomus sapienter loqui Scripturam ubi ait: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Non enim (inquit) Dictum est, Dominum Deum tuum solum adorabis, cum adoratio etiam alijs debeatur quàm Deo: sed benè dictum est, illi soli seruies: quod ad latriam pertinet. Græcè enim legitur λατρέυσεις. Adorationis igitur appellatione non continuo auditur latriæ cultus, nec in Scripturis nec in sanctis Patribus, sed ut habet & Græca & Hebraica dialectos, et ab eruditis declaratũ fuit in præfata sancta Synodo, adorare, salutare, inclinari, genuflectere, amplecti, osculari, unum sunt, signa amoris & honoris cuncta, sed non cultum latriæ profitentia, qui est internus in spiritu & ueritate, CHRISTO. Et hinc acutus lector de Crucis atque Imaginum CHRISTI & aliorum Sanctorum adoratione, quod Græcè dicitur προσκυνεῖν, resolutionem sibi constare potest, ut sanè & irreprehensibiliter respondeat cuiuis quærenti. Adoratio uariè sumitur.

Si ergo quærat quis, Suntne adorandæ Imagines? Intrepidè respondeat, Adorandæ. Num latriæ cultu? Nequaquam. Quo ergo? Eo honore & ueneratione quæ illis debetur propter illum quem referunt, & propter sanctificationem quam eo ipso accipiunt, & ad hos sacros usus disponuntur, ut ante illas adoremus et inuocemus Maiestatem, et illi gratias agamus, eamq; glorificemus, & reliquas orationis partes exerceamus, deprecando, postulando, obsecrando. Sicut .n. templa & sacella & aræ consecrantur & benedicuntur et digna fiunt ut dicantur domus siue locus orationis: non minus Imagines ad hoc sanctũ officium Spiritu sancto proculdubiò inspirante destinatæ, hanc sanctificationem promerentur & assequuntur, ut qui illas uiolauerit, non rem prophanam, sed sacram uiolasse censeatur, & crimen etiam læsæ maiestatis incurrat. Nam & ipse Dominus ibi esse particulari quodam modo rectissimè creditur, dum ad Imagines ostendit uirtutes & suam præsentiam, cum sæpenumero illis utatur ut inde effundat oracula, ut & hac parte impleatur quod ipse dixit: Ego uobiscum sum usque ad consummationem seculi. Propter illam ergo peculiarem Dei præsentiam, quam etiam sensibiliter experimur, & ego (quamq̃ peccator & indignus & mirum in modum ingratus) si dixerim me nunq̃ expertum esse, mendax fuerim, Imagines inter alia sacra quæ absq; mente existunt digna sunt eximia adoratione præter latriam: quoniam ad hæc spiritualia officia peculiariter

riter

riter sanctificatæ sunt.

Verùm contra hanc sanctificationem quam dicimus hæreticus quidam Iconoclasta sub nomine Gregorij, cuius dissertatio in ea Synodo recitatur, in hunc modum argumentabatur dicens, neq; CHRISTI neq; Apostolorum traditione cœpisse hunc ritum Imaginum, nec habere ullam precationem sacram qua sanctificarentur, sed manere communes siue prophanas et inhonorabiles sicut apud pictorem. At Epiphanius ille qui contra hæreticum eleganter disseruit, ita respondit, primò redarguens illum de mendacio in eo quod negauit usum Imaginum non fluxisse à CHRISTO: siquidem secus narrāt ecclesiasticæ historiæ. Et nos Romæ uultum sanctum, quem Veronicam uocant, in templo B. Petri adoramus & ueneramur. Et sunt Patrum testimonia de Apostolis, quòd & ipsorum aliqui CHRISTI et beatissimæ VIRGINIS Imaginem gestabant, et (quod satis esse deberet non proteruis) nunquam Ecclesia damnauit hunc usum: imò nunquam non reprehendit ac damnauit damnantes. Nam & B. Chrysostomus deuotionis gratia in cæra ferebat sacram CHRISTI Imaginem, memoriæ & deuotionis gratia, ut ipse aiebat. Quod uerò dixerat ille hæreticus, nulla precum sanctificatione eas à prophanitate segregari, ac propterea ita manere sicut absoluit pictor: ut rem clarè falsam retudit dicens, quòd & si nulla precatione consecrarentur, attamen eo ipso quòd ad hoc proponuntur ut seruiant enarratis modis, diuino cultui continuò dedicatæ & sanctificatæ sunt, nec tales sunt quales apud pictorem inueniuntur adhuc uenales: cuius rei illud est signum, quia ibi, idest, apud pictorem nullus salutat, nullus adorat, donec alicubi ad hoc ipsum erigantur, et propterea consecrantur: quanquam reuera nunc in ecclesijs sæpè ad consecrationem Imaginum adhibentur solemnes preces, quæ tamen necessariò non requiruntur.

Imagines in ecclesijs quō sacræ fiunt.

Illud tamen ex prædictis etiam concludendum, quod illa crux CHRISTI superbenedicta, ubi ille fuit affixus, etiam alio nomine & peculiari honore est ueneranda, ut quædam res quam dignatus est Dominus suo contactu, et aspergi ac sanctificari suo superbenedicto sanguine: non tamen cultus latriæ est ei exhibēdus, sicut docuit B. Thomas in Scriptis, quamuis sibiipsi in Summa contradixerit, id quod & Capreolus confitetur: ut uideas nobilissimum illum Doctorem in hac materia non satis constantem: quod dictum non in eius detractionem accipi uolo, cuius doctrinam soli non admirantur qui uel maleuoli sunt, uel scioli, aut diuersis scholis addicti: sed ut nostri, qui eius doctrinæ se addixere, non ita proteruè cuncta defendant quæ ibi legunt. Quòd si quis uelit uel hoc defendere, uidelicet D. Thomam non fuisse in hoc sibi contrarium, quia Caietanus illum à contradictione defendat: uideat ne apud doctos fiat ridiculus. Ego enim ut in multis sum admiratus Caietanum incredibiliter aberrantem, in hoc certè penè obstupui. Nam B. Thomæ uerba in Summa hoc planè sonant de cruce illa, Quòd etiam ut est quædam res ex contactu CHRISTI, eadem adoratione cum CHRISTO adoratur, nempe latriæ. In Scriptis autem dixerat non posse adorari eadem adoratione cum Verbo, sed hyperdulia. Caietanus uerò hæc inuicem nō pugnare contendit. Me uerò in tam perspicuis uerba fundere, nimium tædet. Qui uult uideat illum in Commentarijs ad B. Thomam.

Cæteras quæstiones quæ præter prædictas in hac materia possunt incidere, puto uel satis ex disputatis resolui, uel inde ad earum resolutionem quemlibet sibi uiam & modum facilem comparare posse.

SVPEREST nunc ut abusus multos qui circa Imagines incuria Prælatorum, ne quid etiam deterius dicam, admittuntur, breuibus perstringamus. Sunt autem picturæ et sculpturæ quædam prophanæ, quædam uerò sacræ. Peccatur ergo primùm in prophanis siue picturis siue sculpturis non modicum, dum magna diligentia idola Gentium exquiruntur, ut quæ ceciderant & confractæ erant, erigantur & sarciantur ad ornandas ædes & lucos. Nec respondeant mihi corrupti homines & faciles ad excusanda delicta, quòd hæc erigantur & sarciantur non uenerationis aut adorationis causa, sed spectaculi & memoriæ antiquorum gratia, & ostentandi artificum peritiam. Ego uerò dico non excusari propterea curiositatem, uanitatem, prodigalitatem, cum multo pretio comparentur, quod ex ecclesijs accipitur, & pauperibus debebatur, solùm ad oculorum oblectationem. Nec deest quędā apparentia cultus ipso facto etsi fortè nō animo, quū similiter ut sacra in editis locis ponuntur. Gaudent enim dæmones dum iterum erigi iam prostrata simulacra sua perspiciunt quauis de causa, nec se omninò prostratos fatentur ut est eorum superbia, quùm sua uident restitui ac instaurari habitacula. Nam cum tanti fiunt ut celebria loca sibi uendicent, quæ Imaginibus ueri Dei debentur, imò cum ipsa hæc Idola plures habeant spectatores et contemplatores, & pluris fiant quàm sacræ ipsæ Diuorū Imagines: profectò nonnihil ob hoc factum lætantur dæmones & recreantur. Fertur B. Gregorius multas Vrbis statuas iussisse confringi, eò quod peregrini & qui Sanctorum Basilicas uisitare ueniebant, per illarum spectacula à pia illa opera distrahebantur. Sunt uerò animales homines qui in sanctum illum Pontificem clamant, Indignū facinus, Piaculum magnum. Platina uerò huius rei gratia, ut Pontificem defendat, factum negat, quod si fuisset factum, non ualuisset inficiari male factum. Verùm non mirum, hominem uersatum in libris Gentilium ea magnifacere quæ spiritualis oculus floccifacit. Quòd si duntaxat ad hoc ponerentur ut artificū manus admiraremur, nec in editis locis extollerentur, nec memoriam simul falsorum illorum Numinum susci

Abusus circa Imagines prophanas.

tarent, nec ad libidinem mouerent spectantium oculos dum nuda Veneris aut Dianæ membra conspiciunt, et Satyrorum salaces gestus, & Bacchi & baccantium turpes & uinosos furores, minus peccaretur: attamen uanitas esset & curiositas. Quantò melius & religiosius Deoq; gratius illam tantam pecuniam qua uana ista emuntur & collocantur, erogasse CHRISTI amore in pauperes, & hoc pacto sibi præparasse æterna multóq; incomparabiliter iucundiora spectacula in summis cœlorum templis? Dicent aliqui forsan: Hoc facimus, & illud in pauperes non omittimus. At multò melius hoc omisisse, ut illud erga pauperes abundantius fieret: quod ut abundantius, ita multò Deo gratius foret. Mitto quòd fortassis hæ uoluptuosæ expensæ ualde superant pias erogationes. Illud uerò quàm odiosum est, quùm hæc uana de peculio & bonis ecclesiarum comparantur ad concupiscentiam oculorum explendam. Sed utinam quæ sobriè & animo tranquillo, gratia duntaxat ueritatis & religionis scribere impellor, ea mente exciperentur qua deberent. Noui prouerbium: Obsequium amicos, ueritas odium parit. Sed falsum hoc omninò. Non enim reuera parit odium ueritas, quæ ex se amabilis est, sed animi prauitas facit ut ueritas odio habeatur. Qui habet aures intelligat quid suggerat benignitas Spiritus. Et hæc satis de prophanis Imaginibus siue statuis.

Abusus circa Imagines sacras.

Venio ad abusus qui circa sacras Imagines admittuntur. Primus est quùm per illas quippiam repræsentatur falsum aut fictum aut apocryphum. Vidi .n. ego in nonnullis locis picturam B. VIRGINIS qua recumbens in lectulo ostenditur quasi puerpera, quæ passa dolores ex ipso partu, inualida & imbecillis reddita, corpus suum sustinere non queat. At hoc est iniuria in CHRISTVM & MATREM. Nõ .n. fuit unquã illa sub ea sententia aduersus mulierẽ cui dictum est: In dolore paries filios. Neq; conueniebat Filio ullum dolorem exhibere Matri partu sui. Quanquã aduersus hanc catholicam persuasionem Erasmus ille omnium hæresum quæ nunc uigent excitator malignus, quæpiam effutiuerit, de quibus alibi scripsimus. Debet ergo in ecclesijs saltem ac publicis locis animaduerti Antistitum diligentia & cura, nequicquam ibi pingatur non certæ receptæq; ueritatis: & si quæ huiusmodi sunt, penitus obliterari aut expungi procuret.

Est & secundus abusus circa loca et res ubi pinguntur Imagines. Nunc .n. nimis (meo iudicio) sunt frequentes, ita ut minuatur deuotio, et (quod ualde indignũ est) collocãtur in locis minimè decoris, atq; etiã cõtra Principũ constitutiones ubi pedibus cõculcantur. Est etiam uidere illas & Crucem in locis turpibus & quæ memorare non est honestum. Vbicunq; igitur respicis ipsam Crucem aut Imagines alicubi pictas siue sculptas indecorè & non commodè ad cultum (quod frequenter licet deprehendere) abusum esse negare non possumus.

Est & tertius nec dissimulandus abusus, quùm Imagines non repræsentant decenter archetypon, eò quòd ipsæ turpes sunt & ab artificibus imperitis fabricatæ, nescientibus per artem imitari naturam. Vidi enim ego quasdam Imagines ita inconditas ut uix humanam speciem referrẽt, sed potius monstrosa membra. Alias autem econtrariò tanta arte compositas, ut quibusdam importunis gestibus interim personarum decorem non seruent, nihil grauitatis habentes, nihil deuotionis excitantes. Quod uerò est omnium deterrimum, hac tempestate in excelsis templis ac sacellis offendas picturas tantæ lasciuiæ, ut quicquid natura occuluit turpe nostrum, ibi liceat contemplari, ad excitandum non deuotionem, sed cuiusuis demortuæ carnis libidinem: quod tãtum nefas nostra, idest, prælatorum culpa contingere, qui & hæc nedum patiuntur turpissima spectacula, sed eorum nonnunquam etiam autores sunt, nemo potest inficiari.

Est deniq; postremus abusus in hoc, quòd quamuis decenter & suis locis collocatæ sint Imagines, non tamen ea custodia seruantur qua deberent à carie & situ & alijs noxijs. Quæ si etiam seruentur, non tamen uenerantur eas homines ut par esset, & ideò uerum inde fructum non referunt quem deberent. Non dico ut inde expectent oracula & signa, quæ rara sunt, neq; curiosis conceduntur, nec expediret imperfectis eã dari, perfectis autem minimè necesse est: sed ut inde post adorationes & gratiarum actiones ueri & deuoti adoratores recedant recreati spiritu, animatiores ad humilitatem & obedientiam, ad charitatem & patientiam: ut placeamus per has ueras et christianas uirtutes Deo Patri et CHRISTO: ut quem in terris per inanimes Imagines conspicimus, digni habeamur in cœlis per ueram & uiuam speciem facie ad faciem contemplari. Amen.

TRACTATIO
R. P. F. AMBROSII CATHARINI POLITI EPISCOPI MINORIENSIS

De ueritate incruenti sacrificij noui & æterni testamenti.

VI SANCTISSIMVM Altaris sacrificium Domini uerbo in sua Ecclesia ad expiationem peccatorum institutum funditus conantur euertere, & si rem impossibilem aggrediantur, cum (sicut diximus) uerbo Domini fundatum sit, & diuturna consuetudine per sanctos Patres in omnibus Christi ecclesijs confirmatum: quia tamen sophisticis argutijs & cauillis, quibus à magistro suo Diabolo instructi sunt, mentes imperitorum exagitant, quibus facilè possunt imponere: nõ duxi superuacaneum in id operis meas qualescunq; conferre uigilias, quibus & ueritatem apostolicam declarem uberius atq; confirmem, et quæ ab illis obiectantur retundam pro uiribus atq; prosternam. Quare inuocato prius diuino præsidio, in lumine Domini IESV lucis ueræ, in re proposita declarationem simul & defensionem catholicæ ueritatis aggrediar.

Catholica ueritas de sacrificio.

Hæc est catholica & sanctissima ueritas, Esse in nouo testamento et lege gratiæ uerbo Domini institutum externum ac sensibile sacrificium super altare uisibiliter à sacerdotibus & ministris Dei offerendum ad expiationem peccatorum suorum & aliorum cum uiuorum, tum defunctorum. Hoc autem sacrificium est corpus & sanguis Domini nostri IESV Christi in sacramento absconditi.

Consequens ergo est, ut si præfata positio catholica sit & sanctissima, ista quam nunc subdo sit hæreticissima & prophanissima, utpotè à spiritu Satanæ profecta, & per suum organum Lutherum pronunciata ad substentationem & uitam delictorum, ne Christi sacrificio expientur.

Impia uerba Lutheri.

Ait enim Lutherus: Certus esto, nec ulla persuasione falli te sinas quisquis esse uoles purè christianus, nullum esse in nouo testamento sacerdotium uisibile et externum, nisi quod humanis mendacijs est per Satanam erectum. Hæc ille. Quod cum quantum ualuit suadere conatus esset, hac tandem execranda periodo rem conclusit. Præstat, inquit, esse publicum lenonem aut latronem, quàm huius generis sacerdotẽ.

Hæc sunt Lutheri uerba plena blasphemiæ & contumelijs, quas nos quidem Deo omnipotenti relinquimus uindicãdas: solum ad elucidationem ueritatis cum illo congrediemur. Ais tu ò Luthere, Certus esto &c. Sed unde me certum facis, ut rem inauditam recipiam contra sensum uniuersæ Ecclesiæ ac sanctorum omniũ? Vnde nam, quæso, ista tua tanta fiducia, ne dixerim arrogantia, ut dicas, certus esto? Si enim propria autoritate hoc agis, persuadebis fortasse iam perfidis & impijs, aut amentibus & leuis ingenij hominibus: At pijs & qui non omni uento doctrinæ circumferantur, alia autoritate oportet inniti ut persuadeas, quàm tua tantum qui homo es, si tamen homo, & non aliquid multò deterius homine. Quid ergo ais, ut me certum facias tuæ huius doctrinæ? Dicis primum, et hoc tibi sumis, hoc sacrificium non probari per Scripturas. Hoc uerò, uidelicet, Non probari in Scripturis, probare te oportebat primum, non tibi sumere. Nunquid uerò tu cognitam habes & intellectam, & insuper in promptu uniuersam Scripturam? Id enim oportet sibi præsumere hominem dicentem: Hoc in Scripturis non est: Nisi forte contrarium ex illis euidenter educat. Hoc enim ostenso quòd contrarium habeatur in Scripturis, satis euincitur illud non haberi, cuius contrarium habetur. Verùm cum tu oppositum haberi in Scripturis non probes, quo ausu tu solus audes asserere hoc non haberi in Scripturis, ubi hoc haberi omnes sapientes asseruerunt, ut si uerum asseras, cunctos præter teipsum solum oculos amisisse necesse habeas confiteri?

Quo pacto dici possit aliquid non haberi in Scripturis.

Mitto hic quòd hæc uestra, idest, hæreticorum propria siue excusatio siue obiectio, Hoc non habetur in Scripturis, iam nimis uetus & protrita & putida est, quam tamen tanquàm dignitatem imperitæ & curiosæ plebeculæ obtruditis, & dicitis: Quodcunq; in Scripturis sanctis non habetur expressè, non solùm non esse admittendum, uerumetiam tanquàm Satanæ commentum respuendum. Quo in loco euidenter quorum patrum filij sitis ostenditis, quorum pronunciatũ tenetis, & fallitis, & contra ipsas manifestas Scripturas docetis, de quibus clarè accipitur multa & fecisse Dominum & docuisse quæ non sunt scripta: & similiter Apostolos multa tradidisse, quæ ad nos proculdubio peruenerunt, non tamen commendata scripturis sanctis: de quibus dicere quòd à Satana profecta sint,

blasphemia est non ferenda. Vnde Dominus: *Multa, inquit, habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo.* Et adiecit: *Quum autem uenerit ille Spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem.* Quare & B. Paulus monebat ecclesias ut obseruarent traditiones Apostolorum ac Seniorum: & plura ordinauit atq; se ordinasse testatus est, quæ tamen de Scripturis haberi expresse non poterant, sed inspirabat Spiritus sanctus iuxta pollicitationem Domini. Nam illud quod in ueteri illa Synodo Gentes iuberentur abstinere à sanguine & suffocato, unde, quæso, de Scripturis accipiebatur, cum inde potius oppositum educeretur? In Christo namq; cuncta reddita erant munda, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione perciperetur: & tamen ausi sunt discipuli scribere: Visum est Spirituisancto & nobis ut abstineatis &c. Ad hæc, nonne Magi adorant & offerunt mystica dona aurum, thus, & myrrham? Sed unde à Scripturis ea didicerunt? Ergo & illi Idololatræ? Absit.

Apostoli tradiderunt multa quæ ĩ Scripturis expressa non habentur.

Possent pro hac ueritate & multa alia & multorum ueterum Patrum sententiæ aduersus istam fatuitatem afferri, quæ quia sunt alterius loci; hic omittentur. Hactenus enim satis ad confutandum hoc illorum Axioma: nam (ut dixi) iam putet: Illo autem sumpto adiecerunt: Quodcunq; præter uerbum Dei in cultu diuino fit & exhibetur Deo, Idololatria est. Sed hoc erat opus tibi probare, Hoc sacrificium non esse uerbo Dei institutum. Ais, non probari per Scripturas. Si hoc etiam tibi daremus, non tamen sequeretur non uenisse à uerbo Dei, quando (ut iam dictum est) non omnia quæ uerbo Dei tradita sunt, in Scripturis contineantur. Verum detur interim hoc proteruo, non esse scilicet à uerbo Dei quod in Scripturis non continetur: non quia sit uerum, sed ut prorsus & omnifariam expugnetur. In hoc primò uersetur controuersia: Vtrum hoc quod nos defendimus sacrificium probetur per Scripturas. Ego id mihi oneris assumam, ut ostendam de Scripturis sanctis id absq; dubio colligi ac probari: quod & si minimè à me probaretur, ut probatum tamen deberet recipi propter tantam Doctorum & Ecclesiæ autoritatem, & consuetudinis uim, admixta prouidentia Dei, qui tam pernitiosum errorem & tot seculis regnare in uniuersa Ecclesia sua nunquam permisisset. Quis enim de Deo bene sentiens queat admittere, aut in animum inducere, ut credat, Spiritumsanctum tanto tempore permisisse tantam in toto Orbe uigere idololatriam, quod esset Diabolum triumphasse de Christo, sicut isti blasphemant in ipsum Spiritum Dei & contra apertissimas Scripturæ prophetias, quæ prænunciarunt idolatriæ scelus per aduentum Christi penitus tollendum ac pessundandum?

Sacrificium missæ probatur è scripturis.

NOTA

Verum ut etiam per ipsas expugnentur sacras literas, pro ueritate adduco in primis oraculum Isaiæ inducentis Dominum de sua Ecclesia propaganda in Gentes in hunc modum effantem: Mittam ex eis qui saluati fuerint ad Gentes in mare in Aphricã et Lydiã tenentes sagittã, in Italiam et Græciã, ad Insulas longè, ad eos qui nõ audierunt de me, et non uiderunt gloriam meã, et annunciabunt gloriã meã Gentibus & adducent oẽs fratres uestros de cunctis Gentibus donũ Domino. Et quasi continuò adijcitur: Et assumam ex eis sacerdotes & leuitas dicit Dominus, quia sicut cœli noui & terra noua quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus: sic stabit semen uestrum & nomen uestrum. Hæc ibi Dominus. Ex quibus duo pulchrè eliciuntur contra hanc teterrimam hæresim. Primùm quod in futura Ecclesia statuendum erat sacrificiũ. Nam teste B. Paulo, de uocatione Gentium sermo est ibi manifestus. Si enim sacerdotes assumendi: ergo & sacerdotium. Si autem sacerdotium: ergo & sacrificium, ut declarat Apostolus. Non enim potest intelligi sacerdotium absq; sacrificio, cum illud sit primum & proprium sacerdotis offerre hostias & munera, ut ait B. Paulus. Alterum quod elicitur est, quòd non omnes sumus sacerdotes, sicuti hæc hæresis dogmatizat. Alioqui non diceret Dominus: Assumam ex eis sacerdotes: claram nobis relinquens intelligentiam, quòd quùm aliqui assumuntur de multis in hunc ordinem, reliqui in sua uocatione & loco inferiore manent. Et quàm pulchrè ait, Assumam: quod est propriè euehere in altiorem honoris gradum: quem nulli licet sibi assumere, dicente Apostolo: Nemo sibi assumit honorem, sed qui uocatus est à Deo tanquam Aaron. Quare sacerdos & Pontifex ex hominibus & ipsis quidem fidelibus assumitur. Est ergo sacerdotium in Ecclesia ordo quidam et honorabilis gradus. Non igitur omnes Christiani sacerdotes, ut iste uir anormalus dogmatizat. Et ideò lector acute accipe ex Propheta sacerdotij causam, quæ est ut staret semen & nomen, uidelicet Christianorum & Christianitatis: quod certè absq; sacrificio dissiparetur & stare non posset, sicut uidemus omnia dissipari ubi nunc sacrificium istud conculcatur. Et quàm aptè dixit: Sicut cœli noui & terra noua facio stare nomen uestrum & semen uestrum. Sacerdotes enim tanquam cœli sunt: & plebes quasi terra coram Domino. Illi enarrant gloriam Dei, & terra debet recipere, sicut terrestris terra recipit influxus à cœlis. Ecce ut palàm hoc testimonio confutatur hæreticus, qui tametsi ualdè sit audax & impudens, uix tamen existimo ausurum illum hiscere aduersus hunc locum, sed sicut consueuit semper, uidelicet non respondere obiectis, nec illa inducere quibus premitur & coarctatur: sed præterire, et dare interim uerba & aliquo schemate, aut dicacitate, aut mordacitate lectorem ineruditum atq; incautum à re proposita alienare.

Locus ex Isaia pro sacrificio.

Non omnes Christiani sunt sacerdotes.

Subterfugiũ Lutheri.

II. Ad hæc, secundo loco Dominus per Malachiam nõ tam prophetice enunciare, quàm historicè enarrare sacerdotium uidetur. Alloquens enim Iudæos ait: Non est mihi uoluntas in uobis, & munus non suscipiam de manu uestra. Ab ortu solis usq; ad occasum magnum

gnum

gnum est nomen meum in gentibus. Hæc ibi: ubi uides tanquam digito sacrificium hoc ostendi, dum ait, hoc in Gentibus faciendum: scilicet reprobatis Iudæis & eorum sacerdotio & hostijs. Et adiecit: In omni loco, idest, non in Iudæa solum, sed in toto terrarum orbe. Et dixit: Offertur, tanq̃ rem præsentem cernẽs. Oblatio munda, idest, panis & uinum, corpus & sanguis Domini. Nam quæ alia oblatio potest uerè & propriè atq; euidenter dici munda præter hanc Dominicam hostiam & Eucharistiam? Certè si quis fortè alius potuisset dicere aliam oblationem præter Christum esse mundam, hoc Lutheranus non potest, cum uelit omnes nostras iustificationes siue iustitias esse tanquam pannum menstruatæ. Et nota ꝙ Propheta unam oblationem manifestè designat, & illam mundam & quam in omni loco offerri ait. Quomodo poterat aptius describere illam unam oblationem quam fecit Christus in Cruce sui corporis et sanguinis, qua nihil mundius cogitari potest ut sit oblatio? Et cum dicat offerri talem oblationem in omni loco, nonne manifestè significatur id quod est factum et fit assiduè per sacerdotes, qui in omni loco terrarum eandem offerunt hostiam & oblationẽ? Christus enim non eam obtulit in omni loco, sed solùm in Iudæa & in monte Caluario semel. Quid hic mutiant, & si sint argutuli ad illudendum? Verùm duntaxat miseras plebes & idiotas superbos. Nam & hunc locum non sunt ueriti obscurare suis tergiuersationibus & cauillis: qui tamen ita sunt futiles, ut nec pueris negocium facere possint. Volunt enim per illam oblationem mundam significatã fuisse Euangelij prædicationem: quasi prædicare Euangelium sit propriè sacrificare & offerre oblationem. Quis unquam locum illum sic intellexit? O miseros, quò se coniiciunt. Ibi manifestè prædicebatur futurum sacrificium quod cum antiquo comparabat, ut illud auferretur quod non placebat: hoc uerò statueretur quod erat placitum in conspectu Dei, ut B. Paulus eleganter ad Hebræos declarat, sicut mox abundè & suo loco manifestabitur.

Locus Malachiæ pro sacrificio expẽditur.

III. Tertiò loco ex ipso Apostolo inuictissimè colligitur huius probatio sacrificij. Ipse enim inducit locum Dauid aientis: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Hoc de Christo exponit, & eius inde colligit sacerdotium, declarans in quo opponebatur inutili illi antiquo & leuitico, ut probaret ꝙ illud cessare debuit in hoc statu, quoniam in hoc sacrificio æternus est sacerdos & Pontifex insolubilis, non in illo. Et dedit signum differentiæ respectu modi oblationis. Dixit enim hoc offerendi officium esse secundum ordinem Melchisedec: quod sacrificium fuisse Deo gratum ipsa Scriptura testatur aiens: Erat enim sacerdos Dei altissimi. Hic Altissimus est Deus Pater, cuius sacerdos est Christus, qui illi sacrificat: illud uerò sacerdotium antiquum fuit secundum ordinem præstitutum Aaron, qui offerebat sanguinem animalium, quo erat impossibile placari Deum, ac per hoc adducere hominem ad perfectum. Vnde scriptum est, quòd non placebant Deo sacrificia illa, nec Dei uoluntas erat in illis. Placebat ergo Domino sacrificium quod est secundum ordinem Melchisedec, quod sub specie panis & uini offertur, cœlestis ambrosia & diuinum nectar absconditum. Alioqui exponãt nobis ordinem datum ipsi Melchisedec sacrificandi. Non enim ualet quicq̃ id quod Deo offertur non ordinatum ab ipso. Ecce Melchisedec significauit Christum in sacerdotio, Christus autem obtulit seipsum semel in cruce cruento modo, & antea in cœna in pane & uino. Melchisedec ergo in suo sacrificio quod erat figura, quomodo repræsentauit Christum? Certè non cruentè, sed in pane & uino. Hoc est ergo sacrificium quod defendimus incruentum, in quo tamen inest cruenti uirtus, quoniam & mors & sanguinis effusio commemoratur & quodammodo repræsentatur.

Melchisedec figura Christi.

Ad hæc ut ista ueritas illustretur, illa Melchisedec oblatio sic est ab omnibus orthodoxis semper intellecta, sic interpretata, ut sit figura noui sacrificij, præter id quod aliter accipi & exponi aptè minimè potest. Quæ est ergo tanta sapientia & tanta autoritas, quæ nudo dicto ualeat hæc destruere? Fuit enim proculdubio oblatio Melchisedec Deo altissimo, quam fecit in pane & uino: & de Christo prædicitur: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec: & de Domino ipso habemus, quòd in cœna in pane et uino instituit sacramentum. Illud ergo in pane & uino instituisse sacramentum, quid erat aliud quàm se uerum Melchisedec ostendere, & consequenter declarare illud totum quod ipse fecit in cœna fuisse sacrificiũ, quod mandauit discipulis faciendum in perpetuum ipso summo sacerdote Christo durante in æternum? Si fuit sacrificium: ergo fuit oblatio. Obtulit ergo Christus in cœna seipsum. Est autem pro hac interpretatione (ut dixi) autoritas omnium sanctorũ Pontificum. Hanc B. Cyprianus in sermone de cœna Domini, & in epistola ad Cæcilium accipit et tradit: & B. Hieronymus in epistola ad Euagrium probat. Item B. Augustinus in libro de doctrina christiana capite 21. B. Ambrosius similiter in lib. quarto de sacramentis. Sic deniq; B. Gregorius, sic B. Bernardus, sic B. Thomas: sic deniq; sancti Patres omnes & doctores gloriosi tum ueteres, tum recentes, tum tractatores, tum interpretes Scripturarum, tum Scholastici. Et nunc uenit unus Lutherus, qui nec hoc ipsum quidem inficiatur, uidelicet, sic sensisse autores & Sanctos omnes: uerùm ait à Dæmone fuisse illos deceptos, & sic alios decepisse audet asserere: & huius rei se à quodam Cacodæmone certiorem factũ testatur. Considera, quæso, testimonium pie lector, & Luthero ipsomet confitente doctorem huius nouitatis fide dignum, nempè Cacodæmonem. Quod si ad Sanctorum contumeliam solum pertineret ferendum non esset, quantò minus cum

Christus obtulit seipsum in cœna.

NOTA

per hoc sugilletur bonitas & prouidentia Dei benedicti, qui permiserit tot & tantos Patres seruos suos in re tanti momenti à Diabolo ludificari? Melancthon uerò qui mollius interdum loquitur, quantum legerim, non uenit in illam blasphemiam: non quia ipse metuat blasphemare: sed quòd uidebat non nisi stultis simul atque manifestè impijs id posse persuaderi, alio usus est cauillo in sua hypocrisi. Excusat enim sanctos Patres quòd lapsi fuerint uerbo, non autem sensu. Vocauerunt enim, inquit ille, Missam sacrificium, non quia uerè esset sacrificium, sed quia de uero sacrificio admonet. Quo in loco non est ueritus mentiri. Satis enim sciebat illorum sensum ac mentem, cùm plana sint uerba, & claræ illorum interpretationes asserentium quòd illud sacrificium Melchisedec fuit figura huius. Si illud huius figura: ergo hoc uerum. Et ut magis confundantur, ostendemus illos superare perfidiam Iudæorum, quorum antiqua est traditio huius mysterij. Hæc sunt uerba Rabbi Samuelis: Hic Melchisedec mysteria sacerdotij tradit. Erat enim ipse sacrificans panem & uinum Deo sancto & benedicto, sicut dictum est ibidem: Et erat sacerdos Dei altissimi. Hæc Rabbi Samuel. Et Rabbi Pinas dixit: Tempore Messiæ cuncta sacrificia cessabunt: sacrificium autem panis & uini nunquàm cessabit, sicut scriptum est: Et Melchisedec Rex Salem, hoc est, Rex Messias. Dicitur .n. Melchi. Rex, quia Rex totius mundi erit, & sedech iustitia, quia ipse mittet iustitiam suam & pacem super uniuersum orbem. Hic ergo Rex Salem, idest, Hierusalem supernæ, accepit panem & uinum, hoc est, separabit à cessatione sacrificiorum sacrificium panis & uini, ut dictum est Psalmo. 108. Tu es sacerdos in æternum &c. Sunt & alij Hebræorum magistri, qui & hoc ex alijs locis eliciunt. Nam ubi nos legimus: Et erit firmamentum in terra in summis montium, ipsi legunt, Erit placentula in terra in capite montium, hoc est, sacerdotum Dei, qui sacrificantes hostiam super caput extollunt, & exhibent adorandam: cui interpretationi etiam catholica interpretatio consonat. Hæc ex Rabbinis Iudæorum Reuerendiss. Cardinalis & Martyr Episcopus Roffensis in Lutherum obiecit & meritò, ut eius perfidiã & errorem magis retunderet, non quia testimonijs hostium egeamus. In hoc enim stat inuictissima uis argumenti: Melchisedec offerens & proferens panem & uinum figura fuit Domini nostri IESV Christi similiter offerentis & proferentis panem & uinum in cœna. Hoc iam est euictum. Igitur hoc ut faceret necesse fuit, ut figuram impleret. Fecit ergo IESVS ipse, & postq̃ illud fecit, dum proferret illud discipulis suis & nobis, dixit: Hoc facite in meam commemorationem. Quid est, hoc facite, nisi quod ego feci & uos facite? Quid autem fecit nisi sacrificium & sacramentum? Vnde illis uerbis sancti Doctores aiunt quòd & sacerdotium nouum instituit & sacerdotes ipsos Apostolos. Et hæc uolo satis esse quantum attinet ad Scripturas pro sacrificio isto.

Melancthon.

Hebræorum testimonia pro sacrificio

Illud tamen non omittendum, quòd si nihil aliud esset, quàm quòd ab initio nascentis Ecclesiæ usque ad hunc diem in omni terrarum loco ordinati sunt Presbyteri & Diaconi ad hoc mysterium iugiter peragendum, hoc deberet sufficere ad plenam probationem & ordinis sacerdotalis & muneris sacrificij. Quòd .n. B. Paulus ordinauerit Episcopos & presbyteros & diaconos, & iusserit etiam ordinari: satis apertè patet in eius epistolis ad Timotheum & Titum. Quòd .n. per presbyteros intellexerit sacerdotes, stolidi esset inficiari. Si enim solam ætatem illa uox significaret, quomodo esset in manu hominum illos facere? Item si nullus ordo, aut status, aut officium significabatur illis uocibus, ut quid iussisset B. Paulus Tito constitui presbyteros & diaconos? Item, si omnes ipso iure erant sacerdotes, quid oportebat eos constitui per Episcopos & per manuum impositionem sicut fiebat, & alijs solemnitatibus quas ignoramus? Scripsit idem Apostolus ad Timotheum, quem ipse iam Episcopum consecrarat: Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum mearum. Antea dixerat, per impositionem manuum presbyterij: ubi plures significantur sacerdotes sicut requiritur quùm consecrantur Episcopi. Quòd ergo sit in Ecclesia Dei sacramentum ordinis & ordo sacerdotalis, & quòd non omnes sint sacerdotes, ita est euidens ut non sit Christiani de hoc dubitare, nec sit prudentis ac uersati in sacris literis noui ac ueteris testamenti hoc in dubium reuocare. Nam si in leuitico sacerdotio nullus illud sibi munus priuata usurpat autoritate, quantò hoc minus liceat in sacerdotio Christi?

Ecclesiæ autoritas.

Sacramentũ ordinis.

Posito igitur nouo sacerdotio, & hoc adiuncto ex apostolica doctrina, quòd proprius actus sacerdotis est facere, idest, sacrificare & offerre hostias & munera, & non solùm docere ac prædicare (ut subdolè tradunt hæretici) manifestissimum redditur esse sacrificium in Ecclesia Christi: & cum non apparuerit unquam aliud nisi hoc panis & uini quod offertur assiduè, sic attestante suo facto ipsa uniuersa Ecclesia & sanctis omnibus: non potest nisi schismatica & hæretica autoritate turpissimè atque impudentissimè à quoquam negari. Adiuuat & hanc ueritatem ipsa uox Missa, quæ hebraica uox est, & nihil aliud sonat (ut eius linguæ periti tradunt) nisi oblationem. Vnde credibile est ab ipsis Apostolis uenisse istam cognominationem.

Sacerdotis officium.

Missa.

Cum ergo primis iam pollicitis satisfecerimus, sacrificium nostrum de scripturis sanctis abundè testatũ ostendentes, superest nunc suscipere tædium ad resoluendos hæreticorum cauillos per quos imperitis & curiosis facilè possunt imponere. Quod etsi magna ex parte mihi onerosissimum sit: quia tamen interdũ aduersarij nostri uideri possunt non omninò disipere, sed

aliquid dicere, coactus sum nõ subterfugere istam molestiam. Faciet enim plurimum ad pleniorem Scripturarum intelligentiam.

Obiectio Lutheri contra sacrificium altaris.

Intonuit ergo primò Lutherus, & abutens apostolica doctrina audacissimus omnium mortalium adduxit B. Petrum, ut hoc sacrificium sanctum euerteret, qui ait: Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo. Hoc testimonium, inquit ille, excludit quoduis aliud sacrificium nostrum. Quid enim oporteret quod alij offerrent si ipse se obtulit semel, cum Paulus dicat ꝙ illa una oblatione consummauit in æternum sanctificatos? Si consummauit ille in æternum sanctificatos unica illa sua oblatione, quid quærimus amplius, aut quid existimamus nos ulla nostra oblatione quicquam illi adiungere ad sanctificationem? An non esset hoc exinanire & contemnere illam Domini perfectissimam & omnipotentissimam oblationem? Hoc argumentum non intelligentibus Scripturas & sapientiam Dei profectò uidetur habere aliquid momenti. Est enim illorum Achilles, quo duo uidentur destrui, uidelicet pluralitas sacerdotij, quia unus sacerdos Christus ab Apostolo idoneus commendatur: & pluralitas oblationum uituperatur: quæ tamen duo nos in nostro sacrificio quod defendimus oportet fateri. Est enim manifesta pluralitas sacerdotum atq; successio, & consequenter ipsarum pluralitas oblationum. Videtur ergo hæreticorum argumentum rectè concludere aduersus nos. Si enim una illa Christi hostia semel oblata in Cruce ualet ad expiandum cuncta delicta, profectò superuacuæ uidentur reddi nostræ nouæ hostiæ & oblationes.

Responsio

Nos igitur ut hæc idoneè explicẽtur, uidemus necessarium esse præmittere differentiam peccatorum à quibus sanctificamur, secundum quam cognoscitur doctrina sacerdotij & oblationum. Quia ergo multi hanc

NOTA

differentiam non considerant, implicantur, et nesciunt seipsos à quæstionibus & nodis explicare.

Primùm igitur considerandæ sunt præuaricationes & lapsus. Quicunq; enim contra legem facit, præuaricari dicitur: & qui deflectit à mandatis legis, labitur. Verùm quia duæ sunt leges, lex Dei, & lex positiua Moseos, præuaricationes quæ sunt contra legem Dei maculant mentem coram Domino: alia uerò peccata in legem Moseos inferunt maculam carni. Mittamus hæc parumper quæ carnem maculant, & consideremus peccata quæ maculant mentem in conspectu Dei: nam & hæc differentiam habent. Est enim primum commune omnium unum peccatum quod originale uocamus, à quo reliqua omnino peccata quasi à radice atque fomite fluunt. Ipsum ergo peccatum originale quo uniuersum genus nostrum inquinatum est, debuit in primis expiari, ut posset cæterorum obtineri remissio. Illo enim peccato constante atq; uigente, impossibile erat quicq̃ aliud expiari.

Quæritur ergo primùm illius peccati expiatio. Fuerunt autem duo data specialiter illi hebræo populo: alterum lex, alterum uerò sacerdotium. Quod aũt per legem non fuerit expiatio illius peccati, in cunctis ferè epistolis declarauit B. Paulus: præter quàm quòd illud proculdubio est, non esse munus legis auferre peccatum, sed præcipere ac uetare, præmio afficere & punire. Quòd si quis dixerit, Si hoc saltem ad legem pertineret, scilicet præcipere ac uetare, sequitur ut qui præcepta seruauerint, tales intelligãtur iustificati ac propterea à peccato mundati, ipse B. Paulus multis hoc argumentis confutat: tum ꝙ nemo non iustus potest implere opera quæ Dei lex iubet, & ideò nec mereri iustificationem potest (omnis autem stante illo peccato inueniebatur iniustus) tum quòd gratis erat promissa iustificatio peccatoribus a Deo ex fide, & non ex operibus. Postq̃ igitur lex non poterat iustificare (quod in alijs epistolis ante illam quæ est ad Hebræos ostendit Apostolus) supererat ergo ostendere quòd nec illud leuiticum sacerdotium idoneum erat ad auferendum peccatum illud originale quod obstabat gratiæ, & consequenter ineptum atq; inualidum ad tollenda quæcunq; alia inde consequentia peccata commaculantia animam coram Deo. Vt igitur hoc suaderet suis Hebræis, primùm obijcit potiora munera & oblationes summi Pontificis, ut ostendat illum longè abfuisse ab hoc effectu, uidelicet expiandi peccata.

Sacerdotium leuiticum ad tollenda peccata inefficax multis rationibus ostenditur.

Commemorat ergo quòd ipse summus sacerdos solus singulis annis intrabat in secũdum tabernaculum quod dicebatur Sancta sanctorum, & offerebat ibi sanguinem alienum pro sua & populi ignorantia: corpora tamen eorum animalium quorum sanguis inferebatur in Sancta, cremabantur extra castra, ut non liceret eis edere de illis quicquam. Qui ritus admirabilis & singularis, instruente nos Apostolo, satis innuebat imperfectionem & inutilitatem illius sacerdotij & sacrificij.

Primò, illud secundum tabernaculum quod Sancta sanctorum dicebatur, opus erat manu hominum fabricatum: Non igitur erat uerum tabernaculum Dei in quo habitare dignetur Spiritus Dei cum hominibus. I.
Illud enim uerum Dei tabernaculum corpus Christi est non manufactum sed Spiritussancti opera. Hoc est tabernaculum illud quod Dauid propheta uidebat & inquirebat dicens. Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum strati mei. Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationẽ donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Et per alium dicit Dominus: Quæ est domus mea? & quis locus requietionis meæ? Certe non in manufactis templis habitat Deus. Non ergo erant uera Sancta illa in qua intrabat ille Pontifex. Quòd si illa nõ uera Sancta: nec ille qui in ea intrabat erat Pontifex uerus ad sanctificandum animas.

Secundò, hoc ipsum indicat, quòd non per proprium sanguinem, sed per alienum, idest, per sanguinem animalium intraret in Sancta. Nam hoc ipso manifestum reddebatur ꝙ nõ fiebat remissio peccatorum ante II.

Deum: de qua admonent frequenter Prophetæ & ipse David ubi introduxit loquentem Dominum: Hostiam & sacrificium noluisti, aures autem perfecisti mihi: Holocaustum & pro peccato non postulasti: tunc dixi ecce uenio ut faciam uoluntatem tuam Deus. Idem etiam Propheta dixit inefficaciam & uilitatem horum sanguinum: Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ. Et alibi introduxit Dominum hæc repudiantem dum ait: Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus. Et alibi: Audi populus meus & contestabor tibi, Deus Deus tuus ego sum. Non in sacrificijs tuis arguam te: holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper. Non accipiam de domo tua uitulos, neq; de gregibus tuis hircos. Sacrificium laudis honorificabit me &c. Ex quibus manifestum est huiusmodi sacrificia inualida fuisse ad exhaurienda peccata coram diuina iustitia.

III. Tertiò, eo ipso quod singulis annis ingrediebatur in illa Sancta, contestabatur non expiare. Quid enim oportuisset intrare totiens si aliquando expiatio contigisset? Non enim potest dici quod pro singulis peccatis quæ assiduè admittebantur sacrificaretur et offeretur sanguis, quia (ut dictum est) oportebat expiari prius illud commune peccatum originale, quod semel expiatum non iteratur. Nihil ergo agebat his cæremonijs summus ille Pontifex, nisi quòd declarabat se uerum expectare Pontificem, confitens illis factis sese omninò ad hunc effectum esse inutilem et inefficacem.

IIII. Quarto loco, hoc ipsum significabat eo ipso quod sanguinem illum pro sua & populi ignorantia offerebat. Nam cum assiduè offerret pro hac sua & aliorum ignorantia, significabat quòd nondum erant dociles Dei. Si enim semel fuissent edocti, non oportuisset ulterius pro hoc offerre. Igitur, ut ait Apostolus, nondum erat patefacta sanctorum uia stante priore tabernaculo, donec scinderetur uelum, illa sanctissima Christi caro quæ uelabat uirtutem & sapientiam Dei, & statueretur aliud tabernaculum quod placeret Deo, Christo recipiente gloriam suam.

V. Quintò & illud maximè considerandum est, quod summus ille Pontifex non perficiebat sacrificium ut prodesset, quia de sanguine illo oblato nullus comedebat. Corpora autem animalium quorum sanguis offerebatur cremabantur extra castra, & nulli de eis qui altari deseruiebant licebat edere: quo significabatur expectari uerum sacrificium de quo liceret edere cunctis, ac præsertim ijs qui uero altari deseruiunt, sicut ait B. Paulus: Qui sacra administrant, nonne ex sacro edunt? Qui autem edunt, participes sunt altaris, non autem qui non edunt. Ex hoc ergo patet clarè quòd illud sacrificium cum esset contra legem sacrificiorum, quæ est ut quod sacrificatum est comedatur, non erat uerum sacrificium, sed potius per illud significabatur sacrificium uerum: idque duobus signis. Vnum est quia cremabatur extra castra: quod significabat non attinere solum ad Iudaicum illum populum qui castris continebatur. Alioqui non debebat efferri è tabernaculo. In tabernaculis enim consummabatur quæ erant in castris. Significatus est ergo Christus, teste Apostolo, qui extra portam passus est, non pro illo tantum populo, sed et pro toto mundo. Alterum signum est, quod stante illo leuitico sacrificio non licebat deseruientibus illi tabernaculo edere de crematis extra castra. Sic et Iudæis nõ licuit nec unquam licebit dum sacrificio ueteri alligati teneantur, ueri sacrificij extra castra oblati utilitatem & commoda obtinere. Et hæc satis de peculiari Pontificis sacrificio, quæ subtilissimè Apostolus instructus diuinitus nobis monstrauit.

De inferioribus autem sacerdotibus quòd non expiarent pro peccatis offerentes, Prima ratio est, quia si summus sacerdos hoc non efficiebat, quid & quomodò id efficerent ipsi inferiores sacerdotes? I.

Secundà ratio & communis est, quoniam & ipsis deficiebat hostia. Nam cum sanguine peccatum illud conueniret expiari, nec alium sanguinem ibi offerrent quàm belluarum, impossibile erat per illum auferri peccata, ut ait Apostolus. Quomodo enim esset æqua compensatio uile pretium illius sanguinis ad magnitudinem delicti? Iustus autem Deus & iustitias dilexit. II.

Tertia ratio etiam communis. Signum enim euidens quòd sacerdotes illi non expiarent, illud est, quòd iuge erat sacrificium illud. Sæpius enim instabant, easdem hostias offerentes, & quùm morerentur aliqui sacerdotum, in eorum locum alij subrogabantur. Non igitur erat expiatio ulla illius peccati: alioqui cessassent offerre aliquando. III.

Quarta ratio est, quia illud unum peccatum primi hominis reuera unum exigebat expiatorem, & talem qui non egeret pro seipso, hoc est, pro peccato proprio offerre, sed qui esset sanctus, innocens, impollutus, cuius hostia posset placere Deo. Prius .n. Dominus Deus personam offerentis respicit quàm munera, quibus non indiget. Quamobrem de hoc uno expiatore pronunciarunt Prophetæ, & Isaias ait, Veniet ex Sion qui liberat, & auertet impietates Iacob: & hoc illis à me testamentum quùm abstulero peccata eorum. Similiter omnes alij prophetæ testimonium uni Christo propitiatori perhibent. IIII.

Quinta ratio seu testimonium manifestum ex Psalmo. Promittitur enim ibi Messias futurus sacerdos in æternum, & alterius ordinis seu ritus .s. Melchisedec. Si autem leuiticum sacerdotium fuisset idoneum ad expianda peccata & perficiendum nos, quid oportebat de alio prouidere sacerdote, & alterius ordinis, & (quod amplius est) ut esset sacerdos in æternum? Eò .n. quòd pronunciatur sacerdos in æternum, planè significat quòd prius illud sacerdotium erat temporale & quandoq; desiturum. Non enim conueniebat duo sacrificia simul concurrere in eadem Ecclesia et in eadem lege. Nam si duo sacerdotia: aut ambo perfecta, aut V.

aut ambo imperfecta, aut unum perfectum & alterum imperfectum. Si ambo perfecta, alterum superuacaneum redditur. Si ambo imperfecta, neutrũ expiabit, nec ambo simul, quia alterum alteri non iungebatur ut posset roborari per illud: erant enim dispa ria et (ut ita dixerim) separata. Si deniq; unum imperfectum, uacabit, hoc altero existente perfecto. Praeterea, impossibile est duas esse leges, & ita duo sacerdotia. Sacerdotium .n. fundatur in lege. Propter transgressiones .n. legis quae fiunt à populo, inuentum est, ne relinquatur populus praeuaricator, ac propterea dissipetur. Quamobrem doctè dixit B. Paulus, Translato sacerdotio, necesse esse ut legis fiat translatio. Prouidit autem Deus, ut Christus, qui praenunciatur sacerdos futurus, non obtinuerit illud leuiticum sacerdotium quasi esset unus ex illis, & hoc patere fecit, quia non fuit de illa tribu cuius erat proprium hoc ministerium, sed de illa quae prae caeteris aberat à munere sacerdotali. Fuit enim Dominus de tribu Iuda, de qua testatur Apostolus quòd nullus praestò fuit Altari. Quare necesse fuit, hoc sacerdote noui sacerdotij gradum adepto in aeternum, cessare leuiticum illud sacerdotium. Addit etiam persuasionem, quòd hoc sacerdotium nouum iureiurando constitutum est à Deo: prius autem per Mosen sine iuramento. Dixit enim Propheta: Iurauit Dominus & non poenitebit eum, tu es sacerdos in aeternum. Alterius autem sacerdotij poenituit, & ideò non fuit iureiurando suffultum: & hoc propter eius inutilitatem. Addit & testimonium Prophetae, sic aiens: Nunc autem melius sortitus est ministerium, quantò et melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sanci tũ est. Nam si illud prius culpa uacasset, nõ utiq; secundi locus inquireretur. Vituperans enim eos dicit: Ecce dies uenient dicit Dominus, & consummabo super domum Israel & super domum Iuda testamentum nouum non secundum testamentum quod feci patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum ut educerem illos de terra Aegypti: quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos dicit Dominus. Quia hoc est testamentum quod disponam domui Israel post dies illos dicit Dominus. Dabo leges meas in mente eorum, & in corde eorum superscribam eas, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum, & non docebit unusquisq; proximum & unusquisq; fratrem suum dicens, Cognosce Dominum: quoniã omnes scient me à minore usq; ad maiorem eorum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum iam non memorabor. Dicendo autem nouum, ueterauit prius. Quod autem antiquatur & senescit, propè interitum est. Haec B. Paulus. Vbi perquamdoctè ostendit, prius sacerdotium simul cum ipso testamento non potuisse consũmare seu perficere homines, imò nec directò introducere in uiam rectam nisi obliquè per transgressiones & cognitionem peccati, ut alibi declarauit.

Sexta ratio adiuuat supradicta. Quòd enim illud leuiticum non esset uerum sacrificium, sed ueri sacrificij potius figura, probat id quod dixit Dominus Moisi: Inspice & fac secundum exemplar quod tibi ostensum est in Monte. Exemplar autem illud (ut docet Apostolus) erat illud uerum Christi, quod tanq̃ prophetae ostensum fuit Moisi in Monte, ad cuius similitudinem aptare debuit carnale illud. Si ergo uerum sacerdotium & uerus sacerdos adueniat, nonne iure cessabit illud quod ad illius exemplar est factum? Quid enim opus figura quando adest ueritas? VI.

Septima ratio colligitur à tota illa historia Melchisedec, qui fuit figura Christi. Ex eius enim dignitate qua innotuit in mysterio, colligitur futuri sacerdotis Christi summa maiestas. In primis à nomine. Melchisedec .n. idem est quod Rex iustitiae: quod uerè Christo competit, qui solus iustus ipse existens, meritò adduxit in mundum iustitiam sempiternam. Vani enim Poetae uera aliquando dicunt. Erat in eorum uaticinijs, ꝗ Astraea, idest, iustitia è terris exulauit, & in coelum se recepit: quod uerissimum fuit à peccato primorum parentum. Sed illam iterum Dominus reduxit in terram, ut Rex iustitiae uerè dici meruerit, quod nomen ipsum Melchisedec declarat. Deinde à re ipsa idem rursus accipitur, cum esset Rex iustitiae, quia fuit Rex Salem, quod est Rex pacis. Quis autem Rex pacis uerior quàm Dominus noster, quem pacis principem uocat Isaias? Et quis poterat pacem in terra ponere unde exulabat iustitia, nisi ipse Rex iustus Christus descendens de coelo in terras & adducens secum iustitiã sempiternam? Praeterea, ille Melchisedec in nulla genealogia concluditur, quasi nec ortum habens nec terminum uitae, ut congruè significaretur Christus Verbum Domini, quod manet in aeternum, ut è Scripturis euincitur. Hic Melchisedec occurrit Abrae reuertenti à caede Regum. Abram autem pater erat futurus multarum Gentium, sed primò pater illius populi quem Dominus ex beneplacito adoptauit peculiariter ut coleretur ab eo. Hic ergo Abram tantus pater à Deo decretus, & ipse etiam sacerdos, attamen benedicitur ab illo Melchisedec. Maior igitur erat Melchisedec qui benedixit. Quid autem hoc est, nisi ꝗ in eo mysterio Melchisedec non suam gerebat personam, sed Christi Domini? Et ideò tanq̃ maior etiam cibauit illum sacrificio panis et uini ut futurum patrem omnium fidelium, quia credidit Deo, & in ea fide uictoriam retulit. Haec est enim uictoria (inquit Dilectus) quae uincit mundum, fides nostra. Talis fuit fidelis Abram pro quo sacrificium obtulit Melchisedec: quamobrem & decimas ab eo recepit, soluente illas non pro se tantum, sed pro uniuersa legitima posteritate quam habebat in lumbis: Vnde & Leui, ex quo leuitica tribus, in ipso decimatus est. Debuit enim ille populus qui ex eius lumbis egressurus erat, sanctificari sacrificio sancto per ipsius Abrae patris eorum sanctificationem. Cuncta VII.

enim decenter constituit Deus. Si ergo Leui decimatus est qui decimas iussus est accipere à populo Dei, quantum debemus existimare fuisse illum Melchisedec qui decimas ab illo accepit? Et propterea manifestum est, quòd in Melchisedec non illa persona consideranda erat, quæ erat homo mortalis sicut & nos ex patre & matre mortali, sed illa quam in eo spirituales oculi perspiciunt iuxta traditionem Scripturæ quæ innuit sapientibus & à Spiritu edoctis: hic est Christus.

His ergo expositis unde manifestè patet sacrificiũ leuiticũ omninò inefficax ad expiationẽ peccatorum, resoluenda sunt quædam quæ uidentur facere aduersus prædicta. Primum est, quod in sacris literis expressum uidetur illa sacrificia offerri solere pro peccatis, & insuper peccata tollere, ut patet Leuit. cap. 4. & 5. Præterea, si (quemadmodum dictum est) illud leuiticum sacerdotium erat inutile atq; omnino inefficax, incusandus igitur uidetur Deus (si liceat id cogitare) ꝙ rem penitus inutilem tradiderit, imò etiam deceptoriam.

Ad hæc nos breuiter respondemus, quod illa sacrificia ui sua non tollebant peccatum ullum quantum ad Deum, quia impossibile erat (ut nos docet Apostolus) sanguinibus illis auferri peccata. Poterant autem tollere peccata quantum ad irregularitates quasdam, & in conspectu hominum, ac propterea non erant penitus inutilia: quanquàm nec est negandum, ꝙ & illi sacerdotes poterant uirtute sacrificij ueri in illis hostijs significati, animum intendentes in illud, & fidem ad illud habentes, coram Deo impetrare remissionem peccati, pro quo expiando sacrificabant.

Occurrit item et alia quæstio. Si leuiticum sacerdotium non erat ualidum ad expiandum peccatum illud originale & actualia quæ illi annectebantur, quomodo igitur expiatum fuit, & per quod sacerdotium, & per quod sacrificium? Respondemus ꝙ ad expiandum peccatum hoc sacerdos fuit Christus decretus ab initio à Deo, ut operaretur in diebus carnis suæ hunc effectum. Hostia fuit corpus eius torridum & sanguis effusus, quem obtulit in pretium redemptionis nostræ. Altare siue ara, fuit crux illa suo illo sanguine sanctificata. Et ipse passus est extra portam, quia pro omnibus semetipsum obtulit, cum omnes pariter egerent redemptione. Sic expiatum est peccatum illud quamcongruentissimè. Cum enim unus homo peccasset peccatum illud grande quo omnes perditi sumus, decuit ut et unus homo hic noster, etiã illud expiaret, quo oẽs saluaremur ab illo peccato sub quo tenebamur omnes. Et quemadmodum ille inobediens inhonorauit Deum Patrem nescio quid diuinum appetens: ita hic noster, abijciens gloriam diuinitatis suæ, compleuit omnem obedientiam in sacrificio carnis suæ: in qua carne posuit illud peccatum atq; omnia scelera & delicta nostra ex eo manantia, ut damnata & cruci affixa iniquè illa carne, inueniretur in ea iustè damnatum peccatum ipsum & crucifixum cum fructibus

Quo sacrificio expiatũ fuit peccatũ originale &c.

suis. Et sicut cadauer illud (si fas est ita loqui cũ sanctum esset) sublatum fuit à facie cœli ac sepultum, ne conspicuum sub diuo maneret: ita & nos quicunq; illum induti sumus consepulti & absconditi in illo, effugimus Dei uultum & iram. Vnde mox resurgentes cum illo ad nouam uitam, per bona opera uiuimus Deo, & placemus illi expectantes beatam illam futuri seculi gloriam. Sic enim ipse redemit nos, ut acquisiuerit sibi & aptauerit nouo pacto ad seruitium Dei uiuentis, non ut ulterius seruiamus peccato (quod fecimus quasi semel sub priore testamento constituti) sed iustitiæ, sicut Christus semel peccato mortuus est. Christus ergo Dominus, & solus ipse, & illa una tantummodo oblatione cruenta, hoc totum fecit: ita ut pro peccato illo primo & summo, quo omnes includebamur rei, nullus alius, neq; segregatim, neque cum illo, nec ante nec postmodo sacrificauerit ut litaret. Ergo per illum solum & per illius oblationem liberati sumus à peccato illo, nacti uiam ad salutem, facti dociles Deo: si tamen hoc beneficium tam magnum agnoscamus & acceptemus expoliantes ueterem hominem & induentes nouum per fidem et sacramentum Baptismi, in quo non est necesse amplius illum offerri pro nobis, sed iam oblatus ibi exhibetur nobis. In quo sacramento accipientes dona Spiritus, ingredimur in illum, & constituimur membra eius qui uiuit, & sic transimus de morte gratiæ ad uitam, qui prius eramus membra primi hominis & propterea mortui gratiæ in illo. At nunc expiati in Christo, ualemus assistere & ambulare fiducialiter coram Deo, tanquàm coram patre iã placato, per uiam iam paratam nobis & stratam usq; quo consummemur in gloriam sempiternam. Hæc est uia Crucis, à qua multi propter asperitatem se auertunt, quia internam dulcedinem non experiuntur; quã non capiunt nisi qui uiam pergunt, ad ulteriora se extendentes, & animosi non aspiciant retro, sed uidentes coronam, ad illam concito gradu contendentes anhelant.

Solus Christus & unica illa sua cruẽta oblatione satisfecit pro peccatis nostris ante primam iustificationem.

Concludimus ergo à doctrina B. Pauli, ꝙ ad hunc effectum patrandum, qui est à peccato liberari & iustificari & intrare in Christum & sic in uiam ad militandum, sicut ipse militauit & uicit, quæ cuncta in Baptismo significantur & fiunt: non fuit, nec est, nec erit alius præter illum solum sacerdos, nec aliud sacrificium præter illud solum cruentum sui corporis, nec alia oblatio præter illam unam in Cruce factam ab eo cum oratione & lacrymis, qui pro sua pietate ac reuerentia exauditus est. Hæc est apostolica doctrina latè per eum tradita & inculcata, per quam hactenus frangimus aduersariorum Achilem, qui in eo innituntur, ꝙ illa una oblatio fuit satis ad consummandum in æternum sanctificatos, ut non sit opus alia ulla noua oblatione. Nos autem dicimus, uel ipso B. Paulo teste, ꝙ illa una oblatio satis fuit ad redemptionem earũ præuaricationum quæ erant sub priore testamento: quod non aliud significat nisi id quod diximus, origi-

NOTA

nali

nale peccatum cũ suis fructibus, quoniã qui sub originali erant, sub priore testamento erant conclusi rei mortis. Itaq; quantum ad huiusmodi præuaricationes, fatemur quòd qui semel sanctificati sunt, ab eis delictis in sempiternum sanctificati sunt, quia nunq̃ priores præuaricationes redeunt. Et ideò semel tantùm baptizamur, quia semel est Dominus mortuus, & in baptismo solùm habemus illam cruentam hostiã expiatricem cunctorum penitus antecedentium delictorum. Vnde B. Paulus de prioribus iniquitatibus eleganter dixit: Vbi autem est horum remissio, iam non est oblatio pro peccato. Et ne quis amplius quàm semel usurparet sibi hostiam illam cruentam, uolens illam pari modo applicare pro futuris peccatis: aduersus illos adiecit: Voluntariè enim peccantibus post acceptam notitiam ueritatis, iam non relinquitur hostia pro peccato.

Cur semel tantum baptizamur.

Occurret autem & hoc in loco nobis alius & dicet: Si sic res se habet, ut Christus sua illa oblatione cruenta non sit operatus pro nobis nisi redemptionem præcedentium delictorum, quæ sub priore testamento continentur, uidetur sequi quòd in nouo testamento uel non sint delicta, uel si quæ sunt, inexpiabilia sint: quod si sic, redit hæresis Nouati, qui ex hac modò relata Apostoli sententia: Voluntariè enim peccantibus &c. & ex alijs præcipuè quæ in ea epistola habentur locis, negabat post Baptismum aliam pœnitentiam: à qua hæresi si abhorremus, superesse uidetur ut dicamus (sicut noui hæretici dogmatizant) uel quòd post Baptismum non sunt præuaricationes, quia nõ est lex: uel si sunt, eas non curet Deus, sed habeat pro expiatis per illam primam Domini cruentam oblationem, & sic non imputet eas iam fidelibus: & ita sola fide ac fiducia absq; ullo sacrificio expientur. Hoc est enim quod noui hæretici dogmatizant: sed pessimè ac perniciosissimè. Non enim ita res se habet, sed cum Christo & B. Paulo dicimus, ipsa quoq; rei experientia nos docente, quòd non uenit Christus soluere legem, sed stabilire ac perficere & nouam facere: & iccircò etiam in noua lege esse posse & inueniri præuaricatores. Vtinam non essent. Nec est uerum quòd illis non imputetur peccatum modo credant sibi non imputari, quoniam sæpe etiam magis imputatur peccatum post Baptismum, quàm quæ antea patrata erant, dicente Domino: Ecce sanus factus es, noli ulterius peccare, ne quid deterius tibi contingat. B. etiam Petrus Apostolus dixit, quòd his qui post impetratam primam remissionem rursus implicantur peccatis, facta sunt posteriora deteriora prioribus. Falsum ergo & irrationabile est omninò, quòd in nouo testamento admissa peccata non imputentur propter semel iam oblatam Christi cruentam hostiam, quæ (ut dictum est) pertinuit ad prioris testamenti delicta. Et hæc noua peccata post sanctificationem primam talia ex se sunt ut tantò magis sint imputabilia, quantò magis uoluntaria: quoniam non est ea infirmitas & ignorantia post acceptam gratiam, quæ erat prius. Deinde ijs ingratitudo sese admiscet, quæ grauioris ponderis facit esse peccatum. Quòd autem hæc peccata sub nouo testamento contracta sint inexpiabilia, dogma est peruersum, & iam olim ab Ecclesia damnatum atq; explosum.

Cum ergo peccata sint, & expiabilia sint, & ad illam cruentam Christi hostiam non pertineant, uidendum est quonam pacto: Vtrum sine sacrificio expientur. Videtur enim prima facie uacare sacrificiũ quia sunt sacramenta, & pro his admissis post Baptismum specialiter est sacramentum pœnitentiæ: unde uidetur superuacuum omninò esse aliud sacrificium. Et nos dicimus, omninò esse necessarium sacrificium, quoniam sine sacrificio nullum consisteret sacramentum: quod ego mox patefaciam. Sicut autem quæ sub nouo testamento admittuntur peccata, alterius sunt generis quàm uetera, sic debent habere suum proprium sacrificium & sacerdotium & hostiam & congruentes oblationes, non unam tantum, sicut quæ prioris erant testamenti: quia cuncta peccata quæ sub illo erant, quodammodo unum reputabantur, tanq̃ ex illo uno manantia quod semel admissum fuit in Paradiso. Quare unam tantum requirebat oblationem ad expiandum, ut diximus. Quæ enim sub nouo patrantur, per se singula considerantur, & quodlibet suam expiationem postulat. Habet etiam & hoc sacrificium sua propria sacramenta, sicut suo loco dicetur. Si igitur sacrificium requiritur pro his delictis & peccatis quæ sub nouo testamento & lege gratiæ committuntur, & ob hoc sacerdotium esse debet, oportet & hic indagare sacerdotes idoneos. Sed quis tantus, nisi ille unus Christus qui nos antea conciliauit Deo? Attende acute lector.

Peccata post baptismum quo pacto expientur.

Dominus noster IESVS Christus, sicut decretus fuit à Deo sacerdos & Pontifex noster in diebus carnis suæ, ad eripiendum nos à dominatu Diaboli & peccati quo omnes astringebamur, quod & ille effecit unica illa oblatione: ita etiam constitutus fuit ab ipso Deo sacerdos & Pontifex in die glorificationis suæ, ut esset mediator, non antiqui testamenti in quo fuit redemptor, quia in illo non mansimus, sed noui testamenti, propter superuenientes lapsus & præuaricationes. Magna porrò est differentia inter ipsum Christum pro eo tempore consideratum quando erat in carne nostra mortali, et ipsum eundem pro eo tempore quando excitatus à mortuis uiuit: unde & sacerdotij & sacrificij & oblationum rationabilis resultat differentia. Ex tunc enim factus est nobis iam redemptis sacerdos in æternum, & secundum ordinem Melchisedec. Vis uidere q̃ sacerdos factus est à Deo secundum ordinem Melchisedec postq̃ resurrexit & constitutus est à Deo ad dexteram suam? Hoc & uerba Prophetæ & uerba Apostoli declarant. Dauid .n. postq̃ explicauit dictum fuisse Domino à Domino: Sede à dextris meis donec ponam inimicos tuos &c.

Sacerdotium æternũ Christi quandò cœperit.

& dominationem eius enarrauit, adiecit: Iurauit Dominus & non pœnitebit eum: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. B. Paulus hoc ipsum sæpenumerò memorans, etiam clarius explicauit in epistola illa ad Hebræos, ubi ait: Nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui uocatur à Deo, tanq̃ Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificauit ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quemadmodũ & in alio loco: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Ecce ut patet ꝙ pontificatus iste quo clarificatus est Dominus non fuit in diebus carnis suæ, sed postmodo quando dictum est illi: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quod pertinere ad diem resurrectionis in quo sumus, idem Apostolus alibi declarauit satis apertè.

Act. 13

Adde ꝙ secundum illud munus quod obiuit offerendo in Cruce, non potest dici Christus Pontifex in æternum, quia ipse ibi mortem oppetijt sacrificando, unde postea factus est sacerdos secundum uitam insolubilẽ, secundum quam opponitur alijs sacerdotibus, qui morte desinebant esse sacerdotes. Ipse enim econuersò, post mortem sacerdos factus est: imò per ipsam mortem hunc honorem obtinuit. Vnde Apostolus post ea quæ superius citata sunt, de eo dicit: Qui in diebus carnis suæ preces supplicationesq; ad eum qui possit saluum facere à morte cum clamore ualido & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Et quidem cum esset filius Dei, didicit ex ijs quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ, appellatus à Deo Pontifex iuxta ordinem Melchisedec. Hæc ille. Et amplius declarans quod dicitur sacerdos factus in æternum, adiecit: Eò quòd semper uiuat: ut nouũ statũ significaret. In eo.n. statu priore, non semper uixit. Quare et Apostolus hanc notã differentiã, dixit: Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes: sermo autem iurisiurandi qui post legem est, Filium in æternum perfectum. Sermonem iurisiurandi uocat illum quem expressit Dauid: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum. Et hunc sermonem asserit esse post legem, quod est, esse postq̃ translata fuit lex, & consequenter sacerdotium cum ipsa lege; ut noua lex & nouum sacerdotium intelligatur: unde & apertè uocatur sponsor & mediator & pont. noui testamenti, ad quod non pertinet illa oblatio cruenta. Nondum enim erat testamentum nouum quum ipse obtulit semetipsum, sed præsupponitur ipsa oblatio sui ante testamentum, & ex ipsa potius testamentum successit, quod in Christi sanguine iam effuso constitutum est: unde & oblatio panis & uini noua uocata est. Præterea, cruenta illa oblatio: non fuit secundum ordinem Melchisedec, qui obtulit panem et uinum. At ipse decernitur Pontifex secundum ordinem Melchisedec. Ex quibus omnibus clarè patet ꝙ Dominus noster IESVS Christus in nouo testamento Pontifex est & sacerdos in æternum, & (quod iugulat aduersarios nostros, & inimicos huius sancti sacrificij) est Pontifex secundum ordinem Melchisedec, & perpetuò, ita ut oporteat perpetuò offerre hostias, & non (sicut ipsi intelligunt) satis fuit illa una prima cruenta oblatio, nisi quia per illam factus est Pontifex in æternum, ut propter nouas præuaricationes assiduè offeratur noua hostia, & ipse assistat coram Patre interpellans pro nobis in cœlis, ut declarat Apostolus. Quid enim oporteret eum adhuc pro nobis interpellare in cœlis, si nullæ nouæ essent præuaricationes, & si una illa hostia suffecisset?

Verùm hoc in loco rursus insurgent, & dicent: Si est pontifex Christus, & secundum ordinem Melchisedec, & perpetuus: ergo ipse semper deberet offerre panem & uinum, quia sacerdotis est offerre: quod tamen nullibi legitur fecisse Dominus. Quòd si hoc facit nunc, oportet quòd in cœlis faciat ubi sedet ad dexteram Patris. Si autem in cœlis hoc facit, non malè dicimus nos (dicẽt hæretici) non esse ullũ in nouo testamento sacerdotium uisibile et externum in terris.

Obiectio hæreticorum.

Nos autem ad hæc respondentes, & ad primum, quòd aiunt non legi Christum obtulisse panem & uinum, dicimus, imò uerè legi hoc. Nam in cœna Dominus quum sacramentum instituit, etiam procul dubio obtulit: tametsi hoc aduersarij negent. Probatur enim hoc euidenter, quia si ipse fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedec, & figuratus est in illo qui obtulit panem & uinum, profectò necesse est & ipsum obtulisse aliquando panem uerum, idest, corpus suum sub speciebus panis, quia ipse dixit: Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi uità. Sic & uinum uerum, sanguis eius est sub speciebus uini, quem pro nobis effudit. Necesse est autem hæc fateri, ut ueritas figuræ respondeat. At illi uidentes hoc argumentum ualidum nimis, illud etiam pernegarunt, uidelicet, Melchisedec obtulisse panem & uinum, neq; hoc in Scripturis haberi. Verùm hæc fuga & tergiuersatio primùm aduersatur innumeris Sanctorum testimonijs, & uniuersæ Ecclesiæ, quæ semper hoc habuit pro comperto. Nam & Rabbini quoq; Iudæorum nonnulli hoc probant, ut superius adduximus. Alioqui declarent illi nobis quo pacto Christus dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedec. Quis erat ille ordo, siue ritus, ac dispositio, in eo sacerdotio Melchisedec, qui dicitur sacerdos Dei altissimi? Proferant hoc illi nobis si ualent. Quòd si non ualent proferre, acquiescant uoci Ecclesiæ ita interpretantis Scripturam. Præterea, ꝙ Dominus obtulerit panem & uinum, manifestum est ex hoc quòd ipsi Apostoli obtulerunt: et hæc oblatio, ab ipsis initijs Ecclesiæ sanctæ peruenit usq; ad hæc nostra tempora, iam elapsi sunt anni mille quingenti & ultra. Si ergo Apostoli & omnes alij sequentes sacerdotes usque ad hunc diem obtulerunt panem & uinum, qua id autoritate fecissent, nisi & uidissent exemplum Domini,

Responsio.

Christus in cœna sacrificauit.

& man=

& mandatum similiter ab eo accepissent ut idem facerent? Dixit enim Dominus: Hoc facite in meam commemorationem. Quid est dicere, Hoc facite? nisi hoc quod ego feci? Sin autem ipse non obtulit: qua nos confidentia possemus offerre, & potuisset uniuersa Ecclesia hoc facere, et docere? Dicere autem (sicut ausus est Lutherus tam impiè) quòd errarunt omnes sancti Patres, & totus innumerabilium sacerdotum cœtus, & tot seculis, iam non est tam disputare q̃ blasphemare: non dico Sanctos & ipsam sanctam Ecclesiã, sed ipsum Spiritumsanctum qui tantam tamq; diuturnã permisisset in Ecclesia sua idololatriam, & tot bonos sibiq; charissimos Patres tam insigniter aberrare passus esset: quod qui potest persuaderi, profectò lumine fidei cassus est. Verum instant. Sed ubi, inquiunt, habetur in Euangelio? Si enim sacrificauit Dominus & obtulit in cœna, cur hoc non exprimitur in ipsa Scriptura quæ narrat historiam? Respondeo primùm satis innuitur in uerbis Scripturæ. Quod enim Apostolus dicit, quòd Dominus accepit panem, & postq̃ gratias egit, fregit &c. per eam gratiarum actionem significata est & consecratio & oblatio simul: quoniam hoc sacrificium, est quædam gratiarum actio de iam accepto illo cruento sacrificio ad redemptionem nostram ut statueremur in nouo testamento. Vnde & Eucharistia uocatur, hoc est, gratiarum actio. Dicitur & sacrificium laudis: est enim sacrificiũ noui testamenti, quod præsupponit (ut dixi) redemptionem & acceptationem illius cruentæ hostiæ: unde & laudamus & benedicimus Deum, memoriã tanti beneficij recolentes.

Blasphemia Lutheri.

Nec uero obsistat mihi hoc in loco aliquis obijciens ꝙ Dominus instituit hoc sacrificium ante passionem suam, ac propterea anteq̃ uetus testamentum destructum esset, ut per hoc non potuerit esse sacrificium noui testamenti. Est enim in promptu responsio. Sicut .n. Christus ante passionem suam instituit sacramenta ut post passionem uigorem haberent, ita & hoc similiter instituit sacrificium: oportuit enim præuenire. Signum autem ꝙ hæc oblatio sequuta fuerit testamenti ueteris oblationem, manifestum est, quia prius ut finem statueret Agno typico, manducauit eum cum discipulis suis, ac mox nouum constituit sacrificium panis & uini. Præcessit autem hoc sacrificium incruentum hostiæ cruentæ oblatio, etiam illa die, saltem uoto: quoniam in ea cœna, anteq̃ offerret panem Christus & uinum, iam obtulit cruentam hostiam semetipsum, acceptatam à Patre. Vnde & in ea die secundum Scripturas occidendus erat, quæ erat quartadecima luna. Et ideò tanquam occisus habitus est coram Deo, non solùm quia hoc futurum nobis, iam erat in decretis et in præscientia Dei, uerumẽt quia ipse Dominus illa die se obtulit Patri, & absoluit Iudam ut effectui manciparet quod iam omninò meditatus erat. Quòd autem illud panis ac uini sacrificium esset sacrificium noui testamenti, patet ex uerbis Domini qui dixit cum sanguinem exhiberet: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Apud Matthæum uerò & Marcum dicitur: Hic est sanguis meus noui testamenti: ac si dixerit: Hic est sanguis, cuius effusio iam decreta & acceptata à Patre meo firmauit uobis nouum testamentum, nouum pactum, nouam legem non absq; suo sacrificio: ut sic iam oblatus & assiduè offerendus eluat nouas culpas quæ sub ipso nouo testamento denuò admittantur.

Sacrificium Eucharistiæ est noui testamenti sacrificium.

Nec hic quiescent, sed redibunt ad Melchisedec, quem aiunt nec uinum nec panem obtulisse in sacrificiũ, quoniam Scriptura id non dicit, sed duntaxat quòd protulit panem & uinum. Aliud autem est proferre, aliud est offerre. Protulit autem ut reficillaret Abram & uernaculos eius uenientes de prælio. Hæc illi. Magnum sanè & mirabile argumentum: Quia protulit panem & uinum quo cibauit & potauit Abram & suos, iccircò non obtulit prius Deo: quasi uerò non potuerit proferre iam oblata Deo, sicut reuera fuit. At hoc, inquiunt, ꝙ obtulerit non dicit Scriptura. Imò satis dicit quùm rationem confestim adijcit quare protulerit. Ait enim Scriptura: Erat enim sacerdos Dei altissimi: non Dei Hebræorum, sed Dei altissimi, qui est Deus non Hebræorum tantum, sed omnium Gentium.

Melchisedec obtulit Deo.

Sed instant adhuc & aiunt: Non habetur iuxta literam hebraicam illud, Erat .n. sacerdos, quasi reddatur ibi ratio exhibitionis panis & uini: sed habetur: Et erat sacerdos &c. ac per hoc non redditur causa superioris dicti. Nos autem dicimus ꝙ in hebraica lingua litera VAV quæ pro copula frequenter accipitur, sæpe usurpat sibi officium reddendi rationem supradictorum: quod in multis locis in sacris literis licet deprehendere. Nam & ipsa copulatiua coniunctio ET latina, nonnunquam eandem uim obtinet, & exponitur pro quia. Sic dicimus: Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uentris tui, idest, ideò tu benedicta, quia fructus uentris tui fuit benedictus. Et B. Ioannes Euangelista dixit: Deus dedit potestatẽ filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. Et adiunxit: Et Verbum caro factum est. Vbi etiam illud ET, reddit rationem dicti: ac si expresse dixerit: Ideò illi filij Dei qui credunt in nomine eius, quia Verbum caro factum est. Alioqui nequaquam benè cum superioribus iungeretur. Sic postq̃ Dominus dixit: Veni separare hominem aduersus patrem suum, & filium aduersus matrem, & nurum aduersus socrum suam: confestim pro ratione adiecit: Et inimici hominis, domestici eius, idest, quia inimici hominis sunt domestici eius. Et in psalmis dicitur: Da nobis auxiliũ de tribulatione: & uana salus hominis, hoc est, Da tu nobis hoc auxilium, quia uanum est expectare salutem ab homine, cuius salus uana est. Sexcenta sunt huiusmodi loca in Scripturis. Hoc ergo uidens Interpres, optimè eo in loco reddidit **enim** pro **et**, dicens: Erat enim sacerdos Dei altissimi, scilicet, ad quem

Et pro Quia sæpe accipi. in scripturis.

pertinebat ea sacrificare & proferre, nimirum panem & uinum. Nam huius sacrificij sanctitas antiquis etiam traditionibus commendata est, uel ex ipsis Rabbinorum testimonijs quorum partem superius attulimus, satis patet. Quòd nisi hoc pacto interpretemur, considera quæso accute lector, quàm male & ineptè cohæreant hæc duo simul coiuncta, uidelicet, Protulit panem & uinum, Et erat sacerdos Altissimi. Quid enim affine habet panis & uini prolatio cum hoc quòd esset sacerdos, nisi ut intelligatur (sicut omnes intellexerunt, præter nouitios hos magistros) quòd ex eo protulit quia erant oblata in sacrificio, cum ipse esset sacerdos, de cuius manu Deo oblata & sanctificata accipiuntur & eduntur à cultoribus Dei? Perstrinxit autem Scriptura paucis illis uerbis mysterium, quia maiorum traditionibus iam erat notum. Nam genus illud sacrificij, quod etiam expectabatur, ut Rabbini quos iam adduximus testantur, finem cunctis alijs sacrificijs meritò imponebat, cum solum ipsum sit uerè mundum, immaculatum, ac per omnia Deo acceptabile.

Addè quòd cum cætera ibi quæ propria sunt & conueniunt sacerdoti enarrentur, ut benedicere, accipere decimas, minus uerisimile est, id quod præcipuum erat sacerdotis, uidelicet, offerre sacrificium (ut declarat Apostolus) fuisse prætermissum: præsertim quòd decimæ quæ redduntur, ob participationem sacrificij redduntur: unde facilè uel ex ipsis decimus ibi colligas Abram participasse de sacrificio illo panis & uini. Hæc si diligenter considerabit prudens lector, haud dubium quin persuasus in huiusmodi rationibus quiescat. Neq; mihi in hac quæstione Caietani autoritatem obijciant, qui hac parte cum illis consentit. Nam si autoritatem eius & doctrinam hæretici probant: profectò ipse nunquam negauit noui testamenti sacrificium. Cur hoc igitur illi cū Caietano non confitentur? præsertim quòd illud Caietanus non ex proprijs dixit, cum ipse imperitus esset linguæ sanctæ. Motus autem fuit ut illud diceret, satis leuiter & audacter nimis, contra Patrum doctrinam & omnium catholicorum consensum, deceptus à nescio quo Rabbino quem de hebraica ueritate consulebat. Quamobrem hac parte non maior esse debet autoritas Caietani, quàm præceptoris eius ignobilis cuiusdam Rabbini.

Caietanus

Verùm ut ad rem redeamus. Iterum negotiū facessunt & aiunt: Quid ergo opus est tot oblationibus? Si enim Christus sacrificauit panem & uinum, cur non suo illo sacrificio expiauit cuncta peccata quæ in nouo testamento admittuntur, ut non sit opus alijs oblationibus, sicut una illa cruenta oblatio satis fuit ad expiandas cunctas illas præcedentes præuaricationes?

Obiectio.

Respondeo quòd Christus per illā suam cruentam hostiā se immolando non ademit, imò quæsiuit alijs facultatē simili modo immolandi seipsos, etiam pro alijs, sicut B. Paulus de seipso nec semel testatus est. Et ad Timotheum ait: Ego enim iam delibor, hoc est, immolor. Et ad Corinthios: Ego autem, inquit, impendam libentissimè, & superimpendar pro animabus uestris. Et ad Colloss. Gaudeo in passionibus meis pro uobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius quod est Ecclesia &c. Vnde & sanctissimus Canon ecclesiasticus quem recitamus mysteria facientes, non dubitauit, admonente Spiritu sancto, cum oblatione corporis Christi & memoria passionis eius adiungere etiam suæ Genitricis & Apostolorum & sanctorum Martyrum passionem, ut eorū meritis & precibus, diuinæ protectionis muniremur auxilio. Sic ergo Christus sua illa sanctissimi corporis cruenta oblatione non abstulit alijs, imò uerè attulit (quemadmodum dixi) facultatem similiter sese offerendi, ut prosint Ecclesiæ: quorum sanguis (in Christo tamen) acceptus fuit à Deo ut sacrificium acceptabile, sicut & Propheta prædixit: Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes, & holocausta: tunc imponent super altare tuum uitulos: id quod de Apostolis & alijs iustis sanctis Martyribus intelligitur, qui in altari quod erat Christus effuderunt sanguinem pro Ecclesia. Ita etiam per hoc quòd illam suam incruentam hostiam instituit atq; obtulit post Agni typici absolutionem, non ademit alijs, imò tunc dedit facultatem hostiam eandem similiter offerendi. Nam utraq; sua illa oblatione sanctificauit utrunq; oblationis genus, cruentum Martyrum, & incruentum quo utimur. Vt .n. in suo baptismo sanctificauit aquas ut nos per illas sanctificaremur, sic illa suæ hostiæ oblatione nostras sanctificauit hostias: quod etiam ut faceremus mandauit.

Responsio.

Hic iterum interpellabunt nos aduersarij & quærent, Quonam modo propterea quòd semel obtulerit panem & uinum Christus, uerum efficitur quòd sit ille sacerdos in æternum? Qui enim semel tantum sacrificat, quomodo dici potest sempiternus sacerdos, unius oblationis gratia à se factæ, nisi etiam sæpius offerat? Oportet igitur, inquit Lutherus, in hoc sacerdotio si sempiternum est, assiduas esse oblationes uisibiles & externas. Alia obiectio.

At hoc est quod nos dicimus, & sensibile esse atq; externum sacerdotium, idem'q; perpetuum sacrificantibus nobis similiter & offerentibus assiduè. Nec est necesse ut etiam ipse offerat sensibiliter, cum hoc semel fecerit instituens & sacrificium & simul huius rei ministros, per quos continenter offerens, ipse censetur offerre. Voluit enim nos dignificare hac parte ut sui corporis potiora membra. Sicut autem reuera ipse est qui uerè baptizat, & tamen non ipse per seipsum ministrabat baptismum sensibilem: ita est ipse uerè qui sacrificat & offert in altari excelso ante Patrem, licet ministerialiter hoc faciat per nos offerentes sensibiliter in altari sensibili. Nam quod in hoc offerimus altari, poscimus ut in cœleste illud altare per Angelum Dei perferatur & offeratur. Et sicut falsò diceretur baptismum non esse sensibile sacramentū Responsio.

in Ecclesia, quia Christus qui uerè baptizat non sensibiliter baptizat, eo quia satis est ꝙ per ministros suos sensibiliter baptizet: ita falsò ac perniciosè dicitur non esse externum ac sensibile sacrificium in Ecclesia quia Christus ipse non sacrificet sensibiliter, cum hoc faciat per nos ministros suos: quod magis pertinet ad eius gloriam, quam suo merito sibi acquisiuit, ut dignificaret nos tanta dignitate, qua maior certè considerari non potest. Fecit enim nos sibi regnum & sacerdotes, hoc est, constituit regale sacerdotium in Ecclesia, non quidem ut omnes sint æquè sacerdotes (ut hæretici non minus indoctè quàm arroganter pronunciant) sed ut sit hæc præclara dignitas & ordo sacerdotalis in hierarchia ecclesiastica (sicut dictum est) ad conficiendum sacrificium cœleste, & expiandum peccata collabentium ac præuaricantium in nouo testamento. Quid .n. magis arduum, quidue maius aut dignius excogitari potest, quàm facere corpus & sanguinem Domini uerum adesse in altari, & contrectari nostris manibus, saltem secundum uestimenta sua, quæ sunt panis & uini sensibiles illæ species, & offerri pro nostris & aliorum peccatis & delictis? Item edi atq; potari ut non solum deleantur peccata, uerumetiam confirmetur ac roboretur anima aduersus tentationes & molestias uitæ huius, & saginetur amplius, et assiduè maioribus ac spiritualibus donis, quæ nouerunt solum qui gustant, impinguetur.

Alia obiectio aduersariorũ. Hic iterum mouebunt aduersarij: quoniam omnis expiatio uidetur postulare sanguinis effusionem sicut uidetur innuere Beatus Paulus, dicens: Et omnia penè in sanguine secundum legem mundantur, & sine sanguinis effusione non fit remissio. Quod autem fiebat in lege ueteri, erat typus eorum quæ futura erant in noua: Cum ergo offeratur in nouo testamento (ut confitemur) hostia incruenta, & non est ulla effusio sanguinis: uidetur ꝙ nec ulla debeat esse peccatorum remissio. Quamobrem dixit Lutherus: Si sacerdos Christum sacrificat in altari, oportet ut eum occidat & sanguinem eius fundat. Ad quod respondentes di-

Responsio. cimus, Nec nos sine sanguinis oblatione offerimus. Et licet hic sanguis quem sensibiliter offerimus nunc, sensibiliter non effundatur hoc tempore: est tamen ille idem sanguis qui semel effusus fuit, & secundum uigorem toties effunditur, quoties offertur cum commemoratione effusionis antiquæ. Quapropter Deus quùm instituit hoc sacramentum, non dixit de sanguine suo: Qui pro uobis effundetur, sed ut habet Græca ueritas: Qui pro uobis effunditur, cum tamen non effunderetur tunc. Dictum est ergo, Effunditur: quia efficacia illius effusionis est assidua coram Deo, ut (sicut dixi) quotiens offertur per nos ipse sanguis effusus, toties uideatur effundi: ita ut hoc sacrificium per illud in Cruce factum perficiatur. Propter hoc etiam bonum est & necesse est sacerdoti facere in eius commemorationem sicut dixit Dominus & in Canone commemoratur. Vnde & memoriale uocatur, & B. Paulus ait, quòd quotiens manducamus hoc sacrificiũ & bibimus, mortem Domini annunciamus. Est igitur uerum, integrum, & efficax hoc sacrificium, quia sanguis effusus offertur, per quem fit expiatio. Effusio autem ipsa etiam quasi præsens accipitur, quoniam memoratur quæ fuit, & secundum efficaciam (sicut æquum fuit) assidua est. Nam & quùm baptizamur, in mortem Christi baptizamur (ut ait Apostolus) tanquam si tunc ille moreretur & nos cum illo quùm aqua perfundimur, quia eius passio & mors uniuersum seculare tempus amplectitur secundum efficaciam. Vnde non ab re dixit Dilectus, quòd Agnus occisus est ab origine mundi. Hoc ergo sacrificium nouum & incruentum suam habet efficaciam ab illo cruento cuius commemoratio fit. Nam ut hoc esset, per illud obtentum est, sicut diximus. Notandum.

Sed hic etiam erumpent aduersarij, & dicent: Non est igitur uerum hoc sacrificium, sed potius quædam memoria ueri. Alioqui (ut ait Lutherus) si ex memoria oblationis illius sacrificium nouum efficitur, cur non ex memoria natiuitatis eius fit etiam ut denuò renascatur? Respondeo, O calumniose, quòd hoc memoriale, quia habet quæ perficiunt sacrificium & essentiam eius, ideò ipsum uerè sacrificium est: memoria autem natiuitatis non facit nouam natiuitatem. Quòd ergo sacrificium uerum ea constituant, patet. Ad hoc enim ut aliquod sacrificium sit, oportet ut sit quod offeratur, sit offerens, sit etiam ipsa oblatio. Nam sine oblatione sacrificium non consistit. Dicit enim B. Paulus: Omnis Pontifex ad offerendum munera constituitur, unde necesse est & hunc habere quod offerat. Nec id satis, sed oportet ut id quod offertur sit acceptabile & placeat Deo, & ideo aptetur & sacrum fiat à sacerdote: unde & sacrificare importat sacrum facere. Sacrificium ergo nihil aliud est quàm operatiò quædam circa rem aliquam, qua sacra fiat & digna quæ offeratur, & oblata placeat Deo. Modò ꝙ hæc omnia cõcurrant in hoc sacrificio, patet. Est enim in primis quod offertur, corpus uidelicet & sanguis Christi uelatum: Et hæc sunt munus & hostia, quæ per ipsum sacerdotem & eius operationem facta sunt ut offerantur Deo. Facit enim ea sacerdos dum benedicit. Tum offert quod benedictum est, & gratias agit Deo. Quòd uero illud quod offertur, ex se & sui dignitate sit gratum Deo & dignum omni acceptatione, blasphemum est negare. Dignitas .n. per se manifesta est, quia corpus est & sanguis Dei uiuentis & regnantis. Quòd autem gratum sit & acceptabile Deo ad tollenda peccata, & si nulla fiat mactatio & effusio, accipit ex illa priore mactatione & effusione commemorata, quæ ante oculos Dei semper est. Et ideò non solum memoria facit sacrificium, sed benedictio & oratio rei dignæ & acceptabilis coram Deo. Est igitur uerè hoc sacrificium. Quòd autem etiam ex parte offerentis dignum sit acceptari, satis patet: quia ad hoc assumuntur sacerdotes, &

Alia item obiectio. Responsio. Quæ ad sacrificiũ requirãtur.

quos ipse assumit, etiam dignos facit Deus, sicut scriptum est per Isaiam prophetam, & nos superius diximus. Verum est tamen, quod si cum peccato accedant immundi sacerdotes, sacrificium quidem mundum esse ex se, & prodesse uelut operatum, non tamen ut à tali facinoroso fit: sed quia est minister Ecclesiæ, Ecclesiæ quidem proderit, sed non sibi. De qua re (Deo fauente) alibi erit sermo.

Sed & hoc in loco rursum dicent. Si ita est: ergo per hoc sacrificium quod est memoriale illius, omninò expiabuntur peccata. Cur igitur imponuntur satisfactiones pro peccato? Et præterea, Quid opus est sacramento pœnitentiæ? Si enim sacrificium hoc aufert peccata, quid oportet ad hoc ut auferantur, eos pro quibus offertur conteri, confiteri, & adhuc satisfacere? Offertur autem pro tota Ecclesia. Videtur ergo aut ꝙ hoc sacrificium superuacuum sit, aut certè superuacuum ipsum pœnitentiæ sacramentum. Quo in loco attentè considerandum est, ut efficaciam huius sacrificij accipiamus: quoniam dicimus oblationes nostras eius hostiæ ualere pro peccatis & nostris & aliorum, etiam defunctorum. Videndum autem nunc est quomodo hoc uerum sit.

Considerandum est ergo, Primùm quòd quanquam prima illa cruenta Christi oblatio liberauerit totum mundum ab antiquo peccato & reatu illius, & consequenter ab omni reatu supradictorum peccatorum: attamen (sicut diximus) non ita liberauit, ut non sit necessarium cuilibet applicari merita illius hostiæ. Et quoniam multa sunt mortalium peccata (sicut euidenter apparet) quæ faciunt quò minus multis applicentur hæc merita prioris hostiæ, & multi etiam applicata non retineant: ideò per sacerdotes nouæ legis hostia incruenta primùm offertur, & oratur generaliter pro Ecclesia, ut dignetur Deus eam quam acquisiuit Filius sanguine suo pacificare, custodire, adunare, ac regere toto orbe terrarum: & deinde pro Pontifice summo, & Imperatore, seu Rege, & deniq; generaliter pro cunctis orthodoxis & catholicæ Ecclesiæ cultoribus.

Secundò considerandum est, ꝙ licet homo cui applicata fuerint merita primæ hostiæ, liberatus sit à peccato illo antiquo, non tamen ita liberatus est ut non maneat fomes & incentiuum peccati, ita ut necesse sit incurrere omninò peccata aliqua quotidiana propter uim istam fomitis crudelem. Et ob istam gratiam hoc sacrificium institutum est præcipuè, in quo sanguis Christi effunditur pro ijs (ut ita dicam) repullulationibus scaturientis peccati, ut ab illis emundentur. Si enim dixerimus quòd peccatum non habemus, idest, uitium in carne quod concupiscentia dicitur, illa nimirum uis quæ apta nata est Spiritui repugnare, omninò mentimur in caput nostrum. Attamen si ambulamus in luce non consentiendo instigationibus peccati, ait Dilectus, sanguis IESV Christi emundat nos ab omni peccato. Vide acute lector, quòd etiam ambulantes in luce peccato non carent: sed peccata illa quæ assidua sunt et ineuitabilia, non imputantur: quia sanguis Christi assiduè immolatus abstergit illa & delet: quod & iustum est, si modò confiteamur nos peccatores, et rogemus dimitti nobis peccata, et applicemus nobis hostiam salutarem quæ quotidie offertur; comedendo & bibendo sacramentum: quod est participare de sacrificio, quo abluimus pedes, ita ut si nolimus ablui & recusemus etiam pedum lotionem, non possimus habere partem cum IESV: quia nihil coinquinatum intrabit in regnum eius. Si autem sic lauamus pedes, confitentes peccata & uolentes mundari, participantes sacrificio per uotum & comestionem Agni saltem spiritualiter, absq; dubio ab ijs mundamur malis affectibus quibus propter fomitem carere uix possumus, nec nobis ulterius imputantur. Nam ad hæc extenditur hostiæ illius cruentæ uigor in sacrificio incruento, quia computantur tanquam præcedentia delicta, quia inde ueniunt, scilicet à peccato primò. Et hic est proprius & regularis sacrificij effectus: quia reuera, accepta gratia, non deberemus peccare ulterius nisi hæc peccata à quibus abstinere non datur. Vt igitur nobis ostenderet Dominus IESVS hunc huius sacrificij effectum, qui applicatur in sacramento, lauit pedes Apostolorum suorum, ut designaret horum peccatorum ablutionem: quæ ut quotidiana sunt, ita et iugi sacrificio & oratione quotidiana delentur. Et ne quis decipiatur, non est alia uirtus sacramenti, alia sacrificij, sed per ipsum sacramentum Eucharistiæ applicatur sacrificij uirtus incruenti, quam à cruento mutuamur: sicut per baptismum applicatur uirtus cruenti sacrificij absque alio medio sacrificio.

Deniq; considerandum est, quòd sunt etiā grauiora peccata, quæ dicuntur crimina & præuaricationes, quæ admittuntur assiduè in nouo testamento, pro quibus pariter offerimus incruentam hostiam. Et quidem quantum ad hæc peccata tollenda, considerandum est (ut diximus) ꝙ illa hostia cruenta non applicatur ijs, eò ꝙ post notitiam ueritatis acceptam, uoluntariè, idest, proprio consensu prolapsi sunt. Nam hæc hostia cruenta est illa cui adiungitur sacramentum baptismi, ut eius uirtus applicetur. Oporteret ergo iterū baptizari qui denuò transgressus uiolauit baptismum priorem. Hoc autem non esset aliud quàm Christum non semel sed pluries pati. Illa enim sua passio in baptismo perfectè applicatur pro præcedentibus præuaricationibus. Et, ut iam dixi & sic dicere necesse est secundum Apostolicam doctrinam, non potest ad sequentia peccata applicari illo modo. Quid ergo? Nunquid non habent mediatorem? Imò habent, sed non plene satisfactorem. Cur non? Nonne meruit hostia illa cruenta in immensum, ut posset et pro his satisfacere? Meruit illa quidem, sed eo merito seipsos indignos faciunt ut ingrati gratiæ, qui post acceptam gratiam sponte committunt in illam: quod nolunt hæretici animad-

uertere. Iccirco illa hostia applicari eis secundum primum modum non potest: quia hoc esset in contumeliã sanguinis Christi & ipsius gratiæ: Non enim quia sub gratia sumus peccare debemus: imò ob hoc ipsum peccare non debemus, quia sumus sub gratia. Et tamen non sine remedio qui tales sunt relinquuntur. Nam habent Pontificem apud Deum in cœlis interpellatorem: quoniam assiduè pro his offertur hostia in terris, quæ est memoriale passionis eius, quo fit ut Deus eos qui huiusmodi sunt multis modis admoneat & inuitet ad pœnitentiam. Et hic est etiam effectus sacrificij huius. Et propterea instituti sunt sacerdotes, ut pro his hostias offerant incruentas: & data est illis potestas absoluendi peccatores, si quando responderint uocanti Domino, & datis æquis conditionibus paruerint, uidelicet si confiteantur. Imponuntur quoque ab ipso sacerdote operæ satisfactionis ob eam causam quam iam diximus: quia non recipiunt isti gratiam primam in qua habemus per omnia satisfactorem Christum. Isti enim aduocatum habent, Christum iustum: ut satis sit & ualdè satis si uultum Patris pacatum nobis reddat & liberet à reatu peccati maximi, quod peccatum est auersio nostra à Deo, quæ in omni crimine inest. Quisquis enim præuaricatur auertit se à Deo: unde meretur ut & Deus auertat faciem suam à peccatore: quæ pœna est omnium pœnarum maxima. Hanc autem pœnam aufert à nobis sacrificium hoc memoriale, si modò applicemus illud nobis per sacramentum pœnitentiæ. Manet tamen pœna temporalis pro modo delicti: quia sicut in omni peccato est auersio à Deo creatore & saluatore nostro, à quo malo Christus aduocatus nos eripit si ad Deum nos reuocantem conuertimur, ita est conuersio aliqua ad bonum aliquod temporale, quod prætulimus bono æterno: & ob hoc culpa hæc nostra digna est aliqua animaduersione & emendatione, id poscente iustitia & æquitate, quæ nonnullam uindictam exigit: ut sicut lætatus est peccator malo et peccato, ita etiam torqueatur & luat: quod tamen nolunt hæretici. Et hic tanquam pro Christi zelantes gloria, non desinunt clamitare quòd arctemus primæ hostiæ efficaciam & sufficientiam: nec solum hostiæ, uerùm etiam illius sanctissimæ oblationis quam fecit in cruce, addentes illi hostiæ alias hostias, & illi oblationi alias etiam oblationes.

Satisfactio

Pœna temporalis pro peccatis post baptismum.

Deceptio hæreticorum.

Sed hic est locus maximè ubi longè oberrant hæretici, & inuoluuntur tenebris, quia semel oderunt lucem, & nolunt Ecclesiæ statuta sequi, & in eius lumine ambulare. Aiunt enim: Derogatur antiquæ oblationi Christi. Si ipse obtulit, aut enim sufficiens eius oblatio fuit ad consummandum sanctificatos perpetuò, aut non. Si negatur, iniuria irrogatur Christo, cuius meritis detrahitur. Item contra dictum Apostoli, qui dixit quòd consummauit in æternum sanctificatos. Sin autem conceditur illius oblationis sufficientia: uacant ergo posteriores hostiæ & oblationes, sicut ait B. Paulus, qui ex hoc antecedente, quod hostia aliquando fuerit ad expiandum potens, infert quòd debeat cessari ab oblationibus, quia pro iam expiato peccato non est ulterius offerendum.

Hæc uerò, quanquam ex supradictis facilè resolui possint, ut agnoscantur nihil habere momenti apud eos qui Dei sapientiam & ordinem mirificum obseruant in cunctis: tamen ad uberiorem confutationem aliquid addendum est. Quæro enim ab istis sapientibus: Nunquid Christus obtulit preces & supplicationes in cruce pro nobis? Haud enim dubium hoc. Id enim dicit Apostolus. Si ergo orauit pro nobis: nonne exauditus est pro sua reuerentia? Quis insanus dubitet? Cur igitur exigit quoque nostras orationes, si sua profuit & exaudita est? Nonne nostræ superfluunt? Aut ipse fortè indiguit ut suæ orationes iuuarentur à nostris orationibus? Non potest hoc dici. Quid ergo, nisi quòd suæ orationes ualuerunt etiam ad hoc, ut orantes & supplicantes propter illum exaudiremur? Ideò Ecclesia sancta in omni ferè oratione adiungit, Per Dominum nostrum IESVM Christum Filium tuum. Et in oratione dominica postremò adijcitur, Amen: quod est nomen Mediatoris, ut Dilectus docuit in Apocalypsi ubi ait: Hæc dicit Amen, testis ille fidelis & uerus, principium creaturæ Dei. Sicut ergo orationes nostræ à nobis exiguntur pro salute nostra, non quia Christi orationes non fuerint acceptæ & exauditæ, nec quia illæ suæ indiguerint nostris quas ipse potius per suas sanctificauit, sed quia uoluit ut & nos nobis similiter salutem nostram operemur: Ita post oblationem Christi etiam oblationes nostræ non superfluunt, nec adijciunt ad iniuriam suæ oblationis, per quam potius sanctificantur: sed ad illius maiorem gloriam & nostram, qui dedit nobis de suo quod offerremus & nos, & expiaremus coram Deo, sicut dictum est. Sunt enim assidua in Ecclesia delicta, quæ oportet expiari. Nam quod ait Apostolus: Consummauit nos in æternum sanctificatos una illa sua oblatione cruenta, intelligitur (ut iam diximus, & ipsemet declarat) de prioribus præuaricationibus ueteris testamenti. At quia in nouo testamento admittuntur, uoluit nos in hanc dignitatem extollere, ut possimus sacrificio illas expiare: non semetipsum deprimens, sed potius magnificans, qui ualuerit sibi aliquo modo similes comparare & applicare. Nec enim dedignatus est uocare fratres. Siquidem & Scriptura filios Dei uocat, quia ad nos & propter nos factum est Verbum Dei caro. Magnificatur ergo gratia & gloria Christi secundum hanc rationem et ordinationem diuinam, non conculcatur, ut more meretricum obiectant hæretici: quod ipsi uerè faciunt. Nec uerendum est propterea ut æquemur Christo in hac substantia huius sacerdotalis celsitudinis. Ipse enim est primus ac

summus sacerdos, & cæterorum quotquot fuerunt & sunt & erunt, autor & Dominus sacerdotum, sicut & ipse longè excellentius Dei filius quàm nos sumus, qui tamen eo nomine participamus. Talem enim charitatem donauit nobis Deus, ut filij Dei nominemur & simus. Nos enim quid sumus, nisi quatenus de eius plenitudine participamus? Et in quantum sacerdotes, quid haberemus quod offerremus, nisi ipse dedisset hostiā semetipsum? Et qua frōte speraremus offerentes in terris hostiam acceptabilem facere, nisi certa fide per ipsum uel ipsius Angelum in excelsum altare, quod est gloriosus sanctæ Trinitatis conspectus, in cœlis eandem hostiam perferri ac præsentari ab eo accepissemus, sicut in Canone exprimimus? Quare soluitur omnis istorum argumentatio & cauillus, & patent rationes manifeste, tum de pluralitate sacerdotum noui testamenti (quoniam, ut dixit Malachias propheta, in omni loco oportebat offerri hostiam mundam) tum de pluralitate oblationum, quoniam hic iterantur peccata & multiplicantur. Non sic autem erat in ueteri testamento, cuius præuaricationes oportebat una oblatione tolli. Et sicut non poterant eius testamenti præuaricationes iterari, sic nec opus erat pluribus oblationibus, cum una satis esset. Hic tamen occurrit quæstio agitata à summistis, De iteratione oblationis pro uno, & De numero Missarum. Non enim omninò statuendum est, nullum esse in huiusmodi abusum. Sed hæc res propriam exigit quæstionem & locum.

Quo pacto Missa prosit defunctis.

VNVS *nunc superesse uidetur tantùm scrupulus, Quonam pacto prodesse ualeat hæc hostia iam defunctis & in Purgatorio existentibus. Sed non magni negotij est hoc expedire. Siquidem iam exploratum compertumq; est, in Ecclesia Dei esse thesaurum immensum meritorum Christi & beatissimæ Virginis & omnium Sanctorum, quæ in sacrificio commemorantur. De hoc autem thesauro dispensari multis modis licet. Sed ut mihi uidetur, præcipua eius dispensatio fit per sacrificia, quando offertur corpus & sanguis Domini. Vnde non debet dubitare christianus homo, multum & ualdè prodesse defunctis hanc pretiosam oblationem.*

Nec mouere debet hæreticorum crudele dogma negantium purgatorium ignem: quoniam sola Ecclesiæ Dei autoritas (si nullæ essent scripturæ, quæ tamen sunt) in qua per totum terrarum orbem, à tempore Apostolorum ad hunc usque diem, summa obseruantia, consuetum fuit effundi preces & orationes & eleemosynas & uota & sacrificia pro defunctis, debet nobis sufficere ad eorum confutationem. Nam sicut nihil est durius aduersus illos quàm hæc petra, idest, ecclesiastica Autoritas, ita nihil nobis debet esse promptius ad obijciendum in eosdem: quoniam quicquid in hanc insultantes nituntur reijcere, totum est blasphemia, & in ipsorum caput reuertitur.

Defenditur Canon Missæ à calumnijs hæreticorū.

Q*uoniam uerò dente uipereo rabidi canes lacerarunt sanctissimum Canonem quem ueteres & sancti Pontifices proculdubio Spiritu sancto afflati composuere, atque in Missa à sacerdotibus quum post præfationem ad hoc sacrosanctum mysterium peruenitur recolendum tradiderunt, quem uniuersa iamdudum recepit Ecclesia: huius rei gratia etiam nos nonnulla pro eius defensione afferemus, ut pio satisfaciamus, pro uirili nostra, lectori.*

Aiunt ergo primùm illusores ex Lutheri sententia aduersus Canonem: Sacrificans qui sæpe dicit, Offero, deijcit Christum offerentem. Respondemus de supradictis: Imò magnificat Christum, non deijcit: quoniam confitetur offerendi potestatem quam habet, se ab illo habere, & suæ illius oblationis merito: & quod offert similiter de ipsius donis ac datis offerre, non de proprio. Hoc autem non est deijcere, sed magnificare Christum.

Aiunt: Qui dicit Canonem, iterat crucifixionem Christi. Respondemus: Aperta calumnia est, cum non fiat in Canone ulla crucifixio, sed solummodo unius crucifixionis memoria, non plurium. Hoc autem non est iterum crucifigere Christum, sed semel crucifixum sæpius commemorare ad uberiorem fructum.

Aiunt: In Canone usque ad consecrationem offert purum panem & purum uinum, per quæ petit liberari à peccatis, & uocat sacramenta salutis. Item dona, munera, & sancta sacrificia illibata, & immaculatam hostiam. Hæc obiectio fateor ignaros mysteriorum potest conturbare: quoniam uidetur prima facie absurdum ea tribuere creaturæ quæ sunt hostiæ Christi propria. Quo in loco uolo primùm admonere prudentem lectorem, ne adeò crassus sit ut existimet sanctos illos & doctissimos Pontifices rem adeò absurdam potuisse uel cogitare, ut uoluerint panem & uinum ante consecrationem esse corpus Christi, & posse uocari hostiam immaculatam eo modo & pari significatione qua corpus & sanguis Christi, quùm sic uocatur. Sed ut res plenius intelligatur, plura considerare oportet. Primùm quòd quia horum mysteriorum comprehensio non est omnium, ideò ne hæc in uulgus spargerentur & contemnerentur, aut paterent morsibus arrogantium, aut derisionibus illusorum, obseruatum est ut secretè dicantur: quoniam quæ coram Deo aguntur, non secundum hominum sapientiam sunt æstimanda, sed secundum diuinam, quam percipere naturalis homo non potest. Obseruantur enim in celebratione huius sacrificij plurima, quæ homini non sapienti quæ Dei sunt, & fidei nostræ mysteria nescienti, uideri possunt indecora, cum tamen secus res se habeat. Primùm igitur sacerdos post pronunciatum aut decantatum Euangelium aut symbolum, accipit oblationes à populo. Hoc enim obseruabatur ab initio. Homines enim suam deuotionem indicabant.

Ex oblatis autem certum quid segregabatur consecrandum, idq; per manus Diaconi tradebatur sacerdoti, & ipse accipiebat, & acceptum offerebat Deo: quod quùm offertur potest dici donum ac munus sanctum & immaculatum gratia oblationis iam factæ in altari & acceptatæ à sacerdote qui est loco Christi, quia ipsum altare est quod sanctificat donum, ac munus sanctum & immaculatum efficit, teste Christo. Illa tamen sanctificatio nondum talis est, qualis erit postmodum quùm fiet corpus & sanguis Christi: sanctificatio tamen nonnulla est & uera coram Deo: quoniam quod semel oblatum est Deo atq; acceptum, non potest dici cōmune ac prophanum, sed sanctum & mundum atq; immaculatum, imò & sacrificium: quoniam & sacrum factum est, utpotè iam dispositum atque aptatum ad summam consecrationem per acceptationem à sacerdote loco Christi. Nam & ipse Dominus accipiens suis sacratissimis manibus panem illum, nonnullo modo sanctum reddidit confestim ut accepit, tametsi nondum consecrasset. Vnde et huiusmodi sanctificationem eorum quæ disposita sunt ut fiant hostiæ, intelligimus fieri quùm primùm ad hoc ab ipso sacerdote accipiuntur. Quare non absq; huius mysterij significatione dicitur in Canone iuxta Apostoli enarrationem: Qui pridie quàm pateretur accepit panem in sanctas ac uenerabiles manus suas. Ecce ut ordinem sanctificationis exponit. Non enim communem panem ante se positum benedixit & si suo imperio potuisset hoc facere, sed uoluit ut decebat (sicut uigilanter scriptum est) illum suis sacrosanctis manibus accipere, ut sic disponeretur ad ultimam illam consecrationem, & daretur nobis exemplum decens quod imitaremur.

Potest ergo & tale sic sanctificatum hostia dici, non quòd iam sit, sed quòd in hoc offertur ut fiat hostia et sacrificium: et quod in procinctu est ut fiat, iam esse existimatur. Cuius rei gratia sacerdos post offertorium orat dicens: In spiritu humilitatis & in animo contrito suscipiamur abs te Domine, ut sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut tibi placeat Domine Deus. Et super ipsum panem et calicem orat cum signo crucis, & ait: Veni sanctificator omnipotens æterne Deus, & benedic hoc sacrificium tuo sancto nomini præparàtum. Ecce ut uocat sacrificium præparatum, nondum peractum & consummatum. Sed ad consummationem eius tunc incipit orare. Et quùm est propè consecrationem denuò orat in hunc modum: Quam oblationem tu Deus in omnibus benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq; facere digneris, ut nobis corpus & sanguis fiat Domini nostri IESV Christi. Quæ oratio manifestè non aliud petit nisi ultimam benedictionem, quæ est hostiam in hostiam transire, & oblationem in oblationem, ut possit acceptabilis esse coram Deo. Cognoscens enim prudens sacerdos quòd si quam iam obtulit hostiam pro peccatis suis & aliorum talis, maneret in sua substantia, idest, solùm communis panis & uinum, non satis esset ad expiandum peccata nisi commutaretur uirtute Dei in illam hostiam quæ placet Deo: ob eam causam ut inchoatum perficiat sacrificium, orat ut benedicatur hostia illa, idest, conuertatur substantia panis & uini in corpus & sanguinem Domini nostri IESV Christi manentibus speciebus, & ita sit ascripta, idest, notata quasi per scripturam digito Dei, ut adiungatur illi quam obtulit Dominus IESVS pridie quàm pateretur. Nam ad illam cæteræ ascribuntur, sicut dicuntur ascriptitij ciues qui alijs aggregantur. Sic ascribuntur nomina nostra in libro prædestinationis, idest, eorum nomina qui non sunt prædestinati aggregantur cum ipsis nominibus prædestinatorum. Iccircò orat Ecclesia sancta, ut hæc nomina sancta ascripta in libro prædestinationis detineantur. Nam hæc ascripta deleri possent cum nòn sint nomina prædestinatorum. Sic & hic òramus pro oblatione ista, ut postquàm fuerit ascripta, etiam fiat rata, idest, firma, & non deleatur: sicut dixit ille: Quod scripsi scripsi, idest, ratum sit & firmum, ne corrumpatur tituli superscriptio. Oramus etiam ut sit rationabilis & acceptabilis, uidelicet ex parte hostiæ: quod est orare (sicut uerba subiecta declarant) ut fiat corpus & sanguis Domini nostri IESV Christi. Tunc enim uerè rationabilis erit & consequenter acceptabilis coram Deo si in talem hostiam fuerit commutata. Non enim rationabile est ut peccata nostra alia hostia expientur quàm Christi, cum nulla sit rationabilis præter illam. Non enim fert ratio ut læsa diuina maiestas nostris piaculis, hircorum & taurorum sanguine & huiusmodi uilibus oblationibus placetur. Ideò nulla hostia ad hunc effectum fuit unquam rationabilis, hac una excepta, qua placetur Deus. Hæc est igitur oratio conueniens ex parte hostiæ, qua rogatur omnipotentia Dei ut talem faciat, nimirum benedictam, ascriptam, ratam, & rationabilem.

Verùm succedit, iam consecratione facta, alia oratio, quam isti illusores pari modo uituperant & illudunt, quùm dicimus: Supra quæ propitio ac sereno uultu respicere digneris, sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui Abel & sacrificium patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedec sanctum sacrificium, immaculatam hostiam. Surgunt enim hoc in loco illusores, & aiunt: Vide quid agant isti, orant Patrem pro Filio. Dicunt enim ut dignetur respicere in illum. Mentiris calumniator hæretice, mentiris si uis fallere, aut saltem mendacium dicis si tu falleris. Non enim orat hic sacerdos Patrem ut respiciat Filium, sed orat ut respiciat super oblata dona, idest, panem sanctum uitæ æternæ & calicem salutis perpetuæ. Et sic non orat simpliciter pro Filio ut est Filius semper dilectus, sicut

tu filius calumniatoris insimulas, perperam uerba accipiens, sed ut est hostia, & non simpliciter ut est hostia, sed ut oblata à nobis, supra quam ut sic non respicit Deus *aliquando quùm ab indignis offertur uel pro indignis. Ideò opus est oratione, ut respiciat, hoc est, ut dignos nos faciat aut pro dignis habeat & si non simus digni ex nobis.* Ac *propterea immeritò & calumniosè similiter reprehenderunt, quùm pergimus orare ut dignetur* Pater *accepta habere hæc munera sicut dignatus est accepta habere munera* Abel *& sacrificium patriarchæ* Abrahæ *& illud* Melchisedec. Ecce, *inquiunt calumniatores & censores* Ecclesiæ, *isti sacrificuli æquant* Christum Abelo, *& muneribus eius munera* Christi, *& simpliciter* Abrahæ *&* Melchisedec Christum *ipsum, & eorum sacrificijs æquale faciunt sacrificium* Christi. O *calumniatores impudentissimi & pleni diuinorum ignorantia, dicite nobis:* In *sacrificio ad eius acceptationem nonne duo considerantur, uidelicet & oblator & oblatio? ut propter oblatoris indignitatem & si quod oblatum fuerit pretiosum sit, oblatio tamen ipsa fœdetur?* Mementote Scripturæ *quòd respexit* Deus *ad* Abel *& ad munera eius, ad* Cain *uerò & ad munera eius non respexit.* Quare *non respexit ad munera* Cain? Nunquid *fortè respectu munerum, quia essent minus pretiosa?* Nequaquam, *sed quia non ea fide obtulit qua ipse* Abel, *sicut declarat* Apostolus. Itaq; *ex parte nostri rogamus ut suppleat* Dei *benignitas, ne nostra indignitas et indeuotio faciat ut donũ quod ex se est acceptabilissimum, minus tamẽ acceptabile sit propter nos, sed ut sit sicut illud* Abel *&* Abrahæ *&* Melchisedec, *qui tres magna fide obtulerunt secundum spiritum eandem hostiam quam nos offerimus, diuersis tamen rationibus & sub uarijs figuris.* Abel *enim agnum occidit, in eo* Christum *agnoscens.* Abraham *uerò filium, quod in se fuit.* Melchisedec *autem panem & uinum.* Itaq; *nihil indignum, nihil indecens oramus, sed quod & rectum & necessarium censeri potest à uiro prudente nec malè affecto erga* Ecclesiam Dei.

Illud *quoq; simili calumnia subsannant, quòd sequenti oratione petimus hoc sacrificium perferri per* Angelum *in altare cœleste.* Dicunt *enim, quòd nos petimus perferri* Filium *ad* Patrem *per* Angelos, *& mentiuntur: quia nos sacrificium nostrum & oblationem nostram petimus perferri per* Angelum, *hoc est, per* Christum, *ut quod nos in altari terreno spirituale offerimus, sancti ipsius* Angeli *manibus ad altare sanctissimæ diuinitatis deferatur.* Sed *dicent argutuli ad decipiendam hebetem plebem:* Nunquid *quod offeritis non est* Christus? Respondemus: Non *est simpliciter* Christus, *sed* Christus *ut est sacrificium.* Christus *autem & ipsemet existens sacrificium, unum est subiecto, sed diuersum ratione.* O *miseri, hæc si non intelligitis, discite antequàm reprehendatis: aut si (quod uerius existimo) intelligitis, desinite tandem illudere & decipere miseras & infelices plebes.*

Denique *reprehendunt quasi rem crassam ac penitus absurdam admirantes quod aiunt* Theologi *hoc sacrificium ualere & effectus suos producere ex ui operis operati, ita ut & si fuerit minister malus, prosit tamen hoc ministerium: quoniam ut habeat efficaciam non tam minister, quàm ipsum opus à* Deo *respicitur.* Nam *cum sit sacrificium hoc ordinatum ad expiationem peccatorum quæ in nouo testamento admittuntur, & pro uiuis & defunctis offertur, non debet quouis modo malitia sacerdotis hanc benignam* Dei *ordinationem impedire, & alijs nocere malè ministrando, sed sibi tantùm.* Satis *est enim illum esse idoneum* Ecclesiæ *ministrum.* Esset *autem iniurium manifestè si* Missa *& sacrificium quod ad hoc est institutum ut pro cuncta* Ecclesia *offeratur, & pro uiuis & defunctis siue in genere siue in specie: per prauitatem ministri non produceret effectus suos.* Hoc *uerè est derogare gloriæ* Christi *& gratiæ eius.* Quo *in loco plura adderem si quid ipsi opponerent dignum confutatione.* Ipsi *autem suo more non tam rationibus & argumentis certant, quàm quibusdam propria autoritate confictis præiudicijs, in quibus suas admirationes & exclamationes superædificant, nihil solidi ac uiui & ueri continentes.* Quocirca *dicendum est eis ut ualeant cum sua ipsorum arrogantia & contentione.*

Sacrificium ex ui operis operati prodest uiuis & defunctis.

Superest *ut contra abusum huius sacrificij nonnulla dicamus.* Primus *& maximus omniũ abusus est accedere ad altare sacrificantem impurum corde.* *Abusus circa sacrificium.*

I. Nam *cum ipsa oblatio munda sit, indignissimum est & omninò peruersum eam ab immundo offerri ac tractari.* Immunditia *uerò præcipuè in duobus consistit & manifestè.* Primùm *est quùm sine fide sacrificatur, ut fecit* Cain, *sicut ait* Apostolus: Fide Abel *plurimam hostiam obtulit, per quam testimonium consequutus est quòd esset iustus.* Homo *ergo qui sine fide sacrificat, cum etiam comedat & bibat, iudicium sibi manducat & bibit: sicut* Iudas *quem credimus de manu* Domini *accepisse cibum sanctum in perfidia.* Vnde *introiuit in eum* Satan, *& possessionem perpetuam cordis illius accepit tanquam habitaculi sui.* O *quot* Iudæ *nunc qui in illo* Iuda *significati sunt, quorum corda posfidet* Diabolus.

II. Est *uerò & alius abusus quùm, fide stante, indignè tamen sacrificat, quia in peccato manet, & sibiipsi conscius non retrahitur pœnitentia.* Nam *habens copiam sacerdotis, non satagit confiteri peccatum, ut absolutus possit non indignè manducare & bibere.* Hic *igitur similiter damnationem sibi comparat faciens seipsum reum corporis & sanguinis* Domini, *quem sacrificando (quod in se est) occidit gratis, non curans illam sibi effusionem prodesse, & iniuriam facit* Christo *&* Spiritui *sancto qui est charitas eius, uolens illum (quod in se est) frustra*

fuisse crucifixum, quasi Crucis *indignitas ad illum suo merito pertineret, non autem ad redemptionem nostram.*

III. *Est & tertius abusus quùm sacerdos (si quis tamen est adeò insignis malus) non uerè sacrificat, quia nec intentionem habet sacrificandi, nec uerba profert à Christo mandata, quibus conficitur sacrificium.* Hoc *uerò insigne scelus est, quia facit populum idololatrare.* Non *quòd ipse populus peccet, cum sit ignarus sceleris, sed quòd ille cultus coram* Angelis Dei *qui externam adorationem falsam uident, abominabilis est, de qua* Dæmones *rident, qui de omni mendacio & fallacia lætantur, præsertim quæ ad religionem pertineat.*

Est & abusus quartus eorum qui Iudam imitantur uendentes Christum *& paciscentes pro missis ac numero missarum.* Sunt *enim sacerdotes pauperes qui tanquam uenale exponunt sanctissimum sacrificium, ut inde sibi comparent uictum, sicut qui ex quaslibet prophana mercimonia sibi contrahunt unde uiuant.* O *uæ infelix et æternum huiusmodi sacrilegis.* IIII.

Illud uerò infandum prorsus ac nullo modo nisi cum horrore memorandum, quòd suasu peruersorum V.
Dæmonum *quidam audent, non quidem comedere sacrificium, sed abuti ad maleficas artes infandis modis.* Quo *scelere quid scelestius & magis sacrilegum cogitari possit, non uideo.* Hic *ergo sileo.* Dominus *uidit.*

m contra

ctor his uerb

ficitur permit

gamus, uidelicet ... non ex

mixtum. Nec asseritur fato cogente: quoniam ... runt atq; determi

imitari debeamus eum quantum ... confessio Beren

Confessio Berengarij de Eucharistia.

DISPVTATIO

DE COMMVNIONE SACROSANCTAE EVCHARISTIAE SVB VTRAQVE SPECIE

Vtrum sit omnibus necessaria aut conueniens & concedenda.

QVOD SIT NECESSE communicare sub utraq; specie cunctis christianis sicut hæretici docent, nonnulla sunt, quæ satis primo aspectu hoc probare uidentur.

Obiectiones pro comunione sub utraque specie.

Primo à facto & exemplo Christi. Cum enim omnis eius (ut dicitur) actio, nostra sit instructio: ipsum autem in cœna communicasse discipulos suos sub utraq; specie manifestissimum sit, uidetur quòd & nos similiter facere teneamur.

Secundo & fortius, ab eius dicto ac præcepto probari uidetur. Ipse enim dixit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Item ipse dixit: Hoc facite in meam commemorationem. Ex quo uerbo colligitur præceptum, uidelicet ꝙ ipsi deberent facere totum quod ipse fecit: & illud quidem in sui commemorationem. Duo autem ipse fecit. Sacrificauit enim sub utraque specie, & similiter sub utraq; communicauit discipulos. Ergo & nos similiter debemus facere.

Tertio facit, Quia ut ab historijs colligitur, hunc morem seruarunt multæ ecclesiæ, & ut quidam existimant, etiam ipsamet Romana Ecclesia. Est & B. Leonis decretum qui sumentibus panem mandat ut à calice non abstineant.

Quarto facit, Quia consentaneum rationi uidetur, plus fructus sumi de sacramẽto sub utraq; specie sumpto, quàm sub una tantum. Sicut rectè creditur plus fructus accipi si saltem sub una tantũ specie sumatur, ꝙ̃ si sub nulla & solummodò in uoto sumeretur.

Quinto, Quia indignè mysterium diuiditur. Vnũ est enim sacramentum corporis & sanguinis Domini: cur ergo diuiditur? Nec enim est perfecta alimonia si solummodo comeditur aut solummodo bibitur, sed ex esu simul & potu perficitur. Et uidetur ꝙ fiat iniuria ueritati.

Hæc sunt quæ uidentur adduci posse pro illa hæresi seditiosorum atque contentiosorum hominum ad probandum quòd necesse sit omnibus communicare sub utraq; specie.

Responsio ad obiecta.

Nos autem contra respondentes dicimus, sacrificanti quidem necesse esse sub utraq; specie communicare: Ei autem qui non sacrificat, minimè. Pro qua ueritate probanda satis putamus esse, & loco efficacissimæ rationis ipse usus Romanæ & uniuersalis Ecclesiæ, quæ hoc ipsum multis temporibus seruauit, & adhuc hodie seruat, & in contentione quoque cum hæreticis ab hoc more non recessit. Quare nihil aliud restat nisi ut obiectis respondeamus.

Autoritas Ecclesiæ.

Ad primum ergo de facto Domini, Respondemus primò, quòd non est necesse sequi Dominum in cunctis quæ ipse fecit. Nec propterea negatur eius omnem actionem esse debere nostram instructionem. Nam de qualibet eius actione doctrinam capimus, non tamen cuncta oportet imitari. Sicut nec omnium sanctorum facta (ut prudenter B. Gregorius docet) à nobis sunt imitanda. Quid uerò imitari debeamus præcipuè de uita & gestis Domini, ipsemet docuit aiens: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Id ergo quod maximè debebant imitari hi uiri contentiosi, non imitantur, sed immansueti, immites, superbi, aduersus suæ matris legem erigunt cornua dimicantes, & quæ acta sunt à Domino non ad imitationem, uolunt inuita omni Ecclesia imitari, non acquiescentes consuetudini quæ est optima legum & diuini spiritus interpres. Alioqui si cuncta quæ fecit Dominus sunt nobis pariter facienda, circuncidamur ergo, & præsentemur in templo post quadraginta dies, offerentes agnum aut par turturum seu columbarum, & non baptizemur ante annum trigesimum. Imitarentur itaq; magis illum noui isti magistri & eorum sectatores, qui secessionem faciunt absq; causa, si se humiliarent & subderent suæ matri Ecclesiæ et iussis eius, sicut Dominus se Matri suæ subdidit & Synagogæ & præceptis eius secundum tempus. Hæc namq; sunt quæ imitationem poscebant, non aũt ista de quibus cum tanto multorum scandalo litigant, cum circa hæc non uersetur salus, aut ullum salutis dispendium. Deinde probabilissimum dicitur ꝙ Christus discipulos illos qui ibant in Emmaus communicauit sub una tantum specie, quemadmodum B. Lucas eleganter describit, qui solum memorat Dominum accepisse panem, benedixisse, fregisse, & porrexisse illis, & illos eum cognouisse in ea panis fractione. De uino autem penitus uerbum nullum. Credibile est etiam Ierosoli-

Quo pacto Christus imitandus.

NOTA

mis in primitiua illa Ecclesia hoc similiter fuisse seruatum, cum legantur fuisse perseuerantes in communicatione fractionis panis, et conuenisse ad frangendum panem, et quod sumebant cibum panis cum exultatione. De altera uero specie uini, nullum uerbum: quod certe minimè fuisset prætermissum si tantæ, quantæ isti asserunt, necessitatis fuisset.

Act.

Fauet & huic ueritati plurimum quod in antiquis scripturis habemus pro populo figuram sacramenti panis, non uini, in illo Manna quod pluebat Dominus in deserto. Vnde & in Psalmo legitur: Panem cœli dedit eis: panem Angelorum manducauit homo. Quam ob rem & Iudæi obijcientes Mosen ipsi Christo, dixerunt: Quod ergo tu signum facis ut uideamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres nostri manducauerunt manna in deserto, sicut scriptum est: Panem de cœlo dedit eis mãducare. Quibus respondit Dominus: Amen amẽ dico uobis, non Moses dedit uobis panem de cœlo, sed Pater meus dat uobis panem de cœlo uerum. Panis enim uerus est qui de cœlo descendit. Et postremo tandem: Ego sum panis uiuus qui de cœlo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Et: Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi uita. Ecce quomodo Dominus panem pani opposuit, & seipsum Moisi, ut ostendat eo panis cibo contineri perfectam ad uitam alimoniam, sicut in illo manna, de quo Sapiens gratias agens Deo, aiebat: Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cœlo præstitisti eis sine labore, omne delectamentum in se habentem & omnis saporis suauitatem: ita ut perfecta esset alimonia. Quapropter & uetus Scriptura testatur, quòd gustus eius erat quasi similæ cum melle: qui cibus etiam uirtutem potus continebat. Nam quod sugitur quasi mel, loco potus est. Vnde non ab re in historia illa de manna nihil legitur potus adiunctum. Et tamen legimus quòd Dominus populum illum aluit annis quadraginta: ut intelligeremus in pane sancto, qui per illud manna significabatur, integrum alimentum contineri. His adde, quòd cum de sanguine habeamus figuram in agno & alijs hostijs, nunq̃ tamen legimus datum esse sanguinem in potum. Quis autem dubitat sub specie panis contineri non solum corpus Christi, uerum etiam sanguinem concomitanter, ut qui sub una specie sumit, sicut utrunque sumit, ita possit de utroq; cogitans spiritualiter non solum manducare, sed etiam bibere? quod tamen mox latius declarabo. Hactenus primo argumento satisfactum putamus.

Mannæ significatio.

Ad secundum de præcepto Domini, quod dixit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis: respondemus ꝙ ea uerba intelliguntur de manducatione ac bibitione spirituali. Sicut enim necessaria est spiritualis manducatio, ita & bibitio spiritualis.

Responsio ad secundam rationem.

Verùm ad huius rei pleniorem intellectum, oportet considerare et distinguere: quoniam à multis circa hoc erratum est. Primus error fuit Iudæorũ qui audientes Christum hæc uerba proferentem, cœperunt litigare et dicere: Quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum? Putabant enim sic esse manducandam Domini carnem, sicut manducantur carnes agnorum & aliorum animalium. Contra quos ipse dixit: Spiritus est qui uiuificat, caro nõ prodest quicq̃. Verba quæ ego loquor uobis, spiritus & uita sunt, hoc est, spiritualem intelligentiam habentia ad consequendam uitam, ut manducatio & bibitio, de qua ego loquor spiritualis sit et non carnalis. Alius error est nonnullorum, & præsertim recentiorum nostræ ætatis hæreticorum, qui aiunt hunc locum nihil facere pro sacramento altaris, cum de spirituali manducatione & bibitione intelligi debeat, sicut & nos superius cœpimus consiteri. Vnde Lutherus dixit, totũ illud sextum B. Ioannis caput non attinere ad sacramentum. Quo in loco duo sunt animaduertenda. Primum est insolentia & procacitas hæreticorum, qui cum planè fateantur hunc locum ad sacramentum non attinere, nihilominus econuersò hunc ipsum locum maxime obijciunt ut sub utraque specie persuadeant necessariam esse sacramenti sumptionem. Alterum est malus intellectus eorum qui ex eo ꝙ Dominus ibi de spirituali manducatione ac bibitione loquitur, falsò inferunt nõ intellexisse Dominum de sacramento: quasi uerò non possimus comedentes sacramentaliter, comedere ac similiter bibere spiritualiter, cum ad hoc ipsum sit institutum sacramentum ut per hæc sensibilia ad spiritualia erigamur. Quare nec illud quouis modo putandum est quod Caietanus persuadere conatus est, uidelicet ueteres Patres hæc uerba Domini non esse interpretatos ad necessitatem constituendam sacramenti altaris, cum omnes (quantũ ego legerim) aliter manifestè testentur. Vnde gloriosus martyr Episcopus Roffensis contra Lutherum id quod prædixi modò iactantem, ita dixit: In hoc nõ mimus abs te dissentio q̃ Cyrillus, Hilarius, Cyprianus, ac cæteri Patres eximij, qui non solum palàm usurpant huius cap. uerba pro testimonio Eucharistiæ, uerum etiam apertissimis rationibus docent sic usurpanda. Nec obstat quod quidam aiunt, non potuisse Dominum loqui ac præcipere de sacramento, cum nõdum illud instituisset. Verba enim Domini præceptũ habentia ad futurum tempus referuntur. Vnde dixit: Nisi manducaueritis & nisi biberitis: proculdubio quando erit parata uobis mensa Domini. Quare & iuxta ueram lectionem ut habent Græci codices, dixit: Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi uita. Dedit autẽ postmodo in sacramento discipulis & omnibus christianis.

Digressio.

Iudæorum error.

Error putãtiũ caput sextum Ioa. non loqui de Eucharist.

NOTA

Caietanus.

Epũs. Roffen.

Redeundo igitur ad solutionem argumenti dico, Cum Dominus noster absq; dubio loquatur principaliter de manducatione ac bibitione spirituali, quam necessariam esse fatemur, non propterea sequi quòd itidem necessaria sit omnibus manducatio & bibitio

Reditur ad rem.

sacra=

sacramentalis: quoniam sufficit manducatio tantũ sacramentalis, in qua nihil prohibet exerceri utrunq; spiritualem actum, manducandi scilicet ac bibendi spiritualiter. Si enim manducatio & bibitio spiritualiter fieri potest absq; sumptione sacramenti sine ulla specie, quantò magis fieri poterit si saltem sub una specie fiat sacramentalis manducatio, cum in qualibet specie sit utrunq;, caro & sanguis? Quamobrem ad sacramentalem manducationem ac bibitionem hunc locũ arctare uelle, torquere est, non interpretari. Nam ne sic intelligeremus, existimo illud à Domino dictum: Caro non prodest quicq̃. Spiritus est qui uiuificat. Hoc.n. non solum dixit in Iudæos qui de illa carnali manducatione intelligebant, quæ horrenda erat, uerumetiam in eos qui de sacramentali tantum interpretarentur: quoniam & hæc manducatio carnalis est, quia specierum est, quæ subduntur carnali manducationi, nec quicquam prodesse possunt. Imò sacramentalis manducatio ac bibitio sine spirituali obesset multum: & ideò non de illa Dominus principaliter sentiebat, quæ solum erat signum ueræ manducationis, idest, spiritualis. Dominus enim qui ueritas est, non signum, sed ueritatem principaliter intendit, ex ipso tamen signo & in ipso accipiendam, ne putet aliquis nos excludere sacramentum, ut faciunt quidam.

Illud item Domini uerbum: Hoc facite in meam commemorationem, nihil facit ad communicationem sub utraq; specie. Quod enim dicit: Hoc facite, pertinet ad confectionem sacrificij, non ad ministrationem sacramenti. Alioqui teneretur sacerdos omnes circunstantes communicare sacramentaliter, & sub utraque specie: quod est onerosum & contra usum omnium ecclesiarum catholicarum. Nec est Sanctorum aliquis qui hoc ausus sit asserere: quanq̃ non me lateat etiam hæreticos hoc ipsũ dogmatizare. Illud deniq; quod ipse Dominus dixit: Bibite ex eo omnes, manifestè illos duntaxat respicit, quibus ipse tunc porrexit poculum, ut ex ipsa litera satis patet. Et uerè præter primum locũ non est alius qui ullam probabilitatem ostendat: quanquam & ille instantijs retunditur plus satis. Nam et Christus communicauit iam cœnatos. Nunquid & hoc seruabimus nos? Credo & hoc probabunt hæretici. Quidni probent? Ideò hoc tantò nos magis improbare debemus, quantò hæc uidemus, eò tendere ut inhonoretur ipse Dominus & saluator noster IESVS Christus.

Responsio ad tertiam rationem.

Ad tertium de obseruantijs ecclesiarum aliquando, dicimus, debile omninò argumentum. Primùm, quia nunquam probabitur quòd ille mos fuerit uniuersalis omnium ecclesiarum, neque quòd unquam fuerit ille sensus Ecclesiæ, ut illud obseruantes, quasi ex præcepto Domini obseruarent, ita ut nunquam sub una specie traderent, puta infirmis: quod fieri uix poterat sine periculo. Et quid, quæso, cum illis agebatur qui abhorrent à uino? Neque enim nos latent quæ producuntur ex Diuo Cypriano in nonnullis locis, & ex Beato Hieronymo super Sophoniam cap. 3. & de Theodosio in historia Tripartita lib. 9. qui dicitur accepisse poculum. Et denique quod habetur de Consecr. Distinct. 2. cap. Comperimus. Sed quis ignorat ꝙ pro tempore, & ex causis emergentibus huiusmodi obseruantiæ mutantur, experientia nobis monstrante quod est rectius aut decentius uel opportunius? Exempla sunt innumera, quæ uel pueri iam norunt. Olim hoc obseruabatur cum maior esset spiritus feruor: Cuncti qui sacrificio assistebant communicabant. Hoc autem de communione sub utraq; specie, quod iam à multis seculis in desuetudinem abijt, qui rursus exigunt nisi hæretici ac perturbatores Ecclesiæ? Non ergo ita pertinaciter obseruandus est usus antiquus ecclesiarum, præsertim cum à multis seculis contraria et rationabili consuetudine sit abolitus. Si enim innituntur hæretici simpliciter in autoritate Ecclesiæ, cur quæso, nõ hoc animaduertunt quòd nunc Ecclesia et à multo tempore non sic utitur? ut possimus meritò illud in eos reijcere tanq̃ molestos et contentiosos, et cum Apostolo dicere: Nos hanc consuetudinem non habemus, neq; Ecclesia Dei, cum nõnullis seculis apud Ecclesiam Romanam et alias catholicas multas ita cõsueuerimus sub una specie laicos communicare. Nunquid non est eadem autoritas Ecclesiæ nunc quæ olim fuerat? Aut reliquit eam Spiritus sanctus, sicut uidentur inimici eius prætendere? At hoc est contra uerbum Domini: Ego sum uobiscum omnibus diebus usq; ad consummationem seculi. In his ergo & quæ huiusmodi sunt suapte natura non perpetuæ immobilitatis, ut quæ sunt fidei & bonorum morum, sed ad cæremonias & obseruantias pertinent, non eousq; ueneranda est antiquitas ut putetur quòd antiquiores obseruantiæ semper fuerint meliores: quoniam econuersò accidit in huiusmodi à cursu temporis & experientia, quæ perspicaciores et cautiores nos reddunt. Alioqui deberemus (ut dixi) obseruare legalia, & circuncisionem admiscere baptismo, & alia plurima facere quæ olim in primitiua Ecclesia fiebant, nunc uerò minimè obseruantur, imò nec sine peccato & errore obseruarentur.

NOTA.

Hypocrisis et impudentia hæreticorum

Cæterum animaduerte quæso hic pie lector quanta sit horum hypocrisis & impudentia. Ipsi plura sua dogmata pertinaciter defendunt: & cum antiquæ Patrum traditiones & perpetuæ in Ecclesia Dei obseruantiæ quæ in illos strenuissimè militant, obiectantur: floccifaciunt. Vbi uerò aliquid iam antiquatum habent quod contra nos proferant, ibi se mirè religiosos & antiquitatis obseruatores ostentant. Tu uerò qui in catholica manes Ecclesia pie lector audi. Autoritas Ecclesiæ non in sapientia hominum posita est, ut quæratur antiquitas, quæ habet famam & persuasionem sapientiæ, sed in suggestione atque inspiratione Spiritus sancti, qui nunquam deest sponsæ Christi, iuxta eius uerbum, ut

dictum est. Cum igitur illa nunc apertè loquatur, & manifestè doceat non esse præceptum Christi, nec fructum aliquem afferre, sed contra honorem & reuerentiam sacramenti esse communicare sub utraq; specie, hanc Ecclesiæ uocem tanquam sancti Spiritus uocem audire debet qui illud rectè didicit & seruat: Qui uos audit, me audit. Quod autem adducitur ex Decreto de consecr. Comperimus: fallaciam habet manifestam. Nam sacerdotes Gelasius reprehendebat, qui tenentur ipsi saltem complere mysterij repræsentationem, ut suo loco dicemus. Illud uerò Leonis præceptum, fuit ad confutandum Manicheorum errorem & infandum mendacium, qui sanguinis Christi effusionem negabant & mortem. Sic aliquando statutum fuit, ne in baptismo tres mersiones obseruarentur, propter Arrianos, ut est apud B. Gregorium Papam.

Autoritas Ecclesiæ.

Responsio ad quartam rationem.

Ad quartum ergo respondemus negantes id quod sumitur, uidelicet plus fructus sumi ex sumptione sacramenti sub duabus speciebus, quàm sub una. Nam si res sacramenti quæritur, quæ est Christus, proculdubiò totus Christus est sub qualibet specie. Vnde non minus accipit qui sub una, quàm qui sub duabus sumit. Si autem sacramentum ipsum inspicitur, licet clarum sit quòd integrum sacramentum ex utraq; specie constat, & manifestè sub una tantum accipiens, minus accipit quàm qui sub utraque: non hinc tamen sequitur quòd minus fructus accipiat, cum fructus non à speciebus & ipsius sacramenti quantitate, sed à re sacramenti proueniat. Alioqui plus accipiens de pane, id est, de speciebus panis, plus etiam fructus consequeretur: quod est ridiculum. Nec ab re dicit Scriptura de Manna non plus eum accepisse qui plus collegerat, quàm ij qui minus: quamquam non me lateat dictum illud iuxta Apostolum etiam aliud significare. Non enim absurdum est neque nouum in Scripturis ex eodem dicto plura uera colligere.

Obiectio.

Hic obstabunt mihi fortè aliqui dicentes, Non à quantitate specierum, sed à diuersitate maiorem fructum uenire. Sicut .n. non satis est homini solummodo comedere, aut solummodo bibere ut perficiatur nutrimentum corporale, ita non debet satis esse sub una tantum specie sumere (quod esset tantum comedere) ut perficiatur fructus gratiæ. Argutum sanè argumentum, ad quod tamen facilè respondetur si ad ueritatem respicimus, scientes primùm, quòd Deus non alligatur in conferenda gratia speciebus sacramenti & sumptioni earum, ita ut ipsas species & earum sumptionem sequatur collatio gratiæ & perfecta spiritualis alimonia, quæ tunc fit quùm spiritu hoc faciente per fidem spem & charitatem, ipsi Domino magis incorporamur. Nec uerò cibus spiritualis regulatur secundum cibum sacramentalem: nec item potus spiritualis secundum potum sacramentalem hoc pacto, ut qui solummodo comedat sacramentaliter, etiam solummodo comedat spiritualiter, non etiam bibat: tanquam ad hoc ut bibat spiritualiter, necesse sit eum prius bibere sacramentaliter. Stulta est nedum falsa huiusmodi cogitatio. Nam comestio spiritualis non separatur à bibitione secundum spiritum. Vno enim actu spiritualiter comedentes etiam bibimus, & si natura bibitionem præcedat comestio, Qui enim spiritualiter comedit credens in Christum, etiam bibit spiritualiter, quia simul diligit illum. Et qui bibit diligens illum, simul etiam comedit, quia simul credit in illum: nec impedit hanc comestionem ac bibitionem spiritualem, ꝙ solùm sacramentaliter manducemus.

Responsio.

Alia obiectio.

Rursum obstabit mihi aliquis, & dicet: Si ita est, ut ais, quòd spiritualis manducatio & bibitio ea est quæ prodest ad incorporationem, ut non requirat sumptionem sub utraque specie, sequeretur quòd etiam si sub nulla specie sacramentum perciperetur, idem esset: quoniam nihil prohibet posse sub nulla specie sumpto sacramento, manducari tamen & bibi Christum spiritualiter. Nos autem respondemus ad hoc, non inficiantes etiam absque huius sacramenti sumptione sub ulla specie posse hominem spiritualiter manducare & bibere, & incorporari Christo: & nonnullis insuper contingere ut interdum plus fructus capiant assistentes tantum altari absque sacramentali sumptione, quàm qui sub utraq; specie communicent, cum plerique sint qui à sacramentali sumptione etiam consultò abstineant propter timorem ac reuerentiam tanti sacramenti: quoniam non faciunt se dignos tanta Dei præsentia, ut ex hac humilitate ac timore fortassis plus capiant utilitatis quàm si hoc spiritu timoris pulso audacius accederent ac sumerent sacramentaliter. Nec tamen propterea sequitur quòd liceat omninò à sacramentali perceptione abstinere. Neque item sequitur quòd per se, & cæteris æquè se habentibus, non etiam aliquid addat manducatio sacramentalis, saltem sub una specie. Non enim frustra institutum est à Deo hoc sacramentum ut liceat cuiquam omninò abstinere.

Responsio.

Item obiectio

Responsio.

Quòd si quis pergat, & hoc pacto instet: Si igitur manducatio sacramentalis aliquid facit ut adijciatur gratia (cæteris paribus) cur non pariter hoc idem faciat sacramentalis bibitio? Respondeo, oportere hoc in loco nos considerare sacramentorum rationem, quamobrem à Deo sint ordinata, & scire quòd summa ratio est ad humiliandum hominem, qui propter peccatum superbus est. Ante peccatum enim non erant huiusmodi sacramenta. Voluit ergo Deus obedientiam intellectus, ut captiuaretur in obsequium fidei, & inclinaretur ad suscipienda hæc sacramenta, atque inde haurienda diuina consilia & admirabilem Patris pro salute nostra prouidentiam: & hanc fidei doctrinam ueluti pueri addiscentes in eis (quod maximè fit in hoc sacramentorum omnium excellentissimo) nansisceremur quie-

tem & pacem in cordibus nostris. Satisfacit ergo homo huic humilitatis præcepto in perceptione sacramenti huius sub una specie tantum, & perinde ac si sub duabus sumeret aut sub mille, & ideò obediens assequitur integrum sacramenti fructum. Non autem satisfaceret sub nulla sumens. *Quòd si uellet nunc etiam sub utraq; specie sumere contra mo*

NOTA *rem Ecclesiæ sanctæ, non solum non maiorem, sed nec ullum caperet fructum, imò detrimentum potius & damnationem. Cuius ratio est manifesta. Finis enim sacramenti huius est humiliatio percipientis, ut per eam humiliationem consequatur eius effectum, qui est incorporatio & communicatio cum* Christo *&* Ecclesia. *At in hac tam proterua exactione, spiritus superbiæ & elationis ac petulantiæ exercetur, & fit potius diuisio & schisma in* Ecclesia Dei. *Quæ res apertum præbet testimonium quòd hoc opus non est* Dei, *sed Satanæ, qui est pater omnium hæresum & schismatum.*

Ad hæc, propter ea quæ dixi modo, addo meo periculo: Si *daremus (quod tamen longè alienum esse existimamus à uero) ex ui sacramenti plus fructus uenire à sumptione sub utraq; specie, ac propterea imprudenter errare Ecclesiam, subtrahens unam speciem:* Dominus Deus *obedientiam laicorum, qui se summittunt Ecclesiæ, hoc est, Prælatis suis, quibus debent obtemperare, ratam haberet et gratã: et quodcunq; gratiæ à uirtute sacramenti per errorem Ecclesiæ amitterent, totum sua æquitate ac iustitia illis resarciret.*

Obiectio. *Verùm instabunt alij paulò argutiores, & dicent. Stat ueritas, quòd sacramenta id efficiunt quod significant. Si ergo aliquid efficit sacramentum panis, puta incorporationem in* Christo, *cur non idem operetur sacramentum uini, cum & ipsum similiter hoc significet, & sic per illud addatur gratia gratiæ? An forte quia præueniatur ei sacramento panis? Quod si sic est, ergò satis erit etiam sacerdoti sumere sub una*

Responsio. *specie tantum. Respondeo, quùm possum esse liber, nolo me obligare sectis, & inremeabiles ingredi labyrinthos errorum plenos. Ego enim illam sententiam, quòd sacramenta conferant gratiam sic intelligo, quòd* Dominus Deus *accipienti sacramentum tribuit gratiam, quia per humiliationem illam et obedientiam disponitur homo ut sit susceptiuus diuinæ gratiæ. Fateor enim me non intelligere uim ullam aut uirtutem esse in sacramentis, ut sic illis utens* Deus, *quasi artifex instrumento, per illa conferat gratiam. Quare eum modum quo possum facilius rem aptare & capere, libenter (fateor) eligo. Video enim* Scholasticorũ, *propter sectas, in huiusmodi perpetuas esse quæstiones, eas'q; inextricabiles, dum infructuosa contentione unusquisque uult suas tueri partes. Quòd si ab his æmulationibus (quemadmodum esset æquum) nos eximere uellemus, cuncta leui negotio conciliarentur.*

Ecce in re proposita. Si cogitamus quòd humiliatio & obedientia illa qua homo se subdit susceptioni sacramenti, est causa gratiæ per modum meriti, quoniam inclinamur ad hæc infima elementa: & adiungamus quòd qui suscipit sub unà tantum specie, satis humiliatur & obedit Deo, *& consequenter satisfacit (ut diximus) præcepto sacramenti, ut constituatur satis dispositus ad suscipiendam gratiam: proculdubiò superuacanea redditur susceptio in altera specie. Sicut enim de baptismo habemus quòd solet tribus mersionibus expleri, & tamen unam immersionem dicimus sufficere: nec magis baptizatum dicemus eum qui ter fuerit immersus, quàm illum qui semel, aut illum qui absque immersione, ablutus tantum fuerit: quamuis trina immersio perfectam habeat significationem & mortis & sepulturæ, quæ in baptismo erat significata iuxta* Apostoli *doctrinam dicentis: Quicunq; baptizati sumus in* Christo IESV, *in mortẽ ipsius baptizati sumus. Consepulti .n. sumus cum illo per baptismum in mortẽ &c.* Ita *profectò dicendum est de sumptione sub una specie tantum, ut non minus credatur perfectam alimoniam suscepisse qui sub una, quàm qui sub utraq; specie sumpserit, etiam si quid expressius in utraq; significetur: quoniam significatio ad doctrinam tantum mysterij pertinet: ad conferendam autem gratiam, quæ est à* Deo, *quid potest conferre?* Doctrina *autem significationis non exigit actualem sumptionem eius qui doctrinam accipit, sed est satis quòd ab ipso sacerdote & in utraque specie conficiatur, & sub utraque sumatur.* Nec *sequitur quòd si tantum fructus percipitur sub una specie quantum sub duabus, licebit sacerdoti sumere sub una tantum.* Sacerdoti *enim necesse est sub utraque sumere, non ratione fructus, sed ratione mysterij, quod non licet diuidere.* Tenemur *enim credere corpus* Christi *datum nobis, & similiter sanguinem effusum, & à corpore separatum: quod totum significatur in utraque specie, & non in una tantum. Ideò saltem sacerdos tenetur sub utraque specie sumere, in quo saluatur significatio mysterij: quia ut dicemus, ipse pro omnibus sumit quantum ad hunc effectum.* Et *hinc patet solutio ad quintum argumentum, sicut paulò post distinctè dicemus.*

Non hic tamen omittam aliam quorundam solutionem ad superius argumentum. Aiunt enim, Illud *quod dicitur, sacramenta id efficere quod significant quia* Deus *utitur illis tanquam instrumentis donans eis illam uirtutem, esse uerum in alijs sacramentis, non autem in* Eucharistiæ *sacramento.* Et *ratio est, quia in hoc solo* Dominus *ipse præsens assistit, & ideò per seipsum operatur gratiam immediate.* At *contra hoc dictum facit* Primùm *ipsa* Doctorum *sententia, qui absolute de sacramentis eam proferunt.* Modo *excipere hoc unum quod est excellentissimum, non uidetur consentaneũ, nec ad mentẽ sanctorũ* Doctorũ. Deinde *ratio præcipua qua mouetur* B. Thomas *ut*

D ii

ponat eam uirtutem in sacramentis, multo magis militat in hoc sacramento. Ait enim, quòd si eam uirtutem non ponimus, derogamus dignitati sacramentorum nouæ legis. Si igitur hoc sacramentum solum non habeat hanc uirtutem, derogatur ergo nobilissimo sacramento, ut hac parte cæteris sit uilius. Nec debet quenq̃ mouere ratio illa quòd in hoc sacramento præsens est Christus, & ideò facit per semetipsum: quasi uerò Deus sit minus præsens alijs sacramentis, ut per seipsum non possit gratiam operari, sed sacramento uti oporteat uelut instrumento, tanq̃ si omnis uirtus, etiam quæ dicitur uirtus sacramentorum, si qua est, non sit à Deo. Præterea, nunquid Christus est in sacramento ad hoc, ut tanq̃ instrumento Deus illo utatur ad conferendam gratiam, cum ibi sit immobiliter & insensibiliter, nihil penitus operans secundum corpus, quiq; nullo contactu nobiscum iungitur secundum quod est ibi? Præterea, quid deperiret Christo si etiam ibi existens operaretur uirtute sacramenti? An forte inuidet ipse sacramento ut nolit in eo existens, per illud operari sicut in cæteris sacramentis? Deniq; si præsentia Christi hanc uirtutem aufert sacramẽto, sequeretur ꝙ quùm baptizabat ipse manu sua, sicut creditur baptizasse discipulos suos, non à uirtute sacramenti, sed ab ipso immediate recepissent gratiam, cum esset ipse præsens et baptizaret.

Præterea, etiam posito ꝙ ipse Dominus per seipsum gratiam conferat, & non uirtute sacramenti, certum est tamen quòd ipse Dominus est in utroq; sacramẽto. Cur igitur si confert gratiã in primo quùm sumitur, non etiam in secundo si sumatur? Nisi dicatur in secundo non esse Christum ad hunc effectum: quod uoluntariè dicitur.

Scio ad hæc posse aliquid responderi, si modo dici potest esse aliquid id quod plus habeat cauillationis, quàm rationis. Ego autem nolo contentionibus deseruire. Libuit duntaxat admonere lectorem prudentem, ut primùm intelligat à sacris Doctoribus multa esse dicta de magnis mysterijs, quæ si ad propriam significationem uelimus reducere, inepta & falsa prorsus inuenientur. Quare piè ac benignè accipienda sunt & exponenda, nec id uitio dandum est illis, qui eo modo loquuti sunt: quoniam cum subiecta materia sensum nostrum ineffabiliter excellat, non licuit eis uti proprijs uerbis, quibus carebat humana facultas. Sic enim dictum puto, quòd sacramenta conferant nobis gratiam, & id efficiant quod significant, non quòd sit ulla in eis uis, aut uirtus effectiua gratiæ, sed quodammodo: sicut dicitur à B. Paulo, quòd sustinere pro Christo operatur nobis immensum gloriæ pondus. Non enim à nostra patientia creatur cœlestis gloria, quæ immediate uenit à Deo, sed per illa patientiæ opera illam meremur, & sic dicimur operari nobis salutem. Verùm de hac re alibi.

Ad quintum ergo dicendum est, Satis esse quòd sumatur perfectum mysterium à sacerdote. Sicut .n. ipsius est facere utrunq; & offerre, ita est etiam sumere. Nam quod ipse facit, pro omnibus facit, & ita omnes fecisse censentur. Vnde nõ fit iniuria ueritati, quæ in sacramento significatur. Non tamen quùm dicimus quòd sacerdos sumit pro omnibus, intelligimus quòd prodest omnibus, tanq̃ communicante illo, & omnes communicasse uideantur: quia sacramentum quatenus sacramentum, prodest tantùm sumenti: sed intelligimus quòd in ea sumptione fit perfecta significatio ueritatis, & hoc pro omnibus, quia satis est ad doctrinam omnium: quemadmodum uno legente plures audientes discunt & si ipsi non legant. Quod uerò dicitur unum esse sacramentum cibus & potus, uerum est, & tamen hoc unum quodammodo ex duobus sacramentis efficitur, ut dicatur sacramentum corporis, & sacramentum sanguinis, ut qui sumit sub una specie, uerè dicatur sumere totum sacramentum corporis. Quare & in plusculis orationibus & in ipso Canone unum hoc sacramentum, interdum sacramenta, numero plurali uocatur: quia licet unus & idem Christus sit sub qualibet specie, tamen non eodem modò: eò quòd sub specie panis est primò corpus & concomitanter sanguis: sub specie uerò uini est primo sanguis & concomitanter corpus: & iccircò in illa repræsentatur cibus, in hac uerò potus. Quia ergo dum à sacerdote conficitur & sumitur perfectè in utraq; specie, satis fit ad repræsentationem ueritatis, non oportet hanc necessitatem in laicis etiam constituere, alia maiore suadente ratione. *Responsio ad quintam rationem.*

Secunda uerò quæstio erat de conuenientia, quæ breuiter hac distinctione resoluitur. Si usũ sacramenti respicimus considerantes mysterium solum, seu sacramentum ipsum quod perficitur in utraq; specie, non est dubium conuenientius esse sumere sub utraque specie. Perfecta enim alimonia fit ex cibo & potu: neque hoc uenit in disputationem. Sin autem respicimus id quod continetur in sacramentis, uidelicet corpus & sanguis Christi, propter periculum effusionis longè decentius est abstinere à sanguinis sumptione, et illam tanq̃ accepto ferre, tum quia in uero corpore, quod totum sumpsit, est etiam Christi sanguis, tum uerò quia sacerdos (ut diximus) etiam calicem sumpsit pro omnibus ad perficiendam mysterij integritatem. Quamobrem id quod aliàs ex se esset decentius, uidelicet sumere sub utraq; specie, fit indecẽs propter ipsum periculũ effusionis. Vnde ob eã causã abstinere laicos à calice, quia pietas et reuerẽtia atq; obedientia exercetur, promereri est potius q̃ fructum ullum perdere. *De conuenientia cõmunionis sub utraq; specie.*

Posset etiam quæri de sacerdote, an ipse sumens sub duabus speciebus, maiorem fructũ consequatur quàm laicus qui sub una tantum, aut quàm ipsemet quùm sub una tantum accipit non sacrificans. Respondeo primùm, Si sacerdos cum laico, cæteris paribus, conferatur, non esset à ratione alienum confiteri ipsum

sacerdotem maiorem fructum sumptionis suscipere. Quod tamen non est dandum tam sumptioni alterius speciei, quàm ordini, & ipsius ordinis ministerio. Quam ob rem etiam ipse sacerdos ministrans, in accipienda gratia sacramenti superaret laicos, si ipsi pariter sub utraque specie sumerent, sicut aliquando in ecclesijs christianis est obseruatum. Et hinc etiam, ut mihi uidetur, credendum est quod sacerdos non ministrans & sumens, siue sub una specie, siue sub utraq;, minus gratiæ acciperet, q̃ si hoc ipsum faceret administrans. Quamuis .n. quùm ille ministrat teneatur sub utraque specie sumere, hoc non est propter ipsum, ut maiorem scilicet recipiat gratiam, sed ut perficiat usum sacramenti pro se & pro alijs, ne fiat iniuria sacramento. Sicut enim non potest unum sine altero conficere, ita postq̃ confecit non potest unum sine altero sumere: quia perfectus usus est non solum manducare, uerum etiam bibere: quod facit ipse pro se & alys. Alioqui magnum est sacrilegium, teste Gelasio Papa, sacerdotem omittere bibitionem ipsius calicis: quod esset tanq̃ negare sanguinis effusionem à corpore Domini nostri IESV Christi saluatoris ac redemptoris nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

Quibus conditionibus concedi posset etiam laicis usus Eucharistiæ sub utraq; specie.

SI quis aũt nunc à me quærat, Vtrum uolentibus conciliari cum Ecclesia, instanter tamẽ petentibus sub utraq; specie cõmunionem, sit illis id cõcedendum: hoc meũ esset uotũ. Tria potissimũ ab illis prius esse reqrẽda ac penitus exigẽda, ne S. Synodus eluderetur.

Primùm ut confiteantur non minus contineri, ac propterea non minus sumi (quod attinet ad rem sacramenti) si sub una specie, quàm si sub duabus sumatur. Deinde nec minus fructus percipi, ac propterea non errasse nec peccasse ullam Ecclesiam, nec defraudasse laicos ullo debito aut fructu, ob hoc quòd illis sub una tantum specie ministrauerit. Hoc .n. si uerè confiterentur & ex corde, certè non auderent petere id unde sibi nihil aduenire lucri perspicerent, & quod nihil aliud quàm contentionem et schismata operatur.

Secundum quod ab eis est exigendum, id est, ut si hoc uolunt sibi concedi, imò potius ab Ecclesia extorquere, hoc illi quod debent ipsi Ecclesiæ reddant, uidelicet ut planè ac disertè confiteantur unam esse Christi Ecclesiam uisibilem & sensibus manifestam, & illam habere unum uisibile caput Christi loco, & uicem eius gerens in terris. Cui capiti omnes Ecclesiæ & Congregationes ac priuati homines qui christiana professione censentur, tenentur obedire, & fide recipere ea quæ ille recipienda esse præcipiens de cathedra pronunciauerit, siue in Concilio, siue extra Concilium. Hoc enim si credidissent, profectò non tantas turbas & seditiones in Ecclesia concitassent, nec tot hæreses conflauissent: & nunc si id crederent in ueritate, non contenderent de communione per sacramentum, sed in hoc ipso, idest, in concordia et unitate ac pace ueram communionem agnoscerent & uerum communionis fructum, & tùnc possent canere cum Propheta: Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in unum.

Tertium, si adhuc instarent, & deuotionem suã super Christi sanguinem obiectarent, uellem eos fateri apertè, longè satius esse abstinere à sumptione sanguinis ubicunque periculum effusionis aut inhonorationis cerneretur, quàm cum eo periculo sumere. Hoc si non fateantur, certè non deuotionem in hac sua petitione, sed fictionem atque hypocrisim ostendent. Sin autem fateantur, & superiora confiteri similiter non recusent, equidem si quo modo posset salua reuerentia & honore tanti sacramenti aliquis modus excogitari, saltem certis personis ac temporibus, ut utrunq; etiam laici sumerent, ego libentissimè concederem.

QVAESTIO AN PARVVLIS DANDA SIT SACRAE EVCHARISTIAE COMMVNIO.

ENIT ET ILLVD *nunc in quæstionem propter molestos qui facile à catholicæ Ecclesiæ doctrina recedunt: Vtrũ paruulis ijs qui usum rationis non habent, sit exhibendum Eucharistiæ sacramentum. Videtur enim prima facie exhibendum: quia Dominus dixit: Nisi manducaueritis &c. & alibi: Accipite & manducate ex hoc omnes. Nec est absque autoritate Ecclesiarum quæ olim ita consueuerunt, et Græci mordicus eam consuetudinẽ retinuerunt. D. Cyprianus hoc apertè ostendit in sua quadam Epistola. Quin & in Romana Ecclesia uidetur tempore Innocentij Primi hoc fuisse obseruatum, qui præceptum illud: Nisi manducaueritis &c. etiam ad pueros pertinere docet: quod & B. Augustinus nonnunq̃ dixit. Nec ualet noua Caietani argutia, qui ait nõ posse illa præcepta aptari paruulis, quia ipsi non possunt manducare, sed suggere tantum. Nam hoc est falsum & ineptum manifeste, ut alibi dixi.*

Attamen his non obstantibus, communis Doctorum doctrina & uniuersalis Ecclesiæ autoritas contrà statuit, & hunc morem ut rem absurdam & indignam

derrogantem'q; honori qui tanto sacramento debetur, non admittit. Quod autem producebatur de præcepto illo: Nisi manducaueritis &c. nihil est: quoniam ad adultos ille sermo manifestè dirigitur, qui capaces erãt præcepti. Similiter respondetur ad illud: Accipite et manducate ex hoc omnes. Non enim alloquebatur pueros Dominus. Secus est quando tradidit legem baptismi. Non .n. dixit, Nisi baptizabimini &c. conuertẽs sermonem ad ullos, sed absolute, ut sermo cunctos etiã pueros complecteretur dixit: Nisi quis natus fuerit ex aqua et Spiritu sancto. Et hoc ualde considerandũ est. Quòd uerò ab initio nõnullæ ecclesiæ etiam pueris Eucharistiam offerebant, non est quod admodum mouere nos debeat. Solent enim ecclesiæ decursu temporis, quo erudimur in multis, in multis etiã commutare obseruantias suas in melius, sicut promptum esset exemplis ostendere si res in conspicuo non esset, et alibi pertractata. De Græcorum aũt obseruantia non oportet nos solicitari ut respondeamus. Ipse rerum exitus respondet illis pro nobis, cum propter eorum proteruiam, & contra Romanam Ecclesiam æmulationem ac disceptationem traditi sint in sensum reprobum & in manus inimicorum crucis Christi.

Responsio ad loca scripturæ

Ad antiquatũ usum quorundã ecclesiarũ

Ad morem Græcorum.

Vnum ergo in hoc articulo supererat considerandum, ad quod contentiosi & mordicus retinentes suas positiones, non respiciunt. Id est: Quis fructus possit considerari si communicent pueri: & quod detrimentum si non communicent. Deniq; quàm sit indignum eos admittere ad communionem.

An Paruuli fructũ aliquẽ cõsequerẽtur à cõmunione.

Fructus huius sacramenti qui summus & primus est, est incorporari in Christo. Hæc incorporatio non fit solummodo per manducationem sacramentalem. Nisi enim homo spiritualiter manducet Christum per exercitium fidei & dilectionis in manducatione ipsius sacramenti, non recipit ullum fructum, sed damnationem potius: quia Dominus principaliter manducationem spiritualem poscit, cum ipse dixerit: Verba quæ uobis loquor, spiritus & uita sunt. Spiritus est qui uiuificat: caro non prodest quicquam.

Principalis fructus Eucharistiæ.

Cum igitur spiritualiter non possint pueri manducare, sacramentalis manducatio nihil potest eis prodesse: & cum non possit eis prodesse, frustra fieret. In ritu autem & obseruantia sacramentorum nihil debet fieri frustra, ut aiunt sancti Doctores, et res ipsa satis persuadet. Nullum ergo detrimentũ pueri consequuntur ex hoc quòd sacramentaliter nõ manducent, cũ ad illos nõ dirigatur præceptũ illud: Nisi manducaueritis &c.

Quòd si argumenteris et dicas: In baptismo nonne requiritur ut credat qui baptizatur? Haud dubium: et tamen pueri sunt baptizandi, quibus quia per se non possunt credere, suppletur fides per maiores & Ecclesiam ipsam. Cur non etiam suppleatur spiritualis manducatio illis per Ecclesiam, ipsis interim sacramentaliter manducantibus, id quod facere possunt? Colorem habet quidem hoc argumentum, sed non uim ad expugnandum. Ergo audiat acutus lector, aliàm esse causam sacramenti baptismi, quo character imprimitur sola perceptione ipsius sacramenti, per quem signatur homo professus militiam sub duce Christo, nec à fide suppletur hic effectus. Quo fit, ut qui baptismo flaminis baptizati sunt, charactere non sint signati. Et qui etiam fictè ad baptismum accedunt, nihilominus charactere signantur. Et hæc est ratio potissima cur pueri baptizantur: quamquam & longa differentia est adhuc inter sacramentum baptismi et Eucharistiæ. In sacramento enim baptismi quo nascimur, homo se habet duntaxat passiuè. Contra uerò in Eucharistia ubi primùm quæritur manducatio spiritualis, & consequenter exercitium fidei et charitatis & deuotionis. Nam & adoratio primùm requiritur, quæ infantes præstare non possunt. Adde quod aliquid inconueniens oriri potest si infantes communicent: ut est eructare, euomere, spuere, & si quid aliud indignum tanto sacramento facile cogitatur: quod ubi contingit, Dæmones summopere gaudent.

Obiectio.

Responsio.

Differentia inter baptismum & Eucharistiam.

Nec est metuendum ne baptizati pueri quicq̃ gratiæ aut fructus spiritus non manducantes sacramentaliter amittant: quoniã sicut per Ecclesiæ spiritum credunt, & per os patrum confitentur, ita etiam per os ipsius Ecclesiæ tanq̃ maternum manducant: & hoc pacto illud præceptum, Nisi manducaueritis, complecti etiã paruulos B. Augustinus & Innocentius ille primus eius nominis Pontifex scripserunt: præter id quod (ut idem B. Augustinus docet) in ipso sacramento baptismi inest huius sacramenti uotũ in pueris suo tempore suscipiendi per seipsos. Interim uerò tanq̃ in utero Matris Ecclesiæ existentes, illa manducante, & ipsi manducant: quia illius manducationis fructu participant, ut fit naturaliter: quod non animaduertunt qui magis amant contentiones & dissidia, q̃ ueritatem & concordẽ fidẽ, et ignorãt sapientiã et uirtutẽ Spiritus.

Paruuli per os Ecclesiæ manducant.

Illud quoq; in hac quæstione est magnopere considerandum, quod in baptismo in eo actu externo quo confertur sacramentum & gratia sacramenti, ipsi pueri idonei sunt eius actus, quia (ut iam dixi) merè passiuè se habent. Non enim aliquid ipsi agunt, nec ab eis ut agant requiritur, sed solùm patiuntur super se aquam effundi, & uerba proferri. At Eucharistiam oportet manducare sacramentaliter: quod non potest fieri absq; notitia sacramenti & intellectu. Non dico non posse puerum comedere illas species (ut aiebat Caietanus) sed quod non potest, ut oportet, comedere sacramentaliter, intelligens ibi contineri superuenerandum Christi corpus, & ideò adorare simul & deuota mente suscipere. Ergo huic sacramentali manducationi, ut dignè fiat & nõ uel indignè uel frustra, oportet ut fiat cũ notitia sacramenti & debito honore ac deuotione: quæ intelligere et facere nõ est puerorum. Quare potius inhonoraretur sctissimũ Christi corpus: quod, ut dixi, Dæmones ipsi uehementer uellent, et his machinis per suos milites ac satellites impensè procurant: sed frangẽtur spiritu ueritatis.

Quid à manducantibus Eucharistiam requiratur.

DE INTENTIONE MINISTRI
SACRAMENTORVM.

NON EST DVBIVM apud catholicos, requiri intentionem ministri ad uerum sacramentum conferendum. Sed illud dubium, quænam sit ista ministri intentio quæ requiritur. Videtur enim quod non requiratur intentio ministri in hoc ut intendat conferre sacramentum & effectum sacramenti. Hæreticus .n. qui non credat baptismum esse sacramentum, non potest habere hanc intentionem conferendi sacramentum & effectus eius: & nihilominus, nemo negat huiusmodi hæreticos baptizare, & conferre sacramenta. Et tamen econuersò dici solet, quod ministri tenentur habere intentionem conferendi sacramentum, ad hoc ut conferant illud.

Dicendum est ergo quod intentio ministri debet esse in hoc, ut intendat facere quod Christus & Ecclesia facit, etiam si nihil ipse credat fieri: & in hunc sensum debet intelligi id quod dicitur, requiri scilicet ut minister intendat conferre sacramentum, idest, ut faciendo quod facit Ecclesia, intendat eum effectum producere qui uerè producitur. Et hoc reuera præstat ipse cum agit ministrum in huiusmodi opere. Sunt .n. manifestæ in Ecclesia formæ sacramentorum & materia & reliquæ operationes, quas si intendit seruare, certè satis se ostendit esse ministrum. Nihil .n. aliud requirit ab illo Ecclesia. Intentionem enim bonam ipsa seruat pro cunctis filijs suis, & non exigit eam à ministro.

Verùm hic suboritur non negligenda quæstio. Ponamus ministrum omnia exterius facere quæ iubet Ecclesia, intus autem aliud seruare in animo, ita ut intendat derisoriè baptizare. Satisne hoc fuerit ut completum dici possit baptismi sacramentum? Si affirmatur, uidetur falsum esse commune dictum, uidelicet quod intentio ministri requiratur. Sin autem negetur, durum nimis uidetur quod Dominus Deus in arbitrio impij ministri posuerit animam & salutem hominis. Et amplius, quod sacramenta quæ instituit ad certificandum hominem de sua conciliatione & gratia, non hunc finem attingant: quia homo de intentione ministri interna nunquam poterit esse certus, & ita semper cogetur fluctuare. Quapropter uariæ circa hanc rem exortæ sunt opiniones. Quidam .n. (ut recitat B. Thomas) dixerunt, & si requiratur intentio ministri, tamen quùm non adest, supplet in pueris Christus qui baptizat interius: & si fuerit adultus, supplet eius fides atque deuotio. Huic opinioni non consentit D. Thomas: quoniam & si non sit negandum supplementum quo ad gratiam, non tamen uenire dici potest ex ui sacramenti, unde nō supplebitur character qui nō imprimitur nisi in sacramento re ipsa suscepto.

Est ergo altera sententia, quam B. Thomas in quarto, sed præsertim in tertia parte, loco iam citato, probat atque confirmat, nempè hanc, satis adesse intentionem ministri ad perficiendū sacramentum, quādo seruat exterius ritum Ecclesiæ. Verba illius hæc sunt: Alij dicunt quòd in baptismo & in alijs sacramentis quæ habent in forma actum exercitum, non requiritur mentalis intentio, sed sufficit expressio intentionis per uerba ab Ecclesia instituta: & ideò si forma seruatur, nec aliquid exterius dicitur quod intentionem contrariam exprimat, baptizatus est. Hæc ille. Et licet hanc opinionem ipse non ut suam recitauerit, sed ut quorundam, in ea tamen quieuit, iudicans prorsus indignum & inconueniens cogi hominem esse dubium suæ adeptæ gratiæ in sacramento, maximè ex parte ipsius sacramenti. Patet autem illum in ea sententia quieuisse, quia etiam in Summa eam tandem recitans opinionem expressius probat, his uerbis: Alij melius dicunt, quod minister sacramenti agit in persona totius Ecclesiæ, cuius est minister. In uerbis aūt quæ profert, exprimitur intentio Ecclesiæ, quæ sufficit ad perfectionem sacramenti, nisi contrarium exterius exprimatur ex parte ministri, uel recipientis sacramentum. Hæc ibi. Quare miratus sum uehementer quomodo hanc tam claram B. Thomæ sententiam Caietanus noua glossa, quæ uerè destruit textum, tentauerit obscurare, imò etiam peruertere, uolens B. Thomam ubi dixit satis esse ad perfectionem sacramenti si minister illibatam seruauerit Ecclesiæ formā, nō intellexisse hoc satis fuisse simpliciter ad perfectionem sacramenti, sed ad perfectionem relatam ad humanam certitudinem, ac si dixerit: Satis est homini ut sit certus humana certitudine de intētione ministri, & consequenter de perfectione sacramenti, si audierit sacramentum rectè ministrari.

D. Thomas in Quarto.

Idē D. Tho. in Summa.

Caietanus.

Quòd autem hoc sit primùm destruere literam sancti Doctoris, non conabor persuadere: quoniam hoc puto esse euidentissimum. Nam in quarto dixit expressè & absolute quod ab huiusmodi ministri baptizatus, baptizatus est. Et in Summa, quod illud sufficiebat ad perfectionem sacramenti, & non dixit ad certificationem humanam, ponens eius perfectionem non simpliciter euidentem. Nam hoc etiam falsum est,

quod de intentione hominis certificemur certitudine humana, ex hoc ipso quod in speciem uideatur seruare ritum, ita ut in re tanta ualeamus quiescere & haberi pro certioratis illa certitudine. Quid enim si qui baptizat sit hæreticus, aut iudæus, aut (ut sunt plerique) omninò infidelis, & hoc aliqua uel certa uel probabili coniectura constare possit? Quis de intentione sua bona ad conferendū sacramentum faciat me certiorem? Et quis prudens dixerit, Dominum Deum uoluisse nos humana huiusmodi incerta certitudine torqueri, si quid tamen de nostra salute soliciti simus?

At, inquit Caietanus: Si aliter B. Thomæ uerba interpretemur, inuenietur ipsemet sanctus Doctor sibiipsi contrarius: quoniā in art. 10. eiusdē quæst. ubi ait: Intentio ministri potest peruerti dupliciter. Vno modo respectu ipsius sacramenti, puta cum aliquis non intendit sacramentum conferre, sed derisorie aliquid agere: & talis peruersitas tollit ueritatem sacramenti, præcipuè quando suam intentionem exterius manifestat. Ex quibus uerbis uidetur certe accipi quod siue manifestet hanc suam intentionē exterius, siue non manifestet, ueritas tamen sacramenti utroque casu tollitur, sed præcipue si manifestet eam. Verùm si ita intelligitur sanctus Doctor, iuxta rigorem uerborum non potest uerè sic accipi: quia si utroque casu tollitur ueritas sacramenti, certe non magis in uno quàm in altero, quoniam non datur magis & minus in non ente. Manifestatio enim intentionis non facit, iuxta horum doctrinam, ad tollendam ueritatem sacramenti, sed ipsa intentio: & sic non proprie hoc in loco in eum sensum dicitur illud PRAECIPVE.

Verus ergo B. Thomæ sensus, uidetur conformis ad illum quem uerba ipsius faciunt in octauo illo articulo et in responsione ad secundum, ac si expressius dixerit: Si minister peruertit intentionem in conferendo sacramentum, non confert. Et hæc est uera absolute. Quoniam uerò de eius peruersitate intentionis posset dubitari ex his quæ gerit exterius non seruans Ecclesiæ ritum, B. Thomas ad id quod erat clarissimum uertit oculum, uidelicet, Si hanc intentionem exterius manifestat, puta ludendo, aut quid simile faciendo quo clarè ostendat se habere intentionem peruersam: res absque dubio est. Si autem non omninò id manifestat, et potest tamen ex aliquibus coniectari, ut si qua omittat de consuetis in Ecclesia: quia non propterea dicitur manifestare intentionem peruersam, & tamen exterius aliquid agit quod ingerit dubium de intentione, in hoc casu nō habet pro certo S. Doctor, utrum tunc conferatur ueritas sacramenti. Ideò dixit, tunc præcipuè non conferri quùm exterius ministri intentio manifestatur. At si exterius nihil fiat præter id quod fieri consueuit in Ecclesia, non dubium quin sanctus Doctor retineat opinionem suam superius recitatam, quam ego suscipio ac teneo. Et si oporteret etiam fateri B. Thomam in hoc articulo non satis constanter scripsisse, nihilominus dictum superius semper sustinerem, quod multo est æquius, & conscientias reddit pacatiores: & si subtiliter expendatur, nemo ualeat non probare. Non enim alia intentio ministri requiritur, nisi ut intendat exterius facere quod facit Ecclesia, quamuis ipse neque credat esse Ecclesiam neque ullum baptismi spiritualem effectū: sed satis est ut intendat facere quod Ecclesia iubet per ministros fieri. Nam quod illa per ministros facit, ipsa facere intelligitur. Quid ergo facit Ecclesia per ministros baptizando, nisi quod legitima utitur materia adhibens suam uerborum formam? Hoc igitur si facit minister, profectò illud facere intendit si sit mente sanus. Quis enim uigilans faciat aliquid quod facere non intendat? Qui ergo ex industria lauat puerum, profectò lauare intendit, & impossibile est eū non habere illam intentionem lauandi si lauat. Sic in proposito: Si baptismi minister ea in baptizando obseruat quæ obseruari præcipit Ecclesia (hoc enim patere potest ad oculum) non potest ex parte ipsius baptizantis dubitari de intentione & consequenter de collatione sacramenti. Quamobrem B. Ioannes Chrysostomus uidens quid ab ipso requiratur ministro, sapienter dixit: Sacerdos et linguā & manus præbet. Neque enim iustum est propter alius malitiam ad salutem nostram accedentes offendi. Hæc ille. Et Nicolaus Papa hoc intelligens, ad consulta Bulgarorum respondet his uerbis: A quodam iudæo, nescitis utrum christiano an pagano, multos in patria uestra baptizatos asseritis. Hi profectò si in nomine sanctæ Trinitatis baptizati sunt; rebaptizari non debent. Vide ut nihil aliud Papa requirit à baptizante, nisi ut super legitima materia, forma etiam legitima obseruetur, ita ut non alia ministri intentio desideretur: ne in manu perfidorum posita sit nostra salus à Deo.

Quæ intētio ministri requiratur.

Chrys. hom. 85. in Ioan.

NOTA.

Idem est de intentione recipientis sacramentum. Nam & si ipse accedat ficto animo atque hæretico, non credens ullum sacramenti effectum, si tamen se subdit consuetudini Ecclesiæ, & patitur de more se baptizari, recipit nihilominus sacramentum, idest, characterem, licet non gratiam. Neque potest dicere: Ego non intendebam recipere characterem cum non crederem: quia respondebitur illi, Cur igitur passus es in te fieri quæ facere consueuit Ecclesia, ex quibus prouenit ille effectus, quem ipsa prædicauit euenturum cunctis quouis animo ad hoc sacramentum accedentibus? Vnde nec reiteraretur in his baptismus, etiam suam prædicantibus fictionem, qua tamen recedente, ac fide adueniente absque dolo, ipse iam collatus baptismus effectum gratiæ operatur, ut rectè Theologi docent. Et hanc esse doctrinam Ecclesiæ planam & absque scrupulo procedentem, quam ipse quoque usus perpetuus comprobauit, non dubito: quam tamen & Apostolicæ Sedis & Concilij cognitioni ac censuræ ingenuè subdo.

BENEDICTVS DEVS.

QVAESTIO VTRVM RATIONE ORDINIS AN VERO IVRISDICTIONIS SACERDOS SIT IDONEVS SACRAMENTI POENITENTIAE MINISTER.

VAESTIO EST à scholasticis Doctoribus, Vtrum ratione ordinis, an uerò iurisdictionis sacerdos sit minister idoneus sacramenti pœnitentiæ. Si dicimus ratione ordinis, sequetur omnem sacerdotem posse quemlibet absoluere, etsi non haberet iurisdictionem ordinariam uel delegatam: quod est contra usum Ecclesiæ, & contra Concilium Florentinum ubi legitur, Quòd minister huius sacramenti est sacerdos habens autoritatem ordinariam uel delegatam. Deniq; hoc prorsus contradictionem implicare uidetur: quoniam ad sacramentum istud conferendum, opus est cognitione ac iudicio, quæ duo fieri absq; autoritate iurisdictionis non est intelligibile. Potestas enim ordinis distinguitur à potestate iurisdictionis tanquàm oppositum membrum.

Econuersò autem multa producuntur. Et primùm quidem autoritas. Multi enim tenent potestatem ordinis satis esse sacerdoti ut habeat facultatem absoluendi, licet in usum non ualeat plerumq; ea de causa explicare, quoniam careat materia in quam explicet.

Secundò facit ratio: quoniam patet, in articulo mortis & necessitatis quemlibet sacerdotem, etiam si nullam habeat iurisdictionem, posse absoluere ab omni peccato. Quomodo ergo id iure faciet si potestate careat? Addunt, Cuilibet sacerdoti adesse potestatem absoluendi hominem à uenialibus peccatis. Non est igitur necessaria iurisdictio. Addunt item, Cum possit sacerdos absoluere superiorem, cùmq; nulla sit in superiorem iurisdictio (Nam Papam quiuis sacerdos absoluit) statim sequi, potestatem ordinis satis esse.

Caietani responsio.

Caietanus his rationibus respondens, primò statuit potestatem ordinis non sufficere ut quis sit idoneus huius sacramenti minister, sed necessarium esse habere potestatem iurisdictionis uel ordinariam, uel delegatam. Et ad illud quod asseritur de sacerdote qui absoluit Papã, dicit quòd nõ absoluit eum ut habẽs potestatẽ iurisdictionis propriè loquendo, nec ordinaria, nec delegatam, nec à Christo, nec ab Ecclesia, neq; ab ipso Papa ut superiore, sed solùm quia ipse Papa se subdit illi, acquirit de nouo iurisdictionem quam non habebat. Et idem dicit de eo qui absoluit à uenialibus: sicut accidit in secularibus causis quum homines eligunt aliquem arbitrum, cuius sententiæ se submittunt.

Verùm hæc meo iudicio ita sunt absurda ac perplexa, ut nemo queat uel defendere uel explicare. Primùm enim asserit & rectè, ei qui uelit absoluere, opus esse iurisdictione. Vnde secundò infertur, eum qui Papam absoluit, habere iurisdictionem. Tertiò ipsemet uult hanc potestatem iurisdictionis nec ordinariam esse nec delegatam, ita ut comminiscatur aliquam iurisdictionis potestatem quæ interim neq; ordinaria sit neq; delegata. Et quartò, eam iurisdictionem nec à Christo haberi nec ab Ecclesia nec à Papa ut Papa, ac propterea potestate non diuina, id est, potestate quæ à Deo non procedat, soluere posse aliquis hominem à peccato. Hæc autem & apertè falsa sunt, & habent in semetipsis unde corruant. Si enim sit potestas iurisdictionis, quomodo non uel ordinaria uel delegata, cum non sit peritis in promptu aliam fingere? Et quomodo uitabit ille Concilium Florentinum, qui ministrum absolutionis idoneum ponit eum solum qui uel delegatam uel ordinariam habeat potestatem? Ait, Reducitur hæc potestas ad delegatam. At quis (obsecro) hæc noua iura nouit? Profert exemplum de arbitro à partibus dissidentibus constituto. Quasi uerò arbiter ullam acquirat iurisdictionem, ac non potius compromisso ac pœnis astringantur litigatores parere sententiæ. Illud uerò quis ferat dum ait hominem alioqui non habentem iurisdictionem remittendi peccata, acquirere tamen eo solo quòd aliquis sese illi subdat, & hanc potestatem neq; à Christo habere, neq; ab Ecclesia, neq; à Papa, ac proinde non legitimam sed uerè usurpatam?

Autoris responsio.

Nos igitur in hac quæstione primùm dicimus, quòd etsi sit alia potestas iurisdictionis, alia uerò ordinis, attamen hæc quæ est iurisdictionis sic præsupponit illam ordinis in foro pœnitentiali, ut nullus nisi qui fuerit sacerdos possit absoluere. Quum tamen absoluit sacerdos, non absoluit ex potestate ordinis, sed potestate iurisdictionis. Si enim solam potestatem ordinis haberet, proculdubio non absolueret. Potestas ergo ordinis in sacerdote exigitur, non ad absoluendum quidem, sed ad hoc ut fiat capax potestatis iurisdictionis.

Secundò dico, Sicut potestas ordinis secundum rem separatur à potestate iurisdictionis, licet in uno subiecto conueniant, ut idem qui sit sacerdos & ita habeat ordinem, habeat simul & iurisdictionem: attamen esse potest ut quis sit sacerdos, & nihilominus potestatem iurisdictionis non habeat, sicut fuit ab initio. Est.n.

communis Doctorum sententia, Dominum in Cœna fecisse Apostolos sacerdotes, quibus tamen non dedit potestatem ullam remittendi peccata. Post resurrectionem uerò, quo die dedit eis Spiritum sanctum, dedit & potestatem remittendi peccata. Ergo antea hanc potestatem non habuerant, cum tamen essent sacerdotes.

Tertiò ergo dicendum est, Nunc sacerdotibus iuxta formam Ecclesiæ utramq; conferri potestatem, nimirum ordinis & iurisdictionis. Postq; enim sunt consecrati & sacerdotalem potestatem adepti, dicitur eis ab Episcopo: Accipite Spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt.

Quartò consequenter dicendum est, ad absolutionem actualem non egere sacerdotes alia aut noua potestate, sed solum materia in quam ualeant illam exercere quam habent. Cum enim sacerdotes inueniunt subditos alijs, non ualent exercere in illis potestatem, tametsi eam habeant, ne frustra illis ab Episcopo dictum credamus: Accipite Spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt. Itaq; ut absoluere possint aut retinere, oportet illos habere subditos sibi aut ordinariè aut per delegationem. Cum ergo sacerdos Papam absoluit, non noua illi potestas tribuitur à Papa, sed materia. Subdit enim seipsum Papa, qui ut ouis potest errare, & indiget absolutione à Deo per legitimum ministerium.

DE CHARACTERE ET PER QVAE SACRAMENTA ET QVARE IMPRIMATVR IN ANIMA.

ESSE Characterem, spirituale scilicet quoddam signum quod medijs quibusdam sacramentis in anima imprimitur à Deo, non potest à uero Christiano negari: quoniam nos à Patribus, & Patres à traditionibus uetustissimis id acceperunt. Diuus Basilius & Gregorius Nazanzenus & Hieronymus & Augustinus certam huius mentionem post beatissimum Patrem Dionysium Areopagitam fecerunt, cuius uel sola autoritas omnino ualere deberet: quanq; etiam de Scripturis, nisi uiolentur, id accipere licet. Sunt insuper sacra Concilia, Lateranense magnum, & illud Florentinum, ubi quàm manifestissimè ponitur uelut quod nullam habeat dubitationem, quantumuis Lutherus derideat. Verùm quid poterat aliud sedens in cathedra derisorum, quàm deridere? Hoc est ualidum aduersus illum testimonium, sua derisio.

Autoritas Patrum & Ecclesiæ pro charactere.

Quid autem in præsenti materia sit character, ipsamet uox apertè significare uidetur. Est enim character signum quoddam impressum à Deo in anima, & ideò quædam qualitas realis, & non sola relatio rationis ut quidam uolunt. Nam de relatione eiusmodi non potest uerè dici quòd imprimatur. At de charactere dicitur & in confesso est omnibus. Quòd si quis roget, Ad quod ergo genus qualitatis reducitur iste character si est in anima, cùm (iuxta Philosophum) in anima nihil aliud sit quàm uel potentia, uel habitus, uel passio, ad quorum nullum uidetur redigi character? Respondemus, Quoniam quæ supernaturalia sunt & aduentitia ut character, non erat Philosophi agnoscere aut diuinare: iccircò quidam à Philosopho sibi frustrà timuerunt ubi non erat timor: & tamen ad aliquod genus qualitatis reduci potest. Neq; uerò propterea dico characterem esse habitum ut reducatur ad primum genus qualitatis: neq; potentiam siue potestatem ut reducatur ad secundum genus qualitatis. Si enim esset potentia uel potestas, cessaret iste character post mortem: quia cessat esse potentia illa quam uolunt, siue passiua, siue actiua. Cum his loquor qui exercitati sunt in scholis. Nec dico esse passionem ut reducatur ad tertium genus, sed dico esse notam quandam spiritualem & signum impressum Dei uirtute in animam, ut reducatur ad quartum genus qualitatis. Dum ita dicimus, non recedimus ab ipsa uocis significatione ut alij faciunt. Nec uideo quid huic intelligentiæ obstet nisi studium contentionis, & uelle quemq; mordicus tueri magistrum suum. Philosophus autem ut Philosophus, has notas quas Dominus imprimit in animabus nostris, non potuit ulla humana ratione inuestigare. Ideò quæ docuit, secundum naturam docens, rectè docuit.

Character quid sit.

Si quis autem roget, Ad quid Dominus imprimat Characterem hunc: primùm considerare debet, circuncisionem à Domino fuisse olim præceptam, quæ item fuit quidam character & signum, teste B. Paulo de Abraham: Et accepit (inquit) signum circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei. Vbi signum uocat circuncisionem, Græcè est σημεῖον, ut agnosceremus esse sacramentum propter significationem. Et alia uoce Græca uocauit signaculum σφραγῖδα, quæ uox significat aliquam notam impressam, quæ tamen aliquid significabat. Erat quippe nota in carne manifesta. Porrò hanc notam uoluit illi carnali populo suo peculiari imprimi tanquàm signum quoddam distinctiuum, & suæ professionis ostensiuum. Per illam enim notam distinguebantur (quatenus circuncisio erat ex lege Moseos) qui erant eius gentis secundum carnem à cæteris populis incircuncisis. Ea uerò consideratione qua circuncisio erat ex Abraham & ex Patribus, distinguebantur fideles ab infidelibus. Ideò dixit B. Paulus eam fuisse signaculum iustitiæ fidei.

Character cur in animam imprimatur.

Simile quiddã debemus in baptismo, qui in locum cir-

cuncisionis successit, cogitare; uidelicet quatenus est uisibile sacramentum, esse signum eius quod à Deo fit in anima, idq; est submersio peccati & ablutio hominis interioris & purificatio, nisi obex ab ipso homine interponatur. Quoniam uerò qui sic liberantur, aut se uelle liberari profitentur, dant nomen in baptismo, & abrenunciant Diabolo & omnibus pompis eius, & se in nouā Christi familiā, uocante illo, uelle transire præ se ferunt: idcircò Dominus inuisibili ac spirituali charactere eosdem consignat, ut sit signum benignitatis suæ & professionis eorum & acceptationis diuinæ, per quod eos à profanis distinxerit. Et ideò hoc signaculum characteris est indelebile, & manebit in bonis ad gloriam eorum, in improbis aūt in testimonium perfidiæ aduersus illos sempiternum, qui Diaboli seruituti, à qua per baptismum liberati fuerant, iterum propria culpa sese dediderunt.

Præterea, Quòd non solum in Baptismo, uerùm etiam in confirmatione & Ordine imprimatur character, receptissimum est, & semper officium suum implet: quod est distinguere ad notitiam. Iam diximus, in Baptismo imprimi eam notam qua significatur professio eius qui nomen dat ut transeat in nouam familiam, & per eam notam distinguitur à cæteris qui sunt extra. Quoniam uerò Diabolus per illum Baptismi characterem perspicuè noscit eos qui de manu eius erepti sunt à Domino, & auidissimè concupiscit iterum eos sibi captiuos efficere & in suam potestatem redigere (quod quidem uidet esse possibile: quoniam licet agnoscat se in nos amisisse dominatum, nouit tamen non esse sibi probibitam nouam pugnam ut possit tentare, & suis machinis atq; insidijs socordes expugnare) ob eam causam accintus semper stat in harena. Quapropter de alio sacramento quod dicitur Confirmatio, nobis est à Deo prouisum, quod qui suscipiunt roborantur, & idonei redduntur ad pugnam, ut nisi turpiter manus dederint, certam uictoriæ palmam assequantur. Hoc enim sacramento roboratur animus atq; firmatur, præbenturq; longe maiores uires ad perficienda ardua & magnifica opera, patiendo fortiter & agendo usq; ad uictoriam & triumphum. Quamobrem signandi erant & isti, qui maiore gratiæ robore in suscepta fide firmantur ueluti milites strenui mox in prælium exituri. Non est enim nobis (ut B. Paulus ait) colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Contra hos autem Spiritus malignos nemo securus & tutus dimicare posset, nisi singulari quadam Spiritus sancti & magna gratia & protectione muniretur. Idcircò qui tales sunt, nouo charactere signantur: quemadmodum olim solebant milites illi signari, qui peracto tyrocinij cursu, ad fortiores & illustriores pugnas & certamina eligebantur. Stigmatibus enim quibusdam & cauterijs signabantur in brachio aut alia corporis parte, ut eiusmodi signis certis, tyrones à ueteranis dignoscerentur. Ad eum igitur finem datur Confirmationis character, ut signentur hi qui ad certandum fortiter gratiæ plenitudinem accipiunt.

Sacramenti confirmationis efficacia.

Quoniam uerò in Ecclesia necessarij sunt ministri sacrificiorum & sacramentorum, & instructores imperitorum, quos oportet ex alijs seligi ad diuersas operationes sacras: est omninò decens ut isti quoq; consignentur, & quodam certo signo consecrentur. Ideò & hi characterem, & illum quidem multiplicem pro uarietate operationum & functionum recipiunt. Sunt enim primùm quatuor quos minores ordines appellant. His comprehenduntur Hostiarij, Lectores, Exorcistæ, & Acolyti, qui suas habent proprias functiones, ita tamen ut sacrata non contingant, & propterea non dicuntur esse in sacris, quamuis consecrati sint & benedicti. Sequitur Subdiaconus, qui propius ad altare ministrando accedit. Tum Diaconus, tum Sacerdos, tum Episcopus. Hi omnes accipiunt peculiares suos characteres ut qui habeant certos gradus & functiones proprias in ea militia: de quibus tractare, longum esset. Signantur ergo ut aliorum duces, quales sunt in bellis, qui sua habent certa insignia & distinctiua.

Ordinis sacramentum.

De causis uerò quare minimè reiterentur hæc tria sacramenta, Baptismus, Confirmatio, & Ordo, uariæ extant Scholasticorum inuentiones, argutæ quidem satis, sed (ni uehementer fallor) tales quæ præter unam tantum, non afferunt ijs quietem, qui uim potius & momenta rationum, quàm pondus autoritatis, considerant. Mittam igitur nunc quæ fortasse alibi latius sum tractaturus ut ostendam non esse rationem ullam (meo iudicio) ualidam nisi hanc unam, quam Concilium Florentinum exprimit, quæ est characteris impressio. Quia enim imprimitur per illa tria character, iccircò illa solum non sunt reiterabilia. Quòd si quis uelit ultimum habere medium & probationem, cogitet characterem esse quandam consecrationem. Quod autem semel est consecratum, perpetuò consecratum manet, nisi res ipsa iam consecrata pereat. Non dico ibi esse characterem ubi est consecratio, sed econuersò, ubi est character, ibi esse consecrationem; & ubi consecratio, ibi non reiterationem, licet quidam id conentur per instantiam refellere, uolentes Extremam unctionem esse quidem consecrationem quandam, & tamen in eadem persona reiterabilem. De qua re suo loco dicetur. Nunc firmetur hæc ueritas, semel consecratum, si duret, non posse ulterius eandem consecrationem recipere. Hoc docet B. Thomas 2. 2. q. 39. art. 3. Et hæc satis de charactere.

Baptismus, Cōfirmatio et Ordo cur non reiterentur.

Semel cōsecratum, perpetuò consecratū manet.

DE DIFFERENTIA INTER BAPTISMVM CHRISTI ET BAPTISMVM IOANNIS.

LIVM FVISSE Ioannis baptismum à Christi baptismo, nec eiusdem fuisse uirtutis, etsi in catholica Ecclesia sit manifestum, nostræ tamen ætatis hæretici contrà docere non sunt ueriti. Ipse igitur B. Ioannes Baptista hāc propria sentētia dirimat quæstionem, quæ tamen apud nos iam non est quæstio.

Ioan. 3.

Facta est (inquit Euangelista Ioannes) quæstio ex discipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione. Non alia erat hæc quæstio, nisi à Iudæis Ioannem fuisse increpatum, propterea quòd baptizaret, cum baptismus ad solum Messiam, non ad Ioannem uideretur pertinere. Nam & ipse Christus tum incœperat baptizare. Vnde qui missi fuerant ab Ierosolimis dicebant Ioanni: Quid ergo baptizas si tu non es Christus &c? Sed & ipsi discipuli Ioannis nondum capientes mysterium, zelantes pro magistro, dixerunt ipsi Ioanni: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes ueniunt ad eum. Proposuerunt ergo factum Ioanni quasi rem absurdam, quòd scilicet IESVS baptizaret, et propterea (ut uidebatur) officium auferret quod putabant esse Ioannis proprium. Sed hanc quæstionem soluens ipse Ioannes, respondit primùm: Non potest homo accipere quicquàm nisi fuerit ei datum desuper. Præmittit istud quasi dignitatem quandam, quam omnes recipere debent, Neminem posse sibiipsi ullam arrogare potestatem siue officium, nisi desuper ac de cœlo datum illi fuerit. Hactenus significare uoluit, quòd siue ille, siue alius baptizet, cum hoc sit officium ad religionem pertinens, non potest hoc facere nisi autoritate diuina. Proptereà non possum (inquit) ego mihi arrogare supra quam mihi datum est.

Iudæorum & discipulorum Ioannis quæstio.

Solutio.

Axioma.

Hoc autem uelut dignitate quadam præmisso, ostendit ordinem de cœlo datum, tria subdens quæ iam prædixerat. Primum, se non esse Christum. Vnde ait: Ipsi uos testimonium mihi perhibetis quòd dixerim, Non sum ego Christus. Vt hinc discant educere solutionem quæstionis ex parte, idest, ut per hoc intelligant Ioannis baptismum non purificare cor hominis, quia hoc erat proprium Christi, idest, Vncti, de cuius plenitudine omnes accipimus: & ideò illi seruatum per suum ipsius baptismum. Et quia poterat ei obijci: Quare ergo baptizas si tu non purificas, cum non sis Christus, & proprium sit Christi purificare? Ecce secundum eius dictum: Quia missus sum ante eum. Quid est, Quia missus sum ante eum? Certè nihil aliud nisi, Ideò baptizo, quia ego sum illius præcursor præparans uiam ante illum. Quare sicut ego non sum Christus, sed præcursor eius: ita meus baptismus non est uerus & perfectus baptismus purificans corda, sed præparatorius: & ideò uero baptismo adueniente, hic meus cessare debet. Propterea ego uos ad illum mitto ut sitis non ulterius mei discipuli, sed illius: & baptizati meo baptismo non putetis hoc uobis sufficere, quia meus non purificatorius est, sed præparatorius, ut iam dixi. Ideò ab illo debetis baptizari ut purificemini. Nam & ego cum ille ad me ueniret, dixi ei: Ego debeo baptizari abs te, & tu uenis ad me?

Purificare cor, proprium Christi.

Et quia iam dictum illi erat à suis discipulis de Christo: Ecce omnes ueniunt ad eum ut baptizentur, tertio loco ostendit se huius rei causa nedum non inuidere illi, sed summopere gaudere & congratulari. Vnde subdit: Qui habet sponsam sponsus est. Amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudet propter uocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est. Illum oportet crescere, me autem minui &c. Sensus horum uerborum est clarus. Christus est qui habet sponsam, quam Pater adduxit ad eum, & ideò est sponsus. Quapropter ad eum pertinet & ornare, & seipso dignam illam efficere: quod primùm fit in baptismo tanquàm in sponsalitijs ubi mutua promittitur fides, & sponsa decoratur donis cœlestibus, lota à peccatis & reddita illi absq; macula & ruga. Hoc quia iam inceptum erat in Beatissima Virgine & discipulis ipsius Domini, ut rectè creditur, iccircò B. Ioannes hoc uidens, tanquàm amicus sponsi dicit se gaudere, quia audiebat uocem sponsi attestantem sibiipsi. Itaq; hoc gaudium suum testificatur esse impletum, postquàm uideat maturum suæ præparationis fructum: quoniam cessare debebat suus baptismus & sua præparatio ac præcursio. Quid enim opus est præcursione aut præparatione ubi adest is qui (ut ita dicam) præcurritur, & id ad quod præparatur? Quamobrem subdit: Illum oportet crescere, uidelicet gloria & honore apud homines, me autem minui, qui comparatus illi non ualeo stare. Sum.n. Lucerna quædam cuius lumen à Solis splendore obumbratur. Vbi ergo Sol illucet, quid ulterius est opus lucerna? Hæc est doctrina ipsius B. Ioannis Baptistæ, qua inter suum & Christi baptismum certam differentiam facit, ita ut inuicem distinguantur manifestè, sicut patet in actis Apostolorum, ubi B. Paulus quosdam an Spiritum sanctum accepissent interrogans, negantibus se accepisse, dixit: In quo ergo baptizati estis? Qui responderunt: In Ioannis baptismo. Subiunxit autem B. Paulus: Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiæ populum, dicens, in eum qui uenturus esset post ipsum ut crederent, hoc est, in IESVM. Et his dictis fecit eos baptizari baptismo Christi. Quæ B. Pauli declaratio

Christus uerus Ecclesiæ sponsus.

Act. 19.

Baptismorum Christi & Ioannis differentia.

manifestissima est contra hoc nouum recentium hæreticorum commentum, quam suis glossis inficere nemo nisi uel proteruus uel prorsus stolidus potest. Etenim si solum fuisset minister baptismi Christi Ioannes, nunquàm fuisset dictus baptismus Ioannis, sed Christi. Sicut nec dictum unquàm fuit baptismus Petri, aut baptismus Pauli propter eorum ministerium. Quare hæc opinio est hæreticorũ, et rationabiliter à Tridentino Concilio damnata. Confundit enim eo pacto baptismata, & ueritati Scripturæ derogat & dignitati B. Ioannis, cui auferunt suæ præparationis ac præcursionis magnam partem, quicquid Magister Sententiarum dixerit, cuius opinio à cunctis respuitur.

Notandum.

Concilium Tridentinum.

Illud similiter quod aliquibus uisum est, minime ferendum, Christum baptizatum fuisse suomet baptismo. Nam quis non hic clarè agnoscat blasphemiam? Si enim suo ipsiusmet baptismo baptizatus est, ergo in baptismo illo consecutus est remissionem peccatorum: fuit ergo peccator. Quis potest hæc patienter audire? At dicet quis: Hoc Ioannes Damascenus dicere uidetur: Sed perperàm intelligentibus, & deceptionem esse in amphibolia sermonis non considerantibus. Videat locum proprium qui uult. Tædet enim me in his tam apertè falsis diutius immorari.

DE BAPTISMO PARVVLORVM

ET DE EXISTENTIBVS IN VTERIS MATERNIS.

BAPTISMVM Paruulorum esse baptismum perfectum, iam non debet catholicus dubitare, cum hoc & à Patribus sit creditum, & in Symbolo, ubi unum baptisma confitetur Ecclesia, conclusum, & in sanctis quoq; Synodis confirmatum. Et cum istud ita sit manifestum, prodierunt tamen hæretici Anabaptistæ & alij quidam, qui secus prædicare non sunt ueriti. Erasmus omnium ferè prauorum dogmatum callidus excitator, morem impium & meritò damnatum, per modum Consilij in Ecclesiam inducere conabatur, uidelicet ut pueri cum ad pubertatem uenerint, instruantur de fide, & interrogentur, Num ratum habeant quod susceptores in baptismo, illorum nomine promiserunt. Quod si non potest obtineri ut approbent, expedire fortassis non cogi, sed suo animo derelinqui, nec alia plecti pœna quàm ut à Sacramentis arceantur. Hoc dabat Erasmus consilium, quem nemo tamen consulebat. O hominem uerè Christianitatis uafrum osorem. Rectè equidem & iure optimo à celeberrima Facultate Parrhisiensi, & ab Hispanis Theologis, & à sancta Synodo Tridentina hoc irrationabile ac noxium & impium Consilium reprobatum est, quo infirmatur in Paruulis baptismus. Quod enim indiget haberi ratum, iam firmum non est. Non intelexit homo legum ignarus, quod tamen natura docebat, pro pueris qui eius ætatis sint ut rationis usum nondum habeant, in negotijs ad eorum utilitatem spectantibus, suppleri consensum à parentibus, ita ut firma sint & ualida iam contracta, nec ab eorum ratihabitione pendeant quouis modo. Sed homo ille hypocrita egregius ac simul impius, non puerorum causam agebat, sed dæmonum, qui cum per illam baptismi aquam se dominatum in nobis amittere torqueantur, per os suorum ministrorum liberationem puerorum impedire subdolis opinionibus moliuntur.

Erasmi subdolum consilium.

Lex naturæ et rationis pro infantibus.

Qua in parte dolui uehementer cum legi Caietanum apud Matthæum & Ioannem docentem, non esse pueros perfectè susceptiuos baptismi, nec perfectè nasci: quæ doctrina est prorsus noua, & iam in annotationibus nostris in illum idoneè confutata. Concilium enim Viennense unicum commendat baptismum, quem tam paruulis quàm adultis communiter, perfectum uocat remedium ad salutem, & omnes effectus baptismi tam paruulis quàm adultis prouenire, cum & characteris ornentur insignibus, & liberentur à Diabolo et peccato, & uirtutes ac dona consequantur, & aperiatur ianua cœlestis paradisi. Hi enim sunt proprij effectus baptismi, et ad regenerationem perfectam faciunt.

Caietanus in Matth. c. ult. et in Ioa. c. 3.

Concilium Viennense.

Quòd autem Caietanus metuens absurdum quod uerè sequitur ex sua doctrina, scilicet duo esse baptismata in Ecclesia, Alterum perfectum, alterum imperfectum, negat id sequi, & exemplum affert de Deo, qui licet à nobis imperfectè uideatur, ipse tamen perfectus est; nihil ualet. Deus enim ex seipso perfectus non potest mea uisione, ex qua eius non pendet substantia, imperfectus reddi. At baptismus & eius perfectio in ipsa actione & susceptione consistit: & ideò secundum susceptionem imperfectus aut perfectus dici potest. Quemadmodum & in sanitate accidit, si ea perfectè recipitur, perfectè sanum facit, & perfecta sanitas dicitur: sin autem imperfectè, etiam ipsa sanitas est imperfecta. Meritò igitur damnanda sunt eiusmodi futilia commenta & noxiæ nouitates, quæ non nisi ad subuersionem proficiunt, ex quibus hostes Ecclesiæ possunt ansam capere ad irrisionem fidei nostræ.

Illud item insuetum atq; hactenus inauditum, & tamen ordinarium remedium pro pueris in materno ute-

Caiet. commentum refellitur.

ro existentibus, quod idem Caietanus excogitauit, quis probet? Huic enim Summorum Pontificum & clarissimorum Doctorum Augustini, Thomæ, Bonauenturæ, & communiter aliorum autoritas obsistit, & euidentissimis rationibus eliditur. Qua etiam de re satis in Annotationibus nostris disseruimus, ad quas hic breuitatis causa studiosum lectorem remitto.

In quendam Caietani commenti defensorem.

Non me tamen fugit, quendam Magistrum edito libello de Sacramentis conatum esse defendere Caietanum, & annotationem nostram ut ualuit retundere studuisse. Qui si uerè quid Caietanus docuerit, & quid ego reprobauerim intellexisset, proculdubio calamo pepercisset, nec sibi nec mihi frustrà negotium facessisset, nec mihi falsò illud opprobrasset quòd inimico animo scripserim in Caietanum, & nodum in scirpo (ut ait) quæsiuerim. Nunc uide quæso erudite lector quæ de meis scriptis reprehendit.

Primùm quòd illam Caietani doctrinam, qua uult pueros in utero materno esse capaces sui illius noui baptismi, uocarim dogma. Non enim uult posse dici dogma id quod non asseritur, sed subijcitur correctioni, qua summissione ait Caietanum illud scripsisse. Quo in loco dupliciter errat. Primò quia Caietanus id quod reprehendo non subdidit correctioni, sed simpliciter asseruit: Deinde uerò quòd dogma nihil aliud est quàm (ut ita dixerim) opinatum quoddam, iuxta nominis significationem deductam ἀπὸ τοῦ δοκεῖν, quod est opinari, siue subijciatur correctioni, siue non subijciatur. Et tamen, quod miror ualdè, si me hac in parte iure reprehendit, ipse in idem uitium incurrit. Ipse enim illas Caietani doctrinas dogmata uocat. Sed mittamus leuem hanc de uocibus quæstionem, & quæ ad rem propius spectant consideremus.

Quid docere uoluit Caietanus.

Verba Caietani, quæ inferius ad literam proferentur, duo nobis manifestè significant. Alterum, existentes in utero posse saluari. Contra hoc dictum nihil ego moueo, sed contra illum modum saluandi quem ipse inuenit, uidelicet per modum illius inauditi sacramenti & baptismi, nempe fluminis in uoto suscepti cum aliqua benedictione prolis seu oblatione ipsius ad Deum cum inuocatione S. Trinitatis & intentione baptizandi. Ait ergo, Posse autem saluari infantem in utero dico per sacramentum baptismi non in re, sed in uoto parentum susceptum cum aliqua benedictione prolis seu oblatione ipsius ad Deum cum inuocatione Trinitatis & intentione baptizandi. Hoc uerò est quod nunquàm mihi placuit, neq; placere potest: quoniam si obseruaretur in Ecclesia ut solemne & ordinarium remedium, quod ille commentus est et consulit obseruari: manifestè ritus esset hactenus incognitus in Ecclesia, sed à Doctore priuatim inuentus, & iccircò superstitiosus. Si enim ad eius obseruantiam Dominus, ut ille putat, daret gratiam, profectò esset sacramentum, quoniam esset signum sensibile & operatiuum gratiæ, cui nec forma deesset, uidelicet uerba inuocantia S. Trinitatem: nec deesset materia, uidelicet illa benedictio tanquàm loco aquæ. Esset igitur quartus baptismus autoritate Caietani introductus, qui potest dici uel fluminis uotalis (si sic liceat loqui) uel potius baptismus benedictionis. Non enim esset simpliciter baptismus fluminis, cum desit aqua: nec sanguinis, ut ex se patet: nec item flaminis simpliciter (& si hoc reprehensor ille putauerit) quia non indiget baptismus flaminis benedictione & obseruantia uel ritu nostro externo, sed intus perficitur in corde per Spiritum sanctum mouentem cor ad credendum & diligendum, teste Beato Thoma & alijs, qui sic declarant hoc genus baptismi flaminis. Cum ergo hunc ritum & baptismum quartum hactenus ignorauerit Ecclesia Christi, dixi non pertinuisse ad priuatum hominem illum introducere. Sugillaretur enim prouidentia Dei si hoc demum ritu salus ueniret pueris, utpotè quem nobis nunquàm Spiritus sanctus per Ecclesiam declarauit, cum tamen iam mille & quingenti & eo amplius anni fluxerint ab ipsa baptismi institutione.

Nunc oro te acute lector considera quid ad hæc responderit reprehensor meus. Hæc eius uerba: Respondemus (ait) hanc rationem Caietani non sugillare diuinam prouidentiam, sed diuinam magnificare ac prædicare omnipotentiam & misericordiam. Nec supponit falsò hunc prouidendi modum, quem sub correctione opinatur esse rationabilem. Et quamuis non legatur manifestè in sacris literis diuinam prouidentiam hoc modo paruulis subuenisse aut prouidisse, est tamen uulgata illa theorica, ab omnibus Theologis recepta, Deum suam potentiam non sic alligasse uisibilibus sacramentis ut sine ipsis saluare non possit, maximè ubi non contemptus, sed necessitas aut periculum (sicut hic fit) sacramentum excludit, &c. Et continenter concludit: Saluare itaq; potest etiam modis sibi soli notis, & nobis incognitis. Hæc ille, quæ tantum abest ut contra me pugnent, ut magis ipsum Caietanum expugnent.

Primùm quod ait, Illum modum prouidendi, Caietanum sub correctione opinatum fuisse, falsum est ut iam dixi: quia modum prouidendi quem tradidit, non subiecit correctioni quo minus fieret, sed an ille modus seruatus prodesset (id quod ipse opinatus est) posuit sub correctione. Vnde concludendo dixit: Quocirca cautè & irreprehensibiliter ageretur si periclitantibus in utero pueris ob maternam ægritudinem uel partus difficultatem, benedictio in nomine Trinitatis daretur, & causæ discussio deinde diuino reseruaretur tribunali. Hæc ille. Cæterum neq; ego manum Domini quin possit saluare absq; sacramentis coarcto, nec inficior minime eum alligari sacramentis, id est, sensibilibus signis, sed modis sibi soli cognitis & nobis prorsus ignotis Deum posse saluare dixi & dico: imò ob hoc ipsum ego Caietanum reprehendi. Ipse enim est qui uoluit noscere soli Deo nota, & illa Ecclesiæ tradere. Attulit quippe modum saluandi hactenus nobis incognitum, & sic alligare Deum uoluit ad sensibile ac nouum sacramentum à se inuentum. Ego autem

Verba Caietani.

eram qui uolebam ut saluandi modos soli Deo cogni-
Autoris intētio *tos & nobis prorsus ignotos (ut iste reprehensor fate-*
tur) nec diuinaret nec traderet nobis humana præsum
ptio, cum in huiusmodi sacramentis & ceremonijs ec-
clesiasticis non debeat admitti quicquàm uel falsum uel
In tertia parte *dubium ac frustratorium, sicut eleganter docet* B. Tho-
q.68. art.4. *mas.* Alioqui *posset quilibet inuenire nouum aliquem ritum, & exemplo atq; imitatione Caietani dicere:* Valeat ut ualere potest. Verbi gratia*, ut ipsa mulier prægnans reciperet aliquid aquæ baptismalis uice filij sui, quo filius credatur baptizatus.* Istud *tamen* B. Thomas *noster expresse reprehendit in sua ratione: quia talis puer (inquit) in utero existens non subij-citur humanæ actioni.*

Opposuit *autem mihi* Ioannem Gersonem *tanquàm idem docentem: quod si etiam uerum esse daremus, non propterea infirmarentur nostræ rationes, sed & aduersus illum militarent.* At *reuera* Io. Gerson *non tradidit nouum baptizandi ritum, sicut* Caietanus*: sed putauit fide & oratione aliorum posse saluari infantem in utero existentem: quod ego ut non ausim probare, ita nec improbare.* Verùm *non est hic locus uberius hac de re disputandi.* Illud *mihi certissimum, hunc uirum non intellexisse sensum* Caietani. Scripserat.n. Caietanus *in hunc modum:* Salus *quæ potest à* Deo *infanti in utero conferri ex speciali priuilegio, non spectat ad remedium illius status: quoniam infra ordinem diuinorum miraculorum concluditur: hæc Caietanus.* Magister *autem qui me reprehendit, sic exposuit:* His *uerbis, si rectè inspiciuntur, quid uult Caietanus nisi iudicia Dei esse abyssum multam?* Dicit *enim, infanti in utero salutem tantùm inferri posse à* Deo *ex speciali priuilegio, & hoc ipsum contineri in ordine diuinorum miraculorum.* Hæc *ille, quæ directò sensum* Caietani *peruertunt, cuius uerba subijcimus:* Occurrit*, inquit, scribendum & consequenter dicendum (sub correctione tamen) paruulos in maternis uteris periclitantes posse saluari, sicut superius diximus de infantibus qui non possunt baptizari.* Posse *autem saluari dico per sacramentum baptismi, non in re, sed in uoto parentum susceptum cum aliqua benedictione prolis, seu oblatione ipsius ad Deum, cum inuocatione* Trinitatis. Moueor *autem ad hoc duplici ratione.* Vna *est,* Rationabile *esse ut diuina misericordia prouiderit homini in quocunq; naturali statu de aliquo remedio salutis, ita ut nullum reliquerit statum potentem allegare impossibile esse sibi salutis remedium.* Esset *autem sine omni remedio derelictus status morientium in utero, nisi parentum fides illis posset subuenire.* Hæc *ille, per quæ uerba proculdubio uult, ex diuina prouidentia ordinarium esse debere pro istis infantibus remedium* Ecclesiæ *notum, præter illud quod est in Dei potestate & ex priuilegio.* Vnde *ut declararet se non loqui de priuilegiato & miraculoso salutis modo (quemadmodum uult iste reprehensor) sed de modo illo qui esset ordinarius, & poterat dici spectare ad remedium illius status, adiecit hæc uerba:* Salus.n. *quæ potest à* Deo *infanti in utero conferri ex speciali priuilegio, non spectat ad remedium illius status: quoniam infra ordinem diuinorum miraculorum concluditur: hæc ille.* Ex *quibus uerbis manifeste apparet,* Caietanum *uoluisse respondere obijcientibus sibi id quod uerè poterat obijci, nempe quòd ille infantium status habebat* Deum *omnipotentem, & misericordem, & ideò talis status erat ipsi* Deo *dimittendus, qui absq; ordinario remedio, & citra ullam nostram actionem potest quæ ad salutem necessaria sunt prouidere.* Respondet *enim ipse* Caietanus*, talem prouisionem miraculosam & priuilegiatam fore, & ideò præter illam debuisse dari remedium ordinarium, quod infra ordinem diuinorum miraculorum concluditur: quod quidem remedium ipse* Caietanus *nobis protulit.* Et *per hæc iam plus satis patere arbitror, illum hominem nec* Caietanum *intellexisse, quem peruersè exponit, nec me, quem imprudenter atq; iniuria reprehendit.*

Addidit*, nescire se quorsum ego dixerim,* Paganorum *paruulis non esse prouisum à* Deo *de remedio, cum* Caietanus *locutus sit de paruulis* Christianorum*, non autem* Paganorum. Hic *obsecro acute lector considera, quàm parum attenderit homo ille ad pondus rationis nostræ.* Ego *enim hoc attuli tanquàm instantiam ad conuellendum uniuersale* Caietani *dictum ponentis in omni naturali statu diuinam misericordiam prouidisse homini de remedio salutis.* Dixit HOMINI *indistinctè, non dixit homini uenienti de* Christianis. Quocirca *prudens indicare uolui, non magnopere esse mirandum si aliquando non appareat datum esse ordinarium salutis remedium ubi ipsa rei natura id non patitur, sicut accidit in pueris in utero materno existentibus, etiam* Christianorum. Nam *pueri* Paganorum *nullum habent quod appareat & sit in promptu à* Deo *remedium, cum nec contra parentum uoluntatem debeant baptizari.* Itaque *uelle diuinare noua salutis remedia, & ea supplere, quid est aliud quàm uelle plus sapere quàm oportet sapere, & supplere defectum sapientissimæ* Matris Ecclesiæ *& ipsius* Christi Redemptoris*, quasi de necessarijs non satis nos docuerit usq; ad* Caietani *ætatem?*

Non *ergo, ut iterum repetam, ponderauit rationes meas qui me reprehendit, quæ non sunt meæ, sed* B. Thomæ *&* Bonauenturæ. Vterq; *enim negat tales pueros subijci humanæ actioni, quia nec sunt in rerum natura quo ad nos, sed solummodo quo ad ipsum* Deum. At *illa benedictio quam docet* Caietanus*, actio quædam humana est, cuius si illi non sunt capaces, uana professò est & uanè exercetur: quod in serijs ritibus & grauibus cum* Deo *cæremonijs non admittitur.* Vnde *quidam* Doctor Parisiensis *reprehendens quendam qui in disputando uolebat* Caietani *dictum sustinere, uerè & pulchrè in eum obiecit:* Quis *nouit (ait) quid sit in tumido illo matris utero,* Vtrum *uentus, an catulus, an monstrum, an quid exanime?* Et *ita ri-* Nota.

tus & obseruantiæ quas coram Deo agimus, exponerentur ludibrio Angelis tenebrarum, qui hæc uiderent & riderent. Hæc debuerat homo ille de annotatione nostra elicere, & hæc si poterat reprehendere. Tunc enim non me solum, sed hos simul egregios & grauissimos uiros, quos ego autores secutus sum, reprehendißet.

Pergit tamen hic Magister contra me disserere his uerbis: In fine sic concludit Caietanus: Quocirca cautè & irreprehensibiliter ageretur, si periclitantibus in utero pueris ob maternam ægritudinem uel partus difficultatem, benedictio in nomine Trinitatis daretur, & causæ discussio deinde diuino reseruaretur tribunali. Quis scit si diuina misericordia huiusmodi baptismum in parentum uoto acceptet, ubi nulla incuria, sed sola impossibilitas sacramenti executionem excludit? Ex his uerbis apparet Caietanum noluisse introducere nouum baptizandi ritum, sicut ei ab aduersario obijcitur, qui nihil asserendo dicit, sed omnia reseruari diuino iudicio, & in principio articuli se sub correctione ista scribere fatetur. Hæc ille, nondum perspiciens quid sit illud quod Caietanus ait se reseruare diuino iudicio. Non est enim hoc, Vtrum illa benedictio fiat uel non fiat. Nam de benedictione illa, & sic de ritu illo à se proposito loquitur, ubi ait aßertiuis uerbis quòd cautè & irreprehensibiliter fieret, ante notum ullum diuinum iudicium.

Quid circa pueros in utero fieri uoluit Caietanus.

Alioqui si hanc obseruantiam uoluisset examinari priusquàm fieret per Ecclesiam, nihil ego in illum mouissem. At ille obseruari eo modo primùm suadet: tum diuino illud iudicio esse reseruandum manifestè ait, uidelicet Vtrum ualeat, aut quantum ualeat, & sic incertum sui ualoris obseruantiam inducit. At istud puto non licere: quoniam oportet ut ritus nostri habeant certitudinem efficaciæ, saltem ex parte Dei. Ad hoc. n. inuenta sunt sacramenta.

Ad hæc, Impugnaueram alteram Caietani rationem, quæ (ut mihi quidem uidebatur, & adhuc uidetur) talis erat. Puer in utero manens est capax baptismi sanguinis: Ergo & fluminis uel benedictionis. Hic reprehensor meus mira audacia ait, me Andabatarum more pugnare. Non enim inferebat Caietanus talem puerum, quia capax eßet baptismi sanguinis, consequenter esse capacem baptismi fluminis, sed tantum flaminis. Atqui si de baptismo tantùm flaminis Caietanus fuißet locutus, quid oportebat tantum apparatum ad hoc probandum adhibere, cum istud nemo negaret? Quis enim ignorabat, pueros in utero existentes capaces eße baptismi flaminis habentis priuilegium speciale, cum ordinariè prouideri non potest, ut docet B. Thomas? At Caietanus uolebat hic probare baptismum ordinarium, non illum flaminis priuilegiatum, qui penderet tantum à Domini uoluntate absq; ulla nostra externa actione. Neq; tamen intuli simpliciter de baptismo fluminis, qui non eram tam stultè Calumniosus ut hoc impingere cuperem Caietano, quasi dixerit in utero existentes esse capaces ablutionis aquæ, licet & de hac re esset quæstio apud B. Thomam, propter eos fortè qui putarent matre abluta ipsum etiam puerum censeri ablutum: sed intuli de baptismo fluminis uel benedictionis, his uerbis indicans nouum illum Caietani baptismum, quem uult manifestè esse sacramentum baptismi fluminis, in uoto tamen, & ut benedictio illa adiecta sit quasi loco aquæ. Nesciebam sanè quo nomine hunc nouum ipsius ritum appellare deberem. Non enim poterat dici simpliciter baptismus flaminis, cum minime uerteretur in dubium, an puer in utero esset ut, dixi, illius capax, et cum hic baptismus non exigeret externos ritus nostros, nec sit remedium ordinarium: quod certè puto indubitatum esse apud Theologos et B. Thomam nostrum: quare nec sacramentum dici potest, sicut à Caietano uocatur. Iniuria ergo me sugillauit homo ille loquens de me his uerbis: Vnde non Caietanum, sed quod ipse subdolè ex Caietano nixus est colligere & falsò, impugnat. Hæc ille, quæ non dicam subdolè (hoc enim ego nescio) nec dicam Andabatarum more (quod iustius possem dicere) sed dicam non ex ueritate eße in me obiecta ab illo. Ego enim collegi ex dictis Caietani, tanquàm si ex capacitate baptismi sanguinis uellet inferre capacitatem baptismi fluminis aut benedictionis. Ille uerò ait, colligi debuisse, Ergo flaminis. Quasi magis dixerit Caietanus flaminis quàm fluminis seu benedictiouis, cum esset propria quæstio non de flaminis baptismo, sed fluminis ut proponit B. Thomas dicens: Vtrum pueri in maternis uteris positi sint baptizandi, & Caietanus illud appellauerit sacramentum baptismi: quod non potest intelligi nisi fluminis, cum loco aquæ inuenerit benedictionem ad perficiendum illud sacramentum, & clarissime de baptismo non priuilegiato, sed de ordinario se loqui testetur.

Aduersarij calumnia.

Tædet reliqua persequi quæ in me ille imprudenter & imperitè euomuit. Parcat illi Deus, sicut uelim mihi parci in erratis meis. Hæc illius gratia scripsi & ueritatis, ut si fortè hæc nostra defensio aliquando ad ipsius manus peruenerit, se potius in me quàm me in Caietanum iura charitatis læsisse, & uerè se Andabatarum more pugnasse recognoscat, ut qui non apprehenderit prorsus statum quæstionis, nec quæ Caietanus scripsit, nec quæ ego annotaui intellexerit.

In omnibus sit benedictus Deus.

DE MATRIMONIO QVAESTIONES PLVRES.

Vtrum Matrimonium sit sacramentum, & de eius materia & forma, & Mysta seu Ministro.

IDEBITVR alicui forsan indignum esse in quæstionē ponere, Vtrum matrimonium sit sacramentum, cum de eo tam aperte dicat Apostolus, sacramentū hoc magnum est. Etenim ridiculum est omnino illud quod nonnulli hæretici obijciunt, non esse scriptum à B. Paulo, sacramentum, sed mysterium. Nam cum Græcè Apostolus scriberet, quomodo poterat dicere sacramentum, quod est latinum uocabulum? Ad exprimendum uerò id quod nobis significat sacramentum, non erat alia commodior græca uox, quàm mysterium. Hac enim utitur Beatissimus Pater Dionysius et alij Græci quoties tractant de sacramentis. Verum quia potest quispiam paulò argutior dicere, etiam hoc uocabulum; Sacramentum, ad alia extendi quæ non comprehenduntur sub eo sacramentorum numero quibus Theologi sua definitione eam uocem coarctant, iuxta quam septem solummodo sunt quæ ab eis peculiariter uocātur sacramenta: iccirco non penitus ab re ponitur hæc quæstio. Siquidem Verbi incarnatio dicitur sacramentū, nec tamen unū ex illis septem. Item resurrectio carnis dicitur mysterium apud B. Paulum ad Ephesios. 1. & . 3. capite, & ad Colossenses. 2. Et ad Timo. 3. Magnum est pietatis sacramentum &c. Et. 1. ad Corinthios. 15. Ecce mysterium dico uobis. Omnes quidem resurgemus &c. Non igitur per hoc quòd B. Paulus appellauerit matrimonium sacramentum, protinus habetur illud tale esse sacramentum quale nos intelligimus. Sufficit enim si aliquod sit magnæ rei signum (sicut re uera est) significans CHRISTI copulam cum Ecclesia. Et fortè dicet disputator, ob hanc rem à B. Dionysio inter cætera sacramenta quæ tractat, hoc non fuisse positum: unde & indicium accipiunt aliqui, eum non habuisse illud pro sacramento, sicut sunt alia circa quæ disseruit.

Sacramentum

Mysterium

Prætereà, non uidetur B. Paulus de matrimonio dicere, Illud esse sacramentum. Ipse enim postquàm commendauit dilectionem quam debet uir uxori, & obseruantiam quam debet mulier uiro, adiecit similitudinem dilectionis CHRISTI erga Ecclesiam, ad cuius exemplar uiri debent respicere, ut ita & ipsi diligant. Diligit enim nos CHRISTVS, quoniam sumus membra (ait Apostolus) corporis eius, de carne eius et de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una, siue in carnem unam. Sacramentum hoc magnum est. Ego dico in CHRISTO & Ecclesia, aut (sicut Græcè legitur) In CHRISTVM & Ecclesiam. Hæc B. Pauli uerba, quæ sunt ipsius ueteris Scripturæ, ex quibus uix colligi posse uidetur matrimonium de quo agimus, esse sacramentum, hoc est, signum coniunctionis CHRISTI cum Ecclesia, cum locus ille uideatur eam duntaxat respicere copulam quæ fuit inter Adam & Heuam, & nullas alias, ut hæc demum fuerit uerum signum CHRISTI cum Ecclesia. Videtur enim præcipuè hac in parte attendenda significatio ut quemadmodum ex ossibus Adæ & carne illius ædificata fuit prima mulier futura etiam eius uxor, ita ex ossibus Christi et carne eius producta est Ecclesia, Christi Sponsa, sicut declarat ipsemet B. Paulus.

Quòd si in hoc consistit uis mysterij, iam apparet, matrimonia nostra non esse sacramentum, hoc est, tale signum quo significetur CHRISTVS & Ecclesia ea parte quam considerat ipse Apostolus, uidelicet sicut mulier ex uiro, ita Ecclesia de CHRISTO. Nulla enim mulier unquàm præter primam extitit, quæ de uiro suo sit orta. Ergo significatio tantum in illo primo matrimonio residet, non autem in cæteris.

Prætereà, sententia illa B. Pauli: Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in CHRISTO & Ecclesia, non uidetur congruè ad ipsum matrimonium aptari tanquàm dixerit, ipsum matrimonium esse magnum sacramentum, cum seipsum mox declarans addiderit: Ego autem dico in CHRISTO & Ecclesia: ac si expressius dixisset, uinculum illud quod inter CHRISTVM & Ecclesiam intercedit, magnum esse mysterium, hoc est, magnum sacramentum. Et uerè magnum. Hoc enim est (sicut legitur in Apocalypsi) illud magnum signum quod apparuit in cœlo, mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim, & in utero habens, & clamat parturiens, & cruciatur ut pariat &c. Hoc erat proculdubio incarnationis mysterium.

Ex his oppositis quæstionibus (ut uerum fateamur) non ita apertum uidetur de Scripturis ipsis matrimonium esse sacramentum eo modo quo sex reliqua sacramenta dicuntur. Quamobrem cum in commentarijs ad B. Paulum, ne sermo longior esset quàm eorum leges ferrent, rem totam exactius tractare non licuerit, placuit hic diligentius considerare, & quæ sunt uera & certa seligere, ut ex his reliqua commodius coniectemus.

Non est dubium, illud matrimonium primorum parentum maximè significauisse mysterium Christi, hoc est, incarnationem suam & nuptias eius cum Ecclesia, ita ut ille solus uir in sua prima conditione significauerit CHRISTVM. Sicut enim uir ille primus secundum carnem productus est ex terra uirgine nunquàm maledicta, ita CHRISTVS de terra illa, hoc est, de

illa semper benedicta Virgine processit. Hæc est terra illa nostra, idest, terra similis nobis. Nostra autem, quia pro nobis prædestinata, quæ dedit fructum suum, quoniam sibi in primis profuit, deinde nobis. Est & conuersim ex parte mulieris altera similitudo. Quemadmodum enim secundum carnem postremò producta est illa mulier de latere uiri ex ossibus eius & carne eius, ut essent una caro, ita de latere CHRISTI ex ossibus eius & carne eius secundum Spiritum processit illa Virgo, & in illa, tota reliqua Ecclesia. Sic enim generata est in sopore eius, idest, in morte eius: quam ubi primum è sopore excitatus est, uidit ante se pulchram atq; spectabilem, & dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, idest, hac uice tantum, semel tantum: quia CHRISTVS semel mortuus est, non amplius moriturus, & sic reparauit Ecclesiam suam semel. Resurrexit enim ut uiuat Deo semper. Ego (inquit) dormiui, & soporatus sum, & exurrexi, quia Dominus suscepit me. Hactenus in solo illo primo matrimonio, singulari modo CHRISTVS significatur.

Sciendum est autem Scripturam illam ueterem non solùm loqui de illo primo connubio, sed ex illo præstitui etiam normam cæteris quæ post illud mandantur. Dictum enim fuit omnibus: Crescite & multiplicamini, & replete terram &c. Postquàm ergo dixit Adam, & in Adam Deus: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Hæc uocabitur Virago, quia de uiro sumpta est (in quibus continetur mysterium CHRISTI cum Ecclesia, idest, cum Virgine sancta) adiecit. Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una, siue in carnē unam. Quæ postrema uerba nō possunt conuenire amplius primo uiro, quoniam ipse nec patrem habuit neq; matrem. Referuntur ergo ad sequentia coniugia: & huius uinculi nexus, quantaq; sit inuicem obligatio his uerbis declaratur. Adduxerat enim Deus Mulierem ad Adam postquàm uidit illam ex sua costa ædificatam. Eo autem facto cognouit de uoluntate Dei Patris esse ut eam haberet uxorem, quam ad se adduxisset, & cœpit eam uehementer diligere perpendens aptissimum adiutorium sibi simile ad propagationem, & acquieuit, & initum est matrimonium & sanctificatum, & ea uerba protulit quæ iam diximus: Hoc nunc os meum ex ossibus meis &c. Et in eis agnouit legem matrimonij, quæ erat unius cum una, & perpetuò indissolubiliter propter uerbum Dei per quod alligabantur, quia adduxerat illam ad eum, et ita coniunxit eos perpetuò. Vnde & illam legem promulgauit, & dixit: Quamobrem relinquet homo, idest, Ob istam copulam & excellens uinculum homo relinquet patrem suum & matrem suam, uidelicet quo ad officia domestica, & agglutinabitur uxori suæ, nimirum carnalem copulā exercendo. Et sic erunt duo in carne una, idest, duo qui ius habeant super eadem carne, ut ea utantur ad propagationem. Et hoc etiam significauit CHRISTVM & Ecclesiam. CHRISTVS enim reliquit Patrem dum se exinaniuit. Exiui, inquit, à Patre. Reliquit & matrem, quam non curauit secundum carnem, ut eidem tanquàm Sponsæ suæ hæreret secundum spiritum, sicut scriptum est: Qui adhæret Deo unus spiritus est. Quapropter, non considerans eam qua parte mater carnis esset, ait: Quid mihi & tibi mulier? Et alibi: quæ est mater mea & fratres mei? Volens significare illam ut Sponsam suam esse sibi cordi, per quam prouidere uolebat de uino.

Hæc enim Sponsa, quam suo sanguine lucratus est ut illi hæreret, est illa in primis illi coniunctissima Virgo, de qua cæteri filij propagandi essent: de cuius eximia coniunctione lætabatur magnus Baptista, & dicebat: Qui habet Sponsam Sponsus est, amicus autem sponsi etc.

Hæc igitur uerba: Propter hoc relinquet homo &c. quæ extra controuersiam non primo illi matrimonio conueniebant; sed futuris, similiter ad CHRISTVM spectabant, ita ut & aliorum matrimonia significarent illam CHRISTI copulam, & eius uirtutem ac nexum indissolubilem quem cum Ecclesia contraxit. Deus enim ad illius spiritualis coniugij similitudinem & imaginem ista carnalia matrimonia conciliauit. Spiritualia enim reuera sunt exemplaria carnalium, licet econuersò quo ad nos, quoniam per carnalia ad spiritualia speculando ascendimus.

Quamobrem, ut rem tandem definiamus, dictum illud B. Pauli: Sacramentum hoc magnum est, potest referri ad uinculum quod est inter CHRISTVM & Ecclesiam, uerè magnum sacramentum. Est enim signum grande dilectionis diuinæ & prouidentiæ sempiternæ, quia fecit Deus nuptias filio suo. Cum uerò hoc signum in his uerbis significatum sit, quæ nobis legem carnalis matrimonij exprimunt, iam perspicuè datur intelligi, ipsum quoq; carnale matrimonium signum esse illius magni mysterij, hoc est, spiritualis matrimonij. Et iccircò etiam carnale matrimoniū est sacramentum, cum sit signum, & signum rei maximè sacræ. Et sic indirectè probatur etiam carnale matrimonium esse sacramentum.

Potest etiam intelligi, Sacramentum hoc magnum est, de ipso matrimonio, ut directè uocetur sacramentum & quidem magnum, propterea quòd eius significatio in Christum & Ecclesiam tendit: & hoc magis placet. Id enim est quod declarauit Apostolus subijciens: ego dico in Christo et Ecclesia: aut (ut Græcè legitur) in Christum & Ecclesiam, hoc est, quatenus illam tantam tamq; admirabilem coniunctionem significat, ad cuius imaginem se componere coniuges debent, seruando fidem, & dilectionem implendo ad fructum sobolis in Dei laudem & gloriam. Et hæc satis ad eius loci ampliorem declarationem.

Verùm & hic instabunt aliqui dicentes: Etsi matrimonium dici possit sacramentum, quia significat mysterium illud magnum, non propterea tamen probatur esse sacramentum unum ex septem, in eam significationem in quam accipitur in proposito. Non enim satis est ut

quid sit sacramentum, significare, nisi etiam id efficiat quod significat, iuxta illud commune dictum, Sacramenta nouae legis id efficiunt quod figurant. At Christus et Ecclesia quae significantur hoc sacramento, non efficiuntur per illud, neq; continentur: sed sunt res iam existentes, quae supponuntur, ut ex se patet. Quomodo ergo hoc, sicut et alia, propriè dici potest sacramentum?

Praetereà (licet & hoc penè in idem recidere uideatur) non uidetur constare, per hoc matrimonij sacramentum conferri gratiam. At quae propriè sunt sacramenta, hoc ex sui natura habent ut gratiam conferant.

Nos igitur Ecclesiae sanctae doctrinam sequentes, quod . s. matrimoniũ sit propriè sacramentũ, ad haec respondemus. Ad primum quidem, hoc uinculum matrimonij quod significat unionem Christi cum Ecclesia, illud significans, etiam significare simul id quod Dominus operatur in coniuges per ipsum matrimonij sacramentum. Significat. n. nõ simpliciter uinculum Christi cum Ecclesia, sed ut illud uinculũ est exemplar ad quod ipsum carnale matrimoniũ est aptandũ, ut Apostolus ipse, si rectè cõsideretur, declarat. Quemadmodum enim coniunctio Christi cum Ecclesia fuit ad propagandum filios ipsi Deo secundum spiritum, & sicut propter illam coniunctionem Christus sponsus dilexit Ecclesiam suam sponsam, ita ut semetipsum traderet in mortem pro eius salute: sic & uir debet diligere uxorem suam, & illa econuersò obseruare ac timere amanter ac reuerenter uirum suum. Hoc igitur totum cum reflexo modo significet matrimonij uinculum, eo ipso quòd significat mysterium Christi cum Ecclesia, quasi typum atq; exemplar sui, id profectò significat quod efficit. Deus enim inuisibiliter benedicens nuptijs, & probans illas, quùm tamen (ut oportet) Christianè cum timore Dei & intentione bona fructificandi Deo celebrantur, non defraudat coniuges desiderio sancto: quod uerè multi experirẽtur si cũ christiano pudore se iungerent. Sed in hoc (ut & in caeteris sacramentis) à plurimis turpissime & multùm in Christianismo peccatur, ut sic ponatur obex aduenienti gratiae.

Resolutio argumentorum.

Ad aliud uerò de gratiae collatione, quamuis nonnulli Theologorum negauerint per hoc sacramentum conferri gratiam, inter quos fuit in primis Magister sententiarum, cui consenserunt nonnulli Canonistae, ut Goffredus, Hostiensis, Bernardus Glossator, & fortassis aliquot alij, meliores tamen Theologi aliter sentiunt. At quo pacto id probent, aut probari possit, accuratius uidendum est.

Radix autem huius probationis ex ea Scriptura accipitur quae nobis legem omnium matrimoniorum praescribit, aiens: Propter hoc relinquet homo &c. Fuit enim Adã propheta hoc dicẽs. Vnde elicitur Dominũ Deũ his copulis sua benignitate assistere, quibus legem mutui praefigit amoris, quos & coniungere dicitur. Vnde Dominus in euangelio: Quos Deus coniunxit, ait, homo non separet. Si igitur Deus ipsos coniungit, & ad hunc finem ut sint fideles inuicem, & propagent sobolem Deo, cum Dei opera sint perfecta, necesse est consiteri ab ipso aliquid effici, nimirum gratiam suam impartiendo, ut hoc uinculum rectè contrahatur & duret, & fides inuicem seruetur, & felix inde foecunditas procedat in fructibus suis. Sanctificatur ergo matrimonium per Deum ut uerè sit sacramentum. Quid enim aliud est sacramentum, quàm quoddam benedictum & diuinitus consecratum? At hoc facit fauor inuisibilis assistentiae Dei, ex quo & immaculatus thorus, & honorabile coniugium redditur & uocatur.

Sed nec sic quiescunt qui altius speculantur. Si. n. est sacramentum, oportet quaerenti quaenam sit illius materia & forma satisfacere, & illas reddere, cum omne sacramentum in materia uideatur consistere & forma.

Scio responderi communiter, materiam quidem esse ipsos coniugij actus: formam autem uerba ipsa. Verùm ego qui non facilè acquiesco nisi planè intelligam, quaero, quinam sunt huiusmodi actus? Oportet enim non secus ac in caeteris sacramentis, certam quoq; hic esse materiam, et propter certos coniugum actus, qui tamen non dantur nec declarantur: imò ad essentiam matrimonij nihil aliud praeter consensum & uerba requiritur, ut iura uolunt, ita ut ex his tantùm sacramentum constituatur. Quod si ita est, etiam Ethnicorum matrimonia essent sacramenta, quae similiter perficiuntur consensu & uerbis. Non enim alterius generis est consensus, nec alterius generis sunt uerba quibus illi utuntur, quàm illa sint quibus utuntur nostri quando coniunguntur.

Quòd si quis dixerit, consensum non simpliciter esse materiam, neq; uerba simpliciter esse formam, sed consensum & uerba duntaxat fidelium coniugum esse materiam et formam huius sacramenti: hoc certè est addere ad uerba Theologorum, qui simpliciter sic dicebant: Consensum & uerba, & non: Consensum & uerba fidelium. Sed si etiam in hunc modum dicatur, non uidetur tamen ob multas quidem rationes satis esse.

Primùm, quia quottens requiruntur uerba pro forma, his non interuenientibus nihil fit, ut patet in cunctis sacramentis, quod & iurisconsultis notissimum est in contractu stipulationis.

Quòd si res ita se haberet in matrimonij sacramento, sequeretur matrimonium inter mutos & surdos non esse sacramentum: quod est omnino absurdum, & ita absurdum ut nullus, meo iudicio, illud audeat asseuerare. Si igitur est inter illos sacramentum, erit sanè sacramentum sine sua forma, quae tamen dat esse rei: & ita erit & non erit sacramentum.

Similiter etiam tacitus eorum consensus qui loqui possunt perficit matrimonium, ut si mulier uel puella interrogata respondere prae uerecundia non audet. Erit ergo matrimonium, et sacramentum constabit absq; forma.

Praetereà, non apparet quo pacto ex consensu et uerbis coniugum tanquàm ex materia & forma possit effici sacramentum. Sacramentum est enim quoddam sacrum quod non nisi ex sacra forma potest resultare. Quid autem sacri sit in uerbis eorum qui coniunguntur, etiam fidelium, non apparet. Nam & ipsi fideles ut filij

seculi nuptias contrahunt, & sicut ait Dominus, generant & generantur. Nihil insuper hac parte interest inter uerba fidelium & infidelium. Apparet autem in omnibus alijs sacramentis esse uerba sacra, nimirum ordinata ab ipso Deo, ut in Baptismo & Confirmatione & Eucharistia & Pœnitentia & Ordine & Extrema unctione satis patet.

Præterea, in ipsa uerborũ forma quàm sunt forma sacramenti, hoc est, in uerbis ipsis ex eorũdem ui est significatio rei sacræ quæ efficitur sacramento, ut in alijs sacramẽtis est manifestum. At in hoc solo sacramento nequaquã talis significatio habetur ex uerbis ipsis, cum uerba sint communia quibus utuntur & fideles et infideles.

Præterea, constat in quolibet sacramento formam esse particularem & distinctam introductam à Christo, & ab eo Apostolis insinuatam, & per eos traditam Ecclesiis Dei. Modo uerba quibus conficitur matrimonium, & consequenter sacramentum ut uolunt, sunt uerba communia ab hominibus ratione atq; prudentia excogitata atq; inuenta, & apud omnes gentes obseruata: quare non uidentur esse posse formam sacramenti.

Præterea D. Thomas docet quòd expressio uerborum in matrimonio est tanquàm ablutio in sacramento Baptismi. Sed ablutio ipsa non est forma Baptismi: Ergo nec uerba matrimonij.

Præterea, in omnibus reliquis sacramentis forma uerborum exprimitur per ministrum sacerdotem Dei. Cur igitur non & in hoc sacramento? Nisi forte dixeris utrunq; coniugem esse sacramenti ministrum, quod uidetur absurdum: quoniam inter eum qui sacramentum confert & eum cui confertur, & inter sanctificatorem & sanctificatum, debet esse aperta personarum distinctio. Si dixeris, alterum per alterum quasi per ministrum sanctificari, idest, mulierem per uirum & eius uerba, & ita uirum per mulierem: rem profectò absurdam dixeris. Nam Theologi omnes docent per sacramentorũ ministros conferri gratiam. Si ergo ministri huius sacramenti essent coniuges, alter conferret alteri gratiam: quod nemo eruditus unquàm uel cogitauit.

Præterea, si rectè considerauerimus, absurdè dicitur de hoc solo sacramento quòd suscipiatur aut conferatur; sicut de cæteris cunctis dicitur. Nemo enim unquã sic loquutus est: Ille contulit sacramentum matrimonij, aut: Ille suscepit, quod tamen rectè de cæteris dicitur. An uerò fortasse dici possit contrahi sacramentum, sicut dicimus contrahi matrimonium, non definio. Tantum dico alium esse dicendi modum, nec in consuetudine positum. Deniq; si dixeris, hoc solum sacramentum carere ministro: durum sanè uidetur. Vix enim est cogitabile, esse aliquod mysterium, illius autem nullum esse mystam aut symmistam.

Præterea, sunt infideles matrimonium contrahentes. Illud certè non est sacramentum. Veniant ad fidem, nec aliter denuò contrahant matrimonium, quis negauerit esse sacramentum? Sed ubi forma hic uerborum ulla? Igitur absq; sua forma erit aliquid, seu subori-tur insensibiliter in sacramento, cum tamen requirat sensibilem formam, sicut indicat ipsa sacramenti definitio.

Præterea, in quolibet sacramento requiritur utriusq; intentio & conferentis & suscipientis sacramentum. At hic nec adest conferens neq; suscipiens sacramentum. Erit ergo sacramentum absq; intentione conferentis & suscipientis.

Quòd si dixeris coniuges esse conferentes, et eosdem suscipientes, nónne si rogentur illi, an dum contraxerũt, habuerint intentionem aut cogitationem ullam conferendi sacramentum, maior pars dixerit longè ab illa intentione abfuisse? Et plurimos eorum in hunc modum posse respondere non dubito: Nec si matrimonium sit sacramentum scimus, tantum abest ut nobis tunc adfuerit intentio conferendi aut suscipiendi sacramentum.

Præterea (quò hæc fortius adiuuem.) antequàm esset in Ecclesia determinatum matrimonium esse sacramentum, multi fidelium ignorabant illud esse sacramentum: imò plerіq; putarunt non esse sacramentum tale, uidelicet conferens gratiam. Non ergo poterat esse in illis intentio conferendi aut suscipiendi.

Præterea, non satis est hominem in conferendo sacramento habere intentionem, nisi illam manifestè externis signis declaret. Hoc probat B. Thomas ubi quærit de necessitate ministri in sacramentis, & de necessitate intentionis. Volens enim utramq; necessitatem probare, hac utitur ratione: Quando enim aliquid (ait ille) se habet ad multa, oportet quòd per aliquid determinetur ad unum quod proponitur faciendum. Cum igitur quæ in sacramentis aguntur ad multa se habeant, ut aqua Baptismi, & illa lotio seu immersio habet se ad multa, & ad quodlibet eorum potest ordinari, uidelicet ad lotionem corporalem puram, uel ad delectationem aut ludum, uel ad medelam scabiei, aut aliam quamlibet. Oportet, inquàm, si sacramentum intenditur, ut ad hoc tantum restringatur. Fit autem istud per intentionem ministri, quam tamen oportet foris sensibiliter exprimi, cum sacramenta sint sensibilia signa. Vnde in Baptismo apertis uerbis dicitur: Ego te baptizo in nomine Patris &c. Ob eam causam B. Thomas docet necessaria esse uerba in sacramentis, ut per ea determinetur materia siue actus ad significandum. At in matrimonio cũ uerba ipsa & consensus coniugum nuditer considerata nõ habeant ex natura sui ut arctentur ac determinẽtur ad efficientiã sacramenti (ut patet in Gentibus & infidelibus, qui per illa non agnoscunt ullum sacramentum) mirum esset hoc solum sacramentum non requirere aliquam sui declarationem & alicuius ministerium quo ipsum mysterium declaretur. Homines enim ut plurimum, uel ad explendam propriam libidinem contrahunt, uel dotis gratia, uel (si quid honestius cogitant) ad officium solummodo naturæ respiciunt, ut prolem procurent mundo: & qui forte habent intentionem bonam & fidelem, illam tamen uerbis aut signis non exprimunt. Quare non uidetur matrimonium esse sacramentum, cum nihil habeat in sui conditione, quo appareat determinari ad hoc ipsum ut sit

B. Tho. 3. p. q. 64. art. 8.

In 3. p. q. 60. art. 6. 7.

sum ut sit sacramentum, quod ex se (ut patet) indeterminatum est. Et hæc sunt quæ magnum (ni fallor) posset exhibere negotiũ uolenti quærere ac inuenire ueritatem.

E Conuersò autem, propter cõsensum Ecclesiæ uniuersalem, fatemur matrimonium esse sacramentum, nec ea solum lege quæ intellectum captiuandum esse in obsequium fidei iubet, uerum etiam quia suadent rationes, & præsertim hæc una, quoniam ualde est rationabile, matrimonium esse sacramentum, quò compleatur ratio naturalis quæ facit ad exigentiam huius sacramenti. Sicut enim necesse est esse sacramenta per quæ disponantur homines ad primam sanctificationem, quæ tendit ad futuram & cœlestem uitam, ubi erit sanctificatio perfecta: ita necesse erat esse sacramentum per quod producerentur ipsi homines qui essent disponendi ad primam illam sanctificationem, & aliquo certo sacramento fierent sanctificabiles.

Autoritas Ecclesiæ.

Ratio pro sacramento matrimonij.

Nos ergo cum Dei gratia conabimur cuncta resoluere superius obiecta. Et ad primum, quærenti huius sacramenti materiam & formam, Respondemus, materiam ipsam quæ exponitur sanctificationi, non esse consensum solum, sed etiam uerba ipsa quæ sacra fiunt, ut inde nascatur matrimonium, idest, uinculum sanctificatum. Matrimonium enim nihil est aliud quàm ipsorum coniugum uinculum, quo mutuò ad officia coniugalia colligantur. Non possum ergo cùm his consentire qui consensum coniugum dicunt esse materiam, formam autem esse uerba. Scio B. Thomam docere, materiam huius sacramenti esse ipsos coniugum actus sensibiles, perinde atq; in pœnitentia actus pœnitentium sunt materia illius sacramenti, quasi loco materialis elementi. At uerò ipsi sensibiles coniugum actus, præcipuè uerba, sunt quæ ad rem faciunt: imò re uera, præter consensum & uerba, nullus alius actus pro materia ad substantiam matrimonij requiritur. Consensus autem internus absq; dubio non potest esse materia sacramenti nisi expressus fuerit: quoniam sacramentum est sensibile signum. Ergo ipse consensus uerbis expressus, & consequenter uerba illum manifestantia, sunt materia huius sacramenti, non secus ac pœnitentium uerba confessionis sunt materia illius sacramenti. Non ergo uerba sunt forma, sed materia. Hoc idem per alia argumenta confirmatur, quæ iam superius ad hoc confirmandum attulimus, quæ certè apud me concludunt.

Dilutio argumentorum contra sacramentũ matrimonij.

Materia.

Quod uerò à quibusdam dicitur, uerba unius coniugis esse formam, ualeat quantum ualere potest. Tantum autem potest, quantùm multa quæ uoluntariè dicuntur, nulla ratione suffulta. Quid enim si post interrogationem puella taceat?

Verùm si uerba & actus coniugum quibus matrimonium contrahitur, dicuntur esse materia sacramenti, ubi (quæso) erit forma? Non enim quicquam per solam materiam constituitur in esse, sed ut quid fiat, oportet adesse formam. Respondeo: Forma est uerbum Dei sanctificans ipsum matrimonium, idest, ipsam materiam, uidelicet consensum et uerba unde elicitur matrimonium, quod sanctificatione illa fit sacramentum. Matrimonium ergo ipsum nuditer consideratum, est materia sacramenti huius.

Forma.

Quæres iterum: Quodnam est illud uerbum diuinum, quo matrimonia consecrantur & fiunt sacramentum? Respondeo, illud quod Scriptura dixit et assiduè profert, nimirum: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carnem unam.

Verbum Dei quo matrimonium consecratur.

Dices: Hoc semel dictum fuit sensibiliter ab Adam, siue ab ipso Deo per Adam. Respondeo: Scriptura & lex semper loquitur. Quamobrem perinde hoc accipiendum est ac si assiduè diceretur & in quolibet matrimonio fidelium: quod manifestè probatur à doctrina Christi, qui per illud probauit consistentiam matrimonij indissolubilem esse. Si ergo quæris quisnam sit sanctificator matrimonij ut fiat sacramentum, redditur tibi ipse Christus, qui ut omnium aliorum sacramentorum, ita huius sacramenti matrimonij est principalis effector. Si autem quæris Mystam seu ministrum & collatorem sacramenti huius, solus Deus est. Hic sanctificat matrimonium, nullus alius.

Christus matrimonij sanctificator.

Mystam matrimonij Deus.

Si autem quæras, cur hoc solum non indigeat homine minstro: ista assignatur ratio, quia in omnibus alijs sacramentis ratione formæ aut ratione materiæ fuit opus Mysta. Oportuit enim in quolibet sacramento disponi primò materiam quæ recipiat formam sacramentalem, & super quam forma ipsa adueniens fieret sacramentum, ut patet de aqua Baptismi, saltem quando confertur solenniter. Patet & in Eucharistia similiter, quoniam aptatur materia per sacerdotem. In Confirmatione quoque patet de Chrismate. Similiter & in ordinibus. In Pœnitentiæ etiam sacramento materia ipsa, idest, ipsi actus pœnitentis, ut essent sacramentales, indiguere sacerdote auditore et arbitro: ut sic disposita ipsa materia, inueniretur aptata ad formam. Ecce igitur quomodo ratione materiæ, ut disponatur, reliqua sacramenta requisierunt Mystam. At matrimonium solum quod inter fideles contrahitur, est materia suapte natura disposita ad sanctificationem, ut nihil aliud requiratur in coniugibus quàm eos esse Christianos, ut dignetur Deus sanctificator assistere, & sacramentum constituere, & gratiam conferre non ponentibus obicem. Et hæc est ratio cur B. Dionysius de hoc sacramento nullam facit mentionem: quia de his tantum tractandi negotium sumpserat, quæ per Mystam perficiebantur. Hoc enim erat ei propositum, ecclesiasticas cæremonias siue Pontificum siue sacerdotum & aliorum ministrorum quæ obseruabantur, docere ac tradere, quæ in matrimonio non exigebantur. Illud satis erat matrimonium contrahentes esse fideles.

Nota.

Huius rei gratia inter infideles matrimonium non est sacramentum, cum desit materia debita. Quùm autem postmodo efficiuntur fideles et perseuerat matrimonium, quia materia ipsa disposita est, confestim fit sacramentũ. Sine fide autem est quidem materia, sed minime disposi-

Matrimonium infidelium non est sacramẽtũ.

ta. Vnde B. Thomas dixit aliquando, quòd etiam tale infidelium matrimonium est sacramentum aliquo modo, non actualiter, sed habitualiter. Ego potius dicerem potentialiter. Sed attendendum est hoc in loco, satis esse si unus ex coniugibus sit fidelis. Nam propter ipsum sanctificatur alter ad opus matrimonij, hoc est, ad sobolem procreandam, ne filij nascantur immundi, hoc est, insanctificabiles propter parentes: quod eleganter docet B. Paulus, sed non omnes considerant.

Fuit etiam necessarium in alijs sacramentis ratione formæ ut essent symmistæ & sacerdotes conferentes sacramentum. Quodlibet enim eorum requirit certa & concepta uerba, quæ Dominus IESVS conuenienter instituit, ut quasi forma applicarentur materiæ: siquidem id quod agitur in cæteris sacramentis, non est quid naturale à natura ostensum, sicut est matrimonium. Vnde oportuit in illis esse sacerdotem qui illa sacramenta perficeret, suam cuilibet formam tribuendo.

Adhæc, cuncta reliqua sacramenta conferuntur sensibilibus actibus, siue quæ consistunt & perficiuntur in actione transeunte, siue quæ in re permanente, ut est Eucharistia. At hoc solum est quod non confertur, nec suscipitur. Si enim non confertur, nec etiam suscipitur. Quod enim suscipitur, ab alio conferente suscipi debet, in re proposita. Et in hoc similiter differt matrimonij sacramentum ab alijs sacramentis quæ conferuntur ac suscipiuntur. Hoc uerò potius dicitur contrahi, uel iniri: quoniam istud de matrimonio dicitur quòd initur atq; contrahitur: & cum illi adiaceat ut sit sacramentum, etiam ipsum sacramentum contrahi atq; iniri dici potest. Illud tamen est certum, quòd non confertur neq; suscipitur, & propterea etiam non indiget ministro ullo, nec item indiget intentione actuali aut etiam uirtuali, ipsorum contrahentium matrimonium. Habitualis uerò necessaria est, quæ concluditur in ipsa professione Christianismi. Certum est enim quòd si rogentur fideles quo pacto contrahunt matrimonium, nunquid ea conuenientia contrahant qua ipsos fideles decet contrahere, protinus annuent, & asserent eo pacto se uelle contrahere. Et hoc sufficit ut dicatur non deesse intentio ad huiusmodi sacramentum. Et cum hæc ita sint, attamen omninò deberent omnes coniuges cum benedictione sacerdotis contrahere tale sacramentum, & scire mysterium, ut gratiam acquirerent congruentem. Nam & quæ diximus, apertè in eis benedictionibus cognoscuntur uerissima.

Dubium. Restat autem unus scrupulus, neq; is quidem paruus, ut uidetur ex Concilio Florentino. Ibi enim post enumerata septem Ecclesiæ sacramenta dicitur: Hæc omnia sacramenta tribus perficiuntur, uidelicet rebus tanquàm materia, uerbis tanquàm forma, & persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia: quorum si quid desit nō perficitur sacramentū.

Ad hoc autem fuere qui dicerent, hæc tria requiri quidem in omnibus sacramentis, etiam ipsum ministrum, non tamen ad essentiam sacramenti. Nam materia quidem et forma ad substantiam requiruntur: minister uerò aliquando ad esse sacramenti, aliquando ad solennitatem & bene esse, sicut in matrimonio contingit. Quæ expositio minimè placet. Primò quoniam qui benedicit nuptias, non est uerè minister sacramenti: nec propriè is dicitur minister sacramenti, qui non confert sacramentum. Ipse enim qui benedicit nuptias, nec disponit materiam, nec profert formam, & propterea non est sacramenti minister de quo ibi Pontifex loquitur: quoniam expressè declarat, ministrum esse qui confert sacramentum intendendo facere quod facit Ecclesia. Modò benedictor nuptiarum post iam contractum matrimonium accedit, qui etsi non intenderet facere quod facit Ecclesia, non propterea irritum faceret aut inualidum matrimonium quo minus esset sacramentum. Adde etiam adiectum esse à Pontifice, si ullum horum trium desit, uidelicet materia, forma, & minister conferens sacramentum, sacramentum ipsum non perfici.

Pro solutione igitur posset aliquis paulò audacior dicere, esse ibi quædam pronunciata non exactè, sed ad aliqualem instructionem: quæ responsio fortè posset nonnullis rationibus defendi. Nec propterea debet quisquàm plus æquo moueri et zelare pro Pontifice ac Spiritu sancto: quoniam non cuncta prorsus quæ loquuntur & docent Pontifices etiam in traditionibus suis, talia sunt ut habeant in cunctis assistentiam Spiritus, & omni errore careant, ligentq; intellectum ad credēdum, nisi tum demum quùm ritè & legitimè conquirentes & cognoscentes determinant atq; statuunt. Itaq; omnibus in rebus prudenter est modus adhibendus: quia & Diabolus & à dextris & à sinistris insidiatur. Sunt enim qui nimium quandoq; doctrinæ Pontificum tribuant, & contrà non desunt plurimi qui minimum, sed magna cum blasphemia illi detrahunt. Media ergo uia & secundum scientiam esset incedendum. Quæ enim enunciando dicunt & docent, talia sunt ut cum reuerentia & pietate sint accipienda: & si non exactè uideantur excogitata, pia interpretatione ad ueritatem reducenda sunt. At quæ sanciendo ac decidendo definiunt, & quasi ad fidem attinentia ab omnibus suscipienda manifestè tradunt, non minus quàm euangelia Christi suscipienda sunt. **Solutio.** Possunt ergo illa Pontificis uerba sic exponi & ad ueritatem reduci si dixerimus, illa omnia sacramenta requirere illa tria, esse uerum si collectiuè accipiatur, non distribuendo quod dixit, OMNIA, ut sit sensus: Omnia hæc, nō tamen quodlibet horū, requirit ista tria. Sic & dicitur de peccatis, Potest aliquis uitare singula peccata, sed non omnia. Fateor tamen (ut ingenuè loquar) satis dura esse uerba illa, & indigere pio lectore. Istud certum esse debet, ad contrahendum matrimonium nullum requiri ministrum. Patet nihilominus ex præmissis omninò matrimonium esse sacramentum, & quidem non æquiuocè, sed uniuocè secundum ipsam ueram sacramenti rationem, quæ est quòd sacramentum est sensibile signum, id planè efficiens quod figuret, quemadmodum superius declaratum est. Nam hac tantum ratione cætera sacramenta dicuntur et sunt sacramenta.

Et quidem de collatione gratiæ sacramentalis ad fines proprios huius sacramenti, qui sunt fides ac proles, non est dubitandum.

Vtrum matrimonium ante copulam sit sacramentum.

IDETVR MATRImonium *ante copulam non esse sacramentum. Prima quidem ratione, quoniam non uidetur habere significationem Christi & Ecclesiæ. At ea demum significatio est, propter quam apud B. Paulum dicitur sacramentum.*

Secundò, quoniam si tale matrimonium esset sacramentum, omninò esset insolubile & indispensabile. Nam indissolubilitatem omnimodam constituunt Theologi in matrimonio propterea quòd matrimonium est sacramentum, ut nec Pontifex ualeat dispensare. Matrimonium uerò ante copulam est ipso iure solubile per ingressum religionis. Ob aliquas etiam grauissimas causas, papali dispensatione solui potest, ut Canonistæ plurimi docent, quibus & Caietanus adhæret: & quod me magis mouet, extant Pontificum gesta qui hoc nonnunquàm fecerunt, inter quos Martinus V. & Eugenius IIII. & Alexander VI. & fortè alij.

Tertiò probatur, quoniam hoc matrimonium non numeratur ut constituat digamiam. Digamia uerò constituitur ratione sacramenti, ut aiunt Theologi. Non ergo uidetur esse sacramentum hoc matrimonium.

Contrà autem uidetur esse communis opinio. Nam omnes uidentur admittere hoc matrimonium esse sacramentum. Quamobrem uidendum est quomodo idoneè argumentis responderi possit. Mihi enim hæc admodum difficilia uidentur si Scolasticorum doctrinam intuemur. Tentabo tamen primùm ex eorum sententijs ac doctrina respondere.

Ad primum, secundum Magistrum Sententiarum & quosdam alios dicitur non deesse significationem illam matrimonio, etiam ante copulam. Significat enim Christi copulam cum Ecclesia. Verùm illud obstat uehementer, quòd si res ita se haberet, esset omninò non solùm indispensabile à Pōtifice, uerùm etiam prorsus indissolubile, nec per ingressum religionis solui posset, ne falsa redderetur significatio: alioqui esset sacrilegium quoddam ut aiunt: & tamen constat per ingressum religionis ipso iure eiusmodi matrimonium solui. Quamobrem B. Thomæ & alijs nonnullis placet, hoc quidem matrimonium esse sacramentum, non tamen significare coniunctionem Christi cum Ecclesia, quæ coniunctio indissolubilis est, sed particularem Christi cum quauis anima coniunctionem, quæ non est indissolubilis: unde non mirum si soluitur huiusmodi matrimonium.

Verùm contra hæc, præterquàm quòd uoluntariè dicuntur et sine probatione, non uitatur istud inconueniēs quòd .s. hoc matrimonium non esset sacramentum illud de quo B. Paulus loquitur; cum non significaret Christi coniunctionem cum Ecclesia. Et sic ratione significationis aliud esset sacramentum ante copulam, aliud uerò post copulā, quia diuersa significaret. Ad unitatem uerò sacramenti oportet unum significari.

Præterea nec sic congruè hoc matrimonium significaret Christi coniunctionem cum anima. Illa enim coniunctio Christi cum anima separabilis est tantummodo propter peccatum, uidelicet quando anima offendit Deum. Quùm uerò per ingressum religionis soluitur matrimonium, hæc solutio non est quouis modo propter offensam cuiusq; ex coniugibus. Non deberet ergo propterea dissolui. Item cum possit hoc matrimonium ex alijs causis quàm ex offensa solui per dispensationem, non congruit hæc dispensatio illi solutioni quæ fit à Christo aduersus animam ob unam illam causam duntaxat, hoc est, solummodo propter offensam.

Præterea, quùm fit solutio illius coniunctionis Christi cum anima, ita fit ut nihilominus possit anima reuerti, & denuò coniungi: nec est turpis hæc conciliatio; sed debita, sancta, & acceptabilis. At quiuis coniugum semel religionem ingressus & professus, non potest iterum coniungi: & omninò hoc matrimonio etiam per dispensationem soluto, turpe est ut iterum contrahatur. Mitto illam Christi cum anima coniunctionem non esse solubilem, nisi ex parte animæ, idest, nisi anima præuaricādo causam dederit dissolutioni. Christus enim nunquàm ab anima separatur, nisi prius ea sua culpa offendat. Ipse non potest offendere, & ita causam dare separationis. At secus est in hoc matrimonio, quia uir ipse perinde dare potest causam solutionis, quemadmodum & mulier. Multis itaq; rationibus hæc significatio minus quadrat, & inuenta fuit ad resoluendas utcūq; quæstiones. Iccircò consideranda sunt aliquanto firmiora ac uerisimiliora.

Primùm ergo constituendum esse mihi uidetur, indissolubilitatem matrimonij, absolutè loquendo, non inde uenire quia ipsum matrimonium sit sacramentum significans illam copulam Christi cum Ecclesia. Nam matrimonium absolutè & suapte natura id habet ut sit indissolubile. Illud Ethnici nouerunt, & sic definierunt, matrimonium esse coniunctionem maris & fœminæ, indiuiduam consuetudinem uitæ continentem aut retinentem, hoc est, quod ex se habet obligationem perpetui nexus in hac uita. Siquidem suaptè natura talis est hæc coniunctio, non quia sacramētum est propter quod differt à concubinatu: quoniam in coniunctione concubinatus, eiusmodi uinculū et obligatio non est, licet domi retineatur concubina. Hic obijciet aliquis: Si indiuiduam consuetudinem uitæ matrimonium retinebat, Cur ergo concedebant ciuiles leges diuortium?

Respondeo: Non illud concedebant tanquàm secundum conditionem & naturam matrimonij licitum, sed ne sæuiora & atrociora scandala obuenirent. Propter hominum ergo prauitatem putarunt licere: quod & certè licuisset si solùm naturalis ratio consuleretur, qua recta dispensatio probari poterat. Fiebat enim diuortium ex legitimis causis, & autoritate ius dicentis. Vnde si rei natura consideretur, posset admittere dispensationē. Aliud tamen fuit de Mose, quando ad duritiam cordis Iudæorum permisit eis diuortium, & iussit dari libellum repudij, ut intelligeremus, etsi illa dispensatio non esset aduersus legem naturæ, fuisse tamen aduersus legem Dei, ut declarabimus. Et hoc maximè dicere coguntur qui tenent, matrimonium ante aduentum Christi non fuisse sacramentum. Alioqui unde matrimonium poterat habere omnimodam rationem indissolubilitatis, nisi cum ex sui conditione ac natura, tum, idq; maximè, à lege diuina? Diuortium enim est contra utrumq; bonum, fidei s. & prolis, quæ sunt duo præcipua matrimonij bona. Licet autem in particularibus coniugijs cessare possit hæc ratio, leges tamen ad id quod frequenter accidit aptari solent: quoniam rei naturam speculantur sapientes, non autem quod interdum contingit. Si igitur ante Christi aduentum matrimonium non erat sacramentum, & nihilo minus erat eius omnimoda indissolubilitas ut probat Dominus, patere iam potest indissolubilitatem, etiam illam omnimodam quæ dispensationem non admittit, non à ui sacramenti proficisci, sed à natura coniugij, ac præsertim ab ipsa institutione diuina. Hæc tamen obiter dicta sint, non quasi tenere uelim, ante aduentum Christi matrimonium non fuisse sacramentum, sicut quidam docent; sed indicare uolui eos qui hoc tenent, cogi indissolubilitatem, etiam illam omnimodam matrimonij non ascribere sacramento, quod tamen faciunt.

Quamuis autem naturali ratione considerata ita sit ut matrimonium sui natura habeat indissolubilitatem, non id tamen eousq; patebat uel ipsis sapientibus, ut possent homines sua sapientia percipere, nulla lege posse hunc naturæ rigorem ob certos & necessarios casus dispensari ac temperari. Patet enim apud omnes gentes fuisse licitum diuortium. Et ipse quidem Moses ne perturbaret populum, etiam illud permisit: quoniam non agnoscebatur tanquàm malum ex se, sed uelut permissibile. Et re uera etiam permissibile, ut opinor, fuisset, si non instructi de lege Dei, solam naturalem considerassemus rationem. Omnimoda nanq; indissolubilitas à diuina lege est, et non solummodo à naturali: quoniam Deus ipse coniunxit marem & fœminam: quod nulla hominum ratio potuit coniectare. Coniunxit autem non solùm in officium naturæ, sed etiam ut proles generaretur sibi in aliam uitam, ac propterea ut esset sacramentum.

His igitur præmissis, quæ et amplius declarabuntur, duas ponimus circa prædictam quæstionem conclusiones. Prima est, matrimonium etiam ante copulam esse sacramentum. Secunda est. Etsi matrimonium illud sit sacramentum, non habere tamen omnimodam indissolubilitatem. Cuius hæc ratio est: quia omnimoda indissolubilitas matrimonij non à sacramento uenit, sed à uerbo Dei. Verbum autem Dei indissolubile fecit illud matrimoniū quod est per copulam consummatum. Dixit. n. ad ipsam copulam carnis aspiciens: Erunt duo in carnem unam: quod & ipsi summi Pontifices in suis decretis declarant. Et ex his patet omniū resolutio argumentorū. Conclusiones duæ.

Et ad primum quidem dicimus, matrimonium ante carnalem copulam significare cōiunctionem Christi cum Ecclesia sua. Ne autem tale uinculum sit indissolubile, sed per professionem religionis tollatur, nihil prohibet, imò conuenienter & optimè statutum est. Dico nihil prohibet, quia non necesse est ut quod est signum rei spiritualis, maneat signum semper. Latè enim patet instantia de plurimis signis. Nam & matrimonium consummatum significans illam Christi cum Ecclesia coniunctionem perfectam, non semper durat, sed finitur morte: & tamen illa coniunctio Christi cum Ecclesia nullo finitur tempore, sed est sempiterna. Resolutio argumentorum.

Dico insuper, fuisse conuenienter statutum seu potius declaratum, tale matrimonium ante copulam, quod est solùm coniunctio animorum, solui per professionem religionis. Etenim religionis professio est quædam mors secundum animum, qua homo moritur mundo & uiuit Deo, solutus à negotijs huius seculi. Quemadmodum enim mors quæ est secundum carnem soluit uinculum matrimonij etiam secundum carnem perfecti, tametsi prius tale matrimonium significaret coniunctionem Christi cum Ecclesia omninò perpetuam atq; indissolubilem: ita matrimonium ante copulam, quod est coniunctio secundum animum, mortuo uiro aut muliere secundum animum, iure optimo dissoluitur. Quòd etiam dispensationem patiatur, non est mirandum: quia nondum est perfecta illa coniunctio cui diuinum uerbum ita assistat, ut solui ab homine non possit. Nec enim de ratione signi est ut semper significet, sed tandiu significet quandiu durat. Cur professio religionis soluat matrimonium non consummatum.

Possumus tamen & aliter dicere circa significationem matrimonij ante copulam & post copulam, quòd ante copulam matrimonium significat illam coniunctionem quæ inter nos & Christum intercedit in hoc mundo per gratiam, quæ habet promissionem futuræ perfectionis per gloriam, quæ coniunctio in singulis non est omninò indissolubilis. Vnde non mirum si hoc aut illud matrimonium ante copulam aliqua ratione dissoluitur. Post copulam autem significat illam coniunctionem quæ erit post carnis resurrectionem in cœlis perpetua & sempiterna.

Nec est uerum poni à B. Paulo, hanc significationem matrimonij esse tantùm post copulam carnis. Nam ipse reuera præcipuè loquitur de significatione illa Christi & Ecclesiæ, quæ eliciebatur ex primo primorum hominum coniugio, per quod significatum est Christi & Ecclesiæ non solùm uinculum, uerùm etiam ortus, ut ipse declarat. Sicut enim illa prima Heua producta est ex ossibus & carne Adæ secundum carnem, ita etiam secunda Heua similiter ædificata est, idest, MARIA

Virgo sponsa primaria secundũ spiritum, in qua totum corpus Ecclesiæ unitur & continetur, ut scriptũ est: Sicut lætantium omnium habitatio est in te. Matrimonia autẽ posterorum non possunt significare Christum & Ecclesiã secundum quòd oriuntur, cum inter extraneos fiant copulæ: sed iã factis copulis resultat significatio. Patet ergo ex dictis resolutũ primum simul & secundum argumentũ, imò & tertium. Si. n. quæritur ratio irregularitatis quæ uenit ex digamia, non ea tantùm est (ut creditur) quia matrimoniũ sit sacramentum. Nam si ẽt non sit sacramentum aliquod matrimonium, imò etiã si non sit uerè matrimoniũ, tamen constituit digamiã, ut sunt matrimonia quæ de facto contrahuntur: et matrimonia etiam infidelium computantur in eorum numerum quæ constituunt digamiam.

Dices, Quid est ergo quod cõstituit digamiã? Respondeo primùm, non esse mibi ignotã rationem illam quæ affertur de sacramento, quæ talis est, Quòd qui habuit duas uxores successiuè, non retinet in se significationẽ purã ac perfectam Christi & Ecclesiæ, quæ Ecclesia una fuit, unde irregularis efficitur. Hæc, inquam, ratio me nunc diligentius cogitantem minimè cogit. Nam qui nullam uxorem habuit, non fit irregularis, & tamen caret illa significatione in seipso.

Dices fortè, carere illa significatione non inducit irregularitatem, sed habere significationẽ quodãmodo contaminatã, qualis est in digamo, hoc inducit irregularitatẽ. Verùm obstant & huic dicto plura. Primùm, quòd talis significatio cessat quùm non sunt uera aut rata matrimonia, qualia sunt infideliũ, & quæ de facto contrahuntur. Qũo ergo ratione significationis & sacramẽti constituet digamiam, ac propterea irregularitatem?

Scio quid respondeatur, uidelicet, quæ de facto contrahuntur, habere similitudinẽ uerorũ, & similiter quæ infideliũ sunt. Sed an ista solutione quiescat animus discipuli nisi autoritas adiuuet, alij uiderint. Quantũ ad meipsum attinet, quiescere sanè non possum. Vbi quippe non est sacramentum, non est signũ: & propterea non potest introduci illa incõuenientia signi. Nec est ulla ratio cur debeat præsumi esse quod non est in ueritate, nisi idem sit apparens & quod est uerum.

Præterea, si cõtaminatur significatio sacramenti per hoc quòd quis fuit digamus, certè non liceret ad secũdas nuptias transire: aut si qua de causa fortè liceret, non deberet posterius matrimoniũ dici sacramentum. Scio quid dicant, si respicitur quodlibet coniugiũ digami solitariè, non contaminatur significatio: sin aũt respectu aliarum nuptiarum, tunc est contaminatio. Sufficit enim nobis quòd eo modo potest considerari, imò etiã consideretur, ut sit contaminatio. Ob eam causam dicunt secundas nuptias non benedici, eas præsertim quæ cum uidua contrahuntur.

Videndũ est ergo, nunquid alia ratio excogitari possit quare digamia contrahatur, præter hãc quæ affertur de sacramento. Hæc. n. mihi uerior esse & securior uidetur: Quia turpitudo quædã et impudentia seu uiri seu mulieris manifestatur qui transeunt ad secunda uota, iam experti matrimonij incommoda, quod solo immodicæ uoluptatis ardore repeti uidetur. Hoc nedum consideratũ est à Christianis, uerumetiam ab Ethnicis. B. Ioannes Chrysostomus dixit: Secundam accipere, secundum præceptum Apostoli licitum est: secundũ aũt ueritatis rationẽ, uerè fornicatio est. Sed quùm permittente Deo, publicè & licenter cõmittitur, fit honesta fornicatio. Proptereà benè dixit Christus, quòd Moses hoc permisit, nõ præcepit &c. B. Ambrosius dixit: Duplex matrimoniũ non est bonum. B. Hieronymus quoq; hæc secunda coniugia, contra Iouinianum scribens, mirũ in modum uituperat. Vates ille Gentilis introduxit fœminam sorori hanc honestatem ijs uerbis prædicantem.

Cur digamus à sacerdotio sit exclusus.

Ille meos primus, qui me sibi iunxit amores
Abstulit: ille habeat secum, seruetq; sepulchro.

Prodit enim homo ille suam imprudentiã, qui postquam à iugo aliquo semel est liberatus, iterum illi collũ subdit. Cui aũt dubium, iugum esse & graue quidẽ, ipsam matrimonij conditionẽ, eãq; multùm abstrahere hominẽ à spiritualibus, & ad mundana pertrahere, sicut ait B. Paulus? Si quis igitur semel in hanc tribulationẽ incurrit, parcendũ est inexperto. At si rursum eò reuoluitur, dandum est profectò uel magnæ cuidam incontinentiæ & carnalitati, uel certè miserandæ insipientiæ, uniuersaliter tamẽ loquendo. Iccircò qui talis extiterit, meritò censetur non futurus integer & probus rerum spiritualium fidelis minister, qui consilium illud apostolicum non est sequutus: Dico autem non nuptis & uiduis, Bonum est si sic permanserint sicut & ego. Et paulò inferius: Solutus es ab uxore, noli quærere uxorem. Volo autẽ uos sine solicitudine esse. Qui sine uxore est, solicitus est eorum quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui aũt cum uxore est, solicitus est eorum quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & diuisus est &c. Cum ergo nec uagi concubitus, & si plurimi: nec qui uis alij nexus carnis, ubi talis non intercedit obligatio, non sic abstrahãt hominem: ideò nõ cõstituunt digamiã. Et matrimoniũ similiter in quo nõ fuit carnalis copula, quoniã nõ perfectũ fuit, non est inter matrimonia ad hunc effectum annumerandum ut constituat digamiã, sicut numerãtur ea quæ nõ de iure, sed de facto contrahuntur, & quæ infideliũ sunt. 1. Cor. 7.

Et hæc satis de huiusmodi quæstione circa matrimonium ante copulam, & consequenter de illa annexa, uidelicet de secundo matrimonio. Nam si quæratur, An secundum coniugium sit sacramentum, non est negandum. Est enim, & significat sicut prius Christum & Ecclesiã. Neq; propterea contaminatur significatio quòd cum alia contraxerit, quia alio tempore fuit, & perijt illa significatio extincto iam illo matrimonio. Tum demum contaminaretur, si eodem tempore duas haberet uxores. Nam quæ succedit, quasi loco prioris quæ decessit habenda est. Quamobrem semel benedictus alter ex coniugibus in priore matrimonio, non iterum benedicitur: quoniam sufficit ei prima benedictio, quæ ad secundas etiam nuptias extenditur.

An Matrimonium in statu innocentiæ fuisset sacramentum.

ON *defuerũt pleriq; qui matrimoniũ in statu innocentiæ nõ fuisse sacramentũ doceant, sed solùm ad officium naturæ institutũ: quare nec unquàm futurũ erat sacramentũ, etiam si status ille in sua integritate perstitisset. Verũ contra hoc pugnat primũ B. Pauli autoritas, qui dũ illud uocat sacramentũ, ad primæuũ tẽpus respexit, idest, ad pristinũ illum innocentiæ statũ. Verba. n. quæ tunc de matrimonio protulit Deus, & ipse recitat, haud dubiũ quin & illi statui congruerent. Vnde & ipse Adã cuius ore uerba illa prolata sunt, intellexit in ipsis sacramentũ & mysteriũ Christi. Prætereà, puto esse inconueniens, & ualdè quidẽ inconueniens atq; magnum absurdũ, si matrimoniũ in eo primæuæ gratiæ statu fuisset solùm in officiũ naturæ institutũ, cum non modo huic opinioni illa significatio repugnet, uerùm etiã ratio maxima. Nam & tunc proles non minus quàm modò procreanda fuisset Deo, ut & ad eũ finem indigeret sanctificatione matrimonium, scilicet ut conuenienter illud inirent, & nasceretur proles Deo digna & in illo statu sanctificata. Verùm tria occurrunt quæ huic ueritati opponuntur.*

Primùm, quoniã eo tempore matrimonium non potuisset habere significationẽ coniunctionis Christi & Ecclesiæ, cũ si Adam stetisset (ut quidam uolunt) Dominns non uenisset in carnem.

Prætereà, in eo statu non erat opus sacramentis, nec decebat. Hoc B. Thomas à rectitudine illius status probat inquiens: Cum in eo statu nullũ fuisset peccatũ, non poterat in remediũ peccati prouideri de sacramento. Et cũ superiora inferioribus dominarentur, incongruũ fuisset si anima uel quantũ ad scientiã, uel quantùm ad gratiam, per corporalia ista, quæ sunt sacramenta, perficeretur.

Sed si diligentius hæc tractarentur, non omnibus fortè satisfacerent, his præsertim qui potius ratione quàm autoritate, cui assentiri non est necesse, ducuntur. Sustinebo igitur personam existimantiũ matrimoniũ etiã in statu innocẽtiæ fuisse et futurũ posteà sacramentũ. Primũ multis ac potẽtissimis rationibus dicimus esse nos persuasos, et si Adam nõ peccasset, Christũ nihilominus in carnẽ uenturũ, non quidem ut redemptorem, sed ut mediatorẽ in gloriã nostrã, ad quam ipse prædestinatus fuit gloriosus, quemadmodũ inuictis argumentis alias comprobauimus. Quare primum argumentũ non obstat, sed pro nobis potius facit. Vnde & ad aliud dicimus minime nos inficiari, in eo statu non potuisse matrimonij sacramentũ in remedũ peccati, cũ non esset peccatum, prouideri. Nihil tamen prohibet quin prouideretur in eo statu per sacramentũ aliquod, ut per illud informaretur homo de diuinis & gratia quam recipiebat. Nam & sacramenta data sunt & ad informationem, & ad certitudinẽ eorũ quæ nobis cœlitus aduenitunt. Neque uerò erant statu illo indigna, in quo necessariũ erat, hominẽ ad intelligentiã eorũ quæ super naturã erant, per hæc inferiora & sensibilia informari, utendo illis quasi inferioribus nobis, sicut etiã sensibus & sensibilibus ad multa cõmoda animæ & corporis utebantur, quibus tamen corpus ipsum erat omninò præstantius. Alioqui si per hæc inferiora informari hominem indignũ fuisset, non debuisset primus homo accipere signum de futuro Christi aduentu & copula eius cũ Ecclesia, cuius rei oppositũ legimus. Nec itẽ illud indignũ fuit, cũ sit homini naturale, per hæc naturalia informari, & in cognitionẽ supernaturaliũ uenire. Addo quòd etiã per conuersionẽ ad phantasmata primus homo in eo statu accepisset intellectũ rerũ intelligibilium ut habetur apud D. Thomã. Et filij Adæ ex sensibilibus & per sensus scientiam, acquisiuissent, ut idem S. Doctor probat. q. 101. B. Tho. 1. p. q. 94. art. 2.

Dicet quis, eos eiusmodi medijs usuros fuisse tanquàm inferioribus. Et nos item dicimus, usurum fuisse sacramentis Deus uelut inferioribus homine, hominis erudiendi causa. Si rursus obijcias: Indignum erat ut eo in statu per corporalia reciperent gratiam. Ego uerò hanc indignitatẽ nulla ratione uideo, nisi fortè eorum uelimus tueri sententiã qui nescio quã in sacramentis uirtutem ponunt, ut inde conferatur gratia: at istud quomodo fieri possit, quemadmodũ capere nõ ualeo, ita nullo modo probare possum. Fateor tamen indignũ fuisse per sensibilia signa informari hominẽ, si illa signa fuissent conficta & pueris conuenientia, qualia sunt cætera sacramenta. At matrimonium de quo agimus, quod factum est sacramentũ, idest, signũ alterius matrimonij, est quoddã uerũ & naturale & nobile, non aũt conficta res, & uelut arte quadã ad instruendũ infantes excogitata. Quamob rẽ non fuit alienũ, ut carnale illud matrimoniũ signũ fieret, per quod instruerentur de sũma illa copula & matrimonio, ad cuius typũ & exemplum fuit carnale istud institutum.

Si iterũ urgeas et dicas, te fateri quidẽ ad informationẽ sũmi illius matrimonij quod est æterni Verbi cũ carne & Christi cum Ecclesia, congruenter fuisse dispositum matrimoniũ illud esse in signũ, at non ad obtinendã gratiã per illud quasi medium: hoc. n. demũ esse quod indignũ, imò impossibile in eo statu uidebatur, quandoquidẽ homines in ipso statim ortu assequebantur gratiam. Si quis inq; ita dixerit, minus attendit quomodo hoc ipsum quòd nascerentur in gratia, propter hoc sacramentũ ueniebat: quia matrimoniũ illorũ erat benedictũ à principio, & consecratũ à Deo, & quidẽ ad hunc admirabilẽ effectũ, ut qui uidelicet nascerentur, ipsi benedicti & sanctificati prodirent. Erat quippe tã rectus ille status,

ut qualis esset homo ipse, tales generaret. Nunc autem filij seculi, etiam seculi filios sibi similes generant.

Si ulterius pergas & dicas: Non ergo per matrimonia conferebatur gratia matrimoniũ contrahentibus cum iam præsupponantur in gratia, sed ueniebat illa benedictio solum in ipsam prolẽ: hoc nos nullo pacto admittimus. Non est. n. recta cogitatio putare iam habentibus gratiã, gratiã conferri non posse, cũ plura sint sacramenta quæ requirunt hominẽ esse in gratia constitutũ, ut sunt reliqua omnia præter Baptismũ & Pœnitentiã. Satis aũt magna confertur gratia quùm augetur iã accepta & conseruatur: imò (quod est accuratè considerandũ) quùm gratia ad particulares effectus confertur. Nam singula sacramenta ipsa suos habent præstitutos particulares fines, ad quos assequendos confertur particularis gratia. Hoc ergo matrimoniũ quatenus est sacramentũ, ex diuina benedictione habet ut uir & mulier sint inuicẽ fideles, eadẽq; domo pacificè uiuentes, plena dilectione mutuò se diligant, & pudicissimis ac sanctis amplexibus ad propagandũ prolẽ Deo sanctificabilẽ conueniant. Hoc fuisse in eo statu necessariũ, quæ ratio fingi potest cur quis debeat dubitare? Operatus enim fuisset Deus per huiusmodi sacramentũ ea omnia omnibus qui rectè ac deuotè sic sanctificatum tantum matrimonij sacramentum cum fide ac timore contraxissent.

Superest unus solus ex illa opinione scrupulus, quæ uult à nescio qua signorũ uirtute quã ipsi cõminiscuntur, uenire gratiã, de qua re habebitur sermo alibi cõmodius. Satis est nunc protestari, non posse me in hæc cõmenta captiuum reddere intellectũ, quæ & nata sunt & radicẽ potius à quodã figurato loquendi modo priscorũ doctorũ confirmarunt, & à timore quodã ac pietate posteriorũ, qui dũ sectari priores student, uerbis illorum nimiũ inhærentes, uerũ intelligentiam non sunt assequuti. Nã aliqui sanctorũ patrũ figuratè loquentes, & mirificos effectus qui initiatis & sacramenta suscipientibus adueniunt admirantes, dũ ipsa sacramenta collaudarunt, uirtutem illã in ipsis sacramentis ponere uisi sunt, inter quos B. Augustinus quando dixit: Quæ est tanta uirtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat? Et alibi: Hæc omnia (nimirũ sacramentalia) fiunt & transeunt: uirtus tamen (scilicet Dei) quæ per ista operatur, iugiter manet. Hæc ille. Et venerabilis Beda dixit, Dominũ tactu suæ carnis uim regeneratiuã contulisse aquis. Sed hæc & quæ sunt eius generis, recipiunt cõmodissimas interpretationes, si eas suscipere benigne uelint qui disputando inuestigare cupiunt ueritatẽ. Si uerò quærant uictoriã, & suscipere nolint, dicimus ab ipsis cogi sanctos Doctores ad proferenda inopinabilia: quæ certè si dixissent, dixisse tamen noluissent. Nec leuiter hac quorundã obstinatione peccatur, quibus prætextu sectarum nihil est tã absurdũ quod non ausint defendere: quo fit ut in diuersa studia & doctrinas uarias, cum multis scandalis scindatur Ecclesia.

B. Augustinus in cap. 19. cõtra Faustum.

Verùm hæc quæstio, largiente Deo, tractatum proprium est habitura. Satis sit obiter hic admonuisse lectorẽ, alio modo loquutos esse antiquos patres, alio uerò scholasticos Doctores. Illi figuratis sermonibus utebantur, à quibus abstinuerũt Scholastici. Et ob eã causam S. Patrũ dicta plerũq; figuratè, acceperunt quasi dicta propriè, sicut illi obseruant. Hinc ortus error, licet cum pietate coniunctus: quoniam ad suum sensum errore acceptum, defendere nonnullas illiusmodi Patrum sententias, miris adinuentionibus conati sunt. Et quia hi qui ad ueritatem aspiciunt, consentire non ualent, hinc disceptationes & sectæ traxerunt originem, quæ in Ecclesia Dei ad ædificationem minimè faciunt, sed ut dixi, ad perturbationem & scandala. NOTA.

An in statu peccati Matrimonium fuisset sacramentum.

PROCUL OMNI dubio asserendum est, Matrimonium in statu peccati, in quem per Adæ peccatũ incidimus, non fuisse sacramentũ. Sed quodcũq; fuisset matrimoniũ, nullũ aliũ honestiorem habuisset finẽ, quàm in officium naturæ: & adhuc nescio an fuisset coniunctio digna matrimonij nomine, et in officium naturæ, in tanta totius humani generis corruptione. Testantur hoc Gentes multæ, quæ lumine fidei cassæ, admittebant & concubinatum, & uagos concubitus, et pluralitatem uxorum, & sæua diuortia, & incestuosa contubernia: ita ut & Philosophorum quidam qui uidebantur esse sapientes, communitatem mulierum admitterent. Quæ omnia uim & honestatem & ipsam matrimonij rationem auferebant, etiã quatenus est in officiũ naturæ, hoc est, talis naturæ, qualis est humana.

Non est ergo dubium, quin esse sacramentum non poterat, cum omne sacramentum præsupponat Dei cum hominibus apertum commertium. At nullum profectò fuisset commertium cum hominibus, qui omnes eo in statu si durasset, fuissent sine Deo in hoc mundo. Sed uerè non durauit: quoniam nato illo peccato, protinus cogitatum est de remedio ab ipso Deo patre clementissimo, patre misericordiarum, et Deo totius consolationis. Et tunc non solùm indicatum est ab ipso Deo suum huius status immutandi consilium, uerùm etiam mutatus est ipse status peccati. Fuit. n. confestim adhibitum remedium per pactum quod instituit Dominus Deus per IESUM Christum redemptorem nostrum, idq; fuit post peccatum ab initio cum ipso Adam quando ei dictum est: Maledicta terra in opere tuo. Quæ uerba ad illum profundiorem sensum quem nos declarauimus considerata, significant magnam integri status mutationem, & duram conditionem assequendæ redemptionis à peccato, quæ alias futura non erat, si homo primam innocentiam conseruasset. Vnde & conditio matrimonij, quantum pertinet ad sa- Citat seipsum in Genesim.

cramentum, longè facta est inferior prima. Prius enim in statu innocentiæ, non erat matrimonium sacramentum in remedium concupiscentiæ, sicut postea. Item per illud sanctificabatur proles in utero, ut sanctificata prodiret. Non sic autem posteà, sed solùm ut capax fieret sanctificationis. Vnde nonnulla sanctificatio est, quòd per hoc sacramentum si ritè initur, candidati nascamur ad sanctificationem. Missa facio alia propemodum innumera matrimonij incommoda circa curas domesticas, & graues ærumnas, et quæ specialiter attinent ad mulierem, quæ anteà non fuissent.

Conclusio. Tenendum est igitur, matrimonium & ante peccatum fuisse sacramentum, & per peccatum esse desijsse, & rursum post peccatum per redemptionem fuisse instauratum. Vnde & honorabile coniugium sicut prius dicitur, propter assistentiam Domini & benedictionem. Nam si Deus Pater dignatur assistere, quomodo non fiet illud honorabile cui Deus ipse assistat? Sed alteratum est, ut ita dicam, circa uarios effectus, licet ultimi finis respectu, qui est ut proles generetur ad Deum laudandum, reuixerit, & assistentia Domini super illud manserit. Hoc autem accessit deterius, ut sit modò in concupiscentiæ remedium, minimè in pristino statu necessarium. Nunc igitur per hoc quòd est sacramentum, redditur thorus immaculatus: unde & turpitudo illa quam de se habet, & quædam macula ob feruorem concupiscentiæ bestialem homine indignum ex peccato scaturientem quo usus rationis obruitur (quæ libido irrationalis à primo statu prorsus abfuisset) propter multa matrimonij bona excusatur, & absorbetur illa macula, fitq; thorus immaculatus, præcipuè uerò quùm uir et mulier præuijs orationibus & cum timore Dei iunguntur ad fines proprios matrimonij, quo efficitur ut nulla culpa se ibi admisceat, et propterea rectè dici potest thorus immaculatus. Et hæc digna sunt quæ sapienter considerentur & prædicentur populis. Nunc enim sine fræno tanquàm equus & mulus quisq; hinnit ad suam, & utinam uel ad suam tantum, non etiam ad alienas.

Notent prædicatores.

An matrimonium post peccatum ante aduentum CHRISTI esset sacramentum.

VERUM SVBIVNGITVR quæstio, An matrimonium ante Christi aduentum esset reuera sacramentum, ad eum sensum quo nos accipimus. Hoc quibusdam non uidetur, qui primo hoc argumento mouentur: Sacramenta, inquiunt, ueteris legis non conferebant gratiam. Attestatur Concilium Florentinum. Confert autem gratiam hoc sacramentum. Non ergo potest esse sacramentum legis ueteris: ac propterea non fuit ante Christi aduentum.

Argumēta pro parte negatiua.

Addunt rationem ad probandum, ea quæ huiusmodi sunt, ante Christi aduentum non potuisse esse sacramenta, hoc est, conferentia gratiam. Virtus enim, inquiunt, collationis gratiæ uenit à passione Christi. Sacramenta autem cum sint quædam sensibilia & corporalia, non possunt recipere eam uirtutem ad conferendam gratiam effectiuè antequàm ipsa passio esset in ueritate: quia necesse est causam efficientem semper præcedere effectū suum, aut saltem non esse posteriorem tempore. Aliud uerò est de gratia quæ uenit ex fide, cui potest continuari passio Christi futura: quia fides consistit in intellectu, qui potest apprehendere quod futurum est, & ex illo futuro aliquid sibi contrahere. Vnde homini credenti, per solam fidē applicatur passio Christi, & continuatur apprehensa, quia per fidem quasi per modum causæ finalis, non efficientis, apprehenditur & desideratur Christi passio. Hæc illi, Quæ licet sic ingeniosè dicantur ut facilè non digesta deuorari possint, si tamen subtiliter examinentur (cum honore magistrorum uerè magnorum dixerim) certè non apparebunt solida. Amor ipse ad ueritatem propensior ita me loqui compellit.

Responsio ad argumenta. Primò igitur ut à postremo ad primum mutato ordine redeamus, respondemus. Si uerum est quod diunt, ante passionem exhibitam sacramenta non potuisse habere uirtutem conferendi gratiam, sequeretur baptismum Christi ab ipso institutum & (ut rectè creditur) in discipulos collatum, & postea à discipulis suis in alios ipso uiuente, non contulisse gratiam, quoniam nondū erat passio Christi exhibita, cum ex Domini latere nondum fluxisset sanguis & aqua, duo illa præcipua sacramenta. Et sic baptismus tunc non fuisset uerum sacramentum. Et ita baptizati à Christo uel à discipulis, etiam baptismo Christi, debuissent postmodo iterum baptizari: quod est prorsus absurdum & contra Scripturas. Et tamen ratio istorum contrà facere uidetur, qua probari putant necesse fuisse præcedere Christi passionem, ad hoc ut uirtus passionis posset continuari ad sacramentum.

Non me tamen latet quid posset hic dici ad euadendū, nimirum, Christi passionem tunc esse quasi in procinctu, satis fuisse. Nam quod est proximum ut cingatur, pro cincto haberi solet. Verùm nec sic adfertur satisfactio: quoniam id quod est proximum ut sit, nunquàm poterit quicquàm efficienter agere, nisi uerè ipsum sit. Potuit quidem existimatione hominum sic haberi: At hæc existimatio nunquàm efficiet ut quod uerè non est, operetur. Fortè dicetur, cum iam tunc esset in rerum natura Christus, per illū processisse hanc uirtutem corporaliter, quoniam baptizatus in Iordane omnes aquas suo sanctissimo contactu sanctificauit, quod satis fuit ut aquæ sanctificandi uirtutem reciperent. Si ita dicatur: superflua ergo ad hūc effectū redderetur Christi passio. Non sum nescius hoc quoq; posse aliqua tergiuersatione, & nouo aliquo commento declinari, aut fortasis solutione aliqua probabili solui. Ad fortiora igitur ueniamus.

Quæro primùm de ipsa antiquorum gratia qui præcesserunt aduentum Christi: Nonne illa effectiuè ueniebat à passione Christi, & non per modum causæ finalis? sicut scriptum est: Gratia & ueritas per IESVM

Christum. Si igitur passio Christi operata est gratiam effectiuè, etiam antequam ipsa passio re ipsa esset: quid quæso, prohibebat ne ipsamet passio potuisset operari uirtutem aliquam, si fuisset necessaria talis uirtus, etiam in rebus corporalibus? Hic sanè quid dici possit non uideo, nisi illud quod nemini non stulto, & rem paulò attentius cogitanti persuaderi potest, uidelicet, hanc uirtutē uenisse per contactū à passiōe ipsa Christi in sacramenta, et per sacramēta in animā: quæ sūt mera hominū commēta, tantum abest ut præ se ferant uel ullū ueritatis colorem. Nam quomodo passio Christi, quæ iam præteriit & non est, potest continuari cum sacramentis effectiuè, ita ut ab ipsa passione ueniat illa uirtus in sacramenta? Certè si ueritatem amamus, non aliud dici potest nisi ipsam Christi passionem, ut fuit res quædam, non esse causam effectiuam gratiæ ex se & sui natura, sed per modum meriti. Dominus enim per illam meruit nobis gratiam. Et quia passio ipsa in oculis Dei fuit ab initio, & ab eo fuit etiam sua permissione, non imperio, ordinata (uidit enim omnes eius causas ad hunc effectum concurrentes, & noluit prohibere cum posset) meritò dicitur hunc effectum ordinasse. Admirando quippe ac misericordi consilio permisit tam horrendum sacrilegium, ut cederet in salutem prorsus omnium nostrum, non eorum solùm qui fuerunt in ipso Domini aduentu & posteriorum, uerùm etiam antiquiorum. Nam Deus ipse in sua prænotione ac prouidentia habuit semper Christi sui passionem & eius merita ante oculos propter obedientiam incomparabilem, & ea pro omni tempore acceptauit. Non enim nobiscum sub tempore concluditur Dominus, qui excedit omne tempus. Quocirca legimus in Apoc. Agnū occisum esse ab initio, quia illa passio fuit in conspectu Domini semper ut sacrificium acceptabile. Quoniam uerò applicari oportuit nobis illa merita, idque per fidem & sacramenta, ideò etiam antiquis & fides & similiter sacramenta ipsa proderant. Effectiuè enim semper operata sunt merita illa, utpotè iam existentia coram Deo, fides scilicet & sacramentum, ut utrūque prosit nobis & profuerit antiquis uno eodemque modo propter merita passionis. Quare non oportebat expectare Christi passionem ante oculos nostros exhibendam, cuius merita semper assistebant corā oculis Dei: quoniam & ipsa passio similiter erat, et acceptata ad meritum. Poterant ergo merita illa effectiuè continuari cum sacramentis quemadmodum cum fide ut fides simul & sacramentum prodessent, sicut scriptum est: Circuncisio quidem prodest si legem obserues.

Passio Christi extenditur ad omne tempus.

Adhæc, difficile est profectò intelligere, quomodo passio Christi per fidē accepta ab initio operetur gratiam per modū causæ finalis. Nam ipsa fides per modū causæ efficientis, non finalis, operatur gratiam. Non enim gratia est propter fidē, ut fides finis sit gratiæ. Item passio ipsa apprehensa per fidē, similiter operabatur per modū causæ efficientis, quoniā ut meritoria operabatur: quod ad causam efficientem pertinet, non ad finalem.

Adhæc, si causa finalis est illa quæ mouet efficientē ad aliquē effectū, oportet hoc in loco considerare ipsum effectū, de quo est sermo: tum causam eius efficientē, et finalem. Effectus aūt absque dubio est iustificatio per gratiam: causa uerò efficiens iustificationis & gratiæ, Deus. Hoc autem per fidem, quæ disponit hominē ad gratiā suscipiendam. Superest ergo secundū istos, ut passio dicatur causa finalis. Sed nunquid ipsius iustificationis causa, aut ipsius fidei & credulitatis meæ? Absit ut hæc dicamus. Finis. n. passionis Domini potius est iustificatio nostra. Ipse namque passus est propter delicta nostra, ut resurgeret propter iustificationē nostrā, idest, ut credamus in eū & iustificemur. Ita ut etiā fides omniū nostrum sit finis potius passionis Domini. Ob hoc enim ipse uenit & passus est, ut credamus, & credentes uitā habeamus. Io. ult. Nihil autem facit quòd passio ad hoc esset futura, ut apprehensa fide propterea dicatur operari per modū causæ finalis: quia futura passio non mouet hominē ad credendū ut finis, tanquàm quid intentum obtinendū per meā fidem. Ipsa. n. passio præsupponitur omninò decreta & futura non per meā fidem, imò perinde ut iā facta, & operans mihi meritoriè, etiā meā fidē, idest, lumen supernum quo credā. Finis aūt fidei meæ est iustificatio & uita æterna. Passio autem quæ creditur, est materia & obiectum fidei.

Adhæc, si uerū est quod ait B. Thomas in 3. p. q. 62. art. 6. iuxta expositionē Caietani, quòd passio semper ut finalis causa coniūgitur cū fide, non solùm in antiquis, uerùm etiā in nobis qui post Christi passionē orti sumus, certè sequitur quòd finalis causa præcedit tēpore illud cuius est causa finalis: quod est contra doctrinā ipsam B. Thomæ, & contra id quod ex se manifestū est. Medicina enim quæ propter sanitatem est, debet tempore præcedere sanitatē, quæ est finalis eius causa: & sic de cæteris.

Adhæc, ipse B. Thomas docet esse indignū si homo per huiusmodi corporalia, quæ sunt creaturæ homine longè inferiores, perficeretur. Qua ratione existimauit non fuisse sacramenta in primæuō innocentiæ statu. Si ergo ita se res habet, sequitur quòd digniore modo saluabantur, ante Christi aduētum per solā fidem, cū essent sacramenta solum in signum, non conferentia gratiam, quàm post aduentum Christi, quando necessariò facta sunt sacramenta, quibus etiam hoc pacto saluemur, uidelicet per collationem gratiæ, quæ uenit per illorum uirtutem. Nec obstat quod aiunt debuisse sacramenta nouæ legis aliquid addere sacramentis ueteris legis, & sic esse nobiliora. Nam contrà potius si per eorum hanc nobilitatem nos uilescimus magis, qui magis eis subijcimur ut per illa hoc pacto iustificemur, aliàs sola fide iustificandi. Non enim nobilitas sacramentorum est nobilitas nostra, propter ea quæ iam diximus.

Adhæc, non magis continuari potest effectiuè cū mea fide passio futura, quàm exhibita. Si enim continuari mihi non potest futura, quia nondum est: neque certè exhibita, quia cessauit esse. Si dixeris uirtutem eius et merita manere: ego quoque addam, hanc eandem uirtutem et

merita per prouidentiā Dei retroacta, sicut oportet dicere: & ita consequor quod uolebā, uidelicet, sicut uirtus meritorum Christi coniungitur modò cum sacramentis, ita eodem modo potrat coniungi prius. Non enim ipsa passio per se coniungi potest nunc, quæ esse desijt. Et cum dicimus passionem hoc facere & hoc operari, intelligimus uirtutem & meritum passionis Christi, non autem passionem ipsam.

Deniq;, non placet, nec potuit mihi unquàm placere hæc opinio de hac uirtute sacramentorū illis hærēte, quæ fingitur à quibusdam necessaria, cum nihil hoc suadeat, sed nodos inextricabiles secum ferat. Non ualet igitur argumentum postremum, ut dicamus matrimonium non fuisse sacramentum ante aduentum Domini.

Restat ergo diluendum primum argumentum, quo habebatur, sacramēta legis ueteris nō cōtulisse gratiā, quod certè uerissimū est: sicut nec legis opera iustificabant, et tamē ante aduentū Christi bona opera iustificabant, quia opera legis non erant, s. absq; gratia facta. Opera .n. legis dicuntur quæ uel metu pœnarum, uel amore præmiorum legis, & omninò quæ sine gratia & charitate fiebant, ideòque iustificare nullo modo poterant. Sic & sacramenta ueteris legis non poterant conferre gratiam nec iustificare. Nec tamen sequitur, eo tempore non fuisse sacramenta iustificantia & conferentia gratiam: sed hoc tantum sequitur, si quæ sacramenta iustificabant, ea non fuisse ueteris legis sacramenta, uidelicet per Mosem tradita quasi per Mosen: quia nō per Mosen, sed per IESVM Christum est gratia & ueritas: quod passim ab omnibus conceditur. At matrimonium quidem ipsum non fuit sacramentum ueteris legis, idest, legis Moseos: sed ab initio antequàm Moses esset, et ante lapsum Adæ (sicut conclusum reliquimus) fuit sacramentum, & post lapsum ac reparationem per Christum denuò cœpit esse sacramentum, & quidem nouæ legis sacramentum: quia lex noua non expectauit aduentum Christi. Fuit enim & ab initio, quoniam & ab initio occisus est Agnus. Vnde & sancti Patres, quatenus sancti, ad nouam legem et testamentum pertinuerunt. Nihil ergo prohibet fuisse tunc matrimonium sacramentum, & quidem nouæ legis sacramentum, non ueteris. Sicut & Circuncisio non fuit sacramentum ueteris legis, sed nouæ, quæ cœpit in Patribus fundata in Christo. Vnde Dominus: Antequàm Abraham fieret ego sum. Et similiter non ab re testatus est, circuncisionem non fuisse ex Mose, sed ex Patribus: nimirum ex Abraham, cui promissum est pactum seu testamentum nouum, iureiurando firmatum. Itaq; Circuncisio ut erat sacramentum conferens gratiam, non erat sacramentum ueteris legis, sed nouæ: & similiter matrimonium. Sicut etiam iustorum opera illo tempore erant opera non legis ueteris, sed gratiæ. Cōueniebat tamen circūcisio illis temporibus ante aduentū Christi et passionē eius, non aūt postea. Loco ergo circuncisionis baptismus subrogatus est.

Notandum.

Modò fuisse matrimonium sacramentum etiam ante aduentum Christi, probatur primò ab eo quod conceditur ab omnibus, nimirum, Quòd matrimonium ratum sit & omninò indissolubile. Istud uerum est in ijs duntaxat matrimonijs quæ sunt sacramentum. At ante aduentum Christi talis erat natura matrimonij, ipso Domino id probante. Nam quod fecit Moses, id ad duritiam cordis eorum, non secundum rei naturam fecit. Ideò dixit Dominus: Ab initio autem non fuit sic. Si ergo matrimonium esset sacramentum solummodo post Christi aduentum: certè aut non fuisset ante aduentum omninò indissolubile matrimonium, cum sacramentum non esset: aut si fortè fuisset indissolubile, ex alia causa fuisset, & simili modo etiam nunc esset, quàm quia sacramentum: quod tamen non conceditur.

Matrimonium ante aduentum Christi fuit sacramentum.

Adhæc, matrimonium ante Christi aduentum fuisse sacramentum hac ratione probatur. Erat sacramentum ante peccatum Adæ, ex uerbis Domini: & per peccatum illud desijt esse sacramentum. Cum uerò illud peccatum per Christum fuerit extinctum, & innouatum pactum: consequenter instaurari oportuit matrimonium, ut iterum fieret sacramentum. Peccatum autem extinctum fuit ab initio, quia ab initio occisus est Agnus coram Deo. Ergo ab initio restitutum est matrimonium ut esset sacramentum, et quidem nouæ legis & euangelicæ, quoniam & noua lex ab initio fuit.

Confirmatur, quoniam in nouo reparationis statu, cum etiam tunc multi essent fideles, debuit in illis prouideri de gratia huius sacramenti, quibus & ipsi indigebant. Cur ergo Dominus, qui nunq; in necessarijs deest, non prouidisset per hoc sacramentum suis fidelibus, ut esset in remedium concupiscentiæ, & custodiret quisq; coniugum suum uas in sanctificatione et honore, ut proles inde etiam sanctificata prodiret, sicut declaratum est supra? Et re uera, sicut negari non potest ueteres indiguisse gratia: ita negari non debet Deum per hoc remedium succurrisse duntaxat fidelibus, ut inter eos et gentes discrimen statueretur, quæ extra Christum & sine Deo erant.

Adhæc, coniugium inter Ioseph & Beatissimam VIRGINEM erat sacramentum, ut uolunt omnes: & tamen hoc fuit ante conceptionem Christi.

Præterea, absurdum uidetur, concedere antiquos Patriarchas & Prophetas, qui coniugia contraxerunt, & optabant propagare sobolem Deo, in eo quod optabant non recepisse gratiam ex ui etiam sacramenti. Quis enim sibi persuadere poterit matrimoniū Saræ cū Abraham, & Rebeccæ cum Isaac, & similiter aliorum sanctorum Patrum matrimonia usq; ad coniugium Elisabet cum Zacharia patre Ioannis, non fuisse sacramenta etiā gratiam conferentia, sicut sanctum coniugium exigebat? Nec turbetur quisquam si aliquot Patres antiqui plures uxores habuisse legantur, ut propterea uideri possint non fuisse sacramenta eorum connubia. Etenim quemadmodum diuortia tolerabantur, nec efficiebant sacramento, quoniam significabatur Synagoga repudianda: ita etiam in pluralitate illa uxorū significatio duorum populorum qui coniungendi erant à Christo cōtinebatur donec omnes

unũ facti sumus in ipso. Sicut item non obstat quin matrimoniũ secundũ, primo per mortẽ sublato, sit sacramentũ, tametsi non omninò retineatur significatio uinculi quod est inter unũ uirũ Christum & unã tantùm Ecclesiã: ita etiã non obstabat digamia quæ eo tẽpore concurrebat. Nam in quolibet matrimonio separatim considerato salua inueniebatur significatio de Christo & Ecclesia. Quare concludendum est omninò, etiam ante aduentũ Christi fuisse matrimoniũ sacramentũ, & quidem sacramentum non ueteris, sed nouæ atq; euangelicæ legis: uidendum tamen est quonam pacto.

Conclusio.

Vtrum matrimonium sit Sacramentum nouæ Legis, an verò antiquæ ante peccatum.

SACRAMENTVM matrimonij non esse nouæ legis sacramentũ, sed antiquæ potius, ex eo probari uidetur quòd eius institutio fuit ab initio, etiam in primæuo illo statu, ut dictum est. Quòd autem ex peccato fuerit postremo illa institutio exinanita; non uidetur propterea debere amittere prior institutio autoritatem, cum per Christum fuerit instaurata, ut uerè dicatur matrimonium esse de lege primæua. Equidem nihil uideo prohibere quin dici aliquo modo posit matrimonium esse ex uetere instituto, & aliquo modo ex institutione Christi noua, & ita proprium sacramentum nouæ legis hoc pacto. Quotienscunq; enim aliquid destruitur & instauratur, id aliquo modo uidetur esse quod prius: præsertim si quid de priore permanserit. Mansit autem post peccatum materia sacramenti, quæ est ipsum matrimonium. Destructa autem fuit benedictio, qua efficiebatur sacramentum. Vbi autem reparata est hæc benedictio, tunc incæpit matrimoniũ esse sacramentũ. Et ita instaurari dicitur quod erat prius. Verùm quia hoc fit per Christum & in nouo pacto: ob istam gratiam dicitur uerè sacramentum nouæ legis: quoniam quòd sit reparatum, acceptum Christo referimus, & in quantùm ex parte reparatum est, non ex integro sicut prius, similiter est secundum nouam legem. Non est enim nunc matrimoniũ ita syncerum propter exundantem concupiscentiæ feruorem per carentiã illius iustitiæ primæuæ, adeò ut sit etiam in remedium concupiscentiæ. Neq; enim fuisset tunc in remediũ concupiscentiæ, quæ per illam iustitiam frenabatur. Nec ita prolem nunc sanctificat, sicut tunc sanctificasset, ut dictum est. Ideò propriè & uerè dicitur potius sacramentum nouæ legis, & si sit illud idem quod fuit ab initio institutum à Deo: reparatur tamen per Christum, quia destructum erat propter peccatum. Sic & nos regenerari dicimur in sacramento baptismi, & renouari per Christum nouo pacto: quia in primo pacto eramus iam geniti & uiuentes, Verùm cum ob peccatum mortui essemus, oportuit iterum renasci, & sic renouari ad uitam.

Dicet quis. Vnde posset de scripturis antiquis colligi instauratio huius sacramenti? Respondeo: Si subtiliter scrutaremur Scripturas, haud dubium quin hoc de plurimis locis eliceremus. Etenim mox post illud peccatum, quùm Dominus Deus primorum parentum misertus percussit aliud pactum cũ eis, in quo matrimonij durior conditio adiuncta fuit, ipse Dominus instaurationem indicauit, sicut patet primò in sententia contra mulierem, cui multiplicantur ærumnæ & conceptus, & dolor pronunciatur futurus in partu. Et uiro dicitur: Maledicta terra in opere tuo. In labore comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi &c. Quæ quidẽ uerba aptissime ad matrimonium accõmodantur. De qua re scripsi latius in loco proprio. Quin hoc ipsum expressit Heua mater nostra secundũ carnẽ, quùm peperit Cain primogenitũ suũ. Dixit. n. Possedi hominẽ per Deũ. Sic. n. gratias agens Deo, significauit se illũ filiũ accepisse pacato Deo, ac proinde uisitante et iterũ sanctificante matrimoniũ quod erat (ut sic dicam) desecratũ et execrabile corã illo. Patet præterea post diluuiũ, quo Dominus similiter benedixit Noe & filijs ad procreationem, & mandatum denuò addidit de matrimonio, ut crescerent super terram. Autor in cõm. Gen.

Quæret alius, Ex quo noui testamenti loco istud idem accipiatur, ubi appareat Christum de nouo instituisse hoc sacramentũ? Non desunt qui dicant, eo loco instituisse, ubi allegans scripturã ueterẽ, adiecit: Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Verùm si rectè consideretur, Dominus illã conclusionẽ nõ adiecit quasi de nouo, sed elicuit quasi ex ueteri instituto. Innitebatur. n. tunc in illa scriptura, ut probaret matrimonium esse insolubile: alioqui nihil conclusisset aduersus Iudæos, qui eius dicta in autoritatẽ non recipiebant. Verũ est tamẽ, quòd cũ illa antiqua scriptura uteretur Dominus quasi lege, uoluit significare illius legis uigorẽ (quo ad illã partẽ indissolubilitatis) qui propter peccatũ sublatus erat, per suũ aduentũ fuisse restitutum. Hoc autem ipsemet Dominus declarauit, & testificatus est se nuptias instaurasse, quùm illas sua præsentia honorauit, & ibi primũ fecit miraculũ in Chana Galilææ, ubi sex hydrias aquæ in uinũ optimũ cõmutauit. Quid. n. sunt aquæ nisi populi, qui erant insipidi, instabiles, et instar aquarũ fluxibiles? Hi aũt cõmutati sunt in uinũ in sanctificatione nuptiarũ: quia matrimoniũ iterũ benedictũ fuit à Deo in Christo: unde eorum facta est propagatio sancta. Quocirca non ab re specialiter dicitur, in eo miraculo manifestauisse gloriã suã, non tã ex ipso facto secundũ ueritatẽ, q; ex eius facti significatione: quod est magnopere considerandũ. Alioqui nonne & quodlibet aliud miraculũ manifestabat eius gloriã? Sed illud fuit tũ singulare: quia sua præsentia assistens nuptijs, easdẽ ostendit à se habere restitutionẽ & confirmationẽ,

quæ per peccatũ euanuerant: alias non fuissent placidæ coram Deo, quarũ fructus non aliud erant nisi aquæ insipidæ, idest, populi Dei gratia uacui. Et propterea in hoc se ostendit æqualem Deo, cuius primũ opus post hominem conditũ, fuit conciliare marem & fœminã uinculo matrimonij ad propagandam Deo sobolem. Similiter hoc primũ signum fecit Dominus in nuptijs, ut intelligeremus eum esse qui ab initio cum Patre suo fuit autor nuptiarum. Illius enim erat reparare, cuius fuit & condere. Sed quæ huiusmodi sunt bene nosse, non est nisi Architriclini, idest, hominum qui præsunt nuptijs istis. Hi sunt Pontifices qui præsunt Ecclesiæ ut probent uinum bonum, idest, sapientiam Christi per Spiritumsanctum, qui scrutatur etiã profunda Dei. En populus sapiens et intelligens, gens magna. Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Verùm hæc quidem secundum mysterium dicta, propter eos dicta sint qui illud capere possunt. Non enim omnes sunt mysteriorum Christi capaces. Sed propter illos qui capiunt, dicta sint.

Deut. 4.

De clandestinis matrimoniis, An valida sint & possint dici sacramentum.

CLANDESTINA matrimonia nunc ea uocamus, quæ absq; testibus et sacerdotali benedictione contracta sunt, et absq; consensu parentum, sub quorũ tamen potestate contrahentes constituuntur. Et de his quærimus, An ualida sint, et ita rata ut mereantur dici sacramentum.

Leges Ciuiles contra clandestina matrimo.

Si leges ciuiles attendimus, etiã Christianorũ Principum, certè huiusmodi matrimonia inualida sunt. Reperiuntur autem qui dicant, ciuiles leges non esse sequendas, cum eis Canones aduersentur. Quo in loco uidendũ est (hoc interim dato, nimirum Canones contrà statuere) qua ratione confecti sint isti Canones ad statuendum contra ius ciuile. Oportet enim Canones ciuilem aliquam legem irritantes, ab aliqua solida ratione proficisci. Nulla uerò potest esse alia ratio, nisi quia forte uiderunt, quod à lege ciuili constitutum erat, uel contra ius diuinum esse, uel contra ius naturale.

Qua rõne lex ciuilis abrogari possit.

Dicent ergo aliqui, legem ciuilem prohibentem matrimonium contractum à filijsfamilias sine consensu patrum, esse contra ius diuinum, quod manifestè statuit hac in re non esse requirendum patris aut matris consensum, dicente Domino: Propter hoc relinquet homo patrẽ suũ & matrem suam: elicientes inde hunc sensum, quòd homo in hac causa nõ debet requirere consensum patris aut matris. Quid hic dicam? Nonne miserum est prorsus et indignum ista prosequi tam inepta, tamq; inconsiderate pronunciata? Mitto illis uerbis non tradi legem ineundi matrimonij, sed quantarum sit uirium conditio matrimonij iam contracti, declarari. Illud uerò, obsecro, quàm decens esset, in principio libri probare filiorum audaciam tam insolentem ut in nuptijs ineundis contemnant parentes, contra ius naturale & honestissima maiorum & proborum uirorum exempla?

Verùm innituntur alij alio argumento, Quòd lex illa ciuilis erat contra ius naturæ: quoniam contra ipsam matrimonij naturam, quæ solo coniugum consensu contenta est ut sit uerum & ratum matrimonium. Quòd si natura hæc & lex matrimonij debet seruari; ergo pater & filia, mater & filius, legitimè copulabuntur si consentiant: & ita multò magis de cæteris inter consanguineos et affines coniugijs dicendum esset: & iccirco perperam fuisse prohibita lege hominum, cum de iure diuino consensus uiri & mulieris satis sit ut constituatur uerum ac ratum matrimonium.

Dicet fortassis quis, personas illas esse distinctè notatas ne possint consensum præstare legitimũ, idq; magna ex causa, uel propter honorem illum quẽ sibi inuicem debent & honestatem. Cur igitur non ualuerint ciuiles leges etiam has notare personas existentes in parentũ potestate, ut non sit legitimus eorum consensus propter honorem quem iure suis parentibus debent? An non hæc est maxima causa? Qui id non uidet, quid uidet? Audi nunc, obsecro, prudens lector.

Officium legis ciuilis, quã disponi à sapientibus oportet, est ut quæ ratio naturalis & ius ipsum naturale posscit, illud determinet, uel declaret. Educitur ergo ius ciuile ex ipsius iuris naturalis principijs. Non est autem dubium per has clandestinas nuptias non parum uiolari ius paternum & illam patriam potestatem et honorem debitum quem ratio naturalis cunctos docet. Ergo iure optimo ac meritissimo lex ciuilis eiusmodi matrimonia habenda irrita sanxit, utpotè contra ius paternum & honorem parentibus debitum, idq; si in quauis deliberatione, in hac una præcipuè. Est enim magnus parentum contemptus, si in hoc contractu qui eosdem magnoperè tangit, eorum consiliũ & consensus & beneplacitum, imò etiam autoritas despiciatur. Non est enim dubium hanc inter summas iniurias deputari, cum & inter iustas exheredationis causas computetur. Rectè igitur factum est, & prudenter declaratum per ius ciuile, ne talia matrimonia uera sint & rata: cum nec legitimè personæ fuerint hoc pacto contrahentes, nec eorum consensus fuerit legitimus.

Legis ciuilis officium quale.

Adhæc, non solùm per hæc matrimonia uiolatur ius naturæ, uerùm etiam ius Gentium. Illud enim apud omnes gentes non penitus barbaras & omnis rationis expertes semper obseruatum est, ut filiæ à parentibus locentur, & filij similiter parentum consilium & iussum expectent, quemadmodum uel ex ipsis poetarum comœdijs elicitur. Nam quantum ad fœminas attinet, quis non uidet hoc esse omnino admittendum, cum ipsæ præcipuè consilio

consilio indigeant & iudicio, tum etiam quòd per sexus imbecillitatem, & rerum inexperientiam, & ingenuum pudorem retrahuntur à procacitate, ne per se sibi socium quærant? Ob hanc causam Dominus Deus ab initio huius rei uolens nobis exemplum proponere, adduxit Hevam ad Adam, ut ipse tanquàm amborum pater matrimonium inter eos conciliaret.

Adhæc, Lex antiqua Moseos id exigebat ut filiæ à parentibus locarentur: quod & ante legem fuisse docent sacræ historiæ, ut patet de Isaac & Rebecca, & de Iacob & uxoribus eius. Esau autem qui eam bonam consuetudinem minime seruauit, malè cum coniugibus suis habuit, quæ offendebant patrem & matrem conturbantes domum, ut apparet Gen. 26. & 27. capitulo in fine. Vnde cap. sequenti, ne acerbius hac in re parentes offenderet, de eo in hunc modum scribitur: Videns autem Esau quòd benedixisset pater suus Iacob, et misisset eum in Mesopotamiam Syriæ, ut inde uxorem duceret: & quòd post benedictionem præcepisset ei, dicens: Non accipies uxorem de filiabus Chanaam, quodq; obediens Iacob parentibus suis isset in Syriam, probans quoq; quòd non libenter aspiceret filias Chanaam pater suus, iuit ad Ismaelem & duxit uxorem absq; ijs quas prius habebat, Mahaleth filiam Ismael filij Abraham sororem Nabaioth. Hæc ibi, ut clarè accipi inde possit, etiam conscientia percussum fuisse Esau, quòd hac parte non reddiderit honorem parentibus, sed ius paternum uiolauerit.

Adhæc, B. Paulus ad Cor. 7. iuxta communem intelligentiam hoc ipsum paternum ius ostendit, dum in solo patris arbitrio uidetur hanc solam causam reponere, uel locandi filiam suam, uel non locandi: qui certè locus plus uidetur probare, quàm sit nobis necesse.

Matrimonia cur publicè iniri debeant multis rationibus ostenditur.

Adhæc, matrimonij natura & conditio hæc est, ut si quid est aliud in hominum societate quod requirat publicum & apertum testimonium, certè ipsum est uel potissimum, idq; ob plurimas quidem causas, quarum nonnullas subijciemus.

Prima est, quia per illud inuicem contrahitur affinitas cum familijs. Hoc autem requirit earum notitiam, & præsertim parentũ ac proximorum. Alioqui indignum est & prorsus absurdũ atq; intolerabile, ut cũ nescientibus & nolentibus contrahatur affinitas, præsertim cũ ipsis coniugũ parentibus & fratribus. Nam quid (obsecro) absurdius, quàm si puella patri suo generum eligat odiosum illoq; indignũ? Aut item si adolescens patri suo nurũ non quã deceat, sed quam libeat domum adducat? Obstat etiã ista clancularia coniunctio, quominus à parentibus & affinibus inuicem debita officia persoluantur, honor, cura, & alia multa. Est item perpetuarum rixarum seminarium, & domestici prælij atq; assidui fomes, quo nihil potest infelicius cogitari.

Secunda ratio est, quia per ea clandestina matrimonia fit liberum iam copulatis inuicem et cuilibet eorum quem postea pœniteat, pro sua libidine dissoluere matrimoniũ, idq; frequenter accidit.

Tertia est, quoniam præbetur peruia occasio ad explendas libidines sub prætextu matrimonij. Simulatè enim multi ea uerbis pollicentur, quæ re ipsa confirmare non habent in animo.

Quarta est, quia sternitur uia lata ad adulteria. Qui enim nescit mulierem esse alteri copulatam, facilius illam solicitabit, et cum ea se iunget. Propterea Pharao et Abimelech, ut narrat Scriptura, expostularũt aduersus Abraham qui uxorẽ sub nomine sororis uocabat.

Quinta est, quia nonnunquàm ij contrahunt qui contrahere non possunt uel propter consanguinitatem, aut affinitatem, aut publicam honestatem. Quæ si publicè fierent et more Ecclesiæ, non acciderent hæc stupra, quæ palàm prohiberentur.

Sexta ratio est, propter liberos et legitimitatem filiorum, ut ita dixerim. Non solum enim peccant in parentes et totam familiam, et in extraneos qui eo pacto copulantur, uerùm etiam in proprios filios, qui non pro legitimis habebuntur si nascantur de copula quæ nescitur legitima & uera, si fortè interim unus coniugum moriatur ante quàm sciatur de ueritate matrimonij, aut si fortè se consensisse non confiteatur.

Septima est, quia periculum est de morte prolis. Si enim fuerit carnalis copula clandestina, & mulier grauida, & uir interim aut moriatur, aut peregrinetur, aut matrimonium non confiteatur: quid aliud faciet mulier quæ uel pudorem seruare uelit uel uitam, nisi procurare clàm aborsum? Vides quanta hinc mala exoriuntur quòd clàm conciliata sunt matrimonia? Nam cum sint tria matrimonij bona, contra hæc ferè directò pugnant. Est primum fides, quam plerunq; ob eam causam uiolari cernimus, quoniam hæc matrimonia probari non possunt. Est & secundò bonum prolis, de qua uidemus tanta pericula, & bonorum, et alimoniæ, et uitæ. Est et tertiò bonum sacramenti, unde gratia cœlestis donatur. Verùm quam gratiam merentur ij qui contra legum præcepta, & iuris naturalis legem, & contra Canones clàm iunguntur? De his autem rectè dici potest, quòd eos non Deus, sed immundus aliquis Dæmon et libido flagitiosa coniunxit. Vbi enim libido et dolus, quo pacto potest ibi esse Deus?

Adhæc, cum certum sit matrimonia hoc pacto clandestina, iuris præsumptione haberi tanquàm stupra & illegitima contubernia, nónne satius esset ut certa lege id statueretur, & non opus esset illa iuris præsumptione? Si enim declararetur talia matrimonia non ualere, sed esse meras fornicationes, non tam facilè inirentur, quæ non honestarentur eo prætextu matrimonij & sacramenti.

Quamobrem si huius rei decisio aut reformatio ad me pertineret, irrita continuò uelim esse hæc matrimonia, nec uerè esse matrimonia declarare aut statuere, quæ contra legem ciuilem, naturalem, & manifestè contra bonos mores, contra legem Moseos, contra decreta Canonum ineuntur. Nam audi, quæso, quid de huiusmodi censuerint Concilia & sum-

mi Pontifices. Extat enim primò magnum illud Concilium Lateranense, vbi legitur: Prædecessorum nostrorum vestigijs inhærendo, clandestina coniugia penitus inhibemus, prohibentes etiam ne quis sacerdos talibus interesse præsumat. Alexander Tertius ait: Tales hoc pacto contrahentes non esse compellēdos agnoscere vinculum, nisi ipsi hoc voluerint publicare. Tunc enim, inquit, ab Ecclesia recipienda sunt, & comprobanda tanquàm ab initio in Ecclesiæ conspectu contracta: hæc ille. Ex quibus satis constat, saltem coram Ecclesia non esse matrimonia. Sed propter tot ac tanta pericula meo quidem iudicio præstaret ea ita prohiberi, vt nec verè coram Deo matrimonia censerentur, quibus ipse Deus nequaquàm assistit, quæ cum magno crimine contrahuntur, & sub nomine & honestate matrimonij plerunq; dolo conciliãtur, quæ verè stupra sunt et fœda cõtubernia. Vnde B. Euaristus Papa dixit non esse dubitandum, huiusmodi coniugia clandestina, non coniugia, sed adulteria, vel stupra, vel fornicationes potius esse, quàm legitima coniugia.

SCio glossas doctorum & magistrorum obijci solitas: sed ab eis quæro, Vtrum leges ciuiles quæ à Christianis vel conditæ fuerunt, vel probatæ & in vsum receptæ, quæ talia matrimonia inhibuerunt, & nulla esse (si fortè contraherentur) declararunt: quæro inquam, an huiusmodi leges bonæ fuerint, an malæ? Potueruntne Principes eam legem condere, an non? Si potuerunt, Cur reprobatur? Si dicat quis non potuisse: Cur ergo nemine contradicente condiderunt? Et cur seruabatur inter Christianos? Cur summi Pontifices & Ecclesiarum Antistites non reprehendebant? imò potius tacitè commendabant? imò etiam expressè? Est enim testimonium Basilij Magni & Theodori Balsamon, qui fuit interpres Canonum græcorum, sicut ostendit mihi eruditissimus vir in bonis & varijs literis D. Gentianus Heruetus in quodam Canone, qui sic habet. Puellis quæ præter patris sententiam fornicatores sequutæ sunt, reconciliatis parentibus videtur res remedium accipere: sed non protinus ad communionem restituuntur, sed triennio puniuntur. Hunc canonem ita exponit Theodorus Balsamon: Puellas hic sanctiss. eas appellat quæ sunt in potestate parentum. Dicit ergo quòd si alicuius puellæ seipsas suis amatoribus tradiderint præter suorum parentum sententiam, & ab illis vitium ipsis illatum fuerit, etiam si matrimonio sibi esse coniunctæ videantur, matrimonium eius quæ est in parentis potestate non possit subsistere. Sin autem parentes ipsarum eis reconciliati fuerint, & eas cum amatoribus cohabitare voluerint, ei rei ea ratione videtur remedium afferri. Quod enim ab initio malè factum est, parentum posteà consensus reparari videtur. Sed ea non est statim recipienda ad communionem, sed post tres annos. Multa alia dicit hic Balsamon notatu digna, quæ nimis longum esset adducere. Est & alius canon cuius hæc verba sunt: Quæ præter Domini sententiam se viro tradidit, fornicata est. Quæ autem posteà libero matrimonio vsa est, nupsit. Quare illud quidem fornicatio, hoc verò matrimonium. Eorum enim qui sunt in alterius potestate, pacta conuenta firmitatis nihil habent. Alius quoq; eiusdem canon sic habet: Quæ sine ijs qui habent potestatem fiunt matrimonia, sunt fornicationes. Nec ergo viuente patre nec Domino sunt ab accusatione liberi, donec coniugio ij quorum est potestas, annuerint. Tunc enim firmitatem accipit coniugium. Hi ambo manifestè declarant, eiusmodi matrimonia clandestina nullius esse roboris.

D. Basilius.

Theodorus Balsamon in Can. 38.

Bas. Can. 40.

Prætereà, quæ ratio adducitur, cur illi principes non potuerint talem legem condere? Lex enim quæ honorem debitum parentibus à filijs seruari præcipit, & quæ scandalis multis ne veniant occurrit, & ad ciuium ac familiarum concordiam spectat, qua causa, quóue nomine potest improbari? Quo iure potest damnari?

Dicet quis, hæc est materia circa quam seculares principes non habent cognoscendi ac statuendi potestatem, quoniam sacra est, & propria circa quam versentur & de qua statuant soli Pontifices. Respondeo, verum hoc esse quatenus matrimonium est sacramentum: sed quatenus est in officium naturæ, pertinet etiam ad principes circa illud animaduertere & leges condere, propter honestatem & pacem domesticam, modò seruetur verbum Dei. Fateor tamen si in dubitationem veniat, An hæc quæstio pertineat ad causam sacramenti, remittendam esse eius cognitionem ad Pontificum tribunal. Non est autem dubium quin seculares principes ea possint circa matrimonia prouidere ac statuere, per quæ probi & ciuiles mores ad illum finem custodiantur atq; seruentur, ad quem ipsæ respublicæ constituuntur. Itaq; quicquid non est contra legem Dei ac legem naturæ, credo principes posse circa matrimonium tanquàm circa suam et non tanquàm alienam materiam, suis legibus prouidere: & ita latam ab eis legem valuisse puto, qua irritabantur matrimonia non consultis parentibus contracta. Verũ hic locus ampliorẽ postulat consideratiõnẽ.

Nã dicet quis, Etsi natura debeatur honor parentibus ac proptereà minus deceat filiosfam. illis incõsultis cõtrahere, præsertim fœminas: tamẽ cũ in huiusmodi constet, vt ait B. Thomas, filios naturali iure non subijci patris potestati, non uidetur æquũ vt debeant hac sua libertate quam natura habent, per legem ciuilem defraudari, quia hoc esset ius naturæ violare. Et ideò si velit filius vel filia religionem aliquam monasticam profiteri, potest hoc facere vel inuitis parentibus, si ætatem iustam habeat. Quòd si hoc, ergo etiam matrimonio cum quauis alio qui legitima persona coniungi, etiam parentibus ipsis inuitis, nedum inconsultis: quoniam hac in re liberi sunt iure naturali. Legitimum namq; consensum habent, quo solo matrimonium iure contrahitur. Nos autem ad hoc respondemus, & in primis quod attinet ad professionem monasticam, confitemur & inconsultis & inuitis parentibus, eam illos facere posse. Huius autem rei manifesta est ratio: quia hoc est simpliciter bonum: nec proptereà fit patri vlla iniuria, quòd perfectiorem euangelij partem filius uel filia eli-

gat. Imò plerumq; longè tutius est ut parentes hunc animum filiorum nesciant, ne carnis amore concitati illos à sancto proposito absterreant atq; abstrahant. Omnes enim parentes ferè eius animi & consilij sunt, erga mares potissimum, ut arctiorem uitam filijs dissuadeant, nisi ualdè spirituales sint. Vnde Dominus dixit: Et inimici hominis domestici eius. Iccircò nulla est facta lex ne filij ingredi ualeant uiam hanc perfectioris iustitiæ inconsultis aut inuitis parentibus, quæ si facta fuisset, proculdubiò non ualeret. At uerò hac in causa matrimonij longè aliud est, quatenus est quoddam seculare, sicut testatur Dominus: quoniam filij seculi nuptias contrahunt, & contrahitur mutua cum uiri & mulieris cognatis & necessarijs affinitas, quo fit ut res hæc sui natura ualdè pertineat ad parentes.

Dico ergo non solùm esse contra honorem & reuerentiam quæ debetur parentibus, si filij clam illis contraxerint: uerùm etiam contra omnem æquitatem, ut filius nurum patri quærat, & adducat patri uel matri: & similiter filia generum, unde conflantur intestinæ ac perpetuæ domesticæ discordiæ. Quid enim si filius genere nobilis, ancillam aut meretriculam immoderati amoris gratia sibi in uxorem adiungat? Et similiter filia nobilis seruum aut lenonem? Quid si uir adulterij aut stupri crimine infamem? Aut mulier adulterum? Aut si etiam alijs modis impares sint, ut ingenui atq; honesti parentes id ferre minime ualeant nec debeant? Quænam potest hic ratio aduersus principes excogitari, qui sua lege non solùm illicita hæc & iure punienda matrimonia dixerint, uerùm etiam esse nulla statuerint? Si enim non fuerint uerè matrimonia, nec erunt uerè sacramenta. Equidem non uideo quid obstet, cur eiusmodi leges non ualeant, & commendationem mereantur. Non est enim hoc mittere falcem in messem alienam, ubi nihil agitur contra sacramentum, quod certè consequitur ad matrimonium si uerè matrimonium sit. Solùm irritatur modus ineundi matrimonium pessimus, ita ut non sit matrimonium, & consequenter (ut dixi) non sit sacramentum, quod aduersus honestatem & naturalem rationem & ciuilis iuris & sacrorum Canonum præcepta contractum est.

Si lex ciuilis non patitur ualere coniugium inter fratrem & sororem adoptiuos durante adoptione, idq; ob ciuilem tantùm honestatem, & hanc legem Canones comprobarunt: Cur, obsecro, non multò magis istud approbare debuerint quod erat ciuilis legis, ne scilicet filij Christianorum inuitis aut ignorantibus parentibus possint contrahere, nec sit ualidum matrimonium? Verè si nulla esset ciuilis lex, ipsamet ingentia scelera quæ in his clandestinis frequentissimè admittuntur, satis superq; sunt idonea, & urgentem rationem continent ad procuranda remedia certa, quæ tantæ peruersitati adhibeantur. Nullum autem certius apparet aut potentius, quàm si talia coniugia prohibeantur, non solùm ne contrahantur, uerùm etiam si contracta fuerint, inualida constituantur. Quod autem hoc summa Pontificis potestate fieri possit, non existimo ambigendum. Statuit enim hocipsum circa quædam matrimonia, quæ citra dubitationem longè minorem habebant necessitatem & leuiorem rationem.

Nec putet quisquam mihi ignotum esse quid ex aduerso ualeat excogitari. Potest enim interdum accidere, parentes quosdam duros esse, & ad præstandum consensum filijs suis difficiles: & nonnunquàm contingere ut mulier filio placeat, quæ displiceat patri uel dotis tenuioris gratia, uel nobilitatis, uel quauis alia ratione non æqua: & aliam ei obtrudat, quæ uel turpis, uel annosa, aut quauis alia ratione meritò recusanda. Quid hic aget filius? quò se uertet? Nunquid poterit cogi à patre? Non hoc dico. Imò si certam potest habere voluntatem puellæ volentis secum contrahere, non negauerim hoc casu posse, non dico inscio patre, sed inuito illo coniungi. Si enim potest vel precibus, uel intercessionibus aliorum obtinere, vt velit pater consentire, hoc melius est. Sin fieri non potest, protestetur filius ante tribunal Episcopi talem se elegisse quæ sibi placet, nec habeat iustam causam pater eam recusandi nurum, & iam suum patri tribuisse honorem, cuius reuerenter cōsensum rogauit, & in hac causa non teneri patri obtemperare, sed esse sui arbitrij. Tunc Episcopus id cognoscēs, debet filio permittere vt palàm contrahat & in facie Ecclesiæ. Quod si fecerit, erubescet pater tandem non ratum habere & gratum quod Episcopus commendauerit aut permiserit. Quòd si durus manserit pater, imputabitur ei, nec iustam causam exheredandi filium habebit. Non est enim hæc grauis iniuria, cum nec quidem sit iniuria, vbi iure suo quis vtitur. Aliud esset si iam copulam clam patre, præcipuè inhonestam contraxisset.

Est uerò in fœminis inter Christianos multò maior & intolerabilior abusus, & uerè dignus animaduersione, quoniam frequentissimus & insigniter detestandus. Accidit enim sæpenumero & passim vt parentes vel fratres qui domi habeant filiam aut sororem nubilem & iam grandem, quam locare nolint ne multum pecuniæ pro dote insumatur, cum de more patriæ dotes in immensum excreuerint, illam cogant inuitam ingredi monasterium, & id uerbis profiteri coram Deo, quod nunquàm animo placuit, vnde nascuntur innumera scandala & horribilia sacrilegia. Hic uerè est intolerabilis abusus, cui omninò esset manu ualida occurrendum, & præcidendæ causæ. In primis modus dotium: Deinde quùm ad monasterium offeruntur, debet explorare Episcopus diligenter earum voluntatem, & libertatem eis exhibere absq; timore exprimendi: & parentes admonere & interminari ne illi vim faciant, aut vllum metum incutiant. Sed hæc ad prudentiam summi Pontificis, et sanctæ Synodi essent omninò remittenda, & sta tuēda ab eis salutaria tantæ corruptioni remedia.

Abusus perniciosissimus.

Educi de iure diuino & naturali illicita esse & inhonesta coniugia inter nonnullas personas vel sanguine vel affinitate coniunctas.

TRACTANS apud B. Matthæum uerba illa Caietanus: Propter hoc relinquet homo patrē et matrem, ait per ea significari matrimonium solummodo illicitum esse, secundum Scripturam, inter patrem et filiam, matrem & filium. Reliquos ergo fratres & sorores, nepotes & neptes, liberos esse & habiles ad contrahendas nuptias inuicem de iure diuino & naturæ. Hoc autem esse spurcissimum dogma, in Annotationibus nostris in illum satis arbitror me probasse. Hic summariè procedam in eorum gratiā, ad quorum manus illud opusculum nostrum non peruenit. Si enim nulla in re læditur ius diuinum & naturale per huiusmodi copulas, Cur ergo eas lex Moseos tantoperè uituperat? Et quod amplius est, cur leges ipsæ ciuiles, etiam Paganorum, & ipse philosophorum princeps Aristoteles omninò improbat? Mitto sanctorum Pontificum Canones, qui illam naturalem indecentiam perpendētes, ad quas usq; personas ea indecentia procedere non deberet, Spiritusancto inspirante interpretati sunt & declararunt. Qua in parte digni certè fuissent magna reprehensione, si libertatem iure diuino & naturali nobis datam, à nobis abstulissent. Sunt quoq; christianissimi Doctores & sancti Patres, qui semper idipsum confirmarunt.

Moses.

Primum igitur afferamus Mosen apud Leuit. cap. 18. Vbi uetabat ne plures personæ ratione sanguinis & affinitatis mutuò iungerentur. Cur hoc rogo, fecit? Si enim in huiusmodi indulgebantur illi populo plura alioqui illicita matrimonia, cur quæ fuissent licita prohiberētur? Et ut os obstruatur uolenti contendere, Moses ibi dū prohibet multas personas ne nuptias contrahant ratione sanguinis, rationem profert, quia incestus est, aut (ut alij quidam interpretantur) quia scelus est. Et tandem uituperans talia contubernia, ait: Ne polluamini in omnibus his, quibus contaminatæ sunt uniuersæ Gentes, quas ego eijciam ante conspectum uestrum, & quibus polluta est terra. Non ergo facta sunt illa connubia illicita, quia prohibita: sed ideò prohibita, quia scelus et incestus sunt, & talia quæ nec Gentes impunè facerent: quoniam ratio naturalis ea euidenter monstrat illicita.

Ius ciuile.

Vnde & leges ciuiles & Paganorum uocant eiusmodi nuptias, incestas, nefarias, nefastas, funestas, sæua crimina: quæ Caietanus licita facit de iure diuino & naturali. Videat qui uult in Codice De incestis & inutilibus nuptijs, & de Episcopis & Clericis. Et in Digestis De ritu nuptiarum, habetur illicita esse omnia matrimonia si contrahantur inter parentes & liberos quantouis gradu distantes. Nec ullo modo excusari ait Iurisconsultus, prætextu ignorantiæ contrahentes: quia quod ratio naturalis docet, nullus creditur ignorare, sed omnes tenentur scire. Vnde supra modum miror, quomodo ista ignorare potuerit Caietanus, quæ tamen ignorare nulli mortalium unquàm licuit.

Aristotel.

Extat et philosophorū principis testimonium, in 2. Pol. ubi reprehendit Socratem, qui inter consangnineos ob eā solummodo causam prohibebat matrimonium, quoniam nimio uoluptatis ardore urerentur: & non potius ob eam quia sit ille pater aut filius aut frater. Ecce ut etiam in fratribus indecentiam agnouit ipse Philosophus.

B. Hieronymus.

Venio nunc ad nostros. B. Hieronymus in Heluidium, & super Gen. adeò sui natura inter fratres horribilia esse coniugia existimauit, ut diceret, Scripturam propter aurium sanctitatem maluisse hæc intelligi quàm exprimere.

B. Ambro. in epistola ad Paternum.

B. Ambrosius in epistola ad Paternum, reprobans nuptias inter fratrem & sororem consobrinos, quas ille iure diuino licitas esse putabat, in hunc modum rescripsit. Ego autem prohibitum iure diuino assero, quia cum leuiora interdicta sint de patruelibus fratribus, multò magis hoc quod est arctioris necessitudinis interdictum arbitror. Quòd si ideò permissum putas quia non est prohibitum, nec illud prohibitum sermone legis reperies, ne pater filiam suam accipiat uxorem.. Nunquid ideò liceat quia non est prohibitum? Minime. Interdictum est enim naturæ lege scripta in cordibus singulorum. Interdictum est inuiolabili præscriptione pietatis, titulo necessitudinis. Quanta huiusmodi inuenies non esse interdicta lege per Moysen edita, & tamen interdicta sunt quadam uoce naturæ? hæc ille.

B Augustinus in lib. de ciuit. Dei.

Et B. Augustinus, ne quis antiquorum exemplis moueretur, quod tamen Caietanus facit, in hunc modum scripsit. Quod humano genere crescente & multiplicato, etiam inter iniquos multorúmque Deorum cultores sic obseruari cernimus, ut etiam si peruersis legibus permittantur fraterna connubia, melior tamen consuetudo ipsam maluerit abhorrere licentiam: & cum sorores accipere primis humani generis temporibus licuerit, sic aduersetur quasi nunquàm licuerit. Si enim iniquum est auiditate possidendi transgredi limen agrorum, quantò iniquius est libidine concumbendi transgredi limen morum? Hæc ille, ex quibus manifestissimè patet quam rem licitam esse Caietanus contendit, eam B. Augustino peruersam uideri, cum etiam peruersas leges appellet quæ eam permitterent: quodque magis est mirandum, quasi quadam ui rationis obstante, eas leges quæ nefandam illam permittebant licentiam, non potuisse uigere testatur. Nolebant enim homines sibi licere quod lex in membranis scripta concedebat, quoniam potentior lex quæ in eorum cordibus Dei digito erat insculpta, absq; dubio prohibebat. Addit prætereà idem B. Augustinus: Quis dubitet honestius hoc tempore etiam consobrinarum prohibita esse coniugia, non solum secundū ea quæ disputauimus, propter multiplicandas affinitates: uerùm etiam quia nescio quo modo inest humanæ uerecundiæ quiddam naturale atq; laudabile, ut cui debet causa propinquitatis honorem, ab ea contineat quamuis generatricem, tamen libidinem, de qua erube-

scere uidemus etiam pudicitiam coniugalem? haec ille. B. item Gregorius ad Felicem Scisiliae Episcopum ita *scripsit*: Nec eam quam aliquis ex propria consanguinitate *coniugem habuit, ducere ulli profectò Christiano licuit aut licebit: quia incestuosus est coitus, abominabilis* Deo *& cunctis bonis hominibus. Quid poterat grauius dici & clarius in detestationem talium nuptiarum, quas tamen Caietanus nec diuino iure, nec naturali uult esse illicitas? Possem hic adiungere etiam plurium conciliorum* Canones, *qui dum tales copulas prohibent, ea se ratione probibere indicant, quia sunt nefariae, detestabiles, abominandae, à quibus etiam Gentes quae non nouerant Christum, ipsa magistra natura abstinebant. Nam ipsa natura sic abhorret, ut etiam si qua fortè dispensatione ineantur (teste B. Gregorio) frequenter soboles non succrescat. Nos autem nostris temporibus hinc uidimus in magnis regibus maxima exorta scandala & secessiones.* Dominus Deus *dignetur misereri.* Hanc *autem quaestionem longiore sermone in Annotationibus pertractaui, & respondi singulis rationibus quas induxit & quibus persuasus est Caietanus, quibus errores erroribus cumulauit. Nunc placuit potius ueritatem confirmare, quàm aliorum errata prosequi, praesertim iam alibi satis & abundè confutata.*

B. Gregorius

Quod ratio naturalis non ferat disparem in coniugibus cultum.

Caietanus super Ge. c. 51.

NEC ILLVD *absque annotatione praetereundum censui, quòd idem Caietanus putauit inter dispares cultu initum coniugium non esse naturali iure illicitum: quod tamen Scripturae uehementer abominantur, nec aliam ob causam nisi quia naturalis ratio hoc monstrat. Apostolus enim istud prohibens, etiam rationibus innititur naturalibus, ubi ait: Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quae enim participatio iustitiae cum iniquitate?* B. *Ambrosius in suis epistolis, huiusmodi coniugium sic detestatur, ut illud multis & grauibus sceleribus anteponat.* Et B. *Augustinus adducens gloriosi martyris Cypriani sententiam dixit, iungere cum infidelibus uincula matrimonij, nihil aliud esse quàm prostituere Gentibus membra Christi. Quamobrem rationabiliter sic concludendum est: Cum religionis causa caeteris cunctis bonis anteponenda sit, et ratio naturalis parilitatem in coniugibus deposcat, parilitatem dico nobilitatis, aetatis, morũ, formae, multò magis ipsius parilitatem religionis. Ipsa enim est matrimonij finis, ut soboles generetur* Deo. *Quòd si disparitas cultus in coniugibus toleraretur, quantum impedimenti huic fini accerseretur? Salomon ipse regum omnium sapientissimus, nónne per huius generis coniugia infatuatus est? Et quantum etiam detrimenti liberis inferri posset, qui malè confirmari possent in fide, uel fortè ab infideli parente ad infidelitatem pertrahi? Quamobrem supposita fide, non potest quouis modo ratio naturalis has nuptias non improbare, ac summopere detestari.*

2. Cor. 6.

Quod iure diuino & naturali & lege euangelica illicitum semper fuerit vno & eodem tempore plures simul habere vxores.

CAIETANVS *in epistola ad* Timotheum *cap. 3. ubi legitur, Episcopum unius uxoris uirum, ita scripsit:* Et hoc dixit B. Paulus eo tempore, *quo multi plures uxores habebãt, imitantes Patres ueteris testamenti, cũ nullibi habeamus hoc prohibitum. Idem asserit apud Matth. cap. 19. & Marcum cap. 10. Et super Genesim cap. 16. ita scribit: Vide Priscorum morem. Impotens uxor generare, subrogabat marito ancillam uice sui. Perinde quoque nihil indecentis habuisse tum pluralitatem uxorũ, sed solitam & communi iure probatam. Non enim Sarai ausa fuisset proponere uxorem, nisi communi more uidisset huiusmodi bigamiam probatam. Nihil hic de diuina dicitur dispẽsatione, nihil reprehensibile insinuatur. Et quia hoc primùm sacra scriptura apud uiros iustos aperit, adnotabis prudens lector & quae diximus, & consequenter non esse contra ius naturae pluralitatem uxorum.* Haec ille, *contra quae in Annotationibus nostris latius scripsi, ostendens primùm hoc dogma, uidelicet quòd iure diuino & lege euangelica sit licita uxorum pluralitas, esse dogma spurcũ et inimicũ fidei nostrae, ut Innocentius* III. *contestatur, et de scripturis sanctis educit his uerbis: Absonũ hoc uidetur, et inimicũ fidei christianae, cũ ab initio una costa in unam foeminam conuersa sit, et Scriptura testetur: Propter hoc relinquet homo patrẽ & matrẽ, et adhaerebit uxori suae, et erũt duo in carne una. Non dixit tres, uel plures: sed duo. Nec dixit: Adhaerebit uxoribus, sed uxori. Et infra: Nec ulli unquàm licuit insimul plures habere uxores, nisi quùm fuit diuina reuelatione concessum, qui mos quandoque fas esse censetur, per quam sicut Iacob à mendacio, Israelitae à furto, & Sampson ab homicidio: sic & Patriarchae & alij uiri iusti ab adulterio excusantur. Sanè ueridica haec sententia probatur etiam testimonio Veritatis testantis in euangelio: Quicunque dimiserit uxorem suam & aliam duxerit, moechatur. Si uerò uxore dimissa duci alia de iure non potest, fortius et ipsa retenta. Per quod euidenter apparet, pluralitatem in utroque sexu, cum non ad imparia iudicentur, reprobandam. Haec ille in cap. Gaudeamus, de diuort.*

Caietani uerba.

Innocentius cap. Gaudeamus de diuor.

Piget quæ respondet Caietanus memorare: satis in Annotationibus nostris sunt confutata. Hic solummodo, quia tædium est ad literam recitare sententias, admonebo lectorem parum exercitatum in euolutione librorum, omnes prorsus antiquos Patres & Doctores unanimi consensu contra hanc Mahumetanicam spurcitiam, quam nec tolerarunt ethnicorum principum leges, sensisse semper & docuisse. Vnde & Lamech primum huius facinoris exemplum omnes meritò uituperant. Et quia huius dogmatis sectator Nicolaus ille diaconus inuentus est, meritò etiam à catholicis reprobatus est.

Adduxi multos Patres, potuissem & plures adducere: sed non opus est cum catholicis. De doctrina .n. B. Thomæ certum est, qui clarè docet, nulli Christiano unquàm licuisse plures simul habere uxores. Et præter rationes fortissimas quæ ad hoc dicendum impellunt, inde potissimum se accipere profitentur, ubi Dominus dixit: Erunt duo in carnem unam. Quanquàm B. Paulus idem satis apertè docet ubi ait: Bonum est homini mulierem non tangere. Propter fornicationem autem unusquisq; suam uxorem habeat, & unaquæq; suum uirum. Græcè legimus, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, hoc est, propriam uxorem, καὶ τὸν ἴδιον ἄνδρα, hoc est propriũ uirũ. Vbi ergo dicit numero singulari: Vnusquisq; habeat propriam uxorem, refellit plures: & multò magis quàm ait: Et unaquæq; proprium uirum. Non enim mulier dici potest habere proprium uirum qui sit ei cum altera communis, contra uerba Apostoli. Adieci & alias ex Apostolo sententias in Annotationibus, unde eandem conclusionem probaui: ad quas relego lectorem.

B. Tho. in 4.

1. Cor. 7.

Nunc illud solum restat (quoniam Caietanus in exemplis ueterum innititur, quando hæc uxorũ pluralitas non uituperabatur) ut respondeamus non aliter quàm olim sacri doctores à scripturis sanctis eruditi responderunt hæreticis, qui istis mouebantur exemplis. Considerarunt enim ætatem mundi quasi unius hominis, cui, puero existenti, multa licent quæ dedecent factum maiusculum. Considerarunt iterum mundi durationem tanquàm unum diem, qui completur noctis & diei siue lucis horis: ut tempore noctis multa concedantur, quæ si clara die admittantur, ut indecora & turpia reprehenduntur. Sed non fuit sic institutum à principio. Vnde B. Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Basilius, Chrysostomus, & reliqui omnes tam Græci quàm Latini in hanc sententiam uenerunt: Licuisse quidem olim spurca illa in ueteri testamento, dum adhuc puer erat populus Dei, & in nocte uersabatur. At luce euangelij corruscante, & confirmato testamento sanguine Vnigeniti, alia uita, alij mores exiguntur, aduersus quos ob inuidiam, per hos nouos magistros & satellites suos decertant spiritus immundi. Nec B. Pauli doctrinã agnoscunt miseri, ubi ait: Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honestè ambulemus: Non in cubilibus & impudicitijs: Non in comessationibus & ebrietatibus: Non in contentione & æmulatione: Sed induite Dominum IESVM Christum, & carnis curam ne feceritis in desiderijs.

Caietanus.

Mundi ætas quo pacto consideranda.

Notandum.

B. Hieronymus hanc rerum uicissitudinem uidens, zelo puritatis euangelicæ plenus aiebat: Primi hominis creatura nos docet plures nuptias refutare. Vnus Adam, & una Heua. imò una ex eo costa separatur in fœminam: rursumq; quod diuisum fuerat, nuptijs copulatur, dicente Scriptura: Erunt duo in carnem unam, non in duas, nec in tres. Propter quod relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ: Certè non uxoribus. Hæc ille: Imò non ille, sed per eius & aliorum concordissimas uoces Ecclesia uniuersa.

B. Hieronymus cõtra Iouinianum & ad Geruntiam.

Quamobrem quisquis est amator ueritatis, & uerus Christianæ & catholicæ fidei zelator, toto corde atq; omni conatu debet has nouas ac peregrinas detestari opiniones nulla ratione fulfultas, sed Christianæ puritati aduersas & Sanctorum spiritui ac doctrinæ, deniq; in Christi lege maximopere detestandas.

Quòd vota solennia castitatis reddant vouentes prorsus inhabiles ad matrimonium.

PIRITVS illi immundi qui permissi sunt à Domino intrare in porcos, et illos præcipites dedere: illi, inquam, immundi spiritus uolentes multis modis conspurcare mũdissimum altare Domini, persuaserunt suis discipulis, qui seipsos fecerunt magistros orbis, uota solennia castitatis, quæ siue à monachis fiunt, siue à clericis in sacris ordinibus constitutis, inania esse, neq; à Christo probata, imò etiam impossibilia seruari. Quare liberum esse cuilibet siue monacho, siue clerico altari seruienti, ducere uxores & filios gignere, ac simul sacramentum cœleste conficere et tractare, et quæcunq; spiritualia ministrare: quanquàm nihil iam spirituale sibi reliquerunt infelicissimi mortalium.

Lutherani à spiritibus immundis agitati.

Circa hæc autem tam absurda, quæ ob potentiam carnis nunc multis placere uideo, non pigebit pauca rescribere. Non hic tractabo de uotis monachorum, quæ Christo docente uouerunt Apostoli. Quanquàm Caietanus etiam in hoc contra totius Ecclesiæ & B. Thomæ doctrinam ausus est docere: contra quem satis scripsimus in Annotationibus nostris, & ipsum falsum ac perniciosum dogma, quod innumeris Patrum testimonijs, imò concordi totius Ecclesiæ uoce explosum est, in proprio libello de statu perfectioris iustitiæ in ostentum posuimus. Ergo solummodo de uoto clericorum, qui ad sacra tangenda ac ministranda consecrantur, breuem sermonem faciens, duo uel à proteruis obtinere conabor. Primum, hoc rectè à Pontificibus & Synodis constitutum, ut qui sacri altaris ministerio se dediderunt, castè absq; uxoribus perpetuò uiuere teneantur. Secundum, nec expedire

Intentio Autoris.

quauis prætensa causa siue ratione, mutare conuenientissimum statutum. Hoc enim non in ædificationem, sed in destructionem tenderet. Posthæc, quid agendum uideatur cum ijs qui arroganter se contra ecclesiasticos canones propria autoritate soluentes duxerunt uxores, clarius apparebit.

Circa primum igitur considerantes, duabus uijs occurremus aduersantibus. Primò, potestatem condendi canones in culmine pontificio sitam esse tuebimur, et Scripturæ testimonijs rationibusq; ualidissimis cōfirmabimus propter hos nouos hæresiarchas & Martinum, qui dixit non posse Pontifices absq; Dei uerbo expresso quicq; præcipere, nec unam syllabam (sic enim ipse loquitur) imponere cuiquàm suo mandato, aut præcepto uel lege aut canone, præter quæ Christus imposuit in euangelio. Quare inquiunt, cum non sit in Scriptura hoc præceptum clericis, arroganter hoc sibi tribuere Pontifices, illud uetare præcepto quod euangelium permittit. Non igitur ualere hoc præceptum in primis uolunt: quia hanc præcipiendi potestatem esse in Ecclesia inficiantur. Qua in re etiam Caietanus super euangelio uerbum scandali seminauit. Vbi enim Dominus dixit: Docentes eos seruare omnia quæcunq; mandaui uobis, ipse exponens, dixit: Mandaui ego, non mandabitis uos. Mea enim mandata necessaria sunt ad salutem: uestra autem esse possunt mortifera. Hæc ille, ubi satis innuere uidetur, mandata Apostolorum & successorum seruare, non esse necessarium ad salutem. Considera pie lector modum loquendi, quàm facile trahi potest ad confirmationem peruersi dogmatis. Nam & apud B. Lucam, ubi Dominus ait: Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos, sic annotauit: Vide quòd non subditos, sed fratres uult haberi reliquos à Petro. Vide quòd non officium dominandi, sed confirmandi in bono fidei, spei, & charitatis prænunciat ac mandat. Hæc ille, quæ si fortè queant aliqua pia ac benigna glossa ad uerum sensum redigi, erat tamen ab illo, his præsertim temporibus, catholicè explicandus, cum non ignoraret hæreses, quibus eiusmodi expositiones nimium fauebant. Mitto aliam eiusdem expositionem ad uerba Domini contra traditiones hominum loquentis: ubi nec assequitur sensum uerum, & de suo sensu aliquid elici potest non pium, sed quod eidem hæresi faueat. De quo satis in Annotationibus nostris.

Potestas cōdendi Canones in Ecclesia probatur.

Nunc igitur illud breuiter probandum est, Esse in Ecclesia potestatem præcipiendi & condendi Canones, ut præuaricantes pœna mortis æternæ teneantur. Estigitur in primis testimonium Christi, qui ut hoc doceret nos, dixit: QVI VOS audit, me audit: & qui uos spernit, me spernit. Spernit autem qui non audit: & uerè non audit qui non obedit. Est enim omnino decens ut uerba Domini plenam significationē contineant. Hoc autem est quod dixit Petro, ac deinde Apostolis omnibus: Quodcunq; ligaueritis super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunq; solueritis super terram, erit solutum & in cœlis. Porrò quod isti noui magistri ad prædicationem euangelicam hoc referant & restringant, ipsorum commentum est, atq; adeò insipidum ut tædeat confutare. Illud prudenti lectori satis esse debet, quòd hæc expositio, si sensus literalis quæritur, propria illorum est, idest, hæreticorum. Nulli enim unquàm catholicorum in mentem uenit, nisi forte anagogicè. Refelluntur ergo ipsa ui uerborum Christi. Nam ligare aliquem, quid est, obsecro, nisi obligare illū præcepto, aut uincire uinculo aliquo? Vtrumq; enim illis uerbis significatur, sicut omnes Sancti & doctores catholici semper interpretati sunt: & (quod est firmissimum & irrefragabile huius ueritatis argumentum) hæc interpretatio, antiqua, assidua, & nunquàm interrupta consuetudine firmata est. Ab initio enim nascentis Ecclesiæ cæperunt condi Canones ab Apostolis ipsis: quod si potestatem non habuissent, profectò non fecissent: & posteriores Pontifices hoc semper seruauerunt, utroq; modo ligantes. Consuetudo uerò est optima legum interpres.

B. Paulus se hanc potestatem in ædificationem habuisse confessus est, & facto ipso ostendit, ut latè patet in utraq; epistola ad Corinthios. Est etiam eiusdem commonitio, ut qui sub Præpositorum cura sunt & custodia, eis promptè & reuerenter obediant. Et stolidum est cogitare in Prælatis curæ debitum & officium absq; potestate præcipiendi. Quamobrem indignum esse puto circa hanc materiam ulterius extendere disputationem, cum uel ipsi qui contra potestatem disputant, coacti sint uelint nolint, in sua ecclesia admittere potestatem, ne sui confusione se destruant. Sic & inter ipsos latrones non usquequaq; perit iustitia.

Potestas Eccleſiæ ad ædificationem.

Sunt ergo qui hanc quidem potestatem in Ecclesia non negabunt, inficiabuntur autem esse illam absolutam, sed moderatam, ut sit secundum euangelium in ædificationem, & non in destructionem. Hactenns uerum est quod aiunt. Non enim est potestas contra euangelium. Et quodcunq; non est secundum euangelium, faciens in ædificationem, non potest præcipi. Fateor. Sed quis huius rei iudex & prudens ac legitimus discretor? Iccircò tutum est in omni dubio non iudicare de lege: quoniam (ut seculares principes testati sunt) instar est sacrilegij disputare de facto Principis, aut eius lege. Quantò hoc uerius de facto et Canone Pontificis? Non hæc uerò à me dicta quisquàm sic interpretetur, quasi uelim quæcunq; ab ijs manarunt absolutè defendere, sed potius ut linguas deterream quorūdam arrogantiū, nec uerentium ponere in cœlū os suum, dum faciunt se iudices legum et Canonū. Sed iam illos in re proposita audiamus.

Aiunt: Canones qui hæc uota exposcunt non sunt ualidi. Cur, quæso? Si dicant: quia non est potestas in Ecclesia quæ à uolentibus seruire sacrificio, illa uota exigere possit, afferant rationem. Si enim negant absolutè in Ecclesia potestatem, eos protinus non audio. Iam superius probatum est satis hanc adesse potestatem, ad ædificationem tamen. Oportet igitur eos negare ædificationem, et asserere destructionem per hæc uotorū uincula,

ut probent non esse ualidos canones. Huc tandem redeunt omnia. Negant ergo ædificationem, primum quia hæc uota eiusmodi sunt ut ea seruare sit impossibile, ac proptereà necesse sit uiolare. O frontem meretriciam et blasphemiam insignem. Quia ipsi manifestè hæc sanctissima uota uiolarunt, & in eo libidinis cœno uolutari uolunt, ideò nunc effœminati homines ut rem impossibilem prætendunt. Quando uerò de possibilitate exemplo multorum conuincuntur, ipsi hoc tribuunt speciali Dei dono, quod paucorum esse affirmant: & eo se dono carere non erubescunt fateri, ut facilè se proprio testimonio prodant, quales scilicet erant quando uel in monasterijs professionẽ mentiebantur, uel altari seruiebant absq; hoc dono. Et hi sunt hypocritæ, qui etiam audent frontem attollere, & qui moliuntur alios seducere: sed uerè non nisi qui decipi uolunt.

Vana excusatio hæreticorũ

NOTA.

Vnum fateor adesse illis aduersus nos iaculũ, Quòd multi sunt Clerici, & (prò dolor & pudor) ex Prælatis Ecclesiæ nonnulli, quos uidere licet etiam in summis ordinibus minimè continentes, & apertè in conspectu solis, quod uniuersus mundus uidet, uel cum scortis ludere, uel concubinas habere & inde filios, uel aliena coniugia & consortia per adulterium uiolare, uel stupra & sacrilegia cum Virginibus et Deo dicatis committere, & fortè alia quæ turpitudine sua exprimi non debent. En, inquiunt hæretici, An non longè fuisset melius, hosce legitimas potuisse contrahere nuptias, quàm his pollui tam infandis flagitijs, lapidibus & flamma exterminandis? Eò enim iam res deducta est, ut non sicut olim, quos habebant filios fingebant nepotes, si non castè, cautè tamen agentes. Nam hodie sicut Sodoma peccatum suum prædicant, & libero nomine filios appellant, peccatum suum assiduè coràm habentes, & nedum non erubescentes, sed potius ridentes. Quid hic responderi potest? Num negare factum, quod est conspicuum omni populo? Num excusare flagitia, quæ leges omnes iam damnant & detestantur, & ex parte ipsa rerum natura exhorret & abominatur? Verè negare non possumus quod palàm fit & ubiq; iam putet: & quæ sunt insignia scelera defendere non ualemus. Væ his qui dicunt malum bonum, & ponunt tenebras lucem. Sed cum his omnibus Canones defendimus ut sanctos & euangelio consentaneos. Quis enim nisi uel imperitissimus uel calũniator pessimus, unquàm legem proptereà reprehendit, quia reperiantur legis præuaricatores? Alioqui sufferatur totum euangelium, & lex ipsa charitatis quam in Baptismo quisq; profitetur, cum paucissimos numerare possimus qui eam custodiant. Inanis est hæc obiectio. Non enim boni legislatores eò deterrentur condere leges iustas, quòd multi futuri sint transgressores. Id quidem posse contingere longè præuident, et ob eam causam prouidentes, aduersus flagitiosos supplicia statuunt.

Verùm huc tandem redeunt ut asserant legem hanc seruari nõ posse: quod tamen non alio argumento probãt quàm quòd multi nõ seruent. Nos autem econuersò efficaciter probare possumus, eam omninò seruari posse: quia multi re uera illibatè seruant, quantumuis isti impudentissimè negent, qui alios à regula quam à sua intemperantia accipiunt, iniquissimè iudicant. Sed (ut paulò ante diximus) quidam eorum respondent: Hi qui seruant, dono Dei seruant. Et nos quoq; Dei donum esse fatemur. Verùm simul addimus concurrere uoluntatem nostram, quæ Dei donum potest spernere, cum sit eius conditionis ut possit in defectum & peccatum labi, nondum scilicet perfectè in hoc statu fermentata. Illi ergo quos nobis obijciunt per infanda illa quæ memorauimus scelera Canonum transgressores, potuissent donum illud Dei accipere si uoluissent & se legitimè præparassent quùm ordinabãtur. Potuissent et acceptum conseruare, quoniam Deus adest inuocantibus se, & in ipsis sacramentis gratiam & dona suscepto ordini conuenientia largitur, quæ proculdubiò potest custodire qui consecratur si uelit. Alias ad quid ea offerret, et ad quid largiretur Deus optimus maximus, si uel haberi non possent, uel habita non possent custodiri?

Adhæc, ut securim ad radicem ponamus, & rationem Canonum optimam fuisse comprobemus, quæro ab eis, Quid sanctius statuitis, uitam ducere cœlibem, an coniugalem? Si coniugalem dicant: palàm immundo spiritu agitantur. Nec est æquum ut de re iam olim damnata & per se conspicua ulterius disceptemus, remq; iam iterum atq; iterum actam agamus. Si dicant, Cœlibem uitam sanctiorem: tunc rogamus, Quid mysterij in terris est datum, aut etiam dari potest sanctius, quàm sit hoc sacrosanctum sacrificium & sacramentum? Certè nihil potest excogitari. Nam præ illo nec Angeli Dei inueniuntur casti & mundi. Vter ergo illud tam sanctum, tam mundum, conuenientius conficiet, tractabit & ministrabit, is'ne qui uitam agat coniugalem, an qui castam & cœlibem? O' uos prorsus miseros & excæcatos. An non sentitis teneri uos medios? Quæ enim conuentio, quæ societas mundi cum immundo? An non legistis, qui de scientia Scripturarum gloriamini, in priore testamento (quod tamen uituperabatur proptereà quòd non erat uerum sanctum, sed exemplum ueri) etiam accedentibus ad illud altare mandatam fuisse ad tempus castimoniam? Nunc in uerè Sancto, imò et uerè Sancto Sanctorum, & iugi ac æterno sacrificio & sacramento, indignamini mulierosi homines & contenditis quia perpetua castitas demandatur? Quid hoc est nisi patrocinari pro immunditia & nefaria coniunctione mundi cum immundo? O' miram cæcitatem & arrogantiam.

Canones de cœlibatu sacerdotum vt sancti defenduntur.

Verùm non desinunt obiectare nobis sacrilegia, adulteria, stupra, et alia quæ iam diximus haud iterum memoranda flagitia, & eorum comparatione suas incestuosas nuptias iustificare. Sed scelus scelere non iustificatur, ò improbi. Et tamen uestrum scelus eò detestabilius est quàm nostrorum quorũdam, quòd nostri & si huiusmodi sordibus inuoluantur, non asserunt tamen dogma falsum ac peruersum, prædicantes se rectè facere: uos autem contrà & libidinose uiuitis, & san-

ctissimam cœlibatus legem improbatis. Facitis enim uos uestra autoritate iudices legum omnium & Canonum. Nonne istud est propriè Satanæ crimen inexpiabile, cum sit mera in Spiritum blasphemia?

Hic tamen non omittam, quòd etiam aduersarij autoritate aliqua se moueri callidè ostentant. Adducunt Paphnutium quendam in Nicena Synodo, qui dum ibi ageretur de prohibendo sacerdotibus usu uxorũ quas ante sacerdotium duxerant, persuasit ne id fieret. Hunc unum Paphnutium quasi Angelum de cœlo missum producunt & obiectant nobis, tametsi extra propositum ille loquatur. Nam durius est eos ab uxoribus arceri qui iam habent & cum illis consueuerunt, quàm ne accipiant prohibere. Etenim ille Paphnutius absq; uxore erat, ut fertur. Sed quicquid dixerit ille Paphnutius, Nunquid ipse potens est eleuare autoritatem tot Pontificum & Conciliorum, quæ clericis & maioribus ordinibus consecratis interdixere coniugia? Sed aiunt: In primitiua Ecclesia aliud seruabatur. Ducebant enim (aiũt) uxores etiam sacerdotes & Episcopi. Hoc isti aiunt: sed mentiuntur in caput suum, cum nec hic sit mos Græcorum, nec unquàm factum possint probare, tanquàm à lege permissum. Hoc autem non negamus, ante promulgatum euangelium in paucitate Christianorum qui à Gentilitate ueniebant, nõ facilè inueniri cœlibes, qui possent sacerdotij muneribus fungi: ideò oportebat uxores habentes ordinare. Sed in eo primo feruore Spiritus, quis sanus dubitare potest sanctos illos exemplo Apostolorum se ab opera nuptiarum continuisse? At res paulatim labascens defluxit in licentiam, ut pleriq; non continerent: cuius rei gratia, quia indecorum maximè uidebatur (ut certè erat) tentatum fuit in illa Nicena Synodo ut certo Canone cohiberentur. Hoc illi Paphnutio tunc non placuit, non qui contra cœlibatum sentiret, cum ipse cœlebs esset: neq; quia non uideret indecorum esse maximum hæc duo officia simul coniungere, uidelicet ministerium altaris, et opera nuptiarum: sed ad duritiam cordis, perpendens quàm difficile esset assuetis illi operæ coniugali ab ea retrahi, non probauit remedium prohibitionis quæ maiorem ardorem & repugnantiam concitasset; sicut uerè dici solet: Nitimur in uetitum semper, cupimusq; negata. Et hæc diceremus si uera essent quæ de Paphnutio in historia Tripartita leguntur, nec fuerint (quod minime nouũ est) ab aliquo Græculo ibi adiuncta.

Verùm nec his autoritatibus contenti, non uerentur Pium Pontificem Senensem producere, cuius inter alias quæ memorantur uiri prudentis sententias, ista legitur: Sacerdotibus magna ratione sublatas nuptias, maiori restituendas uideri. Hæc ille si uerè recitat Platina. Potuit enim fortasse illud aliquando uisum ei fuisse conducibilius, quùm nondum erat Pius Papa, sed Aeneas. Nam si hoc satius uidebatur, cur cum esset Pontifex non fecit, aut cur non tentauit facere? Illud autem etiam notandum erat, quàm modestè loquutus sit, non quidem asserens, sed ita uideri inquiens. Et (quod istos arrogantes uerberat) dixit restituendas. Non enim hanc effrænem licentiam potuit probare, ut quis propria autoritate se soluat à uinculo quo Deo & Ecclesiæ tenetur.

Cum igitur optimis rationibus ob decentiam status in lege purissima euangelij, fuerint summi Pontifices ad statuendum hæc solennia uota permoti, ut corpus Domini nostri IESV Christi minus indignè tractetur ac ministretur, iam expedita redditur secunda quæ proponebatur quæstio, uidelicet: An sit pontificiæ potestatis hos canones omninò destruere, & promiscuè uxores permittere ijs qui peculiariter domestici & filij Dei nominantur, & ad altare mundissimum disponuntur & ordinantur. Ego enim, ut alibi scripsi, citra hæsitationem ullam credo non posse: quoniam macularetur tota species Ecclesiæ, & confunderetur prophanum cum sacro. Deniq; debent meminisse Pontifices, habere se quidem plenitudinem potestatis: At quæ perdat Ecclesiæ ueritatem ac decorem, potestatem non esse, nec esse illam quæ à Domino data est in ædificationem, non in destructionem. Nec puto, etiam si hoc fortè cuperent aliqui Pontifices nimium carnis amantes, Deum hanc licentiam permissurum, qui posuit terminos aquis ne transgrediantur fines suos. Si enim sacerdotibus liceret habere uxores, et cum illis exercere opera carnis, quanta (bone Deus) esset irreuerentia, quantum dignitati detraheretur, quot incommoda, quæ ad spiritum extinguendum & ad polluendum tam tremendum mysterium penitus facerent? Longum profectò uolumen texerem si cuncta persequi uellim et enarrare. Possum itaq; uerè concludere: Magnis quidem rationibus subtractas esse nuptias sacerdotibus, nõ nisi pessimis autem posse restitui. Sed non poterit hoc malignus & impurus Dæmon obtinere: & ut spero, uerecundabuntur etiam qui corde forsitan concupiscunt ea apertè probare, propter quæ uenit ira Dei & eius in nos iustissima ultio: quemadmodum tempore diluuij magni nouimus accidisse. Filij enim Dei, idest, sacerdotes, accipiebant sibi filias hominum in uxores. Et tunc uidit Deus quòd iam corrupta erat omnis caro coram illo, & pœnituit fecisse hominem. Qui legit intelligat, & nolit cum Deo contendere: quoniam non est quisquam illo fortior.

Resolutio secundæ quæstionis.

SI quis ergo rogaret, quid agendum cum his qui spretis Canonibus miscuerunt se cum fœminis? Dico si sententiam ueritatis audire uelint, & seriò reuerti ad Deum, & cum Christi Ecclesia conciliari: Primùm debent confiteri se sacrilegium commisisse, nec illud excusari ignorantia. Non enim licebat eis ignorare quæ publicè ab Ecclesia tradebantur. Quòd si uelint uniuersalem dispensationem obtinere, ut possint manere licitè cum uxoribus, equidem ipse non darem. Non est hic sermo de Monachis, qui casus nullam habet dubitationem: quoniam castitas annexa est essentialiter monachatui, & quod semel per uotum Deo consecratum est, illud efficitur perpetuum, nec est humana potentia quæ ualeat ad tollendum uotum quod acceptauit Deus. De qua re latius in Annotationibus disserui.

De clericis ergo qui & ipsi iam solenni uoto se ca-

stitati astrinxerunt, uniuersaliter non dispensarem. Iam enim re vera non esset dispensatio, sed relaxatio & reuocatio legis præbens exemplum alijs delinquendi, ac similiter dispensationem extorquendi. B. Thomas non negauit in singularibus personis Papam posse dispensare: quamuis trepidans dixit videri posse, sed hoc ex magna causa. Hi verò quam, obsecro, magnam causam valeant prætendere, nisi transgressionem? Illud autem, quòd vnà & sacerdotij munus exercere valeant, et operam con iugalem, nemo certè vir bonus & Christianus & spiritum Christi habens concederet. At magnæ sunt vires carnis in multis, magna audacia, temeritas, impudētia.

Sed verbum Domini moltò est fortius, & manet in æternum.

An propter crimen adulterii alter coniunx ita liberetur à vinculo vt posit nouas nuptias contrahere.

IRCA Antiquam illam quæstionem, Vtrum ob crimen adulterij alter coniūx ita liberetur à vinculo vt possit nouas nuptias contrahere, plurimi constanter liberari negāt, arbitranturq; se habere manifestas pro hac parte Scripturas. Contra verò sunt qui dicant, nisi violentia Christi verbis afferatur, inde oppositum educi. Quantum autem ad me attinet, protestor hanc quæstionem non esse ita facilem vt nonnulli qui ad pauca respiciunt, existimant: quod euidenter in ipso disputationis progressu patebit. Primùm igitur quid de Scripturis re vera accipiatur, disceptabimus: quo in loco tractatorum opiniones adducentur. Tum quæ sint, aut fuerint circa hoc Canonum præcepta. Deniq; si quid fortè consultius esset prouidendum in casu tam miserando. Ferat me patienter, quæso, veritatis amator disputantem vsq; in finem. Suscipiam primùm partes eorum qui in viro, etiam quo ad vinculum, dicunt matrimonium ita dirimi, vt possit aliam ducere.

Propositum autoris.

Stat sententia Domini apud B. Matthæum his verbis: Quicumq; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Hæc vna oratio, nisi vim literæ afferamus, profectò duarum orationum vim habet. Vna est affirmatiua, continens huiusmodi regulam: Si quis vxorem suam absq; causa fornicationis dimiserit, & aliam duxerit, mœchatur. Altera est negatiua, quæ continet exceptionem à regula propter particulam illam NISI, & est: Si quis vxorem suam ob fornicationem dimiserit, & aliam duxerit, non mœchatur. Si igitur sic intelligitur hæc Domini sententia vt verba ipsa quàm manifestissimè videntur porrigere, iam est decisa quæstio. Restat solùm respondere obiectis. Sit ergo interim disputationis gratia, conclusio & positio nostra hæc: Licere viro propter adulterium vxoris dimittere illam, & aliam ducere. Argumententur ergo contrà, qui alteri opinioni adhærescunt.

Autoritas Christi pro parte affirmatiua.

Conclusio.

Adducunt primùm illud ex B. Marco, quod ait Dominus: Quicumq; dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, committit adulterium super eam. Deinde ex B. Luca, vbi ait: Omnis qui dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, mœchatur. Ecce ergo, inquiunt, Dominus absq; vlla exceptione apud hos duos Euangelistas, adulterium esse asserit si vir dimissa vxore duxerit aliam. Sed facilè ad hoc respondetur. Nam B. Marcus & Lucas quod erat regulare tradiderunt absq; præiudicio iam datæ exceptionis apud Matthæum. Non enim est nouum, aliud euangelium per aliud declarari: & in alio poni regulam, in alio tradi exceptionem. Ecce legitur apud eūdem B. Matthæum, Centurionem accessisse ad IESVM. B. Lucas autem hoc declarans, dixit quòd Centurio non ausus erat venire ad eum, sed miserat ad eos seniores Iudæorum: & sic per eos dicitur accessisse. Similiter & B. Marcus dicit Iacobum & Ioannem filios Zebedæi accessisse ad IESVM orantes &c. Matthæus verò illud declarans, accessisse matrem illorum exprimit, ut sic illi videantur accessisse per eam. Plurima sunt eiusmodi in euangelijs, vnde necesse est confiteri, alium Euangelistam per alium declarari atq; exponi. Quo fit vt in re proposita planè & absq; offensione currat, si dicamus apud Lucam & Marcum recitari regulam, apud Matthæum verò additam esse exceptionem: quod etiam apud Marcum, si subtiliter inspiciatur, declaratur. Ipse enim vt ostenderet se loqui extra casum adulterij, dicit quòd si quis dimiserit vxorem suam & aliam duxerit, mœchatur super eam, hocest, in illam, siue in eius iniuriam. Quòd si factum esset ex causa adulterij, non sanè diceretur in illam, idest, in eius iniuriam factum: quandoquidem prius ipsa mœcha fuisset, & amisisset ius suum super viri corpus. Nec videtur obstare B. Augustini annotatio disputantis atq; volentis per ea vniuersalia signa, QVICVNQVE, &, OMNIS, quibus & B. Marcus vtitur & Lucas, includi omnem causam, etiam fornicationis: quod re vera minimè cogit. Per illa enim signa vniuersalia, QVICVNQVE & OMNIS, omnis homo includitur: omnem autem causam includi non est necesse. Vnde & Dominus excipiens causam adulterij, vsus est illa voce, QVICVNQVE, dum ait: Dico vobis, Quicunq; dimiserit vxorem suam, nisi ex causa fornicationis &c. Quamobrem ipsemet B. Augustinus in secundo libro retractationum, non perfectè se rem explicasse ingenuè fatetur.

Responsio ad argumenta contra conclusionē

Aug. in lib. de adult. coniug.

Instant verò quidam addentes, non esse verisimile illos Euangelistas non tradidisse integram et absolutam hac de re doctrinam, sed ita vt oporteret ab alio Euangelista suppleri. Quid enim si B. Matthæi euangelium non peruenisset ad manus quorundam, sed illud tantùm B. Marci & Lucæ? Respondemus haberi multa alia præ

cepta Domini apud B. Matthæum quæ apud alios non habentur. Quid faciat ergo ille, ad cuius manus B. Matthæi euangelium non peruenit? Verè ineptum argumentum: perinde ac si quis iuris scientiam velit profiteri, et excusare inscitiam aut errorem, quia vnum aut alterum tantum Digestorum volumen habuerit, vt nō valeat quæ in altero habentur diuinare.

Sunt ergo qui coloratius in hunc modum argumentantur: Apud B. Matthæum & Marcum legimus accessisse Pharisæos ad Dominum tentantes illum, & rogantes, An liceret homini dimittere vxorem ex omni causa. Erat autem tentatio ad hunc finem, vt ex eius ore acciperent aliquid quod videretur contra legem Moseos, vt accusarent eum. Respondit ergo eis Dominus: Non legistis, Qui fecit ab initio, masculum & fœminam fecit eos, & dixit: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in vnam carnem, ita ut iam non sint duo, sed vna caro? Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Ecce (inquiunt) ratio inseparabilitatis coniugum; nexus à Deo conciliatus, & interdictum Dei simplex & absolutum, nimirum ne homo separet quod ipse Deus coniunxit: quæ ratio in omni casu valere debet. Antequàm verò huic obiectioni respondeam, oportet primùm diligenter eius loci intelligentiam venari. Pharisæi enim illi, quia fortè Dominus aliquem sermonem contra diuortia habuerat, cupientes eum suis interrogationibus eò perducere, vt aliquid contra Mosen proferret, rogauerunt eum, liceret'ne ex omni causa facere diuortium. Dominus autem volens ex ipsis Moseos scripturis & prophetica eius enarratione sapienter eorum argutias amputare, præmisit coniunctionem illam maris & fœminæ quam Dominus expressit illis verbis, Erunt duo in carnem vnam, factam esse à Domino, & opus Domini esse, contra quod non valet vlla hominis potestas: ut per hoc intelligerent quòd Moses qui amplam illam dedit repudij facultatem, cum esset homo non poterat diuini edicti seu interdicti vim ac robur tollere: quia non est potestas hominis contra ordinationem Dei. Vnde nec Papa id potest. Quoniam verò ex hoc, quòd Deus ita statuisse dicitur, & Moses rem oppositam decreuisset, satis videbatur innui fecisse Mosen quod facere nequaquàm poterat, ex quo manifestè videbatur argui maximæ temeritatis & impietatis: iccirco ne hoc Pharisæi ex verbis Domini acciperent, diligenter ipse Dominus cauit, mysteriumq; declarauit. Considerare enim oportet, Mosen non ita scripsisse, vt repudium ex se licitum esse inde possit accipi. Solūmodo volentibus vxorem repudiare, legitimam formam mandauit, vt voluntatem suam libello exprimerent, qui vocabatur libellus repudij, sicut habetur Deut. 24. Non ergo propterea de illicito fecit licitum, quia homo non poterat diuino se opponere interdicto. Sed quoniam Moses iubendo libellum repudij, tacitè videri poterat probare repudium, non prohibendo ac puniendo vt illicitum, sed permittendo, iccirco Dominus illis obiectantibus: Quid ergo Moses mandauit dare libellum repudij, & dimittere? in hunc modum sapienter respondit: Quoniam Moses ad duritiam cordis vestri permisit uobis dimittere vxores vestras. Ab initio autem non sic &c. Vide, quæso, quàm doctè respondet. Non enim mandauit Moses dimittere, sed permisit postquàm volebant: idq; ob cordis eorum duritiam. Non igitur fuit destructio legis, sed solum non exactio diuinæ legis propter crassitudinem mentis eorum, & duritiam cordis, & benignitatem legislatoris, qua fit quandoq; illud quibusdam licitum, quod non est ex se & absolutè honestum, ita vt facientes non puniantur. Quamobrem & lex Dei salua manebat cum illa permissione: & ipsa permissio facta ob eam rationem, vtpotè per Angelos ordinata, non erat pro illo tempore, consideratis personis, reprehendenda.

Ad solutionem ergo argumenti respondemus, verissimum esse, non posse ab homine separari quod à Deo coniunctum est: sed ipse qui coniunxit potest etiam separationem permittere. Quòd ergo se vir ab adultera separet, à Christi sententia habet, qui est legislator, non ab vlla hominis autoritate. Et cum ab ea separatus sit, quid (rogo) prohibet quominus aliam ducere possit?

Hæc pro defensione susceptæ positionis dicuntur. Quod vt etiam validius persuadeamus, Negari nō potest ab aduersarijs licitā esse dimissionē vxoris ex causa adulterij, per quam tamen dimissionem illud proculdubiò fit, ne sint duo in carnem vnam, & tollatur ex parte viri obligatio adhærendi vxori suæ, ita vt soluatur vinculum matrimonij saltem ex parte viri, & hoc autoritate Dei. Quid ergo mirum si eadem autoritate concedatur, aut potius expresè concessum substineatur, posse nouum iniri coniugium, cum adultera ius suum suo crimine perdiderit? Consideret acutus lector vim irrefragabilis argumenti. NOTA. Nec mihi respondeat quis, hoc prohiberi propter sacramentum & significationem. Hæc est quippe alia ratio, cui suo loco respondebimus. Interim satis est nobis summouisse argumentum formatum ex horum ui uerborum: Adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carnem unam. Patet enim ex causa adulterij sublatam esse illam obligationem hærendi uxori, cum ipsa carnem illam unam disciderit, & fecerit ad unam carnem non esse duos, sed plures: unde & meritò ius suum perdidit, et re uera significationem sacramenti destruxit.

Adijciunt autem contra hanc positionem testimonium Apostoli dicentis, Mulierem alligatam esse legi uiri, donec uir uiuit. Rom. 7. 1. Cor. 7. Ex quo loco hoc pacto argumentantur: Si donec uiuit uir alligata est: Ergo casus adulterij, uidelicet si uir adulterium commiserit, non liberat eam à uiro, seu à lege uiri. Igitur nec econtrario liberatur uir à iure mulieris, si illa fuerit adultera. Ad quod potest similiter responderi: quoniam ab Apostolo ponitur regula, nec præiudicat exceptioni iam positæ à Christo. Alioqui manifestè falsum redderetur quod dicitur, mulierem etiam in casu adulterij esse alligatam legi uiri, cum possit eum dimittere, & debitum carnis illi adultero denegare, secundum communem Doctorum sententiam.

Tametsi etiam dici posset, B. Paulum ad Rom. secundum legem antiquam esse loquutum, secundum quam mulieri non concedebatur repudiare uirum ex quauis causa. Ideò uera erat illa regula absolutè in muliere, quòd esset alligata uiro donec superstes esset uir. Vt autem sic intelligeremus, interposuit illam parenthesin (Scientibus legem loquor) quod de lege Moseos ipsum intellexisse non dubium est, cum obseruatum sit ubi mentionem simpliciter facit de lege, de illa Moseos eum loqui. Et licet ita sit, in epistola tamen ad Corinth. de Christi lege re uera loquitur, & idem dicit. Quamobrem tutior est prima solutio, nisi in eam sententiam ueniamus, quam B. Ambrosius non temerè explicauit, uolens esse disparem conditionem fœminæ ad conditionem uiri comparatam, ut uiro quidem liceat propter uxoris adulterium repudium dare, & aliam ducere: non sic autem econuerso mulieri per adulterium uiri. De qua re mox disseremus.

B. Ambrosius

Instant ergo aliqui, & uolunt hunc casum esse ab Apostolo solutum, his uerbis: His autem, inquit, qui matrimonio iuncti sunt præcipio non ego, sed Dominus, Mulierem à uiro non discedere. Quòd si discesserit, manere innuptam. Et uir uxorem non dimittat. Ego uerò quo pacto ex ijs uerbis contra positionem colligant, non uideo. Potius enim ad eam confirmandam seruire nobis uidentur. Tria enim præcepta Domini pronunciat Apostolus. Primum, Mulierem non discedere à uiro: Secundum, si discesserit, manere innuptam: Tertium, Virum ipsum non dimittere uxorem, ubi nullam facit adulterij exceptionem. De primo igitur quæro, cùm præcipit mulierē non discedere à uiro, intelligātne hoc absolutè, etiam ex causa fornicationis? Si id fatentur, contra seipsos concludunt, qui uolunt ex Domini sententia licere etiam mulieri propter causam adulterij dimittere uirum, seu discedere à uiro. Si autem uolunt primum hoc præceptum non habere locum in causa fornicationis, ut hæc causa tacitè propter uerbum Domini excipiatur, iam nihil aduersum positionem nostram concludunt. Nam hoc in tertio præcepto suppleri oportet, ubi B. Paulus ait: Vir uxorem non dimittat, uidelicet nisi fornicata fuerit. De secundo igitur præcepto, quo ait: Quòd si discesserit, manere innuptam, quærendum est. Neq; enim possunt aliter contra positionem argumentari, nisi amplificando dictum hoc ad omnem casum, etiam si ob fornicationem uiri facta esset discessio. At qua ratione conuincent ut illis istud concedamus, ut sic repentè casum mutent? Nam quod uetat mulierem dimittere uirū, intelligunt extra causam adulterij. Et similiter quod addit: Et uir uxorem non dimittat, extra casum hunc uolunt esse intelligendum. Quod igitur ait: Si dimiserit, manere innuptam, cur non similiter intelligunt extra causam adulterij? Fortè dicent, Cogimur hic necessariò: quoniam non ob aliam causam licitè potest mulier à uiro discedere. Imò uerò sunt & aliæ causæ recessionis iustæ, ut si cum eo habitare nō queat absq; uitæ periculo, aut absq; contumelia Creatoris: in quibus casibus non licet alteri nubere. Præterea quid prohibet admoneri etiam iniustè recedentem à uiro, ut postquàm in uno offendit quod non admodum graue est, uidelicet recedere à uiro, saltem caueat ne alteri nubat, cum hoc longè esset grauius? Porrò non esse nouum, ut facienti quod non licet prohibeatur id quod minus licet et scelus esset, probatur exemplo Alexandri III. ut habetur in cap. 1. de Coniugio leprosorum, ubi Pontifex, postquàm præcepit non separari coniugem à leproso coniuge, adiecit similiter: Quòd si hoc obtineri non possit, saltem ad alia uota nullus transeat &c. Videsne præcipi rem non licitè facienti, ne quod est scelestius faciat? Et hæc diceremus si Canonum, & communem Doctorum sententiam sequuti fateremur parem esse mulieris & uiri conditionem in hac materia coniugali.

Verùm sunt aliqui inter quos B. Ambrosius & qui illum secuti sunt, ut est Caietanus, qui dixerunt, mulieri quidem iuxta Scripturas non licere discedere & alij nubere, etiam ex causa fornicationis: uiro autem contrà licere utrunq;. Hoc de uiro accipiunt ex B. Matthæo: Illud de muliere ex euangelio B. Marci & ex B. Paulo. Etenim non fuisse olim æquam mulieris & uiri conditionem satis patet ex antiquis legibus. Viro enim permittebatur dare libellum repudij, non mulieri. Item si maritus cum soluta fornicetur, non punitur ut adulter, sed solùm si alienæ uxori se commiscuerit: contra uerò, cum quouis mulier præter uirum proprium rem habeat, criminosa est. Præterea duas habere uxores licitum fuit aliquando: mulieri autem uiros duos nunquàm. Nemo item dubitat, mulieris adulterium grauioris esse ponderis crimen quàm uiri. Facit hoc prolis incertitudo, quæ non oritur ex maris alieno concubitu, sed fœminæ. Vnde maximè aduersatur illi bono matrimonij quod est proles. Quo fit ut simpliciter magis peccet mulier adultera, quàm uir adulter, ut rectè docet B. Thomas. Nec ita licet mulieri de adulterio accusare maritum, iuxta ciuiles leges cap. de adulterio & stupro, sicut econuersò licet uiro accusare uxorem. Quòd autem magis obnoxia sit mulier uiro quàm econuersò, signum habes in Decalogo, ubi de uiro solo legitur: Non concupisces uxorem proximi tui & non dicitur econuersò mulieri: Non concupisces alterius maritum. Id uerò quamobrem, nisi quia iam ex se poterat esse manifestum? imò ex eo educi, quòd si illud prohibitum sit uiro, multò magis mulieri, cui specialiter ab initio dictum fuit: Et ad uirum appetitus siue desiderium tuum. Quocirca non erat adeò improbabilis opinio D. Ambrosij, qui putauit licere marito in re proposita quod uxori non liceat. Fatetur & B. Thomas, quantum ad separationem thori attinet, iustiorem causam habere uirum contra mulierem adulteram, quàm habeat mulier contra uirum adulterum.

At non desunt qui negent B. Ambrosium unquàm illud scripsisse, quin potius ab hæreticis adiectum fuisse in eius commentarijs, cum alibi diuersum doceat. Dicunt hoc quidem, sed neutrum probant. Quare Caietanus eo in loco B. Ambrosium sequitur. Nec enim fuit unquàm hæc opinio pro hæresi damnata, quod sciam, ut

possit

possit credi ab hæreticis fuisse supposita in illius S. Doctoris commentarijs, quo testimonio se defenderent. Hactenus igitur in nullis Scripturis probatum habemus, virum ex causa fornicationis non posse aliam ducere absq; crimine mœchiæ.

Sunt igitur qui adhuc contra positam conclusionem ratione argumentantur: quoniam si conceditur ut uir possit aliam ducere, sacramenti significatio violatur. Significat enim coniugium illam coniunctionem quæ est inter CHRISTVM & Ecclesiam. Sicut ergo coniunctio hæc quæ significatur insolubilis est, ita illa quæ significat insolubilis esse debet. Quo in loco dari mihi velim lectorem non penitus crassi ingenij, patientem tamen et attentum, vt cognoscat quæ sit huius rationis efficacia. Primò enim, quomodo dicunt indissolubile matrimonium, cum morte soluatur, id quod non est in coniunctione CHRISTI et Ecclesiæ? Respondebunt, hoc quidem esse per accidens, sed per se ex natura sacramenti esse vt dissolutionem non ferat. Idem ego versa vice respondebo, quòd sicut morte accidente soluitur matrimonium per accidens, ita etiam per adulterium solui per accidens, at solui tamen.

Adhæc, Si significationem uis esse inuiolabilem, certè CHRISTVS nullo modo separatur ab Ecclesia, neq; secundum thorum, neq; secundum uinculum. Tu uerò concedis separationem propter adulterium saltem seundcum thorum: quanq; re uera hæc separatio thori est etiam dissolutio uinculi, saltem ex parte. Etenim coniunx propter adulterium alterius coniugis liberatur à vinculo quo eidem antea tenebatur, ita vt non habeat ulterius potestatem corporis illius.

Adhæc, Nonne etiam per mortem alterius coniugis violatur illa significatio in eo qui est superstes, dum alij coniungitur? Certè negari non potest. Quid est igitur quod tantopere in hac significatione innitimur, quæ tam facilè perimitur?

Adhæc, Si hæc significatio tantas uires habet ut faciat insolubile hoc uinculum, quid dicemus in coniugibus ante carnalem copulam, quando alteri licet se causa religionis separare? Potest insuper (ut pleriq; Doctores dicunt) separari coniugium per dispensationem Papæ. Vbi igitur hæc significatio? Nunc audi, quæso, commentum. Aiunt coniugium ante copulam non significare coniunctionem CHRISTI cum Ecclesia, sed CHRISTI cum anima. Si ergo ponitur casus, quòd ante copulam mulier committat adulterium, tunc uir poterit licitè illam dimittere & aliam ducere, quia significatio non obstat: quod tamen nescio an illi concedant.

Prætereà, hæc significationis ratio (cum bona pace omnium dictum uelim) videtur inefficax et friuola. Etenim si ad rei naturam conuertimus oculum, non quia significat ideò insolubile est matrimonium, sed quia sic Domino per verbum suum statuente, sui natura est insolubile, ideò significat illud quod simili quodam modo decretam à Deo indissolubilitatem habet, nec ullum uidetur inconueniens si illa significatio destruatur. Non enim propterea ipsum quod significabatur destruitur. Est autem merita pœna destruenti illam significationem statuta. Hoc autem non facit coniux innocens, qui re vera iam destructam illam significationem reperit, inueniens vxorem suam scortum factum, aut talem de qua nulla sit correctionis spes (sicut nonnunq; accidit) vt nefarium sit vlterius cū illa copulari. Neq; mirū uideri debet significationes sacramentorū uiolari quando ipsū uiolatur sacramentum. Id euidenter apparet in Baptismo, in quo significatur CHRISTI mors, vt qui baptizatur, mori censeatur cum CHRISTO quantum ad peccatum. Christus enim factus est peccatum pro nobis, ut ipso mortuo, cum illo moriatur baptizati peccatum in Baptismo. Et quia CHRISTVS à mortuis resurrexit ad uitam nouam non vlterius moriturus, significatur etiam in Baptismo hæc obligatio, ne ipse ulterius moriatur, et à vita gratiæ decidat. Hæc autem significatio proculdubiò uiolatur si quis accedat ad Baptismum fictè: quia non moritur peccato quemadmodum Baptismus ipse significat. Et similiter si non ficte accedat, post Baptismum autem iterum cadat, uiolatur significatio illa sacramenti. Si quis dixerit: Fatemur & nos hanc significationem uiolari posse: attamen dicimus non esse fas cuiq; uiolare illam, et ideò non licere uiro alteri copulari, ne significationem illam uiolet. Verùm hoc fortè dici posset si uir ipse non inuenisset iam significationem illam à coniuge uiolatam, quæ cum altero uiro concubuit, vt sic liceat ipsi suo uiro uti suo iure. Sicut enim anima quæ uiolauerit Baptismum peccando mortaliter, hærensq; adultero Diabolo, ita liberat Dominum IESVM à uinculo spiritualis coniugij vt possit eam relinquere, & meritis pœnis plectere, & eius loco accipere aliam si placuerit (Non enim ulterius illi obligatus est) ita uidetur non prohiberi quin uir suam coniugem matrimonium uiolantem dimittere ualeat, & alicui adhærere, cum iam per uxorem uiolata sit significatio. Vnde uir ipse quod iam semel uiolatum inuenit, non rectè dicitur uiolare. Cur enim Synagogam illam repudiauit Dominus et conuersus est ad Gentes, nisi quia ab ea prius est derelictus?

Adhæc, Si viro non liceret alteri nubere ne significatio sacramenti violetur, nec licebit ei dimittere adulteram, & segregare seipsum perpetuò à thoro: quia & in eiusmodi seiunctione uiolatur uinculum coniugale, quod est unam carnem esse, & hærere coniugi suæ: & ideò uiolatur significatio, quia CHRISTVS nunq; ab Ecclesia sua segregatur. Quocirca nescio quonam pacto defendi possit, non solui uinculum per adulterium, sed solummodo thorum: quasi uinculum in hoc tantùm consistat, vt alter scilicet non possit alteri iungi: et non in hoc, videlicet ita coniuges esse carnem unam, vt in ea quilibet eorum ius inuicem habeat: quod in hoc casu non est. Adultera enim perdidit suum ius, vt omnes fatentur, si maritus eam dimittat.

Deniq; iam in alia quæstione probatum est, matrimonij indissolubilitatem non proficisci à ratione significationis, sed à natura rei & à verbo Domini, et ab ipso facto,

idest, ab ipsa carnali copula. Nam ipse Dominus Deus qui fidelium matrimonijs assistit, indissolubili uinculo coiungit eos dicens: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, et erunt duo in carnem unam. Quæ uerba Dei omninò per adulterium violantur: quoniam iam non sunt duo ad eandem carnem, sed plures. Si ergo potuit à muliere adultera uiolari uerbum Domini illicitè alij se copulando, ac iniquè exhibendo alij carnem uiro suo uero debitam: cur non hoc idem possit alter licitè facere semel uiolata significatione, equidem non uideo.

Aiunt quidam, Si hæc licentia concederetur, magna daretur delinquendi occasio. Nam qui malè simul conuenirent, ad soluendam societatem hac permissione abuterentur, et aut ex composito, aut per calumniam fingerent adulteria, ipsimetq; suis uxoribus lenones essent, & ita passim soluerentur matrimonia & uiolaretur sacramentum. Sed ad hoc potest responderi, per prauitatem hominum sancta lege abutentium, æquum non esse legem alioqui rectam aboleri. Si enim Dominus illum casum uerè excepit, ut licitè tunc dissolui matrimonij uinculum posset, non debet hoc ius à quoquam auferri prætextu scandalorum. Nam et ipsa clandestina matrimonia (iuxta communem omnium doctrinam) vera sunt & rata: & tamen multa inde mala & scandala oriuntur, & doli, & fraudes, & multis modis uitiosa coniugia. Præterea, nonne datur licentia uiro segregare se à thoro adulteræ? Cur hic, quæso, non animaduertunt turpissima scădala quæ sequuntur si probibetur aliam ducere? Nonne aut ad scorta accedet is qui continere non poterit, aut adulteria commitet, aut stupra, aut sacrilegia cum sponsis CHRISTI, aut concubinas sibi domi parabit? An non satius esset libertatem habere legitimam copulam contrahendi?

HActenus ergo, si nihil aliud moueret, conclusio & positio quam ex uerbis Domini apud Matthæum fiximus, stare uidetur, nempe, Licere uiro ex causa sola fornicationis uxorem suam dimittere, et aliam ducere. Nunc experiamur quomodo qui oppositam sententiam tenent, locis & argumentis pro illa adductis respondeant, & præsertim uerbis illis Domini apud Matthæum.

Quibus modis à plerisq; ad exceptionē Domini responde atur.

Dicunt ergo in primis quidam, uerba illa Domini: Quicumq; uxorem suam dimiserit, excepta causa fornicationis, hanc pati expositionem; ut causa fornicationis excipiatur à Domino, tanq; ab eo qui noluerit quicq; ibi de causa ista statuere, perinde ac si apertè dixisset: Ego dico uobis, non licere uiro uxorem dimittere & aliam ducere, excipio tamen causam fornicationis, de qua nunc nolo quicquàm declarare, declarabo autem postea: id quod aiunt fecisse apud Marcum et Lucam, ubi sine ulla exceptione prohibet dimissionem uxoris. Arguta hæc profectò consideratio, quam isti ab acutissimo doctore B. Augustino qui eă primus excogitauit, accepisse uidentur. Verùm si uerba diligenter expendantur, proprietas ipsa orationis hanc intelligentiam excludit. Primò .n. si rectè sermo consideretur, non excipitur ibi causa fornicationis à materia super quam cadebat responsio, tanq; si dixisset legislator: Nolo loqui de causa fornicationis. Nam à pharisæis rogatus fuit, An liceret quauis de causa dimittere. Ergo ut totam causam redderet explicatam, regulam generalem tradidit, et ab ea regula casum istum fornicationis excepit. Non enim erat talis magister qui nesciret de omni casu respondere: nec is legislator qui uellet imperfectam legem tradere. Ad hæc, eadem historia recitatur ab ijs tribus Euangelistis, non quasi aliquid pluries dictum à Domino, ut possimus dicere prius Dominum uno modo, posteà autem alio modo loquutum. Non ita se ueritas habet: sed cum eundem congressum recitent, alius exprimit quod alij tacent. Adde quòd hic modus dicendi habet aliam quæstionem. Si enim Dominus noluit loqui nec statuere apud B. Matthæū de casu fornicationis: pari ratione id noluit apud Marcum et Lucam, cum eius casus nulla sit mentio. Maneret igitur casus iste indecisus ex lege euangelica: quod est contra communem existimationem.

Primus respondendi modus.

Secundus modus respōdend.

Respondent ergo quidam alio modo dicentes Dominum cauisse sibi à pharisæis, ne à principio uideri posset nimio rigorosior, & ideò excepisse causam fornicationis, dans licentiam mittendi libellum repudij ad eorum duritiam. At quando seorsum liberius loquutus est apud Marcum, nullam exceptionem fecit de fornicatione. Sed hoc commentum reprobatur ex eo quòd apud Lucam manifestè narratur Dominum allocutum fuisse Iudæos & pharisæos, & nihilominus illud dictum inuenitur apud Marcum. Imò quod B. Marcus narrat seorsum dictum fuisse discipulis, satis clarè innuit prius dictum fuisse Iudæis. Porrò quod quidam econuersò dicunt, ea uerba Domini apud Matthæum: Dico autem uobis, Quicunq; dimiserit &c, dicta fuisse discipulis, & non pharisæis; ineptum est & uiolat literam, & est contra testimonium Beatissimi uiri Marcialis Episcopi Burdegallensis discipuli Domini in epistola ad Tolosanos in hæc uerba: Dominus & magister meus Hebræis sciscitantibus hæc quoq; subintulit: Ego autem dico uobis, Quicunq; dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, mœchatur: & qui dimissam ab alio duxerit, mœchatur. Hæc sunt uerba quæ apud B. Matthæum recitantur, quæ dicta fuisse Hebræis sciscitantibus testatur. Non me tamen latet illam Domini sententiam apud Matthæum cap. 5: Ego autem dico uobis, quia omnis qui dimiserit uxorem suam facit eam mœchari, & qui dimiserit adulterat, discipulis suis dictam fuisse.

B. Marcialis.

Tertius modus respondendi.

Est igitur tertia consideratio dicentium, quòd etsi excipiatur his uerbis à regula casus fornicationis, non tamen probatur affirmatiua nisi argumento quod Iurisconsulti uocant à contrario sensu, quod ualere negant ubi manifestè aliquod absurdum concluderetur, sicut in casu proposito. Adducunt ad hoc & exemplum ex B. Iacobo. Ex illo enim quòd ait: Scienti bonum facere & non facienti, peccatum est illi, non sequitur: ergo nescienti bonum facere, non est illi peccatum si non faciat. Crassa enim & inuincibilis ignorantia non excusat.

Verùm & ad hoc respondentes, primùm dicimus, quòd ex hac B. Iacobi sententia ualidum eruitur à contrario sensu argumentum, ita ut fateamur, nescienti bonum facere non esse peccatum si non faciat illud. Is enim qui obligatus est scire, quasi sciens habetur. Quare hoc exemplum illis non seruit. Verùm demus non elici argumentum à contrario sensu ex uerbis illis, & uniuersaliter argumentum hoc à contrario sensu non cogere, nec ualere quùm aliquid absurdum elicitur: attamen ubicunq; lex absolutè aliquam regulam tradit, & per modum exceptionis aliquid excepit, semper oppositum regulæ in exceptione colligitur. Verbi gratia, dicat lex: Non facienti bonum & scienti, peccatum est illi. Concedam non necessariò hinc sequi, Ergo nescienti non est peccatum. At si hoc pacto lex dicat: Non facienti bonum, nisi ignoret, peccatum est illi, manifestè includit, si ignorans non faciat bonum, non esse ei peccatum. Modus enim hic loquendi per particulam exceptiuam, habet manifestam significationem regulæ oppositam: nec in huiusmodi potest ulla inueniri instantia.

Quartus respõdendi modus. Est igitur & quartus dicendi modus ex B. Augustino, qui licet re uera circa hunc locum anxius, superiorum commentorum quæ recitauimus autor extiterit, minimè tamen in illis conquiescens, aliud adinuenit aut certè uerum, aut ualdè ueritati propinquum, quem quidem modum nunc attingo tantum, ut postremum locum ad sui explicationem obtineat. Interim aliorum commenta recensere pergam.

B. Thomas. Quintus respõdendi modus. B. Thomas hæc uerba Domini apud Matthæum diuidit in duas partes, ut sit prior iste sensus: Ne quis dimittat uxorem suam, excepta causa fornicationis. Deinde subdatur uniuersaliter: Quicunq; dimiserit, et aliam duxerit, mœchatur: ut exceptio fornicationis aptetur ad prius dictum, non ad hoc postremum. Sed contra hanc expositionem primùm facit uis ipsa orationis, quæ est una habens unum tantùm subiectum & unum prædicatum. De homine enim loquitur cui duo contingunt, scilicet dimittere uxorem, & aliam ducere. Et de hoc dicitur quòd mœchatur, & excipitur causa fornicationis. De una igitur duas facere orationes, palàm uim literæ affert. Ad hæc, Si demus etiam hanc diuisionem, magni nihilominus restant scrupuli. Manifestè enim hæc oratio habet unum solummodo prædicatum, uidelicet, MOECHATVR; quod debet utriq; orationi seruire si diuidatur oratio. Et sic erit sensus, quòd qui dimiserit uxorem suam, siue aliam duxerit siue non duxerit, mœchatur: quod certè est falsum. Nam dimittere uxorem, etiam præter casum fornicationis, non est uerè mœchari, nisi alteri coniungatur. Quare hoc uerbum et prædicatum, mœchatur, non seruiret utriq; orationi, propriè accepto uocabulo. Quòd si dixeris, Ideò mœchatur qui dimittit uxorem, quia se se conijcit in periculum mœchiæ: hoc etiam faceret si ex causa fornicationis dimitteret, & non liceret ei aliam ducere. Et tamen potest dimittere, imò tenetur dimittere adulteram, præsertim si fuerit incorrigibilis, dicente Scriptura: Qui tenet adulteram stultus est, impius est: imò etiam reus adulterij putandus.

Nicolaus de Lira. Quia igitur hæc expositio per ea quæ suprà diximus retundebatur, uenit Nicolaus de Lira, qui uidens superioris opinionis defectum, diuidit quidem orationem in duas, sed suppleuit in priore uerbum PECCAT, ac si dixisset Dominus: Qui dimittit uxorem excepta causa fornicationis, peccat: si autem aliam duxerit, mœchatur etsi sit causa fornicationis. At si liceat ita scindere unum contextum sermonis Domini, et supplere quod uelis, nihil est tam absurdum quod defendi non possit. Datur autem & aduersarijs maxima ansa nos deridendi, cum lingua ualeant, & sint quàmmaximè derisores.

Durandus & Petrus de Palude. Venit ergo Durandus, quem sequutus est Petrus de Palude. Hi dixerunt Dominum uerè excepisse causam adulterij, cum loqueretur Hebræis: quoniam hic casus erat in lege definitus. Adultera enim rea mortis erat: unde non secus cum illa agendum quàm si ipsa esset mortua, ex quo soluitur uinculum matrimonij. Potuit quibusdã ad pauca respicientibus placere hæc opinio, sed re uera multis rationibus retunditur. Prima est, quoniam Dominus non tradebat legem Hebræis, sed uniuerso mundo. Quare non debuit præsupponere quod erat legis Mosaycæ, præsertim cum mox esset abolenda. Adhæc, tradens Dominus legem euangelicam mancus fuisset in lege sua, tum quia non prouidißet circa hoc alijs populis, tum quòd nec etiam plenè prouidisset illi populo. Etenim licet mulier propter adulterium lapidibus obruenda esset, non tamen econuersò uir adulter, modò non abuteretur cõiuge alterius: ac proptereà lex non fuißet perfecta hac parte. Ad hæc, Si casus fornicationis hac una excipiebatur ratione, quia scilicet mulieri immineret sententia mortis, profectò plurimi casus excipiendi fuissent, nimirum omnes quibus similiter pœnam mortis incurreret mulier: ut si fuisset uenefica, aut malefica, aut tandem aliud capitale flagitium commisißet, unde esset illi pœna mortis infligenda. Ad hæc, Si hoc Domini præceptum præsupponebat stantem legem, uidelicet de adultera lapidanda, etiam præsupponi debebat licitum diuortium. Aliàs cur unam partem legis uult stare, et alij derogare? Ad hæc, Quid si adulterium fuisset occultum, quod solus uir noßet? Non enim tenebatur eam uir accusare, nisi potens probare. Poßet ergo uir in hoc casu, quando mulier non esset rea mortis in iudicio, eam dimittere, & aliam ducere. Non enim dixit Dominus: Si adulterium sit manifestum, aut tale quod posset legitimè probari. Deniq; Si hæc lex Domini ad solos Hebræos pertinuisset, friuola fuisset hæc exceptio, Nisi ex causa fornicationis, propter respectum debitæ et imminentis mortis. Quis enim dubitasset mulierem ex causa adulterij occisam, non fore impedimento uiro qui alteram uellet ducere? Potuisset ergo absq; ista exceptione fornicationis longè doctius ac securius dicere, Nulla ex causa licere uxorem dimittere, & aliam ducere, nec quidem ex causa fornicationis. Nam secundum istam considerationem non causa fornicationis daret hanc licentiam uiro, sed causa mortis. Antequàm enim moreretur mulier, non

liceret: post mortem autem liceret. Quòd autem mors ueniret propter fornicationem, per accidens erat: quod non considerant sapientes.

Multis igitur rationibus hic dicendi modus expugnatur. Quare satis apparet, cum sint tot interpretationes uerborum Domini ad resoluendam quæstionem hanc, & nulla quietem afferat, nisi uelimus contentionibus non ueritati studere, difficile ualde esse cum communi opinione uerba Domini conciliare. Audiui ego disputationem hac de re longam; & ibi quot capita; tot fuere sententiæ. Nec enim ulla omnibus satisfaciebat, quælibet autem paucis.

B. Augustinus Est igitur alius dicendi modus, quem postremo loco seruaui, et hic est tandem B. Augustini, q totum illud concedit quod ait Dominus, et ex dicto illo rectè consequitur, q̃ q dimittit uxorẽ suam, & aliã ducit, mœchatur, excepta causa fornicationis: qa in causa fornicationis non ita mœchatur: et cõparando hominem qui ex causa fornicationis suam dimittit & aliam ducit, illi homini qui absq; causa fornicationis dimittit & aliam ducit, ille præ isto dicitur non mœchari. Recipendus est ergo sensus contrarius, quem facit exceptio illa, Ex causa fornicationis: ut talis non mœchetur comparatione illius qui absq; hac causa dimittit, & aliam ducit. Sicut enim id quod bonum est, comparatione melioris boni deterius dicitur & malum: ita quod malum est, comparatione alterius mali quod peius est aut pessimum, quasi non malum habetur, & ut bonum accipitur. Sic ergo Dominus etiam quæ uerè erat mœchia, negauit esse mœchiam scilicet comparatione illius maximæ ac perfectæ mœchiæ. Acuta profectò responsio hæc, quanquàm nec absq; scrupulis procedat. Dicet quippe aliquis, non esse uerisimile Dominum sic fuisse loquutum ut daret occasionem alium accipiendi sensum. Negat enim per illam exceptionem mœchiam absolutè absq; respectu comparationis: quoniam ex uerbis Domini non uidetur accipi determinatus aliquis gradus mœchiæ, ut simpliciter dicatur non mœchari qui ex causa fornicationis aliam duxerit.

CVM ergo ad uerba Domini hactenus non sit ulla expositio quæ afferat quietem, si uolumus sustinere esse illicitam cum altera copulam etiam ex causa fornicationis, uidetur satis iustificari Caietanus, qui putauit ex hac Domini lege (ut litera planè sonat) licere Christiano dimittere uxorem suam ex causa fornicationis, & aliam ducere: quod & alijs rationibus uidetur posse persuaderi.

Est in primis magna illa ratio quam ipse Caietanus affert, & alij ante illum cogitauerunt, & potest cuiq; parum cogitanti facile occurrere, uidelicet: Omnis responsio sapientis debet aptari atq; interpretari ad mentem & sensum interrogantis: aliàs non esset respondere, sed uerba dare. Quando igitur Dominus rogatus à Pharisæis, an liceret uxorem dimittere, rogatus est de dimissione perpetua ac perfecta cum licentia ducendi aliam. Hæc est uera dimissio & diuortium plenum, quùm solutum est uinculum: & de tali dimissione erat tractatio in lege, ac propterea interrogatio. Alioqui (eodem Caietano teste) separatio thori non est dimissio uxoris simpliciter, sed secundum quid. Respondens ergo Dominus ad eorum interrogationem, & in causa fornicationis concedens dimissionem, haud dubium quin ipse de uera dimissione, quæ simpliciter est dimissio, & de qua interrogantes sentiebant, intellexisse credendus sit.

Est & alia ratio, quæ me multùm mouet. Quæro enim, quamobrem uir stante matrimonio non potest aliam ducere, nisi quia tenetur illi quam habet, quia corpus suum iam non est suum, sed uxoris ad eum usum, & similiter corpus uxoris non est uxoris, sed uiri. At iam constat, et id fatentur omnes, licere uiro uxorem propter ipsius adulterium dimittere, ut amplius illi non obligetur, ita ut corpus uiri non sit amplius illius. Cur igitur dicitur non esse solutio uinculi, & impediri ne aliam ducere possit?

Est & tertia ratio, & hæc meo quidem iudicio ualidissima, qua potest acutus lector agnoscere quàm sapienter excepta sit causa fornicationis ad hanc licentiam, & perfringendum omninò uinculum matrimonij: Etenim ipsa sola fornicatio est quæ directè aduersatur tribus illis matrimonij bonis. Primò enim est aduersus fidem mutuò præstitam, quod est primum matrimonij bonum. Et ratio ipsa naturalis uult, tunc non fieri iniuriam frangenti fidem, si data mutuò illi fides non seruetur: quia prior perfidia soluit obligationem, ut Iurisconsulti uolunt. Secundò est contra bonum prolis. Homo enim natura fructum ex se desiderat. At fornicatione incertus fit: quod est multis ex causis molestissimum. Quis enim ferat alere prolem nedum non suam, sed suppositam & adulterinam, & hæreditatem ei suam fortasse multis sudoribus quæsitam relinquere? Tertiò fornicatio est ediametro pugnans cum sacramento, quod est tertium matrimonij bonum.

Est & quarta ratio, quæ re uera plurimùm urget, quòd uidelicet ex alieno flagitio maritus deterrimam hanc conditionem incurrat, ut nec ei liceat cum sua manere, nec aliam possit ducere, ut iam non sit ei matrimonium in remedium, sed in decipulam & scandalum. Nam eo uti legitimè non potest si adultera sit incorrigibilis, inire autem nouum prohibetur. Quid ergo si ille sit iuuenis libidine feruens & accensus, assuetudine iam factus incontinentior, ineptus ad uota monastica? Verè mirandum est nullam esse relictam uiam ad effugiendum peccatum nolenti peccare, & hoc propter alienum scelus. B. Paulus tantus castitatis amator, uiduas tamen adolescentiores non uult manere uiduas, sed nubere, & filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia: idq; quoniam experientia compertum erat nonnullas retrò cõuersas fuisse post Satanam. Si hoc B. Paulus magna ratione fœminis uiduis consuluit, quantò maiore uiris uiduis concedendum est? Satis enim uiduus dicitur, cui matrimonij usus eripitur. Scio quid ad hanc rationem à quibusdam soleat opponi, nempe aliquem in multis casibus iure suo absq; sua

culpa priuari, vt si alter coniugum incidatur. Sed hic rarus est casus, & ea quæ rarò accidunt, à legislatoribus contemnuntur. Quòd si multi casus dantur qui possunt uel ex morbis euenire, vel ex aliquibus accidentibus, ex quibus matrimonij usus aut ad tempus, aut perpetuò impeditur: certè diuersi sunt, & plurimum differunt à casu fornicationis, quam nō ab re excipit Dominus, quia ex alieno peccato est, & directò tria bona matrimonij uiolat.

ERgo ex iam disputatis iuxta Scripturarum tenorem & rationum momenta, uideri potest partem affirmatiuam, uidelicet posse ex causa fornicationis à uiro uxorem dimitti ita ut & aliam ducere possit, multò probabiliorem esse quàm illi oppositam. Nunc quid secundum Canones sentiendum sit, oportet considerare. Haud enim dubium nonnullos Canones partem negatiuam probare, uidelicet non licere uiro etiam ex causa fornicationis aliam ducere. Et qui tales Canones condidere non solùm hoc prohibuerunt quasi nouo statuto (quemadmodum facere solent quùm aliquos gradus cognationis designant, prohibentes inter eas personas ita coiunctas matrimonium) sed illud statuerunt quasi ex sententia Domini prohibitum: quæ Canonum autoritas re uera magni est ponderis. Caietanus tamen hanc Canonum autoritatem uitans, ait quòd huiusmodi Pontificum sententiæ non sunt diffinitiuæ fidei, cum sæpenumerò sibijpsis inuicem aduersentur, quod ipsimet Pontifices confitentur, ut licet uidere in cap. Quanto, de diuort. & in cap. Licet, de sponsa duorum, & cap. I. de Cognatione spirituali, & cap. Non debet, de Cons. & affin. Quibus locis manifestè apparet, antiquiores Canones à posterioribus corrigi, et in contrarium mutari: quod fieri non posset si essent fidei decisiones, & in omnibus ipsorum statutis ab errore præseruarentur. Quamobrem clarè apparet quosdam nimios esse, dum Canones pontificios æquant Scripturis: quod tunc tantùm recipimus, quùm ipsi quæstiones fidei quæ controuersæ sunt, legitimè cognoscunt atq; decidunt, & ab omnibus teneri mandant sicut ab eis definitum est. Hoc enim casu ab errore per Spiritum CHRISTI præseruantur, non autem quùm obiter aliquid proferunt, suos Canones statuentes, & arbitrantes eos de Scripturis educi: qua in re falli possunt, et sæpenumerò falsi sunt, vt in exemplis citatis patet abundè. Quin in re proposita, nonne diuersi sunt Canones Pontificum? Certè (ut habetur in Decretis 32. 9.) Zacharias Papa mulieri, ob causam incestus à marito admissi, si illa se continere non potest, indulget ut nubat. Idem conceditur per Concilium Triburiense. Est & Gregorij Papæ sententia scribentis Bonifacio Episcopo, qua conceditur uiro, propter infirmitatem vxoris debitum matrimonij viro reddere non ualentis, licentia ducendi aliam. Scio à quibusdam negari hunc Gregorium fuisse illum sanctum huius nominis Primum. Quid tum? Papam enim fuisse nemo negat. Nec item ignoro glossas ad eos Canones adhiberi solitas: sed & istud quoq; scio, huiusmodi glossis textus non seruari, sed destrui, de quibus non oportet nos

Quid de hac re secundum Canones sentiendum sit.

esse solicitos. Nec enim potest negari, apud ueteres quæstionem hanc non fuisse certa definitione decisam: quoniã sic tractatores de ea loquuti sunt ac si uel dubia esset, aut eius ueritas non satis explorata. Hoc autem primùm patet ex B. Ambrosij doctrina, qui distinxit inter uirum & mulierem, uolens illicitum quidem esse uxori à uiro discedere: quòd si discedat, manere innuptam. Virum autem & dimittere, et causa fornicationis aliam ducere non prohiberi: quòd tamen communiter non conceditur. Eo igitur tempore nōn erat hoc in Ecclesia clarum. Non enim B. Ambrosius contra sensum Ecclesiæ manifestum scripsisset. Testatur etiam Origenes suo tempore Episcopos indulsisse maritis propter causam fornicationis inire noua coniugia.

B. Ambrosius

B. Hieronymus de uiro quidem quid sentiebat satis obscurè loquutus est: de ipsa muliere iuxta Apostoli dictum clarè contestatur, oportere illam donec uir uiuit manere innuptam. Fabiolam autem quæ in eam confidentiam uenerat ut dimitteret scelestum & omninò perditissimum maritum, & alteri nuberet, his uerbis excusat: Dimisit ergo, ut aiunt, uitiosum. Dimisit & illius criminis noxium. Dimisit (penè dixi) quod clamante uicinia, uxor sola non prodidit. Sin autem arguitur, quare repudiato marito non innupta permanserit, facilè culpam fatebor, dum tamen referam necessitatem. Melius est, inquit Apostolus, nubere quàm uri. Adulescentula erat, uiduitatem suam seruare non potuit. Videbat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & se uictam & captiuam ad coitum trahi. Melius arbitrata est apertè confiteri imbecillitatem suam, et umbram quandam miserabilis subire coniugij, quàm sub gloria uniuiræ opera exercere meretricum. Idem Apostolus vult viduas adulescentulas nubere, filios procreare, nullam dare occasionem aduersario maledicti gratia. Et protinus cur hoc uelit, exponit. Iam enim quædam abierunt retrò post Satanam. Igitur & Fabiola, quia persuaserat sibi & putabat à se uirum iure dimissum, nec euangelij uigorem nouerat, in quo nubendi uniuersa causatio uiuentibus uiris fœminis amputatur, dum multa Diaboli uitat uulnera, unum incauta uulnus accepit. Hæc ille de muliere, quæ digna sunt consideratione. Primùm necessitatem humanæ conditionis proponit, tum ignorantiam fœminæ: quia uigorem seu rigorem euangelij ignorabat. At profectò non ignorasset fœmina nobilis & Christiana si res tunc fuisset in Ecclesia manifesta, præsertim cum non clàm, sed apertè nuptias contraxisset, & cum uiro secundo pacificè mansisset usq; ad illius mortem. Vnde nec illud matrimonium statuit esse inualidũ. Deniq; uidetur probare B. Ambrosij sententiam, legem non nubendi, ad mulieres peculiariter ex euangelij uerbis pertinere.

B. Hierony.

B. autem Augustinus licet etiam hanc quæstionem longo sermone tractans, etiam in uiro hoc idem probet, quod omnes concorditer in fœmina statuunt: attamen nec sibi in ea tractatione satisfecisse, in secundo Retractationum libro his verbis, quæ magnoperè ponderanda sunt, planè confitetur: Scripsi (inquit) duos libros de coniugijs

B. Augustinus de adulter. cōiug. cap. x. & sequent.

adulterinis quantum potui secundum Scripturas, cupiens soluere difficillimam quæstionem: quod utrum enodatissime fecerim, nescio. Imò uerò non me peruenisse ad huius rei perfectionem sentio, quamuis multos sinus eius aperuerim. Hæc ille, ut non simus tam faciles ad ea pertinaciter tenenda, in quibus uel ipsimet grauissimi autores trepidant. Et in libro de fide et operibus cap. xviiij. huius quæstionis obscuritatem his uerbis est contestatus: Quisquis etiam uxorem in adulterio deprehensam dimiserit, & aliam duxerit, non uidetur æquandus eis qui excepta causa adulterij dimittunt & ducunt. Et in ipsis diuinis sententijs ita obscurum est Vtrum & iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur si alteram duxerit, ut (quantum existimo) uenialiter ibi quisque fallatur. Hæc ille, ut admoneantur censores, non ibi facere mortale peccatum, ubi à tanto iudice ueniale censetur, etiam si erremus. In hac .n. quæstione, sicut in alijs multis, magis autoritate B. Augustini persuasi sunt posteriores, quàm quòd ab eo enucleatam perspexerint.

Sententia autoris per conclusiones.

IGitur ut aperiam quid ego tandem in tanta quæstione concluderem: Si non sit definita, sicut non existimo esse definitam (quemadmodum & Caietanus inquit) concluderem primò quidem de muliere id quod omnes dicunt, Non decere videlicet illas diuertere à maritis ulla ex causa: qa exceptio fornicationis à Domino nō nisi in uiro exprimitur, in muliere autem nunquàm. Nam & in lege nullam ob causam licebat eis libellum repudij mittere. Si tamen discesserit, nullo modo illi licere alteri viro nubere, sicut B. Paulus ex uerbo Domini enarrat. Secundò concluderem in uiro, Licere ei primùm dimittere, & plenum diuortium facere cum vxore ex causa fornicationis, ita ut dimittens non faciat illam mœchari: licet qui dimissam duxerit mœchetur, quia ipsius culpa accidit dimissio. Vnde meritò potestatem nubendi perpetuò sibi amputauit. Tertiò concluderem, Quòd si maritus ex causa fornicationis suam dimiserit, & aliam duxerit, propriè loquendo non mœchatur, idest, non adulterat quasi iniuriam faciens uxori, cum in copula non sit illi ulterius debitor, et hoc dixit clarè Dominus. Non autē propterea sequitur quòd licitè aliam ducat, propter sanctitatem matrimonij & indecorum. Non .n. dubium est, non licere cuiquàm nunc habere concubinam etiam solutam, & tamen nullus diceret concubitum cum illa esse adulterium. Quocirca ueni in hanc sententiam circumscriptis Pontificum summorum decretis, & inspecta solummodo euangelica lege, maritum teneri causam suam dicere coram Episcopo, & si repertum fuerit eum se cōtinere non posse, nec velle adulteræ reconciliari, tunc ne maiora nascerentur scandala, putarem Episcopum posse dispensare cum tali, & fortasse debere, saltem Romanum Pontificem, si uideatur hæc causa in numero maiorum causarum contineri, quæ propriè ad summum Pontificem spectant. Hæc autem omnia iudicio prudentiorū & doctiorum subdo.

Alia quæstio.

SVperesset autem quæstio, An adultera mulier uiuente viro, qui tamen aliam ob fornicationem duxit, possit & ipsa alij nubere. Si enim conceditur, uidetur contra Apostolum & eius regulam, quæ exceptionem non habet, sed ait, si uiuente uiro alteri nubat, esse adulteram. Si negatur, reuiuiscit argumentum B. Augustini, qui dixit: Cur enim adultera mulier prohibetur alteri nubere, nisi quia adhuc matrimonij uinculum stat? Si hoc est, ergo etiam uir adulterabit, quia cum duabus matrimoniū habere non potest. Verùm puto facilè hunc nodum solui posse, si dicamus propter mulierem adulteram illi quidem durare matrimonium, non autem ipsi marito, in cuius potestate situm est illam dimittere, & perpetuò coniugij debitum illi negare. Nec est nouum propter crimen prohiberi etiam ius contrahendi solutis. Hæc sunt quæ mihi in ardua quæstione interim exciderunt. Libenter equidem audirem meliora.

In sequentem librum

DE DIVINIS ET CANONICIS SCRIPTVRIS

PRAEFATIO.

OLLE CHRISTI NOTITIAM DE CORdibus hominum, Solem hoc pacto è mundo sustuleris. Tolle item ab Ecclesia scripturas sanctas, vna proculdubio Christi notitiam tollis. Tolle Spiritũ Scripturas in Ecclesia probantem, quid aliud est quàm Scripturas ipsas è medio tollere, ac propterea Christi notitiam? Si ergo adsint homines qui non credant Spiritui indicanti, & scripturas à scripturis recto ac firmo iudicio segreganti, quid iam, obsecro, restabit nisi tales à semetipsis summæ lucis tollere beneficium? Hæc verò non sine magna ratione & vrgenti necessitate à me dicuntur: quoniam hac misera & licentiosa tempestate redierunt qui priuata censura temerè de Scripturis iudicant, quiq; Spiritui veritatis illas probanti non credunt. Nam quas ipsi volunt de Canonum catalogo resecant, quibus esse vehementer resistendum zelus fidei suo iure debet vnumquenq; doctum ac pium Catholicum compellere. Vt enim quicq; addere ad verba Dei magnum est piaculum, ita quicq; detrahere est omnino nefas. Quocirca nonnullas huic operi lucubrationes impendisse operæpretium existimaui: quoniam dum contra mendacium differitur, ipsa veritas magis elucescit: & dum argumenta aduersariorum resoluuntur, multa sæpenumero edocemur quæ antea nesciebamus. Itaq; non debet arbitrari æquus & prudens lector, in hoc opere fuisse a nobis bonas horas male collocatas, quasi sit de re satis explorata ac iam comperta tractatio. Non enim passim est omnium intelligentia, nec omnes facile acquiescunt placitis ecclesiarum, sed suis quibusdam distinctionibus Decreta Pontificum & Conciliorum didicerunt eludere, quantumuis efficacibus rationibus couincantur. Nec item possunt omnes quibusdam aduersariorum argutiis aptè recteq; respondere. Confido igitur infructuosum non fore hunc libellum, modo pius lector diligenter attendat.

DE CERTITVDINE ET EXCELLENTIA CANONICARVM SCRIPTVRARVM.

SSE Scripturas quasdam, quas peculiaribus notis diuinas, propheticas, sanctas, sacras, & propter sui excellentiam nonnunq; absolutè ac simpliciter Scripturas vocamus, nemo Christianus ignorat. Diuinæ autem appellantur, tum quia diuina enunciant, hoc est, diuinam erga nos voluntatem, quæ in pactis & testamentis consistit, quæ Scripturæ istæ continent: tum uerò quia diuinitus ab ipso Deo peculiari prouidẽtia ad hominum salutem inspiratæ sunt. Licet enim quicquid boni ac veri in qualibet scriptura inueniatur, illud esse à Deo & Spiritusancto oporteat, tamen non uno modo. Multa enim hominum ingenio exquisita & naturali lumine inuestigata conscripta sunt, quæ ea de causa non dicuntur scripturæ diuinæ, quoniã nec specialiter sunt a Deo reuelatæ, nec certa Spiritussancti assistentia, ne quid ibi admisceretur mendacij, exaratæ. Vnde in alijs scripturis etsi fortè non sit, subesse tamen potest error. In his uerò nec subest, nec subesse quidem ullo modo potest. Quamobrem & sapienter & sæpè B. Augustinus testificatus est, eò cæteris præstare scripturas istas, ut nullus in eis error inueniri queat. Aliorum uerò scripta ita se legere profitebatur, ut ea demum uera in illis esse putaret, quæ uel per has scripturas diuinas, uel alioqui certa ratione persuaderentur. B. Hieronymus eandem sententiam explicans, ad Theophilum Papam ita scripsit: Scio me aliter habere Apostolos, aliter cæteros tractatores. Illos semper uera dicere, istos in quibusdam ut homines errare: hæc ille. Ob istam gratiã etiam propheticæ Scripturæ dicuntur,

Scripturæ cur diuinæ dicantur.

B. Augusti.

B. Hierony.

tanquàm à Spiritusanсto reuelatæ, et illius inspiratione profectæ, & multa etiam continentes quæ non nisi cœlesti reuelatione resciri potuissent. Est & alia ratio cur hæ Scripturæ dicantur propheticæ: quoniam & si bona pars ad historiā rerum gestarum pertineat, sub ijs tamen quæ gesta sunt latet admirabilis prophetia; ut non tam ipsa litera, quàm res ipsæ per literā significatæ alia quoq; significent futura: quæ prærogatiua est dumtaxat harum scripturarum diuinarum propria. Hoc enim de alijs nefas est omninò sentire, cùm futura prædicere sit solius Dei proprium.

Cur propheticæ dicantur.

Obtinuerunt insuper scripturæ istæ propriam notam ratione eorum quæ in eis continentur. Dicuntur enim scripturæ ueteris & noui testamenti: quoniam pacta & fœdera Dei inita cum hominibus continent, quæ appellatio nulli alij scripturæ tribuenda est. Vnde ad eandem significationem dicuntur instrumentum uetus & nouum: quia scripturæ quæ pacta continent, instrumenta uocari consueuerunt, ut apud iurisconsultos habetur.

Cur sanctæ dicantur.

Alia item appellatione dicuntur sanctæ, non solum quia mundæ, idest, omnis maculæ & erroris expertes, uerùm etiam quia eos sanctificant qui libenter eas recipiunt, & fide complectuntur, & diligunt Dei uoluntatem & admirabilem Dei erga homines prouidentiam, quæ in illis pacto & testamento æterno continentur. Ille enim talis diuinus sermo admixtus fide, est qui purificat corda. Vos mundi estis (aiebat Dominus) propter sermonem meum. Dicuntur item sanctæ, quoniam constitutæ sunt firmæ, perpetui roboris ac uigoris. Quanquàm enim ueteres cæremoniæ atq; iudicia populo Iudæo à Mose olim mandata, per IESVM CHRISTVM suo uigore cassa sint, non tamen Scriptura ipsa quæ hæc nobis contestatur, inutilis reddita est. Nam ipsamet Scriptura iam prædixerat illa fore ad tēpus, interim data donec ueniret Saluator, qui nos in ueram libertatem à seruitute qua omnes tenebamur, assereret. Quamobrem aberrarunt pessimè Manichæi, qui ueteres Scripturas quasi non ab autore Deo uero profectas repudiabant, & omninò tanquàm continentia mandata praua blasphemabant.

Cur sacræ dicantur.

Alia quoq; appellatione hæ scripturæ uocantur sacræ, ut quæ ob suas quas memorauimus proprietates, sua dignitate ac celsitudine à cæteris quasi præ se prophanis segregantur, & uolunt inuiolabiliter custodiri, tanquàm quæ absq; sacrilegio nequeant uel cōtaminari uel negari. Vnde Dominus: Non potest solui Scriptura.

Cur absolute scripturæ nominantur.

Deniq; hæ dumtaxat, quæ ob sui excellentiam absoluta appellatione pronunciantur Scripturæ, ut quùm absolutè dicitur SCRIPTVRA, ea solùm intelligatur quæ diuina est & prophetica. Vnde eo loquendi modo frequenter Tractatores utuntur, imò & ipsamet Scriptura sic loquitur dicens, Scriptum est. Quo quidē modo usus est sæpe B. Paulus, et ante illum Dominus ubi respondit Diabolo, & ubi dixit: Non potest solui Scriptura. Et B. Paulus dixit: Omnis Scriptura diuinitus inspirata & utilis &c. Et iterum: Omnia quæcunq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, intelligens tantùm de scriptura diuina, tanquàm non mereantur alia scripta hoc nomine designari. Huius autem rei est in promptu ratio: quoniam scriptura in gratiam pactorum inuenta est ad fidem perpetuam faciendam, ita ut illud demum diceretur scriptum quod infirmari aut mutari non queat. In eo sensu dixit Pilatus: Quod scripsi, scripsi; idest, uolo ut firmum atq; immutabile permaneat.

Cur canonicæ appellentur.

Quoniam uerò scripturæ diuinæ non solùm superioribus epithetis denotantur, uerùm & canonicæ dicuntur, oportet pariter huius uocis rationem exponere. Potest enim fieri, esse aliquas diuinas scripturas, non tamen esse canonicas, licet non econuersò. Quæcunq; enim fuerit scriptura canonica, oportet eam esse diuinam. Diuinam ergo scripturam facit Spiritusancti reuelatio: canonicam autem facit iudicium Ecclesiæ declarans esse reuelatam, & illam in Canonem referens. Oportet .n. non solùm diuinas scripturas esse in Ecclesia, uerumetiam earundem notas: quod quùm sit, canonicæ dicuntur, hoc est, in ecclesiastico Canone contentæ.

Cæterū quia de utroq; contingunt in Ecclesia dubitationes & disceptationes circa aliquā particularem scripturam, primò scilicet, Vtrum sit diuina, ac propterea in Canonem asciscenda: secundò, Vtrum sit canonica, hoc est, in Canone posita (Mouetur enim & circa hoc controuersia, alijs asseuerantibus quasdam Scripturas, puta Machabæorum libros, esse canonicas, alijs contra negantibus) ob eam causam opus est de utroq; esse iudicandi potestatem in Ecclesia, hoc est, declarādi esse diuinas, ac propterea statuendi canonicas quæ nondū erant. Item declarandi eas esse canonicas, quas iam declarando diuinas assumpsit in Canonem.

Potestas iudicandi de Scripturis vbi nam sit.

EX his autem oritur quæstio, ut uideamus ubi sit hæc potestas talia iudicandi. Illam enim esse in Ecclesia Dei et in summo tribunali necesse est, quod & esse omninò oportet ab omni errore immune: quoniam hæc res pertinet ad fidem, cui non potest subesse falsum. Si enim uel in minimo falsitas admittatur, nulla supererit Scripturæ solida autoritas. Necesse est igitur potestatem hanc, uidelicet cognoscendi Scripturas, & declarandi diuinas, & faciendi canonicas, esse in Capite Ecclesiæ, hoc est, in summo Sacerdote, qui hoc legitimè debet cognoscere ac decernere. Pro illa enim Sede rogauit Dominus ne deficeret fides eius. Potest autem hoc facere summus Pontifex uel per se consultis doctis uiris ut res ipsa postulat, uel per uniuersale Concilium si id uiderit expedire. Hoc certum est, cum cognitio de Scripturis, an diuinæ sint & canonicæ, sit una ex grauissimis nostræ fidei causis, consequenter ad summum tribunal eam spectare, cui decidendæ non

segnis,

segnis, sed diligentissima est adhibēda inquisitio. Quemadmodum enim dum aliquem virum summus Pontifex canonizat & catalogo Sanctorum ascribit, non facit eum sanctum, sed sanctum esse declarat (antequàm autem declaret, inquirit per legitima testimonia de uita, de miraculis, de doctrina, de perseuerantia & huiusmodi, quæ tametsi ab hominibus procedant qui possunt fallere et falli, nō propterea credimus falli Ecclesiam, quæ illis innititur, eò quòd non solummodo illis innitatur, sed præcipuè in assistentia Spiritus sancti iuxtà promissionem Christi, qui nō permittit in huiusmodi summum Iudicem falli, quia res fidei in periculum ueniret) ita in canonizatione sanctarum scripturarum, ut declarentur sanctæ atq; diuinæ, quærendum est prius per humana iudicia & probabiles coniecturas: & is qui hoc sedulò facit, credere debet sic Spiritum ueritatis affuturum, ut nihil penitus erroris irrepere sit permissurus, ne quouis modo ullum fidei nostræ periculum generetur.

Quid sit illud quod ad canonizationem alicuius scripturę requiritur.

Refellitur regula cuiusdam ad canonizandas scripturas proposita.

ET HINC ALIA EDVCItur quæstio, Quænam ea sint quæ oporteat considerari ut scriptura decernatur esse diuina, ac propterea fiat canonica & in autoritatem promoueatur. Non enim recipimus quandam nouam et hactenus inauditam regulam recentioris cuiusdam autoris, qui uoluit solos eos libros nos arbitrari diuinos atq; canonicos, quos uel scripserunt Apostoli uel approbarunt: quia illis tantùm (inquit) data fuit potestas condendi scripturas. Istud si verum esset, multi libri qui & noui & ueteris testamenti dicuntur & verè sunt, inuenirentur falsò habiti ut canonici, cum certum sit ab Apostolis minimè scriptos esse. Quòd autem illos saltem probauerint, nullum extat testimonium, ut per se patet, & nos alibi accuratius annotauimus. Præterea, falsum est datam fuisse Apostolis condendarum scripturarum potestatem eo ipso quòd essent Apostoli, tanq; id proprium fuerit Apostolici muneris. Dei enim solius est condere Scripturas. Homo ipse est sicut amanuensis. Hoc uerò non ad Apostolos tantùm pertinuit, uerum etiam ad alios. Nam et ante Apostolatum erant Scripturæ diuinæ, et postmodo Marcus & Lucas, qui inter Apostolos non connumerantur, scripserunt euangelium. Adde quòd si condere Scripturas fuisset apostolici muneris; omnes debuissent condere, ne suæ apostolicæ functioni defuisse uideri possent, sicut reliqua propria apostolica munera singuli exercuerunt. Sed hoc de pluribus non apparet. Quare mittenda est noua hæc & periculosa doctrina.

Caietani doctrina.

Illud item eiusdem magistri docentis, nactos nos esse B. Hieronymum regulam canonicorum librorum, tanquàm omni explosione dignum alibi annotauimus, nec est denuò in disputationem adducendum.

Illud quoq; nullo modo ferēdum, de ueteribus scripturis eos duntaxat censendos libros canonicos qui in Canone Hebræorum habeantur, ut hi soli sint recipiendi, reliqui uerò repudiandi. Esset enim indignum nimis atq; præposterum, Ecclesiam Dei sectari iudicium Synagogæ, præsertim à CHRISTO iam ita repudiatæ ut facta sit (sicut ait Dilectus) Synagoga Satanæ. Ancilla enim nunc est, & è domo eiecta, ut nulla in re sit consulenda. Quare mirari satis non possum eos qui tātum illi hac parte tribuunt, ut regulam istam ab ea capiant. Aliud quidem esset si Hebræi priusq; essent à Deo repudiati, aliquem nobis suorum Patrum canonem ostenderent: quoniam eo tempore habebant & ipsi in huiusmodi iudicium certissimæ ueritatis, ut quem ab eis receptum fuisse pareret, etiam nos recipere deberemus, & quem reiectam ac reprobatum, reprobare. Non propterea tamen cogimur solos eos habere probatos quos in suum Canonem admiserunt. Potest quippe fieri, imò sic factum est & fieri consueuit, ut qui aliquando non essent in Canone, progressu temporis in illo siti sint. Non enim quùm primùm liber diuinus conscriptus est, statim censetur in Canone, sed primò uenit in notitiam singulorum, & paulatim autoritatem acquirit, & interdum citra ullam controuersiam aut hæsitationem communi Ecclesiæ consensu recipitur, & absq; ulla penitus quæstione canonizatur.

Quùm uerò de aliqua Scriptura queritur an sit diuina, illud primùm circa ueteres Scripturas diligenter est explorandum, Nam constare possit ueterem Synagogam ante sui reprobationem probasse atq; admisisse illam tanquàm diuinam, & in suum Canonem recepisse: licet id nón esset facere canonicum librum, sed iam constitutum canonicum agnoscere ac recipere.

QVANTVM igitur ad ueterem Scripturam spectat, de quinq; libris Moseos nulla esse debet dubitatio, sicut nec unquàm fuit. Similiter de Iosue, & Iudicum, & Ruth, & Regum, & Paralipomenon, & Esdræ, ac Neemiæ, præter duos posteriores, qui nunq; fuerunt in canonicis recepti. Addo librum Psalmorum, & Prophetas tam quatuor maiores, quàm duodecim minores. Quòd autem uetus Synagoga illos semper receperit, id publica omnium fides testatur. Comprobatur autem & hac ratione: quoniam in Euangelijs & alijs noui testamenti scripturis citantur de his uel historiæ, uel sententiæ extra ullam controuersiam tanq; de scripturis diuinis atq; canonicis. Vnde Dominus omnes Scripturas quas Hebræi receperant ut diuinas, generaliter uno illo uerbo probauit, quum dixit: Scrutamini Scripturas, quia uos putatis in illis uitam æternam habere. Particulariter autem de Mose dixit: Ille de me scripsit. Alio loco uniuersam Scripturam distinguit in legem, in Psalmos, & Prophetas, ubi testatur Euangelista quomodo incipiens à Mose & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis quæ de ipso erant. Peculiarius autem habemus testimonium Domini et Apostolorum et Euangelistarum ferè de singulis libris ueteris testamenti. Nam de libro Iosue B. Paulus ad Hebræos

De Scripturis ueteris testamenti.

Hebræos illud adducit: Non te deseram, Non te derelinquam. De Rachab meretrice B. Matthæus & B. Paulus ad Hebræos, & Frater Domini, & B. Stephanus in actis Apostolorum. De libro Iudicum Apostolus ad Hebræos cap. xi. De libro Ruth B. Matthæus in genealogia Domini. De omnibus libris Regum sæpe Dominus, citans de gestis Dauid & Salomonis ibi contentis. Item de Elia & Eliseo. Et de libro Paralipomenon accipit historiam de Zacharia, quem occiderunt inter templum & altare: quamuis sint de hac citatione diuersæ sententiæ. De eisdem libris & de Esdra accepit B. Matthæus in ea genealogia Domini. De libro Iob citat B. Paulus illud: Comprehēdā sapientes in astutia eorum. B. Iacobus eundem sanctissimum uirum citat in exemplum patientiæ, satis probans illam historiā, quam et Ezechiel iam dudum probauerat.

Iosue .1. ididem .c. 3.

Qui sint Scripturarum libri de qbus à quibusdam dubitatur.

VErùm quoniam de nonnullis veteris instrumenti libris quondam fuit quæstio, similiter de aliquibus Scripturis noui testamenti, de his specialiter quærendum est. Est enim in primis liber Sapientiæ quæ dicitur Salomonis. Est & liber Ecclesiastici, & Tobiæ, et Iudith, & Baruch, & Machabæorum. Hi omnes negantur à quibusdam esse canonici, & consequenter diuini. Quāobrem ut de his sigillatim uidere possimus, rationes oportet præmittere vnde probari solent libri esse diuini & canonici.

Quibus rationibus aliqua scriptura vt canonica comprobetur.

Primùm dicimus, ad comprobandum aliquem librum esse diuinū atq; canonicum, satis esse si fortè in Scriptura aliqua canonica citetur aliqd de illo libro de quo sit quæstio. Hæc est prima consideratio.

Secunda est, si in vsu ecclesiarum dum aguntur diuina, tanquàm diuinus legendus proponitur.

Tertia consideratio versatur in inspectione argumenti ipsius libri, si doceat quæ Dei sunt & quæ ad illius voluntatem attinēt & pactum quod habuit cum hominibus, nec vllus in eo manifestus error deprehēdatur: appareat verò eloquium castum, inaffectatum, quodq; nescio quid diuinum redoleat & præ se ferat. Verùm hæc consideratio est doctorum, qui assueti fuerint in Scripturis, et prudentia Spiritus polleant.

Quarta consideratio est, si autor libri inscriptus fuerit certus propheta à Deo institutus verbo expresso, vt Moses & Iosue, & alij quos Scriptura commendat: Vel in nouo testamento si fuerit Apostolus, aut saltem insignis & apostolicus vir, quales extitere B. Marcus & Lucas. Vnde B. Petrus dixit: Non voluntate humana, sed Spiritusancto inspirante locuti sunt sancti Dei homines.

Quinta consideratio est, vt uideamus quid de tali Scriptura senserint antiqui Patres, & orthodoxi Doctores. Si enim communis eorum consensus fuerit librū esse diuinum, hoc ipso consensu, etiam tacito quodam modo fit canonicus. Hic autem consensus duobus modis consideratur, aut quùm expressè, & præsertim si in contentione, definiunt, confitentes explicata sententia se illum vel illum librum pro canonica Scriptura recipere: aut quùm ex eo testimonia citant, sicut solent de alijs Scripturis quæ sine controuersia diuinæ sunt & sanctæ. Hoc autem fit aut quùm in contentione proferunt inde testimonia tanquàm irrefragabilia, etiam aduersus hæreticos: aut quùm citantur simpliciter sub nomine Scripturæ. Exempli gratia, si quis afferens de libro Sapientiæ & alijs de quibus extaret controuersia, dicat: Scriptura hoc dicit. Nulla enim Scriptura, nisi diuina sit, Scriptura simpliciter dicitur, nec dici debet. Si autem adijciatur aliqua certa nota, & dicatur diuina, aut prophetica, aut sacra, aut sancta, aut scriptura noui vel veteris testamenti: quia manifestè hæ propriæ sunt notæ Scripturarum diuinarum, quas alijs scripturis tribuere non est fas: certò colligitur Sanctorum mens intelligentium scripturam talem esse in Canone, cum non sit apud eos vsitatum communi nota miscere humana diuinis. Nec paruæ est autoritatis communis hic orthodoxorum cōsensus: quin potius est quædam tacita definitio, cui non consentire superbum est. Etenim cum Spiritus sanctus Doctores in Ecclesia constituerit, profectò vnanimem consensum ab ipso Spiritu proficisci credendum est. Sicut enim in canonizatione Sāctorum requiruntur testimonia à viris probis ac pietate pollentibus, qui de uita & moribus ac sanctitate alicuius testentur, idq; pro magno & graui testimonio ad faciēdam fidem accipitur, supplente Spiritusancto quod deest: ita in canonizatione Scripturarum hoc primū inspicitur, videlicet piorum ac sanctorum persuasio atq; consensio. Quùm autem liber fuerit per summum Pontificem aut per Concilia uniuersalia canonizatus, aut etiā per prouincialia quæ recepta fuerint, iniurium est prætereà aliud inquirere ac retractare velle.

De lib. Tobiæ.

HIS autem ita consideratis, videndum est nunc de his libris qui positi sunt in quæstione. Occurrit autem primùm liber Tobiæ, quem non est dubium ab Hebræis reijci, & ab eisdem inter apocrypha numerari, sed non ab Ecclesia Dei, quæ non sequitur Synagogam. Vnde B. Hieronymus licet aliquando iuxtà Hebræorum sententiam loquens, visus sit hunc librum repudiasse, tamen ad Cromatium & Eliodorum Episcopos scribens, sic testatur: Mirari non desino exactionis vestræ instantiā. Exigitis enim vt librum caldæo sermone conscriptum, ad latinum stylum traham, librum vtiq; Tobiæ, quem Hebræi de catalogo diuinarum Scripturarum secantes, his quæ hagiographa memorāt, manciparunt. Feci satis desiderio vestro, non tamen meo studio. Arguūt enim nos Hebræorum studia, & imputant nobis cōtra suum Canonem latinis auribus ista trāsferre: sed melius esse iudicans Pharisæorum displicere iudicio, & Episcoporum iussionibus deseruire, institi vt potui. Hæc ille. De quibus verbis satis patet, doctissimum virum minime sequutum Hebræorum iudicium, cum illud vocet iudicium Pharisæorum, qui & manifestè testatur, illos librum hunc de catalogo Scripturarum diuinarum secuisse. Si sectus de catalogo sanctarum scripturarum, Ergo cum illis annumerabatur, aut certè debebat annumerari. Illud hinc subnotandum, quòd vt habent nunc codices, legimus in B. Hieronymo, Iudæos hunc librum ijs quos hagiographa

B. Hierony.

nominant

nominant mãcipasse: & tamen illi hagiographa pro sanctis Scripturis habebant. Nam & Iob, & Psalterium, & libros Salomonis inter illos connumerabant, & pleraq; alia quæ in suum sanctarum Scripturarum Canonem admittunt. Nam et nomen, hagiographa; significat scripta sancta. Fortè mẽdosè ibi legitur, vt loco apocrypha, suppositum fuerit hagiographa. Verùm absit vt Ecclesia Dei sancta librum hunc inter apocrypha numeret, quem agnouit vt sacrum & sanctum atq; diuinum, & ab apocryphis quæ separatim enumerat, disertè exceptum. Nam ipso B. Hieronymo teste grauissimo, apocrypha nescit Ecclesia. Quod autem iste liber à nostris, hoc est, orthodoxis & antiquis patribus sit semper habitus vt diuinus & sancta scriptura, vel ex hoc patere potest, quòd tandem aliquando cum cæteris annumeratus est in Concilijs ac Decretis etiam summorum Pontificum, quale est Concilium Florentinum, & illud quod Gelasius Papa cũ septuaginta Episcopis congregauit, & ante illud est decretalis Epistola Innocentij Primi ad Exuperium. Et præter hæc, in Epistola prima & secunda quæ dicitur Clementis Papæ discipuli B. Petri, de hoc libro producuntur testimonia tanq; de diuina Scriptura. Neq; enim prisci illi aliud in testimonium tunc citabant quàm diuinas literas. Anacletus similiter in primo suo Decreto, & Calistus Papa in secundo Decreto similiter. Item Marcellus in secunda Epistola. Item Melchiades, & Benedictus primus, & Damasus. Hi omnes fuerunt summi Pontifices, quorum grauissima in huiusmodi est autoritas. Quare superfluum est citare alios (quos promptissimè possem) multos & sanctos tractatores, qui de hoc libro tanq; sacro & sancto frequenter testimonia proferunt ad eam doctrinam confirmandam quam posteris tradiderunt. Et re vera liber ille adeò est moralis, & præcepta vitæ adeò pulchra & salutaria continet, vt non videam rationem vllam cur inter sanctas scripturas computari non mereatur. Sed nunq; defuerunt qui dum videri appetunt sapientes, illud sit eis proprium, à communi aliorum sententia dissentire.

De libro Iudit. De libro quoq; Iudit, licet idem Hebræi censuerint, ipse tamen B. Hieronymus testatur quòd inter sanctas scripturas eum Nicena synodus legitur computasse: & ob eã causam se illum fecisse latinum. Quòd verò sancti Patres vno spiritu id censuerint, in Cõcilijs latè patet. Ego etiã obseruaui in sanctorum Patrum, summorum Põtificum ac doctorum veterum libris, absq; scrupulo ac formidine sententias inde tanquàm de diuina Scriptura citari, quæ colligere longum esset, nec valde operæpretium, cum sacrosancta extent concilia quæ rem totam deciderunt.

De libris Machabæorũ. Sunt & præter superiores historicos libros, libri duo Machabæorum, qui similiter in Canonem recepti sunt in Concilijs, & Romanorum Pontificum decretis. Hos tamen B. Hieronymus inter apocrypha annumerare videtur: sed hoc non tam ex sua (quod diligenter ponderandum est) quàm ex Hebræorum sententia loquutus. B. Augustinus contrà constanter asserit. (De ciuit. Dei lib. 18. ca. 36) B. verò Gregorius autoritate (vt opinor) Hieronymi motus, videtur concedere illos non esse canonicos, cum tamen de eis producat testimonia. (lib. 19. Mor. cap. 17) Excusat autem ijs verbis: Non inordinatè agimus si ex libris, licet non canonicis, tamen ad Ecclesiæ ædificationem editis, testimonium proferamus. Hoc autem est quod Hieronymus præscripserat, volens hos libros in contentione quidem aduersus hæreticos non posse adduci ad statuenda dogmata, sed in ædificationem Ecclesiæ: quod tunc fortè poterat dici, cum libri isti haberent aduersarios detrectantes. Ædificatur autem Ecclesia quæ credit, nec spiritu contradictionis agitur. Et tamen ipse B. Hieronymus in dialogo contra Pelagianos, ex illis libris ad dogma ecclesiasticum probandum testimonia producit. Quantò igitur magis nostris temporibus debent pro receptis haberi, cum tot seculis, et tantis ac tam multis testimonijs meruerint in autoritatem recipi, idq; tot Concilijs assertũ? Verè duri capitis est nolle acquiescere, præsertim cum vsus vniuersalis Ecclesiæ in diuinis mysterijs idipsum magnopere comprobet, quæ lectionem ex his libris accepit in sacrosancto Missæ pro mortuis sacrificio, vbi contra hæreticos inuictissimum testimonium habetur. Vnde illi cum aliud non valeant respondere, ad antiquam perfidiam conuolant, negantes esse canonicos libros, & Ecclesiæ spiritum ac testimonium cõtemnentes, quæ præterea septem filiorũ & generosissimæ eorum matris martyrium in eis libris conscriptum, solenniter celebrat.

Verùm illud maximopere pro ijs Machabæorũ libris facit, quod in euangelio D. Ioannis fit testimonium de festo Enceniorũ nouissimo, de quo agitur in libro Machabæorum 1. & 4. capite, iuxta communem sanctorum doctorũ expositionem. Similiter in Epistola ad Hebræos canonizatur ille liber secundus, (Heb. 11.) in quo continetur illorum fratrum & religiosissimæ fœminæ crudele martyrium, his verbis: Alij autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent resurrectionem. Illã enim incredibilem septem illorum martyrum tolerantiam designauit, sicut ipse Caietanus annotauit, & rectè: quanq; illud minus rectè; sed planè ad scandalum faciẽs, quòd ipse quidem vt superaret alios, non solùm pro non canonicis habet hos libros, sed reprehendit etiam eorum autorem, quòd ibi prophetiam Danielis perperam interpretetur. Mouetur autem argumento quod profectò pudet honoris eius gratia recensere. Sat in Annotationibus hac de re scripsimus. Et verè magna est horum arrogantia, qui Ecclesiæ spiritum non sequuntur. Hoc qdem prodest Ecclesiæ: quia veritas quæ semper superat, his disceptationibus velut aurum per ignem, magis ac magis illustris fit & conspicua. Illud ergo omninò à quibusdam confictum apparet, qui horum librorum Iosephũ Iudæum faciunt autorem: quod est falsissimum. Nam Iosephus ille horum septem fratrum historiam suo proprio stylo conscripsit, quæ etiam sub eius nomine edita publicè prostat. Non est autem verisimile quæ iam semel enarrauerat, iterum voluisse scribere, & superuacaneum suscipere laborem. Præterea, nonnulli antiquorum patrũ anteq; scriberet Iosephus, aut eius historia publicè nota esset, testimonia de libris illis produxerunt. Stylus etiam

manifestè à stylo discrepat. Quare acquiescendum est tandem Ecclesiæ spiritui, nec vllo pacto, præsertim post tanta testimonia, resistendum.

De libro Baruch.

Incidit etiam nonnulla disputatio de libro Baruch, cuius dum in nonnullis concilijs catalogus Scripturarũ memoratur, nulla fieri videtur expressa mentio: quanquàm Gelasius in sua decretali eum nominatim appellat. Sed qui dubitant, intelligere debent librum illum simul cum Ieremia computari. Vnde & frequenter à multis veteribus sententiæ illius quasi Ieremiæ citantur, cuius fuit notarius Baruch. Sic adducitur ipsius sententia sub nomine Ieremiæ in Synodo Constantinopolitana. Clemens itẽ Pontifex Primus etiam inde allegat vt de sacra & sancta Scriptura. Pelagius Primus item sub nomine Ieremiæ. Idem in sexta Synodo, actione octaua. B. Ambrosius in libro primo de fide ad Gratianum, sub nomine Ieremiæ citat verba quæ in Baruch leguntur, & testatur esse verba Spiritus sancti, tanq; ab ipso Ieremia dictata. Idem B. Chrysostomus in libro aduersus Gentiles. Idem Basilius & pleriq; alij, quos omnes tædium esset afferre. Præterea, Ecclesia sancta legit in vigilia Pentecostes ex Baruch quintam prophetiam. Quare magnoperè mirandum est, quàm stulti & tardi corde simus interdũ ad credendum, cum sciamus Spiritum Dei esse in Ecclesia, qui nequaq; permitteret in cultu Dei, in quo est protestatio ac professio fidei nostræ, tam perniciosa mendacia, recipere scilicet & canere populis tanq; certam prophetiam quæ non sit verè prophetia.

De Sapientia & Ecclesiastico.

Nunc superest de libro qui dicitur Sapientia, & alio qui Ecclesiasticus appellatur, considerare. De his enim duplex est quæstio. Prima, sintne libri Salomonis. Altera an sint canonici. Videtur quibusdam librum illũ Sapientiæ non esse Salomonis; cum B. Hieronymus testetur, Philonem Iudæum eius autorem fuisse creditum. Vnde & ab eo Pseudepigraphus appellatur, hoc est, falsò inscriptus Salomonis. Alibi quoq; inter apocrypha hos ambos connumerare videtur. Verùm hunc librum minimè esse Philonis, testis est Beatissimus Pater Dionysius, qui sententias de illo quasi de diuina scriptura sumptas, pro more suo citat. Nõ.n. dignatus fuisset tãtus vir Philonis autoritate inniti. Nam & Philo non fuit anterior Dionysio, nec conuenit stylus ille cum cæteris Philonis libris. Egesippus quoq; & Irenæus & alij prisci autores ex eo citarunt. Quare hoc commentum de constituendo Philone eius libri autore, omninò falsum esse conuincitur. Nam & qui Philonis opera enumerant, vt ipsemet B. Hieronymus de viris illustribus, hunc certè librum non commemorant.

Rursum nec fuisse Salomonis hunc librum alia est ratio D. Hieronymi, videlicet à stylo, qui hebraicã phrasim non redolet, sed græcam eloquentiam. Verùm hæc signa sæpe sunt quæ decipiunt. Hoc enim de epistola ad Hebræos similiter dictum est, stylum non videri esse B. Pauli: vnde quidam satis imperitè putarunt non esse B. Pauli. Potuit ergo facilè contingere vt eius libri Sapientiæ Græcus interpres fuerit eloquens & græcanica pollens facundia, qui dederit operam vt hebraicas sententias eloquio grãdiore faceret personare. Nam sententiæ ipsæ & doctrina illius libri proculdubiò hebraicam habent materiam atq; historiam, non græcam. Quòd verò idẽ S. doctor negat hunc librum inueniri hebraicè conscriptũ, sic debet intelligi perinde ac si dixisset, se dum illum inquisisset, minimè inuenisse. Inuentus est tamen tempestate nostra. Quare & antiquum esse oportet. Nam quis mortalium è græco aut latino fecisset hebraicum, & cuius rei gratia? Iudæi enim non recipiunt nostra. Illũ verò librum, qui tam explicitè in secundo capite Domini nostri passionem, et Iudæorum incredulitatem atq; sæuitiam ante oculos ponit, quomodo possent recipere? Imò hinc sumimus probabilissimam coniecturam, librum illum fuisse de industria ab Hebræis reiectum: qui praua fuorũ patrum consilia in Dominũ nostrũ IESVM CHRISTVM apertè produxerat. Quæro autem, Si non fuerit Salomonis, cuius ergo erit, præsertim cũ in cap. I. VIII. & VIIII. ipse autor manifestè se Salomonem indicet, qui si mendax conceditur, tantum perfectò abest vt inter sacras scripturas commemorandus sit, vt nec vllo pacto sit ferendus. In tanto quippe mendacio deprehensus, quis idoneum eum defendet vt possit adduci in testimonium vllius rei comprobandæ? At quanto minus vt in ecclesijs toto orbe recitetur vt sanctus atq; diuinus? Porrò siue Salomonis fuerit, siue non fuerit, sed fortè aliquis exceptis ex eius monumentis sententijs illum composuerit, iure optimo Salomonis dici potest, sicut de libro qui dicitur Ecclesiasticus rectè creditur. Quare omninò censendum est canonicum esse, & pro canonico ab omni Christiano recipiendum, cum & diuturna temporum serie, et post suscitatas aduersus illius autoritatem controuersias, semper tamen autoritatem maiorem adeptus sit, & à sacrosanctis concilijs & summis Pontificibus in numerum sacrorum librorum sit relatus.

Verùm in illius corroborationem colligamus testimonia ex iam propositis ab initio capitibus. Primò librum hunc esse diuinum & inter canonicos recipiendum, iuxta primam considerationem nostram, scriptura ipsa sancta testatur. Nam B. Paulus ad Romanos, ad Corinthios, ad Hebræos: & B. Petrus secunda epistola, & Frater Domini videntur ex eis libris sumere sententias, sicut de alijs consueuerunt. Secundò attestatur ipse diuturnus Ecclesiæ vsus, qui sententias in diuinis mysterijs de hoc libro, & similiter de Ecclesiastico assumit, atq; in eum locum trãsfert qui non conuenit nisi diuinis scripturis atq; canonicis: quod quammanifestissimè patet. Tertiò attestatur argumentum ipsum horum duorum voluminum planè diuinum. Ex libro enim illo Sapientiæ, cuius subiectum videtur esse Dei sapientia, quæ in eius admiranda prouidentia prospicitur, tam multa, totq; pulchra ad hanc rem attinentia licet haurire, vt verè sapiens efficiatur ac beatus qui illa seruauerit.

Quòd si locus hic ita postularet, & spatium daretur interpretandi, ostenderem profectò pro virili mea, verissimũ esse quod loquor, tametsi non desint qui ut sapientiores

tiores

tiores cæteris existimentur, detrahunt his scripturis: quod dum faciunt, tum demum maximè declarant se vera Spiritus sapiētia prorsus vacuos. Ostenderem inquā, in ambobus illis voluminibus, uidelicet Sapientia & Ecclesiastico, pleraq; nobis patefieri, quæ in alijs ueteris Scripturæ libris aut non habentur, aut non tam clarè exprimūtur, quale illud de genere mortis Xpi filij Dei, et de pessimo Iudæorum consilio his uerbis appositissimis longè ante descripto. Circumueniamus ergo iustum (inquit) quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit se scientiā Dei habere, & filium Dei se nominat. Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum. Grauis est nobis etiam ad uidendum: quoniam dissimilis est alijs uita illius, & immutatæ sunt uiæ eius. Tanquàm nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se à uijs nostris tanq; ab immunditijs, & præfert nouissima iustorum, & gloriatur patrem se habere Deum. Videamus ergo si sermones illius ueri sint, & tentemus quæ uentura sunt illi, & sciemus quæ erunt nouissima illius. Si enim est uerus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manibus contrariorum. Contumelia & tormento interrogemus eum, ut sciamus reuerentiam eius, et probemus patientiam illius. Morte turpissima condemnemus eum. Erit enim ei respectus ex sermonibus illius. Hæc cogitauerunt & errauerunt. Excæcauit enim illos malitia eorum. Et nescierunt sacramenta Dei, neq; mercedem sperauerunt iustitiæ, nec iudicauerunt honorem animarum sanctarum. Quoniam Deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Inuidia autem Diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Imitantur autem illum qui sunt ex parte illius. Vide nunc prudens lector, an poterat uel historica narratione mors ipsius Domini euidentius ante oculos Iudæorum poni. In eodem libro redemptio Adæ cōmemoratur facta per Filium Dei, qui est sapientia Patris, quæ nunq; in alijs Scripturis apparet. Ibidem & in libro Ecclesiastici plura reuelantur de recto atq; integro primi hominis statu, quæ nullo alio loco in uniuersa Scriptura reperies. Longum præterea esset recensere singularia quæq; ibi tradita ad magnificandam sapientiam & prouidentiam Dei benignam & misericordem in omnes, contra noua hæreticorum placita. Verùm nunc ad rem nostram redeamus.

Sapien. 2.

Mitto quartam considerationem, & nouissimam aggredior, ut sciat lector à ueteribus & sanctis Patribus, vnanimi consensu hos libros susceptos tanq; Scripturam quamlibet quæ absq; dubio diuina sit & canonica. Et de libro quidem Sapientiæ, ut iam dixi, aliquid citatur à B. Dionysio & ab Irenæo, sicut Eusebius animaduertit. Adiunxi & Egesippum. Hic addo etiam Clementem beatissimi Petri successorem in prima sua epistola. Itē Anacletum in secunda epistola. Euaristum etiam Papā in Epistola prima ad Africanos. Xistum Primum, Anicetum, Antherum, Cornelium, Xistum Secundum, Dionysium, Felicem, Eutbicianum, Marcellinum, Eusebium, Iulium, Damasum, Leonem, Pelagium. Hi omnes Romani Pōtifices de his duobus libris attestati sunt, citantes de ipsis tanq; de diuina & prophetica scriptura, idq; nedum ad formandos mores, sed ad dogmata statuenda uel confirmanda.

Non sum nescius & alios propemodum innumeros, cum summos Antistites, tum etiam insignes Doctores usq; ad hæc nostra tempora de his libris tanquàm uerè sacris testimonia protulisse. Nam eo peculiari modo quo sanctæ tantùm citari solent scripturæ citātur. Quùm enim citantur, sæpenumerò uel absolutè nomine Scripturæ, aut cū adiecto, Scriptura sancta, siue sacra, siue diuina, siue prophetica appellantur: quæ epitheta alijs quàm diuinis tribuere literis nefas est. Fateor quidem non defuisse aliquos, sed eos tamen non admodum clari nominis, qui hos libros pro canonicis non habuere. Ex quibus nōnulli B. Hieronymi testimonium sequentes, qui rem claram uisus est conturbare, hæsitauerunt. Verùm contra hos attestatur B. Augustinus, qui hunc librum Sapientiæ à Veteribus in autoritatem fuisse receptum & in ecclesijs decantatū, palàm enunciat, & sæpius aduersus eos qui obiecta inde testimonia nolebant recipere tanq; non esset in Canone & autoritate pollens, unde tractatores Scripturarum potiùs quærebant qui eadem affirmarent, his uerbis inuehitur: Sed qui sententijs tractatorum instrui uolunt, oportet ut istum librum Sapientiæ, ubi legitur: Raptus est ne malitia mutaret intellectum eius, omnibus tractatoribus anteponant: quoniam sibi eum antepósuerūt etiam temporibus proximi Apostolorum egregij tractatores, qui eum testem adhibentes, nihil se adhibere nisi diuinum testimonium crediderunt. Et paulò inferius: Nec ideò liber Sapientiæ qui tanta numerositate annorum legi meruit in Ecclesia CHRISTI, in quo et hoc legitur, pati debet iniuriam quoniam resistit eis qui pro eis meritis hominum falluntur. Hæc ille. Quamobrem in libro secundo de doctrina christiana ubi Canonicos libros enumerat, de his duobus libris ita scripsit: Nam illi duo libri, unus qui Sapientia, & alius qui Ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur. Nam Iesus filius Sirach eos scripsisse constantissimè perhibetur, qui tamen quoniam in autoritatem recipi meruerunt, inter propheticos annumerādi sunt. Hæc ille. Quid uerò necesse est citare alios, ut B. Ambrosium, qui passim de Tobia & Iudit & his libris Sapientiæ & Ecclesiastici, quasi diuinis, sententias profert, et Latini omnes similiter? De Græcis autem quis unquàm fuit qui non hos probauerit, & re uera canonicos habuerit? Certè D. Basilius de libro Sapientiæ obiectat aduersus Eunomium prima uerba noni capitis tanq; uerba diuina, & tanq; Salomonis.

B. Augustinus de prædest. Sāctorū. c. 14

NOTA.

D. Basilius lib. 5. aduersus Eunonium.

Cyrillus etiam sæpenumerò de Ecclesiastico. Deniq; nullus est ueterum nobilium tractatorum, qui hos libros non receperit ut canonicos. Sed quæ omnium aduersantium deberent ora claudere, extant sacra Concilia. Est enim Concilium Cartaginense Tertium, cui præsens interfuit B. Augustinus, ubi ij libri ut uerè diuini cum

cæteris de quibus nulla est dubitatio computantur, & Salomoni ob iam redditas causas ascribuntur.

In Concilio Triburiensi sancti illi Patres autoritate libri Ecclesiastici nitentes, statuerunt Canones. Idem factum est in Concilio magno Lateranensi cap. 70. Ioannes item Secundus & Iustinianus in edicto quod comprobandum ad illum Pontificem transmisit, ambo de libro Sapientiæ tanq; de diuina scriptura inducunt sententias. Sed, quod adhuc maius est testimonium, Innocentius Primus ad Exuperium, ad eius informationem de libris canonicis in hunc modum scripsit atq; decreuit: Qui uerò libri recipiantur in Canone sanctarum scripturarum, breuis annexus ostendit. At inter eos qui sunt ueteris testamenti, absq; ulla hæsitatione hos duos libros Sapientiæ & Ecclesiastici annectit.

Gelasius Papa cum Concilio septuaginta Episcoporũ, in primo librorum ueteris testamenti ordine, quem sancta & catholica Romana suscipit & ueneratur Ecclesia, hos libros nominatim attexuit, suo quemlibet titulo uocans. Deinde Concilium Florentinum hoc ipsum perspicuis & magnificis uerbis contestatur dicens: Firmiter credit & profitetur et prædicat sacrosancta Romana Ecclesia unũ atq; eundem Deum noui ac ueteris testamenti, hoc est, legis & Prophetarum atq; Euangelij: quoniam eodem Spiritu loquuti sunt, quorum libros suscipit & ueneratur, qui titulis sequentibus continentur &c, ubi hos libros nominatim cum reliquis annumerat. Quid igitur dubij, quid scrupuli homini uerè catholico iam superesse potest?

Dicet aliquis, In Concilio Laodiceno, ubi similiter ponitur sacrorum librorum catalogus, hi duo non annumerantur. Fateor, modo fideliter illius Concilij tenor conscriptus sit. Nam uehementer suspicor fuisse à sciolis quibusdam de scriptura illa semotos. Etenim cũ ibi prius fiat Canon his uerbis: Non oportet ab idiotis psalmos cõpositos & vulgares in ecclesijs dici, neq; libros qui sunt extra Canonẽ legere, nisi solos canonicos ueteris et noui testamenti, continuò subiectum legitur: Quæ autẽ oporteat legi et in autoritatem recipi, hæc sunt &c, in qbus non ponit hos libros. Quare iuxta illum Canonem prohibiti sunt legi in ecclesijs & in autoritatem recipi. At hoc nunq; seruatum est. Quamobrem uel illud Conciliũ (ut dixi) hac parte mendosè conscribitur, aut testimonium eius caret autoritate, quandoquidem uniuersalis Ecclesiæ usus illi penitus aduersatur, nec usus tantum, uerùm & aliorum etiam uniuersalium conciliorũ autoritas. Nam & in Concilio illo Cartaginensi Tertio, placuit, ut præter canonicas scripturas nihil in Ecclesia sub nomine diuinarum scripturarum legeretur. Postmodo uerò declarans quæ sint canonicæ scripturæ, disertè inter eas duos istos connumerat. Quamobrem nouissimè Concilium Tridentinum hæc omnia summa cum diligentia ponderans & animaduertens, hos & alios quosdam libros, de quibus recentes magistri dubitationem mouerant, magno consensu declararunt uerè esse de Canone. Non .n. ipsi posuerunt, sed iam olim consistentes noua declaratione confirmarunt.

HActenus ergo de his satis est disputatum quantum attinet ad libros ueteris testamenti. Nulla enim de alijs libris est dubitatio, nisi quam nouissimè solus Erasmus de libro Hester commouit, si tamen dignum est vt quicquid vnus aut alter excucullatorum effutuerit, siue potius quod ei Diabolus suggesserit, debeat in dubium reuocare quæ in Ecclesia sunt indubitata. Quamobrem ad ea tandem ueniendum est quæ de nouo testamento quidam similiter in controuersiam uerterunt. Ecce de epistola primùm B. Pauli ad Hebræos aliquando à Latinis (teste B. Hieronymo) dubitatum est: qua occasione capta studiosi contentionum & suiÿpsorum nimium amantes, inter quos Coryphæus Erasmus, exuscitarunt in primis dubiũ, an illa esset B. Pauli, & deinde, sit'ne inter canonicas scripturas computanda. Et hi quidem (ut sæpe quùm non ambulatur in veritate contingit) nec secũ concordant. Erasmus. n. licet tanquàm probabilius acceperit non esse Pauli, eam tamen esse canonicam non inficiatur. Alij econuersò si non sit certò B. Pauli, nec esse canonicam ausi sunt asserere. Et cum dubium esse dicant an sit B. Pauli, consequenter hoc stante dubio, non esse tanq; uerè canonicam recipiendam volunt. Vnus autem eorum qui in ea sunt sententia Caietanus est & qui illum hac parte sectantur. Arguit autem ille quibusdam argumentis ut euincat non esse B. Pauli. Verùm nos primùm inuictissimis testimonijs conuincemus eam esse & Pauli & canonicam: tum clarè ostensuri sumus eorũ argumenta eousq; futilia, ut quædam sententiam nostram plurimùm confirment.

De libris noui testamenti.

De epistola ad Hebræos.

Esse igitur B. Pauli Apostoli, Primùm ab ipsamet epistola ob unam hanc rationem potissimum suadetur, quòd & titulo careat & nomine autoris, cuius rationis singulare argumentum inuenitur in B. Paulo. Scripsit enim (inquit B. Hieronymus ad Hebræos, quem infensi plurimùm oderant. Vnde nomen proprium amputauit, ne odium nominis vtilitatem excluderet lectionis. Quæ ratio ad nullum alium uerius potest quàm ad Apostolũ Paulum conuenire.

Argumenta ostendentia epistolam ad Hebræos esse B. Pauli.

Secundò, ab ipsamet epistola capite vltimo educitur, vbi autor epistolæ indicat se Hebræum secũdum carnem: quod nec Caietanus negat. At Clemens B. Petri discipulus, qui à quibusdam creditur huius epistolæ autor, Romanus erat, nec ei conueniunt illa vltimi capitis verba, quibus significat se illis celerius restitutum iri si hortationem benignè ac seriò reciperent. Et hoc totum concedit Caietanus, uidelicet & Hebræum fuisse, & Clementem non fuisse eius epistolæ autorem. Nota hoc amice lector, et serua. Nec itẽ Tertullianus fuit Hebræus, ut multò minus credi debeat huius epistolæ autor. Et certè fatuum est de Tertulliano vel suspicari, cum et malè audierit in Ecclesia, nec (ut arbitror) tantus erat, q tam doctè posset capere huius epistolæ mysteria, ne dicã docere, præter hoc quòd multi catholici Patres anteq; Tertullianus esset in rerum natura, de hac Epistola protulerunt testimonia. Quamobrem alias rationes, ueluti

minimè necessarias prætermitto: vt est illud quòd ignorabat hebraicū idioma, quo primùm hæc epistola scripta fuisse magnis testimonijs perhibetur.

.2. Petri. 3. Tertiò huic epistolæ attestatur B. Petrus Apostolus, qui & ipse ad Hebræos præcipuè scribens, hortatur eos vt longanimiter ferant, expectantes diem retributionis, sicut charissimus frater noster Paulus (inquit) secundum sibi datam sapientiam scripsit uobis, sicut & in omnibus epistolis. At certè ni volumus proteruire, illa fuit propriè materia & argumentum illius epistolæ ad Hebræos, qua passim eos deprecatur ut permaneāt, et lōganimiter expectēt. Vnde cap. 3. ait: Participes.n. sumus Christi, si tamen initium substantiæ eius vsq; in finem firmum retineamus. Et cap. 6. Cupimus autem unumquemq; uestrum eandem ostentare solicitudinem ad expletionem spei vsq; in finem, ut non segnes efficiamini, uerùm imitatores eorum qui fide & patientia hereditarunt promissiones. Et cap. 10. Nolite itaq; fratres amittere confidentiam uestram, quæ magnam habet remuneratione͂. Patientia enim vobis necessaria est. Deniq; cap. vltimo ac penultimo, ac in tota epistola nihil aliud agit quàm hortari ut permaneant in CHRISTO, ne quis excidat et desideretur. Quare non rectè hic occurritur à Caietano. Videat qui volet: Ego quidem non puto digna recitatione.

Quartò esse epistolam tanti Apostoli, ipsum epistolæ argumentum, ipsa verba quæ uerè sunt tonitrua, ipsa doctrina mysterijs & Scripturarum profundissimo intellectu referta, satis superq; testantur, sicut uiri magni et spirituales confessi sunt, vel ipsemet B. Hieronymus, in quo tamen uno aduersarij maximè sed immeritò innituntur.

B. Hierony. in epist. ad Titū. Quintò, magnum est pro hac epistola argumentum, eos qui primi derogarunt fuisse hæreticos: quoniam per illam (B. Hieronymo teste) uehementer confutabantur. Idem testatur Epiphanius in libro secundo contra hæresim Arrianam disputans, illisq; obiectans, qua fronte ex hac epistola producerēt testimonia, cum eam ex professo non reciperent.

Ecclesiæ autoritas. Sextò, huic epistolæ attestatur longissimus totius Ecclesiæ catholicæ usus, quæ in maximis solennitatibus Saluatoris de hac epistola sub nomine B. Pauli clara voce legit & cantat, cuius unus uoci longè magis est credendum quàm sexcentis istorum nouorum magistrorum argutationibus, quæ nihil aliud sunt nisi meri cauilli & inanes fallaciæ.

Conciliorum autoritas. Septimò, attestātur huic epistolæ plurima sacrosancta Concilia. Ponam primo loco prouincialia. Est Concilium Laodicense, vbi manifestè hæc epistola inter cæteras B. Pauli recensetur. Est & Carthaginense Tertiū, cui interfuit D. Augustinus. Ibi non ab re particulariter ac separatim à cæteris epistolis hæc ad Hebræos nominatur, & B. Pauli Apostoli esse decernitur ad tollendam (ut mihi persuadeo) omnem dubitationem, quæ tūc etiam inter catholicos, tamen ab hæreticis inuecta, uigebat. In Concilio etiā Arausicano producitur, atq; nominatim asseritur esse B. Pauli. Est & multò antea Nicenæ Synodi testimonium, quæ hanc epistolam, cum illā præcipuè (teste Epiphanio) Arriani negarent, esse B. Pauli declarauit; & in autoritatem extulit. Est præterea Ephesina Synodus, ubi contra Nestorianam hæresim de hac epistola sumpta sunt testimonia tanq; de scriptura sancta & apostolica & illius vasis electionis doctrina ad hæreses confutandas. Et secundum Theophilactum plures hæreses per hanc epistolam damnatæ sunt. Extant & quæ item superius adduximus decreta, uidelicet, Innocentij Primi tradentis canonicorum librorum catalogum: Et Gelasij Primi, qui cum septuaginta Episcopis id operis multò diligentius expleuit: Et Eugenij Quarti in Concilio œcumenico Florentino: quæ omnia nō aliter huic epistolæ atque alijs Scripturis attestantur. Quamobrem nostris diebus in Concilio Tridentino nulla facta est hac de re quæstio, tanq; iam transacta & certa nimis. Pont. decreta

Octauò, sunt pleriq; magnæ gloriæ Autores, qui nō ferentes rem eousq; insolentiæ plenam, aduersus nōnullos qui hanc epistolā è canonicis sufferre moliebantur, tanq; in contentione uersantes, magnis eam testimonijs tutati sunt: & ijs quæ ex aduerso obiectabantur, argutè & cum lumine ueritatis satisfecerunt.

Clemens ergo Presbyter Alexandrinus magister Origenis, ut Eusebius scribit, hanc epistolam absq; dubio & B. Pauli esse, & canonicam, aduersus secus opinantes atq; effutientes constanter defendit. Sanctorum patrū testimonia.

Origenes quoq; in contradicētes (eodem Eusebio teste) ijs uerbis est contestatus: Is uerò qui idoneus factus est minister noui testamenti, non literæ, sed Spiritus, Paulū dico, qui repleuit Euangelium ab Hierusalem in circuitu usq; ad Illyricum, nec ad omnes ecclesias quas docuerat scripsit, sed quatuordecim solas epistolas: quamuis & nonnulli de ea quæ ad Hebræos scripta est dubitent, pro eo quòd non uideatur in ea seruari illa eius sententia quā de seipso pronunciat, dicens se imperitum esse sermone. Sed ego dico, sicut mihi à maioribus traditum est, quòd manifestissimè Pauli est, & semper omnes antiqui maiores nostri eam ut Pauli susceperunt. Hæc ille.

B. Ioannes Chrysostomus in ea quæ ad Romanos, idē defendit, & argumentis aduersariorum, sicut alij, quasi una uoce respondit.

Sedulius quoq; non ignobilis autor quæstionem hanc faciens, eam esse B. Pauli tandem concludit.

Extat & Theodoriti viri doctissimi egregia ac notatu dignissima huius ueritatis pronunciatio in hæc uerba: Nihil faciunt admirandum qui morbo Arrianico laborāt, si aduersum literas apostolicas furiant, & epistolam ad Hebræos à reliquis separent, & eam adulterinam appellent. Qui enim aduersus Deum & saluatorem nostrum linguas mouent, quid non ausi fuerint aduersus eius beneuolos & grandiloquos veritatis præcones? Ipsius enim Domini uox est: Si me persecuti sunt, & uos persequentur. Oportebat autem ipsos, & si nihil aliud, temporis quidem certè diuturnitatem reuereri, quo hanc Theodoritus in principio argumenti in epistolā ad Hebræos

epistolam in ecclesijs perpetuò legerunt alumni ueritatis. Ex quo enim literarum apostolicarum fuerunt ecclesiæ participes, ex illo etiam epistolæ ad Hebræos vtilitatem percipiunt. Quòd si nec hoc quidem ad eis persuadendum satis est, Eusebio quidem certè oportebat eos Palæstino credere, quem patronum suorum decretorum appellant. Nam is etiam diuinissimi Pauli hanc esse epistolam confessus est, & ueteres omnes hanc de ea sententiam habuisse asseruit. Sed ij, omnibus iussis ualere, aduersus ueritatem impudenter decertant, apostolicæ Theologiæ, qua procemium exornauit, splendorem non ferentes. Cum enim non possent resistere ijs quæ de unigeniti diuinitate apertè dicta fuerant, ausi sunt totam epistolam eijcere, cum tamen & decreta & aliæ sententiæ magnā habeant cognationem cum alijs epistolis. Suæ autem accusationi hunc prætextum afferunt, quòd apostolica appellatio non sit similiter posita in procemio. Oportebat autem eos considerare, eum eorum qui ex Gentibus, non eorum qui ex Iudæis crediderant, fuisse cōstitutum Apostolum. Etenim dixit ei Dominus: Festina, & hinc cito egredere. Non enim suscipient testimonium tuum de me. Vade quoniam ad Gentes procul mittam te. Eiusmodi etiam pactum conuentum cum alijs inijt. Iacobus enim, inquit, & Cæphas & Ioannes, qui uidebantur esse columnæ, dederunt mihi & Barnabæ dextras societatis, vt ipsi quidem ad Circuncisionem, nos verò ad Gentes. Ita etiam scribens ad Romanos dixit: Quatenus ego sum Gentium apostolus, glorifico ministerium meum. Ea de causa cum scriberet ad eos qui crediderunt ex Gentibus, appellationem adiecit, & apostolicam dignitatem addidit, ut Doctor & Magister scribens ad discipulos. Ad Hebræos autem scribens quorum non erat sibi cura credita, meritò nudam dignitate doctrinam eis tradidit. Aliorum enim Apostolorum curationi suberant. Quòd autem spirituali gratia plena sit epistola, & nullam omninò præbeat calumniæ occasionem, singulorū interpretatio docebit apertius. Hæc ille, ubi uides hæreticorum fuisse commentum, hanc epistolam è Canone desecari. Cui testimonio B. Hieronymus astipulatur his uerbis: Vt de cæteris epistolis taceam, de quibus quicquid contrariū suo dogmati uiderant eraserunt, nonnullas integras repudiandas crediderunt, ad Timotheum uidelicet utranq;, ad Hebræos, & ad Titū. Et si quidem redderent causas cur eas Apostoli nō putarent, tētaremus aliquid respōdere, & forsitan satisfacere lectori. Nunc uerò cum autoritate hæretica pronuncient, & dicant: Illa epistola est Pauli, Hæc non est: ea autoritate refelli se pro ueritate intelligant, qua ipsi non erubescunt falsa simulare. Hæc ille. B. Epiphanius idem (ut supra citauimus) contestatur.

Act. 23.

Gal. 2.

B. Hierony.

B. Augustinus

D. Augustinus cum de hac epistola sumeret testimonium, atq; animaduerteret nonnullos Latinorum eam non recipere, suum clare proferens iudicium, profitetur se malle orientalium ecclesiarum sequi autoritatem, apud quas, etiam teste B. Hieronymo, quin illa epistola esset B. Pauli nulla erat ambiguitas.

Theophylact.

Est & Theophylacti terribilis in aduersarios sententia, cuius uerba hæc sunt: Non possum equidem non admirari multorum hominum impudentiam, qui cum intelligant per epistolæ huius exordium fuisse tot hæreses confutatas, haud tamen desistant esserere hanc epistolam haud B. Paulo conuenire, ceu à cæteris epistolis alienam. Velim tamen non esse hos nescios, epistolæ huius & sensuum profunditates & uim illam inconfutabilem, nullius esse alterius posse quàm Pauli, qui CHRISTVM haberet in se loquentem. Quòd si dicendi modus illos offendit, intelligant Paulum hebraica lingua hanc dictasse epistolam, ut qui ad Hebræos haberet sermonem; & unum de suis contubernalibus in græcum uertisse. Et pleriq; Lucam hanc transtulisse ferunt, aut Clementem, cuius etiam in ea uel stylus seruetur. Nec secus ij peccant qui hanc esse Pauli epistolam negant, quàm si à Paulo abesse CHRISTVM negarent. Hæc ille. Et uerè sic se res habet. Non enim tam est impietatis quàm dementiæ, putare tantum torrentem aduersum se irruentem posse repellere; aut tantam testium nubem substinere.

Mitto breuitatis gratia ex recentioribus gloriosis doctoribus plurimos, quales sunt B. Anselmus, D. Thomas noster, Dionysius Carthusiensis, & pleriq; alij doctissimi homines qui commentaria ad illam epistolam ediderunt. Nam ij omnes, nemine prorsus reclamante, unanimiter concludunt hanc epistolam esse B. Pauli Apostoli, & sine ulla dubitatione canonicam. Neq; uerò ignorarunt friuola istorum & inania argumenta qui contrariam nitebantur tueri sententiam, quibus breuiter (quemadmodum rei ipsius indignitas poscere uidebatur) respondent, & ea explodunt.

Nono, pro hac epistola citabo singulariter sanctissimos uiros, clarissima Christianæ religionis lumina, quæ ab Ecclesiæ incunabulis toto orbi illuxerunt, qui citra omnē dubitationem hanc epistolam ut B. Pauli & ut canonicam receperunt, citantes testimonia de illa aduersus hæreticos. Incipiam autem à summis Pōtificibus. Est in primis sanctus Clemens B. Petri discipulus & Pontifex maximus, in sua ad Corinth. epistola sicut testatur Eusebius. Idē in epistola sua prima ad B. Iacobum fratrem Domini de hac epistola ad Hebræos testimonia citat non quasi sua, sed ut alterius: quominus est æstimandum illum autorem fuisse. Est & Anacletus quintus à B. Petro. Hic ex ea epistola citans, Paulum exprimit autorē. Idem Euaristus sextus à B. Petro in epistola sua ad Africanos Episcopos. Idem Iginius. Idem Sother. Idem Cornelius. Idem Marcus. Idem Iulius. Idem Liberius. Idē Felix Secundus. Idem Innocentius. Idem Leo. Idem Gelasius. Idem Ioannes Secundus. Idem Gregorius. Et post illum quicunq; aliquid ediderunt in eandem consenisse sententiā proculdubiò testati sunt. Vnde Paschalis Secundus in sua confessione quam fecit in Lateranensi Concilio, de hac epistola accipit testimonia ac sententias tanquàm B. Pauli Apostoli. Quis ergo ausit contra tot & tantos Pontifices hiscere, & tamen se esse Christianū reputare?

Testimonia sanctorum Pontificum Rom.

Testimonia ueterum sanctorum patrum.

Venio nunc ad alios testes, qui etsi non fuerunt summi Pōtifices, fuerunt doctissimi ac sanctissimi uiri. Primus est S. Dionysius ipsius B. Pauli discipulus. Deinde B. Ignatius discipulus Ioannis. Item Irenæus Episcopus Lugdunensis. Ille etiam Clemens Alexādrinus Presbyter de quo mentionem superius fecimus, & Origenes eius discipulus. Item B. Alexander pariter Alexandrinus Episcopus. Item D. Athanasius, Epiphanius, Eusebius, Basilius, Ioannes Chrysostomus, Gregorius Nazianzenus, & alius Nissenus. Item Cyrillus, Damascenus, & (ut uno uerbo me expediam) omnes Græci alicuius nominis. Ex nostris autem B. Cyprianus, Ambrosius, Hilarius, Augustinus, & (uelit nolit Erasmus) etiam B. Hieronymus. Sedulius etiam quem superius memoraui. Sunt & innumerabiles sequentium seculorum Doctores, Beda, Remigius, Alcuinus, Rabanus, Anselmus, Bernardus, Thomas, Vgones, Dionysius Carthusianus, et alij sine numero. Neq; enim ullus inuentus est qui catholici nomen seruauerit, qui contra hanc epistolam ausus sit uel non esse B. Pauli, uel non esse canonicam dubitare: nisi quòd hac nostra misera tempestate, quando iam quicquid cuiq; libet, asserere etiam sibi licitum putat, isti noui sapientes ac magistri suis argutijs eam reuocare in dubium pertentarunt. Pertentemus igitur & nos quibus argutijs id prosequantur.

Resoluuntur argumēta cōtradicentium.

Primo aiunt se autoritate B. Hieronymi inniti. Vnde Caietanus hoc pacto contra hanc epistolam mouetur. Hieronymum, inquit, nacti sumus regulam discretionis canonicorum librorum. Certum est autem quòd Hieronymus de hac epistola, utrū sit Pauli, dubitauit. Si autē non fuerit Pauli, non erit canonica. Non igitur certò possumus statuere uel esse Pauli, uel esse canonicam. Hoc primum est ex doctrina Caietani argumentum: quod certè omni ex parte falsum est, tum in eo quod assumit, tum quod concludit. Quis enim dedit unq̄ B. Hieronymo ut esset regula discretionis canonicorum librorum, cū Ecclesia sancta sit regula? Præterea, quòd B. Hieronymus dubitauerit de hac epistola, unde, quæso, extorquet? Nam uerba B. Hieronymi clarè asserunt & esse Pauli, & esse canonicam, tum in his quæ superius adducta sūt, tum etiam in epistola quam scripsit ad Dardanum, ubi sic ait: Quòd si eam Latinorum consuetudo non recipit inter scripturas canonicas, nec Græcorum quidem Ecclesiæ Apocalypsim Ioannis eadem libertate suscipiunt, & tamen nos utraq; suscipimus, nequaq̄ huius temporis consuetudinem, sed ueterum scriptorum autoritatem sequentes, qui plerunq; utriusq; abutuntur testimonijs, non ut interdū de apocryphis facere solent: quippe qui & Gentilium literarum rarò utantur exemplis, sed quasi canonicis & ecclesiasticis. Hæc ibi. Et in epistola ad Euagriū eam constantissimè B. Pauli esse asseuerat. Quanq̄ (ait) Apostolus in epistola sua ad Hebræos apertissimè definiat, non Abraham suscepisse à Melchisedec decimas diuitiarum eius, sed de spolijs hostium partem accepisse Pontificē. Quid his poterat euidētius exprimi? Quādo igitur narrat ex sententia aliorum fuisse dubitatum, non de mente sua illud profert ut rem esse dubitabilem probare uelit.

Dicet hic fortasse aliquis B. Hieronymum fuisse hac in parte sibijpsi contrarium. Egregiam ergo regulam discretionis librorum nobis proponunt, quæ modo aiat, modo neget. Adhæc, si ipse sibijpsi contrarius, utram nos partem accipere debemus? Nunquid illā quam, uel ipso teste B. Hieronymo, hæretici commenti sunt? An eam potius quam omnes catholici & præstantissimi Doctores magno & robustissimo consensu suscipiunt? Quis circa hoc nisi hæretici spiritus ambigere potest?

Præterea, quis probet illam consequentiam quasi formalem: Non est B. Pauli, Ergo non est canonica, nisi qui dicat, Quicquid est canonicum in epistolis oportere esse Pauli? Quanto melius hac parte Erasmus, qui etsi temerariè putauerit non esse B. Pauli, formidauit tamen negare canonicam. Vide igitur ut hoc argumentum in omni sua parte peccat & corruit.

Secundò, mouentur argumento iam nimis detrito, quia scilicet sui autoris nomen inscriptum non habet. Huic obiectioni egregiè respondit ipse B. Hieronymus: Si non est (inquit) B. Pauli, quia nomen eius præscriptum non habet: Ergo nullius erit, quia nullius alterius præscribitur nomen. Quanto ergo prudentius erat uel ob hoc ipsum existimare eam esse B. Pauli, quia singularis in eo fuit nominis supprimendi ratio?

Tertiò, arguunt de stylo, qui cum cæteris minime conuenit, cum paulò facundior & elegantior uideatur. Quibus idem B. Hieronymus respondet ob hoc accidisse, quòd solam hanc hebraica, idest, propria ac natiua lingua dictauit, cæteras peregrina: vnde non mirum si fuit in ea eloquentior: quanquàm hæc coniectura de stylo non rarò fallax est. Videtur enim vnus quandoq; in quibusdam suis scriptis alius esse ab eo q in alijs itidem suis scriptis conspicitur. Nec est mirum aut nouum eundem hominem diuersa scribentem, stylo uti uario. Hoc mihi euenire experior, qui dum mea quædam post aliquod tēporis relego, uix mea esse recognosco.

Illud etiam ipsemet Caietanus fatetur, qui exemplo à B. Gregorij stylo in Moralibus & Pastorali adducto, ostendit quàm parum habeat uirium hæc de varietate styli obiectio. Infirmūm itaq; argumentum (inquit) assumitur, quùm unum atq; eundem hominem diuerso stylo quandoq; scribere experientia testetur. Registrum Gregorij tantū dissonat ab alijs scriptis à Gregorio, ut si ex stylo arguendum esset, negaretur Gregorij. Hæc ille. Illud autem hic notandum, quòd Erasmus in primis, deinde Caietanus negarunt hāc epistolam fuisse scriptam hebraicè, idq; contra communem omnium fidem. Quibus porrò argumentis moti fuerint & quàm friuolis, tædet hic referre alibi confutauimus copiosius.

Quartò, quod maximè pij uiri debent animaduertere propter summam scriptoris arrogantiam, arguunt hanc epistolam nonnullis in locis fauere hæreticis. Nam ex illa hæresis Arriana foueri uidetur, & Nouatiana crudelitas, quæ negabat pœnitentibus ueniam. Quod enim de

Filio dixit B. Paulus, qui cum sit splendor gloriæ, & figura substātiæ eius, Græcè legitur ὑποστάσεως. Vnde Arriani (ut ait Erasmus) tres ὑποστάσεις ponebant. Verùm quis Catholicorum iam ignoret Erasmū de spiritu Arrij participasse? Tantum enim abest ut faueat Arrianis illa epistola, ut per eam maximè confodiantur, ut egregiè Theodoritus testatur. Quamobrem ipsimet Arriani hanc epistolam non recipiebant. Et certè Apostolus ibi uocans Filium figuram siue characterem paternæ hypostaseos, eleganter ostendit personam, ut sancti Doctores exponunt. Vnde & tres hypostases rectè dici possunt tres illæ diuinæ personæ, cum uerè sint subsistentes: nec ob id fauetur Arrianis. Quòd itē uideatur ex cap. 6. sufferri locus pœnitentiæ, ut uoluit Nouatus, à malo intellectu procedit, quem parit arrogantia, quæ non patitur intellectum captiuari in obsequium fidei. Etenim si volumus eam non esse Scripturam unde ansam aliquam hæretici accipiant, iam nulla erit Scriptura: quoniam ex omni fermè Scripturarum loco ipsi accipiunt ansam. Nā cōtra perpetuā immaculatæ Virginis MARIAE uirginitatem, nônne in euangelio B. Matthæi innituntur? Et Arriani contra diuinitatem CHRISTI, nônne potissimùm in B. Ioannis euangelio, & similiter cæteri? Longū autem esset de singulis exempla proponere. Hæc quæ modò attuli seruiant pro omnibus Scripturis: quoniā & similia argumenta struunt increduli contra libros Sapientiæ & Ecclesiastici & Machabæorum, quæ libuit meritò præterire, quoniam & meritò contemni possunt.

Quintò, annotauit particulariter Caietanus, quod huius epistolæ autor Scripturam illam, Ego ero illi in patrem, quæ ad literam loquitur de Salomone, detorsit ad Christum. Eodem penitus argumento usus est Iulianus Apostata contra B. Matthæum, quòd scilicet Scripturam illā: Ex AEgypto uocaui filiū meum, quæ ad literam loquitur de toto populo Hebræo, detorsisset ad CHRISTVM ut imponeret Gentibus. Quo in loco ambo suam imperitiam præter insignem arrogantiam ostenderunt, ignorantes quæ ad literam sæpenumero de alijs dicuntur, ea secundum spiritum & perfectam ueritatem impleri in Christo, ut eleganter de utroq; loco B. Hieronymus declarat, & nos alibi.

Sed instat Caietanus, Quinimò quædam ibi dicuntur quæ non possunt conuenire Christo, quale est illud: Si iniquè aliquid gesserit, arguam eum. Nos autem uersa uice dicimus, etiam ibi quædam dici quæ non possunt cōuenire Salomoni, nec alij cuiq; nisi Christo. Dixit enim Dominus Dauidi: Cumq; completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnum eius. Ipse ædificabit domum nomini meo, & stabiliam thronū regni eius usq; in sempiternum. Ego ero ei in patrē &c. Vides quomodo hæc non possunt conuenire Salomoni? Satis enim ibi innuitur, post mortem Dauid egressurum semen de utero eius, cuius regnum esset firmandū in sempiternum. At Salomon ille potuit'ne, rogo, ex Dauid egredi post mortem ipsius? Non certè, sed ex illo uiuente. Nec post mortem constitutus est rex, sed in solio regio sedit adhuc uiuente Dauid patre, & confirmatus est unctione & prophetia in regnum. Scio posse his aliqd responderi, & aliquo modo uerificari in Salomone, ut sit aliquis locus literæ. Sed spiritus hic quàmaximè erat quærendus, non litera. Nam, ut ad radicem securim ponamus, Nunquid, obsecro, secundū intelligentiam Spiritus Salomon ædificauit domum Domino? Habitat'ne & requiescit in manufactis templis Dominus? Ad quid enim Scriptura tantopere hoc admonebat? Et Stephanus & Paulus cur testificantur Dominum non habitare in manufactis templis, nisi ut hanc prophetiam de ædificanda illi domo per Salomonem intelligeremus secundum spiritum tanquam veri Israelitæ & Hebræi? Hoc Caietanus non obseruauit, idq; periculosè si ei crederetur. Adde nec uerum esse in Salomone, quòd regnum eius & sedes fuerit stabilita in æternum. At Scriptura solui non potest, sed impleri debet. Et iccircò miror uehementer quomodo fugerit Caietanum interpretatio huius loci, quæ facta est ab Angelo, & Beatiss. VIRGINI nunciata quùm dixit de CHRISTO: Et dabit illi Dominus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Hoc enim est quod dixit Dominus Dauidi firmiter de Christo, non de Salomone: Ipse ædificabit domum nomini meo, & ego stabiliam regnum eius usq; in sempiternum. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium.

Dicet aliquis, Quomodo respondes ad id quod sequitur: Qui si iniquè aliquid gesserit, arguam eum in uirga uirorum. Respondeo, Ipsemet Dauid hoc declarat: quoniam Christus mysticus etiam peccat, hoc est, membra eius, quæ quùm à Deo arguuntur & puniuntur, et ipse quodammodo arguitur & punitur in illis, sicut & illum persequimur quùm persequimur suos. Illud ergo quod cap. 7. lib. 2. Regum dixit Dominus: Qui si iniquè aliquid gesserit, arguam eum in uirga uirorum, idem Dauid in Psalmo. 88. declarat inducens Dominum dicentem: Si autem dereliquerint filij eius legem meam, et in iudicijs meis non ambulauerint: si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, uisitabo in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus peccata eorum: misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neq; nocebo in ueritate mea. Neq; prophanabo testamētum meum: & quæ procedunt de labijs meis non faciam irrita. Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit, & thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum & testis in cœlo fidelis &c. Ecce coactus sum prodere huiusmodi magistrorum impudentiam, & ostendere imperitiam circa Scripturarum intelligentiam, ut uideas illos uel in foribus aberrare deuiantes ab Ecclesiæ doctrina perniciose cum inueniant sectatores.

Sextò, idem uir annotauit, autorem huius epistolæ dum profert testimonium de ueteri Scriptura, imperitè pro PACTO reddidisse TESTAMENTVM. Nam BERITH non testamentum (ait) sub ratione

testamenti, sed pactum significat. Quo in loco tripliciter errat. Primò, quoniam putauit hunc autorem scripsisse græcè, non hebraicè, contra communem omnium veterum persuasionem & priscorum testimonia. Deinde quòd non uidit Apostolum non hoc in loco solummodo accepisse eam uocem ut significaret testamentum sub ratione testamenti, sed etiam in ea quæ ad Romanos & ad Galatas, ubi etiam supponens esse testamentum, arguit ex natura testamenti, quæ est ut nullus ordinationē patrisfamilias testatoris infringat, aut quid aliud superordinet. Quare si cōcluditur hoc argumento epistolam hāc non esse. Pauli, simili ratione concludetur nec illam quæ ad Galatas esse Pauli. Tertiò errat, quòd ignorauit nihil obstare quo minus idem pacti et testamenti possit habere rationem, cum & olim heredes pacto constituerentur, ut priscæ leges meminerunt. Mitto eam uocem BERITH *semper à Septuaginta traductā* TESTAMENTVM. *Zacharias quoque propheta hanc rationem testamenti declarauit per sanguinem, dicens de*
Zach. 9. CHRISTO: *Tu quoq; in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu. Imò ipse* CHRISTVS *dixit: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Sed indignum erat vt hæc tam clara & quæ ab omnibus absq; scrupulo sunt accepta, ob quemlibet proferentem sermonem iterum in disceptationem uocarentur. Nec tamen ex altera parte committi debuit ut silentio præterirentur: quoniam intolerabile prorsus est audire christianæ professionis hominem, qui ausus fuerit autorem tantæ epistolæ ijs nominibus notare, à quibus ego abhorreo.*

Septimò, cum autor huius epistolæ annumeret se cum his in quos euangelica salus confirmata est per eos qui audierunt à Domino, notat hoc de Paulo uerè dici nō posse, qui non didicit ab homine, neq; per hominem. Hoc argumentum est antiquorum derisorum, cui respondetur quòd B. Paulus hic non ait de doctrina se eam ab alijs didicisse, sed de salute, quæ confirmata est in illo sicut in alijs multis per illos qui audierunt à Domino: quod uerissimum fuit. Ipse enim missus fuit ad Ananiam discipulum Domini ut ab illo baptizaretur, & in eo per illum confirmaretur salus, nec sine signo receptæ uisionis. Et quantum ad illius doctrinam attinet, confirmata fuit
Galat. 2. *posteà per Apostolos, ne ipse in uacuum curreret aut cucurrisset, ut ipsemet testatur. Scio quid pleriq; respondeant, quos non reprehendo: videat qui vult. Satis est nos in hoc conuenire, eam epistolam proculdubio B. Pauli esse.*

Octauò arguit, hunc autorem qui in arca testamenti fuisse urnam auream & manna & uirgam Aaron memorat, contra Scripturam. 2. Regum. 6. esse loquutum, vbi expressè dicitur non fuisse in arca nisi duas tabulas testamenti. Et non aduertit argumentator, quòd nihil prohibet aliquando fuisse virgam illam & urnam in arca, et aliquando ibi non fuisse, sed solas tabulas legis lapideas: quod quidem & ad mysterium seruit. Tunc enim oportuit deficere sacerdotium Aaron & manna, quùm in veram terram promissionis veniret per Dominū IESVM, *vt patet Iosue. 5.*

Nono, taxauit autorem huius epistolæ dum ait: Celerius uidebo vos. Non est autem consentaneum (inquit) quòd Paulus qui iam ad Cæsarem appellarat ut manus Iudæorum effugeret, iterum se ad illos spondeat reuersurū. Hoc verò argumentum carnalem sapientiam præ se fert, sicut erat in discipulis Domini, cui Hierosolymam redire volenti dixerunt: Rabbi, modo Iudæi quærebant te lapidare, & tu uadis illuc? Non ergo minus uerisimile erat hoc factum fuisse à B. Paulo, quod à Domino prius exēplo monstratum agnouimus. Nam cum Hierosolymam redire statuisset, & ab Agabo propheta fuissent illi renunciata uincula & afflictiones, omnesq; magnis precibus hortarentur ne iret, continuò actus in Spiritum, & ardore martyrij succensus, erupit animo inuicto in hæc verba: Quid facitis flentes et affligentes spiritum meum? Ego autem non solùm alligari, sed etiam mori in Hierusalem paratus sum &c. Act. 21. *Poteram & alijs modis respondere, ac dicere hanc epistolam exaratam esse Romæ multo tempore ante ipsius liberationem. Fuit enim biennio Romæ semicaptiuus initio imperij Neronis postquàm recesserat à Hierusalem, qui à Nerone absolutus inde recessit, & perlustrauit plagas occidentales prædicans euangeliū vbiq;, & iterum reuersus est Hierusalem iuxta pollicita in hac epistola, & inde demum iterum Romam, ita ut anno quartodecimo imperij Neronis, iussu eius, gladio peremptus coronam iustitiæ receperit, quo die & B. Petrus est crucifixus. Hæc de historijs veterum & iuxta Scripturas accepimus. Vnde non est mirū si iam exacto biennio iterum Hierosolymam repetere voluerit, cum potuerit illuc tutius ire, uel quòd iam deferbuerat ira illa & indignatio Iudæorum, uel si non referbuisset, tamen absolutus ipse à Cæsare tutus remearet. Non enim ausi essent tam facilè contra sententiam Cæsaris quicq; molestiæ Paulo inferre. Præterea, non illis omninò perfidis Hebræis suis persecutoribus scribebat, sed ijs qui iam nomen dederant in professione baptismi, & si illis etiā infensior esset, quòd destructor Legis Mosaycæ uideretur.*

Mitto alia eiusdem magistri argumenta ita sanè futilia vt tædeat referre, quale est illud, quòd Paulus producat Scripturas non iuxta veritatem hebraicam, sed iuxta Septuaginta: quasi hoc non alibi consueuerit tùm ipse, tum alij Apostoli: & quasi non potuerit hoc esse factum ab epistolæ interprete, non autore Paulo. Patienter, quæso, audiat, & mittat parumper affectiones, quæ mētem perturbant amator veritatis. An non est omninò miserabile & prorsus intolerabile, quòd hic homo nec in hebraicis literis eruditus, nec admodum in Scripturis versatus, ad quas iam senex accessit; ac de repente protulit commentaria, ausus tamen sit tam confidenter sententiam proferre aduersus autorem huius epistolæ, redarguens illum tanq; linguæ hebraicæ imperitum, & ipsarum Scripturarum ignarum, idq; sit ausus (quod non possum desinere admirari) contra omnium autorum sententiam qui laudē aliquam in Ecclesia meruerunt, & contra Concilia & decreta magnorum Præsulum & summorum Pontificū?

Et cum ita sit, mihi quidem indignatur quòd huiusmodi arrogantias detexerim?

Mitto quod & cunctæ Vniuersitates christiani orbis & illa potissimùm Parisiorum, huiusmodi nouorum Magistrorũ hæreses iam retunderant: similiter & concilium quoddam prouinciale Senonensem, & quotquot ex catholicis scripserunt aduersus Erasmum & Lutherum, qui primi in hanc eruperunt effrenatam audaciam. Nominabo primùm felicis memoriæ Dominum Ioãnem Episcopum Roffensem, qui pro fide CHRISTI martyr occubuit. Hic manifestè huius erroris tanquàm certæ hæresis reprehendit Lutherum. Mitto Dominum Ecciũ, & Ioannem Cochlæum, & alios nonnullos, qui nostris diebus Zelo Sponsæ Christi accensi, magna cum laude scripserunt aduersus nouitates has, quos omnes hic unus Magister non debuit contemnere, præsertim in re tam graui, quæ faueret hæreticis, cum nullam prorsus rationem afferat quæ valeat à viro mediocris doctrinæ censeri saltem probabilis. Et hæc satis in defensionem tantæ epistolæ.

De Epistola B. Iacobi.

POsuerunt in contentionem B. Iacobi Fratris Domini epistolam, contra quam tempore nostro Lutherus primùm inuectus est, negans eam habere spiritum apostolicum. Vnde et stramineã nõ ueritus est eam appellare lingua illa uirulenta & perfida, nec ob aliam causam nisi quia ipsa eius lingua proprijs coloribus in ea epistola depicta erat, & similiter ipsa eius doctrina & sapientia plena tumore & contentione & impudicitia & proteruia, utpotè terrena, animalis, diabolica. Cum igitur manifestæ sint causæ cur hanc epistolam reijciat, et hæc quidem unde probatur esse catholica, uidelicet, cum displiceat hæreticis eo quòd hæretici sunt, non indiget alia defensione. Illud omninò iniquum, hæreticis tamen frequentissimum, ut quùm quid pro illis facere uidetur, etiam testimonium ex ea scriptura sumant quam ipsi reprobant.

Verùm non omittamus rationes alias quibus mouentur, ut videamus quid habeant ponderis. Est autem prima ratio & maxima, quia in ea epistola uidetur esse aliquid quod pugnet cum doctrina B. Pauli de iustificatione. Nam ibi dicitur, hominem non ex sola fide iustificari, sed ex operibus, cuius rei exemplum ponitur Abraham. At B. Paulus eodem Abrahæ exemplo statuit nos non ex operibus, sed ex fide iustificari. Sed nolunt, seu uerius simulant impostores se non intelligere mentem utriusq; Apostoli, qua patefacta facilè nobiscum in concordiam venirent, sicut non discordarunt illi Apostoli, sed alter alterum declarauit. Saltem audirent B. Augustinũ illos egregiè his uerbis conciliantem: Ergo ex fide iustificatus est Abraham. Iam qui audit, non ex operibus, sed ex fide, obseruet illam uoraginem de qua locutus sum: Vides ergo quia ex fide, non ex operibus iustificatus est Abraham. Faciam ergo quicquid uolo, quia etsi bona opera non habuero, & tantùm credidero in Deum, deputabitur mihi ad iustitiam. Si dixit & decreuit, lapsus demersus est: si adhuc cogitat & fluctuat, periclitatur.

Augustinus in præfatione psal. 31. Item vide in lib. de fide & operibus cap. 14.

Scriptura autem Dei verusq; intellectus, non solum periclitãtem à periculo liberat, sed & demersum à profundo eleuat. Respondeo ergo tanquàm contra Apostolum, et dico de ipso Abraham quod inuenimus etiam in epistola alterius Apostoli, qui uolebat corrigere homines qui malè intellexerant istum Apostolum. Iacobus enim in epistola sua cõtra eos qui nolebant benè operari, de sola fide præsumentes, ipsius Abrahæ opera commendauit, cuius Paulus fidem: Et non sunt sibi aduersi Apostoli &c.

Mouentur & alij, quibus durum uidetur aliud eius dictum: Qui in uno offenderit factus est omnium reus. Sed si ijs argumentis nutare Scriptura deberet, quænam, obsecro, stare poterit? Nulla est enim contra quam aliquid obiectari non possit. Quamobrem necesse est scrutari & videre solutiones Doctorum, & si fortè non placeant, captiuare tamen intellectum, & confiteri ignorantiam. Nam quùm aliquid de scriptura iam canonizata venit in dubium, oportet ad B. Augustini exemplũ se demittere, qui sapientissimè dixit, Si quando incideret locus in scripturis sanctis qui ueritati videretur aduersari, se in eam venire cogitationem ut crederet aut fortè librum mendam habere, aut se veram eius intelligentiam nõ assequi, & constantissimè tenere nihil penitus ibi haberi non sanctum ac verum, sed scriptoris uitio potius esse deprauatum. Et nihilominus locus ille non est adeò difficilis, vt non facilis declaratione reddatur. Nam in omni peccato duo sunt consideranda. Primum est materia, alterum forma. Materia enim peccatorum est multiplex, ut adulterium, homicidium, furtum, odium &c, Sed omnium vna est forma: quia omne peccatum ideò est peccatum, quia est contra Deum. Si ergo materiæ considerentur, non est dubium ab eo qui facit vnum peccatum nõ propterea committi aliud, & ita non fieri reum alterius peccati. Sunt qippe nonnunq; opposita uitia & peccata, ut prodigalitas & auaritia: sed si consideratur ratio peccati inquantum intenditur vel nõ curatur offensa Dei, tunc est verum dictũ illius Apostoli: Qui in vno offendit, factus est omnium reus. Vide vt benè considerans vsus est verbo OFFENDIT, vt peccati ratio consideretur, quæ est Dei offensa. Et addit rationem hoc manifestè explicantem, subdens: Qui enim dixit Non mœchaberis, dixit & Non occides. Quòd si non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis &c. Et voluit dicere: Quemadmodum in eo quod admisisti non curasti legislatorem, ita nec in alio curasses si eadem libido & peccandi occasio oblata tibi fuisset. Nam Deus non ea lege diligendus est ut in vno tantùm uel altero pareatur illi, sed in omnibus prorsus: quia super omnia diligendus est. Quare manifestè loquitur Apostolus ille de peccatis mortalibus, per quæ fit legis transgressio, non de venialibus, ut ipsemet exemplis ac uerbis clarè explicat.

Qui in vno offenderit etc, quomodo intelligatur.

Sed surrexit idem Magister, qui improbaturus hanc epistolam esse B. Iacobi, & ita incertæ autoritatis, nedum diuinæ & canonicæ, his verbis ausus est scribere: Nõ est vsquequaq; certum an hæc epistola sit Iacobi Fratris Domini, dicẽte Hieronymo in libro de uiris illustribus:

Iacobus Frater Domini unam tantùm scripsit epistolam, quæ de septem canonicis est, quæ & ipsa ab alio quodam sub nomine eius asseritur, licet paulatim tempore procedente obtinuerit autoritatem. Hæc ille Magister. Quis autem non magnopere admiretur, quo iudicio ex B. Hieronymi sententia elicuerit, hanc epistolam non esse certè Iacobi, cum ipse D. Hieronymus non quidem quasi dubitans, sed palàm asserens sic dicat: Iacobus Frater Domini vnam tantùm scripsit epistolam, & asserat quòd sit vna de septem canonicis, & non obstante quòd ab aliquibus assereretur non esse B. Iacobi, sed alterius qui illius nomine se ornauerit, procedente tamen tempore paulatim obtinuerit autoritatem? Verè non possum desinere admirari quùm ista cogito, quomodo inde educat hanc epistolã non esse certè Iacobi apud B. Hieronymum, & non esse certæ autoritatis & canonicam, cum ab ipso Hieronymo pronuncietur esse Iacobi, & esse unam de septem canonicis, & temporis progressu autoritatem obtinuisse.

Dicet aliquis: B. Hieronymus ait, quòd asseritur nõ esse illius. Sed à quibus, rogo, tum putas assertũ fuisse nisi quemadmodum & hoc tempore fit, nimirum à curiosis & nouitatum atque controuersiarum amatoribus aduersus Ecclesiam Dei? Nullus enim citatur clari nominis in Ecclesia Dei, qui hoc aliquando dixerit. Et iam eorum temeraria assertio qui hoc aiebant, etiam B. Hieronymi tempore silebat, nec efficere potuit quin suam non obtineret in Ecclesia autoritatem. Et post tanto tempore siluit, vt nisi hoc memorasset Eusebius & D. Hieronymus, nemo putaret de hac epistola fuisse unquã dubitatum. Nam & qui hoc sciebant, non id apprehendebant tanquàm rẽ alicuius momenti, nisi uenissent isti excitatores sepultorũ & obsoletorum dogmatum. Eusebius manifestè testatur, Iacobum scripsisse hanc epistolam, quæ prima ponitur inter eas quæ catholicæ appellantur: & licet à nonnullis reijceretur, & non facilè illius meminissent antiqui, sicut nec illius quæ dicitur Iudæ, quæ & ipsa est vna de septẽ: Nos tamen (inquit) scimus etiam istas cum cæteris ab omnibus penè ecclesijs recipi. Hæc ille. Et cum hoc sit nostris temporibus absolutè verum, eam scilicet ab omnibus ecclesijs receptam esse, & tot Synodorum canonibus cõfirmatam, magnopere mirandum est si potest benè fidelibus animis ulla incidere vlterius dubitatio. Nam aliquos aliquando dubitasse, efficacius persuadet ne nos amplius dubitare debeamus, cum eorum dubitationem veritatis luce superatam esse cognoscamus. Alioqui dubitemus & de Christi resurrectione, quia Thomas Apostolus aliquãdo dubitauit.

Eusebius lib. 2. cap. 31.

Sed audi, quæso, alia quoque argumenta eiusdem magistri. Subdidit: Salutatio hic posita tam pura est ut nulli salutationi cuiuscunque alterius apostolicæ epistolæ conformis sit. Nam nihil Dei, nihil IESV Christi, nihil gratiæ nihilue pacis sonat, sed prophano more Salutem: nec ipse se Apostolũ nominat, sed tantùm seruum IESV Christi: ex quibus simul iunctis minus certus redditur autor. Hæc ille, tam futiliter & tam perplexè & falsò, ut in stuporem possit conijcere quemlibet sana mente cogitã-tem. Dicit enim in salutatione nihil esse Dei; nihil Iesu Christi. Et nihilominus Apostolus, ut ipse citat, uocat se Dei seruum & Iesu Christi. Arguit & modum salutandi ea uoce, Salutem, quasi prophanum, nec animaduertit à se hac obiectione omnes Apostolos coargui, qui ea sola uoce salutarunt Gentes hisce verbis: Apostoli & Seniores fratribus qui sunt ex Gentibus salutem. Act. 15.

Dicit hãc salutationem nulli alteri epistolæ apostolicæ conformem: quasi necesse sit hac parte omnes esse conformes, cum B. Ioannes nec salutationem vllam in prima sua ponat, sed statim erumpat dicens: Quod fuit ab initio &c. Et in sua tertia solùm dicit: Senior Caio charissimo, quem ego diligo in veritate. Sed hanc quoque negaturus est esse B. Ioannis. Nec igitur prima erit B. Ioannis si hoc valeat argumentum.

Verùm pro hac epistola, quòd sit B. Iacobi Apostoli & canonica, possem innumerabiles similiter autores & graues & orthodoxos & sanctos afferre, sed satis esse puto omnia Concilia & Decreta, quæ unà cum B. Pauli Apostoli epistola ad Hebræos etiam hanc absque vllo scrupulo comprobarunt. Quòd si quæritur insuper expressa B. Hieronymi grauior autoritas, ipse ad Paulinum in prologo bibliorum sic ait: Iacobus, Petrus, Ioannes, Iudas, septem scripserunt epistolas tam mysticas quàm succintas, breues & longas, breues in uerbis, longas in sententijs, ut rarus sit qui non cæcutiat in earum lectione. Alibi etiam pro hac epistola pugnat non iam quasi extra Canonem poneretur, sed cur non prima in ordinẽ catholicarum. Nam quidam non intelligentes mysterium, volebant illas B. Petri propter primatum in ordine præponere: quod B. Hieronymus non temerè reprehendit, tantum abest ut putauerit non canonicam & incertũ autoris. B. Hierony

Non pigebit autem etiam multò antiquiores testes producere pro hac epistola. Est enim Anacletus in primo suo decreto, qui non semel de hac epistola producens sententias, aperte autorem Iacobum Apostolum nominat. Similiter et Alexander Primus in prima sua decretali epistola. Similiter & Vrbanus Papa, & Stephanus, & Marcellus. Item Felix Secundus, & Liberius, & alij plures. Nec post illa tempora apud catholicos unquàm fuit reuocata in dubium. Illud maximum argumentum, quòd singulariter ex hac una epistola, sancta Dei Ecclesia Extremæ unctionis sacramentum elicuit, & in usum tradidit, sicut patet ex decreto Innocentij Primi & recentioribus etiam Concilijs. At hoc esset maximum absurdum si hæc epistola non fuisset certi autoris, & certè canonica.

De secunda B. Petri epistola.

NON defuerunt & alij temerarij qui & secundam B. Petri epistolam vocarunt in dubium, Eusebio teste ac Hieronymo, sed argumento planè fallaci, nimirum à stylo. Quæ epistola si non sit B. Petri Apostolorum Principis, certè cuiusdam insignis nebulonis & impostoris fuisse necesse est confiteri. Nam ibi autor testatur se fuisse vnum ex tribus qui in monte sancto viderunt magnificam Christi gloriam, & honoris uocem

audierunt dicentis: Hic est filius meus dilectus. Sit ille igitur potius impostor qui impiè arbitratur Ecclesiam nugas & imposturas recepisse pro sanctis et apostolicis scripturis. Non enim digni sunt quibus aliter respondeamus. Est & in ea epistola grauissimum de B. Paulo & eius epistola ad Hebræos testimoniū, id quod Satanæ et membris eius displicuit uehementer.

De epistola Iudæ.

DE B. Iudæ epistola similiter est dicendum, quæ pariter è Concilijs superius citatis, & sacris tractatoribus multis probata est, & ab antiquis habita ut uerè sacra & diuina scriptura. B. enim Hieronymus sic de illa testatur: Iudas Frater Iacobi paruam quidem, quæ de septem canonicis est epistolam reliquit. Et quia de libro Enoch, qui apocryphus est, in ea assumit testimoniū, à plerisque reijcitur: tamen autoritatem uetustate iam & vsu meruit, & inter sanctas scripturas computatur. Hæc ille. Idem sub nomine Paulæ & Eustochij ad Marcellā testimonia de ea epistola profert his uerbis: In epistola canonica Iudas Apostolus frater Iacobi scribit dicēs: Commonere autem uos volo &c. Eusebius quoq; de illa similiter sicut de Iacobi epistola attestatur. Et Dionysius in lib. de diuinis nom. cap. 4. Et Anacletus in suo decreto primo manifestè de illa tanq; de apostolica & de scriptura diuina citat. Epiphanius etiam de illa producit testimonia, & pleriq; alij. Quòd si non sit eousq; frequens eius epistolæ allegatio apud tractatores, haud mirum, cum sit adeò breuis ut rarò citari possit.

Restat igitur nunc uendicare illam à calumniosis, quā etiam cum alijs à diuinis scripturis resecare conati sunt. Caietanus enim non esse certò Iudæ epistolam, & ita nō canonicam, de mente B. Hieronymi accepit: quia B. Hieronymus dixit eam fuisse olim à plerisq; reiectam: quasi verò si à plerisq; tunc reijceretur, ille quoq; reijcere intelligatur, cum ipse contrarium asserens tam clarè testetur quòd Iudas Frater Iacobi eam reliquit epistolam, & quòd vna est de septem canonicis. Quin & ipsemet Hieronymus ne quis de eius mente perperam interpretaretur, postquàm dixit à plerisq; reijci, cautè adiecit eam nihilominus vetustate & usu meruisse autoritatem, & inter sacras computari scripturas. Quid amplius poterat dicere ad suæ sententiæ expressionem, cum & alibi pro illa absq; ullo scrupulo et formidine censeat? Et quod amplius est, respondet aduersarijs, qui propter illam allegationem ex libro apocrypho mouebantur. Caietanus enim ualdè eo argumento mouetur, ubi legitur: Prophetauit autem septimus ab Adam Enoch &c, aiens: Hic est locus unde Hieronymus dixit refutari hanc epistolam, nec ab re: quoniam etsi citare apocrypha multò magis liceat quàm Poetas, autoritati tamen sacræ scripturæ derogat ut apocrypha prophetia inducatur: quod hic fieri clarè apparet, dum absolutè dicitur, Prophetauit autem. Hæc ille: quæ certè patienter ferre pia pectora non ualent nec debent, cum non absq; blasphemia sugillet huius epistolæ autorem, quem esse Apostolum Ecclesia definiuit, & tam falsò crimine sugillet, quòd apocryphum tanq; propheticum accipiat: & non uidit permistam ratiocinatione fallaciam. Non enim quia ex apocrypho quid citatur, confestim sequitur etiam illud citatum esse apocryphum. Multa enim libri apocryphi continent non apocrypha. Et uerè hic homo non tam hac in parte ostendit suam in argumentando inscitiam, quàm contemptum tam ueterum q; recentium Doctorum, qui huic argumento obuiam ierunt & satisfecerunt: quorum tamen ipse non meminit ac si essent prætereundi silentio: nisi quis dixerit illum non uidisse aliorum commentaria. At uidere oportuisset, cum hoc iam nimis detritū esset, & hoc potissimum tempore, ut iuuaret partes Ecclesiæ aduersus recentiores hæreticos, qui hanc epistolam sufferre cum alijs conati sunt. Nam et B. Hieronymus in epistola ad Titum resoluit hoc argumentum. Et B. Augustinus in libro de ciuit. Dei cap. 13. Et post illum Beda & Dionysius Carthusianus & alij qui ad hanc epistolam commentaria ediderunt. Porrò quod adiecit, Allegare apocrypha tolerabilius esse quàm Poetas, taxat Paulum Apostolum magis quàm Iudam: quia si Iudas ex apocrypho, ille ex poeta citauit. Deberent ergo isti homines, qui de magisterio gloriantur, non ignorare quid autoritatis tribuant Sancti dum aliquid ex prophanis autoribus in suum usum assumunt. Nam B. Paulus producens ex poeta, non ipsum poetam, sed illius dictū probat et canonizat. Similiter et B. Iudas ex apocrypho libro adducens, non librum, sed dictum illud vt uerum probat, quod iam nō liceat vlli negare, non tanq; in apocrypho contentum, sed tanquàm ex apocrypho selectum, ut non iam apocryphum sit, sed exploratæ compertæq; veritatis.

De secunda et tertia epistola B. Ioannis.

DVas Ioannis Apostoli epistolas simili audacia non sunt olim ueriti quidam à canonicis scripturis resecare, & alteri cuidam Ioanni theologo ascribere, idq; ex Papia, sicut apud Eusebium & B. Hieronymum de uiris illustribus legitur. Sed ego periculo meo ausim polliceri, alicuius hominis illusoris fictione talem circa hoc natam esse deceptionem, qui ab ea celebri existimatione qua Apostolus ille propter excellentiam reuelationum uocatus est theologus, finxit alium esse Ioānem theologum à Ioāne Apostolo, idq; (ut non dubito) in his libris inseruit quos Papias fertur composuisse: nec id solùm, sed & pleraq; alia non solùm quantum ad hanc historiam pertinet, uerumetiam ad dogmata quædam ridicula & fabulosa & indigna Ioannis Euangelistæ discipulo, qualis creditur fuisse Papias.

Adhæc, quia Ioannes euangelista longam hic uixit ætatē, et se presbyterū, idest, seniorē appellabat, iccircò finxerunt alium esse Ioannem presbyterum à Ioanne Apostolo. Quare non facilè sunt hæc credenda, quæ ui ueritatis diuturno temporis cursu suas uires intendētis, eneruata iam sunt ac prostrata. Quamobrem meritò in Cōcilijs & catalogis tractatorum obtinuerunt etiam hæ duæ epistolæ suum locum, & autorem suum Ioannem Apostolum. Nam & à multis veterum sub nomine Ioannis Apostoli citatæ sunt. Et B. Hieronymus in epistola ad Euagrium de illis etiam in contentione citat tanq; de Ioannis Apostoli epistolis. Et quod magnum præbet testimoniū, non

non solùm stylus, uerum etiam sermo Dilecto peculiaris ibi apparet. Quis enim alius ausus fuisset dicere: Et testimonium nostrum verũ est, nisi ille qui recubuit in sinu Domini, qui & eodem sermone euangelium suum firmauit aiens: Scimus quia uerum est testimonium eius.

de Apocalypsi B. Ioannis. DE Apocalypsi quoq; eiusdẽ B. Ioãnis Apostoli aliquando dubitatum est, sed ab his citra dubitationẽ qui nouitatibus ad facessendum Ecclesiæ negotium delectabantur, & quibusdam argumentis friuolis vulgus inconstans commouere studebant: quod etiam nostra ætate quidam simili ingenio præditi, iterum iam confractum et sepultum dogma excitarunt. Horum primus fuit Erasmus, qui in suo Ecclesiaste ausus est dicere epistolas Apostolorum catholicas nouo testamento finẽ imponere. Primùm verò contra hanc Apocalypsim mouetur ex titulo, qui in græcis habetur Ioannis theologi, non autem Ioannis Apostoli. Qua in parte uoluit uafrè illudere, cum homo plurimæ lectionis minimè esset ignarus hunc Apostolum propter euangelium suum, in quo tam altè de VERBI diuinitate intonat, meruisse ut solus insigniter Theologi nomine honoraretur. Sic enim illum uocauit D. Dionysius Areopagita & plures alij Græci, ut Origenes & Chrysostomus et Gregorius p̃sbyter in uita Nazãzeni, et alij.

Verùm profert Erasmus Dorotheum quendam Tyri Episcopum, qui cum dixisset Ioannem scripsisse euangelium in Pathmos insula, Apocalypseos non meminit. Vide, rogo te lector, argumenti futilitatem pari cum malignitate coniunctam. Quia, inquit, Dorotheus non meminit Apocalypseos Ioannis Apostoli, ergo non fuit eius. Quo argumento (si ualeret) etiam cõcluderetur nec tres epistolas esse eiusdem B. Ioannis, quia Dorotheus ille earum non meminit. Hic addo, falsum esse in Pathmos insula Ioannem suum conscripsisse euangelium.

Producit Erasmus & alium Dionysium Alexandrinum Episcopum, qui Erasmi iudicio uidetur existimauisse huius Apocalypsis scriptorem fuisse quendam alium à Ioanne Apostolo. Sed non fideliter de illo Dionysio citat, cum apud Eusebium lib. 7. cap. 23. ex verbis Dionysij non eliciatur quòd ipse putaret autorem non fuisse Apostolum, cum dicat solùm se credere, Ioannem fuisse eius nomen, & scripturam esse sanctam etiã si non esset illius Ioannis Apostoli. Non enim asserit, neq; opinari se fatetur nõ esse Ioãnis Apostoli, cũ loquatur cõditionaliter.

Porrò quòd certò fuerit B. Ioannis Apostoli, est grauissimum Dionysij Areopagitæ testimonium. Est et Melitonis Haudensis Episcopi, ut testatur B. Hieronymus. Est & Irenæi Lugdunensis Episcopi. Est et Iustini martyris, qui etiam in eum librum edidit commentaria. Si autem nullum aliud esset argumentum, nomen quidem ipsum conuenit, quia Ioannes dicitur: & cognomen Theologi, quod insigniter illi tributum fuit. Conuenit & locus insulæ Pathmos, in quam propter uerbum Dei & testimoniũ IESV Christi se fuisse relegatũ ibidem testatur. Conuenit etiam quòd in principio reuelationis dicit se illum esse Ioannem qui testimonium perhibuit uerbo Dei. Non est autem literis idoneè de alio quouis Ioanne proditum, cui eiusmodi proprietates cõuenire æquè valeant.

Sed aiunt, Ille Ioannes Apostolus in euangelio non se nominat suo nomine, hic aũt sæpè repetit, Ego Ioannes, Ego Ioãnes: et nõ animaduertũt quòd in euãgelio texebat historiam de Christo, hic reuelationem propriam sibi factam. Nec enim alij Euangelistæ se crebrò nominant. Sed futilia sunt huiusmodi argumenta, & indigna quibus responderi conueniat. Quòd etiam nunc Lutherus & Erasmus obijciunt, librum hunc nihil continere apostolica grauitate dignum & spiritu, nónne prorsus est indignum vt apostatici spiritus de apostolica grauitate & spiritu diiudicent? At cur non potius imitantur Dionysium illum Alexandrinum Episcopum, cuius autoritate aduersus hũc librum abutuntur? Dixit enim ille: Ego uerò quantum ad meam sententiam pertinet, spernere aut abijcere scripturam libri huius nullatenus audeo, maximè cum multi ex fratribus ita mecum sentiant: sed hoc magis de eo iudico, quòd excedant atq; emineant quæ in eo scripta sunt humanæ conditionis modum, & sit in eo arcanus quidam & reconditus atq; admirandus omnibus sensus, quem & ego admiror ac ueneror, etiam si nõ intelligo. Et ita sentio quòd diuina aliqua sacramenta sermonibus contegantur humanis, non tam iudicio meo discernẽs, quàm fide credens. Et ideò non reprobo quæ nõ intelligo, sed tantò magis admiror, quantò minus assequor. Hæc ille quàm prudentissimè. Et ita debuissent dicere hi noui Magistri, & ita profectò dixissent si spiritu humilitatis & ueræ sapientiæ præditi fuissent. At cũ fuerint tumoris & falsæ scientiæ persuasione ac præsumptionis fumo repleti, iccircò hæc ausi sunt euomere. Non enim turbari debebant figuris illis & inuolucris quibus liber ille refertissimus est, cum sit hoc prophetiarum proprium. Nam & ueteris testamenti prophetæ, & Ezechiel potissimùm pleni sunt huiusmodi. Sunt uerò & alia grauissimorum autorum pro hac Apocalypsi testimonia. B. Hieronymus quot sunt uerba, tot esse in ea sacramenta asseuerat. Et addit: Parum dixi pro merito uoluminis.

Piget recensere uerba testantium pro illa: satis esse deberet unus Philastrius, qui catalogum texuit hæreticorum. B. etiam Augustinus in libro de hæresibus, inter alios connumerat Alogianos, quia et euangelium Ioannis Apostoli & hanc eius Apocalypsim negabant. Vnde et in Concilio quarto Toletano hoc decretum legitur: Apocalypsim librum multorum Conciliorum autoritates & synodica sanctorum Præsulum Romanorum decreta, Ioannis Apostoli esse præscribunt, & inter diuinos libros esse recipiendam constituerunt. Vnde & sub anathemate cõcluduntur qui illã aut recipere, aut in diuinis legere recusarẽt. Et hæc satis de libris noui testamẽti.

Defendũtur vt canonica aliquot Scripturarũ loca à quibusdam temere reiecta.

QVoniam autem non solùm integros scripturæ sanctæ libros ausi sunt è catalogo segregare, uerumetiam de ijs quos nobiscum canonicos profitentur

particulas aliquas repudiare, non grauabimur hunc quoq; errorem refellere. Iam nemo nescit quid de Daniele auferant quasi nō canonicum, uidelicet Susannæ historiam, & Belis Draconis, & lacum leonum, & hymnū Puerorum: & (quod iniquius est) autoritate B. Hieronymi se id agere profitentur, propter quædam ab eo scripta in prologo, quasi illa protulerit de propria sententia, cum re uera ipsomet attestante, non qđ ipse sentiret, sed quid Hebræi aduersus nos obiectare soliti essent recitaret: quod est attentissimè considerandum. Etenim multi hoc in loco decepti sunt, & in alijs similibus decipiuntur, ubi B. Hieronymus aliorum sententias enarrans & non reprobans, uidetur tacitè eas sequi: sed non ita se ueritas habet. Vnde ipse in Rufinum, qui hac persuasione deceptus, obiecerat quòd amputasset sua autoritate de Daniele quæ Ecclesia receperat & in cultu Dei ad ædificationem populorum canonizauerat, in hunc modum respondet: De Daniele breuiter respondeo me non negasse eum prophetam, quem statim in fronte prologi prophetam cōfessus sum, sed quid Hebræi dicerent, & quibus argumentis suam niterentur probare sententiam, uoluisse mōstrare. Quòd autem refero quid aduersus Susannæ historiam, & hymnum trium Puerorum, & Belis Draconis fabulas in uolumine hebræo Hebræi soleant dicere, qui me criminatur, stultum se & sycophantam probat. Non enim quid ipse sentirem, sed quid illi contra nos dicere soleant explicaui. Quorum opinioni si non respondi in prologo breuitati studens, ne non præfationem sed librum uiderer scribere, puto quòd statim subiecerim. Dixi enim, De quo non est huius temporis disserere. Hæc D. Hieronymus. Erasmus tamen in scholijs non est ueritus suspicari uirum tam sanctum hoc in loco mendacem, quasi falsò negauerit se id sensisse quod uerè senserat. De se ipso hoc iudicium fecit dolosus homo, quoniam illud sæpius disputando faciebat. Quare pius lector procacem ac mendacem potius ipsum Erasmum securè arbitrabitur, quàm ipsum B. Hieronymum non ueracem. Satis est aūt nobis in re proposita hoc euicisse, quòd uir ille sanctus & gloriosus aut nunquam sensit illas historias non esse canonicas (si credimus eius attestationi de mente sua) aut si darem secus eum sensisse, nō perstitit tamen in ea sententia, sed oppositam professus est dicens: Non quid ego sentirem, sed quid illi contra nos dicere soleant explicaui. Quibus uerbis se adhærere contrariæ sententiæ manifestat.

NOTA

Nota pie lector quid Hieronymus sensit.

Erasmus.

Est uerò quod aliquem turbare possit: quoniam in sua editione, ut ipsemet fatetur, ea ueru iugulante traduxit, vnde reprobasse uidetur: sed non est ita. Nam ueru illud non erat reprobationis signū, sed tantùm quod in hebræo non comperijsset, neq; ipse de hebræo trāstulisset. Alioq; si ueru illud uolebat ea quæ non probabat significare, qđ est ergo quod idem ibi ait se imperitis uideri nolle ea detruncasse? Nam sic potius uolebat uideri si id illo ueru significabat. Est ergo manifestus B. Hieronymi sensus, q̄ propter imperitos uoluit quæ de hebræo non transtulerat, tamen de alia translatione, idest, Theodotionis sumpta, componere cum suis: ueru autem iugulare, ut intelligeretur quid non esset à se translatum, quia illud in hebraicis non comperijsset.

Insuper sum miratus nō puduisse Erasmum annotare, B. Hieronymum iccircò Belis Draconis appellasse fabulas, ut indicaret eas procul esse à ueritate, cum ipsemet Erasmus multos offenderit, quòd sacras historias fabulas dixerit. At hoc multo minus ei quàm B. Hieronymo licebat. Quis enim ab Erasmo dictum in bonam partem trahere ualeat, cum iam nec terræ nec cœlo pepercerit, & suspicatus sit etiam ipsos Euangelistas memoriæ lapsu aut humana aliqua fragilitate scribendo potuisse in aliquo errare, ita ut nō habeat pro re absurda in scripturis sanctis aliquem contineri errorē? quod quàm sit impium ac periculosum asserere, solummodo expertes pietatis non sentiunt. B. autem Hieronymus ubi fabulas illam historiam appellat, Rufino respondens manifestè declarat in aliam significationē se eam uocem accepisse, dum cōfitetur eas quas fabulas uocarat, ueram esse historiam: quo magis miranda est Erasmi calumnia, quem non latuit uocem hanc FABVLA, quæ à fando dicitur, vnde et fabulor, ui ipsa sua non magis falsam q̄ ueram significare narrationem, quandoquidem & uera fabulari solemus et falsa. Attamen quia id plerunq; non fit absq; mendacio, accommodata est ea uox ut magis ea significet quæ falsa sunt, nisi materia subiecta prohibeat, quemadmodum in proposito abusus est Hieronymus. Neq; adeò temerarius erat, qui erat sanctissimus, ut quod in uniuerso christiano orbe probabatur, ipse iudicio Synagogæ cōsentiens vellet improbare.

Non est autem dubium de hymno illo trium Puerorum, q̄ ab omni Ecclesia decātatur iam inde ab ipsius Ecclesiæ incunabulis, ut Rufinus testatur. Similiter & de historia Susannæ & lacu leonū. Nec debemus ignorare hæc esse à B. Paulo canonizata in epistola ad Hebræos. Nā quod ait: Obturauerunt ora leonum, cui magis conuenit quàm Danieli in eo lacu? Sanson enim non obturauit ora leonum, sed leonis catulum dilacerauit. Et quod adiecit: Extinxerunt impetum ignis, quibusnam, quæso, alijs tam pulchrè conuenire potest, quàm illis tribus pueris? Eorum enim orationibus illud datum est, tametsi Mosi quoq; & Aaron possit conuenire, ut patet ex libro Num. cap. 2. & 16.

Verùm de historia Susannæ sunt plurima & ea qđem clarissima ueterum & Pontificum testimonia. In primis B. Ignatius Martyr in epistola ad Magnesianos, Susannæ historiam probat. Anacletus de Daniele testatur in lacū leonum misso, quanquàm non me latet bis in lacum leonū Danielem coniectum fuisse. Cyprianus ad Lucium Papā de tribus illis pueris ex Daniele pariter citat. Vt autem ostendam istas historias apud solos Iudæos & hæreticos non haberi in Canone, Cyrillum Antistitem Alexādrinū proferam, qui in libro suo super Leuiticum ferè in principio, Susannæ historiam probans, sic ait: Sed tempus est nos aduersus improbos vti Susannæ uocibus, quas illi qđam repudiantes, historiam Susannæ de catalogo diuinorum

uoluminum desecuerunt. Nos autem & suscipimus, & opportunè contra ipsos proferimus, dicenstes, Angustiæ mihi sunt undiq;. Hæc ille, quæ satis ad persuasionem esse possunt homini nō proteruo, has historias à uiris ecclesiasticis acceptas ut uerè canonicas.

Ausi sunt & nonnulli ultimum caput B. Marci Euangelistæ penè extra autoritatem ponere. Caietanus noster dixit non esse illud solidæ autoritatis sicut cætera Marci indubitata. Quòd si rationem exigis, dicunt quosdam aliquando suspicatos adiectitiū fuisse. Quæ quidem ratio si ad hunc effectum esset solida, profectò quilibet posset diuinam labefactare scripturā, et suam illi autoritatem detrahere. Itaq; cum uniuersa Ecclesia de hoc capite B. Marci, præcipuè in maximis solennitatibus Resurrectionis & Ascensionis Domini recitet euangelium, hæc mea sit sententia, Non leuius esse piaculum huic euangelio detrahere, quàm ipsis Domini solennitatibus. Et hoc est lucrū quod in gazophilatiū Ecclesiæ inferūt hi noui tractatores, ut Euangelistæ Marci pro integro detruncatum euangelium nobis reddant, & in quo fidei summa consistit, illud succidant.

Simili temeritate calūniati sunt quidam historiā Adulteræ apud Ioannem cap. 8. quam tamen semper in Ecclesijs decantatam fuisse B. Ambrosius testatur.

Similiter de Angelo qui in agone Domini legitur descendisse de cœlo ut ipsum consolaretur. Quam historiam Beatiss. pater Dionysius & citat & probat.

Item quod in epistola Dilecti habetur, & in octaua resurrectionis Dominicæ in toto orbe decantatur: Tres sunt qui testimonium dant in cœlo &c, à quibusdam negabatur esse illius epistolæ. Vnde Erasmus in prima sua editione tantum testimonium omisit, perinde ac si non attineret ad textum. Caietanus post illum reuocauit in dubium, quia non in omnibus græcis codicibus leguntur, & causam se ignorare fatetur. At B. ipse Hieronymus causam exprimit, dicens, hoc propter translatorum infidelitatem fuisse. Nam in græcis codicibus suo tempore reperiebantur ea uerba. Hæretici uerò in latinum transferentes, de industria omittebant. Vnde & uerisimile est sicut uoluerunt imponere latinis non transferendo fideliter, ita potuisse ex ipsis græcis resecare, unde uaria postmodò uenerunt exemplaria. Idem Erasmus tentauit calumniari eiusdem epistolæ uerba illa: Qui soluit IESVM. Sed hæc non sunt digna quæ in disputationē adducantur. Interest quidem plurimum Ecclesiæ, ut quicunque perturbatores sunt & nouarum opinionum satores, noti sint, ne parum eruditi & minus cauti decipiantur. Neq; enim desunt alia ueterum & summorum Pontificū grauissima pro huiusmodi locis confirmandis testimonia. Iginius enim Papa illud Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, quasi locum indubitatissimum citat. Idem Iohannes Papa Secūdus. Quamobrem noui isti temeratores, qui nec ulla certa ratione mouentur, sed potius ueterum ac recentiorum hæreticorum exempla atq; vsum consectantur, ut scilicet uideantur apud rudem & imperitam multitudinem aliquid præ cæteris sapere, contemnendi penitus sunt: sanctorum uerò Doctorū, summorum Pontificum, & sacrosanctorum Conciliorum sententijs atq; decretis firmissimè adhærendum.

QVAESTIO AN EXPEDIAT SCRIPTVRAS IN MATERNAS LINGVAS TRANSFERRI.

OSITVM EST *hac tempestate in controuersiā, An expediat scripturam sacram in vulgarem cuiusq; nationis linguam & quæ sit etiam Idiotis communis, uerti. Sunt.n. qui istud ob hāc rationem maximè expedire contendant, quoniam scriptura diuina non est aliud quàm medela animæ, eiusq; cibus & refectio. Et cum non sit acceptio personarum apud Deum, sed omnes facti simus dociles Deo, nec sit in Christo IESV Barbarus aut Scytha, rusticus aut ciuis, nobilis aut plebeius, mas aut fœmina, doctus aut indoctus, non negandum esse istis suum cibum ac refectionem uel medicinam eo quòd non calleant latinam aut græcā aut hebraicā linguam, quibus linguis sacræ literæ conscriptæ sunt. Addunt, in Scripturis testamentum Dei Patris, quo filij instituti sunt heredes, cōtineri. Indignum uerò est si ipsis heredibus clausæ & abditæ testamenti tabulæ teneantur. Afferunt & exemplum Apostolorum, qui ut omninò possent ab omnibus intelligi, varijs linguis loquebantur, & unusquisq; audientium agnoscebat linguam suam, & ita ædificabatur Ecclesia. Cur ergo (inquiunt) quod olim ex diuino fiebat miraculo, idem nunc prohibetur humana solertia per uersionem Scripturæ fieri? Alia deniq; afferūt exempla. Nam AEthiopes, Indi, Armeni, Arabes, et quicunq; trium commemoratarum linguarum sunt expertes, habent suo idiomate per translationem sapientum loquentes Scripturas. Diuum Hieronymum ferunt in patriam linguam uertisse sacra uolumina. Memoratur & in Historia Tripartita idē fecisse Episcopus quidā Gothus. Hæc sunt ferè argumenta & rationes quas ij proferunt qui sacras scripturas in maternam cuiusque nationis linquam uertendas probabilius esse existimant.*

Argumēta pro parte affirmatiua.

At ecōuersò plura ac longe firmiora uideo pro ijs argumenta qui oppositam sententiam existimant ueriorem. Primum (et istud apud me ualet plurimum) quoniam qui priorem partem fouent, omnes ferè sunt hæretici aut de

Argumēta pro parte negatiua

hæresi suspecti: imò huius facti autores, pestiferi hæresiarchæ, nempe Lutherus & alij eius uel sectatores uel æmulatores. Qui autem contrà senserunt et scripserunt, sunt insigniter catholici, & quorum magna laus est in Ecclesia. Nominabo duos, alterum ordinis Prædicatorum magistrum Spiritum Roterum Inquisitorem Tolosanum: alterum uerò ordinis Minorum Fratrem Alphonsũ de Castro Hispanum. Hi ambo optimis rationibus ostenderunt & inutilitatem & periculum harum uersionum. Missa nunc facio Vniuersitatum et Regum edicta atq; interdicta, quæ perspecto tantæ rei periculo sancita sunt & promulgata. Hoc primum magni omninò momenti argumentum debet esse nescientibus ratiocinari ex proprijs, ut cuiq; uiro pio ac prudenti perspicuum fiat multò esse conducibilius Ecclesiæ, id reprobari quod reprobant ac explosum uelint Catholici, quàm admittere, quantouis prætextu adumbratum, quod probant & obtrudunt hæretici. Nónne summa Veritas nec de spinis uvas, neq; de tribulis ficus colligi posse testatur?

F. Spiritus Roterus.

Alphonsus de Castro.

Est & secundum argumentum, nempe ab ipsis fructibus qui orti inde sunt. Satis .n. apparet quid hæ uersiones Germaniæ profuerint, per quas facti sunt plebei & ignari homines non Deo, sed Diabolo dociles. Nõ quasi vllum sit in Scripturis uitium, quæ sunt sanctissimæ, sed ob uitium & temeritatem legentium, qui non sunt apti ad ueros Scripturæ sensus eliciendos; quemadmodum pòst suo loco perspicuè ostensuri sumus. Quo fit ut magnopere mirer eorum prudentiam qui tantæ Nationis exemplo & grauissima ob oculos posita iactura non mouentur, nec discunt alieno malo sapere. Verùm magnas uires habet rerum nouarum cupiditas.

Est et tertium argumentum quo ad rem propius accedimus. Ostendant nobis qui contra sentiunt harum uersionum utilitatem. Quid, oro, possunt proferre nisi ipsarum uersionum beneficio multa ab ijs qui latinam linguam ignorant intelligi posse, quæ aliàs ijsdem destituti non ualuissent? Habere quidem posset hæc ratio aliquẽ in speciе colorem, nisi illud protinus in promptu quoq; esset, ex his multis quæ possent uideri sibi intelligere, facilè plura reperiri posse, quæ perperam intelligerent, & in suam perniciem pertraherent, sicq; ea intelligentia non solum illis non prodesset, sed plurimum obesset. Sunt enim in primis sacræ scripturæ ad intelligendum difficiles, non autem faciles, ut hæretici blaterant, qui dum suis falsis ac uarijs interpretationibus & præsumpta docendi autoritate illas detorquent & lacerant, contra semetipsos iudicium ferunt. Quid enim opus esset tanto studio ac labore earum sensum (ut ipsi uolunt) aperire, si sui facilitate esset cunctis peruius? Difficultas autem Scripturarũ non est tantummodo à uocum ignorantia. Qui .n. perniciosè errarunt perperam eas intelligendo, non ex imperitia linguæ errarunt. Nam omnes quæ inter catholicos & hæreticos ortæ sunt controuersiæ, inter eos uiguerunt qui peritiam linguarum callebant. Multa quippe in Scripturis leguntur, quæ iuxta uoces ipsas sensum reddũt clarum, qui tamen ad nudas voces accommodatus, facilè in noxium trahitur ac detorquetur errorem.

NOTA.

Ecce Dominus dixit: Ego dico uobis, non iurare omninò. Ex hoc quidam prohibitum penitus omne iusiurãdum contenderunt. Nam hoc ipsum videbatur litera ipsa porrigere, quos tamen falsos esse iam nemo catholicus dubitat.

Errores ex malo Scripturarũ intellectu orti.

Dixit item Dominus: Oportet semper orare. Hinc Euchitarum exorta est hæresis, qui sine ulla intermissione nocte & die uolebant continuas haberi orationes.

Dixit & Dominus: Qui te percusserit in unam maxillam, porrige illi & alteram: & qui vult tunicam tuã tollere, dimitte ei & pallium: & pleraq; alia his similia, quæ si ad literam seruanda esse quis dixerit, nullum proferre poterit exemplum, quo aliquando illud obseruatũ esse queat defendere: imò ipsius Christi ac Sanctorum exemplo, qui hoc non seruarunt, retunditur. Quocirca non semper ad literam sunt intelligendæ Scripturæ, sed opus est à Sanctorum exemplis & ab Ecclesiæ usu, maiorum'q; traditionibus, & à sacrorum doctorum concordi interpretatione veros sensus elicere atq; eruere, & non ab ijs qui semetipsos ab Ecclesia segregarunt.

Quibus regulis Scripturæ sint intelligendæ.

Sparsi sunt & in Scripturis tropi quidam & figuræ dicendi, & alij quidem communes, alij uerò sacrorum eloquiorum proprij. Hi alium sensum reddunt quàm patiatur prima uocum significatio. Illos uerò discernere, profecto nõ est omniũ, sed ad eruditorum omninò spectat, non ad Idiotarum iudicium, quos nec facilè lingua communis potest reddere, cum quælibet lingua suos habeat proprios, qua gratiosè exprimantur: qui si in aliam linguam transferantur, inepte admodum dicerentur.

Mitto tropos, metaphoras, parabolas, & ænigmata, ad quæ intelligenda requiruntur præstantia ingenia, & ea quidem multa lectione, exercitio, atq; acumine expolita. Quot passim occurrunt quæ prima facie uidẽtur inuicem pugnare, ut necessariò ad sui conciliationem legitimis distinctionibus egeant, quas qui non habet in prõptu facilè decipitur et in hæresim præceps ruit? Beatus Paulus dixit: Circuncisio quidem prodest si legem obserues. Ex his uerbis inferet mox aliquis: Ecce probat Apostolus circuncisionem & legem Moseos etiam post Christum. Et tamen alibi tam seuerè circuncisionem damnat diens: Si circuncidimini Christus nihil uobis prodest. Et de lege: Translato sacerdotio, necesse est vt & legis translatio fiat. Alicubi ait, Gentes natura facere quæ legis sunt, unde Pelagianus accipit pro se testimoniũ. Alibi verò et passim naturæ uires omninò prosternit. Alio loco docet, factores legis iustificari apud Deum. Alibi verò ait: Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Et alibi ex fide absq; operibus venire iustificationem asserit. Alibi uerò et passim requirit opera. Et B. Iacobus ait: Vide homo inanis quòd ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm. Alicubi dicere videtur homines etiam renatos habere peccatum. Alibi uerò ueluti hoc abominans ait: Si quærentes iustificari in Christo inuenti sumus & ipsi peccatores, nunquid Christus peccati minister est? Absit. Alicubi suam

Loca Scripturæ quæ inuicẽ pugnare videntur.

infelicem conditionem ob id deplorare uidetur, quòd per concupiscentiam captiuabatur in lege peccati, ut prima facie uidetur de seipso pronunciare. Alibi uerò de se ait: Nihil mihi cōscius sum, & ea passim de se prædicat, quæ captiuitatem illam simul nequaq; ferant. Alicubi omnem delectum ciborum & afflictionem carnis damnare videtur, dum ait: Non est regnum Dei esca & potus. et: Omnia munda mundis. &: Nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur: cum tamen alibi & se castigare corpus suum, & ieiunijs & uigilijs multis illud macerare confiteatur. Alicubi omnem ritum & cæremonias & obseruantias festorum & dierum videtur explodere, unde hæretici in Ecclesiam blasphemant: cū tamen Patrum & Apostolorum antiquissimæ traditiones secus probent, & Apostolus ipse obseruauerit Pentecosten. Videtur et & in antiquis & in noui testamenti scripturis omninò cultus imaginum prohiberi, ut patet in Decalogo: & Discipulus ille Dilectus inquit: Custodite vos à simulacris. Quis autem, nisi arrogantissimus hæreticus, uelit contra Spiritum Dei certare, qui uoce sanctorum Patrum anathema detractoribus imaginum pronunciauit?

Quod autem scribit B. Paulus de odio Dei in Esau anteq; quicquam mali ageret, & figuli exemplum affert, qui suo mero arbitrio uasa fingit, alia quidem in honorē, alia uerò in cōtumeliā, quasi talis sit erga homines Deus: quem pium lectorem non remoretur, non exagitet, cum alibi passim proprio peccato reprobationem cuiusq; & damnationem ascribat, & manifeste in arbitrium ponat hominis si velit se emundare à uitijs, vt fiat vas in honorē sanctificatum & utile Domino?

Possem his alia multa adiungere, quæ magnum certè volumen conficerent si velim cuncta Scripturarum loca citare, ubi cum omni peritia linguarum olim offenderunt hæretici, & nunc etiam offendunt. Nullum est .n. tam fœdum, tamq; insanum dogma cui Scripturæ non videantur alicubi astipulari. An non Valentinus, Arrius, Nestorius, Macedonius, Manichæus, Donatus, Pelagius, & alij hæresiarchæ inniti se Scripturis præ se ferebant? Imò uerò nònne hæretici nostri temporis ad tuenda sua impia dogmata Scripturas solas nobis obtrudunt? Non ergo hæ versiones illud auferunt periculum grande quod à malo Scripturarum sensu incurritur, etiam nota vocabulorum significatione: quo periculo præcipuè vulgus inuoluitur & scientiarum ignari, qui frequentius atq; libentius illum sensum probant qui placet carni & mundo. Hoc artificio Lutherus ab initio edoctus à Diabolo, disputationes suas lingua materna sparsit in vulgus, & cœpit adulari laicis & idiotis, blandiens & laudans eos quòd dociliores essent ijs qui theologi habebantur, quos iā cœperat contemnere. Tunc quò vehementius eis gratificaretur, cœpit vertere in linguam patriam Scripturas & Missam. Quantum autem illa Scripturarum uersio profecerit, testes sunt plurimæ hæreses quas multis plebibus pessima interpretatione persuasit. Quòd uerò ad Missam attinet, eò tandem impietatis prolapsi sunt, vt omninò negauerint sacrosanctum Altaris sacrificium, & secretas laudes canonicasq; preces atq; gratiarū actiones à sanctis Patribus sanctissimè compositas ut in sacrificio demissa voce à sacerdotibus rem sacram peragentibus dicerētur, deriserint, ita ut non capientes quæ sunt Spiritus Dei, euaserint in canes & porcos dentibus lacerantes Sanctum, et margaritas pedibus conculcantes. Hi sunt fructus exorti à versionibus Scripturarum & eorum quæ à Patribus de industria vt secretò dicerentur tradita sunt: quoniam prophanum vulgus non potest penetrare arcana Spiritus, vnde illi etiam quæ sunt pretiosa vilescunt. Extat ad rem propositam elegans magni Basilij testimonium in hunc modum scribentis: Patres nostri in silentio, quod curiosos et otiosos submouet, quædam seruarunt: pulchrè quidem illi, nimirum docti arcanorum venerationem silentio conseruari. Nam quæ nec intueri fas est non initiatis, qui cōueniebat horum doctrinam publicitus circumferri scripto? Aut quid tandem sibi voluit magnus ille Moses, qui non omnia quæ erant in templo passus sit omnibus esse peruia, sed prophanos extra sacros cancellos statuit? Sed priora atria purioribus permittens, Leuitas solos dignos censuit numinis ministerio. Mactationes autem & holocaustomatum oblationes, reliquumq; ministerium sacerdotibus assignauit, atq; vnum ex omnibus selectum in adyta recepit: ac ne id quidem semper, sed vno tantum die quotannis. Rursus et huius diei certam horam qua fas esset ingredi præstituit, quò propter nouitatem & insuetudinē cum stupore intuerentur sancta sanctorum, probè sciens pro sua sapientia, res vsu tritas & undecunq; parabiles, expositas esse contemptui. Cæterum ei quod sepositum est, quodq; rarum est, huic natura coniunctam esse summam admirationem ac studium. Ad eundē profectò modum & qui in primordijs Ecclesiæ certos ritus præscripserunt Apostoli & Patres, in occulto silentioq; mysterijs suam seruauere dignitatem. Neq; .n. omninò mysterium est quod ad populares ac vulgares aures effertur. Hæc Magnus ille Basilius ad confutationem huius peruersitatis hæreticæ & astus Dæmonis, qui eo pacto percuperet sacra arcana in contemptum exponere.

Hæretici scripturis male intellectis decipiuntur.

In lib. de Spū sancto cap. 27

Nunc ad principalem articulum rediens, non commemorabo varia loca quæ passim in antiquis Scripturis leguntur, vbi si solam literam consideres, nihil facere ad ædificationem dixeris. Quare consultò prætermittam ad hoc probandum exempla, ne fortè scandalizentur infirmi. Illud exploratum est atq; compertum doctis, ubi maximè videntur insulsa quædam & incondita dicere, ibi potissimum latere mysteria, quæ prophanum vulgus non caperet, & beatus qui non scandalizatur in eis, sicut accidit in carne Christi infirma & mortali.

Est deniq; & quarta consideratio pro hac veritate, quòd Ecclesia Dei est velut corpus quoddam organicum, quemadmodum sæpenumerò nobis, nec ab re, designat Apostolus. Plura igitur sunt huius corporis membra, et quædam honorabiliora ac fortiora, quædam verò infirmiora atq; ignobiliora, ita tamen aptata ut alterū alteri vbi opus est subueniat. Vult ergo sapientia Spiritus in

hoc corpore esse prophetas, vult esse doctores, & cæterarum functionum præfectos. Nunquid omnes prophetæ, aut omnes doctores, & sic de singulis ministerijs? Nequaq;. Si igitur sunt doctores, est ergo aliquid quod doceant, & oportet etiam esse qui audiant ac discant. Quod docent est Dei *voluntas ac testamentum, in quo cõtinentur quæ credenda, quæ facienda, & quæ tandem speranda sunt si crediderimus & fecerimus. Eos ergo in Ecclesia esse oportet qui à Doctoribus discant, & hi sunt Laici, idiotæ, & seculares, qui in mundi negotijs & curis versantur, quos in diuersis artibus oportet sibi uictum comparare. Quapropter nequeunt incumbere artibus liberalibus & scientijs, siue voluntate & electione, siue ingenij crassitudine, siue facultatum tenuitate impediti. Multò ergo minus sacris literis, quæ citra cõparationem longe maioris sunt difficultatis ad intelligendũ sanè, & circa quas aberrare periculosissimum est. In horum numero seponendæ sunt & mulieres matresfamilias, quæ abundè curis domesticis occupantur, quarum non est vacare Scripturis, & sensa illarum perscrutari.* B. Paulus *has probibet in* Ecclesia *loqui: iubet vt tantummodo audiant, & domi à viris discant. Non dixit legere ac meditari: quod fuisset ei promptius dicere si etiam conducibilius id æstimaßet. Vide ut nunq; hortatur vulgus ad legendum* Scripturas, *sed eos tantum ad quos ex professione attinebat. Et hoc est quod iure ac meritò* B. Hieronymus *desiderat in epistola ad* Paulinum, *quæ non ab re, nec absq;* Spiritus *sancti inspiratione in fronte sacrorum librorum præscribitur, vt homines hunc abusum agnoscant, qui hæreticorum opera & à curiositate hominum etiam tunc vigebat, vt omnes vellent esse sacrarum literarum magistri & censores. Dixit .n. sanctus ille* Doctor: *Agricolæ, cæmentarij, fabri metallorum, lignorumq; cæsores,* Lanarij *quoq; & fullones, & cæteri qui variam supellectilem & vilia opuscula fabricantur, absq; doctore esse non possunt quod cupiunt. Quod medicorum est promittunt medici: tractant fabrilia fabri. Sola* Scripturarum *ars est quam sibi passim omnes vendicant. Scribimus indocti, doctiq; poemata passim. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista uerbosus, hanc vniuersi præsumunt, lacerant, docent anteq; discant. Alij adducto supercilio, grandia verba trutinantes inter mulierculas de sacris literis philosophantur. Alij discunt (proh pudor) à fœminis quod viros doceant. Et ne parum hoc sit, quadam facilitate verborum, imò audacia, edisserunt alijs quod ipsi non intelligunt. Hæc ille.*

B. Hierony.

Dicet hic fortè aliquis: *Nolo* Idiotas *censere ac docere, sed audire doctores, & illos consulere: attamen & ipsos habere quod legant & conferant audita cum lectis ad ædificationem & cognoscant, quemadmodum ab initio faciebant, ita se habere in* Scripturis *sicut audierunt.* Nos autem *huic dicto respondemus & dicimus:* Da nobis *primùm hanc pietatem in his qui legunt, ut scilicet acquiescant doctis, & nolint curiosi probare collatione illa cum* Scripturis. *Quod si ab initio talis mos in illo* Spiritus *feruore seruabatur, non tamen hoc fiebat ab omnibus, sed (vt ait* Scriptura*) à nobilioribus* Synagogæ *qui erant in* Scripturis *eruditi, nec dum uenerant ad* Christum. *Lege in* Actis Apostolorum *cap.* 12. *& ita esse quemadmodum dico, comprobabis. Imò ipse* B. Paulus *propter imbecillitatem auditorum dixit de sua prædicatione: Nõ potui vobis loqui tanq; spiritualibus, sed tanq; carnalibus lac potum vobis dedi, non escam. Nondum .n. poteratis. Et paulò superius:* Sapientiã *loqmur inter perfectos.*

Rursum *obijciet aliquis,* Cur ergo B. Hieronymus *docuit mulieres, & eas induxit vt* Scripturas *sanctas ad suã consolationem atq; ædificationem legerent, nempe* Marcellam, Paulam, Eustochium, Demetriadem, *& alias complures? Prompta est ad hanc obiectionem responsio. Nam illæ mulieres nobilissimæ iam erant linguis eruditæ, quibus minimè opus erat huiusmodi versionibus. Erant et separatæ à mundo & dicatæ* Deo, *& iam veram humilitatem didicerant, promptissimæ captiuare intellectum in obsequium fidei. Nõ igitur ab una aut altera hirundine,* Veris *probatur aduentus. Vix vlla est tam firma regula quæ non patiatur exceptionem. Dent autem isti nobis* Marcellas, Paulas, Eustochia, *& nos libenter illis dabimus lectionem & meditationem* Scripturarũ. *Etenim mulieres illæ diuino timore præditæ nunq; sibi arrogaßent censuram ac iudicium* Scripturarum *vt nunc multæ vanæ & arrogantes mulierculæ faciunt. Nam & illa* Paula *etsi eßet doctissima, cum tamen à quodam hæretico subdolè circa articulum resurrectionis semel tentaretur, non ausa est illi respondere, sed loco sui suffecit* B. Hieronymum, *qui paucis eum disputando deuinxit. Optimè .n. intellexerat prudentissima illa & sanctissima mulier, illud* B. Petri *dictum: Parati semper ad satisfactionem de ea quæ in uobis est fide ac spe, non promiscue pertinere ad omnes, sed propriè, ut* B. *ipse* Hieronymus *declarat, ad sacerdotes* Dei, *à quibus id exigit* Dominus Deus, *non à mulieribus & idiotis. Noui ego, noui heu, quasdam & sanguine nobiles, & ingenio & lingua ac nonnullis etiam literis pollentes, & fortunis ac seculi principatibus claras, & nihilominus facilè à* Diabolo *per* Scripturarũ *lectionem deceptas, in hypocrisi abscondentes superbiam, atq; hæreses imbibentes. Hæ sectas more* Iezabel *mirificè diligunt, & fauore ac sumptibus amplis fouent, & libenter à uiris eadem farina compactis audiunt honorificam sui nominis mentionem crebro fieri & laudibus in cælum se efferri, quo magis sibijsis placeant & inflentur, & ita inanis gloriæ funiculis & proprij amoris dulcedine illaqueatæ, infeliciter cum multis pereant. Quocirca meo periculo omnibus dictum velim, longe præstare, & omninò conducibilius esse seruare obedientiam & fidem in simplicitate, quàm operosius inuestigare mysteria & sectari nouitates ac peregrinas doctrinas. Hac curiosa sciendi cupiditate extimulata prima* Mulier *corruit, quæ dum plus sapere quàm oportebat gestiuit, insipientissima reddita est, & iumentis comparata.* NOTA.

Ex *his igitur quæ hactenus dicta sunt potest facile non somniculosus lector respondere cunctis argumentis*

quæ à contradicentibus obiectantur. Nolunt quemq; cibo suo & refectione ac medicina fraudari. Sed nullus certè his fraudatur, qui ordinem Dei seruare studuerit. Positi sunt in Ecclesia eximij doctores & prædicatores catholici non suspecti, qui ad eum sunt finem ordinati, ut quæ de Scripturis ad salutem pertinet, ea publicè et priuatim exponant, & quasi præmansum cibum in os infirmiorum inserant. Ab his .n. verius, clarius & tutius intelligent tabulas testamenti & conditiones sub quibus instituti sunt heredes, & ita quæ cuiq; faciant & necessaria sint ad salutem, quàm si per se quisq; inquirere conetur: quoniam sua lingua commodius loquentes audit, & facilius quæ per illos viua voce explicantur percipit, sicut ab initio discipulorũ Christi auditores solebãt.

Responsio ad argumẽta par tis affirmatiuæ

Quòd si AEthiopes, Arabes, & alij forte quidam populi habeãt in sua materna lingua Scripturas, nihil obstat, cum latinam & græcam & hebraicam linguam nõ caleant. Huius rei gratia B. Hieronymus & ille Gothus Episcopus quem in exemplum nobis proponunt, suis ciuibus per has versiones consuluerunt, ne omninò carerent Scripturis: et tamen earum intelligentia & declaratio (more nostro) seruabatur maioribus & sacerdotibus.

Afferuntur et de B. Chrysostomi homilijs quædã quæ prima facie id videntur probare quod isti dicunt. At nõ eo rigore accipiendæ sunt Concionatorum sententiæ, qui plerunq; multa per hyperbolem habita personarum ratione enunciant. Nam cum ille gloriosus doctor considerasset à multis deseri ac contemni Scripturas, nimiam sui gregis inertiam & ignorantiam molestè ferens, uehemẽtiori desiderio hortabatur promiscuè omnes ad earum lectionem, quasi hoc pertineret ad omnes. Volebat enim omnes, si fieri posset, esse Theologos. Quo spiritu etiã Moses aiebat: Quis tribuat vt omnis populus prophetet, & det eis Dominus Spiritum suum? Attamen B. Paulus ait: Nunquid omnes prophetæ? Satis autem esset populis habere diebus festis Concionatores aut Scripturarum tractatores & expositores ad ædificationem ac doctrinã, docentes necessaria fidei, detestantes uitia, extollẽtes uirtutes, & illam omnium maximam charitatem, proponendo horribilia & sempiterna illa supplicia quæ manent iniquos, & præmia æterna quæ seruantur iustis, idq; breui sed ardenti sermone. Qui hæc pauca nouerit, satis nouit: & si charitatem habuerit, vnctio docet omnia. Alioqui si charitas in corde non fuerit, quid proderit litera? Litera occidit, Spiritus autem viuificat.

Possunt & fortasse meritò conqueri plebes non multos esse doctores ac prædicatores euangelij, sed potius qui vana & curiosa tractant minimè pertinentia ad doctrinã sanam ac solidam & ad Ecclesiæ ædificationem. Scio iam diu hoc factum, & ideò iam adesse tempus adhibendi præsentaneum remedium fateor. Oporteret .n. esse prædicatores vitæ integræ & sanæ doctrinæ celebres, qui haberent verbum in potestate, quorum ea esset vita quæ non fœdaret sermonem rectè sonantem. Omnibus item diebus festis extra tempus Quadragesimæ incessanter deberent haberi sermones in ecclesijs. Hic mos erat Iudæis in omni sabbato in Synagogis ut Scriptura testatur. Quamobrem erigendæ essent cathedræ vbi non sunt, ut clerici diligenter erudirentur, quò possent & ipsi postmodò inseruire populis in eo munere prædicationis.

Verùm quoniam econuersò multi sunt in plebibus qui ingratis audiunt verbum Dei, & gratis odio habent sermones æternæ vitæ, & potius festos dies absumunt in ludis et iocis et choreis et ganeis et spectaculis, ubi uel gladiatores, uel comœdi, vel funambuli, uel circumforanei, uel pharmacopolæ, aut chiromantici, et id genus nebulonum qui sua ludicra et ostentant et uendunt, et suis ludificationibus et scurrilitatibus et mendacijs animos plebeiorum et otiosorum hominum pascunt et fascinant: cum inquam hic pernitiosus abusus in præcipuis Italiæ Ciuitatibus latissimè vigeat, et eo potissimũ tempore quo uel Missarum sacrosancta solennia celebrantur, vel uespertinæ preces decantantur, et sacræ conciones habentur ad populum, oporteret omninò hanc bonorum morum pestem per edicta grauissima et interdicta seuerissimas mulctas aut pœnas iuxta prudentum sapientiam continentia, maturè et funditus tollere. Hæc profectò si amouerentur, multo plures diuerterent ad ecclesias, et aures sermonibus serijs et salutaribus assuescerẽt, psalmisq; et canticis atq; hymnis ecclesiasticis faciles se præberent, et spirituales inde fructus qui non pereunt referrent. Ad hanc ergo rem adeò salutarem si opus esset, imò quia necessariò opus est, opportunè et importunè hortari deberent ardẽtissimo Spiritu suum populum Episcopi, et qui (ut iam recepto vtamur uocabulo) parochijs præsunt suos quorum curam habent, ut libenter et promptè diebus festis ecclesiasticis officijs et sacris concionibus adesse velint, ostẽdendo eis quãtum lucri ab auditione, et quantum damni à negletu diuinorum sermonum proueniat. Vnumquodq; .n. ijs modis conseruatur, quibus et nascitur. Euangelica prædicatione scimus institutam esse christianam rempublicam: per eandem ergo opus est et conseruari. Ob eam causam scriptum est: Cum defecerit prophetia dissipabitur populus. Qua in re prudentiores sunt ac prouidẽtiores in sua generatione filij mendacis Diaboli (de hæreticis loquor) quàm qui se Catholicos profitentur. Illi enim (ut et ego in quibusdam eorum locis uidi) considerantes vigorem prædicationis, qua cessante, mox populus doctrinam eorum nouam et cultum tenerum desereret, seueram indicunt mulctam nolentibus adesse sermonibus in synagogis eorum. Hactenus de versionibus et ordinaria doctrina quæ conuenit Idiotis et popularibus.

SVPEREST nunc postq; quorundam præualuit audacia et uersæ sunt Scripturæ multis locis in linguas uernaculas ferè cuiusq; gentis, quid huic malo sit adhibendum remedij consideremus. Si quis .n. me consuleret, quæ iam sunt editæ non prohiberem, nisi fortè mendosæ inuenirentur ac dolosæ translationes, aut per adiecta hæreticorum scholia scandalosæ: idq; eo consilio facerem, ne daretur ansa malignis garriẽdi in nos, quasi velimus supprimere euangelicas ueritates. Sed illud diligenter curari uellem ut in eis Scripturæ locis quibus aduer

Consilium Autori.

sum nos abutuntur hæretici, declararetur sensus catholicus, aut in præfatione admoneretur lector de offendiculis, et instrueretur, in cunctis tutissimum esse ritus et obseruantias Patrum ac traditiones obediēter sectari. Nouas autem uersiones nollem permitti, nisi et nomen autoris haberent, et diligenter probatæ à doctis et uerè catholicis, testimonium secum ferrent. Placeret ut in locis per hæreticos controuersis haberent glossema catholicū. Hoc autem secundum indulgentiam ad duritiam cordium, non secundum consilium.

De libris Christiano detestandis, & à Christianismo penitus eliminandis.

NON PRAETERIBO *aliud magna quoq; et graui animaduersione dignum. Etenim ꝑter venenatos hæreticorum libros qui clàm veneunt et emuntur ab occultis eorum sectatoribus, et ad illaqueandas curiosorū animas sparguntur in vulgus, prostant etiam publicè libri Gentilium et ueterum quorundam obscænorum poetarum lasciuijs et omni impuritate et impietate referti. Quæ certè talia sunt ut etsi natura hominis non esset iam plus nimio prona in improbas cōcupiscentias ab adolescētia sua, per hos tamē lasciuos et impios autores bona ingenia facilè corrūperentur. Quāto igitur studio fugiēdi sunt in tātæ naturæ corruptione et incendio, ne igni oleū addere magno cum nostro malo procuremus? Nec defuerunt ex nostris qui vates illos ethnicos imitari spurcis carminibus non erubuerunt. Hinc Petrarchæ et Boccaccij, et eiusmodi uanarum fabularum et libidinosorum amorum enarratores, qui sonoris et suauibus quibusdam melodijs animas curiosorum ac stultorum rapiunt. Væ mihi misero, qui olim puer imprudens suxi dulcia hæc venena. Sed gratias ago Deo, cuius ego clementia tandem per Angelū bonū expergefactus et admonitus agnoui mortem in olla, fleui amarè, et misericordiam imploraui, ne delicta iuuentutis meæ et ignorantias meas recordari vellet Dominus. Nam cum primùm eiusmodi studij malignitatem et damna agnoui, quæcunq; scripseram, quantumuis à Typographo illa in vulgus spargendi cupido peterētur, malui ipse ea flammis comburere, quàm me simul cum illis aliquando æternis ignibus tradere comburendum. Et nūc expertus protestor, si qs prudens ab alterius exemplo discere velit, hæc studia multum conferre ad impietatem. Qui enim talibus uacant, facilè in suis cōcupiscentijs naturæ leges fœdissimè peruertunt, et propterea meritò in reprobum sensum traduntur. De me uno coniecturam faciens existimo et alios esse in carne, qui pariter his illecebris queant succumbere.*

Lasciuorū autorū libros debere comburi. *Quamobrem optimè prouideretur si eiusmodi autorum uolumina ea parte qua sunt illecebrosi atq; impudici, exponerentur ad ignem, cum nihil ibi sit quod ad scientiam vllam uel artem bonam aut prudentiam spectet, quibus potius imbuendi essent teneræ ætatis adolescentuli, præsertim cum nulla uel longissima integra hominis ætas, & quantauis ingenij ubertas atq; felicitas ad ediscendas plenè bonas artes & literas sufficiat.*

Cur relegatus Ouidius. *Fertur Octauius Augustus Ouidium, ob librum quem de arte amandi composuit, in vltimas et barbaras Orbis oras relegasse. Hanc certè causam eius relegationis fuisse idoneam voluit intelligi.* NOTA. *Quod igitur ethnicus Imperator tanta pœna mulctauit, aut saltem dignum mulcta censuit, Christianus'ne Princeps stare & vulgò legi ac etiam cum plausu tractari patietur? Meminerimus, obsecro, non ab re illud à sacra historia in exēplum posteris propositum, quod narratur factum Ephesi ad prædicationem et persuasionē Apostoli Pauli. Multi (ait B. Lucas) credentium qui fuerant curiosa sectati cōtulerunt libros & combusserunt coram omnibus, & computatis pretijs illorum, inuenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium: ita fortiter crescebat verbum Dei & confirmabatur. Quid hic potest ab eo qui christianus esse & haberi velit, responderi? Memini cū essem puerulus in patria mea, ecclesiasticorū prædicatorum suasu non semel hoc factum ut publicè componeretur strues magna lignorum, ubi similiter multa librorum uolumina curiosa & lasciua in pium sacrificium tradita sunt cremanda igni simul cum multis quæ seruiebant ludis, ut sunt picturatæ chartulæ, & taxilli seu tesseræ, & huiusmodi. Sed heu nunc, væ simulato ac picturato iam Christianismo non uero. Quis leget hæc? aut quis legēs non me fortassis ut fatuum irrideat? aut si quid mitius uelint me audire, saltem ut simplicem, hoc est tandem iuxta illorum sensum, ut fatuum? Sed præstat ueritatem dicere, nec formidare opprobrium euangelicæ ueritatis causa, & ipsum iudicē expectare Christum, cui etiam de uerbo otioso reddenda erit ratio.*

Quàm execrandi Macchiauelli discursus & institutio sui Principis.

EST *verò & aliud non minori dignum emendatione, quod etiam magnopere miror, ullo in loco ubi sit Christianorum principum imperium tandiu esse toleratū. Etenim multos iam annos prostant & publice uenduntur libri quidam, qui etsi alioqui eorum autor non esset notus, ipsimet satis per se indicarent non alium esse potuisse autorem quàm hominem omnis prorsus religionis expertem & contemptorem, qui omninò diuinam prouidentiam tollat è mundo. Nomen uiri, ne subticeam, est Nicolaus Macchiauellus, quem sic ex nomine indicasse, apud multos plus satis esse non dubito, cum is scriptis & professione impietatis egregiam sibi famam comparauerit. Scripsit .n. libros aliquot, in quibus sunt ij quos sua lingua Thusca nuncupat Discursus. Est & alius cui titulus Princeps. In his potissimum clare se ostendit impium et* atheon, *qui in omni sua consultatione sic loquitur et definit, ac illi qui existimant Dominum Deum per cardines Cœli ambulare, nec nostra prospicere. Sic enim re uera filius ille perditionis animo & cogitatione discur-*

rit, ut nihil religioni tribuat nisi propter opinionem & persuasionem hominum, in quorum gratiam uult suum Principem aliquam rationem diuini cultus profiteri. Eodem astu noui hæretici utuntur, qui cum cunctas Ecclesiæ cæremonias floccifaciant, nihilo minus simulant aliquam earum obseruantiam retinendam, idq; (ut aiunt) propter scandalum infirmorum. Haud aliter homo iste, si tamen hominis nomen meretur, ita de pietate ac religione sentire Principem suum quem ipse instituit docet, ut potius studeat religionis cultor & uirtutum amator uideri, quàm esse re uera, si velit tutius potiri regno: cuius exitialem doctrinam quidam nostri seculi principes, ut à uiris magnis ac fide dignis audiui, imbiberunt, & factis ipsis crudeliter approbarunt: quo quid funestius contingere nostræ ætati, quidue pernitiosius possit, equidem prorsus ignoro. Non ualeo reticere pauca quæ habentur in eo suo libello de Principe, ubi tractat quatenus expediat Principi seruare fidem. Audi pie Lector obsecro, & hanc temporum infelicem conditionē considera & deplora. Hæc eius sententia est, fideliter à me latinis verbis expressa. Quam sit laudabile (inquit) in Principe seruare fidem, & uitam ducere integrè, non astutè, quisq; nouit. Attamen experientia cernitur temporibus nostris eos Principes magna gessisse, qui fidei obseruantiam paruifecerunt, ac nouerunt astu suo hominum cerebrum in gyrum uoluere. Hi tandem superarunt eos qui sua iecerunt fundamenta in uirtute fidei. Hæc ille, quæ continenter à fabulis comprobat, quibus qualem uelit esse suū Principem, in figura Centauri designat, scilicet semihominem & semibestiam, ut faciem quidem præ se ferat humanam, humanos simulans mores, sed re ipsa bestiarū ritu atq; ingenio consummetur, nimirū violentia & fraude. Iccirco vult eum leonem & vulpem agere: quod nostra ætate innumeris exemplis ostendi posse affirmat. Siquidem multotiens pacem & fœdera iam contracta, principum infidelitate irrita facta esse testatur: & illis magis prosperè successisse, q magis uulpino astu valuerūt. Oportet ergo principem hoc uulpis ingenium uafrè coloribus tegere, & esse simulatorem ac dissimulatorem: quia nunq; desunt colores ac subterfugia ad excusandum perfidiam. Et ut egregia hæc monita, quibus ornatum uult esse suum principem, singulari exemplo comprobaret, Alexandrum Papam Sextum producit, qui non aliud (inquit) cogitans quàm fallere homines, inuenit semper paratam hanc unam materiam, in quam suam hanc artē exercere potuerit. Nec .n. fuit unq; homo illo efficacior in asseuerando, & sacris iuramentis promissa cōfirmando, & qui minus ea seruarit, cui tamen doli & fraudes semper profuerunt, eò quòd pulchrè nouerat hāc regnādi et fallendi artem. Hæc de summo illo Pōtifice Macchiauellus. Non est ergo (inquit ille) necesse principi re ipsa habere has uirtutes, uidelicet pietatem, fidem, humanitatem, religionem, integritatem: sed eas simulatione præ se ferre, hoc necesse est. Imò ausim dicere, habere illas & semper obseruare, damnosum esse, cum sit nouo Principi sæpè necessariū operari contra fidem, contra charitatem, contra humanitatem, contra religionem. Quare oportet Principem ita animo esse compositum, ut quo flauerint uenti, & quò fortuna impellit, eò se uertat, & quùm fuerit necessitas operetur malum. Hæc & alia id genus diabolica ab isto perfido & eximio perfidiæ doctore scripta publicantur, leguntur, & cum plausu & laude à quibusdam suscipiuntur, & quod est lacrymabilius, non desunt (ut fertur) qui hanc impiam ac scelestissimam nec minus pestilentem doctrinam opere ipso compleant. Quæ cum ego cogito, cogor ad exclamandum, O infelicem temporum conditionem. Nam quis non sentit in ea nos tempora incidisse quando inimicus homo dormientibus hominibus in agrum Domini tutò potest quæuis noxia superseminare Zizania? Poterat'ne quicq; maiori cū impietate dici ac magis pernitiosè, quàm hanc adeò mōstrosam ac detestandam metamorphosim tanq; utilem & eligendam proponere, ut scilicet homo suæ naturæ contemptor, uulpis & leonis conditiones usurpet? Quo in loco si euangelicam solummodo spreuisset doctrinam homo iste infelix, dignus quidem erat magno tanq; apostata uituperio ac detestatione. At cum etiam humano & naturali se cassum lumine, & in bestiā penitus conuersum esse ostenderit, quid dignum queat aduersus tantam tamq; extremā peruersitatem proferri, cum iste perditissimus hominum illud docere non erubuerit quod ui ueritatis etiam ipsi Pagani magnopere auersati sunt & detestati? Proferamus quid Marcus Tullius prorsus in re proposita de homine q uulpem aut leonem agat, eleganter apteq; scripserat, quæ neq; hunc hominem latuerunt. Cum (inquit) duobus modis, idest, aut ui, aut fraude fiat iniuria: fraus quasi uulpeculæ, uis leonis uidetur, utrumq; ab homine alienissimum: sed fraus odio digna maiore. Totius autem iniustitiæ nulla capitalior est quàm eorum qui tum quùm maximè fallunt, id agunt ut uiri boni esse uideantur. Hæc ille gētilis Philosophus quæ sunt è diametro huius animalis doctrinæ contraria. Quid hic dicemus? Nónne surget in iudicio paganus hic Philosophus & orator, & condemnabit generationem istam quæ Deū ipsum ab animo suo abalienauit, & omne Spiritus sancti lumen non minus stultè quàm arroganter sibi extinxit? Dixit olim Ethnicus quidam potentissimus Tyrannus: Si uiolandum est ius, regnandi causa. Veritus est ille dicere absolutè, sed adhibita conditione dixit, Si uiolandum est ius. At hic noster nec Deum nec homines metuens, absolutè ius uiolandum proponit & suadet.

Addam (uelint nolint huius mundi dilectores) ingentem hominis stoliditatem. Duos proponit Principes tanq; exempla hac parte ad imitandum, uidelicet Alexandrum illum Sextum, & eius filium Valentinum Borgiā: quorum tamen qui fuerit exitus satis nouit infelix, nec didicit perhorrescere. Nam unum et eundem esse hominum & iumentorum interitum existimabat scelestus: quod dogma passim spargebat in uulgus, quò sapientior uideretur. At quàm falsus fuerit persentit nunc infelicissimus mortaliū, de quo satis hactenus. Non est.n. contra hos disserendum qui negant principia fidei, & prouidentiam Dei omninò

Hæreticorum astus.

Verba Macchiauelli.

No[illegible] tem [illegible]

Cicero in lib. primo officiorū

Iulius Cæsar.

è medio tollunt. Recitasse impia eorum dogmata, apud uerè christianos est idoneè confutasse. Id enim ea de causa feci, ut ad quos pertinet animaduertant, & remedium adhibeant opportunum.

Exhortatio ad Principes christianos.

Ad Principes autem Christiani Orbis pauca loquar, ut Christum et sapientiam eius dignentur potius audire quàm has Diaboli fistulas, per quas ille loquitur. Cum quidam Pharisaeorũ dicerent Domino: Exi hinc et uade, quia Herodes uult te occidere: Respondit Dominus et dixit: Ite et dicite uulpi illi, Ecce eijcio dæmonia, et sanitates perficio hodie et cras, et tertia die consummor &c. Vtinam hæc intelligerent mundi Principes: equidem esse uulpes abhorrerent. Sed ut planè intelligant, ueniat illis crebrò in mentem sententia illa Domini superbiam Pilati retundentis, eamq; sibi figant in corde: Non haberes (inquit) potestatem aduersus me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Vnde sapiens ait: Diligite iustitiam qui iudicatis terram. Melior est sapientia quàm uires, et uir prudens quàm fortis. Audite ergo Reges et intelligite: discite iudices finium terræ. Præbete aures uos qui continetis multitudines, et placetis uobis in turbis nationũ. Quoniam data est à Domino potestas uobis, et uirtus ab Altissimo, qui interrogabit opera uestra, et cogitationes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius non rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neq; secundum uoluntatem Dei ambulastis. Horrendè et cito apparebit uobis: quoniam iudiciũ durissimũ in his qui præsunt fiet. Exiguo .n. concedetur misericordia: potentes autẽ potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusq; Deus, qui est omnium dominator: nec uerebitur magnitudinem cuiusq;: quoniam pusillum et magnũ ipse fecit, et æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad uos ergo Reges sunt hi sermones mei, ut discatis sapientiam et nõ excidatis. Hæc diuina loquitur sapientia, cuius uoce si nõ terremini, quid (rogo) uos terrere ualebit? Quòd si etiã exemplis doceri uultis, considerate illos Herodes, illos Antiochos, et à primo Cæsare incipientes, magnam eorũ partem, qui fuerunt quales Macchiauellus requirit & leones et uulpes, considerate. Considerate inquam illorũ primò uitam periculis et angustijs refertam: tum mortem prorsus horribilẽ, ut in ostentum uiuant in mundo. Decertarunt tot laboribus et sanguine pro pusillo terræ, et eius terræ quæ est morientium, sedes autem amplissimas atq; æternas in terra uiuentium miserabiliter amiserunt. Sed hæc verba aulas principum et eorum conclauia penetrare non consuerunt.

QVO IVRE QVAVE POENA PVNIENDI SINT HAERETICI.

VTRVM SAECVLARES leges, quæ à multis temporibus statuunt hæreticis pœnam mortis, etiã canonibus Pontificum cõsentientibus, sint secundũ ius diuinum, an uerò cõtra, quidã ex fratribus dubitans, rogauit hac de re sententiam meam, cui in hunc modum rescripsi.

Quæstio tua hæc in plures secari potest, ut primùm quæratur, Nunquid ius diuinum mandet explicitè occidi hæreticos. Deinde, si demus explicitè non mandari, Vtrum econuersò explicitè hoc prohibeat. Tertiò, posito quòd explicitè neutrum horum expressum pateat iure diuino, Quodnam horum per rationes & argumenta inde eliciatur.

Redeundo igitur ad primam quæstionem, An ius diuinũ iubeat explicitè plecti hæreticos, uideo hic opus esse distinctione. Etenim si per ius diuinum ius uetus per Mosem datum intelligamus, haud dubium quin hæretici debeant occidi, ut probatur Leuit. 4. & Deut. 13. et clarius adhuc ad propositum cap. 17. ubi qui iudicio Sacerdotis definientis non obediebat, morti subdebatur. Verùm quoniam ius illud abolitum est per Euangelium, quod verius ius diuinum dicitur, si quæramus an lege euangelica sint gladio puniendi, negandum est omninò. Nam lex euãgelica pro ultima pœna in omni scelere ac delicto, si quis in eo obstinatè persistere inueniatur, excommunicationem habet. Hæc est gladius Spiritus, & certè potentior quàm sit corporalis mors, licet carnales homines id non ponderent.

Hic tamen posset mihi obsistere aliquis & obijcere: Nónne Christus ipse usus est flagellis dum nummularios de templo eiecit? Et B. Petrus nónne Ananiam & Saphiram mẽdacij reos deprehensos interfecit spiritu oris sui? Item B. Paulus nónne Magum cæcitate percusit, ut in Actis Apostolorum legitur, & in alium iussit Diabolum ingredi?

Ad hæc uerò respondetur, non ex potestate legis diuinæ traditæ facta fuisse, sed ex potestate diuina, quæ est super omnem legem. Et iccircò quæ sunt eiusmodi, in exemplum non debent adduci. Hoc habent etiam ciuilia iura de Principe, qui si extra ordinem ac legem iusserit quempiam pro arbitrio puniri, illud factum nõ est in exẽplum trahendum. Nam & illud quod scribitur de flagellis, non fuisse factum à Domino iuxta ullam legem satis patet: quoniam nulla lex extabat quæ illud mandaret. Vnde et ipse rogatus, In qua potestate hoc facis? optimè sciens per legis autoritatem responderi non posse, uolensq; tacitè se Deum illis insinuare, qui erat super omnem legẽ, mira sapientia respondit dicens: Baptismus Ioannis ex Deo est, an ex hominibus? quibus tacentibus ille quoq; noluit explicare in qua potestate id faceret, satis innuẽs

ea potestate se illud patrasse qua baptizabat Ioannes Baptista ac testimonium præbuerat illum esse Filium Dei.

Similiter illud quod fecit B. Petrus nō factū fuisse ab eo, sed ui diuina, manifestum est: quia audito illius uerbo occidit moribundus. Verborum enim non erat illa uirtus, nisi uis in eis diuina fuisset. Rursum nō erat iuxta Euāgelium mandatum Petro ut quenquam occideret, sed potius ut mitteret gladium in uaginam, & si quis peccaret in eum, fraternè corriperet. Quòd si nulla tandem correptio proficeret, haberet eum tanquam ethnicum et publicanum: quod erat excommunicare. Statuendum est igitur ultionem illam in Ananiā & Sapphiram autoritate et potestate diuina factam fuisse, quæ nulli prorsus legi est subiecta. Nec tamen absq; magna & urgenti ratione sic factum fuit: quoniam ab initio nascentis Ecclesiæ oportuit uehementiorem & manifestum timorem incutere, & ab exemplo unius aut alterius cæteros ab improbitate & læsione religionis deterreri. Propterea ad instructionem nostrā uigilanter scriptum est ibidem post tantam in Ananiam & Sapphiram ultionem. Et factus, ait, est timor magnus super omnes qui audierunt. Idem dicendum est de his quæ B. Paulus faciebat, potestate scilicet diuina, & non ex regula Euangelij facta fuiße. Est ergo secundum euangelicam legem concludendum, non statui pœnā gladij in ullos criminosos, ac proinde nec in hæreticos.

Conclusio.

Deinceps igitur uidendum est, An sic punire hæreticos sit contra Euangelium, ita ut in Euangelio habeatur expresse eos non debere puniri. Hoc quidem uidetur prima facie euidenter accipi ex parabola Domini de zizanijs, per quæ præcipuè significari uidētur huiusmodi homines maculis hæreseos cōtaminati. Proponuntur enim serui patrisfamilias qui perpēdentes nata in agro Zizania interrogarunt Dominum: Vis eamus, inquiunt, & colligamus ea? Quibus Dominus respondet: Non, ne fortè colligentes eradicetis simul & triticum, sed sinite utraq; crescere usq; ad messem. Ecce aiunt, quomodo Dominus ibi prohibet hæreticos exterminari. Non desunt qui exponant & dicant, tunc non esse puniendos hæreticos quādo meritò dubitari potest ne si hoc tentetur fiat cum dispēdio ac detrimento tritici. Ad hunc enim finem uidetur ratio Domini respicere. Si igitur hic metus absit, tunc non solùm permittitur, uerumetiam probatur seueritas disciplinæ, ut ait D. Augustinus.

Tu uerò huic intelligentiæ te opponis, uolens semper esse metuendum de tritico propter hominis mutabilitatem, quia nescimus quid de homine futurum sit cras. Quod.n. hodie est zizania, cras in triticum potest euadere. Et q hodie unum opinatur, cras poterit in aliam transire sententiam. Itaq; verbis corripiendos esse potius, & argumentis uinciendos, quàm fune cogendos aut gladio plectendos hæreticos arbitraris. Adijcis fuisse sic olim in Ecclesia primitiua ab Apostolis obseruatum, quorum autoritas & exemplū magis sequendum est quàm recentiorum. Et hoc in loco acta Constantiensis Cōcilij uellicas, in quo hæretici sunt combusti: quibus oponis Concilium Florentinum, per quod licuit Marco Ephesino Episcopo ad propria remeare impunè, quanquā malo nostro. Sic enim tu fateris. Deniq; obijcis in Ecclesiam, quæ illud nunc exercet in hæreticos quod Ariani olim in nostros, q non contenti excommunicationibus & exilijs, ipsum quoq; iugulum petebant.

Hæc quidem mi frater ad excitandum me, & tentandum fortasse ingenium meum, disputationis gratia à te proposita esse interpretor: non autem quò ita re uera sentias contra Ecclesiam matrem tuam, ac tantos uiros nō minus doctrina quàm pietate præstantes, qui hunc morem probant: quorum doctrinæ si non acquiescis, quid meæ tribues, qui cum illis minimè sum conferendus? Attamen postquam tu meam de hoc rogasti sententiam, et iam cœpi dicere, superest ut argumentis tuis respondeam.

Quantū igitur ad Zizaniorū parabolā attinet, etsi illā B. Augustini solutionē à te improbatam, idoneè tutari possem, omittam tamen: hoc unum dumtaxat tibi significabo, illud in quo tu præcipuè uideris inniti, non te substinet quouis modo. Primùm considerare oportet circa Parabolam Domini, quinam per zizania intelligantur. Eqdem ab ipsa Domini interpretatione habemus intelligendos esse filios nequam. Filij autem nequam nō solùm sūt hæretici, sed quicunq; scelerosi & quibusuis criminibus Diabolo mācipati. Quocirca si uera sit interpretatio quam proferunt hæretici, sequeretur nullum in Ecclesia Christi esse istis corporalibus pœnis puniendum, quia zizania non sunt eradicanda, sed omittenda ut crescāt usq; ad messem. Itaq; nec latrones, nec adulteri, nec homicidæ & huiusmodi homines flagitiosi & publicæ tranqllitatis perturbatores puniendi essēt, quia possunt esse triticum & cras conuerti ad Dominum. Quamobrem tollenda essent ciuilia iura, & uindictæ publicæ, & negādæ potestates gladij in principibus, ex quo protinus efficeretur ut mundus in confusionem & latrocinium curreret. Deniq; repugnaret hæc hæresis manifeste doctrinæ B. Pauli aientis, principem non frustra gladium portare, sed in uindictam malorum. Et ob istam causam quærenda est ea parabolæ intelligentia quæ non offendat.

Dicimus ergo cum Dominum eam parabolam proponeret, non dedisse legem qua quid faciendum imperaret, sed prophetaße solùm quid usq; ad cōsummationē seculi erat futurum. Instruit uerò peculiares seruos suos de prouidentia sua, ne ob peccata quæ cessante superiorum animaduersione admittuntur, scandalum patiantur. Ait igitur quòd malus homo superseminauit in agro Domini zizania dormientibus hominibus. Hæc est prophetia eius prænuntiantis id quod uidimus, & utinam non uideremus. Etenim quia dormierūt homines, hoc est, agricolæ, superseta zizania sunt. Quo in loco notandum est, agricolas subtacitè de somno coargui, dum ait, quia non uigilarunt intendentes agro, sata sunt zizania, ac si dixerit manifeste: Si uigilassent & custodissent agrum, & ex officio prohibuissent, aut rigore iustitiæ puniuissent, Zizania nulla fuissent in agro reperta. Rem ergo significabat omninò futuram, uidelicet sationem zizaniorum, & causā cur seminata fuerint, quæ partim est à maligno

velut autore, partim ab hominibus, qui potuissent ac debuissent probibere malos iuxta autoritatem ac potestatem sibi datam. Non autem prohibuerunt, sed potius somno & inertiæ dediti passi sunt hæc mala crescere. Tantum ergo abest ut hac parabola prohibeatur legitima Zizaniorum euulsio, ut etiam tacitè reprehendantur qui dormientes illa permittant spargi in agrũ, ac propterea non exercentes iurisditionem suam. Deinde inducit seruos Dominum interrogantes, uelit'ne ut ipsimet zizania quæ Magistratus permittunt uenire ac uigere, eradicent & colligant. Et hic est locus deceptionis: quia hæretici per seruos intelligunt eos qui habent potestatem: quod omnino falsum est: quoniam his non conueniebat rogare Dominum vtrum vellet eradicari zizania, cum iam data sit eis potestas, et à Domino confirmata puniendi reos criminis. Quapropter nec reprehendit Pilatum quem audiuit quorundam Galilæorum sanguinem cum sacrificijs Gentilium miscuisse, sed probauit factum, quod meritam illis pœnam intulerit. Serui ergo qui in hac parabola inducuntur sunt domestici discipuli Domini, qui præ cæteris profitentur se illi assistere seruientes, quales nos essẽ debemus qui arctiorem uiuendi normam profitemur. Considerabat ergo Dominus multos de seruis suis, qui uidẽtes huiusmodi scandala in agro Domini, magnopere indignantur & torquentur, ita ut vellent dari sibi ea extirpandi potestatem. Iccircò horum seruorum zelum uoluit temperare, ut esset secundum scientiam. Qua in re fateor me à Domino doctrinam accepisse. Sæpe enim ego quùm uideo tot perniciosos in Ecclesia Dei homines, non solùm hæreticos, sed etiam quosdam Prælatos, qui malo suo exemplo multos perdunt, & Tyrannos insuper qui pauperes ui & iniuria opprimunt, rapior in zelum quendam: quumq; uideam nullum in terris esse remedium aduersus istos, quia ipsi gladium portant, rapior in eam zeli cogitationem, ut expetam dari mihi à Deo potestatẽ ad euellenda ista omnia zizania. In eodem desiderio reperiuntur multi, & sæpe eos accensos audio pariter conqueri. Sed hæc nostra cogitatio proficiscitur ex zelo illo non secundum scientiam concitato, qui per eam petitionẽ significatur: Vis imus, & colligamus zizania? atq; iccirco reprimitur & uetatur à Domino, qui iubet ut simus patientes usq; ad messem. Docet autem non esse bonum, tametsi prima facie aliter uideatur, isto modo euellere zizania, quia noceretur tritico. Illustremus hoc aliquo exẽplo. Fuit magna in Apostolos & Martyres persequutio, qui erant triticum, & hoc factum est per zizania, per principes Iudæorum & Pharisæos, & Tyrannos Gentium. Si protinus Deus illa zizania ab initio euulsisset non haberemus Martyres, nec tantum tritici in horreo. Potuissent enim multi cessante illo persecutionum gladio torpere desidia, & ita multi qui eorum constanti tolerantia & miraculis accensi crediderunt, non uenissent ad fidem. Neq; propterea probibitum est à Deo ne humana potestas ea faceret secundum legem & naturalem rationem quæ ad illam pertinebant, uidelicet audaces coercere, punire sontes & improbos: sed hæc à Domino dicta sunt iam posito quòd secularis potestas non utitur gladio suo siue per negligentiam & socordiam, seu quauis alia de causa, sicut temporibus nostris factum uidemus, & olim B. Hieronymus meritò cõquestus est de Arrio hæresiarcha, qui cũ ab initio una tantùm esset scintilla, non fuerit mox potestate aliqua oppressus antequàm tantum incẽdij peperisset. Ita & nos hac licentiosa ætate conquerimur recentes hæresiarchas nõ fuisse ab initio correctos, & pœnis consuetis, si aliter emendari non potuissent, maturè punitos. Existimamus enim hac prouisione pacem in Ecclesia fuisse perseueraturam, nec tot animas uel perijsse uel infuso iã ueneno perituras. Itaq; si ita fuisset à Magistratibus animaduersum, quis (obsecro) nisi perditus et eodẽ fermẽto compactus, illud tam salutare remedium non magnopere laudare atq; comprobare, nedum uituperare aut improbare potuisset? Non est autem animaduersum ut debuit. Quid ergo? Ecce nos illi serui zelo incensi dum animaduertimus tanta mala grassari, adimus Dominum & conquerimur, uellemusq; eius nobis cœlestem delegari potestatem, quasi cogitantes in zelo non secundum scientiam, Dei præsentaneam deesse prouidentiam. Ipse autem sapientissimè respondet, nondum sui fori & tribunalis aduenisse tempus, & ideò iubet expectandum esse usq; ad messem. Et nihilo secius docet istud interim minimè à Deo sine fructu permitti, quia ista zizania triticum iuuãt. Nam oportet hæreses esse, ut qui probati sunt manifesti fiant. Et necesse est item uenire scandala, quia Deus de maximis scandalis maxima bona nouit eligere. Ecce Iudas prodidit eum, qui certè poterat, imò & debebat atrocissimè puniri à principibus quando se obtulit ad perdendum Dominum & Magistrũ suum: quem si puniuissent, iustius fecissent, digniq; maxima laude fuissent. Non punierunt illi. Dominus ergo permisit illud insigne scelus propter eximiũ bonũ quod ex ea passione et cruce consequebatur: & ideò nec ipse ante suum tempus punire proditorem uoluit.

Quamobrem parabolæ intelligentia nõ eò tandem pertinet ut probibeat iustæ uindictæ secundum leges potestatẽ & iudicia secularia ad purgandas malis & noxijs hominibus ciuitates, sed eò potius ut doceamur quando uidemus hæc negligi, debere nos esse patientes, & cogitare cum magna prouidentia à Deo ista mala permitti, quia tempus iudicij sui æterni non statim ut quis facit delictum adest, sicut tempus iudicij secularis & terreni cõfestim plectendos esse flagitiosos suadet. Væ nobis miseris si statim ut peccamus puniremur à Deo. Ipse enim est patiens & longanimis, quia æterna futura est pœna & nimis magna, quam tandem obduratis infliget. Hunc autem parabolæ intellectum uerum esse non dubito, quem ut tibi ex alio loco probem, audi. Ibat IESVS Ierosolimam, & transijt per Samariam, cui tanta prius cõtulerat beneficia, ut propterea in contumeliam à Iudæis Samaritanus appellaretur. Cum ergo illàc transiens non reciperetur à Samaritanis, ut Lucas ait, Iacobus et Ioannes hoc zelo seruorũ Dei qui erat reprimendus, uehementer incẽsi dixerũt: Domine uis dicamus ut ignis descẽdat de cœlo

de cœlo & consumat illos? Vide quòd hic similiter dicūt: Vis imus & colligamus zizania, ut scilicet eradicentur de terra? At Dominus increpauit illos dicens: Nescitis cuius spiritus estis. Filius hominis non uenit perdere, sed saluare: ut intelligerent regnare hoc tempore iudicia secularia, quibus ista sunt dimittenda: nondum autem diē esse Domini. Quòd si iudices seculares suum officium nō implent, ad alios nequaquam pertinet extra hunc ordinē arrogare sibi curam & munus iudicandi & puniendi: quoniam seruatur Domino in alio seculo, non in isto. Nam totum istud seculum quo hic uiuimus, Dominus vult esse nobis in beneficium acquirendæ salutis, ut si uelimus bene illo uti, liceat pœnitentia delere peccata ad euadendū æternum iudicium. Qua distinctione rectè considerata, tantum abest ut tollantur per parabolam secularia iudicia in uindictam malorum, ut etiam multò robustius probentur: quoniam præsupponitur Magistratus ea non fecisse quæ ex officio facere debuissent ac potuissent.

Cum ergo expresse in Euangelio nec mandetur nec prohibeatur talis hæreticorum punitio, uidendum est modo, an saltem ex Euangelio educatur prohiberi. Tu.n. ad hoc comprobandum argumētaris, & primò à consuetudine primitiuæ Ecclesiæ: vbi non uideris considerasse nullam fuisse ab initio secularem potestatem in Ecclesia: Nec item animaduertis, etiam si qua tunc fuisset, non tamen fuisse tempus exercendi gladium. Erat enim fundanda fides per sanguinem armis patientiæ, non ui & promptitudine uindictæ, quò illustrior appareret uirtus Dei altissimi: quæ ratio cessat Ecclesia iam fundata. Neq; enim fiunt nunc miracula ad comprobandam fidem, quemadmodum tunc fiebant. Quamobrem quicunq; à uarietate temporum etiam uarietatem legum & consuetudinum oriri non norit, ut quod uno tempore rectè seruatū sit, si alio tempore seruaretur non esset rectum, is non potest rectè iudicare de legibus. Quare immeritò taxas B. Augustinum & alios qui ita docent, & uerè docent: quia tunc erat tempus superandi mansuetudine, ut (B. Paulo teste) appareret in Euangelio uirtus Dei, nō virtus gladij. Quæ ratio postmodo fundata iam Ecclesia, ut dixi, cessauit.

Ais, in Concilio Florentino non fuit hoc seruatum contra illum Marcum, qui licet fuerit pertinax, non tamen punitus fuit. Certè nec erat tunc seruandum, cū uenisset ille disputator, & cum fide publica. At non est dubium multo tempore, multisq; seculis per secularia iudicia hæreticos pertinaces fuisse uarijs et magnis pœnis, et capitali etiam sententia punitos, & ea ultione extinctas fuisse hæreses. Vnde quod ais: Quantum magis sæuitum est in hæreticos, tanto magis eos creuisse (pace tua) falsū est. Huic enim dicto experientia ipsa repugnat, ut B. Augustinus & Hieronymus testantur. Nam Arius cum non fuerit ab initio compressus, tantum ignem accendit. Itaq; nolim te istius esse sententiæ, quæ et falsa est et perniciosa. Si enim hæresis cresceret per sanguinem, tunc Dei uirtus ibi esse coniectari poßet: Sed hoc Ecclesiæ fuit, creuisse sanguine & persecutionibus.

Addis, Dominus non vult mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. At hoc non de morte corporis, sed animæ intelligitur. Alioqui neminem prorsus liceret secundum leges occidere, cum illud esset voluntati diuinæ velle resistere.

Subiūgis: Si occidis, perditur anima, quæ fortè posset resipiscere. Respondeo: Perditur anima si persistat in infidelitate superba, sua accidit culpa. Neq; expectandū est ut resipiscat cum multorum interim damno, & si fortè possit: quia ut Apostolus de huiusmodi testatur & experientia probat, qui tales sunt semper proficiunt in peius. Vnde idem Apostolus dixit: Hæreticum hominem post unam aut alteram correptionem deuita, sciens quia subuersus est & proprio iudicio condemnatus. Quid ergo mali si iam proprio damnatus iudicio damnetur etiam à potestate? Maiori itaq; ratione credendum est plus ad salutem animarum eorum conducere punitionem per gladiū, quàm impunitatem: quia uexatio plerunq; dat intellectū, et propositum mortis corporalis periculum multos à morte animæ sanauit. Et hoc B. Augustinus se experientia didicisse in epistolis suis & alijs locis contestatur: & aliquando se falsum fuisse aliud opinans ingenuè fatetur, dum vellet hæreticos eorum arbitrio esse dimittendos.

Præterea diligenter considerandum est hæresim esse tanquàm pestē quandam, quæ contagium lethiferum habet & atrociter inficit. Vnde factum est iam tritum sermone prouerbium: Morbida facta pecus totum corrumpit ouile. Quapropter abscindi maturè oportet pestilentes, non solùm spirituali, uerūetiam materiali gladio: quoniā qui huiusmodi sunt, iam spiritualem gladium nō metuunt, sed deridet.

Ais, Rogandum est pro illis. Quis neget? Hoc qdē faciendum, sed illud non omittendum.

Ais: Scelerum alia sunt quidem uoluntatis, alia intellectus &c. Non satis capio quid loquaris, quoniam nullum est peccatum non voluntarium: imò ipsa hæresis si voluntaria non esset, peccatum non esset, nedum scelus. Et nescio quò tuum argumentum tendat. Non enim quùm puniuntur hæretici id quæritur ut per tormenta recipiant fidem, sed puniuntur ut perfidi, & proditores, & hostes Ecclesiæ, & suo contagio pestilentes, ne amplius noceant: dent autem dignas fidei fractæ pœnas non tam Deo quàm ipsi Ecclesiæ. Deus enim uindicabit seipsum opportuno tempore.

Ais, Hæretici conuincendi sunt Scripturis, nec uideris considerare, hæreticos de quibus loquimur qui puniri debent, esse eos qui præsupponuntur iam conuicti, imò et proprio iudicio damnati. Nec est etiam disputandum cum illis quando resistunt Ecclesiæ in ijs quæ sunt iam determinata, sicut uiderunt sapientes, & Tertullianus uetustissimus autor eleganter ostendit: de quo sunt & Imperatorum constitutiones.

Ais, Fides est donum Dei, quod nec meritis datur. Quare nefarium uidetur quenquam perimere quia fidem non habeat. Nam si Hebræum, Turcam, & Atheum non occidimus, cur Christianum? Respondetur: Vere

fides est donum Dei. Sed non habere illud donum peccatum est multis (Nolo hic disputare utrum omnibus) licet illud promereri non ualeamus. Alioqui non daretur peccatum infidelitatis. Et ratio est, quia etsi promereri non possimus illud donum, oblatum tamen possumus non recusare, aut non oblatum possumus quaerere, licet non mereri. Recusare autem & non quaerere peccatum est, cum teneamur non solùm nō recusare sed etiam quaerere. Christianus autem homo tenetur iam acceptum fidei donum seruare: quod si non seruat, culpa sua non seruat; & offendit primò Deum qui uindicabit, deinde matrem Ecclesiam catholicam, unde meretur abijci & excommunicari. Deinde ciuilitatem lædit, quia non pacificè agit, sed nocet proximo, cuius occidere animam nititur, & ideo occidi meretur etiam corpore. Porrò hæc in Iudæo & Turca, & quouis alio qui non se astrinxit, locū non habent. Et nihilominus si Turca & Iudæus aliquis uel Atheos solicitare uellet nostros & ad suam sectam traducere, esset capitaliter puniendus.

Arguis etiam subtiliter ut probes neminem esse ad cōfessionem fidei cogendum, dicens: Quicquid est contra conscientiam peccatum est. Hæreticus autem si tormentis cogitur, contra conscientiam confitebitur. Ergo &c. Sed extra propositum est. Neq; enim ea in re uertitur quæstio, sit'ne hæreticus uiolenter ad confessionem fidei adducendum, quod nemo asseuerat, sed an debeat puniri eam fidem non confitens quam semel professus est: Istud est quod nos dicimus & asserimus. Nemo exigit ab eo dicens: Volo confitearis siue credas siue non credas, sed dicit: Nisi quemadmodum es obligatus in Ecclesiæ sacramento cōfitearis, digno in te animaduertam supplicio. Dices: At homo uidens sibi parari mortem, timore concussus confitebitur contra conscientiam, & peccabit. Respondetur, Id culpa ipsius fit, non autem principis q exigit iustum. Debet enim, ut Doctores omnes statuūt, conscientiam deponere erroneam. Dices, Fortè non potest deponere conscientiā. Quid tum propterea? Imputetur ei, & meritò, postquàm se in hanc impotentiam præcipitauit. Imò uerò uel hac ratione meretur tolli de medio, ne incurabilis effectus possit alijs afferre perniciē.

Addis, Placeret ut exilio punirentur, aut alijs pœnis damnarentur, at non morte. Sed quæ tu argumenta cōtra pœnam mortis proponis, penè omnia contra omnes pœnas, si rectè cogitas, faciunt. Plus autem uel minus, nihil aut parum admodum refert.

Hæc igitur mea est cū cæteris catholicis de hac re sententia, Seculares leges quæ mortis supplicio puniunt hæreticos, nedum non esse aduersus Euangelium, sed magnopere cum illo conuenire. Conueniunt enim cum ratione, ideoq; à iure canonico comprobatæ sunt. Quæ autē rationis naturalis sunt Euangelium Christi non tollit, sed supponit & confirmat. Aliter uerò opinari esset omninò periculosum: quoniam nihil aliud esset quàm damnare uniuersam Ecclesiam.

Quòd uerò disputationis gratia hæc tu sis commentus, ingenium laudo. Quòd ad me miseris & censuram meā postulaueris, animi modesti est indicium. At uerò dum interdum uideris ecclesiasticis decretis & Ecclesiæ cōsuetudinibus non satis pro dignitate tribuere (ne tibi perniciose blandiar, & contra conscientiam dissimulem) hac inq; in parte plus in te iudicij desidero, plus timoris Dei. Non est enim nostrum tam promptè de obseruantijs Ecclesiæ; præsertim uniuersalibus, ferre censuram. Quamobrem B. Augustinus & sanctus doctor noster. Thomas, imò omnes catholici & pij, multum (ut par erat) his semper tribuere. Aliud est de quibusdam particularibus factis Pontificum & Prælatorum, in quibus possunt deprehendi quandoque errasse & peccasse.

Sunt & alia quædam in tuis scriptis, mi frater, quæ uidentur paulò animosius à te, non tanquam à disputatore, sed quasi à decernente ac statuente conscripta. Possunt enim facilè ijs offendi pij lectores & mansuetudinis amantes. Porrò quantum ad me attinet, hoc adolescentiæ tuæ ascribendum duco, cuius tamen ea debet esse cōditio ut quemadmodum præceps et per ætatem minus prouida errare facilè potest, ac propterea errans digna sit uenia & excusatione, ita etiam cauere debet ab errore quùm admonetur, ne quod ætate poterat excusari, fiat inexcusabile proteruitate.

Deniq; quòd etiam usus fueris quibusdam ethnicis uocabulis & iuramentis quale est illud: Mediusfidius &c. id certè nulla possum ratione probare, tum quòd Christiano iurare non licet nisi adsit uel utilitas uel necessitas, tum uerò quòd quùm faciendū est, nō licet per Deos alienos et falsos, ne illis quod est diuinum tribuatur. Vale Frater, et quod liberius tecum locutus sum ascribe hoc officio quod Christianus Christiano et frater fratri tibi debui, malens tibi aperta ueritate prodesse, quàm assentatione subdolè nocere.

